ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
2
MARDI
2 FÉVRIER
1982

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.095
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.095

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

ԹՈՒՐՔ ԸՆԴՀ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՈՐՊԷՍ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ

Լը Մոնտ (Ուրբաթ իրիկուն) եւ Շաբաթ առտու՝ Ինթէռնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը կը հաղորդէին թէ Լոս - Անճըլըսի Թուրք ընդհ. հիւպատոսին սպանութենէն ետք, Էֆ - Պի - Այ-ը եւ տեղական ոստիկանութիւնը պաշարած են Փասատենայի մէջ տուն մը եւ ձերբակալած են չորս հոգի, որոնցմէ սակայն միայն մէկը՝ Համբիկ (Հարի) Սասունեան, 19 տարեկան վար կը դրուէր: Այս ձերբակալութիւնը կարելի է եղած, որով - հետեւ այդ տունին բնակիչներէն մէկուն կառքը գտնուած է մահափորձին վայրը: Մոնտ, որ իր լուրին որպէս աղբիւր կու տայ մամուլի երեք գործակալութիւններ (Ա. Էֆ. Փէ, Էյ. Փի. եւ Եուփի) կը յիշէ թէ մահափորձին տէր եղած է «Հայերու ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկներու քոմանտօ»ն, աւելցնելով թէ այս խումբը որու կեդրոնատեղին Պէյրութ է որպէս նպատակ ճշդած է վրէժը լուծել Հայերու ջարդերուն Թուրքերու կողմէ, 1915-ին եւ թէ արդարադատ քոմանտոները կախում ունին հայկ. երկու մեծ կազմակերպութիւններէն մէկէն՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութենէն, որ, կ'ըսէ, «Արեւմուտքի մօտ է ի տարբերութիւն միւսէն՝ Հայ Գաղտնի Բանակէ - ԱՍԱԼԱ, - որու կեդրոնատեղին ալ Պէյրութ է եւ որու զօրավիգ եղած կ'ըլլան Պաղեստինցիք, լիբանանեան Ձախը մինչեւ իսկ խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւններ»: Հաստատական (Հ. Յ. Դ.ի պարագային) թէ ենթադրական (Ասալայի) նման հակիրճ եւ անհիմն, վերլուծումներ առնուազն անտեղի են մանաւանդ «լրջախոհ» թերթի մը կողմէ:

Ամերիկեան օրաթերթը կը յայտնէ թէ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը տեղեկացուցած էր բազմաթիւ երկիրներ, մէջն ըլլալով՝ Միացեալ - Նահանգները, ընդհ. հիւպատոսին սպանութենէն քանի մը օր առաջ, թէ հայկական հաւանական յարձակումներ կրնան ըլլալ իր դիւանագէտներուն դէմ: Ամերիկեան ոստիկանութիւնն ալ յայտնած է թէ գաղտնի ոստիկաններ քանի մը օր առաջ հաղորդած են Քեմալ Արըքանի թէ կեանքը կրնայ վտանգուած ըլլալ, բայց մերժած է ոստիկանական պաշտպանութիւնը:

Նախագահ Ռեկըն դատապարտած է «աւելութեան այս արարքը» եւ հրահանգած դաշնակցային ոստիկանութեան, որ գործակցութեամբ Լոս - Անճըլըսի ոստիկանութեան ամէն ինչ ընէ երեւան հանելու եւ դատելու համար մեղաւորները: Թուրքին մէկ բարեկամը՝ Քէսքին, ըսած է թէ Արըքան նախզգացում մը ունենալ կը թուէր եւ ըսած է իրեն «Եթէ մէկը ուզէ զիս սպաննել, կրնայ ըլլալ պաշտպանուած ըլլամ կամ ոչ: Ինչո՞ւ երիտասարդ թիկնապահ մըն ալ սպաննուի»:

Անգարայի ամերիկացի դեսպանը Թուրք արտաքին նախարարութեան գիր մը յանձնած է զօր. Հէյկի կողմէ, ուր ամերիկացի Արտաքին նախարարը ամէն ապահովութիւն կու տայ որ ամէն ջանք պիտի թափուի որ «մարդասպանը՝ դատարան քաշուի»:

Երկուշաբթի առաւօտեան (Փետր. 1) Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը կը հաղորդէր թէ 2-րդ մարդասպան մը կը փնտռուի: Բայց Համբիկ Սասունեանն ալ չի կրնար Երկուշաբթիէն անդին ձերբակալուած պահուիլ եթէ զէնքը ամբաստանութեան տակ կարելի չըլլայ առնել, քանի առժամեայ ձերբակալութիւնը (կառտ ա վիւ) 48 ժամ է Ամերիկայի մէջ: Ամերիկեան օրաթերթը կ'ըսէր նաեւ թէ Շաբաթ օր, «Հայկ. ոգեկոչման միացեալ կոմիտէն» որ շուրջ 30 հայ - ամերիկեան կազմակերպութիւններ կը համախմբէ ցաւ յայտնած է ոճիրին առթիւ, զայն որակելով «վատութեան ցած արարք մը»:

×

«ԱՍԱԼԱ» ԿԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԷ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Յունուար 29-ին, Պէյրութ հրապարակուած զեկոյցով մը, Հ. Գ. Բ.ը կը յայտնէ որ հրահանգած է իր շարքայիններուն դադրեցնել բոլոր գործողութիւնները Ֆրանսական շահերուն դէմ «Ֆրանսայի թէ աշխարհի մէջ»: Այս որոշումը, կը ճշդէ զեկոյցը, «հետեւանքն է ֆրանսական կառավարութեան որոշումին գոհացում տալու կազմակերպութեան չորս անդամներուն, որոնք կատարեցին Վան գործողութիւնը»: Փարիզի մէջ ալ «Օրլի» խումբը նոյնիմաստ յայտարարութիւն մը ըրած է:

×

ՄԱՔՍ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ

Յունուար 29-ին, Պոմէթի բանտէն ազատ արձակուեցաւ Մաքս - Հրայր Գիլինճեան, որ արգելափակուած կը մնար 1980 Փետրուար 10-էն ի վեր: Շաբաթ Յունուար 30-ին, Մարսէյլի Փրովանսալը արձագանգ հանդիսանալով այս լուրին, երկու հարցազրոյց կը հրատարակէր, մէկը՝ Մաքս - Հրայր Գիլինճեանէն, միւսը՝ իրեն պաշտպան Յանձնախումբէն:

Գիլինճեան յայտարարած է այս առթիւ, թէ գոհ է որ երկու տարիներու իր արգելափակումը ծառայած է, շնորհիւ մաս - մետիաններուն ծանօթացնելու Հայոց ցեղասպանութիւնը: Յիշած է թէ քաղաքական բանտարկեալի հանգամանք չէ վայելած, բայց առանձին եղած է իր խուցին մէջ, թէ գործիչ մը չէ, այլ Ֆրանսացի քաղաքացի մը կապուած իր արմատներուն, համակիր մըն է հայ դատին, մաս չէ կազմած որեւէ կազմակերպութեան բայց օգնած է հայկ. դիմադրութեան: Պաշտպան յանձնախումբն ալ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ այս վճիռին առթիւ:

Փրովանսալ նաեւ արձագանգ կը հանդիսանայ Պուշ-տիւ-Ռոնի ընկերավարական երեսփոխան՝ Ֆիլիփ Սան Մառքոյի գրաւոր հարցումին արտաքին նախարարին: Ան կ'ուզէ գիտնալ թէ Ֆրանսա ի՞նչ միջոցներու կը խորհի դիմել այն կազմակերպութեանց մէջ ուր կ'արտայայտուի միջազգային հաւաքականութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման համար: Նաեւ ի՞նչ կը մտածէ ընել Ֆրանսական կառավարութիւնը որպէսզի 30-րդ պարբերութիւնը վերադառնէ իր տեղը:

× Լիպերասիոն Շաբաթ առաւօտ կ'արձագանգէր Գիլինճեանի ազատ արձակման եւ յանձնախումբին յայտարարութեան, ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց. - «քաղաքական առաջին յաղթանակն է հայ ժողովուրդին համար ձաղկուած իր ազգային իրաւունքներուն մէջ, 1915-ի ցեղասպանութենէն ի վեր» եւ ոգեկոչելով Փարիզի Թրք. հիւպատոսարանի գրաւումը անցեալ Սեպտեմբերին, կոչ կ'ըլլայ հայկ. գաղտնի բոլոր կազմակերպութեանց որպէսզի «որեւէ ձեռնարկ որ Թըրքական նպատակակէտի դէմ չէ ուղղըւած չգայ մթագնել հայկ. դիմադրութեան օրինաւորութիւնը»:

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ

Գրեց՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Թատերաբեմը՝ Էքս - ան - Փրովանսի ոճրային դահլիճը: Կալանաւորը՝ Հայ մը Մաքս - Հրայր Գիլինճեան, ամբաստանուած ահաբեկչական արարքի մը մասնակցած ըլլալու մեղադրանքով: Երկու տարուան բանտարկութենէ մը ետք կը սպասէ վերջնական դատավճիռին: Պարզ մասնակի՞ց թէ ոչ նախաձեռնող եւ գործադրող: Ահա հարցումը, որուն պատասխանէն կախուած է հայ երիտասարդին ապագան: Ամբաստանողը Զուիցերիոյ Թուրք դեսպանն է, որ հրաշքով ազատած էր իրեն դէմ ուղղուած հինգ մահացու ռումբերէն 1980 Փետրուար 6-ին, Պեռնի մէջ: Իր փաստաբանը, վարպետօրէն փորձեց քաղաքական բնոյթ կրող այդ արարքը ներկայացնել իբրեւ քրէական յանցանք մը, եզրակացնելով որ ինքը Թուրք Պետութեան փաստաբանը չէ այլ՝ մարդու մը, որուն դէմ ոճիր մը գործուած էր:

Պաշտպան փաստաբանները ու մենք Հայերս չէինք կրնար ընդունիլ նման վարկած մը, որովհետեւ այդ պիտի ենթադրել տար հանրութեան որ Մաքս - Հրայր Գիլինճեան պարզ ոճրագործութեան մը մեղսակիցը եղած է:

Արդ բոլորիս համար ամբաստանող կողմը նոյն ինքն Թուրք Պետութիւնն էր եւ երբ այդպիսին կ'ակնկալէինք որ ահաբեկչական արարքին տուն տուող դըրդապատճառը չվրիպի դատաւորներուն ուշադրութենէն այլ եւ կազմէ առանցքը սոյն դատավարութեան: Պէտք էր որ վարագոյրը բացուէր 1915-ին Թուրք Պետութեան կողմէ գործադրուած ահաւոր ոճիրին, բանալ ծալքերը արիւնոտ պատմութեան մը որպէսզի Հրայրներու արարքները քստմնելի ոճիրներու չվերածուէին: Եթէ ընդունուէր սոյն վարկածը մեր մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն խողխողուած մարմիններուն ստուերը նոր արատ մը պիտի ձգէր Թուրք Պետութեան, արդէն իսկ պղտոր դիմագիծին վրայ: Այլ խօսքով մահափորձը կատարուած պիտի ըլլար ոչ թէ անմեղ մարդու մը դէմ, այլ Պետութեան մը՝ որ ժառանգորդը կը մընայ այս դարուս սկիզբին կատարուած առաջին ցեղասպանութեան:

Ո՞ւր թէ արդարադատութեան գործօնութիւն:

Լարուած վիճակ մը դատարանէն ներս եւ դուրսը անձկութեամբ սպասող հազարէ աւելի Հայերուս համար: Ներսը, պատմութեան էջերը լայն բացուած էին ուր պատմագէտներ եւ ցեղասպանութենէն ողջ մնացած քանի մը վկաներ ծանօթացուցին գեհենը իր ամէնէն դաժան երեսով: Լռութեամբ եւ երկիւղածութեամբ ականջ տուինք անապատի մը մէջէն մեզի հասնող օգնութեան ահաւոր ձայներուն: Եւ գիտենք որ այդ ձայները անարձագանգ մնացին ու ժողովուրդ մը ամբողջ բնաջնջուեցաւ: Ծանօթ պատմութիւն մը մեզի համար, որ առօրեայ յաճախանք մը դարձած է, մեր հաւաքականութեան միտքը անհանգստացնող տուայտանքներովը:

Բայց կարեւորը այս պարագայիս երդուեալներն էին: Վիճակով ընտրուած ինը անձեր որոնց որոշումէն կախուած էր ոչ միայն Մաքս - Հրայր Գիլինճեանի ճակատագիրը այլեւ մերը, քանի Էքս - ան - Փրովանսի արդարադատութեան պալատին առջեւ հազարէ աւելի Հայերուն անունը, այդ օրը՝ Հրայր էր: Կնճիռը ճակտին ծերունի Հրայրներ, հպարտ ճակատներով երիտասարդ Հրայրներ, հոն էին բոլորը ցոյց տալով որ մեր ժողովուրդը գիտակից է այս դատավարութեան արդիւնքին նշանակութեան:

Եթէ դատարանը վերածուի «Պատմութեան դատարանի», ահաբեկչական արարքը, իր արդարացումը գտած պիտի ըլլար յաչս օտարներուն: Եթէ ո՛չ, մեր մեռելները անգամ մը եւս մեռած պիտի ըլլային, քանի՝ մոռցուած:

Մէկը շատերէն, հոն էի նաեւ ես, ու ապրեցայ իմ ազգակիցներուս տագնապը, ոչ աւելի, ոչ պակաս, սրտի՝ մերթ յոյսի մերթ անձկութեան բաբախումներով: Տեսայ ծեր հայրեր ու մայրեր, ապաւէն՝ երիտասարդներուն, որոնցմէ մէկը Մաքս - Հրայր Գիլինճեան, երիտասարդ, պարզ, ոչինչով զանազանուող միւսներէն, կը սպասէր վճիռին, որուն իմաստը, անոր անձէն անդին բոլորիս կը վերաբերէր:

Տեսայ երիտասարդներուն յարգանքը հանդէպ այդ ծերունի սերունդին, որու շնորհիւ պահած էին իրենց ազգային դիմագիծը: Այլ խօսքով տեսայ ժողովուրդը, խմորուած հին ու նորով, մէկ եւ ամբողջացած եւ զգացի որ այս նոր սերունդը գիտակից է որ շնորհիւ այդ հին սերունդէն ստացած դաստիարակութեան է որ ներկայի մեր սփիւռքեան գոյութիւնը կարելի դարձած է իր լաւ ու գէշ օրերով: Թող, այսօր, կարգ մը երիտասարդներ, չհաւնին հիներուն, անոնց տարած աշխատանքին, փորձելով, պատ մը քաշել հինին եւ նորին միջեւ: Այլ խօսքով դատապարտել հիներու անշարժութիւնները, պահպանողական կեցուածքը, մէկ խօսքով սխալները:

Այսօր, այս պահուս, նման անյարիր տեսութիւններ ծանր չեն կշռեր ի տես այս բազմութեան, ազնուացած՝ սրտի նոյն տրոփով, ապրելով՝ անձկութեան անտանելի րոպէներ, քանի դատուողը Հայ մըն էր, այսինքն մէկը մեզմէ, մեր արիւնէն, մեր ընտանիքէն: Մանրամասնութիւն մըն ալ, որ կարծեմ աւելորդ չըլլայ ընդգծել, այն՝ որ Մաքս - Հրայր Գիլինճեանի գաղափարական պատկանելիութիւնը կ'իմաստաւորէր այդ բազմութեան խիտ ու թանձր ապրումները:

1982 Յունուար 23 ժամը 22: Մէկ ժամ եւ յիսուն վայրկեաններու անհան -

(Շար.ը կարդալ 4-րդ էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պետութեան ղեկավարը զօր. Քէնան Էվրէն շատ բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդին որոշումին առթիւ: «Անկարելի է Թուրք ազգին համար ընդունիլ թէ - լադրանքներ թէ բանաձեւեր, որոնք Թուրքիոյ ներքին գործերուն յատուկ միջամտութիւն մը կը նշանակեն», կ'ըսէ Էվրէն, որ աւելցուցած է եթէ անդամ երկիրներ Թուրքիոյ մէջ իրենց շահերը ենթարկեն մեր ներքին գործերուն միջամըտութեան, մեր հակազդեցութիւնը վճռական եւ վերջնական կ'ըլլայ»: Ուրբաթ իրիկուն ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանը կ'անդրադառնար Թուրքիոյ մէջ կիրարկուած չարչարանքներուն, տեղւոյն վրայ կատարուած քննութեամբ մը եւ Մոնտ իր առաջին էջի քրոնիկը կը նուիրէր՝ Թուրքիա, չարչարանքը եւ Եւրոպան խորագրով, ուր կը յիշէր թէ Թրքական բանտերու չարչարանքները նորութիւն ալ չեն...: Ատլանտեան Ուխտի ընդհ. քարտուղարը սակայն, Լընս յայտարարած է թէ «տարբերութիւնը որ կայ լեհ զօրավարներու եւ Թուրք զօրավարներու միջեւ նոյնն է քան ինչ որ կը զանազանէ դաւաճանները հայրենասէրներէն»...:

ԿՏԱՆՍԿԻ (Լեհաստան) մէջ ցոյցերու հետեւանքով բախումներ պատահած են: 14 վիրաւոր կայ եւ 205 ձերբակալութիւն կատարուած է: Նոյն օրը, Կիրակի, Ամերիկա ամբողջ օրը նուիրած էր համակամութեան Լեհաստանի հետ: Մոսկուա բողոքեց:

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

1982, ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22

Դատավարութիւնը բացուեցաւ ժամը 9·10-ին։

Մաքս – Հրայր Գիլինճեան ներկայացաւ Ատեանին առջեւ մութ գոյն զգեստով մը, ճերմակ շապիկով եւ կապոյտ փողկապով։ Բիչ մը տժգոյն դէմքին վրայ սեւ պեխ մը եւ ակնոցներ։ Մազերը խնամքով սանտրուած։ Ահաբեկիչի մը տիպարը չէ, անկասկած։

Ատեանին նախագահը՝ Ֆրանսուա Պըրինա, հարցուց ամբաստանեալին, իր ինքնութիւնը։ Հանդարտ ձայնով պատասխանեց՝ Մաքս Գիլինճեան, ծնած Մարսէյլ 1942, Յուլիս 18ին, եւ այլն...։ Նախագահը ապա ստուգումը կատարեց հրաւիրուած քանիերեք երդուեալներուն ու անցաւ վիճակով ընտրութեան։ Ծըլդուեցան ինը երդուեալները, ու տասներորդ մը նաեւ նշանակուեցաւ, որպէս յաւելեալ։ Երդուեալները կատարեցին հանդիսաւոր երդումը եւ ապա Նախագահը նիստը առկախեց տասը վայրկեանով։ Վերսկսումին մէթր Վիտալ – Նաքէ որպէս կողմ ներկայացուց Զուիցերիոյ Թուրք դեսպանը՝ Տողան Թիւրքմէն։ Հոս կրնար ծագիլ առաջին իրաւագիտական միջադէպ մը։ Արդարեւ, Տողան Թիւրքմէն, 1980 Փետրուար 26 թուակիր նամակով մը կը հրաժարէր կողմ ներկայանալէ· այս մէկը նոյնպէս կը հաստատէ զուիցերական ոստիկանութեան զեկուցագիրը։ Սակայն, պաշտպան փաստաբանը՝ մէթր Հանրի Լըքլէռ, վեհանձն ու նաեւ ռազմավար, յայտարարեց որ օրէնսդրական հարց չուզեր արծարծել այս առթիւ եւ աւելցուց՝ «մեր բուն հակառակորդը ռեֆ չէ, այլ թուրք Պետութիւնը»։ *Առաջին վայրկեաններուն իսկ դատավարութեան ոճը ճշդուեցաւ եւ մթնոլորտը ստեղծուեցաւ այս յայտարարութեան վրայ։*

Նախագահը անցաւ ապա ամբաստանագրի ընթերցումին։ Ամբաստանութիւնն է, ուրեմն, մահափորձ Զուիցերիոյ Թուրք դեսպանի անձին վրայ, Պեռնի մէջ, 1980 Փետրուար 6-ին, ժամը 11·05-ին։ Յետոյ, ներկայացուց ամբաստանեալին անձը։ Իր ծագումը, ծնողքներուն Ֆրանսա հաստատուիլը, իր ընտանիքին պատմութիւնը։ Ուսումնական իր մակարդակը, իր հակումները դէպի երաժշտութիւն, ջութակ։ Հնազանդ զաւակ, որ կ'ապրի իր ծնողքին հետ։ Ընտանեկան տաք մթնոլորտ։ Սիրուած իր շըրջապատէն։ Ոչ մէկ դատապարտութիւն։ Լաւ համբաւ կը վայելէ։ Նկարագրով հանդարտ, փափկանկատ։

Նախագահին այն հարցումին թէ մաս կը կազմէ՞ որեւէ կազմակերպութեան մը, Մաքս – Հրայր Գիլինճեան պատասխանեց՝ «համակիր եմ հայկական կազմակերպութիւններուն, բայց ոչ մէկ կազմակերպութեան մաս կը կազմեմ»։ *Ոստիկանութեան հարցաքննութիւնը ցոյց կուտայ նաեւ որ ենթական շատ տպաւորուած է իր ծնողքներուն կրած մղձաւանջներէն, եւ շատ հետաքրքրուած Հայերու անցեալով։*

Մաքս – Հրայր Գիլինճեան՝ «ծնողքներս պատմած են իրենց ողբերգական պատմութիւնը։ Փորձած եմ հասկնալ։ Կ'ուզէի գիտնալ թէ ինչո՞ւ ոսկորէ եւ միսէ շաղուած մարդիկ, նման ահաւոր արարքներ գործած են»։

Յետոյ, դատարանը լսեց Փրոֆ. Ժառէ, հոգեբոյժ, որ յայտարարեց թէ ենթական ախտաբանական ոչ մէկ նշան կը ներկայացնէ։ Զգոյշ, վերապահ, փափկանկատ, շատ շահագրգռուած իր հայկականութեան հարցերով, իր ժողովուրդի ողբերգութեամբ։ Հայկական հարցը զինքը կը մտատանջէ։ Խօսած ատեն կը թուէր ըլլալ անկեղծ հոգեբոյժը։

Սկիզբը ամէն ինչ ուրացայ, ժխտեցի, *ըսաւ Մաքս – Հրայր Գիլինճեան*, որովհետեւ չէի ուզեր վնաս հասցնել հայկական դիմադրութեան։ Յետոյ, նամակով մը, յայտնեցի որ ծանօթացայ Հայու մը օտար հպատակութիւն ունեցող, որ խնդրեց ինձմէ օգնութիւն։ Հայկական Դատին ծառայելու նպատակով ընդունեցայ իր առաջարկը։ Սակայն չէի գիտեր թէ ինձմէ ակնկալուած օգնութիւնը ո՞ւր կը տանէր։ Կառք մը վարձեցի, բայց չէի գիտեր թէ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէր»։

Ապա, Ատեանը լսեց յաջորդաբար երեք վկայութիւններ. ընտանիքէն երկու անդամներ եւ բարեկամ մը։

Տիկին Պէատրիս Գիլինճեան, ամբաստանեալին մայրը, որ մեծ յուզումով, յուզում որ բաժնեցին նաեւ երդուեալները եւ ամբողջ ունկնդիրները, անկասկած, պատմեց իր եւ իր ընտանիքին կեանքը ծննդավայրէն մինչեւ աքսորի ճամբաները, որբանոց, մինչեւ Մարսէյլ եւ մինչեւ այսօր։ Ան խեղդուկ եւ տկար ձայնով մը, ամբողջ մարմինը դողալով, բայց քաջութեամբ ըսաւ՝ «ծնած եմ Պոլիս, ինչ որ տեսած եմ ընդմիշտ դըրոշմուած կը մնայ մտքիս եւ հոգիիս մէջ։ Հայրս տարին, ինչպէս բոլոր այր մարդիկը, տարին աշխատանքի, բայց երբեք չվերադարձան, ինչպէս չվերադարձան միւսները։ Ութ տարեկան էի, բայց կը յիշեմ, կը յիշեմ ինչպէս երէկ ըլլար։ Մեծ մայրս Թուրքերը ողջ – ողջ այրեցին իր տանը մէջ, եւ ընտանիքիս միւս անդամները կացինահարեցին։ Դեռ կը լսեմ անոնց լեղապատառ ճիչերն ու աղաղակները։ Յետոյ, դարձայ թափառական, մոլորուած։ Ապաստան գտայ լեռներու մէջ ուր Ֆրանսացի ճարտարագէտներ խղճալով վրաս, կտոր մը հաց եւ ջուր տուին։ Սակայն անօթութիւնը, ծարաւը, հիւանդութիւնը, ուժերու սպառումը մէկ առ մէկ դիակներով լեցուցին ճանապարհս, ու ես քալեցի, շարունակեցի, ճամբան վերջ չունէր...»։ Յետոյ, Տիկին Պէատրիս Գիլինճեան պատմեց Ֆրանսա իր ժամանումը եւ Մարսէյլ հաստատուիլը, 1923-ին։ Առաջին տարիներու ահաւոր դժուարութիւնները՝ լեզուի, գործի, ապրուստի, բնակարանի։ Ինը հոգի նոյն սենեակին մէջ բնակած ենք, ըսաւ ան։ «Տասնմէկ, տասներկու տարեկանիս սկսած եմ աշխատիլ, դըպրոց չէինք կրնար երթալ, վերապրելու հոգը ունէինք։ Ամուսնացայ, դարձեալ շարունակեցի աշխատանքը որպէսզի զաւակներս պարկեշտօրէն մեծնան, դաստիարակուին։ Ահաւասիկ կեանքս։ Մեր ամբողջ կեանքը զոհեցինք մեր զաւակներուն համար։ Զաւակս շատ բարի, ազնիւ է, հնազանդ, երբեք խնդիր չենք ունեցած...»։ *Նախագահը՝* «երբ ձեր զաւակը չափահաս դարձաւ, վրէ՞ժ լուծել մտածեց, թէ յիշել»· *յիշել՝ պատասխանեց Տիկին Պէատրիս Գիլինճեան, որ ապա հեռացաւ ատեանէն ուր քանի մը րոպէ տիրեց կատարեալ լռութիւն մը։ Տիկին Պէատրիս Գիլինճեանի խօսքերը խորապէս տպաւորեցին, ցնցեցին։*

Սերժ Գիլինճեան, եղբայրը Հրայրին, եկաւ իր կարգին ըսելով՝ «հայրս հոս է, սրահին մէջ, ինք պիտի վկայէր, բայց իրեն համար խարուածը ծանր է· իր աչքերուն առջեւ կը ցցուին ահաւոր տեսարաններ։ Ան այսօր չի հասկնար թէ ինչու անոնք որ ծրագրեցին իր ժողովուրդի բընաջնջումը չդատապարտուեցան, իսկ իր զաւակը այսօր նստած է ամբաստանեալի աթոռին վրայ»։ *Յետոյ, Սերժ Գիլինճեան պատմեց իր հօր ողբերգական կեանքը, որ Քղիէն – Բալու ապրեցաւ ահաւոր տեսարաններ, հրաշքով ազատեցաւ, ականատես եղաւ իր մեծ հօր դաշունահարութեան, հայ մայրերու յուսահատական արարքներուն որ իրենց պատիւը փրկելու համար նախընտրեցին նետուիլ գետը, որուն ջուրերը Հայու արիւնով ներկուեցան։ Եւ յետոյ, նկարագրեց իր հօր անողոք գաղթը, օրեր, շաբաթներ, ամիսներ, մինչեւ որ կարաւաններու մնացորդացը հասաւ Տիարպէքիր ու անկէ անցաւ Ռաս – իւլ – Այն, Տէր – Զօր, Սուրիոյ անապատները· այսինքն՝ Աուշվից, Թրեպլինքա։ Սերժ Գիլինճեան ըսաւ՝* «հօրս ընտանիքէն որպէս վերապրող մնաց ինք եւ մայրը» *ու ցոյց տալով թեւին տակ բռնած Աստուածաշունչ մը, աւելցուց՝* «Միակ առարկան է որ հայրս կրցաւ բերել իր երկրէն»։ *Սերժ Գիլինճեան ըսաւ թէ այս մղձաւա՛նջը եղած է իր եւ եղբօր մանկութիւնը։* «Վէրքը այսօր բաց է, որովհետեւ Թուրքիան իր առօրեայ վարմունքով առաւել կը հրահրէ»։ *Ապա, վերյիշեց Մարսէյլի Նահատակաց Յուշարձանի պարագան որուն բացման Թուրքիա քաղաքական շանտաժ ըրաւ։ Նախագահը՝* «կազմակերպութեան մը անդա՞մ էք» *պատասխան՝* «այո, անդամ եմ հայկական կուսակցութեան մը, Դաշնակցութեան. Մաքս որեւէ կազմակերպութեան անդամ չէ, սակայն համախոհ եղած է»։

Երրորդ վկան՝ Ալպէռ Պէռէթա, լուսանկարիչ մըն է որ երկար տարիներ, 1967-էն 1978 աշխատած է Գիլինճեան եղբայրներու խանութին մօտ։ Լուրջ, պարկեշտ, աշխատասէր, մասնաւոր հակում ունէր երաժշտութեան, ընթերցումի ու նաեւ ծովի», *ըսաւ ան։ Նախագահը՝* «հայկական հարցի մասին խօսա՞ծ է ձեզի հետ»· *պատասխան՝* «այո, բայց ոչ մասնաւոր կերպով մը»։ *Պաշտպան փաստաբանը մէթր Փաթրիք Տէվէճեան հարցում մը կուտայ»* «անակնկա՞լ է ձեզի համար Մաքսը, հոս տեսնել»· *պատասխան՝* «այո, իր խառնուածքին չի համապատասխաներ»։

Այս վկայութիւններէն յետոյ, նախագահը կ'անցնի Մաքս – Հրայր Գիլինճեանին մեղադրուած դէպքերուն։

Նախագահը՝ «ի՞նչ ունիք ըսելիք»։ *Մ. Հրայր Գիլինճեան՝* «1973-ին, Մարսէյլի Նահատակաց Յուշարձանի դէպքին առիթով Թուրքիան ետ կանչեց իր դեսպանը։ Այս արարքը զարմանք պատճառեց ինծի. ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ։ Հոս է որ արթնցայ հայկական հարցին, սկսայ գիտակցիլ։ Համակիր մըն եմ հայկական դիմադրութեան։ Թուրքիոյ մէջ, յուշարձան մը կանգնած է Թալէաթի յիշատակին. Նախատինք մըն է հայ ժողովուրդին հանդէպ. (նախագահը ընդմիջեց, հարցնելով թէ ով է՞ Թալէաթ) – ո՞ր ժողովուրդն է որ կրնայ ընդունիլ այսօր, ինչ որ հայ ժողովուրդը կրեց իր մորթին վրայ – Թուրքիոյ կեցուածքը ժխտական է, չուզեր ընդունիլ ցեղասպանութիւնը, հայ ժողովուրդին ապրելու իրաւունքը։ Ծնողքս վերապրողներ են, յուսացին զըղջումի բառ մը Թուրքերուն կողմէ, ո՛չ, թուրք վիլի Պրանտ մը չեղաւ։ Ահաւասիկ ինչու որոշեցի օգնել հայկական դիմադրութեան»։ *Նախագահը՝* «ի՞նչպէս»։ *Մ. Հրայր Գիլինճեան՝* «ծանօթացայ օտարահպատակ Հայու մը. իրարու համակրեցանք. հայկական հարցին համար հարկ էր կառք մը վարձել, Պեռն գացի եւ վարձեցի»։ *Նախագահը՝* «առա՞ջնին գացիք»։ *Մաքս – Հրայր Գիլինճեան հոս պատմեց իր յաջորդական երեք ճամբորդութիւնները եւ կեցութիւնները զանազան պանդոկներու մէջ, իր բարեկամին*

ՄԵՐ ՀՈՂԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Աշխարհի բոլոր նուագարաններու ձայնը նուա՛զ քաղցր ու դաշնաւոր պիտի ըլլար, քան մեր գիւղի հին կոչնակին հանած ձայնը, երբ մանաւանդ ծերուկ Տէրտէրը ըլլար զայն հնչեցնողը. Տէրտէրը՝ որ կը սիրէր Խաչը, Աւետարանն ու խունկը, եկեղեցիին շրջափակը, գերեզմանատունը հովանաւորող ձիթենիներուն սըրբարատ շուքը՝ եւ որ մարդոց կ'ըսէր՝ – Խաղաղութիւն ընդ ձեզ, խաղաղութիւն ընդ ձեզ։

Ան, բարի քահանան, միամիտ եւ միւռոնի պէս մաքուր, անաղարտ, սուրբ քահանան, Տէր Յարութիւնը, տխուր վերջ մը ունեցաւ, հայրենի գիւղէն, եկեղեցիէն, գերեզմանապահ ձիթենիներու շուքէն հեռու, պանդխտութեան եւ սուգի մէջ մեռնելուն ամենատխուր վերջը։ Խաղաղութիւն ընդ Ձեզ, խաղաղութիւն ընդ Ձեզ, բարի՛ Տէրտէր...։

×

Օղի՝ եւ մարդիկ. օղի՝ եւ Թագեան. օղի՝ եւ կեցցէ՛...

Մարդիկ անկեղծ էին, կենցաղասէր, հիւրընկալ, հանդարտ եւ կռուազա՛ն նոյն ատեն. տեսակ – տեսակ դանակներ կային անոնց գրպանը, տեսակ – տեսակ սէր եւ ատելութիւն՝ անոնց սրտին մէջ...։

Եւ երբ կը սիրէին, կը համբուրէին. լա՛ւ էին այդ մարդիկը. կ'ընէին ամէն գիշեր քէյֆ. ցերեկը Թռչունի ձայն եւ գիշերը հրազէնի պայթիւններ կը լսէին օդին մէջ, քէյֆ կար անշուշտ եւ իր քէյֆին համար կրակող. կէս – գիշեր կ'ըլլար եւ դեռ գինով Շաշօն՝

– Ես մեծ մէկն եմ, – կ'ըսէր, – եւ պիտի ընեմ տեսակ մը բան. տեսակ մը բան,– եւ կը սկսէր հայհոյել։ Գեղեցիկ եւ թունաւոր բանաստեղծութեան մը պէս էր հայհոյանքը իր բերնին մէջ. կարծր էին իր բառերը եւ կայծքարերու պէս ամուր. հայհոյանքին բոլոր ոճերուն ծանօթ էր։ – Ես եւ Արամը,– կ'ըսէր սրտի խոր գոհունակութեամբ,– այս բոլոր գիւղերուն ամէնէն լա՛ւ հայհոյողն ենք։

– Ընկեր Թադէոսին բերանը չիյնաք, անոր լեզուն անիւի պէս կը դառնայ բերնին մէջ եւ Աստուած ի՛մ, ես կը վախնամ այդ լեզուէն, աշխարհն ալ կը վախնայ,– կատակով զգուշացնել կ'ուզէր զիրենք կարճ Պիտօն, որ կարճ օրը քառասուն անգամ խմենք կ'ըսէր նոյն Թադէոսին, Շաշոյին եւ Արամին, «Գըտնենք տղաքը եւ խմենք, իրիկուն եղաւ ահա՛»։

Տղաներէն մէկը Գէորգ մըն էր, Եղակ մըն էր, Փանոս մըն էր, Յովհաննէս մըն էր, եւ այսպէս ուրիշներ էին։

Քէյֆին՝ Քէյֆճի Յովհաննէս կը կորսնցնէր խելքը եւ կը պարէ՛ր, կը պարէ՛ր, կը պարէ՛ր. «յոգնեցա՛ր» կ'ըսէին իրեն. եւ ան դարձեալ կը պարէր, կը պարէր, կը պարէր. կը կենար յանկարծ եւ, ձեզի բան մը հարցնեմ կ'ըսէր.– Ան ո՞ր թուականին էր, որ ես քիչ մը խելք ունէի։ – Ատիկա հանելուկ մըն է,– կը պատասխանէր Թադէոս,– եւ այս գիւղին մէջ ոչ ոք գիտէ թէ ո՞ր թուականին քիչ մը խելք ունէիր դուն։ – Ձե՞ք գիտեր – եւ կը պարէր, կը պարէր, կը պարէր։ – Գտա՛յ,– կ'ըսէր Թադէոս, ցատքելով տեղէն եւ մատը օղիին՝ – գտայ. երբ թութն ու խաղողը չէին շոգիանար դեռ,– ու բոլորը կը խնդային։ – Գտա՞ր, լա՛ւ, եւ Յովհաննէս կը պարէր, կը պարէր...

Օղի՝ եւ մարդիկ. օղի՝ եւ Թագեան. օղի՝ եւ կեցցէ՛...։

Թագեան Պապուկ անոնց պէս չէր սակայն. անիկա ամէնէն իմաստուն մարդն էր գիւղին, հանճարեղ խմող մը, օղիի մեծափոր տակառներու հին ու հաւատարիմ դարպասող մը, օղիի բարեպաշտ հաւատացեալ մը։

Խոշոր, էժդահար մարդ մըն էր Թագեան Պապուկ, ծեր մը՝ որ իր վերջին «աւելցուք» օրերուն, ձագարը բերանին, կը քալէր հարսանեկան թափօրներու ճիշդ առջեւէն, կամ նորէն, ձագարը բերանին, ըլլար կէսօր կամ կէս – գիշեր, կը թափառէր փողոցէ – փողոց, դուռնէ – դուռ, ցեխին, ցուրտին եւ ապականութեան անձնատուր, թէեւ սրտով, զգացումներով եւ վարմունքով, շա՛տ մաքուր, շա՛տ բարի։

– Այս ջահէլները ի՛նչ,– կ'ըսէր,– օղին՝ պէտք է ըլլայ թուղի՛, օղին՝ պէտք է խմուի ձագարո՛վ, օղին՝ պէտք է գլուխըդ տանի աջ, տանի ձախ, քիչ մը վեր եւ յետոյ բոլորովին վար. ան պէտք է իշխէ քեզի, տիրապետէ վրադ ու դուն ծուռ ու մուռ իշխես ու տիրապետես ծուռ ու մուռ օրերուն եւ աշխարհին. այս կեանքը արբեցում է եւ թագաւորութիւն։

Թագեան Պապուկ իմաստուն մարդ մըն էր եւ կը թափառէր ձագարը բերնին եւ ըսել կ'ուզէր.– Զիկզակ քալեցէք, զիկզակ քալելուն արուեստը ունեցէք, հէ՛յ ծուռ աշխարհի մարդիկ։

Մեռաւ ջուրի մը եզերքը եւ զայն տարին ուղիղ գերեզման...

Մեռաւ՝ եւ դեռ մեր հին ու մին կեանքը կը քալէ ծուռ ու մուռ եւ դեռ այսպէս որքա՛ն պիտի քալէ՝ ծուռ ու մուռ։

(Շար.– 3)

հետ։ Արձանագրուած կեղծ անունները, կառքը վարձել, եւ հրահանգներու հնազանդիլը։

Նախագահը՝ «չփորձեցի՞ք հասկնալ թէ ինչ բանի պիտի ծառայէ կառքը»․

Պատասխան՝ «հայկական դիմադրութեան»։

«Փետրուար 6-ին, մահափորձին օրը, ըսին որ կառքը յանձնեմ․ չէի գիտեր թէ ինչ պատահած էր․ կառքը յանձնելէն յետոյ է որ հայ դիմադրականը ինծի տեղեկացուց․ մնացեալը մամուլէն իմացայ։ Ձեմ կրնար մատնել, չեմ ուզեր վնաս հասցնել հայկական դիմադրութեան»։

Նախագահը՝ «նախաքննութեան ժամանակ յայտարարած էիք որ մահափորձին լուրը առած էիք Նիս, վերադարձի ճամբուն եւ այսօր նոր տուեալ մը կը բերէք»։

Նախագահը՝ «Փետրուար 6-ին առաջի՞ն վերադարձաք»․

Պատասխան՝ «Այո»․

Նախագահը՝ «սակայն վկան կ'ըսէ որ թղթիկ կայ, մէկ Գիլինեան եւ միւսը Մօրի անուններով․ ինչո՞ւ դուք լեցուցած էք թղթիկը Մօրիի անունով»։

Պատասխան՝ «ես լեցուցի թղթիկը, որովհետեւ,ան ֆրանսերէն գրել չէր գիտեր»․

Նախագահը՝ «սակայն վկան կ'ըսէ որ ֆրանսերէն կը խօսէիք, Մարսէյլի շեշտով»․

Պատասխան՝ «հայերէն կը խօսէինք»։

Հոս կարդացուեցաւ զուիցերիացի վըկաներու նամակներ, մանաւանդ պանդոկներու եւ կառքը վարձուած գրասենեակին պաշտօնեաներուն որոնց մէջ պէտք է ըսել հակասութիւններ չէին պակսեր։ Օրինակի համար, պանդոկներէն մէկուն տէրը կ'ըսէ թէ Մաքս – Հրայր Գիլինեանին ընկերացող անձը ունէր նոյն կերպարանքը։ Այս կէտը, պաշտպանութիւնը օգտագործեց վարպետօրէն։

Յետոյ, ներկայացուեցաւ գիրաբանութեան մասնագէտ մը որ յայտնեց թէ պանդոկի թղթիկը որ կը կրէ Մօրի անունը, Գիլինեանի ձեռքով գրուած է, ինչ որ արդէն ամբաստանեալը ընդունած էր․ Մարինի անունով թղթիկ մըն ալ գտնուած է, բայց անիկա կապ չունի Գիլինեանի գիրին հետ։ Իսկ գնդակի մասնագէտը հաստատեց որ կառքին մէջ գտնուած գնդակները համապատասխան են գործածուած ատրճանակին «Էնֆիլտ – 38 մ․ մ․»։ Հոս վերջացաւ Ուրբաթ առաւօտեան նիստը։ Աւելցնենք որ, 1980 Փետրուար 16-ին է որ, Պեռնի մէջ, անցորդ մը, Աար գետին մէջ, գտած է կաշիէ պայուսակ մը, որուն մէջ կար մահափորձին համար գործածուած ատրճանակը եւ երկու այլ ատրճանակներ․ Նոյնպէս 1980 Փետրուար 3 թուակիր «Լը Մոնտ» թերթէն երկու օրինակ եւ տուփ մը ծխախոտ Մալպորօ։

Կ․ Ց․

(Շար․ 1)

ՀԱՅ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻԻ ՄԸ՝

ԷԼԻԶ ՋՕՓՈՒՐԵԱՆ-ՄԷՀՏԷՐԵԱՆԻ

ՄԱՀԸ

—O—

Փարիզի հայ գեղարուեստի աշխարհը գրեթէ անզիտացաւ անոր մահը։ Քիչեր, շատ քիչեր հազիւ թէ իմացած ըլլան կորուստը այս հայ նկարչուհիին որ օժտուած մտաւորական հարուստ պաշարով, իր զգայուն եւ երփներանգ վրձինին առընթեր՝ զգաց նաեւ բուռն պահանջը կենդանի եւ վառ գրիչով պատկերացնելու իր եւ հայրենակիցներուն հոգեկան խռովքները, Սփիւռքի երիտասարդութեան մտամոլոր իմացական եւ հոգեկան տագնապները, համայն հայութեան սրտին վէրքերը․․․։ Սիրահար՝ երփներանգ սիրուն ծաղիկներու, հիւթեղ կանանչ պտուղներու բոյրերուն եւ տեսքին, անոնց մեղմանոյշ եւ երազուն գոյներուն ներդաշնակութեանը մէջ ջանաց գտնել արուեստագէտի իր անհանգիստ հոգւոյն անդորրութիւնը։

Աւագ սերունդին վերջին փայլուն շառաւիղներէն մէկն էր որ անյայտացաւ․․․։ Ինքնուրոյն նկարագրի տէր, զգայուն եւ նրբաճաշակ արուեստագէտ մը՝ որ կը պատկանէր տպաւորապաշտ դպրոցին։ Իր վրձինին համարձակ եւ ներդաշնակ գոյներով հարուածները, զմրուխտ երանգները իր բնանկարներուն եւ իրենց ներաշխարհը արտայայտող, քիչ մը մելամաղձոտ դիմանկարները մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին 1958-ին Սէն Թ'Օնոռէի մէկ պատկերասրահին մէջ կազմակերպուած անձնական ցուցահանդէսին, որուն մասին որքան որ կը յիշենք, ֆրանսացի արուեստի քննադատներ արտայայտուեցան մեծ գովասանքներով։

Վերջին տասը տարիները տաժանագին եւ դժնդակ եղան իրեն համար։ Անսահման վշտի մը ծանրութեան տակ կքեցաւ։ Քայքայուեցաւ, բայց մեծ քաջութեամբ տարաւ իր մէկ հատիկ աղջկան ողբերգական կորուստը։

Մի՛ գուցէ իր ծայրայեղ յուսահատութեան պահերուն, իր արուեստագէտի տառապած հոգիին, անդարձ նուաղած իր երբեմնի խոյանքներուն մէջ ջանաց փնտռել քիչիկ մը սփոփանք․ փշրանքները ցաւատանջ յիշատակներու, խորտակուած երազներու ․․․ բայց աւա՛ղ ուշ էր եւ ամէն բան ունա՛յն։

Իր գործերը սակայն պիտի մնան իբրնամքով ամփոփուած Փարիզի Հայկական Թանգարանին (Ավընի – Ֆոշ) մէջ, գեղարուեստասէր եւ հայրենասէր անձի մը գնահատանքին եւ գուրգուրանքին առարկայ։

Էլիզ Ջօփուրեան իր կենդանութեանը, իր կտաւներուն մեծ մասը նուիրած էր սոյն Թանգարանին, ուր առ այժմ անկիւն մը յատկացուած է իր քանի մը գործերուն։ Երբ մօտ ատենէն – ինչպէս որ կ'իմանանք – Թանգարանը ընդարձակուելու ծրագիրը իրագործուի, թերեւս այդ նորաստեղծ սրահներուն մէջ կազմակերպուի այս համեստ նկարչուհիին ամբողջական գործերուն ցուցահանդէսը, ինչ որ առիթ պիտի տայ արուեստասէր հասարակութեան մօտէն ճանչնալու անոր վրձինին ակնահաճոյ մեղմերանգ գոյներուն համադրութիւնը եւ նուրբ զգայնութիւններով հարուստ իր ներաշխարհը։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍԻ

ՏԷՐ - ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Իր գործերը կը ներկայացնէ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28 – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27
GALERIE GOROSANE
52, Faubourg St. Honoré - Paris 8e
ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
Ի՛ր իսկ կեանքը ընտրած է
որպէս թէմա իր նկարչական գործին,
կը գրէ Քլեման Լեփիտիս, ի մէջ այլոց։

ՋԱՆԱԶԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԳՆԱՑՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷ՞Ն ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ

Քալիֆորնիա հրատարակուող Թը Արմինեըն Օպզէրվըր շաբաթաթերթը Դեկտ․ 9-ի իր թիւով կը տեղեկացնէ, թէ Աշտարակ քաղաքէն 25-ամեայ երիտասարդ մը՝ Եղիշա Գէորգեան, ընտրուած է մաս կազմելու Խորհ․ Միութեան յառաջիկայ տիեզերագնացներու խումբին։ Ան վերջերս Ծաղկաձորի լեռներու մէջ հետեւած է անհրաժեշտ մարզանքներու։

Նոյն ատեն, կը գրէ յիշեալ թերթը, 29-ամեայ Ճէյմս Պէկեան մաս կը կազմէ արդէն Միացեալ - Նահանգներու դէպի տիեզերք կատարելիք թռիչքներէն մէկուն անձնակազմին։ Ան ներկայիս կը մարզուի Եուսթընի Ճոնսըն տիեզերագնացութեան կեդրոնը։

Երկու երիտասարդներն ալ մեքենագէտ ճարտարագէտներ են, իսկ ամերիկահայ երիտասարդը (Ֆիլատելֆիայէն) նաեւ բժիշկ է եւ օդաչու։

Եթէ մօտիկ ապագային Խորհ․ Միութիւն – Միացեալ Նահանգներ ծրագրեն վերստին գործակցիլ, թերեւս իրենց տիեզերագնացները իրարու հետ ․․․ հայերէն խօսին։

LIVRES RECUS:

« LA MAIN VERTE »
et Autres contes
par NANE CARZOU
(Couverture Carzou)
Ed. Galilée

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Եղէգներու շրջանի «Վերելք» թերթի յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած ճատրակի մրցաշարքի օրերուն, հիմնադրուած է Հայաստանի ճատրակի կեդրոնական տան Եղէգնաձորի բաժանմունքը։ Մրցաշարքի բաժակը տրամադրած է յիշեալ թերթը։ Մասնակցած են տասը խումբեր, որոնք եօթը օր պայքարած են բաժակի նուաճման համար։ 27 կարելիէն 26 կէտ շահելով բաժակը առած են թիւ 3 ճանապարհաշինութեան վարչութեան ներկայացուցիչները․ երկրորդ հանդիսացած են շրջանի «Վայք» խումբը, իսկ Շատին գիւղի խումբը՝ երրորդ։

×

ԵՐԳԷՈՆԱՀԱՐՈՒՀԻ ԿԱՐԻՆԷ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Կամերային Երաժշտութեան Տունը տեղի ունեցած է Կոմիտաս Երաժշտանոցի դասախօս երգէոնահարուհի Կարինէ Աղաբէկեանի նուագահանդէսը։ Ցայտագրին մաս կազմած են իտալական պարոք շրջանի հեղինակներէն գործեր՝ Ալպինոնի, Վիվալտի եւ ուրիշներ։ Առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի մէջ մեկնաբանուած են Պոսիի եւ Սապատինիի գործերը։ Ցայտագրի երկրորդ բաժինը յատկացուած է Պախի։ Վահագն Ստամբոլցեանի աշակերտած Կարինէ Աղաբէկեան նուագահանդէսներ տուած է ոչ միայն Երեւանի մէջ, այլեւ Քիշնեւ, Սեւ ծովու առափնեայ քաղաքները եւ Թունուզ։

×

ՔՐՏԵՐԷՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Քրտերէն գիրքը Հայաստանում» աշխատութիւնը, որ կ'անդրադառնայ քիւրտ գրողներու վերջին 60 տարիներուն հրատարակուած գիրքերուն։ Քրտերէն հրատարակուած են դասականներու, Խորհ․ Միութեան արդի գրողներու 247 գիրքեր։ Բազմաթիւ անգամներ վերհրատարակուած են Արաբ Շամիլովի, Ջասմէ Ջալիլի, Նադօ Մահմուդովի, Հաջիէ Ջնդիի եւ այլ քիւրտ հեղինակներու գործերը։ Հայաստանի մէջ կ'ապրին շուրջ 40 հազար Քիւրտեր։ Հայ մասնագէտներու օգնութեամբ պատրաստուած է անոնց առաջին դասագիրքը, որ կը կոչուի «Շամս»։ Քառասուն տարիէ ի վեր Երեւանի մէջ կը հրատարակուի «Րիա Թազա» («Նոր կեանք») քրտերէն թերթը, որ բաժանորդներ ունի նաեւ արտասահմանի մէջ։ Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը ունի քրտական բաժանմունք մը, իսկ Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկը՝ քրտական պատմութեան բաժին։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Դէպի Ձիաթռնուկ տանող տափաստաններու ճամբու վրայ, ուր Թաթոսի կռիւը տեղի ունեցած էր, կեցած էին մօտ տասնեւհինգ Թուրք զինուորներ եւ մտիկ կ'ընէին ուրիշ զինուորի մը։

Խօսող զինուորը կարճահասակ էր եւ ունէր յառաջացած տարիք։ Կը պատմէր թէ ինչպէ՞ս տեսած էր Սպիտակ Ձիաւորը, երբ գիշերը սկսած էր նշմարել ու լուսատուը կէօլին վրայ էր։

Բոլոր զինուորները լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին։ Զինուորը երդում կուտար կ'ըլլար, թէ իր աչքով տեսած էր Սպիտակ Ձիաւորը, երբ ինք կէօլը ջուր խմելու իջած էր։ Տեսած էր Սպիտակ Ձիաւորը ծուխի գոյն թեթեւ կերպարանքով, որ անցած էր կէօլի վրայէն, անցած էր իր մօտէն, եղէգներուն մէջէն անցնող հովի ձայնով։

– Այս որ տեսայ՝ լեզուս կապուեցաւ։ Ան էր, ան որ դէպի Ձիաթռնուկի կողմը չտկուեցաւ ․․․

Զինուորներէն մէկը, որ չէր ուզեր հաւատալ թէ Սպիտակ Ձիաւորը վախկոտ Իպոյին յայտնուած էր, նեղը ձգելու համար զայն՝ հարցուց․

– Դուն տեսա՞ր անոր ականջին կապոյտ յուլունքը։

– Հեղ մ'ալ տեսայ․․․ – կը շարունակէր զինուորը, մինչ ուրիշ Նիհար զինուոր մը, ճաղատ գլուխով, թռչուններու նման դիւակներու մասին կը մտածէր։

Նիհար զինուորը դիւակապուտ էր, աչքերն ու ականջները չորս կողմ ձգած՝ դիւակներ կը փնտռէր։ Այդ գիշեր կողոպտած էր երկու քիւրտ փախստականներու դիւակները։ Միւս զինուորները յափշտակուած՝ մտիկ կ'ընէին Սպիտակ Ձիաւորը տեսնող զինուորի պատմութեան, երբ Նիհար զինուորը տեսաւ որ եղէգներուն մօտ կերպարանք մը կը շարժէր։

Ո՞վ գիտէ, թերեւս սպաննուող Հայուն ձինն է որ ճահիճի մէջ ինկած է։

Երբ զինուորներու խումբը այդ կողմերէն անցաւ, ճահիճին խորութեան մէջ լսեց ուռեցած փորով ծանր հեւքն ու տքոցը ձիուն։ Մի քանի զինուորներ հըրացան պարպեցին՝ ձին ճահիճի չարչարանքէն ազատելու համար։ Թերեւս նոյն ձինն էր որ վիրաւոր վիճակով եւ ուրուականի կերպարանքով եղերք ելած էր։

– Այո՛, այո՛, Սպիտակ Ձիաւորի վզին կապուած էր կարմիր թաշկինակ մը, – կը շարունակէր պատմող զինուորը, մինչ Նիհար զինուորը աչքին ծայրով կը հետեւէր եղէգներու մօտ երեւցած շարժումին, որ այս անգամ երկնքէն վար առնուած հսկայ արծիւի մը կերպարանքն էր առած։

Արծիւը կ'ըսես իր ջարդուած թեւերը ի զուր գետնին կը զարնէր՝ նորէն վեր բարձրանալու համար։

– Հէլպէթ, հէլպէթ տեսայ Սպիտակ Ձիաւորը էնպէս, ինչպէս ձեզ կը տեսնեմ։ Հեղ մը միայն ձիուն ոտքերը գետնին դպան, յետոյ նորէն բարձրացան ու չտկուեցան դէպի Ձիաթռնուկի լեռը։

Մտիկ ընող զինուորները բոլորը մէկ սկսան դէպի բլուրները քալել՝ լուրը Սէլիմ պինպաշուն հասցնելու համար։ Նիհար զինուորը անոնց ետեւէն կը քալէր՝ աչքը եղէգներու մէջ երեւցող կերպարանքին կողմը ձգած։ Շարժումը հետըզհետէ մարդկային կերպարանք առաւ ու կորսուեցաւ։ Անտարակոյս, քիւրտ փախստական վիրաւոր զինուոր մըն էր որ ինքզինք այդ եղէգներուն մէջ ձգած էր։

Նիհար, դիւակապուտ զինուորը դիւակներ կը փնտռէր։ Միջոցը բաց գործունէութիւն մը առած էր։ Թեթեւ կապտութիւն կար հորիզոնին վրայ միայն։ Տափաստաններուն մէջ կորսուած Սպիտակ Ձիաւորը փնտռող զինուորները, առաւօտեան ցօղէն թրջուած, անքուն ու յոգնած, չարժող դիւակներու երեւոյթ առած էին։

(Շար․ 493)

(Շար. Ա. էջէն)

գուրժելի տպաւորմէ մը վերջ, էջս-ի դատաւորները մուտք գործեցին դատարանին դահլիճին մէջ, ուր կը սպասէինք վճիռին: Անսպասելին եղած էր: «Ժիւրի»ին ընդունած էր մեր տեսակէտը, ըլլալ «պատմութեան դատարան»ը:

Երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտելով Հրայրը, դատաւորները լռելեայն դատապարտած էին Թուրք Պետութեան կողմէ կատարուած ցեղասպանութիւնը: Մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն ոճրագործները, անարգուած՝ ըստ էութեան եթէ ոչ ըստ օրէնքի: Դատավարութեան մանրամասնութիւնները ծանօթ են բոլորին: Հոս գրուածը տպաւորութիւններ են ապրուած վայրկեաններու ազդեցութեան տակ: Երկու տարի բանտի մը նկուղին մէջ չարչարուած էր Հրայր, որպէսզի սթափի հայութիւնը: Սթափեցաւ եւ ինչպէս:

Հայ երիտասարդը ազատութիւնը գըտած կ՛ըմբոշխնէ հիմա ջերմութիւնը իր ընտանիքին եւ սիրելիներուն որուն կարօտով տագնապած էր: Իրեն համար կեանքը նոր առաւօտ մըն է իր բարի լոյսերով եւ վաղուան յոյսերով:

Շնորհիւ Հրայրին օրացոյցի պարզ թուական մը, ոչինչով զանազանուող հասարակ օրերէն, դարձաւ խորհուրդ, դարձաւ հանդրուան ժամանակին եւ միջոցին մէջ գալարուող մեր մտածումներուն: Ցիշատակելի օ՞ր մը, ո՛չ. սովորութիւն չունինք աճարեկչութիւնը ինքնանպատակ հերոսութեան վերածելու: Բայց զգաստացումի եւ մտածումի օր մը անկասկած քանի հայ զինուոր մը, մեզի համար վիրաւոր, վերադարձած էր մարտէն: Ֆրանսական արդարադատութիւնն ալ մեղադրելով հանդերձ իր արարքը, հաստատած էր որ անոր տուն տուող պատճառը աւելի ահաւոր էր, աւելի քստմնելի: Այս է բացատրութիւնը այն հուժկու, ուրախութեան պոռթկումին, որ հաւաքուած բազմութեան բերաններէն ժայթքեց երկու օրերու անտանելի տուայտանքներէ եւ սպասման տառապանքներէ վերջ: Տանջուած ժողովուրդի մը ձայնն էր որ բարձրացաւ մթութեան մէջ, ձայն մը ուր ժպիտն ու արցունքը գիրկընդխառնուած բարեւ կուտային յոյսին որ համակած էր բոլորը, ձայն մը վերջապէս, խոյս տուած մեր ժողովուրդի ընդերքներէն, որ իր բամբ ու խրոխտ պոռթկումէն վերջ դարձաւ համերգը, խաղաղը գտած մեր հոգիներուն: Հրայր ազատ էր ու մենք հըպարտ իրմով:

Հակառակ քաղաքին վրայ իջած մութին, անտեսանելի ճրագներ լուսաւորած էին բոլորին դէմքերը: Ֆրանսայի եւ Սփիւռքի զանազան վայրերէն եկած Հայեր զիրար գտած էին, զիրար ճանչցած, ազնուացած՝ մէկզի դրած ժանիքը որ տեղ չունէր այլեւս:

Ծերն ու երիտասարդը, մէկը միւսով հպարտ, մէկը միւսով պատուաստուած, ամբողջացած: Պէտք էր տեսնել այդ պահը հասկնալու համար որ ներկան կարելի է ապրիլ, որովհետեւ կար երէկը:

1982 Յունուար 23-ի գիշերը հայութեամբ լեցուն երդիկներուն մէջ շնորհիւ Ֆրանսայի ժողովրդավար դատարանի վճիռին, հայ մամիկներուն եւ հայ հարսերուն վառած ճրագները, յոյսի կայծեր արձակեցին մեր բոլորին սիրտերուն մէջ:

Ա. Փ.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը, Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Այրի Տիկին Նուրիձա Վերտոյեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վերտոյեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Արման Զիչէքեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեանի եւ զաւակներուն, Պ. Միսաք Աւտոյեանի (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ատրինէ Խէրճեանի եւ զաւակներուն (Փարիզ), եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, ազգականին եւ խնամիին՝ Օհաննէս Վերտոյեանի մահուան առթիւ:

× Այս տխուր առթիւ, Աւտոյեան ընտանիքը փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Տիկին Յարութիւն Տապաղեան, զաւակներն ու թոռները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ներոջ եւ հօրեղբօր կնոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԼԻԶԱ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 23-ին:

Յուղարկաւորութիւնը, ըստ իր փափաքին կը կատարուի Անկէնի Ֆրանսական եկեղեցին, 26 rue de Malvil. Չորեքշաբթի, Փետրուար 3, ժամը 15.45-ին:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. – Մեր ցաւակցութիւնները Տապաղեան ընտանիքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Շ. Միսաքեանի մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ, իր անմոռանալի յիշատակին՝ Յարութիւն Մաղաքեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

Ուխտի մը առթիւ, Տիկին Կիւլեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Նոր Տարուան առթիւ.—

Պ. Կ. Իզիք – Իզմիրթեան 5.000, Տիկին Ս. Մեստճեան 2.000, Ա.Բ.(Լիոն) 2.000, Պ. Ս. Մոստիչեան 2.000, Քլիշի - սու - Պուայէն քանի մը ընտանիքներ 100 Ֆ.: Ռուբէն Զաքարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Մ. Զաքարեան 700 Ֆ.:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

– Վահան Գրիգորեանի յիշատակին.— Ասլանեան ընտ., Գրիգոր Գօբոլեան 50-ական Ֆ.:

– Տիրիկեանի յիշատակին.— Տիկին Զապէլ Տիրիկեան 200, Համբարձում Աւետիսեան 20 Ֆ.:

– Ալթուն Ասատուրեանի յիշատակին. – Մկրտիչ Թառայեան 20 Ֆ.:

– Վահան Խալօրլեանի հոգեհ. առթիւ.— Ասլանեան եղբայրներ 50, Խալօրլեան ընտ. 100 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Փետրուար 4, երեկոյեան ժամը 8.30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կը կատարուի նոր վարչութեան ընտրութիւն: (Ծանօթ.— ասկէ յետոյ մասնաճիւղիս ընդհ. ժողովները տեղի կ՛ունենան ամէն ամսուան առաջին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8-30-ին):

ՎԱԼԱՆՍ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ՛ունենայ՝ Փետր. 18, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը:

Այս ժողովը լիազօր կը նկատուի ժողովականներու քանակին համաձայն:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՍԻՐԱՆԴՈՒՆԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

Տեղի կ՛ունենայ՝ Կիրակի, Փետր. 7, ժամը 13-ին:

MAISON DES CENTRAUX

8, Jean - Goujon — Paris 8e

Այս առթիւ,

1982-ի «ՀԱՐԵՆՑ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ը կը յանձնուի՝ բանաստեղծ

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Սեղանները ապահովել, հեռախօսելով առաւօտեան մինչեւ ժամը 10.— 372. 04. 20 եւ անկէ ետք 780. 82. 58

ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ.

URGENT
offres d'emploi

Maison de Retraite recherche
UNE INFIRMIERE DIPLOMEE
et
UNE AIDE-SOIGNANTE QUALIFIEE

Avantages sociaux.
Connaissance de l'arménien souhaitée.
Envoyer les C.V. (curriculum vitae)
à M. KALDJIAN;
A.A.A.S.; 77, Rue La Fayette
75009 - Paris

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ

Կիրակի, Փետր. 14-ին
Ալեք Մանուկեան հանդիսասրահը
au Centre Culturel Alex Manoogian
118. *Rue de Courcelles - Paris* 17e

Փութացէք գալ, բաժակ բարձրացնել աշխարհացրիւ ԽՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ կենաց ժամը 13-ին:

Ժողովրդական երգիչներ՝
Ն Ո Ր Ա Յ Ր
ե ւ
Բ. Ֆ Ն Տ Ը Գ Ե Ա Ն
կ՛ոգեւորեն սեղանակիցները:

Ապահովել սեղանները, առաւօտները մինչեւ ժամը 10.– 372. 04. 20

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 70 Ֆ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳ

Կազմակերպութեամբ՝
ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 7, ժամը 15-ին
SALLE MOLIERE
18 - 20 *Quai de Bondy* — *Lyon* 5e

Կ՛երգէ ժողովրդային սիրուած երգիչ՝
ԼԵՒՈ՛Ն ԳԱԹՐՃԵԱՆ
Ընկերակցութեամբ՝
«ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱ» Նուագախումբին

Տոմսերը կը վաճառուին.—
- Լիոնի Հայոց Եկեղեցին
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
- *SEVAN Voyages; Cours de la Liberté, Lyon*
- *KRIK; Villeurbanne*
- *Tailleur EDOUARD; 20, Rue Vauban Lyon*
- *Garage FINA; Beynost*

MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
15, rue du 24 Avril, 69150 DECINES
Tél.: (7) 849. 42. 97

Stages de Littérature Arménienne

La connaissance de l'Histoire et du patrimoine culturel arménien est un des axes choisi par la Maison de la Culture Arménienne de Decines, afin de faciliter la reconnaissance culturelle des Arméniens d'aujourd'hui.

La littérature joue à cet égard un rôle tout à fait singulier, car non seulement elle est l'expression d'une époque avec ses implications sociales, politiques et idéologiques, mais étant à l'échelle de la pensée de son époque elle donne un reflet authentique des valeurs fondamentales du peuple qui l'a portée.

PROGRAMME:

- 6 - 7 *Février: Introduction générale Lecture et explication d'un texte de Daniel* VAROUJAN.
- 13 - 14 *Mars: Hagop* OCHAGAN *«Première larme» et «Chahbaz»*
- 3 - 4 *Avril: Chahan* CHAHNOUR *«La Retraite sans musique»*
- 8 - 9 *Mai*: *Nigoghos* SARAFIAN *«La Conquête d'un espace»*
- 12 - 13 *Juin: Zareh* VORPOUNI *«Le Candidat»*

INFORMATION:

- *LIEU: Maison de la Culture Arménienne; 15, Rue de 24 Avril 1915 69150 - DECINES*
- *FREQUENCE: Deux séances de 2 heures par mois Samedi de15 à 17h Dimanche de 9 à 11h*
- *DEROULEMENT: Les cours (1h.30) seront suivis d'un débat (30 mn)*
- *PREPARATION: Les textes à étudier seront envoyés 2semaines avant la date du stage aux personnes inscrites.*
- *Conférencier: KRIKOR BELEDIAN*
- *INSCIPTIONS:*

Abonnement: 125 *F. les* 5 *stages*
Date limite des inscriptions:
8 *jours avant la date du stage.*
Prix: 30 F. par stage

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետր. 4, ժամը 20.15-ին
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Ամերիկահայ ծանօթ Դաշնակահար – Երաժշտագէտ

ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կը ներկայացնէ՝
« ՀԱՅ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ »
Ա. Մաս.— ԿՈՄԻՏԱՍ – Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ – Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
Բ. Մաս.— Նմոյշներ հայրենի եւ սփիւռքի հայ երաժիշտներու գործերէն՝ Միկուլի, Պարթեւեան, Մանաս, Թերզիեան, Ծղնաւորեան, Բաբաջանեան, Բարխուդարեան, եւայլն:

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 30 Ֆ.
Տեղերը ապահովելու համար կանխաւ դիմել Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Քարտուղարութեան՝
Հեռ.— 520. 03. 18

———×———

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՎԱԼԱՆՍ
Ուրբաթ, Փետրուար 5, ժամը 20.30-ին

Համերգ - Դասախօսութիւն

en la Salle Yervant Hussisian 6, Rue Faventines — Valence
Ամերիկահայ Դաշնակահար–Երաժշտագէտ
ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
կը ներկայացնէ՝
« ՀԱՅ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ »

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
3
MERCREDI
3 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.096

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.096

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲՈՒՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ԵՒ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

———Օ———

ԽՄԲ. – Գիլինճեանի դատավարութեան առթիւ, Թուրք մամուլի մէջ լոյս տեսած այլ արձագանգներ:

Օքթայ Էքշի Յունուար 25, «Հիւրրիյէթ»

Գիլինճեանի դատը ահաբեկչական իր հանգամանքէն հանելով քաղաքական դատի մը վերածելու ճիգ կայ: Գիլինճեանի փաստաբաններէն Լըքլէռի սա խօսքերը շատ շահեկան են.– «Թուրքիոյ Պեռնի դեսպան Տողան Թիւրքմէն սկիզբը իր կողմէ դատին փաստաբան դրկել չէր ուզած: Աւելի ետք միտքը փոխեց: Մենք օրինաւոր կերպով բողոքելու իրաւունք ունէինք այս պարագային, բայց մեզի համար անոր փաստաբանին պաշտօնը Թուրք Պետութեան պաշտպանութիւնը ընել է: Մեր դիմացինը Թիւրքմէնի անձը չէ, այլ Թուրք Պետութիւնն է»: Այսինքն, մարդը իր խելքով ըսել կ'ուզէ՝ «Մենք հոս այս ամբաստանեալը չէ որ դատելու նպատակ ունինք, այլ 1915–ին հայկական ջարդեր գործադրող ամբաստանեալները»:

Այսպէսով Մաքս Գիլինճեանը մոռցնել տալով անոր տեղ այսօրուան Թուրք Հանրապետութիւնը պիտի նստեցնէ ամբաստանեալի աթոռին: Մինչ անոնք հոն ահաբեկիչ մը անմեղ ցոյց տալու կ'աշխատին, մենք հոս «միջազ. ահաբեկչութիւնը այպանելով» կամ «մեզի համար հայկական հարց մը գոյութիւն չունի» ըսելով կը գոհանանք:

Ցարդ, Թուրք Հանրապետութիւնը, 1915–ին եւ անկէ առաջ տեղի ունեցած ըլլալը պնդող դէպքերու կապակցութեամբ, հետեւողական եւ իմաստալի մէկ նախաձեռնութեամբ քաղաքականութիւն չէ արտայայտած: Մինչդեռ, Թուրք Հանրապետութեան՝ 1915-ի եւ անկէ առաջուան դէպքերը ամբողջ մերկութեամբ մէջտեղ հանելուն եւ եթէ ոճիրներներ եղած են, անոնց պատասխանատուները ամէնուն հետ միասին մատնանշելուն մէջ որեւէ անպատեհութիւն չկայ, որովհետեւ այդ շրջաններու պատասխանատուները յայտնի են: Անոնք 1896–ի եւ 1915-ի շրջանի Օսմանեան Կայսրութեան պետական անդամներ են: Թուրք Հանրապետութիւնը օտար Պետութեանց եւ Օսմանեան կայսրութիւնը կառավարողներուն դէմ պայքարող Պետութիւնն է: Օսմանեան 600 տարուան շրջանի հաշիւը Սեւրի մէջ Օսմանցիներուն վճարել տըրուած է: Թուրք Հանրապետութիւնը Սեւրը չճանչցող եւ այդ պատճառաւ պայքարելով Լօզանը ձեռք ձգողներու կառոյցն է: Այս կը նշանակէ, որ Հայերը այսօրուան Թուրք Հանրապետութենէն որեւէ առնելիք չունին: Այս պատճառաւ ալ Էքսի փաստաբանին գիտութենէն եւ կամ խելքէն պէտք է կասկածիլ:

Հոս, դատավարութեան ընթացքին խնդրոյ առարկայ եղած Մարսէյլի «Հայերու ցեղասպանութեան Յուշարձան»ի մասին ալ կ'ուզենք երկու խօսք ընել: Այս Յուշարձանը եթէ Օսմանեան շրջանի պատասխանատուները թիրախ ըրած է, անկէ մենք ինչո՞ւ անհանգիստ պէտք է ըլլանք:

Բայց պիտի ըսէք, որ «սխկա ո՞վ պիտի մտածէ»:

Իսկապէս, տակաւին մեր Արտաքին Նախարարութիւնը Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանը գրաւող չորս Հայերու՝ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ իբր «քաղաքական ապաստանեալ» ճանչցուած ըլլալուն իմաստն ու հետեւանքները չկըրցաւ հասկնալ, հակազդեցութիւն չկրցաւ ցոյց տալ: Չկրցաւ տեսնել թէ այս որոշումը վաղը բոլոր հայ ահաբեկիչներու համար ալ ի զօրու պիտի ըլլայ: Նստեր յուշարձաններու մասին կը մտածէ:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՊՐԻԼ ՄԷԿԻՆ

———Օ———

Մինչ կ'ակնկալուէր, որ Երկուշաբթի առտու Համբիկ Սասունեան ազատ արձակուի, կը թուի թէ ոստիկանութիւնը կրցած է ամբաստանութեան համար տըւեալներ գտնել, քանի որ Լոս – Անճըլըսէն մեր ստացած տեղեկութեանց համաձայն, 19–ամեայ երիտասարդը վար դըրուած է: Նոյն աղբիւրներու համաձայն դատավարութեան թուականն որոշուած է՝ Ապրիլ 1–ը: Ըստ ամերիկեան պատժական օրինագիրքին կրնայ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուիլ:

Երեքշաբթի առտու Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը (Փետր. 2) կը գրէր նաեւ թէ ոստիկանութիւնը կը փնտռէ երկրորդ զինեալ անձ մը:

Յանուն «Ցեղասպանութեան արդարադատ քոմանտօներու» բաներ մը հեռաձայնած է, Երկուշաբթի օր, Եունայթըտ Փրէսի Նիւ – Եորքի գրասենեակին բողոքելու համար, որ մեդիաները խումբը կը ներկայացնեն որպէս ահաբեկչական խմբակ մը:

×

Փետր. 2–ին Փարիզի Մաթէնը կ'անդրադառնար ԱՍԱԼԱյի հրահանգած «հրադադարին», շեշտելու համար թէ թերեւս ահաբեկչութիւն – ոստիկանական զսպում անելին տեղ քաղաքական լուծում մը կը գտնուի, աւելի արդիւնաւոր:

Թերթը, ապա, կ'անդրադառնայ 1915-ի ցեղասպանութեան: Եւ կ'ըսէ թէ ինչ որ «հայկ. հարց» պիտի դառնար կրկին հըրապարակ կը դրուէր 70ական թուականներուն, երբ ՄԱԿ–ը կը մերժէր պարբերութիւն մը, որ կը ճանչնար ցեղասպանութիւնը:

Թերթին աշխատակիցը յիշեցնէ նաեւ թէ Պաշտօնաթերթը, անցեալ Նոյ. 30-ին կը հրատարակէր պաշտօնական դիրք մը («Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող Հայերը ցեղասպանութեան մը զոհ եղած են: Դէպքերը դէպքեր են եւ ոչ ոքի լիազօրութեան մէջ է կամ զանոնք փոխել կամ մոռցնել տալ») կ'աւելցնէ թէ Ֆըրանսական կառավարութիւնը բարեկամեցողութեան ուրիշ փաստ ալ կուտայ: Յունուարին, Մաքս Գիլինճեան ազատ կ'արձակուի դատավարութենէ մը ետք որ քաղաքական ամպիոն մըն է, առաւելաբար: Յետոյ հիւպատոսարանը գըրաւող չորս երիտասարդներուն վերապահուած կանոնագիրը կը բարեփոխուի եւ ձեռք կը ձգեն քաղաքական բանտարկեալներու վերապահուած շնորհներ, ինչպէս հաւաքուելու իրաւունք, առանց ապակիի բաժանման տեսակցութիւն այցելուի հետ, թղթակցութեան ազատ մուտք եւայլն: Քաղաքական այս պատասխանները գոհացուցիչ նկատուած են եւ ԱՍԱԼԱ–ն, կ'ըսէ յօդուածագիրը, թերեւս աւելի քաղաքական ռազմավարութիւն ընտրած է քան՝ զինուորական: Հաւանական կը նկատուի որ այս չորս երիտասարդներուն դատավարութիւնը տեղի ունենայ Հոկտեմբերին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԵՉԱ արդելափակման հրամանագիրը ստացած է միայն Յունուար 26–ին: Միւս կողմէ լուր գրկած է թէ ամէն ինչ շինծու է, կեղծ վկաներու ունկնդրութիւններով են եւ թէ ինք ոչ մէկ յետքայլ ըրած է: Փարիզի մէջ Շէսոն կ'ընդունէր Լեհաստանի Արտաքին Նախարարը:

ԷՃԷՎԻՏ ազատ արձակուեցաւ աւելի քան երկու ամիս բանտը մնալէ ետք: Քանի մը հարիւր հոգի իրեն կը սպասէին: Յայտարարած է «ցորչափ արտայատուելու ազատութիւնս կաշկանդուած է, ինքզինքս բանտը կը զգամ»:

39 ԺԱՄԵՐՈՒ կիրարկումը այնքան դժուարութեանց կը բախի, որ բազմաթիւ մարզերու մէջ ալ գործադուլներ սկսած են: Կը թուի թէ աւելի ժամանակ հարկաւոր էր գործադրութեան համար:

ՆԻՍԻ քաղաքապետ՝ Ժ. Մետըսէն ընդած որակեց Կրէհըմ Կռին, գրագէտը, որ «Կ'ամբաստանեմ»ի մը մէջ Նիսը կը ներկայացնէ որպէս ամէնէն զօրաւոր ոճրային միլիէօի քաղաքը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՌԵՐ, ԲԱՌԵՐ

———Օ———

Զուարճալի մանրավէպ մը կայ, չատեր գիտեն:

Նորընծայ մը, վանահօր կը մօտենայ ու կը հարցնէ.

– Աղօթելու ընթացքին, եթէ ծխել ուզեմ, կրնա՞մ արդեօք ծխել,

– Ոչ, կը պատասխանէ վանահայրը խստօրէն:

Ուրիշ նորընծայ մը կը մօտենայ վանահօր ու կը հարցնէ.

– Ծխելու ընթացքին, եթէ աղօթելու փափաքն ունենամ, կրնա՞մ արդեօք աղօթել:

- Հարկաւ, զաւակս, կը պատասխանէ վանահայրը քաղցրօրէն:

×

Բառերը երբեք չունին այն սառած կաղապարեալ իմաստները, որոնք իրենց կը տրուին բառարաններու կողմէ: Ամէն բառ ունի իր ներքին նուրբ իմաստը, որ կը փոխուի սակայն մարդէ մարդ, վայրկեանէ վայրկեան, տեղէ տեղ, կամ համաձայն այն միւս բառերուն որոնցմէ առաջ կամ վերջ կը գործածուին:

Լէօն Փօլ Ֆարկ կ'ըսէր, որ լապտեր բառը հաւասարապէս կը գործածուի թէ՛ բանաստեղծին, թէ լապտերավաճառին կողմէ, սակայն որքան տարբեր իմաստներ ունի ան մէկուն կամ միւսին լեզուին վրայ:

Այսպէս, սեւը ճերմակին, գէշը նիհարին, բարձրահասակը կարճահասակին հակառակը չէ շատ անգամ, եթէ գիտենք մեր գործած բառերուն մէջ զետեղել մեր խօսակիցին ճաշակներն ու եսասիրութիւնը գգուող հոգեբանական նրբութիւններ: Չէ՞ որ Էտմոն Ռոսթան, իր համբաւաւոր թատերգութեան մէջ, տասնեակներով ձեւեր կը թուէր Սիրանոյին յիշեցնելու համար իր քթին երկարութիւնը, զայն գրգռելու նպատակով: Բայց եթէ փոխանակ զայն գրգռելու, ուզէր գգուել, պիտի կարենար անշուշտ գտնել տասնեակներով ուրիշ բառեր, որոնք կրնային քթի մը երկարութեան ակնարկել, առանց վիրաւորելու այդ քթին տէրը: Կը բաւէ որ, ինչպէս կ'ըսեն, նըրջեցեալի մը տանը մէջ ուշադրութիւն ընենք «դագաղ» բառը չգործածելու:

×

Գերմանիոյ վարչապետը անցեալ օր Ֆլորիտայի մէջ կը գանգատէր Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Նախագահին պատերազմի յարատեւ սպառնալիքներէն: Այս վերջինը եւրոպացի ժողովուրդներուն կը յիշեցնէ թէ Եւրոպա կ'ապրի ոչ թէ յետպատերազմեան, այլ նախապատերազմեան շրջան մը: Ահաւասիկ յիշեցում մը, որ հոգեբանական ջըղագրգռութիւն կը պատճառէ Եւրոպացիին: Ճիշդ է որ պատերազմ չէ յայտարարուած, խաղաղութիւն կը տիրէ Եւրոպայի մէջ, բայց ժողովուրդը կ'ուզէ խորհիլ թէ պատերազմը իր ետին է, ո՛չ թէ իր առջեւ: Շրջանը նոյն շրջանը պիտի մնայ, նախապատերազմեան կոչուի կամ յետպատերազմեան: Բայց մենք նոյնը չենք մէկ բառին կամ միւսին դիմաց:

×

- Ի՞նչ կը կարդաս, Տէր իմ:

– Բառեր, բառեր, բառեր:

Իմաստուն Համլէթ այսպէս կը պատասխանէր Շէյքսփիրի գլուխ – գործոցին մէջ: Եւ աւելի իմաստուն մարդիկ ով գիտէ քանի՞ տեսակ իմաստ կրնան հանել Դանիոյ իշխանին այս պատասխանէն: Մէկ բան միայն ինծի համար անվիճելի է. բառերը, բառերը ու բառերն են որ կուտան թէ՛ իմաստութիւն, թէ անմտութիւն, թէ՛ կը բարձրացնեն, թէ ցած կ'իջեցնեն, թէ՛ կը փայփայեն, թէ կը քանդեն: Բառերը թէ՛ վարդ են, թէ զէնք: Կրնանք վարդաստան մը շինել բառերով, եթէ զանոնք լաւ գործածենք: Կրնանք նաեւ, ինչպէս ըսած էր Միւսսէ, ամբողջ աշխարհ մը տակնուվրայ ընել բառերով:

Դանիոյ իշխանը, փոխանակ հոգիի մարդ ըլլալու, կռիւի մարդ եղած ըլլար եթէ, եւ եթէ պատերազմի մը սեմին վըրայ իրեն հարց տրուէր թէ.

– Թշնամիին դէմ ի՞նչ զէնք պիտի գործածենք, Տէր իմ:

Ան կրնար նոյնը պատասխանել.

– Բառեր, բառեր, բառեր...:

Ռ. Հ.

ԴԱՍԵՐ

Պատանդներ, սպառնալիքներ, զինեալ գրոհ, օդանաւի կամ այլ առեւանգում, – վարժուած ենք այլեւս:

Ի վերջոյ կրցանք հասկնալ կարգ մը ահաբեկիչներու շարժառիթները: Կըրնանք ընդունիլ հայկական դատի օրինաւորութիւնը, կրնանք արդարացնել ճընշուածներու, առանց հողի ժողովուրդներու, տիրապետողին դիմադրողներու, ցեղով ու դասակարգով փոքրամասնութիւններու ցասումը:

Բայց սոսկումի դող մը ունեցանք տեսնելով որ պատանի մը պատանդներ կը բռնէր՝ միանալու համար իր տունկինային: Հարկ է բացատրել մեր երիտասարդներուն, թէ սէրը կորսուած դատ մըն է:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓՓԱ

«Լը Մոնտ», Յունուար 30

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ՄԱՐՏ 26–ԻՆ

Խորհրդային 45–րդ ախոյենութեան մրցաշարքը կը սկսի Մարտ 26–ին եւ վերջ կը գտնէ Նոյ. 17-ին: Կը մասնակցին 18 խումբեր: Առաջին օրուան խաղերու ցանկը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. –

Չերնոմորեց (Օդեսա) – Արարատ (Երեւան), Դինամօ (Կիեւ) - Դինամօ (Թիֆլիս), Զէնիթ (Լենինգրադ) – Սպարտակ (Մոսկուա), Դինամօ (Մինսկ) – Դինամօ (Մոսկուա), Տորպեդօ (Մոսկուա) – Պախտակոր (Տաշքենդ), ԲԿՄԱ – Կայրաթ (Արմա - Աթա), Շախտեոր (Դոնեցկ) - Նեֆթչի (Բաքու), Կուբան (Կրասնոդար) – Տորպեդօ (Քութայիս), Մետալիստ (Խարկով) – Դնեպր (Դնեպրոպետրովսկ):

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

1982, ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22

Ատեանի նախագահը Ֆրանսուա Պրիւ – նա, երկրորդ նիստը բացաւ ժամը 14ին։

Նախ, Ատեանը լսեց բժիշկ Շարլ Պէ – նայիմ, հոգեբան, որ յայտարարեց թէ ջղաբանական քննութիւնը որեւէ անբնական նշաններ չի յայտնաբերեր։ Մտային միջին կարողութիւններ, հաւասարակշռուած անհատականութիւն։ Ունի բաւական բարձր մակարդակի մտաւոր եւ քաղաքական մտահոգութիւններ։ Մաքս - Հրայր Գիլինճեան՝ «...Մեծ պատիւ է որ կ'ընեն զիս ամբաստանելով»։

Ապա, յաջորդաբար ներկայացան ֆը – րանսացի եւ զուիցերացի ոստիկաններ։

Ռիբոլ Մարդէն (ոստիկանութեան գըլխաւոր քննիչ) յատկապէս խօսեցաւ գործածուած կեղծ անուններու, ու այս հարցին երկրորդ անձին մասին, որուն նկարագրութիւնը շատ կը մօտենայ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանին եւ երբեք կարելի չէ եղած վրան անուն մը դնել։ Ժամանակ մը կասկածները գացած են Տէմիրճեան անունով մէկու մը վրայ, Մարսէյլէն, որ Պեռն գտնուած է Ժիլպէռ Մարինի ծածկանունին տակ։ Ոստիկանը նաեւ յայտարարեց թէ մահափորձին ծառայող զէնքը գնուած է Փարիզ։

Մաքս Օլզէռ, զուիցերացի ոստիկան, որ ճիշդ մահափորձէն ետք գտնուած է վայրերը, պատմեց Փետրուար 6-ի դէպքերը, կառքին յանձնումը, պանդոկէն մեկնումը (Նախապէս տուած Թուականէն երեք օր առաջ), Աառ գետին մէջ պայուսակին գտնուիլը։ Ցայտնեց նաեւ որ զուիցերական ոստիկանութիւնը բոլոր վկաներուն ցոյց տուած է տախտակ մը տասնվեց նկարներով որոնց մէջ երեք անգամ կը գտնուի ամբաստանեալը (8, 10 եւ 14)։ Սակայն այդ նկարները Թղթածրարին մէջ չեն գտնուիր։ Թղթածրարին մէջ կան միայն այդ նկարներու փոքր նմոյշները, որոնցմով դժուար է մէկը ճանչնալ։ Հոս, պաշտպանութիւնը առարկութիւններ եւ վերապահութիւններ ըրաւ։ Սակայն ոստիկանը ըսաւ որ զուիցերացի վկաներուն իրական նկարները ներկայացուած են։

Նախագահը՝ «այս նկարներուն վրայ արդեօ՞ք վկաներ ճանչցան այն անձը որ կրակ բացաւ»։

Ոստիկանը՝ «ոմանք ըսին որ մեծ նմանութիւններ կան Գիլինճեանի նկարներուն հետ»։

Ժիւլ Զէյթլէռ, զուիցերացի ոստիկան, որ իր կարգին դարձեալ պատմեց դէպքերը, խօսեցաւ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի երեք ճամբորդութիւններուն մասին, վարձուած կառքին եւ ապա աւելցուց՝ «չեմ հասկնար Հայերուն կատարած այս մահափորձերը Զուիցերիոյ մէջ։ Իրենց դէմ բան մը չունինք։ Միայն մեր գործը կ'ընենք»։

Նախագահը՝ «վկաները, վստա՞հ են, նկարները տեսնելով»։

Պատասխան՝ «Գիլինճեանը ճանչցան թիւ 8, 10 եւ 14 նկարներուն վրայ»։ Յետոյ, զարմանալիօրէն, ոստիկանը իր դրպանէն հանեց այն նկարները, որոնք ցոյց տրուած են վկաներուն։ Այս նկարները պէտք է գտնուէին Թղթածրարին մէջ։ Պաշտպանութիւնը բողոքեց ուժգնօրէն։

Սալվատորի, Մարսէյլի Փէ. Ժի. ի գլխաւոր քննիչ, պատմեց, Փետրուար 6-ի դէպքերը, Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի ժամանակացոյցը եւ կեցութիւնը Փերկոլա պանդոկը Փետրուար 3էն 6, ուր տեսնուած է ուրիշ անձի մը հետ որուն նկարագրութիւնը շատ կը նմանի իրեն։ Իր դերը եղած է Զուիցերիա երթալ, նկարներով եւ տեսնել ու ստուգել դարձեալ վկաներու յայտարարութիւնները։ Տախտակը տասնվեց նկարներով ներկայացուցած է Զուիցերիայի վկաներուն որոնք ըսած են թէ կրակ բացողը մեծ նմանութիւններ ունի Գիլինճեանի նկարին հետ։ Ոստիկանը՝ «մենք երբեք չկրցանք գիտնալ, համոզում գոյացնել որ կրակ բացողը Մաքս – Հրայր Գիլինճեանն է»։ Վարձուած կառքին մէջ գտնուած է տասնութ կճատ մալպօրոյի եւ մէկ հատ ալ սենեակը։ Նախագահը՝ «որոնք ե՞ն ձեր նախընտրած ծխախոտները, պարոն Գիլինճեան»։

Պատասխան՝ «ժիթան, Պր. նախագահ, բայց նաեւ մալպօրօ ալ կը ծխեմ»։

Տասը վայրկեան ընդմիջումէ մը յետոյ, սկսաւ ամբաստանեալ կողմի վկաներուն շարքը։

Տողան Թիւրքմէն (դեսպանը) բացակայ իր վկայութիւնը կը բերէ նամակով զոր կարդաց նախագահը եւ որուն մէջ կը պատմէ դէպքը, մահափորձը. կը յայտնէ թէ ինք կողմ է եւ կը ձգէ ֆրանսական արդարադատութեան որ ճշմարտութիւնը յայտնաբերէ։

Սթանլէ Զուիցերիոյ Անգլիոյ դեսպանին վարորդը, բացակայ, իր վկայութիւնը կը բերէ նամակով։ Ականատես եղած է մահափորձին. ճանչցած է երկու նըկարներ 7 եւ 10 (7-ը Գիլինճեանը չէ)։ Իրմէ պահանջուած է որ գայ Մարսէյլ դէմ յանդիման Գիլինճեանին։ Չէ ներկայացած։

Խտուար Հերման, որ մահացած է քանի մը ամիսներ յետոյ, ըսած է թէ կառքով շրջած ժամանակը, ականատես եղած է մահափորձին։ «Թուրք դեսպանին կառքին վրայ կրակ բացաւ երեք, չորս մեթրէն։ Առջեւէն անցաւ։ Ատրճանակը դրաւ մութ գոյնով պայուսակի մը մէջ։ Սակայն անկարող եմ ճանչնալ այս նկարներուն մէջ, թէ ով է կրակողը»։

Տիկին Հերման, բացակայ, իր վկայութիւնը կը բերէ նամակով։ Տիկին Հերման կը գտնուէր իր ամուսնոյն կառքին մէջ։ «Անկարող եմ անձին նկարագրութիւնը տալ. առանց վստահ ըլլալու՝ թիւ 10 եւ 14 նկարները կը նմանին կրակ բացողին»։

Հանց Վիւթրիչ, Նամակարաշխ, բացակայ – զուիցերական ոստիկանութեան ըրած իր վկայութեան մէջ ըսած է «թիւ 14 նկարը, Գիլինճեանն է. վարորդին քովը նստած անձն է»։

Այս բացակայ վկաներէն յետոյ, Ատեանին առջեւ ներկայացան երեք վկայ, երկու Թուրք եւ մէկ անգլիացի։

Թագտէլէն Սատի, դեսպանին վարորդը (Թուրք), որ կառքը կը վարէր մահափորձին ժամանակ, արտայայտուեցաւ Թարգմանի մը միջոցաւ։ Պատմեց իր տեսածը՝ «ժամը 10.30-ին մեկնեցանք թըրքական դեսպանատունէն դէպի անգլիական դեսպանատունը (երկու դեսպանատուները իրարու շատ մօտ են). կառքը դրի բարգինկին մէջ եւ սպասեցի, միշտ մնալով կառքին մէջ։ Ժամը 11-ին դեսպանը դուրս ելաւ։ Սովորաբար կառքին մէջ կը մտնէր ետեւի աջ դռնէն։ Այդ օրը, բացառաբար, մտաւ ձախ կողմէն ու նստաւ ետեւը։ Մեքենան աշխատցուցի եւ ոստիկանը (թուրք) նստեցաւ քովս։ Բարգինկէն ելանք եւ մտանք Պրիւնատերնշ – թրասը, այսինքն պողոտան, պահ մը կառքը կեցուցի երթեւեկին համար եւ ապա դարձայ դէպի աջ։ Քիչ մը անդին, մեր առջեւ, մայթին վրայ անձ մը կանգնած էր ազդացիցի մը տակ։ Կրակը կարմիրին գալով, կառքը կանգնեցուցի։ Այդ պահուն լսեցի գնդակներու ձայն մը։ Անմիջապէս կառքը դարձուցի դէպի ձախ եւ քշեցի հակառակ կողմը։ Լսեցի հինգ գընդակի հարուած։ Կրակ բացողը լաւ չտեսայ, չեմ կրնար ճանչնալ. միայն կրնամ ըսել որ ակնոց ունէր։ Տեսայ այն պահուն երբ պայուսակէն ատրճանակը կը հանէր»։

Նախագահը՝ «նկարներու տախտակին վրայ, թիւ մը ճանչցա՞ք»։

Պատասխան՝ «ոչ, չճանչցայ»։

Սակայն, Թագտէլէն զուիցերական ոստիկանութեան հարցաքննութեան ժամանակ, յայտարարած էր որ թիւ 8-ը նկարը կը նմանէր կրակ բացողին։

Նախագահը՝ «նայեցէ՛ք, Մաքս - Հըրայր Գիլինճեան հոն է»։

Պատասխան՝ (Մաքս – Հրայր Գիլին – ճեանին նայելէն յետոյ) «ոչ, չեմ ճանչնար. զբաղած էի կառքը վարելով. եթէ նախապէս՝ թիւ 8-ը նկարը, ըսի, որովհետեւ այդ նկարին վրայ եղողը ակնոց ունէր»։

Իբրաւլան Մոհամէտ, դեսպանին պաշտպանութիւնը երաշխաւորող Թուրք ոստիկան, որ նստած էր վարորդին քով։ Արտայայտուեցաւ Թարգմանի մը միջոցաւ։ Ան ալ դէպքը պատմեց գրեթէ նման միւսին. «...դէպի մեզի կրակ բացող անձը տեսայ, մայթին վրայ էր, մեր աջին, մէկ ու կէս մեթր անդին։ Ատրճանակս հանեցի, սակայն վարորդը կառքը անմիջապէս ձախ դարձնելուն չկրցայ աւելի երկար տեսնել»։

Նախագահը՝ «անձին նկարագրութիւնը կրնա՞ք տալ»։

Պատասխան՝ «քսանհինգէն երեսուն տարեկան, հասակը 1.65-էն 1.70, նիհար, թուխ, ակնոցով, պեխ ունէր - տեսայ ատրճանակը»։ Զուիցերական ոստիկանութեան ներկայացուցած նկարներու տախտակին վրայ ընտրած թիւ 8-ը նկարը, սակայն առանց վստահ ըլլալու (1980 Փետրուար 14-ին)։

Նախագահը՝ «այդ նկարը կրակը բացողն է, կամ կը նմանի անոր»։

Պատասխան «այդ նկարը շատ կը նմանի կրակողին»։ Իբրաւլան եկած է Մարսէյլ, 1980 Յունիս 17-ին, նախաքննութիւնները կատարող դատաւորին առջեւ եւ հոն իրեն ներկայացուած չորս անձերուն մէջ ճանչցած է Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը, սակայն միայն հարիւրէն ութսուն ապահովութեամբ։ Ատեանին առջեւ, յայտարարեց որ կը ճանչնայ, հարիւրէն իննսուն ապահովութեամբ, նոյնիսկ կը կարծէ հարիւրէն հարիւր կրնայ ըլլալ։

Նախագահը «ի՞նչ բանը ձեզի այսպէս ըսել կու տայ»։

Պատասխան՝ «Իր դէմքը եւ մարմնին վերի մասը»։

Նախագահը՝ «հոս է Գիլինճեանը, նայեցէք իրեն»։

Պատասխան՝ (դարձաւ դէպի Գիլինճեան, նայեցաւ) «այո, ան էր որ տեսայ»։

Ռոպինսոն Քէնէթ, Անգլիոյ դեսպանին վարորդը արտայայտուեցաւ Թարգմանի մը միջոցաւ։ Կը գտնուէր բարգինկը ըսպասելով Թուրքիոյ դեսպանի կառքի մեկնումին, դարձեալ իր տեղը գրաւելու համար։ Լսած է գնդակի ձայները։ Տեսած է մարդը որ իր ատրճանակը ուղղած է դէպի Թուրքիոյ դեսպանին կառքին վրայ (ետեւի մասը)։ Մարդը առանձին եղած է։ Տեսած է ատրճանակը պայուսակին մէջ դնելը (Ռոպինսոնին ներկայացուեցաւ այդ պայուսակը, եւ ստուգեց որ այդ է)։ Մարդը, յետոյ, դէպի իրեն եկած է։ Կեցուցած է կառք մը, ճերմակ մերսետես մը, ու ըսած է վարորդին որ հետեւի այդ մարդուն։

Նախագահը՝ «այդ անձին նկարագրութիւնը տուա՞ծ է ոստիկանութեան»։

Պատասխան՝ «26 տարեկան, սեւ մազերով թեթեւօրէն գանգուր, թուխ, ոչ ածիլուած, պեխով»։

Նախագահը՝ «զուիցերական ոստիկա -

ՄԵՐ ՀՈՂԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Թմբուկ՝ եւ ի՛նչ. Թմբուկ՝ եւ ի՛նչ. Թմբուկ՝ եւ ի՛նչ...

Թմբուկ՝ եւ զուցէ միայն հո՛ղ։

Թմբկահար Կիրակոս ափ մը հող է հիմա այն գիւղին մէջ, այն լաւ, կանաչ, հիանալի գիւղին մէջ։ Որքա՛ն վարպետ էր, որքան անմրցելիօրէ՛ն վարպետ։

Մեծ քէյֆերու մէջ, երբ շատերը տաքցած կ'ըլլային ու բոլորը խանդավառ, մէկ ալ նայիս հօ՛փ, նետեր է Թմբուկը գլխուն եւ ճոկանով՝ հայտէ՛...

Ու բոլորը կը պարէին ոդեւոր, խենթ, զօրաւոր պար մը, Բարեկենդանի հսկա՛յ պար մը։

Եւ Թո՛ղ այդ պահուն, խոր ու մասյալկոծ ձմեռ՝ քամիները ոռնան ամէ՛ն ուղղութեամբ, երկինքը որոտայ եւ կայծակները իրենց նաչխուն դանակները պըտըտցնեն տանիքներուն եւ պարտէզներուն վրայ եւ ճամբաները ըլլան ցուրտ ու ցեխոտ, Թո՛ղ...

– «Թմբկահար Կիրակոսին պէս, այս աշխարհը Թմբկահար չի՛ ծնիր ալ»։ – Ան էր, կար եւ չկայ հիմա. կար՝ եւ որքա՛ն արեւը կանաչ երիտասարդներ, արեւը դեռ վարդագոյն աղջիկներու հետ կարգած, տուն – տեղ էր ըրած, իր ընկերոջ՝ զուռնաճի Տէվէճիին անխուսափելի մասնակցութեամբ, հարսանիքները ու – րախ, շէն ու փառաւոր ընելով։ Հարսանիքի ա՞զ, հա՞մ մնաց իր մահէն ետք։

Թմբուկ՝ եւ ի՛նչ. Թմբուկ՝ եւ ի՛նչ. Թմբուկ եւ ի՛նչ...։

Թմբո՛ւկ, Թմբո՛ւկ՝ եւ ա՛հ, ո՛չ մէկ արձագանգ...։

Վերջ՝ եւ սուտեր. վերջ՝ եւ հող. վերջ՝ եւ մնա՛ք բարով...։

Ամէն բան առատ էր մեր գիւղին մէջ, ամէն բան հեղեղ։ Տուները՝ բարձրացած Աստուծոյ անսպառ շտեմարաններուն քովն ի վեր կարծես։ Օդին՝ հոն, աղանդները՝ հոն, միսը, ցորենի հացը, պանիրն ու ձէթը՝ հոն։ Պարէնի աման – ները խոշոր կ'ըլլային այնտեղ. կարաս, տակառ, ամբարներ։ Խիտ, խորունկ, առողջ կեանք մը։ Եւ Մա՛հը յետոյ՝ որ աշխարհներ կը լեցնէ, կը ծածկէ տա – փաստաններ, անտառներ եւ անմատչե – լիօրէն բարձրաբերձ լեռնագագաթներ՝ բլուրներու այս կանաչ հովիտին մէջ ու – նէր սակայն հազիւ ափ մը խորութիւն։ Լեղի, դառն ու վերջնական չէր Մահն այնտեղ. տնեցի էր կարծես, կարծես բարեկամ մը, եղբայր մը. կրնայիր անոր հետ երթալ մօտ, կամ հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, շատ հեռու տեղեր, առանց կասկածելու վերադարձի մասին։ Եւ իրաւ, օր մըն ալ կը տեսնէիր՝ մեռել մըն է վերադարձած գիւղ, տուն, մեռե՛լ մը. դուք չէք հաւատար անշուշտ, բայց իրենց հայրենքին, գիւղին, տունի՛ն մէջ ապրողները, եթէ պահ մը անդրադառնան ըսածիս վրայ, պիտի չզարմանան ձեզի պէս ու պիտի հաւատան ինծի։

Կը մեռնէիր, եւ հայրենի գիւղիդ մէջ իսկ թաղուելուդ, դուն՝ իրականին մէջ, կ'ապրէիր. ճիշդ է, հարկահաւաքը քեզմէ բան մը չէր պահանջեր ա՛լ, ճիշդ է կառավարութիւնը կը ջնջէր անունդ իր արձանագրութեան տոմարներուն մէջէն, ճիշդ է նորէն, թէ դուն չէիր գար ա՛լ Սօսիին տակ, երթայիր արտ, եկեղեցի, ժողովի. տնեցիներդ քեզ իրենց համբանքէն չէին պակսեցներ, ոչ ալ ընկերներդ, ոչ ալ դրացին, ոչ ալ թշնամին։ Մեռելները կային ապրողներուն ցանկին, համբանքին եւ ընդհանուր գումարին մէջ։ Տարի մը գիւղերէն բացակայող մը գուցէ աւելի՛ մեռած համարուէր, քան իսկապէ՛ս մեռած մը՝ ա՛յդ տարուան համար։ Այսպէս, որովհետեւ ճակատագրական բախտախաղին մէջ կորսնցուցած էիր միայն մարմինդ, ոսկորներդ. հողին վերցուցած հիմա իր վրայէն պինք ծածկող խարտուսիկ քօղը՝ եղած էր աւելի տեսանելի, աւելի յստակ, մաքուր եւ աղդու. կեանքով աւելի լեցուն։ Հայրենի հողը կը պարտադրէ իր մեռելները ապրելու, գործելու, ներկա՛յ ըլլալու։ Հողը՝ – Ձեր մեռելներով ես ձեր գիւղը, տունն ու պատմութիւնը պիտի զարդարեմ, - կ'ըսէր եւ այդ զարդերը աւելի կենդանի, աւելի գեղեցի՛կ պիտի ըլլան, քան ձեր եւ աշխարհի բոլոր ապրողները, ու ձեր մեռելները պիտի ապրին ձեր ապրողներէն աւելի...։

Հայրենի մահը ոճ մըն էր. կեանքը տեսա՛կ մը ապրելու ամէնէն գեղեցիկ եւ վսեմ ոճերէն մին։ Թող ամբողջ աշխարհը պահակ կանգնի հայրենի մեռելի մը նոր գոցուած գերեզմանին շուրջ. անօգուտ. առտուն՝ դուք բացուած պիտի գտնէք գերեզմանը. հայրենի հողը ճամբած պիտի ըլլայ իր մեռելը եւ հայրենի երկինքը զայն պահած ու պատրաստած։ Մոռցի՛ր հայրենիքդ, կոխկրտէ անոր սահմանը, ինկի՛ր օտար ափերու վրայ, եթէ որոշած ես վերջնականապէս ոչնչանալ։ Մահը այնտեղ է, խորունկ, անյատակ ջուրերով մահը։

Մեր գիւղը հայրենիքի մը սկիզբն էր։ Հազարաւոր այդպէս գիւղեր, միլիոնաւոր այդպէս մարդիկ՝ եւ կեանքը կ'ըլլար ընդարձակ խաղավայր ու մահը, բոլոր մեծ բաներու մէջ աննշան զբօսանք մը, այդ խաղավայրէն ներս. բայց՝

Վերջ՝ եւ սուտեր. վերջ՝ եւ հող. վերջ՝ եւ մնա՛ք բարով...։

(4 եւ վերջ)

ԹԱՏՐՈՆ

ԺԱՆ-ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ

Baron, Baronne-ը

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Լքուած յարկաբաժին մը վեցերորդ յարկի վրայ: Հագիւ ոտքի կեցող դաշնակ մը, որու վրայէն պատմութիւնը անցած է, սակայն կարելի է դեռ քանի մը մեղեդիներ նուագել: Բեմին շատ իմը կաշաւորում, որուն պատուհաններէն եւ բացուածքներէն սողոսկող լոյսերու խաղին ներդաշնակութիւնը՝ մթնոլորտ եւ տեսարան կը փոխէ: Ահա այս չոր իրականութեան կը հակադրուի «Պարոն»ը: Պարոնը եւ պարոնները ան-շուշտ կը պատկանին պատմութեան եւ ... «հին շուկաներուն»: Սակայն մեր մօտ, հայերէն խօսակցական լեզուին մէջ, զիրար կը կանչենք պարոնով. պարոն այսինչ ... պարոն այնինչ, եւայլն: Թատերախաղին խորագիրը կուգայ հոսկէ:

«Պարոն»ը կը կոչուի նաեւ Ժօզէֆ, իր կինն է որ զինքը կը կանչէ այդպէս: Ժօզէֆի եւ «Պարոն»ին երկուութեան միջեւ կը դառնայ ամբողջ խաղը: Երկուք է ինք, ինչպէս եւ իր ընտանիքի հասկացողութիւնը, որ զարմիկին այսինչ կամ այնինչ ազգականութիւնը չի կրնար զանազանել կամ ճշդել: Ընտանիքին տարրը կը գտնէ ժողովուրդի մը ցրուումին մէջ, այլ խօսքով՝ ընտանիքին քանդուիլը: «Օտար» էր ինք՝ իր կնոջ: Հայերէնի մէջ «պարոն» գործածական է, սակայն ոչ «պարոնուհի» ինչպէս ֆրանսերէնի մէջ եւ ինչպէս արդէն յիշուած է խորագրին մէջ: «Օտար» է ինք իր «զաւակներուն», պատանիներուն՝ որոնք օր մը յանկարծ կը խուժեն իր ապաստանարանը: «Պարոն»ը կը խորհրդանշէ մարդու մը տեղը՝ ժամանակին մէջ եւ ընդմէջէն: Ան որ փլատակներու տակ կորսնցուցած է իր հին ժամացոյցը, - վերադրումը կ'երթայ նաեւ ժողովուրդի մը պատմութեան:

Վեցերորդ յարկի ապաստանարանը հետեւաբար կը համապատասխանէ այն բարձունքին, որու վրայ քաշուեցան Մուսա - Տաղցիք՝ դիմադրելու համար: Իր մօր դառն եւ նոր իրականութիւնն է որ կը խուժէ իր բոյնը, «Պարոն»ը կը մերժէ նոյնիսկ թերթի մը մուտքը վեցերորդ յարկ, որովհետեւ տոկա «ամէնօրեայ ամէնօրեայ օրէնքն է որ ինքզինքը կը հաստատէ...»: Ան կառչած կը մնայ իր ժողովուրդի ազնուականութեան, ինչպէս իր անունը ցոյց կուտայ, ինչպէս ցոյց կուտան ազնուականի իր գլխարկը եւ հագուստը՝ որոնք անբիծ կը մնան ընդհանուր թափթփածութեան մէջ:

Կը յաջորդէ բանաստեղծական պահ մը: «Հոգեհանգիստ» մը նահատակներուն, փոքր Այր (Արմէնին) ժողովուրդին՝ որ կը ջարդուի իքս - ժողովուրդի մը կողմէն: Ոճրագործները ուղղակի չեն յիշուիր, խաղին ընդհանուր բնոյթը ըլլալով անհեթեթի թատրոնի սահմաններուն մէջ: Կը վերադառնան Մուսա - Տաղ, ուր ֆրանսական նաւատորմը կ'ընդմիջէ: Փոքր Այրով (Արմէնիէն) ժողովուրդ մը ըլլալը անկարելի է, ահա գոյութենական վիճակը փոքրամասնութեան մը: «Պարոն» կը շարունակէ դիմադրել թատրոնին մէջ թատրոն կը սարքէ, հետեւելով նախորդ օրուան հեռատեսիլի յայտագրին. դիմակներ կը դրուին, խոժոռ, ծաղրող, հեգնող: Այդ վերջին խաղն է, որովհետեւ երկրորդ աշխարհը «պարոն»ին՝ պիտի քանդուի պիլոտ-գըրներու կողմէ: Արդէն ամէն ինչ փլատակ է եւ ինչ որ կը մնայ անցեալէն՝ փլատակներու տակէ գտնուած նոր ժամացոյցն է...:

Ուրիշ առիթով մը արդէն անդրադարձած էինք, Ժան - Ժագ Վարուժանի թատերագրի ճարտարութեան: Երկախօսութիւններու ստեղծման, ժողովրդային խօսակցութիւններն ու դարձուածքները հարազատօրէն կոկելու եւ թատերականացնելու: Հիմնական արժանիքներ՝ որոնցմով կը յատկանշուի նաեւ ներկայ գործը: Հարցը որ կը դրուի, ինքնութեան փնտռտուքի հարցն է՝ կարեւոր եւ հիմնական՝ քաներորդ դարու արուեստին, եւ մեզի Հայերուս, որպէս փոքրամասնութիւն: Ինչ կը վերաբերի թատերական թեքնիքներուն, յստակ է որ պարկեշտօրէն աշխատուած էր իւրաքանչիւր մանրամասնութեան, տեսարանի եւ տիպարի վրայ. սկսեալ շատ տպաւորիչ կաշաւորումէն: Սակայն այն տպաւորութիւնը ունեցանք թէ տեղ մը, բան մը պակաս էր: Արդեօք ռիթմը խաղի ընթացքին, ներկայացման առաջին օրերը ըլլալուն, տակաւին չէ՞ր կրցած գտնել իր բնական ընթացքը: Կամ շօշափուած հարցին իրական բնոյթը լաւ չէ՞ր համապատասխաներ անհեթեթի թատրոնի ձեւին եւ կը դժուարացնէ՞ր բնագրի ստեղծագործումը: Իքս-ը որ կը ջարդէ Ա-ը, իրապաշտ թատրոնը պիտի ըսէր՝ «Թուրքը ջարդեց հայ ժողովուրդը», մինչ անհեթեթի թատրոնին մէջ տեղի, ժամանակի ըմբռնումները պիտի հասկցնէին՝ առանց նշելու:

Ջարդի մը պատմութիւնը կամ փոքրամասնութեան մը ինքնութեան հարցը իրենց մեծ տարողութեամբ չեն կրնար նշաններու ետեւ պահուըտիլ, պէտք է ժայթքին...: Այլապէս նիւթը այնչափ կրկնուած է եւ կը կրկնուի. եւ իրապէս ինքնատիպ պէտք է ըլլալ՝ դուրս գալու համար նոյնութիւններէն: Ինքնութեան փնտռտուքի հարցը յաճախ ներկայ է Ժ. Ժ. Վարուժանի վերջին ստեղծագործութիւններուն մէջ, որոնք նաեւ արտայայտութիւն են վերջին տարիներու ապրած մեր տագնապներուն: Անհրաժեշտ է տեսնել եւ բազմացնել կարծիքներու փոխանակութիւնը՝ այս նիւթին շուրջ:

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(*) Théâtre de Poche — Montparnasse

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 6-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի Լրագրողներու Տան մէջ, Յունուար 14-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Լրագրողներու Միութեան 6-րդ համագումարը: Ներկայ եղած են նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, կուսակցական եւ պետական դէմքեր, թերթերու խմբագիրներ, ձայն - հեռատեսիլի, պետական տեղեկատու գործակալութեան, հրատարակչական մարմիններու ղեկավարներ: Բացումը կատարած է համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան, կեդր. կոմիտէի ողջոյնի խօսքի ընթերցումով: Միութեան տեղեկագիրը կարդացած է Վարչութեան նախագահը՝ Լ. Կրոյեան, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի խմբագիր: Խօսք առած են «Կոմունիստ» թերթի խմբագիր Բ. Մկրտըչեան, «Արարատ» թերթի խմբագիր Հ. Օհանեան, ձայն - հեռատեսիլի պետական կոմիտէի նախագահ Ս. Պօղոսեան, «Տնտեսագէտ» թերթի խմբագիր Ռ. Երուանդեան, «Ավանգարդ» թերթի խմբագիր Լ. Մանուկեան եւ ուրիշներ: Համագումարին հանդէս եկած է նաեւ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի փրոփականտի բաժնի վարիչի տեղակալ Վ. Սեւրուկ:

Ժողովի աւարտին կատարուած է նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Նախագահ վերընտրուած է Վ. Կրոյեան:

×

Հայաստանի մէջ ներկայիս կը հրատարակուին 83 թերթեր եւ 89 հանդէսներ: Միայն թերթերու տպաքանակը կ'անցնի մէկ միլիոն վեց հարիւր հազարը: Ամէն տարի լոյս կ'ընծայուի մօտ 1.150 տիտղոսով գիրքեր, զանազան նիւթերու շուրջ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄԸ

Վերջերս Հունգարիոյ Շիոֆոկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած սիրողներու շարժանկարի «Ունիկա - 81» միջազգային փառատօնին, կազմակերպուած Իւնէսքոյի նախաձեռնութեամբ, 28 երկիրներու ցուցադրած 100-է աւելի շարժանկարներու մէջ խորհրդային երեք ժապաւէններ պարգեւատրուած են, այդ կարգին՝ հայկական «Հովուերգութիւն» ժապաւէնը: Երեւանի Համալսարանի արուեստանոցի անդամներու պատրաստած շարժանկարը կը խօսի լեռնային արօտավայրերու մէջ Հայաստանի անասնապահներու առօրեայի մասին: Ժապաւէնը պարգեւատրըւած էր նաեւ Մոսկուա եւ ցուցադրըւած՝ Չեխոսլովաքիա:

նութիւնը ներկայացուած է՞ նկարներու տախտակը»:

Պատասխան՝ «առանց վարանումի նշանակած է երեք նկար՝ 8, 10 եւ 14-ը»:

Նախագահը՝ «ամէնէն մօտը, քանի մեթրէն տեսած է կրակողը»:

Պատասխան՝ «10 մեթրէն»:

Նախագահը՝ «Պր. Ռօպինսոն, կրակողը այս մարդն է՞ (ցոյց տալով Մաքս - Հրայր Գիլինճեանը)»:

Պատասխան՝ (քանի մը երկվայրկեան նայելէ յետոյ ամբաստանեալին) թէեւ դիմագիծը քիչ մը տժգունած է, կը ստուգեմ, սակայն, բացարձակապէս որ ան է»:

Նախագահը՝ «ի՞նչ կրնաք ըսել, Պր. Գիլինճեան, այս ամբաստանութեան առջեւ»:

Մաքս - Հրայր Գիլինճեան՝ «այս մարդը կը սխալի, կամ կը ստէ»:

Ռօպինսոն՝ «ինչո՞ւ պիտի ստեմ»:

Մէթր Փաթրիք Տէվէճեան «ցանկապատ մը չկա՞ր իր եւ կրակողին միջեւ»:

Ռօպինսոն՝ «այն տեղէն ուր կրակողը տեսայ ցանկապատ չկայ. ցանկապատը աւելի հեռու է»:

Մէթր Փ. Տէվէճեան՝ «դիմացէն տեսած է՞ թէ կողմնակի»:

Ռօպինսոն՝ «60 մեթրէն կողմնակի տեսայ, իսկ 10 մեթրէն դիմացէն տեսայ»:

Մէթր Հանրի Լըքլէռ՝ «ոստիկանութեան իր տուած վկայութեան մէջ չի խօսիր ակնոցի մասին»:

Այս կէտը շատ կարեւոր է, քանի Ռօպինսոն կուտայ մանրամասնութիւններ, սակայն չի խօսիր ակնոցի մասին եւ պաշտպանութիւնը պիտի օգտագործէ այս կէտը դրական կերպով:

Հարկ է ըսել որ ընդհանրապէս այս վկայութիւնները զիրար կը հակասեն եւ ոչ մէկը կուտայ անթերի նկարագրութիւնը անձին (կրակողին), կը պակսին միշտ կարեւոր մանրամասնութիւնները:

Կ. Ց.

(Շար. 2)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Լերան կողի կուիը վաղուց դադրած էր ու Կարմիր Սերոբը քաշուած էր Ջրվէժի հովտի գիրքերը: Հեռուէ բլուրներէն կը լսուէր ուժեղ ձայնը թրքաց փողին: Առաւօտեան զովութեան մէջ ձայնը կ'ալիքուէր ընդարձակ տափաստաններուն մէջ, կ'արձագանգուէր՝ ապառաժներուն եւ անտառներուն զարնուելով:

Թրքաց զօրքի մէջ ինկած էր այն լուրը, թէ Սպիտակ Ձիաւորը իր ձիով տափաստաններուն մէջէն նորէն Ձիաթանուկի լեռն է բարձրացեր: Սէլիմ պինպաշին ինքն ալ, անորոշ վտանգէ մը ազատած ըլլալու համար, կը սիրէր հաւատալ որ Սպիտակ Ձիաւորը նորէն լեռ բարձրացեր է, ու քանի արեւին ծագումը կը մօտենար, կարծես աւելի որոշ կը լսէր Ջարէի ոտքերուն քայլը: Ջարէն նորէն իր վրանները կը վերադառնար արեւին հետ ու արեւին պէս:

Արեւելքի կողմը, ներկի կոտրուած կարասի մը պէս սկսաւ տարածուիլ բաց վարդագոյնը: Բլուրներէն փողերու ձայն: Ջարէն ձիաւորներով հեռաւոր տափաստաններու մէջ մտած էր:

×

Սէլիմ պինպաշին իր թիկնապահներով ու բազմաթիւ ձիաւորներով մանիշակագոյն տափաստաններու մէջէն կ'անցնէր հեռաւոր ճամբաներուն վրայ Ջարէն դիմաւորելու: Տեսաւ, որ նիհար զինուոր մը սարսափով բռնուած՝ ճահիճներու կողմէն դէպի զինք կը վազէր: Զինուորը կը պոռար, անիմաստ ձայն մը կը հանէր:

Սէլիմ պինպաշին կեցուց իր ձիաւորները, մինչեւ որ մօտեցաւ նիհար զինուորը եւ պինպաշու ձիուն առջեւ գետին փռուեցաւ: Մի քանի ձիաւորներ վար իջան: Եղածէն շատ բան չհասկցան: Յետոյ վեր վերցուցին նիհար զինուորը, որ բան մը ունէր ըսելիք՝ չմեռնելու համար:

– Սպիտակ Ձիաւորը, Սպիտակ Ձիաւորը, - ձայն ձգեց զինուորը լեզու չունեցող մէկու մը պէս եւ եղէգներուն ուղղութիւնը ցոյց տուաւ:

Սէլիմ պինպաշին տժգունեցաւ յանկարծ:

– Սպասեցէք, – խօսեցաւ ձիաւորներուն ու չգիտէր ինչ պէտք էր ընել, երբ բանակի ուժերը ցրուած էին անտառին ու տափաստաններուն մէջ:

– Էն տեղ Սպիտակ Ձիաւորը, էն, էն, ականջի կապոյտ յուլունքով, զարնուած, մեռած է...

Այս անգամ նիհար զինուորը լեզուն շտկած խօսեցաւ:

Սէլիմ պինպաշին չհաւատաց զինուորին: Ու բոլորը մէկ իրենց ձիերը նիհար զինուորին ցոյց տուած ուղղութեամբ քշեցին:

Կէօլէն շատ հեռու չէր: Հոն կար եղէգներու փոքրիկ անտառ մը:

Իրարու ետեւէ ձիերէն վար իջան, երբ եղէգներուն մօտ ինկած գտան յաղթ հասակով, շատ ճահիլ դիակ մը, մի քանի տեղերէ վիրաւորուած. մազերու փունջ մը ճակատին վրայ արիւնով փակած էր:

Սէլիմ պինպաշին հրաշք տեսնողի մը պէս բացաւ իր աչքերը ու չհաւատաց:

– Այո՛, այո, ականջին կապոյտ յուլունք մը: Աչքերը գոց էին, կոպերը ծանըր, կ'ըսես արծաթի թերթով շինուած ըլլային: Հասակը ուժեղ, սրունքները փարթ, ռուսական կաշիէ շինուած ճիզմէներով այնպէս երկարած էր կռնակին վրայ, որ կ'ըսես ամպերու մէջ նետ աղեղով, աստուածներու հետ կռիւ ըրած ու վար ինկած էր:

Է՞ս ճահիլ տղան էր որ զինքն ու բանակները սարսափի տակ առած էր: Էդ հրաշքներուն համար դեռ շատ էր ճահիլ: Մօտեցաւ Սէլիմ պինպաշին գրեթէ իրար անցած: Անոր մէջ սկսած էր շարժիլ փառքի թափօր մը գեղեցիկ Ջարէով ու Սպիտակ Ձիաւորի գլուխով, որ թագաւորի թագի մը չափ թանկագին էր Սէլիմ պինպաշուն համար:

(Շար. 494)

Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Ճունկուրտայ - եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կաստ Թոն Փելրվէ եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

Այրի Տիկին ԱԼԻՍ ՃՈՒՆԿՈՒՐՏԱՅԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Տողրամաճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետ. 3, ժամը 15·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել՝

Այրի Տիկին ԱՒԵՏԻՍ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ վարդ Տէրպետէրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի Յուն - ուար 31-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Փետր. 4, ժամը 10·30-ին, Բուրպըվուայի Մարսէյլըն - Պերթըլօ հիւանդանոցը, ուր Քիլփորտ:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պերճուհի Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թադէոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մարգրիտ Տէր Յակոբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յուլիանէ Զպուքճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պաղտասարեան եւ զաւակները եւ համայն Պաղտասարեան ընտանիքները եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ բարեկամները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Փետրուար 7-ին, Կիրակի առաւօտ, իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին, ազգականին եւ զարմիկին՝

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Անահիտ Սապունճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Աղապէկեան քոյրերը կը նուիրեն 500 Ֆ. Դպրոցասէր - Տիկնանց Վարժարանին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի ընկերակցութիւնը Այրի Տիկին Անահիտ Սապունճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Աղապէկեան քոյրերէ ստացած է 500 Ֆ.:

×

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեանէ իրենց մօր՝ Տիկին Անահիտ Սապունճեանի մահուան առթիւ եւ 700 Ֆ. պ. Միհրան Զաքարեանէ Ռուբէն Զաքարեանի մահուան առթիւ:

×

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Պօղոսեան քոյրերէն 100 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Էտմոն Քարաֆօղի մահուան առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Չիւրիւքճիչեանէն (Լօզան) 150 Ֆ. 1981 - 1982 տարեշրջանին համար:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՍԻՐԱՆԴԱՄԱՆ ՃԱՇԸ

Տեղի կ'ունենայ՝ Կիրակի, Փետր. 7, ժամը 13-ին:

MAISON DES CENTRAUX
8, Jean - Goujon — Paris 8e

Այս առթիւ,
1982-ի «ՀԱՐԵՆՑ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»ը կը յանձնուի՝ բանաստեղծ
ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Սեղանները ապահովել, հեռախօսելով առաւօտեան մինչեւ ժամը 10.— 372. 04. 20
եւ անկէ ետք 780. 82. 58

ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սիրանոյշ Զէյթէկեան իր ամուսնոյն Խաչիկ Զէյթէկեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՎԱԼԱՆՍ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Փետր. 18, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը:

Այս ժողովը լիագօր կը նկատուի ժողովականներու քանակին համաձայն:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ
OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHONS

Mécaniciennes
Surjeteuses
Conditionneuses
et Coupeurs
(en Sweet - Shirt)

Ets. ZADOURIAN
(MONTREUIL)
Tél.: 528. 61. 24

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Ուրբաթ, Փետր. 5, ժամը 20·45-ին *Conférence, avec projection de diapositives,* « Les Arméniens en Pologne au 17ème siècle »
par Nil AGOPOFF

Շաբաթ, Փետր. 6, ժամը 14, գծել եւ նկարել, ժամը 17, ճանչնալ իր հաւատքը:

URGENT
offres d'emploi

Maison de Retraite recherche
UNE INFIRMIERE DIPLOMEE
et
UNE AIDE-SOIGNANTE QUALIFIEE

Avantages sociaux.
Connaissance de l'arménien souhaitée.
Envoyer les C.V. (curriculum vitae)
à M. KALDJIAN;
A.A.A.S.; 77, Rue La Fayette
75009 - *Paris*

Voyage
à VENISE

Organisé par
LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Lyon

DU 8 AU 12 AVRIL

Transport en autocar long-courrier.
Séjour en Pension-complète, dans des Hôtels et restaurants de Ière catégorie.
PRIX: 1500 F.
Pour tous renseignements et inscriptions:
— *Mme. TOUTLIAN;* 888. 92. 51
— *Sec. Eglise Arménienne;* 860. 47. 18

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ
ՎԵՆԵՏԻԿ

կազմակերպուած՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

8 - 12 ԱՊՐԻԼ (օթոխառով)

Գին՝ 1500 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար դիմել.—
- Տիկին ԹՈՒԹԼԵԱՆ.— 888. 92. 51
- Ազգ. Տան դրասենեակ.— 860. 47. 18

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետր. 4, ժամը 20·15-ին
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles, Paris 17e*

Ամերիկահայ ծանօթ Դաշնակահար - Երաժշտագէտ

ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

կը ներկայացնէ՝
« ՀԱՅ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ »

Ա. Մաս.— ԿՈՄԻՏԱՍ - Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ - Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Բ. Մաս.— Նմոյշներ հայրենի եւ սփիւռքի հայ երաժիշտներու գործերէն՝ Միկուլի, Պարթեւեան, Մանաս, Թերզիեան, Ճգնաւորեան, Բաբաջանեան, Բարխուդարեան, եւայլն:

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 30 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար կանխաւ դիմել Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Քարտուղարութեան՝ Հեռ.— 520. 03. 18

——×——

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՎԱԼԱՆՍ

Ուրբաթ, Փետրուար 5, ժամը 20·30-ին

Համերգ - Դասախօսութիւն

en la Salle Yervant Hussisian 6, Rue Faventines — Valence

Ամերիկահայ Դաշնակահար-Երաժշտագէտ
ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
կը ներկայացնէ՝
« ՀԱՅ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Հինգշաբթի, Փետրուար 4, երեկոյեան ժամը 8-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Պատգամաւորական զեկուցում, նոր վարչութեան ընտրութիւն :

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Փետրուար 4, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Կը կատարուի նոր վարչութեան ընտրութիւն: (Ծանօթ.— ասկէ յետոյ մասնաճիւղիս ընդհ. ժողովները տեղի կ'ունենան ամէն ամսուան առաջին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8-30-ին):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Փետրուար 6, տօն է Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն: Տօն է նաեւ Սրբոց Ատովմեանց Զօրավարացն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցուի ժամը 10-ին:

ՏՈՔԹՈՐ
ԳԼՕՏ ՊՈՒՐՄԱՅԵԱՆ
ՍՐՏԱԲԱՆ

Հաճոյքն ունի տեղեկացնելու բժշկական իր անձնական դրասենեակին հաստատումը:

Le Docteur
CLAUDE BOURMAYAN
Cardiologue

A le plaisir de faire part de l'installation de son cabinet.
1, Avenue Pierre Grenier
92100 — *BOULOGNE*
Tél.: 620. 47. 55
SUR RENDEZ - VOUS

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ
ՀԱՄԵՐԳ

կազմակերպութեամբ՝
ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 7, ժամը 15-ին
SALLE MOLIERE
18 - 20 *Quai de Bondy — Lyon* 5e

Կ'երգէ ժողովրդային սիրուած երգիչ՝

ԼԵՒՈՆ ԳԱՄՓՐՃԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝
«ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱ » Նուագախումբին

Տոմսերը կը վաճառուին.—
- Լիոնի Հայոց Եկեղեցին
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
- *SEVAN Voyages; Cours de la Liberté, Lyon*
- *KRIK; Villeurbanne*
- *Tailleur EDOUARD;* 20, *Rue Vauban Lyon*
- *Garage FINA; Beynost*

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ (ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ)

ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ

Կիրակի, Փետր. 14-ին
Ալեք Մանուկեան հանդիսասրահը
au Centre Culturel Alex Manoogian
118. *Rue de Courcelles - Paris* 17e

Փութացէք գալ, բաժակ բարձրացնել աշխարհացրիւ ԷՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ կենաց ժամը 13-ին:

Ժողովրդական երգիչներ՝
Ն Ո Ր Ա Յ Ր
ե ւ
Բ. Ֆ Ն Տ Ը Գ Ե Ա Ն
կ'ոգեւորեն սեղանակիցները:

Ապահովել սեղանները, առաւօտները մինչեւ ժամը 10.— 372. 04. 20

ՃԱՇԱԳԻՆ՝ 70 Ֆ.

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի
ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ
եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ - ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 *bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7e Métro: Invalides*

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր. մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շարժումներու ներկայացուցիչներուն:

Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկաուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ. Երախաներուն մուտքը ձրի է

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
4
JEUDI
4 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.097 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.097

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ ՄԵՐԺԵՑ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Համբիկ Սասունեան ամբաստանութեան տակ առնուած էր Լոս-Անճըլըսի դատական իշխանութեանց կողմէ:

Ձերբակալութիւնը կատարուած էր վըկայութեանց վրայ (տեղւոյն վրայ տեսնուած կառքի մը թիւէն) եւ ոստիկանութիւնը կը փնտռէր – եւ միշտ կը փնտռէ – երկրորդ անձ մը: Մինչ այդ 19-ամեայ հայ երիտասարդը ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ եւ կը դրէ Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնի (Փետր. 3) առատ ըստ Քալիֆորնիոյ պատժական օրէնքին կրնայ մահուան դատապարտուիլ:

Յիշենք որ Քալիֆորնիոյ ընդհ. դատախազն է (Աթըրնի Ճեներըլ) Ճորճ Տէօքմէճեան, թեկնածու Քալիֆորնիոյ կառավարիչի աթոռին: Ներկայիս բուռն ընտրապայքարի մէջ է եւ հանրային կարծիքի վերջին քննութեանց համաձայն 3,5% առաւելութիւն ունի իր հակառակորդին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ԷՏԻԹ ՔՌԵՍՈՆ Ֆրանսայի Հողագործութեան նախարարը բաւական դժուարութեանց բախեցաւ առջի օր, երբ դժգոհ հողագործներ չվարանեցան իսկ ձինքը վար դնել, երբ ագարակ մը կ՚այցելէր Քանի (Քալվատոս) շրջանը: Նոյն ատեն Նախագահ Միթերան կ՚ընդունէր հողագործներու սենտիքային նախագահը: Բաւական բուռն տեսարաններ պարզուած են եւ Տիկինը պատանդի վերածուած է քանի մէկ անկիւնը: Հարկ եղած է ոստիկանութիւն բերել, ստիպողաբար թռան մը ապաւինել որպէսզի Տիկին Քըռեսոն ողջ – առողջ Փարիզ վերադառնայ:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 24-րդ համագումարը բացուեցաւ Փետր. 3-ին, փարիզեան Սէն Թ՚Ուէն արուարձանը: Այս անգամուան յատկանշական կէտերն են. - կուսակցութիւնը իշխանութեան կը մասնակցի չորս նախարարներով բայց եւ այնպէս երբեք այսքան տկար չէ եղած թէ երեսփոխանական ընտրութեանց իր ջախջախիչ պարտութեամբ եւ թէ ներքին պառակտումներով, հետեւանք նաեւ Լեհաստանի դէպքերուն: Այսուհանդերձ ապահով կը նկատուի միակ թեկնածու՝ Ժորժ Մառշէի վերընտրութիւնը միաձայնութեամբ, իբրեւ ընդհ. քարտուղար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական ղեկավարները ուզեցին պաշտօնական «ճշդումներ» ընել իրենց դէմ եղած քննադատութեանց առթիւ Եւրոպայի Խորհուրդին կողմէ: Ըստ իրենց 17 ամիս է (զինուորական պետական հարուածէն ի վեր) 24 հազար հոգի ձերբակալուած է, 10 հոգի դնդակահարուած եւ 100 հազար հոգիի ալ արգիլուած է երկրէն հեռանալ: 7032 հոգի հսկողութեան տակ առնուած է: Մինչ պետական հարուածէն առաջ, ահաբեկչական արարքներէն օրը 20 հոգի կը մեռնէր միջին հաշուով, թիւը 5-ի իջած է: Չարչարանքի մասին ալ, կ՚ըսեն թէ 390 քննութիւն բացուած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑԱՄԱՌ ՀԱԿԱՃԱՌՈՂՆԵՐ...

Ունիմ բարեկամ մը – եւ վստահ եմ անպայման դուք ալ ունիք այդպիսի բարեկամ մը, – որ ամէն բանի կը հակաճառէ: Կեանքիս մէջ տակաւին չէ պատահած որ հարցի մը կամ գաղափարի մը հետ համակարծիք գտնեմ զինքը: Անկարելի է: Անպայման հակառակը պիտի պնդէ, խնդիր պիտի հանէ, պիտի առարկէ, տասը աղբիւրէ ջուր պիտի բերէ փաստելու համար թէ իր ըսածը ճիշդ է:

Եթէ ամբողջ աշխարհի կողմէ անվարան ընդունուած ճշմարտութիւն մըն ալ մէջտեղ նետուի, ան նախ մտիկ պիտի ընէ զայն, յետոյ «բայց» մը պիտի հանէ բերնէն ու պիտի շարունակէ.

– Բայց ես կը խորհիմ որ...

– Բայց այդ մարդիկը չեն մտածեր որ...

– Բայց ճշմարտութիւնը այն է թէ...

Ես միշտ անօգուտ նկատած եմ այդպիսի մարդոց հետ երկար վիճաբանիլը, որովհետեւ գիտեմ թէ երբեք պիտի չկարենամ զիջողութիւն մը ստանալ իրենցմէ: Լաւագոյնն է կարճ կապել եւ իրենց տեսակէտը ընդունիլ:

×

Անցեալ օր ան կրկին հանդիպեցաւ ինծի: Զար բախտէն թէ՛ շատ բազմազբաղ էի եւ թէ շատ անտրամադիր: Քանի մը քաղաքավարական խօսքերէն վերջ անմիջապէս սկսաւ քննադատել թերթին մէջ քանի մը օր առաջ երեւցած յօդուած մը:

– Իրաւունք ունիս, պատասխանեցի:

Յետոյ անցաւ ուրիշ նիւթի մը եւ քանի մը կարծիքներ յառաջ քշեց:

– Իրաւունք ունիս ըսի:

Շարունակեց: Ինչ որ ըսաւ, ընդունեցայ մէկ կամ երկու բառով: Կը խորհէի թէ գոհ պիտի մնար իմ այս կատարեալ համակերպումէս: Զմնաց:

– Դուն շատ բազմազբաղ ես, երթամ, ըսաւ ու մեկնեցաւ յատնապէս դժգոհ:

Անդրադարձայ որ խեղճը իմ ամբողջական համամտութեանս հետ անգամ չէր կրցած համամիտ գտնուիլ:

×

Մեզմէ շատեր չեն հասկնար հաւանաբար, թէ ծայր աստիճան հակարելի ու ծիծաղելի կը դառնանք, երբ կը կարծենք թէ անպայման մե՛ր ըսածը ճիշդ է եւ մեր ընդդիմախօսն ալ իր կարգին չի կրնար իրաւացի ըլլալ:

Որքան լաւ ու խորունկ մտածենք նիւթի մը մասին, պատրաստ պէտք է ըլլանք ընդունելու, որ թերեւս կայ տեսանկիւն մըն ալ որմէ չենք կրցած տեսնել մեր քննարկած հարցը: Ուրիշ մըն ալ ահա հոնկէ կը նայի անոր ու կը տեսնէ մեր չտեսածը: Զկայ կարծիք մը, հարց մը, խնդիր մը, որուն մասին երկու հակոտնեայ տեսակէտներ կարելի չըլլայ պարզել առաւել կամ նուազ իրաւացիութեամբ:

×

Այս ճշմարտութեան առաջին անգամ անդրադարձայ քսան տարի առաջ: Այդ թուականներուն «Մարմարա»ի Գրական էջերուն մէջ կը հրատարակէի շարք մը, ուր գրական ու գեղարուեստական հարցերու մասին կը խօսեցնէի երկու երեւակայական մտաւորականներ, մէկը երիտասարդ սերունդէն, միւսը երէց: Նիւթ մը մէջտեղ կը դնէի եւ երկու տարբեր ճաշակի տէր այդ անձերը կը խօսեցնէի թեր ու դէմ: Երկուքին հաշւոյն ալ պատուաւոր աշխատանք կը տանէի: Նախ մէկուն բերնին մէջ կը դնէի տրամաբանական ու համոզիչ խօսքեր, ու յետոյ միւսին համար կը փնտռէի նոյնքան տրամաբանական ու համոզիչ հակա-կարծիքներ: Զարմանքով կը տեսնէի, որ նոյն նիւթին շուրջ երկու հոգի կրնային բոլորովին տարբեր ու նոյնքան տրամաբանական կարծիքներ յայտնել: Կը բաւէր որ կարենայիր մէկուն տեսողութեան սահմանէն դուրս ելլել եւ մտնել՝ միւսին տեսողութեան սահմանին մէջ:

×

Այսօր կը հաւատամ ուրեմն որ խելացի գործ կ՚ըլլայ մէկդի թողուլ յամառ հակաճառութիւնը եւ դիմացինին ալ ճանչնալ՝ իրաւունք ունենալու իրաւունք: Եթէ անպայման հակաճառութիւն պիտի ընենք, աւելի՛ պէտք է ընենք մենք մեզի դէմ: Պէտք է քննենք թէ կարելի չէ՞ արդեօք մեր համոզումին հակառակն ալ պնդել, կարելի չէ՞ որ մեր պնդածին հակառակն ալ ճիշդ ըլլայ:

Եթէ հակաճառենք մենք մե՛զի հետ, պիտի տեսնենք որ մենք անգամ կրնանք ջրել մեր մէկ նախկին ըսածը:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-21)

ԿԱԹՆԱՂԲԻՒՐԻ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ստեփանաւանի շրջանի Կաթնաղբիւր գիւղի ազգագրական համոյթը դափնեկիրի կոչումին արժանացած է համամիութենական մրցումին: 30-ամեայ անցեալ ունեցող համոյթին երգացանկը բաղկացած է մօտ հինգ տասնեակ ժողովրդական երգերէ եւ պարերէ:

×

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա լոյս տեսած է «Անդրկովկասի Հանրապետութիւններու երիտասարդ բանաստեղծները» հաւաքածոն, ուր, հայ գրողներուն նուիրուած բաժնին մէջ, տեղ գտած են Յովհաննէս Գրիգորեանի, Դաւիթ Յովհաննէսի, Հենրիկ Էդոյեանի, Անահիտ Պարսամեանի, Արտեմ Յարութիւնեանի, Արմէն Մարտիրոսեանի եւ Եդուարդ Միլիտոնեանի քերթուածները: Հաւաքածոն կազմած է ռուս բանաստեղծ ու թարգմանիչ Լ. Կուպրիանով:

×

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏԸՆՏԻՐ

Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Հայ ժողովուրդի պատմութեան հատընտիր»ի առաջին հատորը (ամբողջութիւնը՝ չորս հատոր, հրատարակութիւնը կը պատրաստէ Համալսարանի պատմութեան ամպիոնը): Հատընտիրը կը բովանդակէ հին Հայաստանի քաղաքական, ընկերային-տնտեսական ու մշակութային պատմութեան վերաբերեալ կարեւոր վկայութիւններ, որոնք քաղուած են հայ եւ օտար պատմիչներու, տարեգիրներու երկերէն, վիմագիր արձանագրութիւններէն եւ այլ բնոյթի գրաւոր յուշարձաններէ: Առաջին հատորին մէջ խեթական, ասորական, պարսկական, յունա-հռոմէական եւ այլ աղբիւրներէ բերուած արժէքաւոր վկայութիւնները պատկերացում կուտան հայկական լեռնաշխարհի նախաբնիկներու, ցեղերու եւ ժողովուրդներու, հայ ժողովուրդի կազմաւորման, հայկական պետութեան ձեւաւորման ու զարգացման, օտար նուաճողներու դէմ անոր մղած պայքարի, ընկերային ու դասակարգային շարժումներու մասին, հին ժամանակներէն մինչեւ Թ. դարու կէսը: Հատընտիրի Բ. հատորի նիւթերը կ՚ընդգրկեն Թ.-ԺԸ. դարերը, Գ. հատորինը՝ 1800 – 1917 թուականները, իսկ Դ. հատորինը՝ 1917-էն այսօր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Կիեւի մէջ տեղի ունեցած դասական ոճով ըմբշամարտի Խորհ. Միութեան բանակի ախոյենութեան մրցաշարքին յաջողութիւն արձանագրած են Անդրկովկասեան զինուորական շրջանի խումբի անդամներ Մանուէլ Ապիկեան եւ Արտուշ Թումանեան: Հայ ըմբշամարտիկները յաղթելով իրենց անուանի մրցակիցներուն՝ որոնք տարբեր տարիներ եղած են Խորհ. Միութեան եւ աշխարհի ախոյեաններ, հասած են եզրափակիչ հանդիպումին, ուր յաղթական հանդիսացած է Ա. Թումանեան (90 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ) իսկ Մ. Ապիկեան 68 քիլօ դասակարգին մէջ արծաթէ մետալ շահած է:

×

Մոսկուա տեղի ունեցած «Դինամօ» Ընկերութեան Կեդր. Խորհուրդի ազատ ոճով ըմբշամարտի երիտասարդական ախոյենութեան առաջին հանդիսացած է Երեւանէն Լեւոն Սահակեան: Երկրորդ տեղը գրաւած է Գէորգ Սարգսեան:

×

Նոյն Ընկերութեան դասական ոճով ըմբշամարտի ախոյենութիւնը տեղի ունեցած է Զապորոժիէ, երկրորդ մրցանակ մը շահած է Ա. Կոթիկեան:

×

Վորոշիլովգրադ տեղի ունեցած Խորհ. Միութեան գիշերօթիկ դպրոցներու դասական ըմբշամարտի ախոյենութեան մրցաշարքին յաջող արդիւնք ձեռք ձգած են Երեւանի թիւ 10 գիշերօթիկի աշակերտները: Անոնցմէ շատեր արժանացած են երկրորդ եւ երրորդ մրցանակներու, իսկ 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ ախոյեան հանդիսացած է Ռ. Գրիգորեան:

×

ՍԱՄՊՕ

Կիրովական տեղի ունեցած «Դինամօ» Ընկերութեան Կեդր. Խորհուրդի սամպօյի պատանեկան ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանի ներկայացուցիչներէն երկու մարզիկներ՝ Կամօ Արզումանեան (60 քիլօ) եւ Սեւակ Շահնազարեան (52 քիլօ) ախոյեան հանդիսացած են:

×

ՃԱՏՐԱԿ

Երեւանի մէջ վերջ գտած են ճատրակի մայրաքաղաքի 52-րդ ախոյենութեան մրցումները: 11 կէտով ախոյեան հանդիսացած է Հրաչ Թավադեան, որուն կը հետեւին Լեւոն Եոլեան 10 կէտով եւ Սերգէյ Գալդունց 9,5 կէտով:

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 23 – (առաւօտ). –

Ատեանի նախագահը նիստը բացաւ 9.10–ին:

Յաջորդաբար ատեանը լսեց պաշտպանութեան տասնմէկ վկաները, եւ պաշտպան փաստաբանները կարդացին երկու բացակայ վկաներուն նամակները, իսկ Ժան Փոփրէն՝ ընկերվարական պարագլուխը հիւանդութեան պատճառաւ վերջին պահուն չկրցաւ ներկայ ըլլալ ու վկայել: Նախ, հայկական ջարդերէն, երեք վերապրողներ:

Կարպիս Յակոբեան 76 *տարեկան, առեւտրական «(Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը ցոյց տալով)* իր տեղը հոս չէ. եթէ հոս է, մեր սերունդին պատճառով է. ինչո՞ւ – վերապրող մըն եմ. հրաշքով ողջ մնացած եմ. այն ինչ որ մեր սերունդը տեսաւ, կարելի չէ մոռնալ: Մայրս, քոյրս ողջ ողջ այրեցին: Ֆրանսա հասանք ունայնաձեռն: Այսօր, երեսուն հոգի կ'աշխատցնեմ: Մենք հանքերուն մէջ բանկրսանք աշխատիլ, սակայն երրորդ սերունդը բոլորովին ուրիշ բան է»:

Յետոյ, պատմեց թէ ինչպէս 1915-*ին, Հայրը Թրքական բանակին մէջ կանչըւած, Հրահանգ կը տրուէր քանիցորս ժամէն ամէն ինչ լքել եւ երթալ.* «մեծ մայրս բսաւ, դուք մի գցէք, Աստուծոյ դուռն է, Թուրքերը թող մտնեն»: *Ապա, Սուրիոյ անապատները, կիզիչ արեւին տակ, անօթի, ծարաւ. Թուրք զինուորները միշտ ջուրի ակերէն եւ գետերէն հեռու կը քալեցնէին կարաւանները: Անդադար կը քալէր ժողովուրդը, ոմանք կ'իյնային ճամբուն վրայ: Ագռաւները դիակները կ'ուտէին:* «Քոյրս այրեցին քարիւղին մէջ թաթխուած քուրջ մը բերանը դնելով. չեմ կրնար մոռնալ»:

Նախագահը՝ «Տունը կը խօսի՞ք այս բոլոր յիշատակներուն մասին».

Պատասխան՝ «Այո՛: Մեր պատճառով հոս է»:

Ղազարոս Մարկոսեան, 76 *տարեկան.–*

Եթէ ամէնը պատմեմ, գիրք մը պէտք է, ըսաւ. ու պատմեց իր կրած չարչարանքները Ամասիայէն Հալէպ. չորս ու կէս ամիս քալել, անօթի, խոտ ուտելով. գիւղացիներէն գնած թանը ոստիկանները կ'առնէին ու կը նետէին: Յետոյ խօսեցաւ Թալէաթի մասին որ իրիկունը օղի կը խմէր Գրիգոր Զօհրապի հետ եւ յաջորդ օրը կ'աքսորէր: Նոյնիսկ Թալէաթի մայրը զինքը անիծած է: Պերլինի մէջ Թէհլիրեան զինքը սպաննեց. (Նախագահը, հոս, հարցուց թէ ո՞վ է Թալէաթը): «Տասնութ տարեկանիս մտայ ֆրանսական բանակը Լիբանանի մէջ, վրէժը լուծելու Սուլթան Համիտէն մինչեւ Թալէաթ հազարաւոր հայ զոհերուն: Եթէ քանի մը դեսպան սպաննենք, բաւական չէ վրէժ լուծելու համար. ինչո՞ւ թուրք կառավարութիւնը չընդունիր ցեղասպանութիւնը. Թալէաթի հեռագիրը հոս է. բոլոր կառավարութիւնները կ'ըսեն թէ ցեղասպանութիւն եղած է, բացի Թուրքիայէն: ... Ընտանեկան յարկէն ներս միշտ կը վերյիշենք այս դէպքերը, որ կարելի չէ մոռնալ. եւ այս ամբողջը ազդած է Մաքս – Հրայր Գիլինճեանին վրայ»:

Վարդան Քիւփէլեան 72 *տարեկան.* –

Յուզիչ շեշտով վերադձեց ջարդի եւ աքսորի օրերը, տալով սարսափեցուցիչ մանրամասնութիւններ: «1915–*ին հինգ* տարեկան էի, ձիաւոր մը հաւաքեց Հայերը գիւղին հրապարակը եւ հրահանգեց ինչքերը հաւաքել եւ ճամբայ ելլել: Մեր գիւղին քահանան կապեցին ծառի մը բունին եւ չարչարեցին: Մայրս երկու զաւակներով, մէկը ձեռքը, միւսը կռնակը, ճամբայ ելաւ: Ջինուորները մեզ կը մըտրակէին, կը ծեծէին: Թրքական գիւղերուն մէջ հայ աղջիկները մէկ ոսկիի հետ կը փոխանակէին: Այսպէս է որ մօրաքոյրս տարին»:

Նախագահը՝ «Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի հոս ըլլալ ձեզ կը զարմացնէ՞».

Վարդան Քիւփէլեան՝ «երբեք չէի կըրնար երեւակայել որ այս խառնուածքի տէր կրնար ըլլալ»:

Յետոյ, եկան վկայելու յաջորդաբար, հայ թէ օտար պատմագէտներ, մասնագէտներ, իրաւարաններ որոնք խօսեցան ցեղասպանութեան, Հայկ. Հարցի, ահաբեկչութեան, մարդկային իրաւունքներու, բռնութեան, Թուրքիոյ եւ այլ քաղաքական հարցերու կապակցութեամբ:

Ժան Մարի Գառզու 43 *տարեկան – գըրագէտ.* –

Եթէ Ֆրանսայի մէջ Հայեր կան, եթէ հայկ. Սփիւռք մը կայ, ըսաւ Ժան Մարի Գառզու, որովհետեւ ցեղասպանութիւն կայ, թէ ոչ Հայերը իրենց հողերուն վըրայ կը գտնուէին: Ապա, հանդարտ շեշտով, առանց կիրքի վերադձեց Հայոց պատմութիւնը ԺԹ. դարու կէսէն մինչեւ Ի. դարու առաջին քառորդը: Զայն դրաւ Արեւելեան Հարցի շրջագիծին մէջ, խօսեցաւ Պեռլինի վեհաժողովի որոշումներուն շուրջ, այսինքն բարենորոգումները, ապա ազատագրական շարժումները, ազգային եւ մտաւորական զարթօնքը, Օսմանեան կայսրութեան անկումը, Երիտասարդ Թուրքերը, Անկախ Հայաստանը, Սեւրի Դաշնագիրը եւ ապա խորհըրդայնացումը եւ հունկ Լօզանի դաշնագիրը: Օրինակներով, փաստերով ցոյց տուաւ ցեղասպանութեան քաղաքականութեան յառաջխաղացումը, կանխամըտածումը, գիտկանօրէն գործադրութիւնը: Տուաւ նաեւ թիւեր. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի, Լեփսիուսի, Քըրզըրնի որոնք կ'ըսեն ու կը վկայեն թէ երկու միլիոն եւ քիչ մը աւելի հայ բնակչութենէն որ կ'ապրէր Թուրքիա 1915–ին, մնաց միայն երեքէն չորս հարիւր հազար: Յետոյ, յիշեց Թալէաթի սարսափելի նախադասութիւնը որ կ'ուզէր արդարացնել իր ոճրային արարքը հետեւեալ խօսքերով՝ «Անատոլուի մէջ տեղ չկայ երկու ազգերու համար»:

Նախագահը՝ «դեռ Հայեր կը մնա՞ն Թուրքիոյ մէջ».

Ժան Մարի Գառզու՝ «քանի մը տասնեակ հազար».

Նախագահը՝ «ինչպէս թերթ մը կը հաստատէր, երջանիկ Հայեր կա՞ն Թուրքիոյ մէջ».

Ժան Մարի Գառզու՝ «դժուար է Հայու մը համար որ կը բնակի Թուրքիա, ըսել թէ երջանիկ չէ».

Մէթր Լըքլէռ՝ «պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, որոշ շրջան մը, չէ՞ք կարծեր որ Թուրքիան գրեթէ ճանչցած եւ ընդունած էր իր արարքը քանի դատապարտեց Երիտասարդ Թուրքերու պարագլուխները».

Ժան Մարի Գառզու՝ «Երիտասարդ Թուրքերու ղեկավարութիւնը դատապարտուեցաւ որովհետեւ պատերազմը կորսնցուց, երկիրը քանդեց, եւ ոչ՝ որովհետեւ Հայերը բնաջնջեց: Իսմէթ Ինէօնիւ Սեւրի մէջ ցաւ յայտնեց միայն հարկադրուած պատերազմի հետեւանքներուն մասին: Յետոյ Մուսթաֆա Քեմալ լրացուց իր նախորդներուն գործը, ինչ որ կը բացատրէ թէ ցեղասպանութիւնը շարունակուեցաւ»:

Ճշգրիտ եւ լրիւ ըլլալու համար ըսինք թէ այս հարցում եւ պատասխան ու բացատրութիւններէն առաջ, Ժան Մարի Գառզու ծանրացաւ Թալէաթի դերին վըրայ, մարդը՝ որ մտածեց, ծրագրեց ու կիրարկեց ցեղասպանութիւնը: Տուաւ կարգ մը վկայութիւններ յատկապէս Մորկընթաուի վկայութիւնը, Թալէաթի հեռագիրները: Խօսեցաւ Ս. Թէհլիրեանի Թալէաթի սպանութեան մասին:

Ապա, շեշտեց թէ Թալէաթի աճիւնները պատերազմի ընթացքին փոխադրուեցան Թուրքիա ու այսօր Պոլսոյ մէջ կը բարձրանայ իր դամբարանը, Անգարայի մէջ փողոց մը կը կրէ իր անունը: Ու 1915էն ի վեր ոչ մէկ Թուրք կառավարութիւնը դատապարտեց այս ցեղասպանութիւնը:

Մէթր Փ. Տէվէճեան՝ «ձեր գիրքի հըրատարակման ժամանակ Թուրքիա ընդդիմութիւններ բանեցո՞ւց»:

Ժան Մարի Գառզու՝ «նախ *Հաշէթ* հըրատարակչական տունն էր որ պիտի հըրատարակէր: Գիրքը տպուած էր, կողքը պատրաստ: Լոյս տեսնելէն տասնեւհինգ օր առաջ, *Հաշէթ* հրաժարեցաւ, ըսելով թէ այս գիրքին հրատարակումը իր տընտեսական շահերուն վնաս կրնայ հասցընել Թուրքիոյ մէջ: Ու այսպէս է որ, *Ֆլամարիոն* հրատարակչական տունը լոյս ընծայեց գիրքս: Նմանապէս, ամէն անգամ որ ձայնասփիւռէն կամ հեռատեսիլէն Հայերու մասին սփռում մը կայ թուրք կառավարութիւնը կը միջամտէ եւ ճնշում կը բանեցնէ: Ինչպէս Ժագ Շանսէլ, իր *ապախօսքափի*ին համար ճնշումներուն ենթակայ եղաւ»:

Միշտ այս Թրքական միջամտութիւններուն եւ ճնշումներուն կապակցութեամբ Մէթր Հանրի Լըքլէռ կարդաց Ա. Ֆ. Բ.ի հետեւեալ հեռագիրը՝

«*Անգարա, Յունուար* 20

Թուրքիոյ Արդարութեան նախարարը, պ. Ճէվտէթ Մանթէս, յոյս յայտնեց որ էքս – ան – Փրովանսի Ատեանը, ուր տեղի պիտի ունենայ հ ա յ ահաբեկիչ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի դատավարութիւնը, իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ ինչպէս կ'ակնկալուի Արդարադատութեան անկախ մարմինէ մը, *տեղեկացանք Ջորեքշաբթի Անգարայէն*»:

Նամակով մը ուղղուած պր. Ռ. Պատէնթէրի, Թուրք Նախարարը իր մտավախութիւնը կը յայտնէ թէ «հայկական քոմանտոներ» փորձեն դատավարութիւնը շեղեցնել իր ճշմարիտ նպատակէն. «բոլոր Թուրքերուն աչքերը այժմ դարձած են դէպի ֆրանսական արդարադատութիւնը, *կը գրէ պր. Մանթէս*:

Մաքս – Հրայր Գիլինճեան մահափորձ կատարած էր, Տողան Թիւրքմէնի՝ Պեռնի Թուրքիոյ դեսպանին դէմ, 1980 *Փետ.* 6–*ին: Փետրուար* 10-*ին, ձերբակալուած էր Ֆրանսա*»:

Յաջորդ վկան՝ Իվ Թերնոն. – *վիրաբոյժ, պատմագէտ*, 49 *տարեկան.*–

«Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը» *հատորին հեղինակը կատարեալ դասախօսութիւն մը ըրաւ: Նախ ըսաւ՝* «հայ չեմ. տասը տարի ուսումնասիրած եմ Օսմանեան կայսրութեան պատմութեան եւ Ռուսիոյ բոլոր երեւոյթներ, որոնք զիս առաջնորդած են 1915–ի դէպքերուն»: *Իվ Թերնոն ըսաւ թէ Հայերը զոհ գացին դաւադրութեան մը որ բնաջնջեց երկու երրորդը Թուրքիոյ հայ բնակչութեան: Ապա, սկսաւ Սան Սթեֆանոյէն, Պեռլինէն, բարենորոգումներու խոստումներէն, Աբտիւլ Համիտի* 1895 - 96 *ջարդերէն, որոնք խլեցին երեք հարիւր հազար զոհ, հայկ. դիմադրական շարժումներու ծագումէն, մտաւորական զարթնումէն, մինչեւ* 1908 – 1915 *Երիտասարդ Թուրքերու շրջանը, որպէս գ ա ղ ա փ ա ր ա բ ա ն ա կ ա ն եւ ք ա ղ ա ք ա կ ա ն հոլովոյթներու շրջան: Ծանրացաւ Բանթուրանական եւ Բանթուրքիզմի գաղափարներուն վրայ, առաջին համաշխարհային պատերազմը, որ շնորհեց լաւագոյն պայմանները, Հայերուն դերը պատերազմի նախօրեակին բաժնուած Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, Հ. Յ. Դ.ի Էրզրումի ընդհանուր ժողովի որոշումը, այսինքն Հայու քաղաքացիի պարտականութիւնը: Իվ Թերնոն բացատրեց թէ ինչպէս միջազգային եւ ազգային (Թուրքիա) պարագաները, դէպքերը առաջնորդեցին դէպի 1915 ցեղասպանութիւնը: Յիշեց Վանի ինքնապաշտպանութիւնը, ոչ որպէս դաւադրութիւն Թուրք կառավարութեան դէմ, այլ որպէս ժողովուրդի մը ֆիզիքական պաշտպանութիւն: Ցեղասպանութիւնը՝ ըսաւ՝* «ուղղակի կազմակերպըւած, ղեկավարուած արարք մըն է, հետեւաբար դաւադրութիւն մը»: *Յետոյ, երկար նկարագրեց ցեղասպանութեան բեմադրութիւնը. այր մարդիկը բանակ կանչուած, ընտրանին առանձին գլխատուած եւ ապա կին, երախայ, ծերունի աքսորի ճամբան բռնած կարաւաններով:*

(Շար. 3)

ՄԵՐ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

Ինչպէս անցեալ անգամ, Յունուարի կապակցութեամբ ըսուեցաւ, ներկայի մեր ամիսներու անունները լատինական ծագում ունին, նոյնպէս եւ Փետրուարը:

Գրաբարի մէջ կը գրուէր Փետրուար: *Այս ձեւը կը յանգի լատիներէն* Ֆեպրուարիուս *ածականին: Հայադէմները մինչեւ այսօր ալ չեն կրցած պարզել, թէ լատիներէն Պ–ն ի՛նչ ճամբով կամ պատճառով հայերէնի մէջ դարձած է Տ, ինչպէս չեն կրցած բացատրել* Յանուարիուս *ամսուան անունին առաջին Ա.ի հայերէնի մէջ Ու–ի վերածումը:*

Լատիներէնի մէջ Ֆեպրուարիուս *առաջին հերթին նշանակած է «մաքրումի, քաւութեան»: Բառը իր ծագումով կապուած է էտրուսկական* Ֆեպրուս *աստուծոյ անունին հետ, իսկ այդ աստուածը ստորերկրեայ թագաւորութեան տիրակալն էր: Ամէն Փետրուար 15-ին անոր կը նուիրէին յատուկ հանդիսութիւններ ողջ մարդոց մաքրման եւ մեռածներու հոգիներու քաւութեան համար: Եւ Փետրուարն ալ այդ պատճառով կը կոչուէր* Ֆեպրուարիուս մենսիս՝ *Ֆեպրուսի ամիս, կամ կարճ՝* Ֆեպրուարիուս:

Այսպէս բառը գրեթէ նոյն հնչումով անցած է եւրոպական լեզուներուն. անգլերէն ֆեպրուէրի, ֆրանսերէն ֆեվրիէ, գերմաներէն ֆեպրուար, ռուսերէն ֆիվրալ:

Ծանօթ է որ լեզուի մէջ աստուածներու անունները, նախքան «աստուածացումը», անպայման ունեցած են «մահկանացու», սովորական մարդկային նշանակութիւններ, եթէ նկատի առնենք այդ անուններու արմատներու նախնական իմաստները:

Այդպէս ալ Ֆեպրուս *աստուծոյ անունը շատ պարզ ձեւով կը յանգի լատիներէն* ֆեպրուօ *բային, որ կը նշանակէ «մաքրել. մաքրումի ծէսեր կատարել»:*

Մինչեւ 450 Թուականը Հռոմէացիներու մօտ Փետրուարը տարուան ... վերջին ամիսն էր, անկէ ետք է որ դարձած է երկրորդը եւ այդպէս ալ տարածուած աշխարհի լեզուներու մէջ:

Հայերու Նաւասարդին, *այսինքն՝ նոր տարուան յաջորդող, ուրեմն եւ երկրորդ ամսուան անունն էր* Հոռի: *Կը սկսէր Սեպտեմբեր 10-ին ու կը տեւէր 30 օր: Ծանօթ է որ հին Հայոց ամիսները հաւասարապէս կը բաժնուէին 30–ական օրերու. անոնց որոշումը, բոլոր ժողովուրդներու նման, մեր մէջ ալ կը կատարուէր, բնականաբար, Երկրի շուրջը Լուսինի պտոյտի տեւողութեան հետ: Պարզ հաշիւով՝ 12 ամիսներու 30–ական օրերը կը կազմէին 360 օրեր: Իսկ թէ ուր «կը կորսուէին» տարուան մէջ աւելցած ... նի մը օրերը՝ այդ մասին կը խօսուի ... տարուան վերջաւորութեան:*

Առայժմ գիտնանք նաեւ որ հայկական Հոռի *ամսուան անունը կովկասեան փոխառութիւն է եւ ստուգաբանօրէն կը նշանակէ «երկրորդ»: Վրացերէնի մէջ օրի կը նշանակէ «Երկու»:*

ՊԵՏՐՈՍ ԲԵԴԻՐԵԱՆ

ԳՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՋՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ, Դեկտ. 26–ին եւ 27–ին համերգ տուած է «Զուարթնոց» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի: Յայտագրի առաջին բաժինին երգչախումբը մեկնաբանած է Վիվալտիի «Կլորիա»ն, որուն գլխաւոր մեներգիչը եղած է Յասմիկ Թեմիզեան: Երկրորդ բաժինը ամբողջութեամբ յատկացուած է Քրիստափոր Կարա – Մուրզայի երգերուն, որոնցմով փայլուն հանդէս եկած են մեներգիչներ Յովսէփ Շիթիլեան, Ժան Աւագեան, Ժիլէթ Հարպոյեան, Հերմինէ Գալայճեան եւ Վարդան Տէր – Մովսէսեան: «Զուարթնոց» երգչախումբը, որ 12 տարուան անցեալ մը ունի, մեծ դեր կը խաղայ գաղութին մշակութային կեանքին մէջ: Սուրիոյ պետական հեռատեսիլը, Յունուար 1-ին, կէս ժամուան յայտագիր մը սփռած է երգչախումբին նուիրուած:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՏՕՆԱԾԱՌ»

ԿՐԸՆՈՊԼ. – Կիրակի Յունուար 17–ին, տօնեցինք մեր մանուկներուն անհամբերութեամբ սպասած «Տօնածառը»։ Նոյն առաւօտ, բոլոր խաչուհիները եւ դպրոցական աշակերտութիւնը, հաւաքուած էին տեղւոյն վրայ, վերջին կարգադրութիւնները ընելու, սրահը աւելի ներկայանալի դարձնելու համար։ Ուրախ էին բոլորը, մանաւանդ երախաները, որովհետեւ առիթը կը ներկայանար ցոյց տալու իրենց ծնողքներուն այն ինչ որ սորված էին երկու ամսուան մէջ։ Աւելի ուրախ էին խաչուհիները տեսնելով թէ ապարդիւն չէին իրենց աշխատանքը, կրցած էին այդ մատղաշ հոգիներուն մէջ արթնցնել սէրը՝ իրենց մեծասքանչ լեզուին հանդէպ։

Ժամանակէն առաջ, սրահը սկսած էր լեցուիլ ծնողքներով եւ Կապ. Խաչի գործունէութիւնը գնահատող հայրենակիցներով։ Օրուան խօսնակն էր նոր սեպունդական Օր. Բիւրաճեան, որ հանդէսը բացուած յայտարարելով, բեմ կանչեց դպրոցի աշակերտութիւնը, որ շատ յաջող կերպով երգեց Երեւան–Էրեբունի, Կարս–Կարս, Հայորդի, Լոբիկ երգերը. եղան արտասանութիւններ։ Հոս կ'ուզեմ յիշել փոքրիկն Յակոբ Պիլաղուկեանը, որ խոր զգացումով արտասանեց Շիրազի «Էլ ի՞նչ Հայ, երբ չես խօսում հայերէն»ը։

Խօսք առաւ ընկերուհի Սապունճեան, որ նախ Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը շնորհաւորելէ յետոյ, ի մէջ այլոց ըսաւ. «Հայ պատանին հայ պահելու գլխաւոր միջոցներն են հայ դպրոցը եւ հայ լեզուն։ Կը խնդրենք ձեզմէ հայերէն խօսիլ ձեր զաւակներուն հետ։ Մեր այսօրուան մանուկները որ վաղուան չափահասները պիտի դառնան, ի՞նչ ծանօթութիւն պէտք է ամբարեն, որպէսզի կարենան յաղթահարել կեանքի դժուարութիւնները՝ իբրեւ Հայ եւ իբրեւ մարդ։ Ձեզի եւ մեզի կը մնայ սորվեցնել մեր մեծասքանչ լեզուն, անոր ամէն մէկ տառը, բառը եւ խօսքը լեցնելով անոնց անմեղ հոգիներուն մէջ, նաեւ՝ ազգային ոգի եւ գաղափար։

Գեղարուեստական բաժինը շարունակուեցաւ մենապարով, խմբական պարերով եւ ներկայացումով մը՝ «Շաքարավաճառ»ը. մերթ ընդ մերթ դաշնակին վրայ կը նուագէին փոքրիկն Թորոսեան եւ Լիւլէճեան, հայկական եղանակներ։

Ներկայ էր նաեւ Կաղանդ Պապան, որուն շուրջ հաւաքուած երախաներ երգեցին իրեն համար եւ բոլորը ստացան պտուղներով լեցուն պարկեր։

Ճոխ պիւֆէ մը, խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած, կը սպասէր հանդիսականներուն, որուն շուրջ խնճոյքը շարունակուեցաւ ուշ ժամանակ։

ԶԱՐՈՒԿԵԱՆ Շ.

ՀԱՅ ՄՕՐ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ՝ ԷՄՆԸՍԹԻԻ

ԽՄԲ. – Այս նամակը լոյս տեսած է Փարիզի ռուսերէն շաբաթաթերթ՝ Լա Փանսէ Ռիւսի Դեկտ.ի թիւ 3-ի մէջ։ Կուտանք թարգմանաբար։

ՁԱՅՆ ԲԱՐՁՐԱՑՐԷՔ Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԻՄ ՈՐԴՈՒ

Ես, մայրը 1981 թուի Ապրիլի 9–ին Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան քրէական օրէնսգրքի 65, 67 յօդուածներով դատապարտուած Մարզպետ Յարութիւնեանի, դիմում եմ ձեզ՝ Մոսկուայի Հելսինքիի կազմակերպութեան, «Միջազգային Ամնիստիա» Մարմնին եւ հումանիստական, դեմոկրատական, քաղաքացիական իրաւունքների գաղափարների նուիրուած Արեւմուտքի բոլոր կազմակերպութիւններին ու անձնաւորութիւններին։

1981 թուի Մարտի 26-ից Ապրիլի 9 Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան գերագոյն դատարանի սրահում տեղի ունեցաւ «Հայ Երիտասարդների Միութիւն» խմբակի հինգ անդամների դատավարութիւնը։ Իմ որդին, որը համարւում է այդ խմբի ղեկավարը, յայտարարեց որ իրեն դատում են լոկ իր համոզմունքների համար, որ նա արդար է համարում իր գործը, իր համոզմունքները, եւ մտադիր չէ հրաժարուելու նրանցից եւ որ Հայերի ազգային շահերի միակ ճշմարիտ պաշտպանը Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնն է։ Դրա համար եօթը տարուայ համակենտրոնացման ճամբարի եւ հինգ տարուայ աքսորի դատապարտեցին նրան։

Իմ որդին տառապում է լեարդի լեղուապարկի բորբոքումի հիւանդութեամբ, ուստի միշտ գտնւում է բժիշկների հսկողութեան ներքոյ և ենթակայ է սննդառութեան յատուկ պայմանների (ռեժիմ)։ Ամբողջ իմ կեանքը անցկացրել եմ «Պետական անվտանգութեան Կոմիտէ»ի (Քա. Ժէ. Պէ.) սեմին վրայ։ Նախ՝ իմ ամուսնու պատճառով, որը ծառայել էր Դրաստամատ Կանայեանի - զօրավար Դրօ - գնդում եւ դրա համար աքսորուել։ Ապա իմ աւագ որդու՝ Շահէն Յարութիւնեանի պատճառով, որը առաջին անգամ բանտարկուեց 1968 թուին, այսպէս կոչուած «Հակասովետական գործունէութեան» մեղադրանքով, երկրորդ անգամ՝ 1977 թուին, հնարովի ամբաստանութեամբ (անդամ էր Հելսինքիի խմբակին) եւ ահա այժմ իմ կրտսեր որդու՝ Մարզպետի ձերբակալութեան եւ դատավարութեան պատճառով։

Ձեզ եմ դիմում, խնդրում՝ բարձրացրէք ձեր ձայնը ի պաշտպանութիւն իմ որդու Մարզպետ Յարութիւնեանի, որին պատժում են լոկ իր համոզմունքների համար մեր այս լուսաւոր 20–րդ դարում։

ԱՍԻԱ ԲՈՒԲՈՒՑԵԱՆ

Իմ հասցէն՝ Ասիա Բուբույեան, Երեւան, Չերըշեւսկայա փողոց 23, բնակարան 10։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱԱԴԷՄՆԵՐ

ԷՍՏՈՆԻԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Տալլինի մէջ (Էստոնիա) տրուած նըւագահանդէսի մը ընթացքին, երեւանցի թաւջութակահարուհի Մէդէա Աբրահամեան առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանած է Բորիս Փարսադանեանի թաւջութակի համար գրած սոնաթը։ Էստոնիա բնակուող հայ երաժիշտին գործին առաջին ունկնդրութիւնը բարձր գնահատուած է ներկաներու կողմէ։

×

Երեւանի Կամերային երաժշտութեան Տունը տեղի ունեցած է Ալիս Հեքիմբաշեանի երգահանդէսը։ Օփերայի մեներգչուհին յայտագրի առաջին բաժինին մեկնաբանած է Պախէն գործեր, իսկ երկրորդ բաժինը յատկացուած է իտալացի երգահաններու գործերու մեկնաբանութեան։ Յայտագրէ դուրս Ալիս Հեքիմբաշեան մեկնաբանած է Կոմիտասէն քանի մը երգեր։ Երգչուհիին երգէոնով ընկերացած է Կոմիտաս Երաժշտանոցի դասախօս Կարինէ Աղաբէկեան։

×

Հայաստանի Երաժիշտներու Տունը տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, որու ընթացքին մեկնաբանուած են Գէորգ Արմէնեանի նոր երգերը, որոնք կը կրեն «Ղօղանջներ» անունը։ Երգերը, զորս յօրինած է երաժիշտը Թեհրանի թեմի առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի բանաստեղծութիւններով, մեկնաբանած է Երեւանի Օփերայի մեներգչուհի Նելլի Քարիմեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Անահիտ Նազդեանի։ Յայտագրի երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են Վահրամ Բաբայեանի Դաշնակի թիւ 5 սոնաթը (հեղինակին կողմէ) եւ Սոֆիա Սամուէլեանի ռոմանսներու շարքը, Ռ. Պապիկեանի կողմէ, որուն նուագով ընկերացած է հեղինակը։

×

Հայհամերգի փոքր դահլիճին մէջ երգահանդէս մը տուած է Երեւանի Օփերայի մեներգիչ Ստեփան Դաւթեան։ Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Հենտըլէն, Պէթհովընէն, Պրամսէն, Կորսաքովէն եւ Սվիրիդովէն երգեր ու ռոմանսներ, իսկ երկրորդ բաժնին՝ արիաներ՝ Շուպերթի, Վերտիի եւ Ռախմանինովի օփերաներէն, ինչպէս նաեւ Եուրի Ղազարեանի «Դիմակներ» երգերու շարքը, զոր երգահանը յօրինած է Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւններով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՇՄԱՒՈՆ ԱՌՈՒՇԱՆԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յունուար 27-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Յունուար 25-ին Երեւանի մէջ մեռած է Հայաստանի նախկին նախագահը Շմաւոն Մինասի Առուշանեան։ Ծնած էր 1903-ին՝ Ազրբէջանի Լաչինի շրջանի Մինքենդ գիւղը։ 1921-ին մտնելով համայնավար կուսակցութեան շարքերը, պատասխանատու պաշտօններ վարած է մինչեւ 1949 Ղափան, Երեւան եւ Լենինական։ 1949ին նշանակուած է ճանապարհի վարչութեան պետ, ապա՝ փոխադրութեան եւ խճուղիներու նախարար։ 1953–ին Շմաւոն Առուշանեան ընտրուած էր կուսակցութեան Երեւանի շրջանի Ա. քարտուղար, իսկ 1954 – 1963 թուականներուն եղած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի նախագահ։ Այնուհետեւ վարած է Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր անտառային տնտեսութեան գլխաւոր վարչութեան պետի տեղակալի եւ ձկնատընտեսութեան միաւորման պետի պաշտօնները։ 1974–էն ի վեր Նախարարաց Խորհուրդի խորհրդական էր։

Թաղումը կատարուած է Յունուար 27–ին։ Շմաւոն Առուշանեանի դագաղը դրուած է Հայաստանի Արուեստի Աշխատողներու Տունը, ուր յարգանքի վերջին տուրք ընծայած են կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր։ Մարմինը ամփոփուած է Երեւանի պանթէոնը, ուր դամբանականներ խօսուած են։

×

ՎՐԱՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏԻՆ ԵՐԳԵՐԸ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ԲԱՌԵՐՈՎ

Վրացի երաժիշտ Սանդրօ Միրիանաշվիլի երգերու շարք մը յօրինած է Յովհաննէս Թումանեանի, Վահան Տէրեանի, Աւետիք Իսահակեանի, Գէորգ Էմինի, Պարոյր Սեւակի, Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Յովհաննէս Շիրազի բառերով։ Երաժիշտը հայ բանաստեղծներու նկատմամբ իր հիացումը արտայայտելով ըսած է. «Զիս կը ներշնչէ հայ բանաստեղծներու նուրբ ու քնքուշ քնարերգութիւնը, անոնք կ'երգեն սէրը, մարդու ուժն ու գեղեցկութիւնը, անոր ձգտումը ազատութեան եւ լոյսի»։ Առաջին երգը՝ «Սպիտակ վարդ», յօրինած է 14 տարեկանին։ Ցայժմ յօրինած է աւելի քան 800 երգեր։ Սանդրօ Միրիանաշվիլի նաեւ նկարիչ է։ Ունի շուրջ 200 գործեր՝ նկարչութիւն եւ գծագրութիւն, առաւելաբար բնանկարներ եւ դիմանկարներ, որոնց մէջ կան Հայաստանէն տեսարաններ։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Պինպաշին գիտէր, որ Մարտիկ շատ ճահիլ էր։ Անոր մասին շատ բաներ իմացեր էր։ Գիտէր, որ ականջին ունէր կապոյտ յուլունք եւ, սակայն, իր յաղթանակի երազներով այնքա՜ն յափշտակուած էր, որ կարծես, կասկածելու եւ չհաւատալու անծանօթ յամառութիւն մը ունեցաւ։ Ան բնաւ չպիտի կասկածէր, եթէ Սպիտակ Ձիաւորի թիկունքներուն վրայ մէյմէկ երկաթէ թեւեր գտնէր։

Հազարապետը հրամայեց որ իրեն բերեն երկայնահասակ ժանտարմը, որ շատ բան գիտէր Սպիտակ Ձիաւորի մասին ու տեսած էր զայն Գարափունարի այգիներուն մէջ։

Սէլիմ պինպաշու շարժումները այլեւս հրաման էին։ Ձիաւոր ժանտարմներ կը ղրկէր զանազան կողմեր։ Հրամայեց որ իր եւ Զարէի համար պատրաստեն չորս ձիերով կառք մը։ Պինպաշին այլեւս ազատուած էր անյայտ անորոշ վտանգէն, գտած էր իր նոր կեանքը նոր փառքով ու Զարէով։

Հետզհետէ կարմրող արեւելքի գոյներուն մէջէն, հեռուներէն կուգային շարք բռնած զինուորներ ու ձիաւորներ։ Բլուրի կողէն զինուոր մը գտած էր ձիու սանձ մը։ Կը կարծէին որ Սպիտակ Ձիաւորը այդ կողմէն անցած ու ձգած է ըսպիտակ ձիուն սանձը։ Ճամբուն վրայ դըտան հետք մը։ Բանիմացներ այն կարծիքն ունէին, թէ Սպիտակ Ձիաւորը գիշերուան հրացանաձգութիւններուն տակ վիրաւորուած՝ մտած է տափաստաններուն մէջ ու ինքզինք մինչեւ կէօլին կողմերը քաշած էր։

×

Լուրը տարածուեցաւ հովերու ձայնով, արծուի թեւերով։ Հովերը անցան հեռաւոր հեռագրաթելերէն, անցան ճամբաներէն, խօսեցան անցորդին, ճամբայէն անցնող կարաւանին։ Բոլոր ճամբաներու կարաւանները պահ մը կանգ առին, կարծես զանգակները խլացան բամպակի պէս, երբ իմացան, որ Վարդաձորի կռուին մէջ սպաննուած է Սպիտակ Ձիաւորը։

Լսեց քիւրտը, թուրքը, ասորին, լազը, Մէքքէ գնացող պարսիկը, լսեց կարաւանին ընկերացող հայ բանուորը։

Ամպերը կ'ըսես պահ մը կանգ առին կարաւաններուն պէս, պահ մը կանգ առին բոլոր անիւները ջրաղացներուն։

Վարդաձորի կռուին մէջ սպաննուած էր Սպիտակ Ձիաւորը։

Այդ օրը, լուսադէմին, Ջրաւանի մէջ շուներու անախորժ աղմուկ մը կար։

– Նիգար, Նիգար, մինչեւ լոյս շուներու ձէնը չկտրեցաւ։

Ուստա Ուաքիֆն էր խօսողը։ Ուստան արեւէն շատ առաջ աղօթքի կեցած էր Զէյնապի եւ Մարտիկին համար։

– Ա՛յ, էն կողմերն էր, երբ առաջին անգամ լսեցի Մարտիկի ձիուն խրխինջը, – այդ առաւօտ աւելի վստահ խօսեցաւ Մարտիկի զինուորներէն մէկը Վարդաձորի լերան վրայ։

Քիչ չէին հաւատացողները, որ Մարտիկ, ձիու վրայ, Դիւաց Բնակարան ըսուած հովիտներուն մէջ մտած է։ Մինակ Զէրչի Կիրոսն էր, որ ձեռքը ետեւ կապած՝ գլուխը կախ կը քալէր Արծուեսարէն վեր, կը քալէր չարչարուած աքսորականի մը պէս եւ կարծես կը խուսափէր ընկերներուն մօտենալ։ Ի՞նչ պիտի ըսէր։ Ըսէ՞ր որ Մարտիկ Վարդաձորի լեռներուն մէջ էր, հեռուէն լսած էին անոր ձիու խրխինջը։

Այդ գիշեր Արջ Սաքոյի կոնակի դընդակը շատ նեղեց, մանաւանդ որ ամբողջ գիշեր արթուն մնացեր էր։ Առաւօտեան դէմ պահ մը ժողովուրդին մօտ իջաւ։

(Շար. 495)

Պ. Արմենակ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշանիկ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Աստղիկ Ճանիկեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, կեսրոջ, մեծ–մօր, զոքանչին՝

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Կէտիկեան, Խորասա)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 1-ին 96 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Փետրուար 4, ժամը 10·30–ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավընիւ - Պուակէն:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները պ. Արմենակ Միքայէլեանի եւ ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Գասպար Պաղտասարեանէ 1000 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեանէ 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր Սահակեանէ 500 Ֆ.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Փետրուար 6, տօն է Սըրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն: Տօն է նաեւ Սրբոց Ատովմեանց Զօրավարացն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–ին:

le CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP
et
l'UNION GENERALE
ARMENIENNE de BIENFAISANCE
présentent

MARDI 9 FEVRIER à 21 h.
CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP

le Pianiste-Compositeur Américain

Chahan
ARDZROUNI

qui, après son concert de Paris, interprétera et commentera des œuvres pianistiques de Compositeurs Arméniens :
SAYAT NOVA, KOMITAS,
A. KHATCHATRIAN,
A. BABADJANIAN,
E. MIRZOYAN, A. OHANNES,
A. BARTEVIAN

Réservation :
U.G.A.B. 33, cours Pierre-Puget
13006 Marseille (91) 37 75 97
Centre Culturel Sts Sahak Mesrop
339, avenue du Prado
13008 Marseille (91) 77 84 70

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻՐԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

Տեղի կ'ունենայ՝ Կիրակի, Փետր. 7, ժամը 13–ին:

MAISON DES CENTRAUX
8, *Jean - Goujon — Paris 8e*

Այս առթիւ,
1982–ի «ՀԱՐԵՆՑ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ը կը յանձնուի՝ բանաստեղծ
ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Սեղանները ապահովել, հեռախօսելով առաւօտեան մինչեւ ժամը 10.– 372. 04. 20
եւ անկէ ետք 780. 82. 58

ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ.

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Ուրբաթ, Փետր. 5, ժամը 20·45–ին
Conférence, avec projection de diapositives, « Les Arméniens en Pologne au 17ème siècle »
par Nil AGOPOFF

Շաբաթ, Փետր. 6, ժամը 14, գծել եւ նկարել, ժամը 17, ճանչնալ իր հաւատքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻԹՐՈԼ. – Պ. Ղազարեան 320 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Աղաւնի Թորոսեան 160 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մոնմորանսիէն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փէսանթօղլու իրենց քեռայրին Կարապետ Վարդերէսեանի մահուան (Ֆրէզնօ) քառասունքին ի յիշատակ 100 Ֆ. կը նըւիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Հրանդ Թադէոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Եկեղեցւոյ պ. Կարապետ Քէլէջեան, Այրի Տիկին Ալիս Յովհաննէսեան 300 Ֆ., պ. Պահատուրեան 250–ական Ֆ. Եկեղեցւոյ եւ Փարիզի Ուսանողաց Միութեան, Կապոյտ Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղը 200, պ. Օպօղեան Լիոնի դպրոցին եւ «Յառաջ»ին 200, Տ. Արուսեակ Ապաճեան 200, պ. Միքայէլ Միքայէլեան (Մարսէյլ) 150, պ. Թորոսեան (Շասէն), Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Էժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Էժտահարեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գարագիւլահեան, Տիկին Սառա Նէնէճեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մխսեան, պ. Յովակիմեան 100–ական, Տէր եւ Տիկին Նուրիկեան, Այրի Տիկին Նուարդ Էժտահարեան եւ պ. Զարուկեան 50–ական Ֆ.:

×

Այրի Տիկին Մարտիրոսեան 500, Այրի Տիկին Թադւորեան 200, Տիկին Քէչիշեան 150, Ադամեան եւ Այրի Տիկին Ա. Զաքոյան 100–ական Ֆ.:

×

Շողիկ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ. - պ. Կարապետ Յովակիմեան 100 Ֆ., պ. Թորոսեան կարապետ 100 Ֆ. Եկեղեցւոյ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղիկի, եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, Գեղամ Ստեփանեանի մահուան առթիւ.– Ստեփանեան ընտ. 1·000, Տէր եւ Տիկին Մալճեան 500, Տէր եւ Տիկին Պենիթօ 300, Ղուկասեան ընտ. 250, Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Սիրատաղ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարնիէ եւ Սէմէրճեան օրիորդներ, Սահակեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Գոհարեան 200–ակա, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէռ Ռեպէքի 150, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քէչէճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գազուրեան եւ Մարի Գազուրեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Էմիրզեան, Տէր եւ Տիկին Հապանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սիրանեան, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Միթիլեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ճրճրեան, Սէն Թ'Անթուանի Խարբերդի Հայր. Միութիւն, Օր. Ժորժէթ Սրապեան, Այրի Տիկին Ալթուն Վարդանեան, Օր. Օր. Թնկրեան, Խորէն Պապոյեան, Մինասեան ընտ. 100–ական, Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Սինաբեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Մէսճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կեգիրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սոլմազեան, Մորենիկի Հայր. Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գեղաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տալքիսիէեան, Գրիգոր Ժամագործեան 50–ական Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Եկէք ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինեւով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ
Զորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ–ի օր:

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES — SEVAN — Direction : M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ
Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

Vacances en Italie
sur l'Adriatique
30 Kms. DE VENISE
à Jesolo

Rejoignez-nous pour former groupe 15 à 18 Arméniens pour des vacances réussies dans hôtel grand confort sur plage privée dans un lieu calme, chambres et terrasses vue sur la mer, distractions, excursions à volonté par guides professionnels, menu à la carte, cuisine soignée.

DU 1er AU 31 AOUT 1982
Chaque personne règlera le montant de son séjour à l'établissement hôtelier.

Pour tout renseignement complémentaire et documentation adressez-vous à PAYLAGH GHIRAGOSSIAN
34, rue Ballu 75009 Paris.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳ

կազմակերպութեամբ՝

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 7, ժամը 15–ին

SALLE MOLIERE
18 - 20 *Quai de Bondy — Lyon 5e*

Կ'երգէ ժողովրդային սիրուած երգիչ՝

ԼԵՒՈՆ ԳԱԹՐՃԵԱՆ

Ընկերակցութեամբ՝
«ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱ» Նուագախումբին

Տոմսերը կը վաճառուին.–
– Լիոնի Հայոց Եկեղեցին
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
- *SEVAN Voyages; Cours de la Liberté, Lyon*
- *KRIK; Villeurbanne*
- *Tailleur EDOUARD; 20, Rue Vauban Lyon*
- *Garage FINA; Beynost*

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ
OFFRE D'EMPLOI
RECHERCHONS
Mécaniciennes
Surjeteuses
Conditionneuses
et Coupeurs
(en Sweet - Shirt)

Ets. ZADOURIAN
(MONTREUIL)
Tél.: 528.61.24

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն – զրոյց

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. – Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէհայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերասինի

SCHAVARCH MISSAKIAN
25ème anniversaire de sa mort
CONFERENCE -- DEBAT
LA PRESSE

avec la participation de :
P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

ՎԱԼԱՆՍ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Փետր. 18, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը:

Այս ժողովը լիազօր կը նկատուի ժողովականներու քանակին համաձայն:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԱՅՑ

Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ նախկին դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը Ձեզ կը հրաւիրէ խումբով մասնակցիլ աւանդական այցին Միսաք Մանուշեանի յուշարձանին, 23ներու նահատակութեան 38–րդ տարեդարձի նշման առթիւ:

Իվրիի գերեզմանատուն, Կիրակի, Փետրուար 21:

Ժամադրավայր մէթրօփորթ տը Շուազի կայարանը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի ժամը 10·30-ին:

×

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ

Նախագահութեամբ՝

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

Նախագահ Հայ Նախկին Ռազմիկներու ընկերակցութեան, եւ մասնակցութեամբ Մայր – Հայրենիքի ներկայացուցիչներուն եւ Փարիզին ու գաւառին անձնաւորութեանց ու բարեկամներուն:

Մէջ ընդ մէջ ասմունք, երգ ու նուագ Արաքսի Գմբէթեանի ու Փեհլիվանեան – Գարագայա երրեակին կողմէ ու առաջին ունկնդրութիւն Եդուարդ Միրզոեանի յօրինած նուագին, Միսաք Մանուշեանի յիշատակին նուիրուած:

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13·30-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն 118 Գուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ – մէթրօ Գուրսէլ:

Սեղանները ապահովելու համար, կը խնդրուի հեռաձայնել ամբողջ օր 681· 44· 54, կամ ժամը 8 – 10, 13 - 16, 20 – 22 միջեւ 241· 57· 77 թիւին:

Ճաշերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

×

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Նոյն Միութեան բոլոր անդամներն ու բարեկամները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Փետրուար 12, Ուրբաթ օր, ժամը 18–ին, Նախագահ Գէորգ Պագըրճեանի սրահը, 32 փողոց Թրէվիզ – Փարիզ 9-րդ: –

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
5
VENDREDI
5 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.098 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15.098

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ 24-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՄԱՐՇԷԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան 24-րդ համագումարը բացուեցաւ ընդհ. քարտուղարին երկար ելոյթով :

Մաշէ ողեկոչեց նախ կուսակցութեան արձանագրած նահանջը, վերլուծելով պատճառները, քաղելու համար հարկ եղած դասը : Սխալները հինէն կուգան եւ Մաշէ չի վարանիր մինչեւ 1958 երթալ, երբ սկսած է ընտրական մարմնի վրայ ազդեցութեան մաշում մը : Եւ Մաշէ կը շեշտէ. – «մեզ, համայնավարներուն մօտ, պատասխանատուութիւնները արդարեւ, հաւաքական են : Բոլորս կը ըստանձնենք : Քննադատական խորհրդածութեան ճիգը զոր կատարեցինք ամբողջ կուսակցութեան ճիգն է : Ցատակատեսութեան եւ քաղաքական քաջութեան ճիգ մըն է, որու ոգին է ապագայ յաջողութեանց ուղիները սահմանելու կամքը : Եւ հաւաքական ճիգ մըն է, որու ընենք ի մէջ այլոց. – բազդատութենէն չենք վախնար միւս բոլոր քաղաքական խմբաւորումներու գործելակերպին հետ» :

Բայց Մաշէի երկարապատում (160 մեքենագրուած էջ) տեղեկագիր – ճառին բուն միտ բանին, գրեթէ նշանաբանն է՝ ֆրանսական գոյներով ընկերվարութիւն մը կառուցանել : Անգամ մը եւս կը դատապարտէ սթալինականութիւնը բայց Հինգշաբթի օր փարիզեան մամուլը կը նկատէր թէ օտար պատուիրակութեանց մէջ, ամէնէն բուռն ծափահարութիւնները վայելած է խորհրդային պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէր Չերնենկօ, ինչ որ կը շեշտէր «Լիպերասիոն» իր խորագրով : Մաշէ շատ ծանր յարձակեցաւ Նախագահ Ռեկընի վրայ իր հակալեհ «չօ»ին առթիւ, դատապարտելով կեղծաւորութիւնը, ամբարտաւանութիւնը «դրամատիրութեան այս ծաղիկներուն», կամովին անտեսելով թէ Նախագահ Միթերան ալ Փարիզէն կը մասնակցէր այդ «չօ»ին... :

Ամէն պարագայի մէջ Մաշէի ճառին մէջ ամէն բան կար, հարկ եղած ատեն հաշտարար, երբեմն բուռն, անզիջող : Նախկին համայնավար Փիէռ Տէքս կը վերլուծէ այս ռազմավարութիւնը, յիշելով Լենինը, որ հրապարակ դրած է համայնավար կուսակցութեան այս «ոսկի կանոնը». – Երբ համայնավարները շատ արագ կ'երթան, շատ բացայայտ կերպով կ'արտայայտեն իրենց հեռանկարները, պէտք է յետ քայլ ընեն, յանկարծ հաշտարար, չափաւոր ցոյց տան իրենք զիրենք, կարճ ժամանակ մը միայն, այնքան ատեն որ վերահաստատեն զանգուածներու հետ իրենց կորսնցուցած կապը : Լենինն է որ տուած է պատմական օրինակը երբ վերջ կը դնէր չափազանցութեանց եւ «պատերազմի համայնավարութեան» սարսափին թոյլ տալու համար դրամատէրներուն որ վերահաստատեն սնանկացած տնտեսութիւնը (Նէփ, տնտեսական նոր տնտեսութիւն) :

Այս համագումարին **ներկայ են 112** պատուիրակութիւն, Թուրքիա միայն մէկ ներկայացուցիչ ունի :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28-30)

ՄԱՏԹԷՈՍ ՄԿՐՏՉԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱՍԸ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԻՐԱՒԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ

Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի 1981-ի տասը լաւագոյն իրաւարարներու ցանկը հրապարակուած է : Տասերու մաս կը կազմէ Մատթէոս Մկրտչեան, որ անցեալ տարի ոսկէ մետալով պարգեւատրուած էր՝ Բարձրագոյն լիկայի մէջ հարիւրէ աւելի մրցում վարած ըլլալուն ի գնահատութիւն : Մատթէոս Մկրտչեան նաեւ մարզիչ է : Իր սաներէն շատեր հանդէս կուգան Հայաստանի վարպետ խումբերու կազմին մէջ, կը հրաւիրուին Խորհ. Միութեան պատանեկան խումբերու կազմերէն ներս : «Արարատ»ի ներկայի խաղացողներէն Ալեոշա Անտոնեան, Մանուէլ Ասատրեան, Սերգէյ Հայրրաբամեան եւ Արմէն Գասպարեան իր սաներէն են :

×

ՄՈՑԱՐԹԻ 225-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալ. Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է Մոցարթի 225-ամեակին նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են երաժիշտին ձայնագրութիւնները, սալերը, իրեն մասին գրուած աշխատութիւններ, նկարներ եւ այլ նիւթեր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ համաձայնագիրը ստորագրեց ալժերական կազ գնելու համար, երկու տարուան բանակցութիւններէ ետք : Խորհ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնագրէն ետք, այս մէկն ալ բաւական աղմուկ կը հանէ : Ընդդիմութիւնը սուղ կը գտնէ հաշուեցոյցը : Ֆրանսա տարեկան 9,15 միլիառ խորանարդ մեթր կազ պիտի գնէ, քսան տարի :

ԷՐԶՐՈՒՄԻ մէջ 172 Քիւրտերու դատը բացուած է : Ասոնք ամբաստանուած են, որ անջատողական շարժումներու ընթացքին ինը հոգի մեռցուցած էին Կարս : Ասոնցմէ 34-ը կրնան մահուան դատապարտուիլ :

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Յանձնախումբը որոշեց եւրոպական հաւաքականութեանց արդարութեան ատեանին դիմել Ֆրանսայի գործած զանցառութեանց համար, իտալական գինիի ներմուծումներու հարցին մէջ :

Un survivant raconte le massacre des Arméniens

«ԻՍԹՈՒԱՌ, մակազին» Փետրուարի իր թիւին մէջ (24) լոյս ընծայած է խիստ շահեկան հարցազրոյց մը, զոր պարբերականին խմբագրութիւնը ունեցած է Բարգէն Ինճարապեանի հետ, որ կը պատմէ աքսորն ու ջարդերը : Բ. Ինճարապեան հեղինակն է «լա Սոլիթիւտ տէ Մասաքրը» հատորին, որ այնքան յաջողութիւն գտաւ հրապարակ ելած ատեն :

(*) HISTOIRE MAGAZINE
46, rue de Bagneux, 92120 Montrouge

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՄԱՍԱԼ» ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ...

ԽՄԲ. – «Հիւրրիյէթ»ի այս «լաւատեղեակ» աշխատակցին՝ Մէթին Տօղանալըի լոյս ընծայած այս յօդուածաշարքը թերթին Փետրուար 2-ի եւ 3-ի թիւերուն մէջ, կուտանք թարգմանաբար, պարզապէս որպէս ... զուարճալիք, առանց ստորակէտ փոխելու : Վերնագիրն է՝ «Մահուան հնգանկիւնը», ուրկէ ինչե՞ր, ինչե՞ր կ'իմանանք...

×

Մէթին Տօղանալը ըսելէ ետք, թէ «Հիւրրիյէթ» Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ գաղտնի սպասարկութեանց մօտ եւս թղթակիցներ ղրկած է, կը ըսկսի իր յօդուածաշարքին Լիոնի Տէ. Էս. Թէ.ի պատասխանատու Պարիէր Պէրնարի հետ ունեցած իր տեսակցութեամբ : Կուտանք «կարեւոր» նկատուած մասերը.–

Հարցում. – Ֆրանսայի մէջ գաղտնի գործունէութիւն տանող քանի՞ հայկական կազմակերպութիւններ կան, քանի՞ հոգի են, ձերբակալուածներ կա՞ն.

Պատասխան. – Այսօր գաղտնի կազմակերպութեանց կապուած հայ փանաթիքներու թիւը, ըստ մեզի, 300-ի շուրջ է : Գալով գաղտնի կազմակերպութեանց, մեր գիտցածները հետեւեալներն են.

1. – Հայ Իտէալներու Պաշտպան Կոմիտէ.

2. – Մարդկային Իրաւունքներու Հայ Պայքարի Կոմիտէ.

3. – Վրէժի եւ Դատի Կազմակերպութիւն.

4. – Հայ Ազատագրութեան Բանակ.

5. – Հայ Ցեղասպանութեան Կոմիտէ.

6. – Հայ ցեղասպանութեան համար Արդարութեան Քոմանտոներ.

7. – Հայկական Վրէժի Ջոկատ :

Ըստ մեզի ասոնցմէ ամէնէն վտանգաւորը Վրէժի եւ Դատի Կազմակերպութիւնն է :

Հարցում. – Լիոնի մէջ 45 հազար հայ կայ. ձեռք ձգուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Հայերու դաստիարակութեան եւ փրոփանտի կեդրոնները հոս են : Հայ կազմակերպութիւններու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու համար կրնա՞ք ինծի միջոցներ տրամադրել :

Պատասխան. – Կարծեմ այս միջոցին Հայերը պատրաստութիւն տեսնելու վրայ են : «Հիւրրիյէթ»ին Իտալիոյ հայ կազմակերպութեան մէջ մուտք գործած ըլլալը գիտենք : Բնաւ չեմ յանձնարարեր որ մէջերնին մտնէք :

Տօղանլար կը գրէ. – Ֆրանսա պարապ եկած չէի : Տէսինի եւ Վիլէօրպանի մէջ Հայերու պատրաստութիւններուն մօտէն պիտի հետեւէի, եւ սակայն, Լիոնի մօտ Մօնտօրի «դաստիարակութեան կեդրոնատեղին» պիտի սկսէի գործել :

Պանդոկէս հեռաձայնեցի 49. 42. 97 թիւին : Դէմս հայկական շեշտով ֆրանսերէն խօսող կին մը ելաւ :

– Արա Գրիգորեանին հետ կրնա՞մ տեսնուիլ :

– Ան, հիմա Փարիզ կը գտնուի եւ չենք գիտեր թէ երբ կը վերադառնայ :

Արա Գրիգորեան Տէսինի «Ջարդ» փողոցի «Հայ Իտէալներու Իրականացման» կոմիտէի գործօն մէկ անդամն է : Փարիզի եւ Տէսինի միջեւ կապերը ղեկավարողն է : Տէսինի շրջանը 20 հազար Հայեր կան :

Տէսինի գլխաւոր պողոտային զուգահեռ «Ջարդ» փողոցին անունը «24 Ապրիլ 1915» է : Այս փողոցին մէջտեղը կը գտնուի յիշեալ կազմակերպութեան շէնքը, իսկ փողոցին ծայրը գտնուող հրապարակին վրայ կը նշմարուի «Վրէժի Յուշարձան»ը :

Եւրոպայի մէջ իբրեւ քաղաքական ոճիրներ ծրագրող նկատուած «Հայ Իտէալներու Պաշտպան Կոմիտէի» շարունակութիւնը եղող «Հայ Իտէալները Իրականացնելու Կազմակերպութիւնը» ղեկավարողներն են՝ Սարըեան, Սապուեան, Պէյլէնտիրեան եւ Արա Գրիգորեան : Հայոց մէջ «չորս գլուխով վտանգ» անուանուող կազմակերպութեան ղեկավարները ամէն առիթով Թուրքիոյ դէմ եղած ցոյցերն ու ելոյթները կը պաշտպանեն, Վրէժի Յուշարձանին տակ երդում կ'ընեն :

Երբ կազմակերպութեան կեդրոնը գացի, ներսը հաւաքոյթ կար : Քսան տարեկան երիտասարդ մը ըսաւ կոպիտ շեշտով, – Ոեւէ օտար չի կրնար ժողովին մասնակցիլ :

Հայերու միջին Եւրոպայի կեդրոնը եղող Լիոնի հայկական գործունէութեանց եւ փրոփականտի կազմակերպութիւնը Նոր Սերունդի ձեռքն է : Երբ Նոր Սերունդին ի՛նչ ըլլալը հարց տուի, ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց պատասխանատու պրն. Պէրնար ըսաւ.–

– Նոր Սերունդին ի՛նչ ըլլալը մենք ալ չկրցանք հասկնալ : Չենք գիտեր թէ քաղաքական ոճիրներու եւ պայթուցիկներով սպոթաժներու հրամանները արձակո՞ղն է, թէ փողոցներուն մէջ ցոյցեր կազմակերպողը : Հրատարակուող դեկուցումներուն տակ միայն Նոր Սերունդ կը գրուի : Կրօնական իշխանութիւն ունեցող մէկն ալ կրնայ ըլլալ, ամբողջ գործունէութիւնները կառավարող կեդրոն մըն ալ, չենք գիտեր : Միայն թէ այս զեկուցումներուն Զուիցերիայէն գալը հաստատեցինք : Զուիցերիա ուրիշ կազմակերպութիւն մըն ալ կրնայ գոյութիւն ունենալ, փնտռտուքի մէջ ենք :

Ֆրանսայի Մօնտօր քաղաքին ճիշդ մէջտեղը կը գտնուի Սէն Միտօ փողոցը : Այս փողոցէն երկու քիլոմէթր անդին 20.000 քառակուսի մեթր հողի մը մէջտեղը, բարձր պատերով շրջապատուած դարաւոր շէնք մը կայ : Սեւ Դղեակ կոչուող այս շէնքը, հայ կղերականներու կողմէ կառավարուող եւ հայ մեծահարուստներէ նպաստաւորուած, փանաթիք Հայերու հաւաքավայր եղող «Հայ դաստիարակութեան կազմակերպութեան» կեդրոնն է :

Ամէն Թուրք դիւանագէտի սպանութենէն առաջ, այս շէնքին մէջ հայ կղերականներու կողմէ «մեծ ծէս» անունով հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենան :

«Ոխի ծէս»երուն թուականը Ապրիլ 24 է : Այս հաւաքոյթներուն փափազներ՝ Կապրոյեան (Լիբանանէն) Քէհէեան (Վենետիկէն), Լեւէնեան (Փարիզէն) եւ Սարըեան (Մարսէյլէն) կը մասնակցին :

Այս կեդրոնին նախագահը փափազ Զապպարեանն է : «Ոխի ծէս»երը անոր հրամանով կը կատարուին : Լիբանանէն եկող Կապրոյեան այս հաւաքոյթներու ընթացքին հայ միլիթաններուն «քաղաքական ոճիրներ գործելու համար» ազդանշան կուտայ :

Այս կեդրոնին գաղտնիքը լուծելու համար գաղտնօրէն «Սեւ Դղեակ» մտայ եւ ելայ : Չորս յարկանոց շէնք մըն է : Աջին, վրան խաչ կրող ուրիշ շէնք մը եւս կայ : Հոս «Ոխի ծէս»երուն կատարուած տեղն է : Առաջին յարկը մարզումի կամ դաստիարակութեան սրահն է : Երիտասարդ Հայերուն ուղեղները Թուրքիոյ դէմ ըլլալով՝ հոս է որ կը լուացուին :

Շէնքին քով քաղաքին հետ հաղորդակցութիւն ապահովելու համար չորս ինքնաշարժներ կան, – 692262 - 69, 24486 - GT 69, 379 - 6 E 69, 46070 HF 69 թիւերը կրող այս ինքնաշարժները յաճախ կը տեսնուին Դաւիթ Սահակեանի եւ իրեն օգնական Օֆլազի 295 ռիւ Պուալոյի հաւաքատեղին, Տիգրան Չէւէնեանի եւ Կ. Ասլանեանի 215 ռիւ Տիկէկլէն հաւաքատեղին :

«Հայ Դաստիարակչական Կեդրոն»ին ծախքերը հոգացող հայկական կոմիտէին գործօն Նախագահ Սարահոնեանի եւ Պահատուրեանի հետ յարաբերութիւններն ալ այս ինքնաշարժներով կ'ապահովուին :

ԷՔՍ - ԱՆ - ՓՐՈՎԱՆՍ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար 23 – (առաւօտ). –

Առեանը, յետոյ, լսեց Ժիրայր Լիպարիտեանը, Պոսթընէն յատկապէս ժամանած, 36 տարեկան, պատմութեան դասախօս: Ներկայացուց ի մասնաւորի Թուրքիոյ Հայերու այսօրուան վիճակը եւ կացութիւնը: Վաթսուն հազար Պոլիս եւ վաթսուն հազար նաեւ ներքին գաւառներուն մէջ: Հալածանքներ ու ճնշումներ կը շարունակուին: Թուրք կառավարութիւնը կամայական եղանակներով կը ճնշէ Հայութիւնը. արգելքներ կը դնէ որպէսզի Հայը հայկ. դպրոց չյաճախէ, հայերէն լեզուն, պատմութիւնը չսորվի:

Նախագահը՝ «այս ամբողջը գիտէի՞ք» (Հարցումը կ'ուղղէ Գիլինճեանին).

Մաքս - Հրայր Գիլինճեան՝ «անշուշտ: Բոլոր Հայերը գիտեն: Այս բոլոր հարցերուն համար է, որ խօսեցայ Լօզանի դաշնագրի մասին»:

Յետոյ Լիպարիտեան շարունակեց ըսելով, թէ Թուրք կառավարութիւնը ճնշումներ կը բանեցնէ Պետութիւններուն վրայ որպէսզի ընթացք չտրուի Հայերու պահանջներուն, կատարած ցոյցերուն:

Մէթր Հանրի Լըքլէռ՝ «այսօր, խորհրդային Հայաստան մը գոյութիւն ունի».

Ժիրայր Լիպարիտեան՝ «խորհ. Հայաստանը հայկական դատի դրօշակիրը չի կրնար ըլլալ: Իր քաղաքականութիւնը Մոսկուայի մէջ կ'որոշուի: Խորհ. Հայաստանը կը ներկայացնէ պատմական Հայաստանի մէկ տասներորդը: Մնացեալը մեծ մասամբ գրաւուած Թուրքիոյ կողմէ»:

Ապա, կանչուեցաւ վկայելու այս երկրի բարոյական բարձր հեղինակութիւն մը՝ Հանրի Նոկէռ, նախագահ Մարդկային Իրաւանց Լիկային: Հանրի Նոկէռ ըսաւ թէ 1975-ին մասնակցած է Փարիզի մէջ հայկ. ցեղասպանութեան 60-ամեակի ոգեկոչումներուն: Որպէս պատմագէտ ուսումնասիրած է հայկական թղթածրարը Մարդկային Իրաւանց Լիկային մէջ: 1917-ին արդէն, Մարդկային Իրաւանց Լիկայի համագումարը անդրադարձած է Հայերու հարցին: 1976 – 1977-ին հայկ. ցեղասպանութեան պատմական ճանաչման հարցը դրուած է եւ Մարդկային Իրաւանց Լիկան կողմնակից է ճանաչման: Մարդկային Իրաւանց Լիկան կը դատապարտէ Թուրք դիւանագէտներու կատարած ճնշումները միջազգային աշխարհի մէջ Հայերու նկատմամբ: Հոս, Հանրի Նոկէռ, յիշեց Վիէն քաղաքի մէջ «1915 Ապրիլ 24» փողոցի հարցը, քաղաքապետը Լուի Մերմազ (այժմ նախագահ Ազգ. Ժողովին) ճնշումներու ենթակայ եղած է, ու աւելցուց՝

«Մարդկային Իրաւանց Լիկան չի կըրնար հանդուրժել այս ձեւի ճնշումներու: Հայկ. գաղութը պէտք է համարկուի, պահելով սակայն իր ազգային ինքնութիւնը»:

Նախագահ՝ «արդեօք բռնութիւնը պատասխա՞ն մըն է այս հարցերուն».

Հանրի Նոկէռ՝ «բռնութիւնը, ես անձնապէս կիրարկած եմ իմ երկրիս համար, որոշ պարագաներու տակ. անոր համար պատուանշան ստացած եմ: Բռնութիւնը չեմ դատապարտեր որպէս բռնութիւն: Մարդկային Իրաւանց Լիկան տարբերութիւն կը դնէ այն բռնութեան միջեւ որ կը ձգտի կայունութիւնը խախտել ժողովրդավար օրէնքներու, երկիրներու եւ այն բռնութիւնը որ օրինաւոր պաշտպանութեան հակազդեցութիւն մըն է մենատիրական վարչաձեւի մը մէջ:

Յաջորդ վկան՝ Իվ Գասպարեան՝ 53 տարեկան. – Վերագծեց պատմականը Մարսէյլի Նահատակաց Յուշարձանին: Ծանրացաւ Թուրք կառավարութեան հակազդեցութեան վրայ, զոր գտաւ չափազանցուած, քանի Յուշարձանը կը կանգնի Հայ եկեղեցւոյ մը բակը, եւ ոչ հրապարակի մը վրայ: Այս դէպքը, աւելցուց ան, գիտակցութեան զգացում մը արթնցուց մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ, որ ժառանգորդն է ծանր եւ ողբերգական անցեալի մը: Քիչ մը այս շըրջանին է որ սկսան ահաբեկչական արարքները:

Յետոյ, Առեանը լսեց Ժէռար Շալեան, 48 տարեկան. – ԷՆԱյի դասախօս: Իր վկայութիւնը բերաւ հայկական ահաբեկչութեան, առանձնայատկութեան մասին: Հայկ. ահաբեկչութիւնը ոչ ընկերային, ոչ գաղափարաբանական, ոչ ալ կարգերու խախտումի ահաբեկչութիւն մըն է, ըսաւ ան: Երիտասարդներու հակազդեցութիւն մըն է լռութեան գայթակղութեան առջեւ, անսահման զայրոյթ մը: Դարու մը մէջ, ուր կը խօսինք ցեղասպանութեան անկապտելիութեան մասին, Թուրք կառավարութիւնը ամէն ճընշում բանեցուց 30-րդ պարբերութիւնը, ուր հայկ. ցեղասպանութիւնը կը նշուէր որպէս 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը, ջնջել տալու: Ֆրանսա ընդդիմացաւ, բայց ի զուր: «Թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած ահաբեկչութիւնն է որ խօսիլ տուաւ հայկ. ցեղասպանութեան մասին: ... Եւ նաեւ արեւմտեան ընկերութեան մետիաներու եղանակը որ միայն կը խօսի այժմէականութեան մասին»: Ժէռար Շալեան նաեւ յայտարարեց որ հայկ. ցեղասպանութիւնը կը պատկանի համաշխարհային խղճին, հաւաքական յիշողութեան:

Յաջորդ վկան էր, Ժան Փոփրըէն, ինչպէս յիշեցինք, բացակայեցաւ վերջին պահուն, հիւանդութեան պատճառաւ:

Ժիլ Վոլֆ, փաստաբան, Պրիւքսէլէն: Ըսելէ յետոյ թէ երկար ժամանակէ ի վեր կը զբաղի ցեղասպանութեան հարցով եւ յիշելէ ետք 1948 Ապրիլ 9-ի սահմանադիր ժողովը, որ կը դատապարտէ ցեղասպանութիւնը որպէս ոճիր, եւ բազմաթիւ Պետութիւններու վաւերացումը այս որոշումին, անդրադարձաւ յատկապէս 30-րդ պարբերութեան, բացատրեց հանգրուան առ հանգրուան հարցին զարգացումը եւ եզրակացուց՝ «պատմութենէն դէպք մը կը ջնջուի»:

Ալֆրէտ Կրոսէր, Համալսարաններու դասախօս, իր վկայութիւնը բերաւ նամակով: Ահաւասիկ հատուած մը՝ «կը փորձեմ երեւակայել երիտասարդ Հրեաներու հակազդեցութիւնը եթէ Գերմանիան այսօր մերժէր ընդունիլ վերջին պատերազմի ջարդերը եւ պատուէր Հիտլէրը որպէս ազգային հերոս»:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան (Միացեալ - Նահանգներ) իր վկայութիւնը բերաւ նամակով, գրուած անգլերէն, որուն թարգմանութիւնը կարդաց Մէթր Հանրի Լըքլէռ: Ռիչըրտ Յովհաննէսեան կը փաստէր ցեղասպանութեան գիտական բնոյթը:

Վերջին վկան էր Րաֆֆի Արզումանեան, 39 տարեկան, ուսուցիչ: Խօսեցաւ Պաշտպան Մարմնի անունով, որ 40 հազար ստորագրութիւն ղրկած է քննութիւնը կատարող դատաւորին, Արդարութեան նախարարին: Սփիւռքի մէջ, քիչ մը ամէն տեղ կազմուած են Պաշտպան Մարմիններ, նոյնիսկ Իրանի մէջ, ու եթէ համակամութիւն մը կայ Հայերու միջեւ պատճառն այն է որ այն արարքին համար որ կը դատուի Գիլինճեան, կապ ունի հայկ. ցեղասպանութեան հետ, հասարակաց խորք մը կայ: Շեշտեց Թուրքիոյ կեցուածքը, որ կ'ուզէ մեզ անգիտանալ՝ մեր պատմութեան եւ մեր էութեան մէջ, ինչ որ կ'առաջացնէ արդարութեան իրաւազրկումի զգացումը: Վերյիշեց ու կարդաց Սեւրի դաշնագրի 230-րդ յօդուածը՝ եւ ապա ըսաւ՝ «Արդ, պէտք է լռե՞նք. ընդունի՞նք իրերու այս ընթացքը. Մաքս - Հրայր Գիլինճեանը դատելէ առաջ, պէտք էր հաշիւ պահանջել Թուրքիայէն»: Յետոյ, Րաֆֆի Արզումանեան խօսեցաւ Ս. Թէհլիրեանի արարքին մասին, անոր ազատ արձակման եւ ապա ձաղկեց Թալէաթի աճիւններուն վերադարձը, 1943-ին, Թուրքիա. իրեն նուիրուած դամբանը, Թալէաթ մկրտուած փողոցը Անգարայի մէջ, Թալէաթ Փաշա անունը կրող դպրոցի մը գոյութիւնը, աւելցնելով՝ «կարելի՞ է որ գոյութիւն ունենայ Ատոլֆ Հիթլէր դպրոց մը»: Ուրեմն այսօրուան Թուրքիան իրը կ'ընէ Թալէաթին քաղաքականութիւնը: Նոյնպէս անդրադարձաւ մշակութային ցեղասպանութեան հայկ. եկեղեցիներու, վանքերու, ճարտարապետական գանձերու քանդումին. «Թուրքիա կ'ուզէ ջնջել ամէն հայկական հետք»: «Թուրքիան կը դրժէ իր միջազգային յանձնառութիւնները, ու կը մնայ անպատիժ. «Ինչո՞ւ այսօր Թուրքիա կրնայ ճողոպրիլ արդարութենէն»: Հոս, յիշեց Հիթլէրի տխրահռչակ խօսքերը: Յետոյ, վերագծեց իր հօր կեանքի ճանապարհը, որ իր ծննդավայր Շապին Գարահիսարէն պիտի իյնար Թուրքերու ձեռքը եւ քարոզիչներ Թուրքերէն պիտի գնէին զինքը, մէկ ոսկի վճարելով: «Կեանքս կը պարտիմ, այդ մէկ ոսկիին», ըսաւ Րաֆֆի Արզումանեան եւ շարունակեց՝ «արդարութեան եւ արժանապատուութեան համար պայքար մըն է որ կը մղենք»:

Այս վկայութիւններուն աւարտին, նախագահը՝ Ֆրանսուա Պրիւնա յայտարարեց որ այժմէն կը դնէ մեղսակցութեան հարցը: Ու նիստը փակուեցաւ:

Արդարեւ, շուրջ չորս ժամ, այս վկայութիւնները ուրիշ բան չէին եթէ ոչ պատմական նկարագրութիւնը ցեղասպանութեան, անոր դրդապատճառները, կիրարկումը, հետեւանքները որոնք կը վկայեն Թուրք Պետութեան անընդունելի վարմունքը, կեցուածքը: Անընդունելի կեցուածք որ մինչեւ այսօր միջազգային Արդարութիւնը դեռ չէ դատապարտած, հակառակ հայ ժողովուրդի անընդհատ դիմումներուն: Ասոր է որ կ'ակնարկէր Մաքս – Հրայր Գիլինճեան, երբ կ'ըսէր «այդ բաց վէրքը, զոր գոցելու համար ոչինչ ըրին»:

Աւելցնենք որ ամբողջ նիստի ընթացքին ո՛չ ամբաստանեալ կողմը եւ մանաւանդ ոչ ընդհ. փաստաբանը միջամտեցին:

(Շար.)

ՅՈՒՇ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

1974-ի գարնան, Մարսէյլէն Պէյրութ գացող Գարա – Տէնիզ շոգենաւին մէջ եմ. գրեթէ միակ նաւն էր, որ Պէյրութ - Պարչելոնա գիծը կ'ընէր կանոնաւոր կերպով: Չէի հասկնար թէ ինչո՞ւ Լիբանան եւ արաբական բոլոր երկիրները չէին օգտագործեր այդ կարեւոր գիծը: Քարիւղի թագաւորներուն դրամագլո՞ւխ կը պակսէր 10 – 15 հազար թոն տարողութիւն ունեցող նաւ մը գնելու համար:

Առաւօտուն կանուխ Ճենովա ենք արդէն: Ճամբորդները ազատ են պտոյտ մը ընելու քաղաքին տեսարժան վայրերը: Կ'ըսեն թէ ով որ Ճենովա երթայ ու չայցելէ անոր հռչակաւոր գերեզմանատունը, հրաշակերտ արձաններուն փառքը վայելելու, ըսել Ճենովա տեսած չի համարուիր: Իրիկնամուտէն առաջ նաւուն սուլակը կը հրաւիրէ իր հօտը, որ թափառելէ յոգնած կը խուժէ ճաշասրահ:

Դէպի Նափոլի ճամբուն վրայ կարելիութիւնը կ'ունենանք դիտելու լեռնային եւ ծովեզերեայ գեղեցկութիւնները: Կը հասնինք Քափրի: Քարափին կառքեր կը սպասեն իրենց յաճախորդներուն: Հոս եւս քաղաքը պտոյտ մը ընելէ ետք, իրիկնամուտին կը վերադառնանք նաւ եւ յաջորդ օրը կը մեկնինք դէպի Աղեքսանդրիա:

Միջերկրականի կեդրոնն ենք արդէն. ծով ու երկինք: Հեռուէն քարիւղատար նաւ մը կը բարեւէ մեզ: Ժամերը կը սահին ու ձանձրոյթը կը սկսի պատել մեզ: Կ'ուղղուիմ դէպի Ա. կարգի սրահը՝ զովացուցիչ մը առնելու: Հազիւ տեղաւորուած թիկնաթոռի մը մէջ, քիչ մը անդին կը նկատեմ ծերունի մը՝ պեխն ու մօրուքը խնամքով կտրուած, որ երբեմն հազի տագնապներ կ'ունենար: Այն ատեն Պարտիզակի նաւահանգիստը աթոռակներու վրայ նստած ծերունիներ՝ Հայ, Թուրք, Ալպանացի, նոյն ձեւով կը կտրէին իրենց պեխերն ու մօրուքը: Երբ մանուկ էի, կը մտածէի թէ այդ տեսակ մարդիկ խելացի ու բարի պէտք է ըլլան: Ուստի մօտեցայ իրեն ու հարցուցի, թէ ֆրանսերէն կը խօսի՞: Քիչ – շատ կը խօսիմ, ըսաւ: Ծերունին ապաքինումի շրջան կ'անցընէր եւ օդափոխութեան կարիքը զգալով այս նաւը ընտրած էր: «Երեսփոխան էի, ըսաւ, բայց հրաժարական տուի՝ զզուելով եղած կռիւներէն»: Մեր խօսակցութենէն իմացայ, որ տարիքով ինձմէ պզտիկ էր: Հայաշատ քաղաք մը կը բնակէր, որուն անունը չեմ յիշեր, իր բարեկամները Հայեր էին եւ ինք ալ քիչ մը հայերէն սորված էր: Նոյնիսկ գիտէր հայերէն երգ մը:

Այդ պահուն 55 – 60 տարեկան կին մը եկաւ զինք հանգստարան տանելու համար: Ծերունին ըսաւ՝ ահաւասիկ հայրենակից մը որ երկար տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կ'ապրի: Կնոջ տաքուկ ակնարկը Հայուհիի տպաւորութիւն կը թողուր: Բնաւ Պոլիս եկած չէ՞ք, ըսաւ, տեսնէք՝ հիմա շատ բան փոխուած է, մեզի հետ չէ՞ք կրնար գալ: Կարծէք մայրս էր, երբ 1912-ին հրաժեշտ կ'առնէի իրմէ, անգիտակից ու անտեղեակ Թուրքին ու իր մեղսակիցներուն ապագայ աներեւակայելի ու անըմբռնելի արարքներուն: Այլեւս բնաւ պիտի չտեսնէի մայրս: Ո՛չ ոք կը սպասէ ինծի Պոլիս, ո՛չ ալ իմ սիրելի Պարտիզակս: Շատ յուզուած էի, բառերը կը խեղդուէին կոկորդիս մէջ: Երեսփոխանը սկսաւ հազալ եւ դառնալով կնոջ յայտնեց որ լաւ չէր զգար ինքզինք, ի տես իմ յուզումիս:

Յաջորդ օրը որոշեցի դարձեալ երթալ ծերունիի տեսութեան, սակայն անոր տագնապը շատցած ըլլալով կը պատրաստուէին Աղեքսանդրիա երթալով բժիշկի դիմել:

Աղեքսանդրիոյ մաքսատունէն «սիմիթ» մը գնեցի եւ ուտելով բարձրացայ նաւ:

ՀՐ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

Հայ Սանուց Հիմնարկութիւնը որ ստեղծուեցաւ 1924-ին Պրիւքսէլի մէջ, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար Փաշայի նախաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել հայ երիտասարդներու մտաւոր զարգացումին, հնարաւորութիւն տալով իրենց ուսումը կատարելագործելու Եւրոպայի համալսարաններու կամ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ:

Այս ծրագրէն ներշնչուելով, բայց իր ներկայ նիւթական միջոցներուն սահմաններուն մէջ, Հիմնարկութիւնը նախապատուութեամբ պիտի յատկացնէ 1982-1983 տարեշրջանին համար հինգ կամ վեց կրթաթոշակ ուսանողներու որ արդէն իսկ վկայուած են «լիսանսիէ»ի կամ «մասթեր»ի համապատասխան աստիճանով, եւ կը փափաքին դոկտորական աւարտաճառ մը պատրաստել կամ լրացուցիչ մասնագիտութիւն մը սորվիլ. Կրթաթոշակին գումարը կրնայ հասնիլ, ըստ պարագային, 2000 տոլարի համարժէքին տարուան մը համար, եւ կրնայ մէկ տարի եւս վերանորոգուիլ:

Թեկնածուները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին, ֆրանսերէն կամ անգլերէն ձեռագիր նամակով, ղրկելով նաեւ իրենց վկայագրին պատկերը, ստանալու համար հարցաթերթ մը զոր լեցուած վերադարձնելու են Մայիս 1-էն առաջ: Ընտրութիւնը կը կատարուի Յունիսի սկիզբը:

ŒUVRE DES BOURSIERS ARMENIENS
A.S.B.L.
Fondation Boghos Noubar Pacha
Rue d'Egmont, 11
B-1050 BRUXELLES (Belgique)

ՆԱՄՈՒՍ
ԿԱՄ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Ցէխինի Մշակոյթի Տան կազմակերպած տարեկան 2-րդ սքածի յայտագրին մէջ – Հոկտ. 1981 – «19-րդ դարու վերջէն 20րդ դարու սկիզբի Հայերու ամէնօրեայ կեանք եւ ընկերաբանութիւն», Մշակոյթի Տան Թատերախումբը, Յունուար 17-ին կը ներկայացնէր Շիրվանզադէի Նամուսը, Վիլէօրպանի մշակութային կեդրոնին մէջ:

Նիւթը ծանօթ է. – ըստ աւանդութեան ծնողքներ որոշած են իրենց երախաներուն ապագայ ամուսնութիւնը, երբ դեռ 10 տարու են եւ ինչպէս սովորութիւն է, երախաները միայն պսակին օրը զիրար պիտի տեսնեն: Բայց հակառակ արգելքին, մանուկ – նշանածները իրարու կը հանդիպին եւ գաղտօրէն զիրար կը սիրեն: Երբ աղջկան հայրը կ'իմանայ կը խզէ ամուսնութեան խոստումը յանուն նամուսին եւ աղջիկը իր կամքին հակառակ կ'ամուսնացնեն հարուստ առեւտրականի մը հետ: Նախկին նշանածը, սակայն, իր ծաղրի առարկայ դարձած նամուսին վրէժը լուծելու համար պիտի գրգռէ ամուսինը կասկածներ ցանելով իր կնոջ անբծութեան մասին: Ամուսինն ալ, միշտ յանուն պատուի, իր ձեռով պիտի վճռէ կնոջը եւ բոլոր խնդրոյ առարկայ անձերուն ճակատագիրը, բոլորն ալ զոհ աւանդութեան մը, որ կը զոհէ անհատը հնամենի «օրէնքներուն»: Սիրային պատմութիւն մը որ կը վերջանայ ողբերգութեամբ, Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթի ձեւով:

Այս օրը, մէկէ աւելի տեսակէտներով, դէպք մը եղաւ: Նախ՝ վերապրեցուց հայ թատրոնը, երկար ատեն է մահամերձ չըսելու համար՝ անդոյ: Նամուս առաջին անգամ ներկայացուած է Ֆրանսա երեսունական թուականներուն: Եւ որովհետեւ, շուրջ քսան տարի է, հայ որակաւոր թատրոնը անհետացած է բացի՝ Լիբանանէն եւ Հայաստանէն, բազմաթիւ թատերասէրներ այլեւս առիթը չունէին յագեցնելու իրենց ծարաւը: Այս կարիքը հաստատուեցաւ այն մեծ բազմութեամբ (աւելի քան 700 հոգի, ոմանք տեղ ալ չգտան, եւ ճշդապահ, ինչ որ հազուադէպ է) խանդավառ, որ խաղին սկիզբէն իսկ իր երաշխիքը բերաւ ներկայացման որակին:

Այս է օրուան երկրորդ դրական երեւոյթը: Հայ հասարակութիւնը, պահանջկոտ դարձած արհեստաւորներէ յառաջ եկած արեւմտեան արուեստէն, հաճելի անակնկալն ունեցաւ ի տես թատերագրութեան գեղարուեստական արժէքին: Որակը գործն է խումբի մը, որ աւելի քան տարի մըն է, դժուար գործի մը ձեռնարկեց կեանք տալու համար մշակոյթի մը՝ խեղդուած սփիւռքեան պայմաններու մէջ:

Գովեստի արժանի է Վահէ Չէքեանի բեմադրիչի աշխատանքը: Հաւատարիմ մնալով Շիրվանզադէի բնագրին, գրուած ռուսահայերէն 1885 թուականներուն եւ որու մէջ ոչ վայրի, ոչ ալ ժամանակի միութիւն կ ա յ, փառաւոր կերպով յաջողած է ներկայացում մը տալ 3 ժամուան, շնորհիւ կատարեալ տիրապետութեան մը բեմադրութեան եւ սիրող դերասաններու ղեկավարութեան: Օգտագործած է արդի թատրոնի արդի թեքնիքներու, ի մէջ այլոց, լոյսի եւ ձայնի խաղերը: Կարգ մը էֆէներ երազի պահեր ստեղծեցին (սիրահարները կ'ոգեկոչեն իրենց մանկութիւնը, մայր ու աղջիկ անիրագործելի փափաքը կը յայտնեն ազատագրուելու ամուսնական եւ հայրական ճնշումէն), ուրիշներ, ընդհակառակն չէշտեցին գործողութիւնը կամ անջատեցին դերակատարներ (սինեմայի կռօ – փլանի սկզբունք):

Բեմադրութեամբ մը, որ կ'անցնէր սիրողի մակարդակը, Չէքեան կրցաւ պարզել, այսօր բոլորովին ժամանակավրէպ, ժամանակուան բարքերու մտայնութիւնները, ի մասնաւորի այր մարդուն բռնատիրական եւ ճնշող դերը, ինք ալ զոհ հնամենի եւ աւանդական արգելքներու: Զատը տուաւ հեռաւորութեան այդ բարքերուն եւ այսօրուան բարքերուն միջեւ, զորս կը զգայ սերունդ մը ձուլման ճամբուն վրայ եւ որ կը պայքարի ամբողջական ձուլման մը դէմ:

Վահէ Չէքեան բեմադիրի եւ գործողի անցեալ մը ունի: 7 տարի դերասան եղած է Քոթիւռնի թատրոնը Մարսէյլ Մառեշալի հետ, ապա, տարի մը ուսած է գերմանական թատրոնը Գերմանիոյ զանազան քաղաքները, ուր յայտնաբերեց բեմադրութիւնը (գերմաներէն թատերգութիւն մը ներկայացուած է Կէօթէ Հիմնարկի ծիրին մէջ): Գերմանիոյ մէջ է, որ հանդիպած է, Պերլինի ծանօթ դերասան - բեմադիրին՝ Գրիգոր Մելիքեանի: Ներկայիս, արհեստական այլ գործունէութեանց կողքին, կը վարէ սիրողներու թատերախումբ մը՝ Պուռկուէն (Իզէռ):

Բեմայարդար եւ զգեստի պատասխանատու Կապրիէլ տը Սոռաս կամովին նախընտրած է պարզ դարձնել յարդարումը նշանակալից տարրերով՝ դուռ, պատուհան, պատ այս հիմերուն միջեւ աւելցնելով կանաչութիւն, ներկայացնելու համար արտաքինը եւ այս՝ բնագրին մէկ որոշ այլազանութեան պատճառով, վայրի, ժամանակի միութեան պակաս, դերակատարներու մեծ թիւ, չփոթ գործողութիւն: Ընտրուած երեք գոյները՝ կ ա ր մ ի ր, կապոյտ, նարնջագոյն վերյիշումն էր մեր ազգային դրօշակին եւ այդ ոգեկոչումը կ'ուզէր ակնթարթ մ'ըլլալ չէզոք յարդարումի մը եւ հայ հասարակութեան միջեւ: Ինչ կը վերաբերի զգեստներուն, տը Սոռաս փառաւոր կերպով եւ հաւատարմօրէն վերաշինած է պատմական վայրերու աւանդական զգեստները եւ փայլուն կերպով ներդաշնակելով կանացի հագուստներու վառ գոյները, վերստեղծած է քանի մը ժամուան համար մեր նախնեաց կատարեալ տիպարները:

Տը Սոռաս, ծագումով Ֆրանսացի, տարիներէ ի վեր իր օժանդակութիւնը կը բերէ Ցէխինի Հայ Մշակ. Տան մշակութային զանազան ձեռնարկներուն: Գըլխաւորաբար, երկու տարի վարած է «Առ-Կռաֆիք» աշխատանոցը, որ իրագործած է Հայաստանի հսկայ պատի քարտէզը, որ կը զարդէ Մշակոյթի Տան մեծ սրահին խորքի պատը, ինչպէս նաեւ հանրագծեր Ապրիլ 24-ի համար:

Իր սիրայօժար եւ արդիւնաւոր օժանդակութիւնը ի նպաստ մեր դատին գեղարուեստական մարզերու մէջ, որոնք իրն են, գովեստի արժանի է: Իր ներկայութիւնը թատերախումբին մէջ, որու ամբողջական անդամ է, երկու նկատողութեան կը տանին. –

– Ինչո՞ւ, մեր դատին համար, աւելի մեծ թիւով ոչ – Հայեր չենք քաշեր, երբ մենք կը պայքարինք շատ մը ոչ – հայկական դատերու համար:

– Ինչո՞ւ աշխարհի ամէն կողմը ցրուած բազմաթիւ Հայեր, որոնք կը նպաստեն համաշխարհային քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի կերտումին, չեն գտներ հայ գաղութներուն մէջ զիրենք ընդունող կառոյց մը որ թոյլ տայ իրենց աշխատիլ հայ դատին համար:

Զգեստները փայլուն կերպով պատրաստուած են Սիւզան Թագէոսեանի կողմէ, որ կատարելապէս իրագործեց Սոռասի գծագրութիւնները, բազմաթիւ օգնականներով:

Յարդարումները իրագործեցին Սարգիս Էթոյեան եւ Պետրոս Փափազեան:

Գալով 15 դերասաններուն (որոնց մէջ երկու երաժիշտ), բոլորն ալ սիրողներ են, հաւաքուած թէ թատրոնի սիրով եւ թէ մշակութային ստեղծագործութեան աշխատանք մը տարած ըլլալու համար: Բոլորն ալ կուգան տարբեր հորիզոններէ եւ պատրաստութիւններէ (Ֆրանսայի թէ Միջին Արեւելքի Հայեր) բայց ձուլուեցան նոյն հալոցի մը մէջ հակառակ լեզուի դժուարութիւններուն, որ ոմանց համար յայտնութիւն մըն էր (ռուսահայերէն): Ի՞նչ ըսել խաղարկութենէն: Ամէն մէկը իր յատուկ զգայնութեամբ վերստեղծեց շրջանի տիպարներն ու կերպարները եւ վերապրեցուց մեր նախնեաց առօրեայ կեանքին երեւոյթները, հանդիսատեսը տանելով ընդմիշտ թաղուած անցեալի մը մէջ: Բոլորը ամէն բան ըրին առաւելագոյն կերպով գոհացնելու համար հանդիսատեսները: Ծափահարութիւնները փաստը տուին եւ ոմանք իրենց աւելի յառաջացած անձնական փորձառութիւնը ի սպաս դրին խումբին: Պէտք է նշել իրենց պատիւ բերող երեւոյթ մը՝ յուշարար չկար:

Հանդիսատեսներուն հակազդեցութիւնները փաստը տուին իրենց գոհունակութեան եւ կարգ մը մարդիկ ցուեցան որ աւելի ջերմութեամբ, աւելի երկարատեւ ծափահարութիւններով չեն արտայայտած իրենց յուզումը, խանդավառութիւնը, վարագոյրը շուտ իջած էր: Հանդիսատեսներ անսպասելի պահերու արտայայտեցին իրենց հակազդեցութիւնները, օրինակ ողբերգական կամ ցնցիչ պահերուն, ոմանք ծափահարեցին կամ խնդացին: Դերասաններու խաղին համա՞ր էր թէ ոչ հաւանութիւն տալու համար խօսքերուն որոնք քննադատութիւններ էին հնամենի բարքերու կամ թէ իրենց քննադատութիւնը արտայայտելու այսօր ժամանակավրէպ դարձած գաղափարներու նկատմամբ: Տարեցները, ի մասնաւորի կիները, բեմին վրայ վերապրեցան իրենց անցեալ (եւ ներկա՞յ) վիճակը եւ ուրախացան յանդգնութենէն բառերու, զորս երբեք չեն համարձակած արտասանել:

Այս գովեստները պէտք չէ արգելեն ըլլալ որ կարգ մը քննադատութիւններ ընենք:

Հնչականութիւնը (աքուսթիք) երբեմն թերի էր, թերեւս դերասաններու անփորձութեան հետեւանքով, անոնք իրենք զիրենք գտան շատ մեծ սրահի մը մէջ, քիչ փորձեր հոն կատարելէ ետք:

Բեմայարդարումներու փոփոխութիւնները երբեմն երկար տեւեցին, արարներու միջեւ, մանաւանդ որ սրահը մութին մէջ կը մնար, ինչ որ փորձառութեամբ, կը դարմանուի:

Վերջացնելու համար կ'ուզեմ իւրացնել հանդիսատես կնոջ մը մաղթանքը. – «Մեր ծարաւին վրայ մի՛ թողուք մեզ, շարունակեցէ՛ք»:

ՏԻՐՈՒՀԻ ՓԵԼԹԷՔԵԱՆ

× Այս յաջողութեան շնորհիւ, Նամուս կը ներկայացուի Վիէն՝ Փետր. 14-ին, Ռոման՝ Փետր. 21-ին, Փարիզ՝ Փետր. 28-ին եւ Մարսէյլ՝ Մարտ 7-ին:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մօտակայ Շահին – Շահր քաղաքի հայկական վարժարանին բացումը կատարուած է Դեկտ. 18-ին: Ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը՝ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան, կրթական Նախարարութեան ներկայացուցիչ Միր Մոմթազ, Նոր Ջուղայի հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Ուսուցչական կազմի կողմէ բացման եւ Հայ համայնքի անունով արտասանուած շնորհակալութեան խօսքերէ ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Միր Մոմթազ խօսած է հայ ժողովուրդի եւ անոր մշակոյթի մասին: Հոգաբարձութեան ներկայացուցիչը տեղեկութիւններ տուած է վարժարանի շինարարութեան աշխատանքներու մասին եւ յայտնած՝ որ դըպրոցին սրահը պիտի կոչուի «Վարդանանց սրահ»: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ վարժարանին, որմէ ետք փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդը վեր առած է հայ ժողովուրդի զոհաբերութեան եւ հայրենասիրութեան ոգին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՑՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Ժողովուրդն ալ այդ առաւօտ կանուխ, գիշերուան երազներու պէս իրար խառնուած էր: Գիշերը ուշ ատեն վրաններու մէջ մտան: Շատեր դրեթէ չքնացան ու մինչեւ լոյս սպասեցին Չէյնապին, որ պիտի գար Չօրեկան Թաթոսին հետ: Մարտիկի ու Չէյնապի հարսնիքին համար նոյնիսկ կարգադրութիւն կ'ընէին: Հարսին կը սպասէին, որ պիտի գար արեւի հետ, արեւի քայլերով:

Սակայն, այդ առաւօտ Սաքօն շատ կանուխ նկատեց, որ ժողովուրդին մէջ մեղուներու անծանօթ չարժումներուն պէս բան մը կար: Սպիտակ Ձիաւորի մասին կը խօսէին, ձիու խրխինջը հեռաւոր հովիտներէն լսած էին:

– Ի հարկէ, ի հարկէ, հապա ո՞ւր պիտի ըլլայ Մարտիկը. ան միշտ ժողովուրդին հետ, Վարդաձորի լեռներուն մէջ եղած է:

Սաքօն շատ բան չհասկցաւ նորէն, երբ մի քանի տարեց մարդիկ իր մօտ եկան ու հարցուցին.

– Հիմա ո՞ւր է Սպիտակ Ձիաւորը, Սաքօ ճան...

Սաքօն կը պատասխանէր բոլորին, սակայն ինքն ալ որոշ չգիտէր, թէ Թրքաց դիրքերու գրաւումէն յետոյ Մարտիկ Արծուեսարին վրա՞յ մնացած էր, թէ՞ Ջրվէժի հովտի դիրքերուն մէջ էր: Ուր ալ ըլլար, գիտէր որ Մարտիկ ապահով էր, որովհետեւ Չէրչի Կիրոս անոր հետ էր միշտ:

Սաքօն այդ առաւօտ առաջին անգամ ըլլալով՝ զգաց որ ժողովուրդը կարծես չէր հաւատար իր խօսքերուն: Կենդանային բնազդ մը, կասկած մը կար:

Երէկի լուրը կ'ըսէր, արեւին դէմ թեւ բացող արտոյտի թեւեր առած էր, թէ առաւօտ շատ կանուխ Չէյնապը լեռ պիտի բարձրանայ, իսկ այդ առաւօտ Սպիտակ Ձիաւորի խրխինջը լսած էին հեռաւոր հովիտներէն:

Սաքօն ստոյգ լուրերու համար դէպի դիրքերը շտկուեցաւ: Կ'ուզէր հեղ մը Չէրչի Կիրոսը տեսնել:

×

Արեւը ճեղքուեցաւ: Ընդարձակ տափաստաններու մէջէն անցնող Թրքաց զինուորներու ստուերները երկարեցան նիզակներու նման:

Զարէ, երբ ձիաւորներով փոքրիկ բլուրի մը վրայ ելաւ, տեսաւ, որ վարը, եղէգներու անտառին մօտ, Թրքաց զօրքը բոլորակ կապած էր, իսկ տարածութեան վրայ ձիաւորներ անկանոն չարժումի մը մէջ էին, կարծես լուր կը տանէին ու լուր կը բերէին, հեռուէն իրարու կը պոռային: Զարէ շատ բան չհասկցաւ:

– Ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս, – Զարէն հարցուց լրաբեր ժանտարմներուն:

Զարէն, վեց զինուորներու ձեռք կալանաւոր ըլլալէ յետոյ, անծանօթ թախծութիւն մը առած էր, սակայն, ժանտարմներու բերած լուրին վրայ, աչքերուն հետ կ'ըսես բոց առաւ նաեւ մարմինը:

Զարէ զէնկի տուաւ ձիուն, ու ձիաւորները հետեւեցան անոր. Երբ մօտեցաւ, բոլորակ կապած զօրքը ճեղքուելով՝ ճամբայ բացաւ: Անոր հագուստը պատռուած էր սրունքին վրայ, դէմքին վրայ կարծես չարչարանք կար: Զայրոյթէ՞ն թէ անակնկալ պատկերի մը յուզումէն Զարէի դէմքը նռան հատի մը պէս կարմրեցաւ յանկարծ:

Բոլորակ կապած զօրքի մէջ արջի նման թաթար զինուոր մը բռնած էր դեռ նոր կտրուած գլուխ մը կապոյտ յուլունքով: Առանց գլուխի մարմինը կ'ըսես աւելի երկարեր էր: Ան էր, ան, իր ճանչցած խալֆա Մակարի աշկերտը, սիրուն դեղեցիկ մօրուսով:

Զարէն չգիտէր, որ պատկերը այդքան ուժեղ պիտի ազդէր իր վրայ: Կարծես այդքան ահաւոր բան չզգաց, երբ անկողնին մէջ տեսաւ իր ամուսինին՝ Պէքիրի մարմինը, առանց գլուխի: Օհ, եթէ Շամիրամի օրերն ըլլային, անտարակոյս Զարէ Շամիրամի մը չափ պարտուած՝ պիտի ուզէր յարալէզներուն յանձնել Խալֆայի աշկերտը: Զարէ այդ պատկերին առջեւ զգաց որ վրէժ չունէր:

(Շար. 496)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԻՈՆԷՆ Ընկ. Կիրակոս Փափազեան ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի, մահուան 25-րդ տարելիցին առթիւ 70 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ընկ. Խորէն Ուլուսեան իր եղբօր Յովսէփ Ուլուսեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ (մահացած Ամերիկա) 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 50 Ֆ. Սէն Ժէրոմի հայկական դպրոցին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Նշան Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Դարբինեան իրենց սանամօր եւ քեռկինին՝ Զանազան Միքայէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 300 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Յակոբ Մարգարեանի մահուան առթիւ Սէն Ժէրոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. - Այրի Տիկին Սիբարփի Մարգարեան եւ զաւակները 500 դպրոցին 500, Եկեղեցւոյ երգչախումբին 500, «Յառաջ»ին 250, Փիլիպպոս Պօյաճեան 250 եւ «Յառաջ»ին 250, պ. Վարուժան Պօղաճեան, Կապոլեան ընտանիք 200-ական, Ռուբէն Առալըզեան, Սէմէրճեան ընտանիք, Մարգեան Լեւոն, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Փասգալ Թուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Պ. Արշակ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Նաճարեան, Տերիկեան Պերճ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճրնտըքեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մորումեան, Տէր եւ Տիկին Տէր Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դուիթեան, Խաչիկ Նաճարեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 և 100 դպրոցին, Տէր և Տիկին Առաքել Ահարոնեան 100 և 100 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Գասպարեան, Յարութիւն Նէվշէհիրեան, Միսաք Եմէնէճեան, Ռօժէ Շէհրիեան, Պառ Մոսէսն, Երանուհի Տէր Կարապետեան, Ժիրայր Գասպարեան, Գէորգ Փափազեան, Ժորժ Բրուտեան, Պ. Կառուէն, Ռօլան Օհանեան, Մինաս Աճեմեան, Գափլանեան ընտանիք 50-ական, Վարդգէս Խոզեան, Վարուժան Անտոնեան, Վերժին Պետրոսեան, Համբարձում Ենովքեան 30-ական, Վրոյր Շալճեան, Աբրահամ Մանկասարեան 20-ական, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան, Հանրի Չիչէքեան, Մինասեան եղբարք դպրոցին 50-ական, Արշալոյս Հաճիվարդանեան 30 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Զապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները. - Ընկ. Մլքէ Թիւթիւնճեան 1000, Տիկին Հրաչեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան 100 Ֆ.: Իսկ քառասունքին Տընիզ Փէթրի 200, Տի Ռիւսօ 200, ընկ. Տիկին Ժագլի Գրիգորեան իր ամուսնոյն Վռամ Գրիգորեանի մահուան առթիւ 400, Վարդան եւ Սառա Մուրատեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մուրատեան 250 Ֆ.:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանէօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Աղնիւ Տաղճեանէ եւ զաւակներէ 500 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի իրենց քեռայրին Լեւոն Քըխեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

MENSUEL ARMENIEN CHERCHE

SECRETAIRE DE REDACTION
PLEIN TEMPS
POUR LYON
HOMME OU FEMME
MINIMUM 30 ANS
BILINGUE FRANÇAIS/ARMENIEN
POUR DEBUT MARS 1982
ECRIRE LETTRE MANUSCRITE
AVEC C. V. ET REFERENCES A
FRANCE-ARMENIE
c/o ARCHI PLUS
11 RUE ROYALE
69001 LYON

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHONS

Mécaniciennes
Surjeteuses
Conditionneuses
et Coupeurs
(en Sweet - Shirt)

Ets. ZADOURIAN
(MONTREUIL)
Tél.: 528. 61. 24

le CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP
et
l'UNION GENERALE
ARMENIENNE de BIENFAISANCE
présentent

MARDI 9 FEVRIER à 21 h.
CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP

le Pianiste-Compositeur

Shahan ARZRUNI

qui, après son concert de Paris, interprétera et commentera des œuvres pianistiques de Compositeurs Arméniens :

SAYAT NOVA, KOMITAS,
A. KHATCHATRIAN,
A. BABADJANIAN,
E. MIRZOYAN, A. HOVANESS
A. BARTEVIAN

Réservation :
U.G.A.B. 33, cours Pierre-Puget
13006 Marseille (91) 37 75 97
Centre Culturel Sts Sahak Mesrop
339, avenue du Prado
13008 Marseille (91) 77 84 70

RESTAURANT **EREVAN** — ՃԱՇԱՏՈՒՆ **ԵՐԵՒԱՆ**

իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝
կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՄԻԱՅՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ
Վ Ի Գ Է Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21·30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:
Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement : V. Sarkissian et L. Baghdassarian

du 19 avril au 4 mai
Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM
circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն – զրոյց՝

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. – Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէհայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերաչինի

SCHAVARCH MISSAKIAN
25ème anniversaire de sa mort
CONFERENCE -- DEBAT
LA PRESSE

avec la participation de :
P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

GRAND GALA

Organisé par
LES ANCIENS COMBATTANTS
D'ORIGINE ARMENIENNE
et La Chorale «ANI»

Sous la présidence d'honneur de
Monsieur JEAN FONTENEAU

LE GROUPE DE DANSE
«NAIRI»
ET LA
CHORALE «ANI»

LE 5 MARS, à 21 H.

Salle Jean - Arp
22, Rue Paul-Vaillant-Couturier
92140 — CLAMART
Réservation au: 642. 73. 10

ETS. BAKERDJIAN;
35, Rue de Trévise - 75009 Paris
Alimentation CHIRAG;
26, Rue de Trévise - 75009 Paris
TELE - CONDORCET;
175, Ave. Jean - Jaurès, Clamart

ՎԱԼԱՆՍ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Փետր. 18, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը:

Այս ժողովը լիազօր կը նկատուի ժողովականներու քանակին համաձայն:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Vacances en Italie sur l'Adriatique

30 Kms. DE VENISE

à Jesolo

Rejoignez-nous pour former groupe 15 à 18 Arméniens pour des vacances réussies dans hôtel grand confort sur plage privée dans un lieu calme, chambres et terrasses vue sur la mer, distractions, excursions à volonté par guides professionnels, menu à la carte, cuisine soignée.

DU 1er AU 31 AOUT 1982

Chaque personne règlera le montant de son séjour à l'établissement hôtelier.

Pour tout renseignement complémentaire et documentation adressez-vous à PAYLAGH GHIRAGOSSIAN
34, rue Ballu 75009 Paris.

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
6
SAMEDI
6 FÉVRIER
1982

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.099 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.099

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար կուսակցու– թեան 24-րդ համագումարը մինչ կը շարունակուէր եւ Ֆիթերման կը խօսէր «իբրեւ նախարար բոլոր ձախին թէ իբրեւ շարքային համայնավար», անդին, Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցու– թեան գործադիր մարմինը յատուկ նիստի մը ընթացքին նոր յայտարարութիւն մը կ'ընէր Լեհաստանի դէպքերուն եւ Արեւելեան երկիրներու բնոյթին մասին : Ընկերվարական կուսակցութիւնը անգամ մը եւս իր համակամութիւնը կը յայտնէ լեհ ժողովուրդին՝ դատապարտելով Վարշաւայի զինուորական իշխանութիւնը : Ընկերվարական ղեկավարներուն համաձայն զօր. Ժարուզելսկի իր խոստումը չէ յարգած եւ լեհ վարչակարգը «անել» մը առջեւ կը գտնուի : Ընկերվարականները ծանրանալով Արեւելեան Եւրոպայի վարչակարգերու «պատմական ձախողութեան» վրայ, կը հաստատեն թէ անկարելի է ընկերվարութիւն մը կառուցանել՝ ընդդիմանալով աշխատաւոր դասակարգին եւ ճզմելով ազատութիւնները : Ըստ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն, Արեւելեան երկիրներու համայնավար կուսակցութիւնները այլեւս կտրուած են ժողովուրդին զանգուածներէն :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ զինուորական պետական հարուածէն ի վեր (Դեկտ. 13) առաջին անգամ ըլլալով Լեհ Եկեղեցւոյ պետ Ժոզէֆ Կլեմփ Հինդչարթի Հռոմ կը հասնէր : Կլեմփի կ'ընկերանան Կրաքովիի եւ Վրոցլաւի առաջնորդները : Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն Լեհ Եկեղեցւոյ պետերը կրնան մէկ շաբաթ Վատիկան մնալ, Պապին հետ համախորհուրդ ճշդելու համար Լեհ Եկեղեցւոյ դիրքը՝ երկրին մէջ տակաւ վատթարացող կացութեան առընչութեամբ :

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ մէջ բախումները կը սաստկանան : Ընդդիմադիրները երկրին մէկ երրորդին տէրն են եւ իրենց գրոհները կը տանին քաղաքներուն մէջ իսկ : Զինուորականները կը ջանան ամէն գնով կազմակերպել Մարտ 28-ի ընտրութիւնները, եւ ձախը կը մերժէ մասնակցիլ : Սալվատորի կացութիւնը որոշ բարդութիւններ առեղծած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ եւս, երբ Սպիտակ Տան բանբերը կը յայտարարէր թէ Ամերիկա կրնայ կարգ մը երկիրներու մէջ, որոշ պարագաներու, զօրք ղրկել : Նիքարակուայի Արտաքին նախարար հայր Միկէլ տ'Էսքոթթօ այս ուղղութեամբ յայտարարած է, թէ «Զօր. Հէյկ բան չէ հասկցած Վիէթնամէն» :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ օդուժի Նորաթլաս փոխադրական օդանաւ մը առջի օր բախելով Ճիպութիի Կարպի լերան գագաթին, ջախջախուր եղած է : Տեղն ու տեղը մեռած են հինգ հոգինոց անձնակազմն ու 31 զինուորներ : Ոչ մէկ վերապրող կայ :

ԿՏԱՆՍԿԻ մէջ, Յունուար 27-ին ծնած է Լէխ Վալէզայի 7-րդ զաւակը, աղջնակ մը : Այս լուրը նոր կը հասնի Արեւմուտք եւ կ'ըսուի թէ Վալէզա, մինչ բանտարկուած, տակաւին չէ կրցած տեսնել իր նորածին զաւակը :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28-30)

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ԷՍՏՈՆԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Տալլինի մէջ էստոներէն լոյս տեսած է Աւետիք Իսահակեանի արձակ երկերու հաւաքածոն, ուր տեղ գտած են արեւելեան թեմաներով ստեղծուած պատմուածքները, առասպելներ եւ զրոյցներ : Հոսկէ նաեւ խորագիրը՝ «Լիլիթը, Զինգիզ խանը եւ միւսները» : Հաւաքածոն հայերէնէ թարգմանած է Եան Տամսաար, որ վերջին տարիներուն մեծ աշխատանք տարած է հայ գրականութեան դասական եւ ժամանակակից արժէքները էստոնացի ընթերցողներու սեփականութիւնը դարձնելու գործին մէջ :

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՒՄԸ

Ժողովրդական իմաստութիւնը հաւաքող ու պահպանող մասնագէտ մըն է Հայաստանի Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկի բանահիւսութեան բաժնի վարիչ Արտաշէս Նազինեան : Հայկական ժողովրդական հէքեաթներու հաւաքումը եւ ուսումնասիրութիւնը հին պատմութիւն ու աւանդութիւններ ունի : Այդ գործին նուիրուած են խումբ մը անուանի լեզուաբաններ ու բանահաւաքներ : Արտաշէս Նազինեան կը պատմէ, թէ այդ մարզին նախաձեռնողը կը համարուի Գարեգին Սրուանձտեան, որ իր հետազօտութիւնները կատարած է Արեւմտեան Հայաստանի տարածութեան մէջ : Անոր աշխատանքի արդիւնքները եղան 1875 եւ 1885 թուականներուն լոյս տեսած հայկական ժողովրդական հէքեաթներու երկու հաւաքածոները : Սրուանձտեան նաեւ առաջին անգամ դրի առաւ եւ 1874-ին հրատարակեց «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը : Անցեալ դարու վերջաւորութեան իրենց աշխատանքներով հանդէս եկան անուանի դէմքեր, այդ կարգին՝ Տիգրան Նաւասարդեան, որ լոյս ընծայած է Վաղարշապատի շրջանի հէքեաթներու տասը պրակ, Գէորգ Տէր-Աղեքսանդրեան, որ գրի առած ու հրատարակած է Թիֆլիսի հայկական հէքեաթները, Երուանդ Լալայեան, որ լոյս ընծայած է Արարատեան դաշտի հէքեաթներու երեք հատորներ : Լալայեան 1915 – 1916 թուականներուն գիտական արշաւ մը կազմակերպած է և հաւաքած մօտ հազար հէքեաթ : Ներկայիս բանահաւաքումը դարձած է սեւեռուն ուսումնասիրութեան առարկայ, որով կը զբաղի Հայաստանի Ակադեմիայի յատուկ բաժինը, որուն աշխատակիցները մեծ քանակութեամբ նիւթեր հաւաքելով 1958-էն սկսած են հրատարակել «Հայկական ժողովրդական հէքեաթներ» բազմահատոր գործը : Այդ հրատարակութեան գլխաւոր խմբագիրն է Արտաշէս Նազինեան : Մինչեւ այսօր արդէն լոյս տեսած են 11 հատորներ, որոնք կ'ընդգրկեն պատմական եւ արդի Հայաստանի բոլոր մարզերը :

×

ՄՇԵՑԻ ԾԵՐՈՒՆԻԻ 105-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Կիրովականի մէջ տօնուած է քաղաքի երիցագոյն բնակիչ Սահակ Մխիթարեանի 105-րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են աւելի քան երկու հարիւր հիւրեր : Տօնը զաւկի տէր Սահակ Մխիթարեան ծնած է Մուշ, տոհմիկ շինարարի ընտանիքի մէջ : Այս առթիւ ծերունին պատմած է, թէ դժուար էր Հայու ճակատագիրը այն տարիներուն : Իմ օճախը, ըսած է, ինչպէս տասնեակ հազարաւոր հայրենակիցներուս օճախը, քանդուած է բազմաթիւ անգամներ : Բայց ամէն անգամ մենք մեր մէջ ուժ կը գտնէինք դարձեալ վառելու կրակը մեր օճախին :

RÉTRO

«Կառուցանել ընկերվարութիւնը՝ Ֆրանսայի գոյներով», կ'առաջարկէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան համագումարը : Գեղեցիկ գաղափար : Ձեռնարկը դժուար պիտի ըլլայ սակայն : Ֆրանսան այսօր ընկերվարական գոյն ունի : Պէտք է կառուցանել ուրեմն ընկերվարութիւն մը՝ ընկերվարական գոյնով : Ամէն ինչ իր նրբերանգութեամբը :

Այս մասին խօսելու համար Համայնավար եւ Ընկերվարական կուսակցութիւնները պէտք է համագումար մը կազմակերպեն :

Թուրքի մէջ, զոր օրինակ …

ՀԱՆՐԻ ՄՈՆԹԱՆ

(Լը Մոնտ, Փետրուար 5)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՐԱՊ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ…

Ինչ որ ամէնէն շատ հիացումս կը գրաւէ դրամատուներու տնօրէններու սենեակներուն մէջ, անոնց սեղաններուն Պարապութիւնն է : Յաճախ կը դիտեմ այդ տնօրէնները : Պաշտօնեաներ անվերջ կը դառնան անոնց շուրջ : Ամէն վայրկեան բան մը կը հարցուի քարտուղարի մը կամ յաճախորդի մը կողմէ : Ամէն բոպէ պաշտօնեայ մը անոնց առջեւ կը դնէ թուղթ մը, որ կը ստորագրուի վերէն նետուած անշահախնդիր ու մակերեսային ակնարկէ մը վերջ : Եւ այնքան պատասխանատու, այնքան բազմազբաղ, այնքան հեղինակաւոր այս մարդոց սեղաններուն վրայ յաճախ ուրիշ բան չկայ, եթէ ոչ գրիչ մը :

Դրամատուներու տնօրէնները իրենց բազմաթիւ նմանները ունին : Ընկերութեան մէջ անոնք մաս կը կազմեն պատասխանատու մարդոց այն տեսակին, որոնք իրենց նստած տեղէն ամբողջ աշխարհ մը կը քալեցնեն : Եւ եթէ կը յաջողին ամբողջ աշխարհ մը այդպէս քալեցնել, պատճառը այն է որ իրենք իրենց տեղէն չեն շարժիր :

Նոյն ընկերութեան մէջ պատասխանատու մարդոց երկրորդ տեսակ մըն ալ կայ : Այս խմբակին պատկանողները երկու վայրկեան իսկ չեն կրնար նստիլ իրենց այն սեղանին առջեւ, որ արդէն խըճողուած է տետրակներով, բացուած կամ չբացուած նամակներով, թուղթերու ու թղթածրարներու դէզերով : Ամէն վայրկեան հոս ու հոն կը վազեն որպէսզի օգնեն կամ միջամտեն այս կամ այն պաշտօնեային, որպէսզի քննեն ու հակակշռեն այս կամ այն գործակցին աշխատանքը : Եթէ գործակից մը բան մը հարցնէ անոնց, փոխանակ բացատրելու, կ'ելլեն ու անձամբ կ'ընեն այդ գործը : Եւ որքան շատ կը միջամտեն ու կը հակակշռեն, այնքան շատ բան կը դրուի իրենց միջամտութեան ու հակակշռին տակ, այնքան շատ աւելի կը զբաղին, այնքան նուազ կը հասնին իրենց պատասխանատուութեան տակ դրուած բուն գործին :

Անշուշտ պէտք է հիանալ առաջիններուն կարողութեան վրայ : Իրենց այդ կարողութիւնը կուգայ ո'չ թէ փայլուն գործակիցներ ունենալէ, ո'չ թէ այդ գործակիցները լաւ մարզած ու ընտրած ըլլալէ, ո'չ թէ անսայթաք մեքենականութիւն մը հաստատած ըլլալէ, այլ պարզապէս ուրիշներու նկատմամբ վստահութիւն ունենալէ, ուրիշներու պատասխանատուութիւն կարենալ յանձնելէ : Այս բացառիկ մարդիկը հանգիստ են, որովհետեւ գիտեն ու կ'ակնկալեն որ իրենց գործակիցները պիտի աշխատին առնուազն իրենց չափ լաւ :

Երկրորդները խղճալի են, նոյնիսկ ծիծաղելի, որովհետեւ ուրիշներու վստահելու ու պատասխանատուութիւն բեռցնելու վարժութիւնը չեն կրնար ձեռք բերել : Եւ աւելի ո'չ թէ անոր համար որ իրենց գործակիցները անվստահելի են, ո'չ թէ անոր համար որ լաւ չեն ընտրած ու մարզած իրենց աշխատակիցները, այլ պարզապէս անոր համար որ կը կարծեն թէ ուրիշ մը երբեք պիտի չկարենայ ընել այն ինչ որ իրենք ընել կ'ուզեն :

×

Բարեկամ մը ունիմ որուն կ'այցելեմ պարբերաբար : Անցեալ օր իր մօտ գացած էի կրկին : Իր աշխատասենեակը մտնելէ առաջ անցայ սենեակէ մը ուր երեք պաշտօնեաներ պարապ կը նստէին : Կին մը ձեռագործ կը բանէր, երկու այրեր թերթ կը կարդային : Երբ մտայ բարեկամիս սենեակը, տեսայ որ քրտինքներու մէջ էր : Ապրանքներ կը տեղաւորէր դարակներու մէջ, հեռաձայններու կը պատասխանէր, յոգնութենէ կասկարմիր դարձեր էր :

– Վայրկեան մը նստէ, խօսինք, կը հանդչիմ, ըսաւ :

– Դուրսը պաշտօնեաներդ պարապ նըստած են, ըսի զարմանքով :

– Անոնք բան մը չեն կրնար ընել, պատասխանեց յուսահատութեամբ :

Խղճահարեցայ բարեկամիս վրայ : Ինքզինք կը խաբէր :

×

Այս բոլորէն վերջ համեստօրէն խոստովանիմ որ ես ալ դժբախտութիւնը ունիմ բարեկամիս դասակարգին պատկանելու : Եւ մենք թիւով քիչ չենք : Մեր նմանները շատ են ամէն կողմ, գործի հրապարակէն մինչեւ տուներու տան տիկինները : Կը դժուարանանք ուրիշի գործ յանձնելու :

Թէեւ Լէօնարտօ Տա Վինչի մեզի ըսած է, թէ ուրիշներու վստահութիւն ցոյց չտուողը երբեք հիասթափ պիտի չըլլայ, բայց ես գիտեմ որ օր մը մենք ալ հիասթափ պիտի ըլլանք անպայման : Հիասթափ պիտի ըլլանք, պատահմամբ տեսնելով որ ուրիշ մը մեզմէ աւելի լաւն ալ կրնայ ընել :

Ռ. Հ.

ՎԱԶԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վազը, ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (58-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Հոգիով եւ մարմնով՝ Զ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Միջնադարեան պոհարներ՝
ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Նամակներ Բարդէնին՝
Ց. ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Գրախօսական (Ռ. Սարոյեան)
Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Շաբաթ, Յունուար, 23 – 1982 :

Զորրորդ նիստը սկսաւ ժամը 14·25–ին ամբաստանութեան կողմի փաստաբան մէթր Վիտալ – Նաքէի ելոյթով: Ներկայացաւ որպէս գեսպան Տողան Թիւրքմէնի փաստաբանը եւ ոչ Թուրք Պետութեան փաստաբանը եւ ընդգծեց տարբերութեան կարեւորութիւնը որովհետեւ, աւելցուց, վճռաբանութիւնը կը միտի հակադրել Թուրքը եւ Հայը: Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի ամբաստանութիւնը կը փորձուի փոխակերպել որպէս Թուրք Պետութեան ամբաստանութիւնը. եւ մենք ձեռնհաս չենք պատմութեան դատարանը դառնալու, 1890էն 1915, 1920 – 1922 Թըւականներու անցուդարձերուն շուրջ, շարունակեց մէթր Վիտալ – Նաքէ եւ յատկապէս երդուեալներուն ուղղելով խօսքը բսաւ.– «պատմագէտներ է՞ք, դիւանագէտներ է՞ք. ո՛չ, պարզ երդուեալներ, կանչուած բնելու համար եթէ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը այս մահափորձին հեղինակն է և սահմանելու համապատասխան պատիժը: Զեռնհաս չէք, ի զօրու չէք պատմութիւնը դատելու, նոյնիսկ եթէ արժէքաւոր մարդիկ եկան եւ ձեր առջեւ ներկայացուցին դէպքեր: Տուեալները միջոցները չունիք որովհետեւ անհրաժեշտ է միւս կողմի պատճառաբանութիւնը ունենալ: Պաշտպանութիւնը կ'ուզէ որ թուրք Պետութիւնը նշանակէ վկաներ, պատմագէտներ: Ի՞նչպէս փաստաթուղթերու տարափին տակ ճշգրիտ կամ ոչ, կրնաք հիմնաւորել ձեր համոզումը: Թուրք Պետութիւնը չուզեց հաւանիլ այս կեղծերեւոյթ դատավարութեան: Սակայն դեսպանը հոս է, ես հոս եմ իրեն համար»:

Փաստաբանը բացատրեց թէ ինչու դեսպանը անձնապէս հոս չէ. ըսելով թէ որեւէ օգտակար բան չէր կրնար բերել դատավարութեան եւ արդարադատութեան քանի զուիցերական ոստիկանութեան յայտարարած է որ կրակողը չէ տեսած: Թղթածրարի քննութեան անցնելէ առաջ մէթր Վիտալ – Նաքէ բսաւ՝ «մէկ անգամուան համար պիտի կարենանք դատապարտել ահաբեկիչ մը»:

Յետոյ, ամբաստանող կողմի փաստաբանը թուեց ժամանակագրական ցանկը Թուրք դիւանագէտներու եւ Թրքական հաստատութիւններու, չահերու դէմ եղած ահաբեկչական արարքներուն, աշխարհի մէջ, սկսելով 1973 Յունուար 27–էն Սանթա Պարպարայի մէջ Թուրքիոյ ընդհ. հիւպատոսի եւ փոխ հիւպատոսի ահաբեկումներով Եանըգեանի կողմէ մինչեւ այս վերջին օրերու դէպքերը: Ընդամէնը, բսաւ, 56 ոճրափորձ, 15 երկիրներու 26 տարբեր քաղաքներու մէջ: Ֆրանսան 14 ոճրափորձով մրցանիշը ունի: 19–ը հրազէնով, 36–ը ռումբով եւ 1 գրաւում, որոնք պատճառեցին 19 Թուրք զոհեր, 13 Թուրք վիրաւորներ եւ 25 օտար վիրաւորներ: Ապա դառնալով դէպի երդուեալները՝ «եթէ ներողամիտ ըլլաք, իւրաքանչիւր հայու ձեռքին մէջ զէնք մը դրած կ'ըլլաք, հակաթուրք ցեղապաշտութիւնը արտօնած կ'ըլլաք: Ահաւասիկ պատճառը որուն համար Տողան Թիւրքմէն կողմ է, որպէսզի վերջ տրուի այս ահաբեկումներուն, նամանաւանդ որ Գիլինճեանի ամբաստանութիւնը կասկած չի վերցներ»: *Փաստաբանը, յետոյ, բսաւ որ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը դէպքերու իր յատուկ նկարագրութեամբ իսկ, ինքզինքը կը դատապարտէ: Երեք կարելիութիւններ կը ներկայանան: Կամ անմեղ է եւ պէտք չէ դատապարտել, կամ հեղինակն է մահափորձին, գուցէ ոչ առաջին, եւ պէտք է դատապարտել, կամ ալ մեղսակից մըն է, ինչպէս կ'ըսէ ան, որ մասնակցած է մահափորձին: Այս վերջինը պահանջուած է Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի կողմէ, որովհետեւ համախոհ է, բայց ձեր բարի տրամադրութիւնը կ'ուզէ. այդ պարագային ամէն Հայ կրնայ նոյն արարքը ընել, աւելցուց փաստաբանը որ սուտ գիւտեց յետոյ Գիլինճեանի մեղսակցութիւնը, վերլուծումը կատարեց քննութեան փաստաթուղթերուն, մէկ առ մէկ անդրադառնալով բերուած վկայութիւններուն եւ յատկապէս Քէնէթ Ռոպինսոնի վկայութեան որ տեսած է կրակողը մահափորձէն առաջ, կրակած ժամանակը, ատրճանակը պայուսակին մէջ դրած ատեն եւ մեկնած պահուն (եւ բաւական մօտէն, 8 մեթր ըստ Ռոպինսոնի): Մէթր Վիտալ – Նաքէ ըսաւ որ ութ վկաներուն վրայ եօթը կը նկարագրեն մահափորձին հեղինակը գրեթէ նոյն ձեւով, իսկ ութերորդը բացայայտ է: Ապա, փաստաբանը փորձեց ապացուցանել կանխամտածումը, ուր յայտարարեց՝* «Գիլինճեան մահափորձին հեղինակն է եւ արարքը կանխամտածուած է. պէտք է զայն դատապարտել»: *Անդրադառնալով թերթի մը խորագրին վրայ* «մարդու մը դատավարութիւնը չէ, այլ դատավարութիւնը ցեղի մը» *կը գտնէ վտանգաւոր, մէթր Վիտալ Նաքէ կը տեսնէ հոն երկու հրէշային իմաստակութիւն. – եթէ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը չդատապարտէք, դատապարտած կ'ըլլաք հայկ. դատը – եւ եթէ Գիլինճեանը չի դատապարտէք, դատապարտած կ'ըլլաք Օսմանեան կայսրութիւնը:* «Հոս, մարդ մըն է (Գիլինճեան) որ կ'ուզէ սպաննել մարդ մը (Թիւրքմէն), հայկ. դատը գործ չունի. ինչո՞ւ այս քարոզչութիւնը (մամուլ) անհատի մը շուրջ որ յանցաւոր է. որովհետեւ, մահ չկայ. եւ ասոր համար է որ անձնաւորութիւններ, կազմակերպութիւններ եկան վկայելու. լաւագոյն առիթն է, փրոփականտի: Պուշ Տիւ Ռոնի ոճրային Ատեանին կը փորձուի բսել տալ՝ ահաւասիկ ընդունելի ահաբեկչութիւն մը, ոչ ընդունելի ահաբեկչութիւն մը. կը փորձուի բսել տալ որ հայկ. ահաբեկչութիւնը օրինական է, եթէ ազատ արձակուի»: *Իր ճառի աւարտին, մէթր Վիտալ Նաքէ չվարանելով դիտումնաւորեալ ու սխալ մեկնաբանութիւններ կատարելէ, մէջբերումներ ընելէ, փորձեց ցոյց տալ որ Հայերու մեծամասնութիւնը համաձայն չէ եւ կը դատապարտէ բռնութիւնը:*

Արդ, մէթր Վիտալ Նաքէի ճառը տեւեց մէկ ժամ 25 վայրկեան. ժուժկալ ելոյթ մը արտասանուած առանց մասնաւոր խանդավառութեան:

×

Ընդհանուր փաստաբանի, մէթր Փօլ Փասքալի, ռազմավարութիւնը պարզ էր: Մէկ կողմ ձգել ցեղասպանութիւնը, Հայկ. Հարցը, Թուրքիան, որ երկու օր խորքը կազմեցին դատավարութեան: Այլ խօսքով, ապաքաղաքականացնել եւ քննել միայն Թղթածրարին բովանդակութիւնը: «Պէտք չէ հարցերը շփոթել» *բսաւ ան ուղղելով իր խօսքը երդուեալներուն եւ աւելցուց՝* «հոս եկած չէք բնելու համար եթէ 1915–ին ջարդեր տեղի ունեցած են. հոս պարզ երդուեալներ էք եւ Մաքս – Հրայր Գիլինճեան մահափորձի ամբաստանութեան տակ է Թիւրքմէնի անձին վրայ»: *Եւ ուրեմն, ընդհանուր փաստաբանը կէտ առ կէտ ներկայացուց ու քննեց ամբաստանութիւնները, հիմնուելով առաւելաբար եղած վկայութիւններուն վրայ: Մէկիկ նետեց ամբաստանեալին հաստատումները, ջանալով ապացուցանել որ անուղղակի եւ ակամայ մեղսակցութեան թեզը, Քէնէթ Ռոպինսոն, իր վկայութեամբ քանդեց: Ապա, մտնելով մանրամասնութեանց մէջ եւ հիմնուելով իր պատճառաբանութիւնը այլ վկայութեանց վրայ, բսաւ որ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի մասնակցութիւնը կարեւոր է մահափորձի պատրաստութեան եւ կատարումին մէջ: Ուստի, յայտարարեց՝* «կամաւոր մարդասպանութիւն՝ այո. կանխամտածութիւն՝ այո. մեղսակցութիւն՝ ոչ. մեղմացուցիչ պարագաներ՝ այո.»: *Մեղմացուցիչ պարագաներուն համար, բսաւ երդուեալներուն, հարկ է նկատի առնել ամբաստանեալին շրջանակը: Ան շատ լսած է ցեղասպանութեան Թուրքերու եւ Հայերու թշնամութիւններուն, հայ ժողովուրդի ցաւերուն մասին:* «Պաշտպանութեան վկաները ձեզի պատմեցին ահաւոր բաներ, յուզուեցանք, սարսռացինք. այս բոլորին դիմաց Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի հինգ զգդակները ոչինչ են. ուշադրութիւն թակարդը չիյնաք»: *Ընդհանուր փաստաբանը իր ամբաստանական ճառի, որ տեւեց 55 վայրկեան, աւարտին պահանջեց ութ տարի բանտարկութիւն:*

×

Հոս սկսաւ պաշտպանութեան պայքարը: Մէթր Փաթրիք Տէվէճեանին կը պատկանէր բանալ պաշտպանողական ճառերը: Ուղղակի «կռուեցան» կէտ առ կէտ, տարր ու տարր, առենագրութիւն առ առենագրութիւն հերքելու համար ամբաստանութեան թէզը: Իր բոլոր ճիգերը կեդրոնացուց Թղթածրարին սըխալները, թերիները, նկարներու անըստոյգ ճանաչումները, վկայութիւններուն հակասութիւնները ի յայտ բերելու: Եւ յաջողեցաւ: Այսպէս, յայտարարեց որ Հանձ Ուիթրիչի (նամակաբաշխ) վկայութեան մէջ կան բացայայտ հակասութիւններ. յատկապէս, ան կառքին (միթսուպիշի) դիրքը կը նշանակէ դէպի արեւելք եւ միւս բոլոր վկաները կ'ըսեն որ ահաբեկիչը խոյս տուած է դէպի արեւմուտք: Նաեւ նամակաբաշխը կ'ըսէ թէ ահաբեկիչին «քիթը կամարաձեւ» էր: Ինչ որ բնաւ պարագան չէ Գիլինճեանին: Նոյնպէս նկարներու նշանակութիւնը յստակ չէ: Շարունակելով, մէթր Փաթրիք Տէվէճեան հերքեց պ. Ըոթէթլէրի վկայութիւնը որ ըսած է թէ թիւ 7 եւ 10 նկարները կը նմանին ահաբեկիչին: Եթէ թիւ 10 Գիլինճեանն է, թիւ 7 ան չէ, եւ երկու նկարները իրարու հետ բնաւ նմանութիւններ չունին: Նետեց նաեւ վկայութիւնները, տիկիններ Հերմանի եւ Շէաէրի որոնք յայտարարած են որ թիւ 8, 10 եւ 14 նկարները ամէնէն շատ կը նմանին ահաբեկիչին, առանց հարիւրէն հարիւր վստահ ըլլալու: Իսկ գալով Թուրք վկաներուն, դեսպանի կառքին վարորդը Թասսէլէն յայտարարեց դատարանին առջեւ որ կրակողը հազիւ տեսած է եւ չի կրնար ըսել որ Գիլինճեանն է: Երկրորդը Էրասլան, թիկնապահը դեսպանին, իր զանազան յայտարարութիւններուն մէջ հարիւրէն ութսուն կը հաստատէ, ապա ուրիշ անգամ հարիւրէն յիսուն, այսինքն հոս ալ բացայայտ հաստատում մը չկայ:

Իսկ, Քէնէթ Ռոպինսոն, որ ատեանին առջեւ հաստատեց թէ ահաբեկիչը Գիլինճեանն է, իր նկարագրութեան մէջ չըսեր որ ան ակնոց ունէր եւ կը խօսի գանգուր մազերու մասին, ինչ որ չի համապատասխաներ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանին:

Արդ, այս եւ այլ բացատրութիւններէ յետոյ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան մերժեց մահափորձի ամբաստանութիւնը եւ աւելցուց որ մեղսակցութիւնը եւս կարելի չէ նկատի առնել քանի մահափորձին տեղեակ եղած է արարքէն յետոյ: Անշուշտ, մէթր Փաթրիք Տէվէճեան չմոռցաւ այս հարցին քաղաքական երեսը եւ բովանդակութիւնը: Իր խօսքին սկիզբը դրաւ հայկական դիմադրութեան դրդապատճառները, յայտարարեց որ Հայերը առաջին զոհերն են ցեղապաշտութեան: Ծարանեց Թուրքիան իր կատարած բոլոր ճնշումներուն համար, Թուրքիան որ այսօր իր ժողովուրդին կ'ընէ ինչ որ ըրաւ Հայերուն: Հարիւր հազար Թուրք այսօր կը լեցնեն Թուրքիոյ բանտերը: Իր պաշտպանողական ճառի (որ տեւեց յիսնուն վայրկեան) աւարտին ըսաւ՝ «ահաբեկչութեան դէմ եմ: Ճանչցէք ցեղասպանութիւնը. դուք չէ որ գործած էք. զղջում յայտնեցէք, քանի դուք չէք հեղինակները, հետեւեցէք Վիլի Պրանտի օրինակին. ներում խնդրեցէք եւ ահաբեկչութիւնը կը դադրի»:

×

Ցեղասպանութիւն, բնաջնջում, ահաբեկչութիւն, Թուրքիա, հայկ. հարց դարձեալ նիւթ պիտի ըլլար Ատեանին առջեւ, մէթր Հանրի Լըքլէռի պաշտպանութեան ճառով, որ ոտքի ելաւ ու դերագոյն ճիգի մը մէջ, դնելով իր ամբողջ տաղանդը, (որ մեծ է) պահանջեց անպարտ արձակումը: Արդարեւ մէթր Հանրի Լըքլէռի ելոյթը գագաթնակէտը եղաւ այս երկու օրերուն: Պերճախօս եւ համոզիչ, փաստաբանը յիսուն վայրկեան եղաւ բանբերը հայ ժողովուրդին: Դըժուար է հարազատօրէն տալ բովանդակութիւնը իր խօսքին այնքան կուռ եւ զօրաւոր էր: Բան չմոռցաւ: 1915–ի Թուրքիայէն մինչեւ 1982–ի Թուրքիան, Մանուշեանէն՝ հայ դիմադրականը որ Նացիները գնդակահարեցին՝ մինչեւ Վիկտոր Հիւկոյի «յոյն մանուկը», «Թուրքերը այստեղէն անցան. ամէն ինչ աւեր է եւ սուգ ... ամէնուրեք ամայութիւն է, առանձին, սեւցած պատերուն մօտ, կապոյտ աչքերով յոյն մանուկ մը: Բարեկամ, կ'ըսէ կապոյտ աչքերով յոյն մանուկը, կ'ուզեմ վառօդ եւ գնդակներ...»: «Ինչ որ այսքան գեղեցիկ կը թուի բանաստեղծին տողերուն մէջ, կը յանդգնի՞նք այսօր ահաբեկչութիւն որակել», *ըսաւ մէթր Հանրի Լըքլէռ:* «Ո՞ւր է արդարութիւնը», *շարունակեց ան,* «որքան ատեն որ Թուրքիան չընդունի ցեղասպանութիւնը, այնքան ատեն պիտի կրէ իր ոճիրին լուծը: Ժողովուրդ մը կար, հող մը, մշակոյթ մը, մարդիկ որոնք կ'ապրէին իրենց պապենական բարքերով, լեզուով. այսօր, ոչինչ, եւ կ'ուզէք որ մոռնա՞նք պատմութիւնը»: «Ահաւասիկ ասոր համար է որ Մաքս – Հրայր Գիլինճեան օրին մէկը ձգեց իր խանութը եւ գնաց Պեռն. որովհետեւ իր ծագումը մաս կը կազմէ իր անձին. իր ծնունդէն ի վեր միշտ խօսուած է իրեն Հայաստանի մասին, ջարդերու մասին – ու երբ մարդիկ կուգան ու իրեն կ'ըսեն թէ բան մը կ'ուզենք ընել մեր ժողովուրդին համար, Գիլինճեան կ'երթայ»: *Մէթր Լըքլէռ, յետոյ, կ'ապացուցանէ որ ցեղասպանութիւնը, պատմական դէպք մըն է զոր բազմաթիւ գիրքեր, փաստաթուղթեր կուգան վկայելու: Նշեց ամերիկեան գրօսաշրջիկներու վկայութիւնը, Թալէաթի հեռագիրը, մէկ խօսքով ցեղասպանութեան դատավարութիւնը ըրաւ եւ ըսաւ՝* «ուրենմն, մոռնա՞լ», «ո՛չ. ես շնորհակալ եմ քեզի, Մաքս, նոյնիսկ եթէ ըրիր, գոնէ այսօր առիթը ստեղծեցիր որ խօսինք այս ողբերգական պատմութեան մասին»: *Իսկ իր խօսքը ուղղելով ընդհանուր փաստաբանին ըսաւ՝* «երբ դուրսը լսեցին որ ութ տարի բանտարկութիւն կը պահանջէք, պր. ընդհանուր փաստաբան, երիտասարդները պոռացին, լսեցի անոնց ձայները. բայց տեսայ նաեւ կիներ որ կուլային մրմնջելով ... դարձեալ, դարձեալ, եւ այս մայրը որ տեսաք հոս, կուլայ»:

«Եթէ դատապարտած ըլլային մարդկութեան դահիճները, ո՞վ գիտէ եթէ այսօր առաջքը առած չէինք ըլլար այլ չարաղէտ դէպքերու. ինչո՞ւ այսօր թուրք կառավարութիւնը կ'ուրանայ, ինչո՞ւ թուրք կառավարութեան վերոն կ'ընդունի 30–րդ պարբերութեան համար»: *Սակայն, մէթր Հանրի Լըքլէռ նաեւ խօսեցաւ Թղթածրարին վրայ եւ յիշեց Ֆրանսայի ոստիկանին յայտարարութիւնը, որ ըսած էր Ատեանին առջեւ թէ* «ֆրանսական ոստիկանութիւնը համոզում չէ գոյացուցած թէ Գիլինճեանը կրնայ ըլլալ ահաբեկիչը». *Նաեւ հերքեց Քէնէթ Ռոպինսոնին վկայութիւնը, որ եկաւ ատեանին առջեւ եւ ըսաւ որ ահաբեկիչը Գիլինճեանն է, սակայն զուիցերական ոստիկանութեան իր ըրած յայտարարութեան մէջ ուր տուած էր ահաբեկիչին նկարագրութիւնը, ակնոցի մասին խօսք չէր ըրած. նոյնպէս գանգուր մազերու մասին խօսած էր, ինչ որ իրականութեան չի համապատասխաներ: Փաստաբանը նաեւ շեշտը դրաւ անունին վրայ, ըսելով թէ ինչպէս երկու կամ երեք հոգի կ'երթան Պեռն եւ միակը որ իր անունով կառք կը վարձէ եւ պանդոկ կ'երթայ, Մաքս – Հրայր Գիլինճեանն է, ինչ որ կը նշանակէ թէ ինք ահաբեկիչ մը չէ: Կարելի բան չէ որ ահաբեկիչ մը իր անունով գործէ, ուրեմն, շարունակեց ան, «փաստ չունիք»: Ապա, խօսեցաւ Թալէաթի մասին որ այսօր Թուրքիան հերոս մը ըրած է, անոր սպանութեան մասին 1921–ին եւ Ս. Թէհլիրեանի դատավարութեան եւ անպարտ արձակումին: Եւ իր պաշտպանողական ճառը վերջացուց հետեւեալ խօսքով.*

«Հայերը արդարութիւն կը սպասեն: Գիտեն որ յանցաւոր չէ: Եթէ անպարտ արձակէք, մեծութիւն ցոյց տուած կ'ըլլաք: Ըրէք արդարութիւնը եւ ցոյց տուէք որ մեր հողը ազատութեան հող մըն է»:

Մէկ ժամ յիսուն խորհրդածութենէ յետոյ, ժամը ճիշդ 22–ին, Նիստը վերըսկսաւ եւ նախագահը կարդաց, արդիւնքը խորհրդածութեան.

– Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը մահափորձ կատարած ըլլալուն յանցանքի տակ է: Երդուեալները մեծամասնութեամբ կը պատասխանեն՝ ո՛չ.

– Մաքս – Հրայր Գիլինճեանը մեղսակից է՞ կատարուած մահափորձին – երդուեալները մեծամասնութեամբ կը պատասխանեն՝ այո՛:

Ուրեմն Մաքս – Հրայր Գիլինճեան մահափորձի մեղսակից ըլլալուն համար կը դատապարտուի երկու տարուան բանտարկութեան:

(5 եւ վերջ)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Սիրքուլօ տէ լա փրէնսայի սրահին մէջ, Դեկտ. 10-ին տեղի ունեցած է «Արմենիա» օրաթերթի 50-ամեակին առթիւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն առաջինը՝ դասախօսութեանց երեկոյթը : Ներկայ եղած են հայ թէ օտար մամուլի, կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ : Բացումը կատարած է ճարտ. Վ. Պէրպէրեան : Առաջին դասախօսը՝ Փրոֆ. Ալեխանտրօ Նեսբրալ, համառօտ ակնարկ մը նետելէ ետք մամլոյ շրջանակին վրայ, շեշտած է ընդհանրապէս մամուլի կարեւորութիւնը եւ «Արմենիա»ի հիմնադրութեան կարիքը : Թուրէն Մօզեան յարգանքի խօսք ուղղելէ ետք յիսուն տարիներու ընթացքին ծառայած հայ լրագրողներուն, խօսած է հայ մամուլի կազմաւորման մասին եւ պարզած քաղաքական եւ ազգային այն կացութիւնը, որուն մէջ հիմնադրուած է «Արմենիա»ն : Երրորդ դասախօսը՝ Մաքրուհի Թոսս Մախեան, դիտել տուած է թէ Սփիւռքի բոլոր գաղութներու մէջ գլխաւոր նպատակ եղած է եւ անհրաժեշտութիւն հայկական թերթ հիմնելու գաղափարը : Փրոֆ. Հեկտոր Քորտերօ անդրադարձած է Հայոց պատմութեան՝ նախաքրիստոնէական ժամանակներէն մինչեւ Թրքական ջարդերը : Դասախօսութեանց աւարտին, Հայ Կեդրոնի սրահը տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ուր խօսք առած են Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան անունով Զաքար Անմահունի (հայերէն) եւ Իսահակ Նիկողոսեան (սպաներէն), տեղական ձայնասփիւռի եւ մամուլի ներկայացուցիչներ եւ պետական նախկին բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ : Փակման խօսքը արտասանած է թեմին Հայրապետական Պատուիրակը՝ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան :

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Կազմակերպութեան սրահին մէջ, Դեկտ. 13-ին, նշուած է Պարոյր Սեւակի մահուան 10-ամեակը : Բացումը կատարած է Ալֆրէտ Ղարախանեան : Սեւակի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Ժորժիկ Աբրահամեան : «Անլռելի Զանգակատուն»էն հատուածներ արտասանած են Սարօ եւ Լիդա Նազարեան : Ցուցադրուած են Պարոյր Սեւակի կեանքէն առնուած լուսապատկերներ : Փակման իր խօսքով Կոբիւն Եպիսկ. Պապեան վեր առած է Սեւակի գրական վաստակին արժէքը :

×

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Համալսարանի (Եու. Էս. Սի.) երկրաչափութեան բաժանմունքի տնօրէն Զօհրապ Գաբրիէլեան մեռած է Դեկտ. 30-ին, 58 տարեկանին : Ծնած էր Հալէպ : 1957-ին դասախօս նշանակուած է Քալիֆորնիոյ Համալսարանին մէջ, վկայուելէ ետք Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն : 1970-էն ի վեր կը վարէր Քալիֆորնիոյ Համալսարանի երկրաչափական բաժանմունքի տնօրէնի պաշտօնը, իսկ 1975 - 1980 թուականներուն եղած է Համալսարանի փոխ - նախագահ : Թաղումը կատարուած է Յունուար 7-ին : Համալսարանի տնօրէնութիւնը յուշի երեկոյթ մը կազմակերպած է Յունուար 13-ին, ի յարգանս ողբացեալին :

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Յունուար 24-ին մեռած է Աղաւնի Մուրատեան : Ողբացեալը 1915-ի շրջանին գտնուած է Երուսաղէմ եւ ուսուցչական պաշտօններ վարած օտար վարժարաններու մէջ : Պոլիս վերադարձին պաշտօնավարած է Գատըգիւղի Թորոսեան վարժարանը : Մասնակցած է նաեւ համայնական աշխատանքներու . եղած է ատենապետուհի Գատըգիւղի Աղքատախնամին եւ անդամուհի Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Օժանդակին :

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալէք Մանուկեան վարժարանին մէջ, Յունուար 16-ին ներկայացուած է Համբարձում Պէրպէրեանի «Թի - թեռ» մանկական օփերան, 150 աշակերտներու մասնակցութեամբ : Բեմադրած ու պարերը սորվեցուցած է Գառնիկ Գազազեան, իսկ երգերը՝ Արթօ Միւհենտիսեան :

×

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Դեկտ. 20-ին, հիմնուած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Երիտասարդաց Ընկերակցութիւնը : Հաւաքոյթին մասնակցած են քառասուն երիտասարդներ : Խօսք առնելով Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Փափազեան, Կարպիս Եսայեան եւ Ե. Նիկողոսեան պարզած են Ընկերակցութեան նպատակը եւ անոր կատարելիք դերը մշակութային, արուեստի եւ ընկերային մարզերու մէջ : Հաւաքոյթի վերջաւորութեան կազմուած է Հ. Ե. Ը.ի առաջին Վարիչ Մարմինը :

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Մշակ. Արարատ Կազմակերպութեան սրահին մէջ, Յունուար 14-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը նուիրուած Անդրէ Տէր - Օհանեանի (Ամուրեան) : Բացումը կատարած է բանաստեղծ Արմանս : Անդրէ Տէր - Օհանեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Ռազմիկ Խուրշիդեան : Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, արտասանուած են ողբացեալի գործերէն հատուածներ, Միութեան երգչախումբը մեկնաբանած է հայրենասիրական երգեր : Խօսք առած է նաեւ Արտակ Արք. Մանուկեան :

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակ. Միութեան «Հրաչ Երուանդ» սրահին մէջ, Յունուար 20-ին, տեղի ունեցած է ողջերթի երեկոյթ մը ի պատիւ Հայաստանի երեք արուեստագէտներուն՝ նկարիչ Գրիգոր Խանջեան, երգչուհի Գոհար Գասպարեան եւ դաշնակահար Յարութիւն Փափազեան, որոնք Յունուար 4-ին ժամանած էին Մոնրէալ, ուր, ինչպէս նաեւ Թորոնթօ տուած էին հանդիսութիւններ : Խօսք առած են Թէքէեան եւ Պարոյր Սեւակ Մշակ. Միութիւններու, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղի, Ալէք Մանուկեան վարժարանի ներկայացուցիչները : Շնորհակալութեան խօսք արտասանած են Հայաստանի արուեստագէտները :

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մալաքեան - Գասպարեան» սրահին մէջ, Յունուար 16-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի ճաշ - հաւաքոյթը : Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Ժիրայր Նատեան, անդրադառնալով վարչութեան առաջադրանքներուն : Խօսք առած են Թաղական Խորհուրդի ատենադպիրը՝ Կարապետ Գասպարեան, եւ Լեւոն Ճկունի շեշտելով մեր մշակոյթին պահպանման կարեւորութիւնը : Կարապետ Գալֆայեան, Արամ Առաքելեան եւ Մկրտիչ Սվաճեան վեր առած են երգչախումբին դերը գաղութին մէջ : Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը : Հաւաքոյթը վարած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՎԱՐՊԵՏ ՀԵՆՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ԷԹԻՒՏՆԵՐՈՒ ԾԱՂԿԱՔԱՂԸ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Պրոգրէս» հրատարակչատանէն անգլերէն լոյս տեսած է համաշխարհային ճատրակի շարադրանքի էթիւտներու ծաղկաքաղ մը, որ կը բովանդակէ 2545 էթիւտ : Աշխատութիւնը կը պատկանի ճատրակի միջազգային կրոսմայսթէր Հենրիկ Գասպարեանի, որ հետազօտած է ծանօթ վարպետներու գործերը : 72-ամեայ վարպետը ոչ միայն կը շարունակէ ստեղծել, այլեւ կը մասնակցի միջազգային կարգ մը մրցումներու : Ան, սակայն, առաւելաբար ուշադրութիւն կը դարձնէ ճատրակի յատուկ գրականութեան լոյս ընծայումին : Իր գրիչին կը պատկանին Երեւան, Մոսկուա, Արժանթին, Սպանիա եւ Արեւմտեան Գերմանիա հրատարակուած 15 գիրքեր :

ԵՒՏՈՒՇԵՆԿՕՅԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Եւգենի Եւտուշենկոյի «Ես Սիբիրցի եմ» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն, որուն թարգմանութիւնը կատարած են Գէորգ Էմին եւ Գառնիկ Բանդուրեան : Գիրքին մէջ առնուած է Եւտուշենկոյի Հայաստանի մասին գրած յօդուածը, ուր կ'ըսուի. «Երբ ես Հայոց հնագոյն ձեռագիրներու գանձարանին մէջ՝ Մատենադարան, տեսայ թալանէ ու ասպատակումներէ քարայրներու մէջ թաքցուած, հրաշքով փրկուած եւ սարսափէ քարացած ձեռագիրները, կրկին ու կրկին սկսայ խորհիլ հայ ժողովուրդի ճակատագրի մասին : Ժողովուրդի մեծութիւնը կ'որոշուի ոչ թէ անոր թիւով, այլ անոր իմացական հարստութեամբ, անոր մտաւոր զգաստութեամբ, անոր պատմական ու մարդկային արիութեամբ : Հայ ժողովուրդը շատ տառապանքներ կրած է, բայց հակառակ անոր, կրցած է դարերու մէջէն մեզի հասցնել իր բարձր մշակոյթը, մոմի լոյսի պէս ձեռքի ափով զայն պաշտպանելով ժամանակի հողմերէն» : Ապա յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ հայ գրողներու, որոնց հանդիպած է :

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅՐ ՄԱՆՈՒԷԼԻ ԺԸՆԵՒԻ ՄԻՋՅԱՐԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ (*) ԿՈՉԸ

Ժընեւի մէջ կազմուած է միջյարանուական կոմիտէ մը, որ կոչ մը կ'ընէ Թրքական ձեռնհաս իշխանութեանց որպէսզի «լուսաբանութիւններ կատարուին Հայր Մանուէլ Երկաթեանի պարագային շուրջ եւ ան վայելէ Թուրք Հանրապետութեան ստորագրած մարդասիրական բնոյթի միջազգային յանձնառութեանց համապատասխան վերաբերում մը» :

Կոչը ստորագրողները՝ Փրոֆ. Ժան - Մառք Շափիւի (բողոքական աստուածաբանութեան համալսարան), Փրոֆ. Սիմոն Ժառկի (Ժընեւի գրականութեան համալսարան), հայր Ալպէր Լէնշան («Շուազիր» պարբերականի տնօրէն), կը յիշեն Հայր Մանուէլի ձերբակալման պարագաները, 1980 Հոկտ. 10-ին, եւ ըստ Թրք. աղբիւրներու անոր դէմ եղած մեղադրանքները. - ա) տարադրամի արտածում. բ) Պետութեան ապահովութեան դէմ վնասակար արարք : Այս վերջինը կը կայանայ Հայր Մանուէլի մօտ «գտնըուած» թուղթերու մէջ, Հայաստանի քարտէզ մը եւ վկայութիւններ 1915-ի ցեղասպանութեան շուրջ : Ցարդ էմնըսթի Ի ջանքերը յաւելեալ տեղեկութիւններ առնելու համար ապարդիւն եղած են : Այդ իսկ պատճառով այս կոմիտէն կազմուած է եւ կոչ կ'ընէ :

(*) Secrétariat : Armand Gaspard
5, Miremont, 1206 Genève
Tél. : 46 39 66

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Սէլիմ փինպաշին այնտեղ էր, կը ըսպասէր որ Զարէն նայէր իրեն ու ժըպտէր : Փինպաշին ինքն ալ շատ բան չհասկցաւ Զարէի այդ ուժեղ եւ զսպուած լռութենէն : Խօսեցնելու համար կարծես, Սպիտակ Ձիաւորի գլուխն առաւ թաթարի ձեռքէն ու Զարէին մօտենալով՝ ըսաւ.

- Քուկդ է, խանըմ, այս գլուխը, որուն համար ռազմադաշտ իջար ու չարչարանքներու ենթարկուեցար : Ես խոստացայ նուիրել քեզ : Մեր երկուքին թող ըլլայ նաեւ փառքը :

Զարէ առաւ գլուխը իր երկու ձեռքերով : Օհ, ինչքա՜ն ծանր էր եւ ինչքա՜ն ուզած էր ա՛յ այդպէս իր ձեռքերուն մէջ բռնել գլուխը Սպիտակ Ձիաւորին : Այլեւս գոց էին այդ աչքերը, որ շանթէ արձակուած կրակի պէս նայած էին իրեն : Զարէն չգիտէր՝ ժպտէ՞ր Սէլիմ փինպաշուն, թէ այնպէս լուռ մնար, լեցուած անծանօթ զայրոյթով ու յուզումով : Այժմ միայն հասկցաւ, որ վրէժով ու անհանգիստ ջերմութիւնով լեցուն իր հոգին ու մարմինը անոր գլուխը չէր որ կ'ուզէին :

Զարէ այն օրերուն ուզեց լեռ բարձրանալ, մտնել Սպիտակ Ձիաւորի վրանը՝ անոր գլուխը իր ձեռքով կտրելու համար : Սակայն, այդ պահուն, երբ գլուխը բռնած էր իր երկու ձեռքերով, կարծես ներեց, ներեց ամէն բան. ո՛վ գիտէ, թերեւս անոր համար որ իր ձեռքով կտրած չէր անոր գլուխը ... Որպէս կին՝ Սպիտակ Ձիաւորի ուժին ու հմայքին առջեւ ունեցած էր տկարութիւններ, յաճախ այն աստիճան, որ չգիտէր թէ իրա՞ւ փորձ պիտի ընէր կտրելու Մարտիկի գլուխը, երբ ներս մտնէր վրանէն ու անոր հետ քնանար ...

Սէլիմ փինպաշին կը նայէր Զարէին : Կը նայէին նաեւ բոլորակ կապած զինուորները : Անոնց առջեւ Զարէ ճիգ կ'ընէր զսպելու իր տկարութիւնը : Անտարակոյս եթէ Մարտիկ ողջ բռնուէր, Զարէ վար պիտի դնէր իր լերան թագուհու հպարտութենէն ու պիտի ըսէր ամէն բան . այնքա՜ն յոգնութիւն կը զգար իր ոսկորներուն մէջ : Պիտի ըսէր, որ այն պահուն, երբ Մարտիկը ծառին կապել տուած, հրամայած էր որ խարազանէին կռնակը, անոր հասակը գրկելու ու իր կրծքին այնքան ժիր սեղմելու տենդով մը բռնուած էր, թէեւ կը խնդար եւ կ'ուզէր որ աւելի եւ աւելի խարազանէին կռնակը :

Սալոմէի մը պէս Զարէն պիտի ուզէր համբուրել Խալֆայի աշկերտին կտրուած գլուխը՝ ըսելու համար որ այն օրերուն ինք գնտանը գացած էր ժպտելու անոր, քակելու շղթաները եւ խնդրելու որ գիշերը հետեւէր իր հաւատարիմ ծառային՝ Մէմոյին : Ան զէնքը իր սենեակը պիտի առաջնորդէր :

Զարէ այդ ուժեղ զգացումներուն մէջ խարազանել տուած էր անոր կռնակը, ո՛վ գիտէ, թերեւս նոյն տենդով բռնըւած՝ ինք կտրէր նաեւ անոր գլուխը...

Զարէ այդ ուժեղ լռութեան մէջ զգաց որ արդէն պարտուած էր Մարտիկի գլուխէն : Ի՞նչ պատահած էր իրեն : Իր մէջ անդիմադրելի ուժ մը զինք անհանգիստ կ'ընէր : Կարծես շատ դժբախտ պիտի ըլլար իր կեանքին մէջ, եթէ մտիկ չընէր իր այդ կանացի տկարութեան, ի՞նչ հոգ թէ բանակն ամբողջ իրեն կը նայէր :

Բոլորակ կապող զինուորներուն ու ձիաւորներուն մէջ փոթորիկի նման աղմուկ մը ինկաւ, երբ Զարէն կապոյտ յուլունքով, ոսկիի չափ ծանր գլուխը իր երկու ձեռքերուն մէջ բռնած՝ համբուրեց ճակատը, լեռնական քիւրտ թագուհու մը պէս համարձակ...

Օ՛հ, երանի չհամբուրէր, ինչքա՜ն միամիտ եղած էր, ինչքա՜ն ցուրտ էր այն ճակատը, որ յաղթած էր Հաճի Մուսայի եւ ամուր կեցած էր բանակներու դէմ : Վերջապէս, մարմինէն կտրուած գլուխ մըն էր այլեւս, որ կարելի էր գործածել վրէժի ու փառքի համար միայն :

Արեւը լերան վրայ էր՝ մարմինէն կըտրըւած կապոյտ յուլունքով գլուխին պէս գեղեցիկ ու իմաստուն :

(Շար. 497)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յարութիւն Բէքմէզեան, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Բէքմէզեան եւ զաւակները, Օր. Նարդուհի Սօլանժ Բէքմէզեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Շէզիրլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ժիրօ եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ներկայիւս կուգան իրենց խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու Նորվան վրդ. Զաքարեանի, Իսահակ քհնյ. Հէքիմեանի եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒԱՐԴ ԲԷՔՄԷԶԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Եսայեան)

մահուան առթիւ։

Այս առթիւ ողբացեալին յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՎԱԼԱՆՍ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Փետր. 18, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը։

Այս ժողովը լիազօր կը նկատուի ժողովականներու քանակին համաձայն։

Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ՆԱՄՈՒՍ»Ը
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Շիրվանզադէի «Նամուս»ը կը ներկայացուի Կիրակի Փետրուար 14, ժամը 15-ին Թէաթր - Մինիխիփալ, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին։

Vacances en Italie sur l'Adriatique

30 Kms. DE VENISE

à Jesolo

Rejoignez-nous pour former groupe 15 à 18 Arméniens pour des vacances réussies dans hôtel grand confort sur plage privée dans un lieu calme, chambres et terrasses vue sur la mer, distractions, excursions à volonté par guides professionnels, menu à la carte, cuisine soignée.

DU 1er AU 31 AOUT 1982

Chaque personne règlera le montant de son séjour à l'établissement hôtelier.

Pour tout renseignement complémentaire et documentation adressez-vous à PAYLAGH GHIRAGOSSIAN
34, rue Ballu 75009 Paris.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի տարեվերջի հանդէսը (մրցանակաբաշխութիւն) Յունիս 20-ին։

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի ի նպաստ պարանցիկ - ճաշ՝ Նոյ. 13-ին։

×

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ
ՀԱՄԵՐԳԸ

Ուրբաթ, Փետրուար 26-ին, Իսիի մէջ, Իսիի Եկեղեցւոյ վերաշինութեան ի նպաստ։
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

×

Հայ Արիներու Միութեան
Լիոնի Շրջանի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Փետրուար 28, կ.ե. 14.30-ին
Salle Molière

×

Մարսէյլ.— Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 67-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը՝ Ապրիլ 4, Կիրակի, ժամը 13-ին, ճաշով, Վասպուրական սրահին մէջ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ս. ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 14, ժամը 13-ին Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիի սրահին մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

հայկական համադամ կերակուրներ, սիրայօժար պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ
OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHONS

Mécaniciennes
Surjeteuses
Conditionneuses
et Coupeurs
(en Sweet - Shirt)

Ets. ZADOURIAN
(MONTREUIL)
Tél.: 528. 61. 24

MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
15, rue du 24 Avril, 69150 DECINES
Tél.: (7) 849. 42. 97

Stages de Littérature Arménienne

La connaissance de l'Histoire et du patrimoine culturel arménien est un des axes choisi par la Maison de la Culture Arménienne de Decines, afin de faciliter la reconnaissance culturelle des Arméniens d'aujourd'hui.

La littérature joue à cet égard un rôle tout à fait singulier, car non seulement elle est l'expression d'une époque avec ses implications sociales, politiques et idéologiques, mais étant à l'échelle de la pensée de son époque elle donne un reflet authentique des valeurs fondamentales du peuple qui l'a portée.

PROGRAMME:

- 6 - 7 Février: *Introduction générale Lecture et explication d'un texte de Daniel VAROUJAN.*
- 13 - 14 Mars: *Hagop OCHAGAN «Première larme» et «Chahbaz»*
- 3 - 4 Avril: *Chahan CHAHNOUR «La Retraite sans musique»*
- 8 - 9 Mai: *Nigoghos SARAFIAN «La Conquête d'un espace»*
- 12 - 13 Juin: *Zareh VORPOUNI «Le Candidat»*

INFORMATION:

- *LIEU: Maison de la Culture Arménienne; 15, Rue de 24 Avril 1915 69150 - DECINES*
- *FREQUENCE: Deux séances de 2 heures par mois Samedi de15 à 17h Dimanche de 9 à 11h*
- *DEROULEMENT: Les cours (1h.30) seront suivis d'un débat (30 mn)*
- *PREPARATION: Les textes à étudier seront envoyés 2semaines avant la date du stage aux personnes inscrites.*
- *Conférencier: KRIKOR BELEDIAN*
- *INSCIPTIONS:*

Abonnement: 125 F. les 5 stages
Date limite des inscriptions: 8 jours avant la date du stage.
Prix: 30 F. par stage

UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous lc Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

avec la participation
du Chanteur *VIGUEN*
et de nombreux artistes

Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par :
BERNARD DEDEDJIAN et son orchestre

Réservation :
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées (clôture le 3 mars)*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն - զրոյց՝

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. - Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէհայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերասինի

SCHAVARCH MISSAKIAN
25ème anniversaire de sa mort
CONFERENCE -- DEBAT
LA PRESSE

avec la participation de :

P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

le CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP
et
l'UNION GENERALE
ARMENIENNE de BIENFAISANCE
présentent

MARDI 9 FEVRIER à 21 h.
CENTRE CULTUREL
SAINTS SAHAK MESROP

le Pianiste-Compositeur

Shahan ARZRUNI

qui, après son concert de Paris, interprétera et commentera des œuvres pianistiques de Compositeurs Arméniens :

SAYAT NOVA, KOMITAS,
A. KHATCHATRIAN,
A. BABADJANIAN,
E. MIRZOYAN, A. HOVANESS
A. BARTEVIAN

Réservation :
U.G.A.B. 33, cours Pierre-Puget
13006 Marseille (91) 37 75 97
Centre Culturel Sts Sahak Mesrop
339, avenue du Prado
13008 Marseille (91) 77 84 70

OPTIMA Tours

Voyage en ARMÉNIE du 21 Avril au 5 Mai

Cérémonie du 24 AVRIL 1982
UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.

Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.

Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.

Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons,les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants

avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel Telex : 211 324 F.

— *Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN*
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; *Tél.* 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
7
DIMANCHE
7 FÉVRIER
1982

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Թիւ 58

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.100 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 100

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐ

ԲԱՆՔ ՎԱՐԴԻ ՕՐԻՆԱԿԱՒ ԶՔԻՐՍՏՈՍ ՊԱՏՄԷ

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

Այսօր եղեւ պայծառ գարուն, ցընծան ծաղկունք եւ յորդորին,
Եւ հագնին ցեղս ի ցեղաց, մանրուն հաւերն ի հաւն խօսին.
Եւ ի վերայ լերանց բարձանց գոյնըզգունաց ծաղիկք սփռին,
Եւ ծածկեն զերեսս երկրի՝ ըզլեռն ու զդաշտն ու զպաղչանին։

Են գեղեցիկ փետուր հագել մանրուն հաւերն ի ծաղկոցնին,
Եւ հազար դասըս դասուց՝ քաղցըր ձայնեն զանլըռելին.
Հարբել են յանուշ հոտուն ու նստել են ի վրայ վարդին,
Ու անդադար քաղցրաձայնեն՝ քունն է հատել ի գիշերին։

Բուրաստանք է զարդարած ու ցեղ ու ցեղ հաւեր խօսին,
Ու ամէն հաւ սէր ունի ու շատ հասրաթ ի յիր սրտին.
Զի ի սիրու են ստեղծած, սէր կայ յիրենք՝ որ կու խօսին,
Որ ամէն հաւ յիր դիմաց վասն իր սիրուն քաղցըր խօսին։

Մանուշակն էր ժողովել հաւսար զամէն զծաղկնին,
Թէ՝ եկէք մեք միաբան երթանք կտրենք զվարդենին,
Որ չգայ վարդն կարմիր եւ գեղեցիկ տերեւ սփռին,
Ու ի նորա պայծառ տեսուն որդիք մարդկան ի մեզ չհային։

Ահա ելնեն գընան խընդիր հօրոտ – մօրոտ ու ձունծաղկին,
Ու զըրկեն թէզ եւ ձենեն զշուշանն, որ է ի մէջ դաշտին.
Նա լըսէ, ելնու եւ գայ նունուփարն՝ ի մէջ ծովին,
Ցըրկէ, ձենէ զոսսան ծաղիկն եւ հետ նորա զնարկիզնին։

Նա խնդալով ցնծայ եւ գայ 'ւ ուրախանայ այն մայրենին,
Ու մտանէ ի բուրաստան, ժողվէ հաւսար ըծաղկընին.
Ժողովեցան զինչ որ ծաղկունք կան ի յերկրի գարնանային,
Ու զխորհուրդն չարութեան եւ նենգութեան վարդին կամին։

Լուր պլպուլն յանկարծակի ելաւ ձայնեց ի ծաղկընին,
Թէ՝ Զարթաւ վարդն ի քնուն ի մէջ կանաչ իւր վրանին։
Վարդն լսեց զձայն պլպուլին, էբաց ըզդուռն վրանին,
Ու էհան զկանաչ կապայն՝ հագաւ զաթլասն եւ զխըրմզին։

Լուր ծաղկունք թառամեցան, կէսք մի զտերեւըն թափեցին,
Կէսք մի այլ զփախուստ առին՝ բարձր 'ւ ի դժար լերունքն ելին.
Կէսք մի այլ ի յամօթուն կապուտ հագան 'ւ ի սուգ մըտին
Եւ կէսք մի այլ ի յերկեղոյն 'ւ յահէն սողան 'ւ եղեն դեղին։

Նա վարդըն զարդարեց ըզբուրաստանքն ու զբաղչանին,
Ու շարժեց տերեւ հազար, կարմիր՝ նըման նըռան հատին.
Նա պլպուլն եկեկ նըստաւ ու հարբեցաւ յանուշ հոտին.
Ու առէր զօրն ու զգիշերն ինքն անդադար ի դէմ վարդին.

Թէ՝ Սէր է ծառն ու սէր ծաղիկն, ու սէր հաւուն ձայնն ի ծառին,
Սէր է վարդն ու սէր պլպուլն՝ սիրով նստել ի վրայ վարդին.
Սիրով են գոյն ու գոյն ու գեղեցիկ այն ծաղկընին,
Վասըն սիրոյ փոքրիկ հաւերն ի ծաղկընուն վերայ նըստին։

Նուկ պլպուլն ուրախացաւ 'ւ ելաւ, բազմաւ ի վերայ վարդին,
Թէ՝ Հազար բարի գալուն վարդին՝ ծաղկանց թագաւորին.
Նա դարձաւ վարդն ի պլպուլն ու յետ սփռեց զիւր տերեւնին,
Թէ՝ Ես այլ եմ սիրու տէր, ուսկայ սրտիս մէջն է դեղին։

Թէ չկար սէր յիմ ըլըրտիս ու ես ունի անհոգութիւնն,
Նա ես է՞ր ի կախ լինի զօրն ու գիշերն ի մէջ փըշին.
Ես սիրով կամ կենդանի, իմ տերեւնիս սիրով սփռին,
Ու թէ սէրն յիսնէ զատի՝ նա զիս տանի հողմ ու քամին։

Ահա կամ ես զարդարած, իմ տերեւնին զերդ հուր վառին,
Ու բացել եմ զիմ սրտիս մէջըն ի դիմացդ, որ է դեղին.
Բա՛ց զիմ սիրտս ու համբուրէ եւ կըշտացիր սիրովդ հին,
Ահա գան եւ զիս քաղեն 'ւ այլ ոչ գըտնուս ի բաղչանին։

Պլպո՛ւլ, մի՛ դու զարմանար զպայծառ վարդիս գեղ պատկերին,
Զի ով որ սէր չունենայ՝ առ ինք չկայ գեղեցկութիւն։
Զուրըն սիրով յիս վերանայ, որ յարմատոյս առ իս քամին,
'Ի ի լուսոյ արագեկանն ես ժողովեմ զգեղեցկութիւն։

Ու հիացան անուշ հոտոյս, կենդանացան՝ երբ զհոտն առին,
Ու ի յիմ պայծառ տեսուս ուրախացան 'ւ ի խաղ մտին.
Զինչ որ յաշխարհի կայ հոգս ու ցընոր ու տրտմութիւն,
Ի յիմ շնոփոր տեսուս փարատեցան՝ երբ զիս տեսին։

Ցով որ սէր կայ յիր ըլըրտին, նա զիս նորա կամօք տանին,
Որ քանի նա յիս հայի՝ նա հանդարտի սէրն ի ըլըրտին.
Առնուն զիս եւ տանին սիրով սփռեն ի մնլիսնին,
Ու յիմ անուշ հոտոյս ուրախանան, 'ւ ըմպին զգինին։

Քաղեն զիս եւ տանին, շաքրով խառնեն այն հաքըմնին,
Ու զուգեն կուլպաշաքար ես դեղ լինիմ սրտացաւին.
Թէ եփեն զիս կըրակով, շարպաթ շինեն ի շուկանին,
Նա զընեն զիս եւ տանին՝ ամէն ցաւու դեղ հիւընդնին։

Ու թէ քամեն զիմ ջուր ըլըրտիս եւ զիս լընուն ի շիշանին,
Նա ծախեն զիս վարդէջուր՝ ես հոտ ունիմ անմահութիւն.
Վասն այնոր ի յետ բանամ զիմ սրտիս մէջն, որ է դեղին,
Ով որ տեսնու զիմ սիրտս ի բաց՝ թող գայ – լըսէ զիմ զանգըրտնին։

×

Չորս տարիներ առաջ հրատարակելով Կոստանդին Երզնկացիէն երկու բանաստեղծութիւններ, կը խոստանայինք, յաջորդիւ (1978–ի Մարտին) հրատարակել այս տողերուն կողքին տպուած քերթուածը։ Խոստացանք եւ չկրցանք. պայմանները այդպէս բերին. կամ ալ՝ նման պայմաններ ստեղծեցինք. նայած՝ թէ ո՛վ որմէ՛ կախում ունի։

Միջնադարեան այս «գոհարները» հրատարակելու եւ առընթեր պատշաճ խորհրդածութիւններ կատարելու գաղափարը կու գար Խաչիկ Թէօլէօլեանէն։ Կը յիշեմ. զինք առաջին անգամ ճանչնալուս էր. կարծեմ՝ Փարիզ իր առաջին այցելութեան։ Կէս գիշերը անց, Մարէի սրճարաններէն մէկուն մէջ, կը խօսէինք մեր հին գրականութեան, յատկապէս բանաստեղծութեան մասին։ Ցաւով կը հաստատէինք (տեղ մը կայ, ատրճան մը, ուր կարելի չէ միտքեր փոխանակել, այլ միայն ստուգել, ճշդել) թէ ներկայ մեր գրականութիւնը, կտրուած իր արմատէն, կը բուսնի, հոս ու հոն, որեւէ ձեւով։ Կը խօսէինք նաեւ կարգ մը հանդիտութիւններու՝ մեր տաղերգներուն եւ Եւրոպական Վերածնունդի առաջին արտայայտութիւններուն միջեւ։ Կը խօսէինք, առաւելաբար, Կոստանդին Երզընկացիի մասին։ Աւելի ուշ, մեր ներհուն բանաստեղծը, Յարութ Կոստանդեանն էր որ, գլուխ – գլխի ուրիշ խօսակցութեան մը ընթացքին, պիտի յայտնէր այն միտքը, թէ «Կ. Երզնկացի կարգ մը բանաստեղծութիւններու մէջ շատ աւելի հեռուն կ'երթայ՝ քան նոյնիսկ Նարեկացին»։ Նման արտայայտութիւն մը արդիւնք էր անշուշտ բանաստեղծութեան էութեան մասին իր մօտեցումին, հասկացողութեան։ Եթէ մենք ալ կը միանանք Կոստանդեանի կարծիքին, պատճառը այն է որ կը հաւատանք թէ բանաստեղծութիւնը, այլաբանական կամ արուեստաբանական բոլոր կապերը թօթափած՝ զուտ ենթակայական, իրապէ՛ս ազատուած, բացարձակ բան մըն է. անսահման բան մը – եւ անսահմանելի՛ –, միութիւն՝ կատարելութեան զգացողութեան – երբե՛ք կատարելութեան՝ որ ինքնին սահմանուած բան մըն է, անո՛ւն – կամ աստուածութեան հետ – երբե՛ք Աստուծոյ՝ որ պարպուած է իր վերացականութենէն, գաղափարէն, դարձած կարելի, իրա՛ւ բան մը, ստացած ձեւ, նաեւ մարմի՛ն–։ Երկուքին ալ պարագային մղիչ ուժն ու լրումը միստիքիզմն է անշուշտ, որ մինչ Նարեկացիի քով աւելի հայեցողութիւն է քան ներաշխարհ՝ Երզնկացիի քով միայն ու միայն ներաշխարհ է. մարմնին իսկ հաճոյացումով ու տխրութեան մասնակցութեամբը կազմուած (ստեղծուած) ներաշխարհ։ «Իր բաժին սէրն ու հոգին առաւօտեան լոյսին խառնող» Երզնկացին ստեղծա՛ծ է իրապէս (որովհետեւ բանաստեղծ է), կ'ապրի՛ այն միութիւնը՝ որուն կը ձըգտի՛ միայն Նարեկացին։ Այդ երկուութիւնը... Նարեկացիի ամբողջ Մատեանը ողբերգութիւնն է միայն պաղատողին, աղաղակողին, նուաստացողին, այլ երբեք անհատին մէջ իրականացած դերագոյն յայտնութիւն, աստուածացում. միացո՛ւմ։ Այո՛, այդ երկուութիւնը, այդ յիշատակաւ միայն (մի՛շտ բացակայ, երբե՛ք ներկայ) ճենճերումը... Այս միտքերը անշուշտ չեն երթար Նարեկացիի արժէքին ու մեծութեան, սխալ չհասկցուինք, այլ թելադրուած են միայն բանաստեղծութենէն, որ, անշուշտ, մէկ երեսն է միայն ամբողջական գրականութեան։

Խաչիկ Թէօլէօլեանի բառերով «հին կտորի մը վերածնունդը» ինքնին ուրիշ միտք, ուրիշ շեղում կը թելադրէ։ Ի՞նչ կը նշանակէ վերածնունդ, երբ քերթուած մը, եթէ քերթուած է, կը ծնի մէկ անգամ միայն՝ այլեւս չմեռնելու համար։ Կը մոռցուի, անշուշտ։ Մանաւանդ երբ Պատմութեան ուսուցիչի դերը կը մերժենք։ Իսկ մենք մեր ամբողջ մշակոյթը ոչ թէ մոռցած, այլ չենք սորված՝ կարենալ յիշելու համար իսկ։ Յիշելու գոնէ՝ թէ Խորենացին ինչե՛ր պատմած եւ ինչե՛ր անտեսած է՝ մեր Նախամաշտոցեան շրջանի բանահիւսութեան, մեր դըրական նախաքայլերուն մասին, թէ Ագաթանգեղոսէն, Փաւստոսէն մինչեւ Թովմա եւ անանուն Արծրունիներ հայ պատմաբաններ մեզի փոխանցած են աւելի մըշակոյթ ու բանաստեղծութիւն՝ քան

●►

Պատմութիւն, թէ Նարեկացի եւ Շնորհալի միայն անուններ չեն, այլ ներկայութիւն, այլ արիւն՝ որմով լեցուած պէտք է ըլլալ՝ բաբախելու համար հարազատ սրտով, թէ ունինք տաղերգուներ՝ կեչառեցիէն մինչեւ Սայաթ – Նովա՝ անցնելով՝ Կ. Երզնկացիէն: Այս բառերը կրնան միջնադար հոտիլ, հոգ չէ՛, այս անունները կրնայինք բնաւ չթուել՝ եթէ երբեք հազարի վրայ գոնէ մէկ Հայ – լսելը չի բաւեր – ճանչցած ըլլար զանոնք իրենց գործով ու տաղանդով: Հայաստանէն Սփիւռք, երկրորդական ուսումէն եաք, մասնագիտական հաստատութիւններու մէջ է միայն որ մեր մատենագրութիւնը կը դասաւանդուի, մինչ մենք,– եւ իրաւացի՛ – ամէն տեղ, արուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ ինքնուրոյն, մեզ զատող, բնորոշող շունչ մը, գիծ մը կը փնտռենք: Կը փնտռենք, խորքին մէջ, ինչ որ կորսնցուցած ենք: Քսան դարերու մեր մշակութային հարստութիւնը. մեր ինքնութիւնը:

Այլ հարց, որ մասնագիտական ուսումնասիրութիւններն իսկ շատ քիչ են: Կ'ըլլան (եւ կը շնորհաւորենք, սրտա՛նց) գործերու հրատարակութիւններ, յատկապէս Հայաստան, ընդարձակ յառաջաբաններով. ուսումնասիրութիւններ՝ որոնք կը ծանրանան առաւելաբար ծննդեան կամ մահուան թուական մը ճշդելու, լուծելու շուրջ. ոչ մէկ խորացում բուն նիւթին, տաղասացներու պարագային՝ բանաստեղծութեան էութեան մասին: Չես գիտեր ինչո՛ւ Հայաստան օրէ օր կը հեռանայ Մանուկ Աբեղեանէն. պատճառ մը աւելի՝ որ 1946-ին տպուած «Հայոց Հին Գրականութեան Պատմութիւնը» մնայ մինչեւ օրս տակաւին ի զօրու՝ միակ լուրջ եւ քննական ուսումնասիրութիւնը:

Վերադառնալով, այս սեղմ սխալներուն մէջ, մե՛ր նիւթին, «Վարդի եւ Սոխակի» այլաբանութեամբը յօրինուած Կ. Երզնկցիի կողքի քերթուածը չի կրնար մեզի, մասնաւանդ «արեւմտաքցիներուս», մօտեցնել չտալ Արեւմուտքի Վերածնունդին: Բայց ի՞նչ է վերածնունդը՝ մե՛ր մէջ: Այս ուղղութեամբ Մանանդեանն է, նոյնպէս, որ բաւականին անդրադարձած է, զանգատելով, միաժամանակ, որ հարցը անհրաժեշտօրէն չէ ուսումնասիրուած: Իրմէ եաք ի՞նչ է գրուած այդ մասին: Եթէ երբեք գրուած է...: Համաձայն ըլլալով հանդերձ Մանանդեանի թէ «Հայկական վերածնունդը ինքնուրոյն է: Դա ազգային գրականութեան շարունակական զարգացումն է», չենք կրնար սակայն ընդունիլ որ «Վերածնութիւն բառը պահուի (ես պահել եմ) մեր գրականութեան այս շրջանի համար, որովհետեւ այդ ժամանակ վերածնուել է հեթանոսական դարերի բուն աշխարհիկ ոգին եւ աշխարհայեցողութիւնը՝ հակառակ կրօնա - եկեղեցականի, եւ որովհետեւ մեր այս վերափոխուած գրականութեան գլխաւոր յատկանիշներն ընդհանրապէս նոյնն են, ինչ որ եւրոպական վերածնութեան գրականութեան մէջ»: Եթէ երբեք ազգային գրականութեան շարունակական զարգացումն էր՝ անշուշտ որ չէր կրնար վերածնիլ «հեթանոսական դարերի բուն աշխարհիկ ոգին ու աշխարհայեցողութիւնը». չէր կրնար վերածնիլ՝ որովհետեւ չէր մեռած, կը շարունակէր ապրիլ, եւ հաւանաբար, զարգանալ: Հաւանաբար, որովհետեւ, դժբախտաբար ոչինչ հասած է մինչ այդ մշակուած աշխարհիկ բանահիւսութենէն՝ որ անպայման կա՛ր. եւ գիտե՛նք թէ կար: Առանց երթալու Ագաթանգեղոսի, Փաւստոսի, Յովհան Մամիկոնեանի, Մովսէս Կաղանկատուացիի կամ Անանուն Արծրունիի Պատմութեան գիրքերուն մէջ տեղ գտած արտայայտութիւններուն, «վէպերուն», կ'արժէ նշել միայն թէ Յովհ. Մանդակունիէն մինչեւ Շնորհալի ամէնքն ալ զանգատած են աշխարհիկ «ընդհանրացած» ոչ միայն «ոգիին», այլ «երեւոյթին» մասին: Մենք պահած ենք ոգին – Հայը երբեք կրօնամոլ չէ եղած – բայց կորսնցուցած արտայայտութիւնը, պարունակութիւնը: Պահակը կղերն էր՝ եւ պահած է կրօնաշունչը միայն: Ան իր դերին մէջ չէ թերացած. ընդհակառակն: Աշխարհիկ իշխանութեան բացակայութենէն օգտուելով ազգայնացուցած է նաեւ կրօնական իր ազդեցութիւնը: Ահա՛ մեր Պատմութիւնը. – մեր գրականութի՛ւնը:

Զ. Գ.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ «ՈՒԷՍԼԻ ՃԷՔՍԸՆԻ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» ՎԷՊԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գրեց՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Անցեալ տարուան Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն, Եւրոպայի կարեւոր մայրաքաղաքները ականատես կ'ըլլային խաղաղութեան ի նպաստ հսկայական ցոյցերու: Նոյն շրջանին կը զուգադիպէր «Ֆլամարիոն» հրատարակչատան կողմէ Սարոյեանի «Ուէսլի Ճէքսընի Արկածախնդրութիւնները»(1) վէպին ֆրանսերէն թարգմանութեան հրապարակումը: Պարզ զուգադիպութիւն մը անկասկած. վէպին հերոսը սակայն, շուրջ 37 տարիներ առաջ նոյն ձգտումներով արդէն անցած էր Եւրոպայէն...:

Սարոյեանի կրած բոլոր ազդեցութիւններուն մէջ, կարեւոր տեղ կը գրաւէ Մարք Թուէյն եւ մասնաւորաբար անոր գլխաւոր վէպը՝ «Հաքըլպէրրի Ֆիննի Արկածախնդրութիւնները»: Բաղդատութեան եզրերը կը սկսին նոյնիսկ խորագրերէն, ինչպէս նաեւ առաջին իսկ տողերէն.–

> Հաքլըպէրրի Ֆինն.– «Իմ մասին պիտի չկարենաք գիտնալ առանց կարդացած ըլլալու Թոմ Սոյըրի Արկածախնդրութիւնները, որուն հեղինակն է Մարք Թուէյն, ուր ան ճշմարտութեան մասին կը գրէ գըլխաւորաբար»:
>
> Ուէսլի Ճէքսըն.– «Անունս Ուէսլի Ճէքսըն է, 19 տարեկան եմ եւ իմ նախասիրած երգս Վալենսիա-ն է... Մինչեւ հիմա դուք գիտէք անունս, տարիքս, նախասիրած երգս, բայց դուք չէք գիտեր ամենակարեւոր բանը որ կայ իմ մասին, ես տգեղ եմ...»:

Պարզ, ուղղակի, հաղորդական: Մարք Թուէյն 7 տարիէն կ'աւարտէ իր վէպը, որ լոյս կը տեսնէ 1884-ին: Նախնական փորձ մը սակայն կը տեւէ մէկ ամիս, որուն ընթացքին կը գրէ չորս հարիւր էջ, ապա կը փճացնէ: Սարոյեան իր գործը կը սկսի Երեքշաբթի, Օգոստոս 8, 1944-ին եւ կը վերջացնէ Կիրակի, Սեպտ. 10, 1944-ին: Երեսուներեք օր, որ կը համապատասխանէ Թուէյնի տրամադրած փորձի շրջանին...: Աշխատանքի այս ձեւը յատուկ է Սարոյեանին, սկսիլ գործ մը եւ վերջացնել ճիշդ որոշուած ժամանակին:

«Հաքըլպէրրի Ֆիննը...» պատմութիւնն է 14 տարեկան պատանիի մը արկածախնդրութիւններուն: Հաք Ֆինն, Թոմ Սոյըրի հետ, քարայրի մը մէջ պատահմամբ կը գտնեն գողերու պահ դրած գանձը, վեց հազար տոլար: Դատաւոր Թաթչըր սակայն կը տիրանայ այս գումարին եւ կը սկսի տոկոսով փոխ տալ, օրական տոլար մը յատկացնելով տղոց: Մինչ այրի Տուկլըսը կ'որդեգրէ Հաքը, «քաղաքակրթելու» համար զինքը: Հաք Ֆիննի հայրը, անդին, աչքը դրած է դատաւորին տիրացած գումարին: Միւս կողմէն կ'ուզէ մօտն ունենալ իր տղան եւ ձեւով մը կը յաջողի ձերբակալել զայն: Զգիմանալով հօրը անգթութիւններուն, տղան կը փախչի: Նոյն միջոցին խօսք կը տարածուի թէ Հաք Ֆինն սպաննուած է: Կասկածը, բնականաբար կ'իյնայ Տիկին Ուաթսընի սեւ սպասեակին՝ Ճիմի վրայ, որ իր կարգին կը փախչի: Հաք եւ Ճիմ պատահաբար կը հանդիպին Միսիսիփի գետին վրայ Ճէքսըն կոչուող կղզիին մէջ, ուր երկուքը ապաստան կը գտնեն: Ժամանակի ընթացքին, գետին վրայ իրենց արկածախնդրութիւններու ընթացքին իրենց բարեկամութիւնը կը սերտանայ:

«Ուէսլի Ճէքսըն...» կը նկարագրէ 19 տարեկան երիտասարդի մը արկածախնդրութիւնները: Ան զինուորութեան կանչուած է ամերիկեան բանակին մօտ, կը մարզուի եւ Եւրոպա կը ղրկուի մասնակցելու համար Նորմանտիի ցամաքահանումին...:

Հօր փնտռտուքը կարեւոր տեղ կը գըրաւէ ընդհանրապէս Սարոյեանի գործին մէջ, որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ հոս: Երկու վէպերուն մէջ ալ հայրերը խման են: Հաք Ֆինն խոյս կու տայ հօրմէն որ սարսափելի ալքոլիք մըն է: Ոչինչ պիտի կարենայ ետ կեցնել զինք իր մոլութենէն: Կատարեալ «խենթ» մը, որ նոյնիսկ դրամ փոխ կ'առնէ դատաւոր Թաթչըրէն, տղան փնտռելու եւ ամբողջ դրամը բարեկամներուն հետ ալքոլի մէջ կը մսխէ: Հաք կը հակադրուի հօրը: Զախրելով հանդերձ դպրոցը, պատրաստ կ'ըլլայ դպրոց երթալու, պարզապէս հակադրուելու անոր: Իր ալքոլամոլութեամբ հանդերձ, հայրը սակայն ճշմարտութիւններ կ'ըսէ յաճախ, օրէնքի պաշտպան դատաւոր Թաթչըրի դէմ, որ անօրէնաբար տիրացած էր գտնուած գանձին:

Ուէսլի Ճէքսընի հայրն ալ խենթ բան մը ունի, թէեւ յարաբերաբար նուազ քան միւսը: Այսուհանդերձ, կ'առաջարկէ տղուն որ Կիրակնօրեայ դպրոց յաճախէ երկուքին մեղքերուն քաւութեան համար: Կը ցաւի որ կինը իրեն նման ամուսին մը ունի, որովհետեւ աւելի լաւին արժանի էր: Սարոյեանի մօտ, հայրը խորհրդանըշական կողմ մը ունի: Ուէսլի նախ Ամերիկացի չէ, պատմական իմաստով: Մայրը կու գայ Տըպլինէն, հայրը Լոնտոնէն: Կը հանդիպին Սան – Ֆրանսիսքօ: Անոնք ամուսնալուծուած են: Ամբողջ վէպի ընթացքին, Ուէսլի հօրը հետքը կը փնտռէ, կը գտնէ, դարձեալ կորսնցնելու համար, եւ այսպէս, հայրը կը խորհըրդանշէ Համաշխարհային Բ. Պատերազմը, որուն մասնակցած է: Կը պատմէ տղուն, թէ ինչպէս պատերազմի ընթացքին դըտնուած է անհեթեթ կացութեան մը առջեւ՝ ուր կամ պէտք է սպաննուէր, կամ սպաննէր: Կը սպաննէ, որովհետեւ կը ձգտէր ընտանիք կազմել եւ տեսնել իր զաւակը, կ'ուզէր հայր ըլլալ: Ահա նոյն ժառանգութիւնը փոխանցուած է տղուն՝ Ուէսլիին, որ կ'ուզէ ամուսնանալ եւ իր զաւակը տեսնել, որովհետեւ զաւակը հօր շարունակութիւնն է: Հարցը ընդհանրացնելով, հայրը սպաննած կ'ըլլայ երրորդ մը, որ ունէր մարդկային նոյն պահանջը, ինչ որ ինք ունէր: Այլ խօսքով, հայրը իր ձգտումները սպաննած է ուրիշի մը մէջ: Հոս է նաեւ հօր պատգամը, թէ իրերու այս վիճակը պէտք է փոխուի: Պատերազմը պէ՛տք է վերջ գտնէ:

Թուէյնի գործին գլխաւոր առանցքը՝ նիւթն է, դրամը: Կը սկսի գանձով, զոր պատանիները իրենց արկածախնդրութեան ընթացքին կը գտնեն: Եթէ Տիկին Ուաթսըն կ'ուզէ անպայման ետ ունենալ իր սեւամորթ ծառան՝ Ճիմը, պարզապէս անոր համար, որ 800 տոլարի պիտի ծախէ գերիներու առուծախով զբաղող վաճառականներուն: Միսիսիփի գետին վըրայ, իրենց արկածախնդրութիւններուն ընթացքին, Հաք Ֆինն դէմ յանդիման կու գայ կարեւոր երկու հարցերու:

Առաջին.– Շնորհիւ Միսիսիփի գետին վրայ իրենց արկածախնդրութիւններուն, ան կը խուսափի «Այրի Տակլըս»ի զինքը կրթելու առաջադրութիւններէն: Վէպին այս մասը կու գայ նաեւ Թուէյնի անձնական փորձառութենէն: Երիտասարդ օրերուն նաւավար եղած էր եւ ապագային յաճախ մղձաւանջով ետ նայած էր երիտասարդական ազատ օրերուն: Վէպին մէջ, գետը եւ արկածախնդրութիւնները կը խորհրդանշեն փախուստը քաղաքակրթութենէն, ձգտում մը որ յատուկ էր 19-րդ դարու ռոմանթիք շարժումին. խուսափիլ տրամաբանութենէն եւ քաղաքակրթութեան բերած չարիքներէն: Խորքին մէջ, Մարք Թուէյն երկուութիւն մը կ'ապրէր եւ հակասութեան մէջ էր: Բընականաբար ինք կողմնակից էր հիւսիսի յառաջադէմ ընկերութեան, ընդդէմ հարաւի արիստոկրատներուն: Սակայն կը տեսնէր որ ճարտարարուեստականացումը իր հետ կը տանէր բարքեր, որոնք անդարձ կ'երթային...:

Քաղաքակրթութիւնը, որուն դէմ յանդիման կը գտնուէր Ուէսլի Ճէքսըն, պատերազմ եւ սպանութիւն կը սփռէր: Հոս Սարոյեան զօրացնելու համար հակադրութիւնը, ծայրայեղ անհատապաշտութեան կը մղէ իր հերոսը: Հետեւաբար, Ուէսլի ամէն գնով պիտի աշխատի վերապրիլ, ամուսնանալ՝ հայր ըլլալու համար: Եթէ նոյնիսկ ամբողջ քաղաքակրթութիւնը ստիպուած ըլլայ քանդըւիլ, ինք պիտի աշխատի ապրիլ: Այս տրամաբանութեան մերժումին պարագային, քաղաքակրթութիւնը այն ատեն այնպիսի հիմերու վրայ պէտք է դրուի որ ինք պարտաւորուած չըլլայ այդպէս մտածելու: Այլ խօսքով, պատերազմներ պէտք չէ ըլլան: Սարոյեան կը մատնանշէ աղէտին պատճառները.– «Մենք կ'ատենք պատերազմը, անոնք կը սիրեն: Անոնք թերթերու եւ շաբաթաթերթերու մէջ կը կարդան եւ աւելի բան գիտեն պատերազմի մասին, քան երբեւիցէ մենք պիտի կարենայինք գիտնալ: Անոնք ամէն ինչ գիտեն, նոյնիսկ ուրիշ պատերազմներու մասին: Անոնք կը սիրեն պատերազմները, գտնելու համար թէ ինչպէս աւելի դրամ շահին այս պատերազմէն...»:

Երկրորդ.– Հաք Ֆինն կը գտնուէր երկու ընտրութեանց առջեւ: Կամ հետեւիլ ընկերութեան պարտադրած ազդեցութեան եւ յանձնել Ճիմը իշխանութիւններուն, կամ ենթարկուիլ սրտի թելադրանքներուն: Ան կ'ընտրէ երկրորդը: Այս ընտրութեան գլխաւոր դրդապատճառը Ճէքսըն կղզիին մէջ Ճիմի հետ ըսկսած բարեկամութիւնն էր: Ճէքսըն կղզին հետեւաբար կ'ըլլայ վայրը խղճի եւ բարոյական հարցի մը: Հաք Ֆինն վերջնապէս կը հետեւի զգացումներուն եւ սրտի թելադրանքին ու չի յանձներ Ճիմը եւ սորուկը կը դառնայ ազատ անհատ մը: Ահաւասիկ թելադրանք մը որ շատ սիրելի է Սարոյեանին. խիղճը, զգացումները, սիրտը. մարդ մը առանց անոնց գրեթէ բան չարժեր...:

Սարոյեան իր գլխաւոր հերոսը կը կոչէ Ճէքսըն: Դէպքը տեղի կ'ունենայ Անգլիայի կղզիի մը մէջ: Գլխաւոր հարցը, որուն դէմ յանդիման կու գան զինուորները՝ բարոյականն է: Բանակը մարդկային էակ մը կը վերածէ մարդասպանի: Բանակին մէջ խղճի հարցեր գոյութիւն չունին, այլ հրամաններ: Պատերազմը խղճի եւ բարոյականի դէմ է...:

Սարոյեան սխեմաթիքօրէն կը կոչէ ընթերցողին յարակցութիւնները պատերազմի նիւթին շուրջ: Բանակին մէջ զինուորներուն գլխաւոր հարցը պատերազմը չէ, այլ տուն վերադառնալ եւ ընտանիք կազմելը: Զարմանալի չէ որ առաջին իսկ գլուխը կը բացուի Նիք Գուլի երգով.–

«Տէր իմ, գիտես, քեզ նման բարեկամ չունիմ
Եթէ երկինքն ալ տունս չէ, օ՛ Տէր, ի՞նչ պիտի ընեմ»:

Ցամաքահանումի ընթացքին, Ուէսլի գերի կ'իյնայ Գերմանացիներու ձեռքը, անոնք չեն կրակեր, այլ սիկարէթ կը պահանջեն: Անոնք ալ նոյն հարցերը ունին՝ վերադառնալ տուն, իրենց ընտանիքներուն: Փաստ մը մարդկային միասնականութեան: Մարդու հասկացողութիւնը մէկ է: «Աշխարհի բոլոր մարդիկը նոյնն են, անոնք բոլորը կը սպասեն նոյն բանին մահուան...: Եթէ կ'ատես ինքզինքդ, այն ատեն ատէ՛ Ճապոնցիները, Գերմանացիները, Իտալացիները, Հունգարները, Պուլկարները...: Մարդ մը սպաննելը՝ կը նշանակէ ինքզինք սպաննել: Հօրը վերջին պատգամը, ուղղուած Ուէսլիի, սիրոյ պատգամն է, սէրը, որմէ դուրս ոչինչ կայ...»:

Պատերազմի կողմնակիցները չեն դադրիր գովաբանելէ նահատակուած հերոս մը: Ուէսլիի համար լաւագոյն հերոսն ան է որ կը շարունակէ ապրիլ: Ան կը մերժէ բանակին կողմէ իրեն առաջարկուած ապահովագրութիւնը. ինք կ'առաջարկէ չմեռնիլ, փոխանակ ապահովագրուելու: Քաջութիւնը տարբեր իմաստ կ'առնէ հոս: Այսպէս, ցամաքահանումի ընթացքին Տոմինիք Թօսքա կը սպաննուի փրկելու համար Հարրի Գուքի կեանքը, որպէսզի այս վերջինը կարենայ տուն վերադառնալ: Տոմինիք իր ընկերոջ մէջ կը տեսնէ իր փոքր եղբօր՝ Վիքթորի պատկերը, որ ամուսնացած է եւ կինը զաւակ մը կը սպասէ: Միւս կողմէն, Ճօ Ֆոքսհօլ կը սպաննուի, փրկելու համար նոյն Վիքթոր Թօսքայի կեանքը, որպէսզի այս վերջինը վերադառնայ իր ընտանիքին: Այլ խօսքով, զինուորները վախ չունին մահէն, այլ դէմ են պատերազմին: Գերութեան շրջանին ամէն ինչ բնական է գերմանական բանտերու մէջ: Հաւաքոյթի մը ընթացքին, Ճօն Ուայնթէնիի որ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ».– Փետրուար 10-ին կը լրանայ բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեանի մահուան երրորդ տարելիցը: Արուեստագէտներ կան, իրենց գործին հանդէպ այնքան անփոյթ ու դրուժան, որ կը սիրուին, կը փնտռուին՝ երբ այլեւս չկան: Անոնցմէ էր Յ. Կոստանդեան: 1974-ին իր քերթուածներէն ծաղկաքաղ մը ներկայացնող «Բանաստեղծութեամբ...» հատորի հրատարակութենէն, բայց յատկապէս մահէն ետք է որ սկսաւ, տակաւ, Ֆրանսայէն դուրս Սփիւռքի մէջ եւս ճանչցուիլ: Անշուշտ հարկ չկայ յիշեցնելու, թէ իր անունը տակաւին Հայաստան չէ հասած՝ շատ հասկնալի անհասկնալի պատճառներով:

Հետեւեալ նամակները մաս կը կազմեն այն ընդարձակ թղթակցութեան, զոր բանաստեղծը ուղղած է իր մտերիմ ընկերոջ՝ Բաբգէն Պօտոսեանին («Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի անցեալ թիւով կը հրատարակէինք ընդարձակ նամակ մը, ուղղուած նոյն ընկերոջը, որ այսօր իր անունը կու տայ): Ուրախութեամբ կը յայտնենք, թէ Յ. Կոստանդեանի բարեկամները ծրագրած են հրատարակել այս կարեւոր թղթակցութիւնը՝ իր արձակ էջերուն ընկերացած:

17 / 12 / 1947

Սիրելի Բաբկէն,

Շնորհակալ եմ նամակիդ ու հրաւէրիդ համար. եթէ Փարիզ գամ մեծ հաճոյքով հիւր կը լինեմ քեզ, գէթ շաբաթը մի քանի անգամ.– բայց յուսամ որ իմ ներկայութիւնը կնոջդ անախորժ չի լինի, եւ չի վնասել քո ընտանեկան խաղաղութեան: Նամակիդ դառնելով, «տաղնապիդ» ամենադժուարին մասն անցել է,– սկսել ես անկողմնակալ կերպով քննել խնդիրը, եւ հիմա ակնյայտօրէն պարզւում է քեզ թէ այդ բոլորը բնականոն հետեւանքներն են մեր կեանքի.– գինի խմողը կ՚արբենայ, եւ գուցէ կը չափազանցի. կը չարունակի խմել եւ կը հիւանդանայ. բայց լա՛ւ է, բարեկամ, գինի խմել ու հիւանդանալ, քան ջուր խմել ու երբե՛ք արբեցած չլինել: Յետոյ, եթէ նոյնիսկ ցանկանանք, միթէ՞ մենք կարող ենք ուրիշ կերպ ապրել, կարո՞ղ ենք մեր երազները փոխել, կարո՞ղ ենք միմիայն՝ ամուսին ու ընտանիքի հայր լինել, եւ այդքանով գոհանալ: Ինձ թւում է թէ մանկութիւնից ըսկըսած, դէպքերը մեզ ճակատագրականօրէն մղում են լինելու այն որ պիտի լինենք - մեր ցաւերը, մեր դառնութիւնները, մեր դժգոհութիւնները՝ հետեւանքն են մեր իսկ անմտութեան.– երբ փորձում ենք հեռանալ մեր իսկ անձնական ճանապարհից, երբ ուրիշների յաջողութիւններից շլացած՝ փափաքում ենք նրանց գործունէութիւնը կապկել, ու մերթ մեր աշխատանքի յարուցած խնդիրների ու դժուարութիւնների առջեւ անճրկած, հոգեպէս տկարացած՝ մտածում ենք դաւաճանել... եւայլն: Ես համոզուած եմ որ վերոյիշեալ փորձութիւններն ու երկմտութիւններն յաղթահարելու համար - գէթ իմ տեսակէտով, արուեստագէտը, առաջին երիտասարդութեան խանդավառ ու անորոշ չեզումներից վերջ - պէտք է վերջապէս մի օր հարց տայ ինքն իրեն՝ թէ ինչո՞ւ է գըրում, եւ ի՞նչ է նշանակում՝ գրե՛լ. եւ ապա ինչ են նշանակում իմ նկարագրած անձերն, դէպքերն ու իրերը - եթէ ոչ միայն այս ընկերութեան, այս դարաշրջանի յարաբերական առընչութիւններով, ու նաեւ, այլ մանաւանդ տիեզերական իմաստով: - Ի՞նչ են նշանակում՝ կեանք, սէր, մահ: Ի՞նչ են նշանակում՝ մի մարդ, մի ծառ, մի աստղ. օրինակի համար – քո ստացած վայելքից, հաճոյքից, խանդավառութիւնից դո՛ւրս – ի՞նչ է գեղեցկութեան նշանակութիւնը Բաբկէն.– գեղեցկութիւնից ճառագայթած «զօրութիւնը» ներգործում է զգայարաններիդ մէջ, եւ դու հիանում ես, երջանկանում ես, երազում ես, եւ տրտմում ես,– բայց զգայուն այդ յօզերի զումարը գեղեցկութիւնը չէ: Պէտք է գոնէ մի վայրկեան եղած լինել գեղեցկութիւնը, որպէսզի կարելի լինի նրա ներկայութիւնը զգացնել: Շատեր, չփոթութեան մէջ լինելով, նկարագրում են գեղեցիկը եւ հաւատացած են թէ այդ է գեղեցկութիւնը: – Որովհետեւ «գեղեցիկը՝» աւելի կամ պակաս չափով դիւրահաղորդ ու մատչելի է բոլորին, իսկ գեղեցկութիւնը վիճակ է.– լինելութիւն, եւ ոչ թէ զգայնութիւն. եւ ինձ թւում է թէ ամէն ինչ մի երեւոյթ՝ մի վիճակ է... որը ներապրելով պէտք է յայտնաբերել, այլ ոչ թէ սոսկապէս նկարագրել ու բացատրել:

Կարճ կապեմ.– իմ կարծիքով այս բոլորը նախապատրաստական աշխատանքներ պիտի լինեն, եւ ոչ թէ բո՛ւն արուեստի գործ: – Մտային եւ հոգեկան մարզանքներ որ զգայութիւնները պիտի տակաւ վարժեցնեն՝ աւելի շատ աւել՝ քան խօսել, աւելի շատ ունկնդրել՝ քան լսել... եւայլն: Այս հասկացողութեամբ, արուեստը իրական մօզութիւն է, եւ արուեստագէտը՝ իսկական մոգ: Դժբախտաբար դեռ շատ հեռու ենք այդ բոլորից, բայց ես հաստատ հաւատում եմ որ մի քանի տարիների յարատեւ աշխատանքով ու «մարզանքով»՝ կը մօտենանք «լինելութեան» սահմաններին: Այս երկար չեզաքանութիւնից վերջ – վերադառնանք իրականութեան:

Ինչպէս գրել էի անցեալ անգամ, աշխատում եմ ամէն օր, ու թէպէտ երեք քառորդը պատռում ու նետում եմ, մընացածը դարձեալ խրախուսիչ է: Աւարտել եմ երկու քերթուած, ու ներփակ ուղարկում եմ այստեղ: Կը խնդրեմ որ կարդալուց վերջ, նաեւ ցոյց տաս Բիւզանդին, ու ձեր երկուսիդ տպաւորութիւնն ու նկատողութիւնները ինձ գրես – նոյնիսկ բառերի նկատմամբ - չմոռանա՛ս:........

×

CHATEAU NEUF - LE - ROUGE

30 Մարտ, 1950

Սիրելի Բաբկէն, վերջին նամակդ իսկապէս տխուր էր, մանաւանդ զրադէտի մը մասին գրածդ. չափազանց խիստ ես արտայայտւում իր մասին, մի՛ մոռանալ որ «հոգին յօժար է, եւ մարմինը տկար»... յետո՛յ, ամէն մարդ տէրն է իր կեանքի. ապրում է իր ուզած կերպով, երգում է իւր յատուկ եղանակը. եւ հաւատա՛, ամէն մարդ դժգոհ է իր կեանքից. եւ նա՝ խորքի մէջ գիտակից եւ զգայուն է, եթէ ոչ չէր ազդուել քո խօսքերից – հեռանալու ու նորոգուելու պէտքը չէր զգար: Նա, ինչպէս եւ բոլորս, աւել կամ պակաս չափով զոհերն ենք Սփիւռքի մէջ տիրող անկազմակերպ եւ ջլատիչ իրականութեան.– ապրում ենք օրը՝ օրին, յուսալով թէ վաղը մի որեւէ «հրաշքով» մեր կեանքի պայմանները կը փոխուեն, թէ ինքնըստինքեան կը ստեղծուի այն ջերմ ու ընկերական միջավայրը ուր մեզանից իւրաքանչիւրը իր դերն ու կարեւորութիւնը կը ստանայ: Գիտես թէ քանի՛ փորձեր եղան այդ ուղղութեամբ, եւ բոլորն էլ ձախողեցին – գուցէ միայն այն պատճառով որ մեզանից իւրաքանչիւրը չափազանց խստութեամբ քննադատեց միւսների գործն ու կենցաղը... բոլորս էլ յանցաւոր ենք, որովհետեւ բոլորս էլ եսամոլ եւ յամառ Հայեր ենք – անկարգապահ եւ մանաւանդ անկիրթ – ասում եմ բոլորս,– «ճըշմարիտն այս է, անսո՛ւտ եւ իրաւ իրական»: Նշանի ականջը խօսի՛...: Ու վերջապէս, սիրելի Բաբկէն, ի՛նչ էլ որ լինի, նա գրագէտ է, եւ տաղանդաւոր – եւ դարձեալ բոլորիս պէս, ակամայ ծուլութեան է մատնուած.– չեմ ասում դատապարտուած, այլ մատնուած–trahi! Իսկ դու լաւ գիտես թէ ովքեր են մեզ այս վիճակին մատնողները: Ուստի, եթէ պէտք է անպայման սրան կամ նրան քըննադատել, վարկաբեկել ու հայհոյել, գէթ մեր բարկութիւնն ու մաղձը թափենք նախ նրանց վրայ՝ որ սկզբնական դրդապատճառն են այս բոլորի:

Իսկ այս անսովոր «եկոյթիս» պատասխանատուն դո՛ւ ես, բարեկամ, որովհետեւ ամիսներից ի վեր սպասելով ըսպասում էի որ Զատկին գոնէ մի – երկու շաբաթ միասին անցընէինք, եւ ահա վերջին պահին գրում ես թէ չես կարող գալ.– չես կարող գալ որովհետեւ դրամ չունես.– ի՞նչպիսի անարժէք ու անբան մարդ ես, որ դրպանդ 10.000 Ֆրանքի պէս ողորմելի մի գումար չունես, որպէսզի բարեկամիդ այցելութեան երթաս. տո յիմա՛ր, եթէ մի աւանակ քան տարի Փարիզ ապրէր, հիմա միլիոնատէր կը լինէր - իսկ դո՛ւ, ոչ թէ միայն 10.000 Ֆ. չունես գրպանդ, այլեւ 15.000 պարտք ունես: Հասկանում ես վերջապէս թէ որքա՛ն անպէտք ու արհամարհելի մի արարած է Բաբկէն Պօտոսեանը – որ Մխիթարեան դպրոցից ելնելով, քան տարիներ ապրել է Փարիզի պէս լուսաւոր ու հարուստ քաղաքի մէջ, ու ահա պատ է ներկում, եւ 15.000 Ֆ. պարտք ունի, եւ չի կարող իր բարեկամին այցելութեան գնալ – մինչդեռ Մարկոսը, Պետրոսը, Կիրակոսը, բոլորը, բոլորը տուն ունեն, խանութ ունեն, դրամ ունեն, ամէն ինչ ունեն, բացի մի բարեկամ որին այցելութեան երթան.– այս վերջինը, անշուշտ բարեբախտութիւն է... ինչեւիցէ. «քէյֆըդ» տեղը պահիր, գարունն եկաւ, ծառերը ծաղկել են, ու այս ամառ միասին կը ճաշակենք պտուղները: Կարեւոր լուր.–Սողիկն, խաղացի ագարակապանը, մի մեծ դաշտ ամբողջութեամբ սեխի է յատկացրել այս տարի – ուստի այս ամառ սեխի առատութիւն կը լինի, նաեւ վարունգի եւ այլ «բանջարեղինաց»: Երկրորդ լուր.– մի փոքրիկ հրացան ունեմ – եւ ինչպէս գիտես շրջակայ բլուրները նապաստակների «հայրենիքն» են – ուրեմն կարող է պատահել որ բլուրները ըզբօսնած ժամանակ, ինքնապաշտութիւն գործած մի նապաստակի մարմինը տեսնենք երբեմն, ու տուն բերենք – ո՞վ է մեղաւոր այդ պարագային:

Ուրախութեամբ կարդացի Ժան-Փիէռի մասին տուած տեղեկութիւններդ. կը մաղթեմ որ ուզածիդ պէս լինի եւ բոլոր յոյսերդ իրականանան (այս ինչ սոսկալի բառ է – ...կանանան): Իմ կողմից կը մաղթեմ որ կարելի եղածի չափ շուտ հայերէն սովորի. խօսի ու կարդայ – ու հայերէն լեզուի բոլոր առաքինութիւններով տոգորուի –: Հայերէնը մեր միակ զրահն է, տէգն ու վահանը, աղեղն ու նետը միանգամայն: Միակ սրբավայրը որ խանութպանն ու վաչխառո՛ւն, հայ ժողովուրդի անունը վարկաբեկող հայատուն խոզերի վոհմակը դեռ չէ պղծել: Այս շունչով եւ այս նիւթի շուրջ կարելի է մի բանաստեղծութիւն գրել – կարելի է բիւր քերթուածներ գրել - առանց որ նիւթը սպառուի, ու զգացումը տկարանայ... եւ սակայն ընթերցողը կրնայ ձանձրանալ – ուստի կարճ կապենք:

Miller-ի գիրքը կարդացի մէկ շունչով – խանդավառութեամբ եւ աւիւնով յորդում են էջերը. ընթերցողը անմիջապէս վարակւում է հեղինակի աշխարհայեցողութեամբ, բաժանում է նրա համակրութիւնները եւ հակակրութիւնները, ըմբռնում է «գերմարդկային» ապրումների ոգեկոչումներով: Անհամա՛ր, ու երբեմն անիմաստ չափազանցութիւնները ընդունում է սրտադին բարեացակամութեամբ: Էջ առ էջ բազմապատկուող հակասութիւնների, խոտոր ու անհաշտ մըտածումների առջեւ մերթ կանգ է առնում զարմացած, ապա «բանաստեղծութիւն է» ասելով անցնում է... եւ լա՛ւ որ անցնում է, որովհետեւ Miller մտածող չէ, այլ «բնազդական իմացականութեամբ» գուշակում է «ճշմարտութիւնը»: – Գուշակում է ուստի եւ յաճախ սխալւում է – եւ իր գուշակութիւնների հակասութիւններն են որ տարօրինակ մի կենդանութիւն են տալիս իր նկարագրութիւններին: Miller եթէ նկարիչ լինէր – անպայման լոյս ու ստուերի վարպետ կը լինէր, գոյները երկրորդական են իր համար – լերկ ամայութիւններ սիրող, խորհրդապաշտ մի հոգի – որ երբեք պիտի չհասկանայ չորս պատերի մէջ ծաղկած մի այգեպարտէզի հմայքն ու կախարդանքը: Miller գրում է թէ ատում է պատերը, մոռանալով որ իր այնքան գոված ու սիրած յունական տաճարներն ու մեհեանները նոյնպէս պատեր են – որոնք իրենց մէջ պարփակում են աստուածութեան գաղափարը – մոռանալով նոյնպէս թէ պատերի իր ատելութիւնը արդէն մի պատ է իր շուրջ – մի պարիսպ որ սահմանափակում եւ սահմանում է իր էութիւնը: Պատը՝ պարզապէս մարդկային «ես»ի առարկայացում է – քարաշէն պատերը ատելով եւ քանդելով չէ՛ որ «պատերը» կը քանդուին – մի խօսքով՝ Miller Ամերիկացի է – այսինքն պատանի –(առանց բառախաղի՛). տաղանդաւո՛ր ու շա՛տ համակրելի մի անձնաւորութիւն, ու պերճախօս (չըսելու համար շատախօս) մի գրագէտ: Գիտեմ, որ այս խօսքերը քեզ համար սրբապղծութիւն են. ես անկեղծութեամբ տուի անմիջական տպաւորութիւններս – կարող եմ սխալուած լինել:

×

18 / 6 / 1959

Սիրելի Բաբկէն,

Նախ շնորհակալութիւն՝ «ոսկեփոշու» եւ թերթերի կապոցի համար. Հ. Քոչարի գրքոյկը մէկ շունչով կարդացի. լաւ էր ու հետաքրքրական իր տուած զանազան տեղեկութիւններով: Ուրախացայ իմանալով որ իբրեւ ընկերական մարդ նաեւ հետաքրքիր է ու համակրելի: Բախտաւոր ես եղել նրան հանդիպելով: Իսկապէս մեծ հաճոյք պէտք է լինի մի այդպիսի անձնաւորութեան խօսակցութիւնը լսել.. շինիչ ու խանդավառ լուրեր Հայրենիքից: Ես դեռ այդ բախտը չեմ ունեցել:

Ուրախ եմ իմանալով որ լրջօրէն ըզբաղուած ես գործերդ ցուցադրելու աշխատանքով – արուեստագէտի համար բնական պահանջ է որ մարդիկ տեսնեն իր աշխատանքը, հաւանեն կամ քննադա–

●▶

թրոմպոն նուագել գիտէ, կը մերժէ նըւագել այնքան ատեն որ՝ յարդէ գլխարկ մը չունի: Նկատի ունենալով որ, ինը տարեկանէն սկսեալ գլխարկով վարժուած էր նուագել: Պահակները կ՚ընդմիջեն, մինչեւ որ Փարիզէն յարդէ նոր գլխարկը հասնի, եւ ծօն կը սկսի նուագել, զգացական ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծելով բոլորին մօտ:

Սարոյեանի պատգամը կտրուկ է եւ մեկին: Բոլոր զինուորները, ինչ ազգութեան ալ պատկանին անոնք, թող վերադառնան տուն եւ կազմեն իրենց բոյնը: «Ուէսլի Ճէքսըն»... ազատութեան մասին է: Առիկա գրական արտայայտութիւնն է Սարոյեանի անձնական փորձառութեան, որ Համաշխարհային Բ. Պատերազմին որպէս ամերիկեան բանակի զինուոր՝ շուրջ երեք տարի կը մնայ Անգլիա: Լեղի փորձառութիւն մը հեղինակին, որու այս գործը արտայայտութիւնն է նաեւ բանակին դէմ իր «անթի – էսթապլիշ – մընթ» կեցուածքին:

Սարոյեանի «Ուէսլի Ճէքսընի Արկածախնդրութիւնները» կարեւոր անկիւնադարձ մըն է գրողի իր ասպարէզին: Այս պարագային, համաշխարհային պատերազմն ալ իր դերը կ՚ունենայ հարցին մէջ: Ինք, որու համար գրելը առօրեայ աշխատանք էր, շուրջ եօթը ամիս ոչինչ կը գրէ, որովհետեւ պատերազմը խընդրոյ առարկայ կը դարձնէր բարիի եւ սիրոյ յաղթանակին իր աշխարհահայեացքը: Ինչպէս վէպին հերոսները ցոյց կու տան, Սարոյեան շատ յամառ էր փոխելու իր կեցուածքները, եւ միւս կողմէն պատերազմի աղէտը շատ մեծ էր բացատրելու իր լաւատես աշխարհահայեացքով եւ գրողի ես-ը կը մերժէր փոխուիլ եւ չէր ալ կրնար: Սարոյեանի կեանքին սկզբնական տարիները, Ֆրեզնոյի իր խենթ ու խելառ քեռիները, հօրեղբայրները, հայ եւ օտար գաղթականները, նոր կեանքի ձեւի մը յարմարելու հարցերը աւելի կը յարմարէին իր բարի աշխարհահայեացքին: Նիւթեր, որոնք լաւագոյն ձեւով կ՚արտայայտուէին իր պատմուածքներուն մէջ: Ուէսլի Ճէքսընի պարագային, յստակ է որ գրողը անձնապէս դառնացած է: Հիւմուրը որով կը յատկանըշուի Սարոյեան, շատ դառն է եւ հետեւաբար՝ կաշկանդուած: Գրելու իր անմիջական ազատութիւնը յաջախ կ՚աշխատի իրեն դէմ, կը յիշէ մանրամասնութիւններ, որոնք պարզապէս կը յոգնեցնեն ընթերցողը: Միւս կողմէն, սակայն, կը յատկանշուին կարգ մը էջեր, տողեր, վիճակներ: Վերեւ յիշուած Մարք Թուէյնի հետ նմանութեան եզրերը՝ նուազ դեր չեն խաղար տկարացնելու գործը. մեծ գրողի մը նմանելու, զայն «ընդօրինակելու» ձգտումը կը հեռացնէ հեղինակը իր ինքնատիպութենէն:

1.- « *LES AVENTURES DE WESLEY JACKSON* ».

Ed. Flammarion

Traduit de l'américain, par David Guinsbourg.

Ներկայ գրախօսականը կը հիմնուի անգլերէն բնագրին վրայ:

տեն, սիրեն կամ չսիրեն – կարեւորն է որ անկեղծօրէն արտայայտուեն իր գործի նկատմամբ: Մի մարդ մի տուն է շինում եւ այդ տունը իր բընակարանն է. բայց արուեստագէտը ցանկանում է որ իր կերտած «տան» մէջ ամբողջ մարդկութիւնը հիւր լինի: Բուն արուեստագէտը առատաձեռն ու ասպնջական հիւրասիրութեան տիպարն է: Նա որքան շատ հարուստ է զգում իրեն՝ նոյնքան մեծ ու տօնական խնջոյքի է հրաւիրում ամբողջ կեանքն ու կենդանութիւնը աշխարհի: Պէտք է խոստովանել որ այս տեսակէտով, Սփիւռքի հայ արուեստագէտներս բաւականին ժլատ ենք եղել – եւ այս բացատրւում է մեր «հայրենազուրկ» պանդուխտի վիճակով: Որովհետեւ «հայրենազուրկ» լինելը նըշանակում է զրկանք հոգեկան ու ոգեղէն սնունդներից – ուստի եւ մենք կիսով աղքատներ ենք. մենք երբեք լիացած չենք զգում մեզ – եւ մեր չռայլութեան փորձերը շուտով սպառում են մեզ – իսկ ոմանք սնանկացել են վաղուց…: Եւ ճիշդ ես նկատել որ մեր հաւատարմութիւնն ու նուիրումը արուեստին՝ մեր միակ առաքինութիւնն է: Եւ գուցէ նոյնիսկ մեր միակ արժանիքը: Մեր անձնաւորութիւնն անշուշտ մերժում է այս բացատրութիւնը – բայց վեհանձն արուեստագէտ հոգին պէտք չունի սին խաբկանքների՝ հաւատարիմ մնալու համար իր բնածին տաղանդին՝ այսինքն կեանքըն արտայայտելու իր որոշ եղանակին ու կարողութեան: – Մի մարդ մի տուն է շինում… եւայլն:

Եւ հիմա ստիպուած եմ նամակս ընդհատել, Մալէնան կանչում է թէ կէսօրուայ ճաշը վաղուց պատրաստ է, ու պաղելու վրայ, եւայլն, եւայլն: Կեանքի առօրեայ մանր դէպքերի առիթով, կինները չափազանց անհամբեր են, նոյնիսկ անհանդուրժող – բայց երբ հարցը գալիս է կեանքի էական հարցերին, նրանք որքա՜ն համբերատար են, որքան աւելի յարատեւող ու քաջ ու հաւատարիմ քան այր մարդիկ – ուստի պէտք է հնազանդել Մալէնայի ստիպողական կանչին,– ճաշը պաղում է: Ցը:

×

19 / 6 / 1959

Սիրելի Բարկէն,

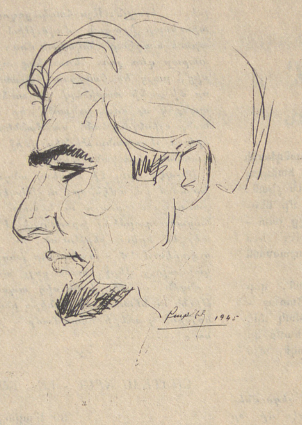
Երէկ՝ մի օր էր, այսօր էլ մի ուրի՛շ օր. այսպէս աննկատ անցնում են օրերը,– աշխատանք, յետոյ ճաշ, փոքր ու երբեմն մեծ հաճոյքներ, երջանկութեան ու նոյնիսկ երանութեան պահեր, եւ ահա անցնում են շաբաթներ, ամիսներ – ու յանկարծ մտածում եմ, շուտով յիսուն տարեկան եմ լինելու – եւ ի՞նչ են եղել այս անցած յիսուն տարիները – ի՞նչ է այդ բոլորի արդիւնքը.– միայն մի մարդ, անհամար ուրիշ մարդկանց մէջ աննշմար մի անհատ իր մարդկային բոլոր թերութիւններով, իր տենչերով, իր երազներով, իր կարելիութիւններով եւ իր փորձառութեամբ հարուստ ու աղքատ մի էակ.– բնականաբար հարց է ծագում՝ յետոյ ի՞նչ: Զգիտեմ թէ այս հարցը իսկապէ՞ս ճշմարիտ մի հարց է. այսինքն տեղի՞ն եւ պատշա՞ճ է կեանքի հանդէպ այդպիսի մի հարց տալ – քանզի իր էութեամբ իսկ կեանքը շարժում եւ փոփոխութիւն է, ուստի «յետոյ»ն դարձեալ շարժում է եւ փոփոխութիւն: Եւ այդ հարց տուողը այլեւս այդ չէ ցանկանում: Մի գուցէ՛: Բայց այդ հարցը բղխում է որոշ «գիտակից» վիճակից, իսկ գիտակցութիւնը կեանքի նկատմամբ կայական (սթաթիք) վիճակ է, որպէս առանցք որի շուրջ դառնում է անիւը:

Զարմանալին այն է որ ես այս պայծառ եւ արեւոտ օրին, պատշգամիս հաճելի ստուերի մէջ նստած, ծխամորճս ու թէյ վայելելով, պէտք եմ զգում երանելի գլուխդ փիլիսոփայօրէն արդուկել: Ներողամիտ եղիր: Պատճառը չափազանց մենակութիւնս է, եւ կեանքիս միապաղաղ ընթացքը: Լուրեր չունենալով, մտքովս անցած – դարձածն եմ դրում:

Անհամբեր սպասում եմ «Անդաստան»ին եւ ուրիշ որեւէ հայերէն գրական թերթերի կամ գրքերի որ կարող կը լինէք ինձ ուղարկել:

Դարձեալ շնորհակալութիւն: Լաւագոյն ողջոյններս Բիւզանդին եւ Որբունուն: Զմոռանաս: Կարող ես նոյնիսկ այս տողերս տալ նրանց կարդալ. թէպէտ՝ եւ կարդալիք բան չկա՛յ:

Եղբայրօրէն քոյդ ՅԱՐՈՒԹ



ՀՈԳԻՈՎ ԵՒ ՄԱՐՄՆՈՎ

Նամակի պէս, սիրելի Յարութ Կոստանդեանին

Յարո՛ւթ, բարի լո՛յս: Քեզի կը գրեմ
Առաւօտ կանուխ, Սէնին դէմ առ դէմ:
Այսպէս, շատ յաճախ, կը նստիմ երկար
Սէնին դէմ առ դէմ. ու միայն կը զգամ:
Կը զգամ անորոշ, քաղցրագին մէկ բան
Որ ամէն ինչ է, եւ ոչինչ գուցէ.
Որ սակայն մարմին եւ հոգի ունի,
Որ հիմա Սէնն է, հին հին դարերէն
Յիշատակի պէս եկած սիրելի
Երկար մազերով տխրադէմ աղջիկ,
Որուն դէմ առ դէմ քեզի կը գրեմ
Ու միայն կը զգամ: Ու կը զգամ, Յարութ
Թէ լոյսն ալ բացուող իրապէ՛ս հոգի
Ու մարմին ունի. ու կը զգամ, Յարութ
Թէ ինչո՛ւ պէտք է խմել արիւնը
Այսպէ՛ս բաշխուած նորոգուած ուխտի:
Ողջոյն քեզի, է՛գ, յաւերժ ցանկալի,
Առաւօտ լուսոյ, արեգակ բարի՛:

Օրը կը բացուի: Եւ լոյսն է դիւրին
Պարզ, սովորական աղօթքի նման,
Երբ արարչութեան ա՛լ գիտենք, անցաւ
Օրը առաջին. «Եղիցի՛», կամ ոչ՝
Լոյսը կը բացուի, արեւը քանի
Յումպէտս ապրուած կեանքի մը նման,
Նման յաղեցման, նման յոգնութեան,
Ու նման սիրոյ՝ երբ չենք սիրեր ալ՝
Պիտի շրջանն իր ընէ անպայման:
Օ՛, պէտք է, Յարութ, միայն մարդ ըլլալ
Այսքան անիմաստ ապրելու համար:

Մեր կեանքը, Յարութ, նման է բոլոր
Մայթաղիճներու բողացող կեանքին:
Տրուեցանք բոլոր ցանկութիւններուն՝
Իբրեւ թէ սիրոյ ու լոյսի յանուն.
Իբրեւ թէ ազատ, բայց ստրուկի պէս
Բողացանք բոլոր աստուածներուն հետ:
Մեր իսկ ծնցուցած երազին, Յարութ,
Տրուեցանք իբրեւ իրեր անօգուտ:
Զկրցանք երբեք գիրերը ճշդել
Եւ մեր տեսիլքին իրապէ՛ս տիրել:
Ահա թէ ինչո՛ւ կարիքն զգացինք
Երգեր հիւսելու, տպագրուելու,
Ամէնուն առջեւ, ամէնուն համար
Բոզերու նման փռուած անպատկառ,
Անամօթաբար կարիքն զգացինք
Մատուցանուելու կամ կարդացուելու:
Օ՛ հին դարերու անյայտ երգիչներ,
Երբ մարդը նոյնիսկ լեզու չէր ըլեր
Բայց սիրել գիտէր, գիտէր ձեռքերուն
Տարփոտ հպումով, իր սրտին կիրքով
Յօրինել երգը գեղեցիկ կնոջ:

Օրեր կան, Յարութ, որ գլխս ծանրացած
Զիս հինցած կը զգամ՝ հին քարի նման:
Հին, միջնադարեան տաճարի մը պէս
Այսօր արցունքն եմ՝ կոցուած աչքերուն,
Արձագանգը զուր՝ լռած ձայներուն:
Քաղաք մըն եմ ես մութ, հնադարեան,
Այսօր հեռաւոր ու ցուրտ արուարձան,
Գոցած ճամբաներն հաղորդակցութեան
Որ աշխարհին հետ քէն ըրածի պէս
Կ՚ապրի ամփոփուած իր անցեալին մէջ:
Ես հոգիիս մէջ քանդած եմ, Յարութ,
Հայոց Պատմութեան փառքերը բոլոր,
Այլ ոչ մէկ մատեան, ոչ մէկ լուսաւոր
Կոթող, յուշարձան թէ պարզ գերեզման՝
Արժանավայել քաջի մը անուան:
Սրտիս մէջ, Յարութ, առաւելագոյն
Բան Խորենացի, Եղնիկ ու Կորիւն
Որպէս ահաւոր, սուրբ հաղորդութիւն
Կափկափիչն ահեղ ու կողկոնձն է սուր
Հէք Արտաւազդի շուներուն տխուր:
Ահա՛ երգը իմ՝ թէ գիտեմ երգել,
Թէ Աւարայրի կամ թէ Տէր – Զօրի
Ծինծու սոխակի յիմար երգէն վեր
Հաւատարիմ շան ցասկոտ կաղկանձին
Ծքեղ երազ մը բարձրացնել գիտեմ:

Զայրթոյթս, Յարութ, քեզ չզարմացնէ,
Դուն երգդ երգէ՝ հնչուն ու զուարթ,
Լեռներուդ պէս հին, լեռներուդ պէս տաք:
Լեռներուդ պէս հին երդ մը գիտէիր…
Եթէ չմոռցար, թէ արեւուն տակ
Դեռ արեւախանձ թախիծ է համակ
Յօյզն այդ՝ ծարաւի ու սիրոյ մասին.
Յամքած հեղեղատ, հեղեղումներու
Թէ դեռ կը մնայ ուղղութիւնն անձեւ՝
Արդ երգէ՛ կրկին ու կանչէ անձրե՛ւ…
Եւ չուշանաթոյր կիներու կուրծքին
Գաղջ անուշութեամբ անձրե՛ւ թող իջնէ…
Ծարաւ շրթներուն, այրած սրտերուն
Անձրեւ թող իջնէ, անձրե՛ւ թող իջնէ…
Եւ թող մերկանան հոգի ու մարմին,
Եւ թող լուացուին, եւ թող մաքրուին.
Գայլերուն ծառեր, աղջիկներու պէս
Գիրկընդխառնուած ախտագին ու գէջ,
Թող անձրեւին տակ անզուսպ հեշտանքով
Իգութեան կողուցքը հասունցնեն,
Զիրար պատրաստեն… մինչեւ գայ արուն…
Մինչեւ որ Զարն ու Բարին միանան
Ու վերար սիրեն անսանձ զուգութեամբ:
Օ՛, երգէ՛ Յարութ, լեռներո՛ւ պէս հին
Երգդ՝ ծարաւի ու սիրոյ մասին:

Գիշեր մը, Յարութ, մտերիմներով
Պիտի հաւաքուինք, ինչպէս որ կ՚ըսեն,
Ջրելու համար ծնունդն աւելորդ
Բանաստեղծական հատորիս երկրորդ:
Բան մըն էր եղաւ – տպեցինք գնաց:
Ես իմ գինիի գաւաթն առաջին
Պիտի բարձրացնեմ կենացը այն խենթ
Մեր բանաստեղծին, որ այսօր հո՛գս
Ըսած աշխարհին՝ կ՚ապրի լեռնական
Մարդու մենաւոր իր կեանքն անկարօտ:

Կենացդ, Յարութ, հեռուէն հեռու
Իրար բախելով, փոխան բաժակի
Հոգիները մեր՝ եթէ կա՛յ հոգի…
Թէ չկայ հոգի, յոտնկա՛յս, Յարութ,
Սրտերն ի ձեռին, ուր ոսկի գինին
Լեզու է ելած՝ երգելու ի գին:
Գինովութիւնը մեր սրտին, Յարութ,
Ոչ անրջանք է, ո՛չ գլխու պտոյտ,
Այլ ձեւ՝ որ ունի հոգի ու մարմին,
Մերկացած լոյս՝ որ կը պարէ գերդ կին.
Կին՝ զոր ցանկացինք, կին՝ զոր սիրեցինք,
Որմէ ցաւեցանք, որուն ցաւցուցինք:
Կենացդ, Յարութ, խմենք՝ որ ցաւինք,
Ու ցաւին ձեռքէն բռնած, երկինքի
Պատշգամին վրայ, Վարպետին նման
Լսենք ստնաձայնն անոյշ գիշերուան:
Մինչեւ որ, Յարութ, օր մը չէ օր մը
Գիրագոյն գիշերը գայ ու գրկած
Հոգիով մարմնով՝ մեզ տանի հեռո՛ւն…
Ա՛լ անվերադարձ հեռանանք հեռո՛ւն՝
Մնաս բարով իսկ չըսած ոչ մէկուն:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

20 / 5 / 1975

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
9
MARDI
9 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.101 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 101

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՄԱՌՇԷ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՍԵԿԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԻՒՐՈՅԷՆ

—o—

Համայնավար կուսակցութեան 24-րդ համագումարը վերջ գտաւ առանց հիմնական փոփոխութիւն բերելու: Մառշէ վերընտրուեցաւ ինչպէս կ'ակնկալուէր բայց Ժորժ Սեկի այլեւս մաս չի կազմեր քաղաքական Բիւրոյին:

Փակման իր ճառին մէջ, որ անշուշտ հինգ ժամ չէ տեւած ինչպէս բացման ճառը, Մառշէ նախ շեշտը դրաւ կուսակցութեան հետապնդած «ընկերվարական ընկերութեան» վրայ: Ընկերութիւնը՝ արդարութիւնն է, նոր աճ մըն է, Ազատութիւնն է, խաղաղութիւնն է: Այս է Ֆրանսական ձեւի ընկերվարութիւնը: Հոդ հասնելու համար, պէտք է ինքնատիպ ուղի մը ընտրել, այդ ուղին ժողովրդավար ուղին է՝ պայքար եւ համախըմբում: Ըստ ընդհ. քարտուղարին, աջը կ'ուզէ պառակտել ձախը բայց յուսախաբ պիտի ըլլայ: Ի՞նչ կ'ըսէ այդ աջը՝ «Ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Համայնավար կուսակցութիւնը տարբեր ե՞ն, մե՛ծ յայտնութիւն, արդէն մոռցա՞ք որ մեծամասնութիւնը բազմադիմի է: Ձայն կազմող իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կ'ուզէ պահպանել եւ արտայայտել իր իւրայատուկ դիմագիծը, ի՞նչ կայ աւելի օրինաւոր եւ աւելի բնական...»: Ու իր ելոյթին վերջին մասին մէջ, Մառշէ կը յիշէ թէ կառավարութեան կուսակցութիւն մըն է եւ ամէն տեղ ուր է համայնավարը՝ պէտք է այդպէս գործէ:

Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է որ փոփոխութիւն չկայ, ինչպէս ըսինք վերը, Մառշէի դիրքը թերեւս քիչ մը աւելի ամրապնդուած է, քաւութեան նոխազ ծառայած է Սեկի, որ «կը վճարէ» իր սենտիքային արձանագրած նահանջը: Անրի Լաժուանիի մուտքը Կեդր. Կոմիտէի մէջ կը նկատուի նաեւ որպէս ամրապնդումը «Մառշէ գիծ»ին: Համագումարին մէջ մեծ յաջողութիւն գտած է Ֆիթերման:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդուի որ, զինուորական ղեկավարութիւնը դատապարտած է այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու թերթերը, որոնք կ'օգտագործեն արտասահմանէն հասած հակաթուրք լուրեր: Զինուորական հրովարտակի մը մէջ, հրամանատարութիւնը կ'արգիլէ բոլոր հաւաքոյթները օտար պատուիրակութեանց կամ ներկայացուցիչներու հետ «առանց զինուորական օրէնքին դատաւական հրամանատարին արտօնութեան»: Կը ճշդուի որ այս կարգադրութիւնները եղած են «պաշտպանելու համար Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին շահերը, առաջքն առնելու որեւէ վնասի իր ապահովութեան եւ կանխելու անկախ Թուրքիոյ առեւտուրներուն վրայ ազդելու փորձերը»: Ֆրանսայի բազմաթիւ դիտնականներ եւ արուեստագէտներ կոչ մը ըրած են ի նպաստ Տիւք սենտիքայի բանտարկուած անդամներուն, որոնցմէ 52-ը կախաղան հանուելու վտանգին տակ են:

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ փորձագրութիւնները (Փարիզէն Վենետիկ) Երեքշաբթի օր ցուցադրուելէ ետք Նոր Տարուայ թիւ 5 սըրահը, անճուրդով կը ծախուին յաջորդ կէս օրէ ետք (Փետր. 10):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՄԱՍԱԼ»Ը ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

—o—

ԽՄԲ. – «Հիւրրիյէթ»ի մէջ, Մեքին Տօղանալփ կը շարունակէ իր «թերթօն»ը միշտ զարկ տալով իր վառ երեւակայութեան, այնքան զարկ կուտայ որ կը հասնի մինչեւ Ս. Ղազար, ուր 500 մխիթարեան միաբան ալ կը գտնէ (երա՜նի թէ...): Ստորեւ Հիւրրիյէթի Փետրուար 5-ի մէջ լոյս տեսած յօդուածը, նախորդ թիւը (Փետր. 4) Փարիզ չէր հասած:

×

«Թուրքեւսովետական սահմաններուն միացած տեղը գտնուող «Կէավուռ Տաղի» ստորոտը ծնած եմ: Լիբանանցի Հայ եմ եւ հինգ տարիէ ի վեր Ժընեւ կը բնակիմ»: Այս խօսքերը ըսողը 11 հայկական կազմակերպութիւններու միացած Զուիցերիոյ հայկական ակումբներու նախագահ Սարգիսեանն է: Վերջերս սաստկացող հայկական տէրօրին եւ հայկական գործունէութիւններու ներքին ծալքերը հասկնալու համար Յակոբ Սարգիսեանի հետ Ալպէռ Ա. պանդոկի սենեակին մէջ կը խօսէի: Վեց հարցումներուս պատասխանները դրաւոր ըլլալով տուած էր:

Հարցում. – Թուրքեւհայ յարաբերութիւններուն վրայ ժխտական ազդեցութիւն գործող ոճիրները ինչպէ՞ս պիտի կասեցուին:

Պատասխան. – Թուրքերու եւ Հայոց միջեւ լաւ յարաբերութիւններ գոյութիւն ունին: Անշուշտ ահաբեկչական շարժումները այս յարաբերութիւններուն վրայ դրական ազդեցութիւն չեն կրնար գործել: Միայն թէ այս շարժումներուն դադրիլը Թուրք կառավարութենէն կախում ունի: Եթէ Թուրք կառավարութիւնը, այս գործին առընչութեամբ Հայերու հետ խօսիլ ուզէ, կարելի կ'ըլլայ առաջքը առնել:

Հարցում. – Ահաբեկչութեան ետեւ գտնուող գաղտնի ուժեր արդեօք Հայերը որպէս քար (փիոն) չե՞ն գործածեր:

Պատասխան. – Եթէ Հայերու ետին գաղտնի ուժեր կան Թուրք կառավարութիւնը տարիներ առաջ այդ ուժերը չհասկնալու սխալին մէջ ինկած է:

(Զուիցերիոյ մէջ առաջին հայկական կազմակերպութիւնը Սովետներու հրամանաւ, վրէժխնդիր հրոսակներու ղեկավար Հնչակեան Աւետիս Նազարբէկովի եւ իր կնոջ փանաթիք հայ Մարոյի կողմէ հիմնուելով Թուրքիոյ դէմ աշխատանքի լծուած է):

Հարցում. – Միութիւնը, որու նախագահն էք, արդեօք Նազարբէկեանին մէկ շարունակութի՞ւնն է:

Պատասխան. – Մենք Հնչակեան կուսակցութեան կապուած չենք:

Սարգիսեան Թուրքիոյ գրօսաշրջական եւ տնտեսական վերելքին համար Հայաստանի մը կազմաւորումը կը նախատեսէր եւ ոճիրներու շարունակութեանը կը հաւատար: Խօսակցութիւննիս վերջացած էր:

×

ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հռոմ, ներքին գործավարութեան երրորդ յարկը, Իտալիոյ ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէն պ. Ֆառլուչիի հետ կը խօսիմ:

Ինքը Վատիկանի մեր դեսպան Թահա Ճարըմի սպանութեան քննութիւնը անձնապէս վարող ոստիկանապետն է:

Հարցում. – Կ'ըսուի թէ Հայերը նոր գործողութիւններ կը պատրաստեն: Ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են:

Պատասխան. – Իտալական ոստիկանութիւնը տեւական ահազանգի մէջ է: Թուրք դիւանագէտներու պաշտպանութեան համար պէտք եղած միջոցառումները կը շարունակուին:

Հարցում. – Հռոմի մէջ հայ կազմակերպութիւններ կա՞ն:

Պատասխան. – Իտալիոյ մէջ 11 հայկական միութիւններ կան եւ ասոնց մեծամասնութիւնը Միլանօ կը գտնուի:

Հարցում. – Եթէ Հայերը նոր գործունէութիւններու ձեռնարկեն ըստ ձեզի որո՞ւ դէմ, ո՞ւր եւ ե՞րբ տեղի կրնայ ունենալ:

Պատասխան. – Կը կարծեմ թէ Հայերուն լաւ կազմակերպուած մէկ երկրին մէջ: Ցարդ Հայերու կողմէ 15 երկիրներու մէջ կազմակերպուած 56 զանազան դէպքերէ 29-ը Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ տեղի ունեցած են: Այս պարագան ցոյց կուտայ որ Հայերը այս երկիրներուն մէջ լաւ կազմակերպուած են: Բայց նորէն ալ բան մը կարելի չէ ըսել: Հայերը իրենց գործողութիւններու ձեւը միշտ կը փոխեն, ասոր պէտք է ուշադրութիւն ընել: Երբ Թրքական դեսպանատուները սկսան իրենց գտնըւած երկիրներու կողմէ աւելի լաւ պաշտպանուիլ, հայ միլիթաններ իրենց թիրախ ընտրեցին աւելի երկրորդական պաշտօնեաները: Այս պատճառաւ ամէն Թուրք պաշտօնեայ պէտք է շատ զգոյշ ըլլայ:

Հարցում. – Հայերու մասին ի՞նչ տեղեկութիւններ ունիք:

Պատասխան. – Թուրք ոստիկանութեան եւ Ինթէրփոլին տուած 25 Հայերու ցանկ մը ունինք: Այս մարդիկը ինչպէս Եւրոպայի ամէն կողմէ, Իտալիոյ մէջ ալ կը փնտռուին, եւ բոլոր ելքի ու մուտքի դռներուն պէտք եղած հրահանգները տրուած են: Վիէննայի մէջ սպաննուած դեսպան Տանիշ Թունալըկիլին նամակ մը ղրկուած էր որ իրեն լուր կը տրուէր թէ պիտի սպաննուի, այս նամակը իտալական թուղթի վրայ գրուած էր: Այս թուղթին Վենետիկի հայ կղերականներուն պատկանող եւ Ս. Ղազար կղզիին մօտը գտնուող գործատունը մը ըլլալը ճշդուեցաւ:

Ս. Ղազար կղզին 1717 թուականէն ի վեր կը պատկանի հայ փափազներու: Հայ փափազները այս կղզիին մէջ կը կրթուին: Մինչեւ 1717 բորոտներու յատկացուած այս կղզին ձեռք փոխելով հայ կղերականներու դաստիարակութեան կեդրոնը եղաւ: Այսօր կղզիին մէջ կը գտնուին 500 կրօնաւորներ եւ հոսկէ է որ աշխարհի չորս կողմերը կը ցրուին: Երբ պ. Ֆառլուչիի հարց տուի թէ արդեօք այս գործերուն մէջ փափազներու մասը կա՞յ, ուսերը բարձրացուց բայց մէկ բառ անգամ չըսաւ:

Ցանկարծ մտքիս մէջ հարցում մը ծագած էր: Այս մահափորձերը արդեօ՞ք ապօրինի կազմակերպութիւններ եղող Հնչակեաններու, Դաշնակցականներու կամ թէ Ռամկավարներու կողմէ կը ղեկավարուին:

Այս հարցումին պատասխանը գտնելու մտօք պ. Ֆառլուչիէն հրաժեշտ առի:

× Այս վէպը կը մնայ շարունակելի:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԵՆՉԱՆՔՆԵՐ ՄԵՐ ՀՈԳԻԻՆ ԽՈՐԸ

—o—

Ամէն գրող տենչանքներ ունի հոգիին խորը: Օրեր, ամիսներ ամբողջ կը փայփայէ այդ տենչանքները, կարօտագին կը սպասէ այն երջանիկ ժամանակին, երբ պիտի կարենայ իրագործել այդ տենչանքները:

Օրերն ու ամիսները կը սահին, կ'անցնին, տենչանքները չեն իրականանար:

×

– Վէպի մը ծրագիրը ունիմ գլխուս մէջ, այս տարի անպայման պիտի գրեմ, կ'ըսէ անոնցմէ մէկը:

– Թատերախաղ մը կայ մտքիս մէջ, յառաջիկայ ամիս պիտի գրեմ, կ'ըսէ ուրիշ մը:

Ո՛չ վէպը կը գրուի, ոչ թատերախաղը: Օրերը կ'անցնին զարհուրելի արագութեամբ եւ ... պարապութեամբ: Կամ կ'անցնին ահաւոր զբաղումներով բեռնաւոր, զբաղումներ՝ որոնք միտքերու մէջ անդին կը հրեն, օրէ օր կը մաշեցնեն ու կը գունատեն գրական ամէն տեսակ ծրագիր:

×

Եւ առաւօտ մըն ալ գրողը, վերածնող գարնան ու արեւին հետ թարմացած, իր մէջ վերստին կը զգայ խլրտիլը նոյն կարօտներուն ու տենչանքներուն:

– Ա՛հ, այս տարի ամէն ինչ պիտի թողում եւ վէպս պիտի գրեմ, կ'ըսէ ան:

Վէպը, կամ թատերախաղը, կամ տակաւին չգրուած բանաստեղծութիւններու անորոշ տողեր արդէն կը սկսին խաղ սարքել իր ուղեղին եւ երեւակայութեան մէջ: Մանաւանդ երբ կը սկսին փչել գարնան առաջին հովերը ու կը փթթին եղանակին ամենագեղեցիկ ծաղիկները, անօրինակ երջանկութիւն մըն է որ կը տաքցնէ գրողին հոգին: Ստեղծագործ բնութիւնը ահա իր մօտ կը կանչէ զինքը, հետը առնել տանիլ կ'ուզէ: Եւ ան, անձնատուր՝ այդ հրաւէրին, կը զգայ որ հիմա ան ալ պիտի պոռթկայ իր կարգին, պիտի պարպէ իր հոգիին ու երեւակայութեան ամբողջ բովանդակութիւնը, մարմնին պիտի տայ իր ամենակարեւոր գործին, որուն երազովը կ'ապրի տարիներէ ի վեր:

Եւ այս անգամ ալ սակայն ո՛չ կը պոռթկայ, ոչ կը յաջողի պարպել իր հոգիին բովանդակութիւնը: Օրերը շուտով միօրինակ կը դառնան ու կը սահին իրարու ետեւէ: Երազները կը պաղին, կ'օտարանան, դարձեալ հեռու խոյս կուտան:

×

«Ստեղծել, կը նշանակէ մահը սպաննել» ըսած էր Ռոմէն Ռոլան: Եւ գրողը հետզհետէ կ'անդրադառնայ թէ պիտի չկարենայ սպաննել իր մահը: Որովհետեւ վերանորոգուած ինչ ինչ գարուններէ վերջ, ան տակաւին իր հոգիին խորը կը փայփայէ երազներ ու տենչանքներ, որոնք մարմին չեն առներ:

– Ժամանակ չունիմ, ալ պէտք է աճապարեմ, կ'ըսէ ան օր մը ինքնիրեն:

Օ՜ յապաղած ըլլալու այդ դառն գիտը, առիթներ փախցուցած եւ առանց աղբիւրի մնացած ըլլալու տխուր անդրադարձումը: Կասկածը՝ թէ հաւանաբար երբեք պիտի չհասնինք մեր կեանքին լաւագոյն գործը տալու: Թէ՛ մեր ծրագիրները ու տենչանքները պիտի խեղդուին պոռթկումի անկարելիութեան մէջ:

– Պէտք է աճապարեմ, պէտք է աճապարեմ:

Բայց հիմա գարունը նախկին գարունը չէ այլեւս, կը յապաղի ու պաղ է: Ծաղիկները նախորդ գարուններու ծաղիկներուն պէս չեն բուրեր: Ցետոյ մատները, քարացած ու չորցած մատներ՝ որոնք կը մերժեն գրիչ բռնել, աչքեր՝ որոնք դժուար կը տեսնեն այլեւս, եւ յիշողութիւն մը՝ որ չի կրնար ետ բերել տարիներ ամբողջ փայփայուած ծրագիրներու մանրամասնութիւնները...: Ի՞նչպէս աճապարել, ի՞նչպէս ոտքի ելլել, բաներ մը ընելու համար գերագոյն վերջին ճիգով մը...:

×

Եւ ամէն գրող իր հետ տենչանքներ կը տանի անդին: Ոչ ոք պիտի կարենայ ճանչնալ այդ տենչանքները: Ո՛չ իսկ ինքը՝ գրողը:

Բ. Հ.

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԲ ԳՈՅԺԸ ՈՐՊԷՍ ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒ ՏԱՆ

«Կան դաւաճան շեշտեր, կան ռիթմեր, կան բառեր»

Ե. ՉԱՐԵՆՑ

Անմիջապէս որ գիտակցութեան տարիքը կը կոխենք, կը սկսի մեր զուպարը բառերուն հետ: Երկար ժամանակի կարիք չըլլար հաստատելու անոնց պարագայական անզօրութիւնը, յաճախական դաւաճանութիւնները ու մանաւանդ քըմայքները: Անմիջապէս կը նկատենք, թէ թաց կաւ է բառը՝ պատրաստ առնելու իրեն տրուած բովանդակութիւնը: Մարդկային մեր յարաբերութիւնները շուտով երեւան կը հանեն ճշմարտութիւնը, թէ միեւնոյն բառը կը քաղցրանայ մէկուն բերնին մէջ, կը կարծրանայ ուրիշ լորցունքի միջամտութեամբ, կ'իմաստափոխուի երրորդի մը լեզուին վրայ: Մէկու մը համար բառ մը սիրաբանութեան առարկայ է, մինչ ուրիշ մը կը չարչրկէ զայն, կը տափակցնէ ու կը նետէ ոտքերու տակ: Ու ահա կը հասնի երրորդ մը, կ'առնէ նոյն բառը, կը ճզմէ ու կը վերածէ ոգիի, հաղորդութեան:

Այսպէս, բառը ճշմարտութիւն է, հող, հայրենիք, երջանկութիւն, բառը արդարութիւն է, սէր, պարկեշտութիւն: Ժամանակի ըմբռնումին հետ, միակ ապրող ու գոյատեւող իրականութիւնն է բառը: Ու ան կրնայ մեռնիլ, սակայն բնաւ առանց գահաժառանգի: Լավուազիէի տեսութիւնը ամբողջութեամբ կը համապատասխանէ բառերու ծնունդին, կեանքին ու անոնց յարափոփոխ կացութեան:

Ու ահաւասիկ մահազդ մը: Կը դուժուի մահը «ընկերային արդարութիւն» կոչուող բացատրութեան, նշելէ ետք, նաեւ, թէ ոչինչ նշանակած է ան, ոչինչ կրնայ նշանակել եւ ապագային ալ ոչինչ պիտի նշանակէ: Ստորագրութիւն Ֆ. Ա. Հայէք, աւստրիացի, 1974-ի Տնտեսական Գիտութիւններու Նոպելի մրցանակաւոր: Այս բանը ըսելու համար ամբողջ հատոր մը գրած է Հայէք, իսկ այդ գաղափարը ռըլէ ընելու քաղցր պարտականութիւնը ստանձնած է Լուի Փաուըլզ, Ֆիկառօ-Մակազինի մէջ խմբագրականով մը: Ցնծութեան բարձրացող հրճուանքով մը Փաուըլզ կը յայտնէ, թէ ընկերային արդարութիւնը ցնորք մըն է, կրկներեւոյթ մը, չօշափելի առանց ոչ մէկ բովանդակութեան, մինչ ինծի պէս շատեր, տարիներէ ի վեր, կը հաւատային անոր, կը գործածէին զայն ու անոր մէջ կը տեսնէին անարդարութիւններու դէմ մղուած պայքարին հիմնական ըմբռնումներէն մէկը, նոյնիսկ գլխաւորը:

«Ծունկի եկէք, Ընկերային Արդարութիւնն է որ կ'անցնի» կը խորագրէ Փաուըլզ իր յօդուածը սինիք հեգնանքով մը ու կրկնելով Հայէքի ուսումնասիրութիւններուն գլխաւոր արդիւնքը, կը յայտարարէ, թէ այդ բացատրութիւնը հասկնալի, այլ վաւերական ոչ մէկ սահմանում ունի, հետեւաբար կը դառնայ անիրագործելի ու անիմաստ: Հարցը անշուշտ կը վերաբերի աշխատանքի, շահի ու բարիքներու արդար բաժանումին: Իսկ թիրախը, որուն դէմ կ'արձակուի նետը, ընկերվարութիւնն է, վարդապետութիւն մը, որ կը փորձէ ներշնչուիլ ընկերային արդարութիւն կոչուող ըմբռնումէն: Ըստ Փաուըլզի, Միթերան, օրինակ առնելէ ետք սքանտինավեան ընկերվարութիւնը, որմէ արդէն իսկ պժգացած է Հիւսիսի երիտասարդութիւնը, դէմքը դարձնելէ ետք դէպի Չիլիի փորձառութիւնը, որմէ յուսախաբ՝ միջին դասակարգի պատկանող բազմութիւնները կը տապալեն զայն, վերջապէս աչքերը յառած է դէպի Աւստրալիականը: Ու ահա փրոֆէսօր Հայէք իր գործով, որուն տուած է Լը Միրաժ տը լա Ժիւսթիս Սոսիալ խորագիրը, կու գայ ցնցելու այդ վարչակարգին ալ հիմերը:

«Պէտք է բացատրեմ, կ'ըսէ Հայէք, թէ ընկերային արդարութիւնը կը գործածուի շատերու կողմէ առանց խոր ըմբռնողութեան ու յաճախ խաբելու կանխամտածումով»:

Պահ մը եթէ ընդունինք այս ըմբռնումին դժուար իրագործելի հանգամանքը, նոյնիսկ ընդունինք, թէ կրկներեւոյթ մըն է ան, ի՞նչ կ'առաջարկուի անոր փոխարէն: Միշտ ալ պայման եղած է մըտածում մը փոխարինել ուրիշով, կրօնք մը՝ տարբեր կրօնքով, նոյնիսկ զգեստ մը՝ ուրիշ զգեստով: Անկարելի է պարապ պահել հաւատքին սահմանուած միջոցը ...

Պատասխանը կը գտնենք նոյն խմբագրականին մէջ: Ըստ Ֆիկառօի խմբագիրին, եթէ նոյնիսկ փորձուի գործնականացնել ընկերային արդարութիւնը, որ իրականութեան մէջ միայն վանքի կամ բանակավայրի մէջ կարելի է իրագործել, պիտի խախտին այն արժէքները, որոնց վրայ է հիմնուած արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը եւ անոր հիմնաքարը, Ազատ Մարդը...

Ազատ Մարդը, Ազատութիւնը...

Իսկ ո՞վ է Ազատ Մարդը, ի՞նչ է Ազատութիւնը...: Մինչեւ հիմա գտնուա՞ծ է անոր հասկնալի, ընդունելի սահմանումը: Մանաւանդ ի՞նչ կը նշանակէ Ազատ Մարդ «Փաուըլզի» գրիչին տակ ու անոր մտածումի թանձր վարագոյրներուն ետին: Վերադարձ դէպի պայմաննե՞րը, երբ մարդը աներկրայօրէն կը կեղեքուէր իր նմանակին կողմէ, կը շահագործուէր անդադար, կը ճզմուէր անդադրում: Բայց ինչո՞ւ խմբագրապետը օրէնք ու բառապաշարէն չի վտարեր նաեւ որոշ դասակարգ պաշտպանող տակաւ առ տակաւ հիմնուած օրէնքները, արհեստակցական միութիւնները, դատարանները, բոլոր այն պատուարները, որոնք արգելք կ'ըլլան Ազատ Մարդուն ընթացք տալու իր անսանձական ախորժակներուն: Ընդունելի է որ անարդարութիւնները վերցուած չեն տակաւին, պիտի չվերցուին նաեւ շատ մօտիկ ապագային, բայց ո՞վ կրնայ ըսել, թէ միակ ու մեծագոյն ճշմարտութիւնը պահ դրուած է իր մօտ...

Քանի մը օր առաջ, երբ կ'անցնէի Պաստիյի հրապարակէն, հոն, կեդրոնի սիւնին վրայ, Լիպերթէ - էկալիթէ - Ֆրաթեռնիթէ քանդակուած բառերուն երկու կողմերուն, նոյն մեծութեամբ աւելցուած տեսայ Սոլիտարիթէ բառը ու անգամ մը եւս մտածեցի Փաուըլզի ու Հայէքի մասին:

Սոլիտարիթէ՞ ... ի՞նչ կը նշանակէ Սոլիտարիթէ ... Կարելի չէ՞ նոր գիրք մըն ալ գրել այս մասին, ցոյց տալու, թէ սին ըմբռնում մըն է ան, բառ մը որ պիտի չդիմանայ առաջին լուրջ սահմանումին, բառ մը վերջապէս, զոր մարդիկ, ինչպէս Ընկերային Արդարութիւնը, կը գործածեն առանց հասկնալու, կամ ուրիշները խաբելու համար...

Ու քիչ մըն ալ լայնցնելով կարկինը, ի՞նչ կը նշանակէ նաեւ Հաւասարութիւն, Եղբայրակցութիւն, Ազատութիւն ... Ինչո՞ւ նոր պայքար մըն ալ չսկսիլ այդ անիմաստ արձանագրութիւններու ջնջումին համար...

«Փաուըլզ»ի խարոյկը պէտք չունի՞ այս «փայտ»երուն ալ ...

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Յունուար 27, 1982

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

12 ՏԵՍԱԿ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի Հայաստանի հրատարակչականները ծրագրած են լոյս ընծայել թարգմանական, բացատրական, դարձուածաբանական եւ այլ տեսակի 12 բառարաններ, որոնց մէկ մասը նոր են, միւսները՝ վերհրատարակութիւններ:

Այսպէս, «Հայաստան» հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ Ֆ. Խլղաթեանի «Նոր բառեր եւ արտայայտութիւններ» բացատրական բառարանը, որ կը պարունակէ մինչեւ հիմա հայերէն բառարաններու մէջ չարձանագրուած շուրջ 1000 նոր բառեր, բառակապակցութիւն եւ իմաստ: Իւրաքանչիւր բառ-յօդուած, բացատրութեան հետ կուտայ պարբերական մամուլէն եւ գրականութենէն քաղուած տուեալ նշանակութիւնը լուսաբանող նիւթ:

Մասնագիտական բացատրական բառարաններու տեսակէն առաջին անգամ կը տպագրուի Հ. Գրիգորեանի «Պատմական տերմինների համառօտ դպրոցական բառարան»ը, որ կը բովանդակէ 3-10րդ դասարաններու պատմութեան դասագիրքերէն քաղուած մասնագիտական եզրեր:

Նոյն մարզին կը պատկանի Թ. Յակոբեանի, Ս. Մելիք-Բախշեանի եւ Ց. Բարսեղեանի չորս հատորնոց «Հայաստանի եւ յարակից շրջանների տեղանունների բառարանը», որուն առաջին հատորը լոյս կ'ընծայէ Երեւանի Համալսարանի հրատարակչականը:

Նկարագարդ այդ բառարանը, բացի հայկականէ, կը պարունակէ նաեւ արաբական, պարսկական, ասորա-բաբելական, յունա-բաբելական, թրքական, ռուսական աշխարհագրական անուններ: Նոյն տեսակէն է նաեւ խումբ մը հեղինակներու կազմած «Աթէիստի գրպանի բառարան»ը, զոր լոյս կ'ընծայէ «Հայաստան» հրատարակչականը:

«Լոյս» հրատարակչականէն լոյս կը տեսնէ Ռ. Գասպարեանի «Էլեկտրոնիկայի ռուս-հայերէն բառարան»ը, որ կը բովանդակէ շուրջ քսան հազար եզր, քաղուած՝ էլեկտրոնիկի, ինքնաշխատութեան, հաշուիչ թեքնիքի, կիսահաղորդիչ թեքնիքի, ձայնասփիւռի, ինչպէս նաեւ յարակից այլ ճիւղերէ: Նոյն հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ Ե. Տէր-Անտոնեանցի «Ռուս-հայերէն դարձուածաբանական բառարան»ը, 1200 միաւորով:

Երեւանի Համալսարանի հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ Ա. Պապոյեանի երկու հատորնոց «Պարոյր Սեւակի չափածոյի բառարան»ի Բ. հատորը (Շ-Ֆ տառեր): Բառացանկը կազմուած է բանաստեղծի ինքնուրոյն եւ թարգմանական չափածոյ երկերէն քաղուած բառերէ: Հեղինակին նպատակն է կարելի ամբողջականութեամբ ներկայացնել Պարոյր Սեւակի բառամթերքի հարստութիւնը, բացատրելով բառերու նշանակութիւնները եւ նրբերանգները: Ասկէ զատ, բառարանին մէջ սահմանուած է գլխաւոր բառի գործածութեան յաճախականութիւնը, նշուած են բանաստեղծին կատարած նորաբանութիւնները, բերուած են այս կամ այն բառի նշանակութիւնը հաստատող քաղուածքներ բնագրէն: Բառարանը ունի նաեւ քերականական, ոճաբանական եւ բառագիտական նշումներ:

Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ Բ. Ղազարեանի «Ժամանակակից Հայոց լեզուի յաճախականութեան բառարան»ը, որ կը ցոլացնէ արդի հայերէնի գործածութեան բառամթերքը:

Ե. Գալստեանի, Բ. Բարտենեւի, Լ. Այերովայի կազմած «Ռուսերէնի շեշտը եւ բառափոխութիւնը» համառօտ բառարան-տեղեկատուն նախատեսուած է որպէս ուսումնական դասագիրք ռուսերէն սորվողներու համար:

Ամէնէն տարածուած տեսակի բառարաններէն՝ ընդհանուր թարգմանականէն, «Լոյս»ը կը վերհրատարակէ Խ. Հեքիմեանի «Ֆրանսերէն-հայերէն վերամշակուած բառարան»ը, որ կը բովանդակէ աւելի քան ութ հազար բառ՝ առօրեայ կեանքի մէջ գործածուող:

Ս. Քրմոյեանի եւ Ա. Տէր-Մարկոսեանի «Անգլերէն-հայերէն բառարան»ի վերամշակուած եւ ամբողջացած վերհրատարակութիւնը կ'իրականացնէ դարձեալ «Լոյս» հրատարակչականը: Այդ բա-

ՏՈՒՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Տարօրինակ չէին անոնք. գեղեցիկ չէին. ոչինչ իրենց վրայ փառաւոր, ոչինչ իրենց վրայ պերճ. օտար մարդու համար՝ ոչինչ հմայող: Լաւ էին, քարաշէն, հողածեփ. երկյարկանի էր անոնց մեծ մասը, իսկ անշուք՝ բոլորը, նաեւ աղքատ, նաեւ կիսամերկ: Տուները մեր գիւղին, որ մեռաւ դեռ երէկ: Անոնց կղմինտրները կարմրաւուն էին առաջ, իսկ անցնող տարիները վըրձին էին զարկած անոնց եւ վարդագոյնին խառնած մամուռներու թանձր կանաչէն. որով՝ գորշ էր անոնց տանիքը, գորշ՝ ամէն թռչուն որ կը նստէր անոր վրայ: Անձրեւէն յաջորդող որեւէ արեւ, կողովներով ճառագայթ կը լեցնէր տանիքներուն վրայ, ուր բլուրներու բնակիչ սառնորակ հով մը, կը պատրաստէր այդ ճառագայթներէն ասեղնագործ ժանեակ ու ժապաւէն. անձրեւը կը վազէր տանիքներէն հարիւր տարուան գարեջուրի պէս:

Անիմաստ խօսք՝ թէ մեր տուները կը մրափէին. չէին մրափեր. թաթխուած էին անոնք անանուն երազներու մէջ. կը մրափեն տուները՝ որոնք հայրենական հորիզոնէ մը անդին են. մեր տուները կապոյտ հորիզոնին այս կողմն էին, նե՛րսն էին. հողերուն դէպի սի՛րտն էին: Էին մանաւանդ տարածութիւններու վըրայ՝ ուր գերեզման ըլլալով մահ չէ՛ր կրնար գոյութիւն ունենալ. ո՛չ մէկ տեսակ մահ՝ քանի որ հայրենի գերեզմանը հայրենի հողին վրայ, մեծագոյն պայմաններէն է կեանքի գերագոյն ողջութեան մը:

Կրկնեմ, կղմինտր կար անոնց վրայ. մերթ կարմրաւուն, մերթ ալ գորշ դեղինով խառն կղմինտր: Այդ տուներուն գիւղը չկայ հիմա. հեռու է հիմա եւ լոկ յիշատակ: Հոն, անոնց վրայ կը թառէին ծիծեռնակներ, ճնճղուկներ, աղաւնիներ: Ունէին անկանոն չարուածք մը եւ տարապայմանօրէն երկար պատշգամներ. յատակը հող էր անոնց գրեթէ բոլորին եւ ձեղունը մարդակներով գամուած ու եղէգներով ծածկուած: Սանդուխներուն վրայ եթէ մարդ մը չըլլար, կ'ըլլար աքաղաղ մը, ինչպէս կատու մը թոնրատան կտուրին վրայ, լողքարին քով եւ ինչպէս հաջելէ ձանձրացած շուն մը, ցախերուն վրայ երկնցած, ականջին վրայ ճանճեր, լեզուն յաճախ դուրս եւ աչքերը կիսախուփ:

Քիչ, շատ քիչ տուներ ունէին ապակեփեղկով պատուհան. միւս բոլորը ունէին թթենիի ճղոտներով հիւսուած պատուհան. այդ հիւսուածքին կ'ըսէինք մենք «ծեղպ». նման պատուհանի մը ետին կենալ եւ դուրսը, հեռուն, ճամբան ու որեւէ մէկը դիտելը բանաստեղծականօրէն յուզիչ էր ու առինքնող:

Մեր տուները աղքատ ներքին մը ունէին: Պատերուն գամուած հին յեղափոխականներու գունաթափ պատկերներ, պինանչան մը շատ տեղ, երգարան մը, եթէ կարդալ գիտէ տան բնակիչներէն մին, եւ անկիւն մը անպայման հրացան ու փամփուշտ, քանի որ Ճէպէլ-Մուսացի էինք մենք ու ազատ, բարի ու կըռուազան: Յետոյ, խսիր մը, վրան մեծ ու պզտիկ սակառներ, ամաններ: Տեղ մը ջուրի թաս մը, ուրկէ քիչ առաջ պառաւ մը խմեց ու տնտնաց դուրս, յետոյ եկաւ լակեց նաեւ կատուն ու նստաւ. վերջացուց ջուրը տան երեք տարեկան խարտեաշ մանչուկը եւ զարկաւ պարապ թասը՝ կատուին:

×

Մեր տուները չկային առաջ. երբ մե՛նք կայինք. իսկ երբ մենք լքեցինք հայրենի հողը, տուները ներկայ եղան: Ամենաճիշդ նախադասութիւնն է ասիկա, պարզ դաժան, ճակատագրական: Լքուելով իրենք իրենց բախտին, տուները կենդանացան, շնչեցին, ուռեցաւ անոնց անտեսանելի թոքը ու պարպուեցաւ դուրս իմաստուն ստացուածքներով: Ջայնարկութիւններով:

Մեր բացակայութենէն վերջ, որ դարձաւ, անտանելի եղաւ, անոնք կ'ապրին. ապրեցան, լացի՛ն իսկ:

Ես տեսայ մեր տունը եւ քանի մը ուրիշ տուներ, որոնց երբ ժողովուրդը պարպուեցաւ, սկսան յանկարծ ներկայ ըլլալ, սկսան շնչել, սկսան արտասուել. ոմանց դուռն ու պատուհանը գոց էին եւ դուք գիտէք, որ տխուր կ'ըլլայ այդպէս երբ դուռն ու պատուհանները գոց կ'ըլլան տունի մը, որուն մէջ ոչ ոք պիտի չըլլայ մինչեւ վերջ. ոմանց բաց էր ամէն ինչը եւ ասիկա աւելի զարհուրելիօրէն տխուր կ'ըլլայ քան միւսը. ամէն ինչ բաց է, եւ ներսը մէկը չկայ, հեռաւոր լեռներէն կը փչէ քամին, կը կենայ տան դիմաց — սարսափ, — կը մտնէ — սարսափ, — կ'ելլէ դուրս եւ սարսափը կը հալածէ զինք, կը հետապնդէ մինչեւ հեռուներէն լեռ ու ծովեզերք. կը մտնէ այդ տուներէն գիշերը ներս ու չի կրնար դուրս գալ. խելագար լռութիւն մը իւրաքանչիւր տան մէջ ծուղակներ է լարած եւ ոճիր պիտի գործէ: Եթէ խաւար մըթնէ, եթէ նոյնիսկ լոյս՝ լռութիւնը հոն է միշտ ու պատրաստ ոճիրի:

(Շար. 1)

«ԱՇԽԱՐՀԻ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ» ԳԻՐՔԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

Պուքրէշի մէջ վերջերս լոյս տեսած Մարտիուս Սալայի եւ Եոանա Վինթիլը - Ռըտուլեսքուի «Աշխարհի լեզուները» գիրքին առթիւ յօդուած մը ստորագրած է Ս. Սելեան, «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթին մէջ: Կուտանք յօդուածին այն մասերը, ու կը ներկայացուին յիշեալ գիրքի եւ այլ աշխատութիւններու մէջ հայերէնին վերաբերող ակնարկները:

Շերպան Անտրոնեաքու յիշելով թէ հայկական այբուբենը ստեղծուեցաւ 400 թուականին 36 գիրերով, կը գրէ. «Այբուբենին հնութիւնը պէտք չէ զարմացընէ: Հայ ժողովուրդը շատ հին է եւ անոր ներկայութիւնը երկար ժամանակ յիշուեցաւ վաղեմի աշխարհի եւ մշակոյթի պատմութեան մէջ»: Այս առթիւ, հեղինակը կուտայ քանի մը պատմական մանրամասնութիւններ, սկսեալ Պեհիսթունի արձանագրութենէն (521 Ն. Ք.) մինչեւ հայկական նպաստները ռումէններու պատմութեան եւ մշակոյթին: Յետոյ կը յայտնէ գրութեան ծագման վերաբերեալ վարկածները, կը յիշէ Կորիւնը եւ Խորենացին: Հեղինակը խօսելով վրացական այբուբենի մասին կը նշէ, թէ զայն Մեսրոպ Մաշտոց հնարած է (խուցուրի տարբերակը, որ միայն եկեղեցական գիրքերու մէջ օգտագործուած է, այժմու տարբերակը ըլլալով մխեդրուլի խելիգիռուրի ձեռք), իսկ աղուանականը, էջմիածին յայտնաբերուած եւ որուն 52 տառերէն 12-ը շատ նման են հայկականներուն, ըստ վարկածի, դարձեալ Մաշտոց յօրինած է:

Լուչիա Վալս եւ Էլենա Սլաւէ՝ «Ինչ լեզուներ կը խօսուին երկրագունտին վըրայ» խորագիրը կրող իրենց աշխատութեան մէջ, կը նկարագրեն աշխարհի աւելի քան երկու հազար լեզուներ: Անոնք նկարագրուած են ըստ ցամաքամասերու ազգաբանական պատկանելիութեամբ եւ գլխաւոր յատկանիշներու նշումով: Այսպէս, եւրոպական լեզուներու միջեւ, գըլուխ մը կը դրաղի կովկասեան լեզուներով, որոնք - կ'ըսեն հեղինակները - այսօր աւելի քան յիսուն են, բաժնուած՝ բարբառներու, ասոնցմէ ասորերէնը, քրտերէնը եւ հայերէնը կը խօսուին Հայաստանի մէջ: Հեղինակները կը յիշեն Մեսրոպ Մաշտոցը իբրեւ հայկական, վրացական եւ աղուանական այբուբեններու ստեղծիչ: Ինչ կը վերաբերի հայերէնին, ան նկարագրուած է Ասիոյ հնդեւրոպական լեզուներու կարգին, իբրեւ առանձին դիրք ունեցող լեզու: Կը յիշուին Սփիւռքի հայ գաղութները (Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Հարաւային Ամերիկա, Լիբանան, Սուրիա, Յունաստան, Լեհաստան, Ռումանիա) եւ կը նշուին Հայերու փռիւգիական ծագման վերաբերեալ վարկածը եւ կովկասեան լեզուներու օգտագործումը հայկական հողամասին վրայ, հետքերով՝ հայերէնի կազմութեան մէջ:

Վերադառնալով «Աշխարհի Լեզուները» գիրքին, պէտք է նշել որ իրականին մէջ հեղինակները կազմած են այբուբենական կարգով լեզուներու բառարան մը, երկրագունտին վրայ խօսուած 2.171 լեզուներու մասին:

Հայերէնի մասին նշումներ կը կատարուին նաեւ ուրիշ լեզուներու վերաբերեալ յօդուածներու մէջ: Օրինակ՝ ասորերէն (հայկական ծագումով անուն), ափրիկեան - ասիական ընտանիքէն սեմական ճիւղ, զոր յիսուն հազար հոգի կը խօսին Հայաստանի մէջ. կովկասեան լեզուներ, որոնց մասին կ'ըսուի թէ Մաշտոց հնարած է եւ ազդած են հայերէնի վրայ, սեռային հակադրութեան վերաբերեալ. իրանեան խումբ, որու մասին կը գրուի թէ ազդած է հայերէնին վրայ. նմանապէս պարսկերէնը: Թոխարերէն, կեդրոնական Ասիայէն հնդեւրոպական անհետացած լեզուներու ճիւղ, որ կը մօտենայ հայերէնին. թուրքերէն, որու մասին կ'ըսուի թէ հայերէնէն փոխառութիւններ ունի. ուտիերէն, կովկասեան ընտանիքէն լեզու, որ շատ բառեր առած է հայերէնէն. նոյնպէս զաներէնը, կովկասեան ընտանիքէն:

Հայերէնի մասին գլուխին մէջ, որ կը գրաւէ ամբողջ էջ մը, մանրամասն լեզուաբանական - պատմական տեղեկութիւններ կը տրուին. կ'ըսուի թէ հնդեւրոպական ընտանիքի արեւելեան խումբէն ճիւղ մըն է, խօսուած՝ Խորհ. Միութեան, Թուրքիա, Հնդկաստան, Մերձաւոր ու Միջին Արեւելք, Եւրոպա, Միացեալ - Նահանգներ, Հարաւային Ամերիկա: Նկարագրուած են հնչիւնային, քերականական յատկանիշները, նշուած են արեւելեան եւ արեւմտեան գլխաւոր երկու տարբերակները, ծագած՝ Արարատեան եւ Պոլսոյ բարբառներէն, արեւմըտեան խումբի բաղաձայնային փոփոխութիւնը, գրական երկու լեզուներու մերձեցումը Թրքերէնէն փոխառութիւնները հանելով, ռուսերէնէ փոխառութիւնները Խորհ. Հայաստանի հայերէնին մէջ:

Ս. ՍԵԼԵԱՆ

...տարանը, որ կը պարունակէ 9 հազար բառ, նախատեսուած է ոչ միայն ընդհանուրին, այլեւ անգլերէն թեքումով վարժարաններու համար: Իբրեւ յաւելուած, բառարանին կցուած է անգլերէն աշխարհագրական անուններու ցանկ մը՝ հայերէն թարգմանութեամբ:

Ա. Սեկոյեանի «Հայ - ռուսերէն ուսումնական բառարան»ը կը պարունակէ հայերէն շուրջ 15 հազար բառ, որոնց կողքին տրուած են քերականական, ոճաբանական եւ գործածութեան ոլորտի նըշումներ: Նկատի առնելով ռուսերէնի բառերու տարբեր վանկի վրայ իյնող շեշտը, բան մը՝ որ յատուկ դժուարութիւն կը յարուցանէ Հայերու համար, հեղինակը բառարանի թարգմանական մասին մէջ նշանակած է շեշտը, բառերու միասնական եւ ճիշդ արտասանութիւնը ապահովելու նպատակով:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՈՆԸ

Ժան Ժաք Վարուժանի Թատերգութեան առթիւ, հետեւեալ յօդուածը լոյս տեսաւ Քոթիտիէն տը Փարի:

Ժան Ժաք Վարուժան քիչ շատ մեկուսացած անձ մըն է: Հեռու նորեկներէն եւ անտեղիտալի՝ կը շարունակէ իր ճամբան, իր կեանքը: Կը գրէ: Ու ամէն անգամուն կը ճանչնանք իր նմանը չունեցող պճեղ մը երաժշտութիւն՝ ուր կը ձուլուին մելամաղձոտութիւն ու զօրաւ, հեղնանք, դիւրաբեկութիւնը՝ յաճախ խիստ, բուռն երեւոյթներէն անդին: Կը ճանչնանք ամէն անգամուն ալ այս անել հիասթափումն ու ապրելու խանդը: Նոյնքան բանաստեղծ որքան թատերագիր՝ զոր 1981-ի Լիյնէ Փօ մրցանակը վարձատրեց:

Թէքըը տը Փօշը կը հիւրընկալէ, ուրեմն, իր նոր գործը՝ «Պարոն - Պարոնն»: Թատերախաղ՝ զոր Էթիէն Պիէրի, իր կնոջ Ռընէ Միլմասի հետ տնօրէն անբաղդատելի այդ բեմին, «Լա Քավերն տ'Ապոլլյան» բեմադրելէն ետք ուզած էր Ժան Ժաք Վարուժանէն: Ուրեմն, տեսակ մը ապսպրանք: Պիէրի նոյնիսկ մըտքին մէջ նիւթ մը ունէր, - ապասեփականացումը:

Անցաւ որոշ ժամանակ մը. - հասունացում, հեռակէտներու տեղափոխում, հաղորդակցութիւն: Ժան Ժաք Վարուժանի համար, որ ծագումով հայ է, անմիջապէս կապ մը պարտադրուեցաւ. - դրկում՝ սեփականութենէ - հայրենիքէ: Վարուժան շատ յուզուած կը խօսի հօրը մասին՝ «1915-էն վերապրող»: Վարուժան զուսպ ուժգնութեամբ մը տէր կը կանգնի պատկանելիութեան մը, ծագումներու, արմատներու: Չի խօսիր վէրքերու մասին: Կը գրէ: Այսօր այս տամը, իր դրամը, մասնաւոր շեշտ մը կը ստանայ, - «կը պատկանիմ սերունդի մը որ լռեց», կ'ըսէ, «բայց տեսէք զաւակներուս սերունդը. ան մեզ վերստին կը տանի մեր իսկ պատմութեան՝ հող չէ թէ ահարեկչութեամբ»: Եւ այն պահուն իսկ, երբ Մ. Հրայր Գիլլինճեանը կը դատուէր Էքս - ան - Փրովանսի մէջ, ճիշդ է որ հայկական ինքնութիւնը, Հայաստանը, յատուկ ուժգնութեամբ մը մեզ կը յուզէ:

Հետաքրքրական է որ կենսագրական այլ տարր մը կը յայտնուի այս թատերախաղին մէջ: Էթիէն Պիէրի որ բեմադիրն է եւ որուն ծնողքը ծագած է Թիֆլիսէն, չի կրնար չօգեկոչել մեծ մօրը պատմած 1870-ի դէպքերը: Տակաւին հոն կ'ապրի, պալենական տանը մէջ, եւ ամէն ինչ կը խառնուի. - փոքրամասնութիւն, ինքնութիւն, բնակարան: Վարուժանի արուեստը պարզ, ոչինչ մանրամասնութիւններէ կը ստեղծէ համաշխարհայինը: Հերոսը իր ձեղունին մէջ, Պարոնը (զոր Էթիէն Պիէրի ինք կը մարմնաւորէ) կը ներկայացնէ որեւէ անձ դէմյանդիման դէպքերու՝ որոնց երեւութապէս չիշխեր, բայց որ կը հնարէ, ինքզինք կը դերազանցնէ: Կը տարուինք այդ չորս անձերու առօրեայով (Էթիէն Պիէրիէն զատ իր զաւակը՝ Սթեֆան, Սիլվիան Սիմոնէ եւ Ժաքլին Տիւք), Օսքար Կիւսթէնի իրապաշտ եւ բանաստեղծական թէէօրին մէջ: Բայց եւ հրաշագանին տանող, շատ անսովոր աշխարհ մըն է. իրականը շատ յաճախ տեղի կուտայ՝ թեթեւ խաւերէ տարուած. գրութիւն մը, այդ պճեղ մը երաժշտութիւնը, մի՛շտ:

Ժան Ժաք Վարուժան վերջերս ուրիշ թատերախաղեր եւս գրած է: Անոնցմէ մին այս անգամ ուղղակի իբրեւ նիւթ ունի իր ծագումին երկիրը: Խորհրդածութիւն՝ պատմութեան եւ իր խոտորումներուն վրայ, խորհրդածութիւն՝ Հարաւին վրայ եւս, - «Պարոն - Պարոնն»ին մէջ Հարաւը այս կորուսեալ Արեւելքն է՝ որ ճառագայթներով կ'ողողէ բանաստեղծ Վարուժանին սիրտը:

ԱՄԻԼ ՀԷԼԻՕ

«Քոթիտիէն տը Փարի»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Մանտափիա կեդրոնին մէջ, փետրուար 1-ին եւ 2-ին տեղի ունեցան հայկական երաժշտութեան նուիրուած երեկոյթներ: Ռուբէն Յարութիւնեան (թառ եւ երգ), Արամ Քերովբեան (քանոն), Վիրժինիա Փաթի (երգ), Մահմուտ Թապրիզի (քամանչա) եւ Էտմոն Զարդարեան (դհոլ) կը ներկայացնէին հայկական ժողովրդական եւ աշուղական երգերէ ու նուագներէ բաղկացած յայտագիր մը:

Փոքր սրահին մէջ հաւաքուած ունկնդիրներու ստուար մասը կը կազմէին օտարներ, որոնց համար յայտնութիւն էին հայկական մեղեդիներու հմայքն ու հարըստութիւնը:

Համոյթին երգչուհին՝ Վիրժինիա Փաթի, իւրաքանչիւր երգի մեկնաբանութենէն առաջ բացատրութիւններ կուտար երգի բառերու եւ ստեղծման ժամանակաշրջանի մասին: Գնահատելի երեւոյթ մը: Երգչուհին մեկնաբանեց Սայաթ Նովայէն եւ Կոմիտասէն գողտրիկ կտորներ՝ Դուն էն գլխէն, Քանի վուր ճան իմ, Իմ չինարի եարը, Հաբբբբան եայլն:

Տպաւորիչ էին իւրաքանչիւր նուագարանի կարելիութիւններու արտայայտութիւնները: Արուեստագէտները լաւագոյնս իրագործեցին զանոնք:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՑՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Քաղաքը իմացեր էր որ Սէլիմ պինպաշին եւ Պէքիրի կինը՝ Զարէն, Սպիտակ Ձիաւորի գլուխով քաղաք պիտի մըտնէն:

Զօրանոցի նուագախումբը քաղաքին վրայ հսկայ պղնձի մը պէս կը հնչէր: Թուրք ամբոխը, տէրվիշի մը առաջնորդութեամբ, յաղթանակէ գինովցած, փողոցներու, մէյտաններու վրայ վտանգաւոր կը դառնար: Տեսնես, Հայու մը բաց խանութէն ներս կը մտնէին, կը թալանէին ու կը կոտրտէին:

Տէրվիշի Թափօրը բաղնիքներու կողմէն սկսած էր: Այդ այն տէրվիշն էր, որ օր մը երեւցած էր քաղաքի ցորենի հրապարակը՝ միւս բոլոր անծանօթ տէրվիշներու, մուրացիկներու եւ խելագարներու պէս:

Տէրվիշը յաճախ կը տեսնուէր քաղաքի փողոցներուն մէջ, մզկիթներու մօտ: Ան մտիկ ընողներ իր շուրջ կը հաւաքէր, բախտ կը նայէր ու պատմութիւններ կը պատմէր: Չգիտէին, որ Գարափունարէն պաշըպօզուքներու բանակ մը դուրս հանող եւ Կարմրէկի կռուին մէջ Սպիտակ Ձիաւորէն պարտուող Հասան Ալի տէրվիշն էր, որ այժմ հին վերարկու մը հագած եւ հօրթի փոստ մը ուսին ձգած՝ քաղաքի փողոցներուն մէջ նուսխա կը ծախէր: Տէրվիշի առաջնորդութեամբ Թափօրը երբ ծայր տուաւ բաղնիքներու կողմէն, Հայերը իրարու ետեւէ գոցեցին իրենց խանութները ու տուները քաշուեցան: Ինչո՞ւ չէ, իր փուլը գոցած էր նաեւ փառապան Մարտիրոս աղան, եւ գերմանական չէնքը առանց հացի էր:

Երկու օր առաջ կարծես աւելի լաւ էր Մարտիրոս աղան, թէեւ օրթալըղէն լաւ հոտ չէր առներ: Վալի փաշան իմացեր էր որ Տոքթ. Նայիրեան տակաւին քաղաքի մէջ է եւ ուզած է անգլիական հիւպատոսին հետ տեսնուիլ: Վալի փաշան նոյնիսկ լսեր էր, որ Տոքթ. Նայիրեան սկսած է կապ հաստատել Պոլսոյ դեսպաններուն հետ: Վալի փաշան, Առաջնորդ Հայր սուրբը նորէն իր մօտ կանչելով, սպառնացեր էր ու պահանջեր, որ ժուռնալ մը ղրկէ Պոլիս իր ստորագրութիւնով ու հերքէ Տոքթ. Նայիրեանի տըուած տեղեկութիւնները: Այդ ժուռնալին մէջ չպէտք է մոռնար աւելցնել, որ ըՍպիտակ Ձիաւորը լեռ ելած աւազակ մըն է:

Մարտիրոս աղան իմացեր էր այդ բոլորը, թէեւ ուրիշ խնդրոյ մը համար գացած էր Առաջնորդին մօտ: Թաղական, Ուսումնական Խորհուրդի անդամ Մարտիրոս աղա լսած էր, որ առանձնապէս Սպիտակ Ձիաւորի շարժումէն ի վեր Սանդուխտեան վարժարանին մէջ սկսած էին Հայոց պատմութիւն աւանդել: «Չէ, չէ, էդ տեսակ բաներ չպէտք է ըլլեն»: Յետոյ կամաց մը ծռելով խօսած էր Առաջնորդին, թէ կ'ուզէր Կլատստոնին նամակ մը գրել, էդ մասին շատ էր մտածեր. կ'ուզէր ըսել իր գիտցածները, մանաւանդ կ'ուզէր ըսել, որ Հայերը առաջին քրիստոնեայ ազգն են եղած: Մարտիրոս աղան այն ներքին կասկածն ունեցած էր միշտ, թէ արդեօք Կլատստոն գիտէ՞ր, որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մեր Աբգար թագաւորին ղրկած էր իր նկարը:

Մարտիրոս աղան այդ օր փուլը գոցած՝ ներսը հաց պատրաստել կուտար գերմանացւոց չէնքին համար, թէեւ այդ օր գերմանացւոց չէնքին բնակիչը Կարպիսը երեւցած չէր: Դուրսը վայրի ժխոր մը կար, եւ դադրած էր Հայերու երթեւեկը:

Այդ օր Հաճի Խոճան մեծ մզկիթ պիտի մտնէր: Մուրացիկներ, հաշմանդամներ շարքի կեցած՝ անոր անցքին կը սպասէին մինչեւ գիւղերէն եկած խոճաներն ու իմամներն իրենց զունաւոր վերարկուներով:

Տէրվիշ Հասան Ալի,, քիւլխանճիներու եւ քէլ օղլաններու գլուխն անցած, կը շրջէր փողոցները աղմուկով, ժխորով, Ղուրանի բառերով:

- Կուգան, կուգան...

(Շար. 498)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ստացած է 200 Ֆ. պ. Ճ. Պահատուրեանէ իր դպրոցին համար:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շը-նորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Այրի Տիկին Էլիզ Շահինեանէ իր քրոջ մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու-թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի Ասատուր Պաղտա-սարեանի մահուան առթիւ. – Պ. Ջա-ւէն Պէրպէրեան 50, Պ. Հրաչեայ Պաղ-տասարեան 200, Պ. Տէտէեան, Պ. Ջա-քարեան, Պ. Գարագուզուեան, Պ. Պէր-պէրեան 100-ական Ֆ. Պ. Դաւիթեան 50 Ֆ.:

Մանուկ Մանուկեանի մահուան առ-թիւ. – Տէր եւ Տիկին Ճէպէճեան 200 Ֆ., Տիկին Եպրաքսէ Զաթալեան 100 Ֆ., ըս-տացած է նաեւ շնորհակալութեամբ Տէր եւ Տիկին Տօպրուքաէ 200 Ֆ.:

Կ՛ՈՒՋՈՒԻՆ

ՖԼՈՒ-ի շատ որակաւոր բանուո-րուհիներ, տունը աշխատելու համար:
Աշխատանքը ապահովուած է ամ-բողջ տարուան համար:

KAZAZIAN

40,rue des Jeûneurs, 75002 Paris

ՎԱԼԱՆՍ
ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգ. Միութեան Բ. ընդհ. ժողովը տեղի կ՛ունենայ՝ Փետր. 19, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի հայ գաղութը:

Այս ժողովը լիազօր կը նկատուի ժո-ղովականներու քանակին համաձայն:

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՆԱՄՈՒՍ»Ը
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Շիրվանզադէի «Նամուս»ը կը ներկա-յացուի Կիրակի Փետրուար 14, ժամը 15-ին Թէաթր – Մինիխիփալ, նախա-ձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւ-ղին:

Նոր Կտակարան

Արեւմտահայ աշխարհաբարով
եւ
Մեսրոպեան
մաքուր ուղղագրութեամբ
Էջմիածնի հրատարակութիւն

Գին՝ 30 Ֆ.
Թղթատարի ծախքով՝ 40 Ֆ.

Ստանալու համար դիմել.–

Pasteur Arthur HELVADJIAN
Le Sphinx Bat. A I,
La Maurelle - 13013 MARSEILLE
Tél.: (91) 66. 07. 05

MENSUEL ARMENIEN CHERCHE

SECRETAIRE DE REDACTION
PLEIN TEMPS
POUR LYON
HOMME OU FEMME
MINIMUM 30 ANS
BILINGUE FRANÇAIS/ARMENIEN
POUR DEBUT MARS 1982
ECRIRE LETTRE MANUSCRITE
AVEC C.V. ET REFERENCES A
FRANCE-ARMENIE
c/o ARCHI PLUS
11 RUE ROYALE
69001 LYON

Կ՛ՈՒՋՈՒԻՆ
OFFRE D'EMPLOI

RECHERCHONS

Mécaniciennes
Surjeteuses
Conditionneuses
et Coupeurs
(en Sweet - Shirt)

Ets. ZADOURIAN
(MONTREUIL)
Tél.: 528.61.24

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises

Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT

"SIPAN - KOMITAS"

Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN

SOLISTES

Madame Thérèse DAYERMANJIAN *(Mezzo)*
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN *(Ténors)*
Monsieur Gilbert ZIPCI *(Basse)* — Monsieur Mikael KARANFILIAN *(Baryton)*
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN

CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F

Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

Voyage à VENISE

Organisé par
LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Lyon

DU 8 AU 12 AVRIL

Transport en autocar long-courrier.
Séjour en Pension-complète, dans des Hôtels et restaurants de Iere catégorie.
PRIX: 1500 F.

Pour tous renseignements et inscriptions:
— Mme. TOUTLIAN; 888. 92. 51
— Sec. Eglise Arménienne; 860. 47. 18

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

կազմակերպուած՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

8 – 12 ԱՊՐԻԼ (օթոքառով)

Գին՝ 1500 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար դիմել.–
– Տիկին ԹՈՒԹԼԵԱՆ.– 888. 92. 51
– Ազգ. Տան գրասենեակ.– 860. 47. 18

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ս. ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 14, ժամը 13-ին Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Ե-կեղեցիի սրահին մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

հայկական համադամ կերակուրներ, սի-րայօժար պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն – զրոյց՝

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. – Հայր Ռափայէլ Ան-տոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէ-հայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերա-սինի

SCHAVARCH MISSAKIAN
25ème anniversaire de sa mort

CONFERENCE -- DEBAT
LA PRESSE

avec la participation de :
P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

Vacances en Italie sur l'Adriatique

30 Kms. DE VENISE

à Jesolo

Rejoignez-nous pour former groupe 15 à 18 Arméniens pour des vacances réussies dans hôtel grand confort sur plage privée dans un lieu calme, chambres et terrasses vue sur la mer, distractions, excursions à volonté par guides professionnels, menu à la carte, cuisine soignée.

DU 1er AU 31 AOUT 1982

Chaque personne règlera le montant de son séjour à l'établissement hôtelier.

Pour tout renseignement complémentaire et documentation adressez-vous à PAYLAGH GHIRAGOSSIAN
34, rue Ballu 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի
ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ
եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14.30–ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7e Métro: Invalides

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր. մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շար-ժումներու ներկայացուցիչներուն:

Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկա-ուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ. Երախաներուն մուտքը ձրի է

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement : V. Sarkissian et L. Baghdassarian

du 19 avril au 4 mai
Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM

circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
10
MERCREDI
10 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.102 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15.102

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԱՆԱԽՈՐԺ ԴԷՊՔԵՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք», փետր. 1-ի եւ 2-ի իր թիւերուն մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ կարգ մը անախորժ դէպքերու, որոնք պատահած են «Մարիամեան» դպրոցը եւ «Սիփան» միութեան կազմակերպած մէկ հանդիսութեան, նուիրուած Արամի մահուան 63-րդ տարելիցին: Ստորեւ կարգ մը մանրամասնութիւններ, տրուած «Ալիք»ի վերոյիշեալ թիւերով:

«Երեկոյեան «Սիփան» Միութիւնը պիտի նշէր յեղափոխական մեծ գործիչ Արամ Մանուկեանի մահուան 63-րդ տարելիցը: Երբ ժամը 5-ին յայտարարւում է ձեռնարկի սկսումը, մի խումբ անհատներ, որոնց մեծ մասը միութենականներ չէին ընդդիմանում են եւ յայտնում որ թոյլ չեն տայ ձեռնարկը տեղի ունենայ ասելով որ Արամ Մանուկեանը դաւաճան է եղել:

«Միութեան վարչութեան կողմից ներանցից խնդրւում է որ եթէ չեն ցանկանում ներկայ գտնուել այդ ձեռնարկին, թողնեն հաւաքատեղին, որպէսզի միւսները մասնակցել կարողանան:

«Այս խնդրանքն էլ ապարդիւն է անցնում եւ նշուած անհատներից ոմանք ըսկսում են հայհոյանքներ եւ սպառնալիքներ կարդալ: Նրանք սպառնալիքներով չեն բաւարարւում եւ յարձակումի են անցնում վիրաւորելով մի խումբ միութենականների: Միութեան անդամները տոկուած պաշտպանութեան են անցնում եւ բախումները ծաւալւում են, որոնց ընթացքին դանակի հարուածով ծանր կերպով վիրաւորւում է միութենական Վարդան Դաւթեանը, որը երէկ գիշեր վիրահատական չորս ժամեայ մի գործողութեան է ենթարկուել եւ բարեբախտաբար ազատուել է անդամալոյծ դառնալու վտանգից:

Թերթը, ապա, կը յայտնէ թէ այս խափանարարութիւնը նախօրօք կազմակերպուած էր քանի մը խմբակցութիւններու կողմէ, որոնք ըստ իրենց բառերին մտադիր են «զինեալ պայքար սկսիլ»: Յաջորդ օրն ալ միջադէպերը շարունակուած են.—

«Փետր. 1, Երկուշաբթի երեկոյեան վերստին նոյն խմբերը՝ «Գաղտնի բանակ», «Քանուն Ֆարհանգի» եւ այսպէս ճանաչուած «ակնոցաւորներ»ի խմբակը, «գրոհ» են անցել «Սիփան» Միութեան վրայ: Միութենականները եւ միութեան համակիրները ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց տալով թոյլ չեն տուել, որ խափանարարները միութիւն մտնեն: Միութենականները դիմադրելով գործադրել են վարչութեան որոշումը, որի համաձայն՝ նախորդ օրը միութեան ձեռնարկը խանգարող եւ բախումներ առաջացնող տարրերը իրաւունք չունեն այլեւս միութիւն մտնել:

«Խափանարարները երբ չեն յաջողել միութեան գլխաւոր մուտքից անցնելով իրենց «զինեալ պայքար»ը միութեան մէջ փոխադրել, փորձել են բակի մուտքով ներս մտնել: Երբ նրանց այդ էլ չի յաջողուել, սկսել են քարեր ու մահակներ նետել միութեան բակը:

«Փողոցում նրանք յարձակուել են տարբեր անհատների վրայ եւ մի քանի բախումներ առաջացրել: Ի շարս այլոց՝ նրանք յարձակուել են նաեւ միութենական Թոմիկ Գրիգորեանի վրայ եւ դանակով հարուածել նրա կողքին, թոքից ցած: Թոմիկը անմիջապէս հիւանդանոց է փոխադրուել եւ վիրահատման է ենթարկուել:: Բարեբախտաբար կեանքը եւս վըտանգուած չէ այլեւս:

«Նշելի է, որ յարձակուողների մեծ մասը այլ թաղերից «Սասուն» եկած «զինեալ պայքարողներ» են եղել:

«Թաղի պետական յեղափոխական կոմիտէն տեղեկանալով բախումներից միութիւն է ուղարկել մի խումբ փասդարներ, որոնք միութիւն մտնելով բակի կողմից, ձերբակալել են մի շարք միութենականների եւ միութեան համակիրների: Շէնքում փասդարները մի շարք միութենականների եւս ընտրելով ձերբակալել են:

«Փասդարների հասնելով բախումները վերջ են գտել և յեղափոխութեան պահակազօրականներն իրենց հետ տարել են թիւով 15 միութենականների ու համակիրների եւ նախայարձակներից 7 հոգու:

Ձերբակալուածները մինչեւ այսօր կէսօր դեռ ազատ չեն արձակուել:

«Ցատկանշական է, որ «զինեալ պայքար»ի թոհուբոհի մէջ միութեան հաւաքատեղիում ընթանում էր մի դասախօսութիւն՝ մշակոյթի մասին: Դասախօսն էր միութեան նախագահ ճարտարապետ Սերոժ Սուքիասեանը»:

Փետր. 2-ին ալ, Հայոց Ազգ. «Մարիամեան» դպրոցին վերակացուն՝ Նոբայր Աբուլեանը դպրոցի բակը յարձակման ենթարկուած է չորս անձերու կողմէ, դանակներով զինուած: Աբուլեան բաւական դիմադրութիւն ցոյց տուած է բայց ծանրօրէն վիրաւորուած թէեւ կեանքը վտանգուած չէ: Այս յարձակման մասին եւ այլ մանրամասնութիւններ մեր վաղուան թիւով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԻՐ մեթրոյին շինութիւնը վիճակուեցաւ Փոխադրական Փարիզեան Ինքնակար Ցանցին (ԷՌ - Ա. Թէ - Փէ) երկու տարիներու բանակցութիւններէ ետք: Ասիկա կը փոխարինէ մասամբ Թեհրանի մեթրոյին համաձայնագրին, վերջին պահու ձախողութիւնը:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ սպաննուած են Մուճահետիններու կեդր. կոմիտէի աւելի քան տասը անդամ, որոնց մէջ՝ Մուսա Խիապանի, կինը եւ Մասուտ Ռաճավիի կինը: Լուրը տալով, Թեհրանի ձայնասփիւռին խօսնակը աւելցուցած է թէ ասոնք «դըժոխք ղրկուած են»: Միւս կողմէ, զինեալ յարձակում մըն ալ եղած է Գերմանիոյ դեսպանին կառքին վրայ: Դեսպանը չէ վիրաւորուած կառքը զրահապատուած ըլլալով:

ՄԱՏՐԻՏԻ ժողովը, նուիրուած Եւրոպայի ապահովութեան եւ գործակցութեան, որ ընդհատուած էր Դեկտեմբեր 18-ին վերսկսաւ Երեքշաբթի, Փետրուար 9-ին: Ժողովը սկսած էր 1980 Նոյեմբեր 11-ին եւ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ խուլերու զրոյց մը եւ հաստատումը Հելսինքիի ժողովի եզրափակիչ բանաձեւին ձախողութեան: Այս նստաշրջանին ալ, ժողովին տիրապետող գըլխաւոր հարցն է՝ Լեհաստան:

ԹՕՔԻՕՅԻ Նիւ - Ճէփըն պանդոկին մէջ հրդեհ մը ծագած է, առջի օր, չմարած կճատի մը հետեւանքով: 32 մեռեալ կայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին Նախարարը փորձեց փոքր համեմատութիւններու բերել Թմրեցուցիչներու ճիւղին պատկանող ոստիկաններու գայթակղութիւնը թէեւ քըննութիւն մը բացուած է: Ամբաստանութիւնն այն է թէ թմրեցուցիչի առուծախով զբաղողներուն նախապէս տեղեկութիւններ հաղորդած են խուզարկութիւններու եւ հետապնդումներու մասին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵԱՆՔԸ»Ի ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ԽՄԲ. — Այսօր, ընդհատելով «Հիւրրիյէթ»ի «ոստիկանական վէպը», կ՚անդրադառնանք թուրք մամուլի մէկ ուրիշ յօդուածին, լոյս տեսած Անգարա հրատարակուող «Եանքը» քաղաքական շաբաթաթերթին մէջ: Մանրամասնօրէն նկարագրելէ ետք Գիլինճեանի դատավարութիւնը, Լոս - Անճըլըսի թուրք հիւպատոսին սպանութեան կ՚անդրադառնայ, յանցելու համար հետեւեալ խորհրդածութեանց, որոնք առնուազն «նոր» մտայնութիւն մը կը ցուցաբերեն:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑ ՄԸ ՈՒՆԻ՞ ԹԷ ՈՉ

«Աւագ դեսպան Տօղան Թիւրքմէնը սպաննելու ամբաստանութեամբ, Գիլինճեանի դէմ Ֆրանսայի մէջ կատարուած դատավարութիւնը կը ստիպէ որ Թուրք Պետութիւնը այս նիւթին այլեւս մօտենայ նոր տեսանկիւնէ մը:

«Գիլինճեան այդ դատավարութեան ընթացքին, իր հակաթուրք կեցուածքը արտայայտելու համար, յիշած է 1973 թըւականին Մարսէյլի մէջ բացուած Հայկական Յուշարձանին առիթով, Թուրքիոյ Աւագ դեսպանին ետ քաշուած ըլլալու պարագան ու այդ առթիւ Թուրքիոյ ճնշում բանեցնելու ջանքերը:

«Արդարեւ ընթերցողները պիտի յիշեն, երբ Մարսէյլի մէջ, Թրքական հիւպատոսարանի մօտակայ եկեղեցիի մը բակը, 1915-ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը դատապարտող յուշարձանի մը զետեղումը իրականացած էր, այն ատեն Մարսէյլի քաղաքապետ, իսկ ներկայիս Ֆրանսայի Ներքին նախարար անձին ձեռամբ, Փարիզի Թուրք Աւագ դեսպան Հասան Էշրէ Արտաքին Գործոց նախարար Հալուք Պայիւլքէնի հրահանգով Թուրքիա վերադարձած էր: Բազմաթիւ դիմումներու պատասխան ստացած չըլլալուն համար է որ ցոյց տուած էր այս բաւական ծանր անդրադարձը:

«Միւս կողմէ սակայն, կրկին կը յիշենք թէ նոյն տարիներուն Ամերիկայի մէջ ալ կը զարգանային հակաթուրք հայկական շարժումները, որոնք ընդհանրապէս կ՚անտեսուէին Թուրք Արտաքին Գործոց կողմէ:

«Երբ կը սպասուէր, որ մեր դեսպանին Անգարա վերադառնալը նպաստաւոր ազդեցութիւն մը պիտի ունենար ֆրանսական կառավարութեան վրայ, 1973ի ընտրութիւններու նախօրեակին ծանօթ Թուրք լրագրող մը եւ «Ատալէթ» կուսակցութեան վերնախաւը Անգարայի ֆրանսական Աւագ դեսպանին կը յայտնէին, թէ «մտահոգուելու հարց չկայ, իրենք անտեղի կը գտնեն այդպիսի խիստ կեցուածք մը: Ընտրութիւնները Ատալէթ կուսակցութիւնը պիտի շահի եւ այն ատեն կացութիւնը պիտի վերածուի կրկին նախկին վիճակին»:

Վերոյիշեալ արտայայտութեան երբ կը միանար նաեւ «Հալք» կուսակցութենէն Արտաքին Գործոց մէջ ազդեցիկ «Ֆրանսայի բարեկամ» անձնաւորութիւն մըն ալ, Ֆրանսա ամենափոքր զիջում մը ընելու հարկ չէր տեսներ այլեւս: Արդարեւ, աւելի վերջ, Թուրք նոր Աւագ դեսպան մը Փարիզի ճամբան բռնեց:

Մարսէյլի անդրադարձը, Թուրք եւ ֆրանսական յարաբերութիւններու վերջին շրջանի կարեւորագոյն դէպքը կարելի է նկատել: Հիմա էքս - ան - Փրովանսի մէջ, շատ բացորոշ կերպով կը յայտնուի այս պարագան:

Այժմ երկու հաւանականութիւն կարելի է գնել մէջտեղ: Մին, նկատի առնելով Մարսէյլի դէպքին հետեւանքով Թուրքիոյ ծայրայեղ զգայնականութիւնը, Հայերու աւելի գրգռուած ըլլալու պարագան: Իսկ միւսը՝ Մարսէյլի դէպքին անհետեւանք մնացած, Թուրք կառավարութեան նետած առաջին քայլը ետ քաշած ըլլալը, տատամսոտ կեցուածքը առաւել համարձակութիւն տուած է Հայերուն:

Կը կարծենք որ ներկայ իշխանութեան օրերուն, երբ գոյութիւն չունին կուսակցական անօգուտ քաշկռտուքներ եւ Թուրքիոյ մօտ ապագան ոչ մէկուն կամ ոչ մէկ խմբակցութեան քմահաճոյքին ենթակայ է, Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդը պէտք է այս շատ կարեւոր նիւթին շուրջ վերջնական ճշդորոշում մը կատարելով շարժման անցնի:

Թուրքիա, եթէ ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտայ 1915-ի ցեղասպանութեան կապակցութեամբ ստեղծուած աղմուկներուն եւ մի միայն իր դիւանագիտական պաշտօնեաներուն դէմ կատարուած յարձակումներով կը հետաքրքրուի, տարբեր ուղղութեամբ, իսկ եթէ կը խորհի թէ այս հարցը միայն պարզ պատմական երեւոյթ մը չէ եւ կը հետաքրքրէ Թուրք Պետութիւնը, այս պարագային ալ ըստ այնմ պէտք է շարժման անցնիլ:

«Սակայն, պէտք է գիտնալ թէ ամենապէշ ընթացքը անորոշութիւնն է:

«Թուրքիա այսօր «Հայկական Հարց» մը ունի՞ թէ ո՛չ:

«Եթէ հարցը գոյութիւն ունի, Թուրքիա բոլոր ճակատներու վրայ վճռականութեամբ պայքարելու մտադի՞ր է, թէ ո՛չ:

«Այս հարցումներուն պատասխանները կը խորհինք, թէ այս օրերուն աւելի դիւրին պիտի ըլլայ տալ:

«Իսկ պատասխանը տալէ յետոյ, կարելի կ՚ըլլայ նաեւ կարգադրութիւններու սկսելու յարմարագոյն ժամանակը ճըշդել:

«Այս հարցին յաղթահարումը, ոչ ըսպաննուողներու ընտանիքներուն, ոչ հարցով հետաքրքիր համայնքներուն եւ ոչ ալ մամուլին կարողութեան սահմանին մէջ է:

«Շատ աւելի բարձր մակարդակի վրայ պէտք է հարցը ձեռք առնել եւ հիմնական արդիւնքի մը հասնիլ:

«Պատմական պարտականութիւն մըն է ասիկա: Նախորդ շրջաններու բազմաթիւ քաղաքական պատասխանատուներ թերացած են իրենց այս պարտականութեան մէջ:

«Բայց, Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդը, որ Թուրք Զինեալ Ուժերու անունով կը ղեկավարէ երկիրը պէտք է սրբագրէ այս պատմական սխալը»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն մերազն ժողովուրդին, կը ծանուցանենք թէ, Նորին Ս. Օծութեան Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրամանով, եւ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Տէր Սերովբէ Արք. Մանուկեանի բարեհաճ կարգադրութեամբ, Լիոնի Հոգեւոր Հովիւ Տ. Նորվան վրդ. Զաքարեան, Ս. Էջմիածին մեկնեցաւ Փետրուար 8-ին, Եպիսկոպոսական պաշտօնին բարձրանալու համար:

Ձեռնադրութիւնը կը կատարուի ամսոյս 14-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ:

Սրբազան Հօր վերադարձի եւ ընդունելութեան մանրամասնութիւնները յետագային:

ԴԻՒԱՆ

Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ
Ազգ. Միութեան
Լիոնի եւ Շրջակայից

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Զ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի լրագրողներու կամ՝ ինչպէս կը կոչուի Ժուռնալիստների Միութեան վեցերորդ Համագումարը տեղի ունեցած է Յունուար 14-ին, Երեւան։ Նախորդը գումարուած էր 1977 Փետրուար 4-ին։

Զեկուցաբերը՝ Լ. Կրոյեան, Միութեան Վարչութեան նախագահը, որ միաժամանակ խմբագիրն է «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին, երկար անդրադարձած է տուեալ ասպարէզին գործունէութեան մասին, նախավերջին համագումարէն ցայսօր։ Սովետ. Հայաստան օրաթերթը ինչպէս անցեալին, այս անգամ եւս պատկերացուցած է զեկուցումը թէեւ չորս սիւնակներով, սակայն ամփոփ կերպով։ Արդէն ենթախորագիրն ալ Հայաստանի ժուռնալիստների Միութեան 6-րդ Համագումարից անուանումը կրած է, պարզելու համար խտացած միտքերը զեկուցաբերին, կրճատումներով :

Անհրաժեշտ կը նկատենք կարգ մը տուեալներ ներկայացնել, իբրեւ ամբողջացում, քանի անոնք տեղ չեն գտած օրաթերթին հրապարակած զեկուցումին մէջ։

Ա. Լրագրողներու Միութեան անդամներու թիւը 1.300, քիչ մըն ալ աւելի, ըստ կարգ մը գրիչներու։ Բ. Հայաստանի մէջ ներկայիս կը հրատարակուի 83 թերթ 1.600.000 տպաքանակով, ինչպէս նաեւ 89 հանդէս։ Թերթերուն մէջ կան հայերէն, ռուսերէն, ազրբեջաներէն, այսինքն՝ թրքերէն. քրտերէն տպաքանակը 1975-էն ի վեր կը մնայ նոյնը։ Գ. Ամէն տարի առանձին խորագիրներով 1.150 գիրք լոյս կը տեսնէ։ Դ. Բնակչութեան 99 տոկոսը կը հետեւի հեռատեսիլի հաղորդումներուն։

Զեկուցաբերը՝ Լ. Կրոյեան, որ պաշտօնի կոչուած էր 1979 Յունուարին, Արտաւազդ Խաչիկեանի տեղ (այս վերջինը ազատ արձակուած էր իր պարտականութիւններէն՝ այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ) յիշեցուցած է, թէ անցնող ժամանակաշրջանին լրագրողները «պատուով են կատարել կոլեկտիվ ագիտատորի, պրոպագանդիստի եւ կազմակերպչի իրենց դերը, ստեղծագործական ամբողջ զինանոցը ի սպաս են դրել կուսակցութեան ոգեշունչ խօսքը մասսաներին հասցնելու գործին, նրանց ուժերը մոբիլիզացրել են առաջադրուած վիթխարի խնդիրների կենսագործման համար»։

Այս առումով Հայաստանի լրագրողները կարեւոր աշխատանք կատարած են, որոնց արտացոլումը տեղ գտած են օրաթերթերու, շաբաթաթերթերու եւ հանդէսներու մէջ։ Յիշատակած է անուններ.— Սով. Հայաստան (հայերէն), Կոմունիստ (ռուսերէն., Սով. Էրմենիստանի (թրքերէն), Ռեա Թազա (քրտերէն) :

Անշուշտ հարկ է աւելցնել այլ անուններ եւս, պատկերացումը գոնէ առաւել զարձնելու համար։ Թուենք մէկ քանին.— Լիտերատուրնայա Արմենիա ռուսերէն ամսագիրը, Բանուոր՝ Լենինական, Կայծ՝ Կիրովական, Դիլիջան՝ համանուն քաղաք, Աշխատանք՝ Ամասիա, Ջերմուկ՝ նոյն քաղաքը, Արարատ, Արագած, Ծիածան, այս վերջինը Նոյեմբերեան շրջան եւայլն։

Պէտք է արձանագրել նաեւ կարեւոր հրատարակութիւններ, որոնցմէ Պատմաբանասիրական հանդէսը, եռամսեայ, Լրաբեր Հասարակական գիտութիւններին, ամսաթերթ, Գարուն, Սովետական Արուեստ ամսագիրները, Սովետական Դպրոց շաբաթաթերթը եւ ուրիշներ։ Խտացած զեկուցումին մէջ այս եւ այլ անուններ չեն յիշատակուած։

Աւելի գործնական դարձած է երիտասարդական շրջանակներուն մօտ կատարուող աշխատանքը. գաղափարական - քաղաքական բնոյթի յօդուածները առաւել չափով նկատելի մնացած են կոմերիտական հրատարակութեանց մէջ «Զգալի տեղաշարժեր են կատարուել հեռուստատեսութեան եւ ռադիոհաղորդումների պետական կոմիտէի գործունէութեան մէջ։ Առաջընթաց է ապրել գրահրատարակչական գործը»։

Վերջին հինգ տարիներու 22 լրագրողներ արժանացած են շքանշաններու։ 15 լրագրող ապահոված է «վաստակաւոր» տիտղոսը։

Համագումարին ընթացքին շատեր ընդգծած են կարեւորութիւնը քատրերու պատրաստութեան, ասոնց մակարդակին բարձրացումին անհրաժեշտութիւնը։ «Ոչ միայն գրական շնորհք այլեւ կայուն գիտելիքներ»։ Ընդհանուր բանաձեւումն այս է եղած։

Առաւել՝ «Համագումարն ընդունեց բանաձեւ, որի մէջ ասւում է, որ Հանրապետութեան ժուռնալիստները իրենց գործունէութիւնը դիտում են որպէս կուսակցութեան գաղափարախօսական աշխատանքի անխզելի մասը»։

Լրագրողներու Միութեան Վարչութեան Նախագահ վերընտրուած է Լ. Կրոյեան։ Նախագահի տեղակալներ՝ Մ. Խաչատրեան, որ կը մնայ միշտ «Արմենփրէս»ի տնօրէն եւ Բ. Մկրտչեան, «Կոմունիստ» ռուսերէն թերթի խմբագիր։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱԳՈՒՍՏԻՆ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Հագուստի ծագման պատճառները ոմանք կը համարին ամօթի զգացումը, ուրիշներ՝ արտաքին գործօններէ պաշտպանուելու գլխաւոր միջոցը։ Ուշ քարէ դարու յուշարձաններէն յայտնաբերուած են քարէ ամրակներ եւ ոսկորէ ասեղներ, որոնք ծառայած են մորթի մշակման ու կարելուն։ Հագուստի համար, բացի մորթէ, օգտագործուած են նաեւ տերեւներ, խոտեր, ծառի կեղեւ, ձկան կաշի, փոկի եւ ծովային այլ կենդանիներու աղիքներ, թռչունի մորթի։ Նոր քարի դարուն, մանածագործութեան յառաջացման զուգահեռ հագուստի համար մարդը օգտագործած է վայրի, այնուհետեւ նաեւ մշակուող բուսաթելեր եւ բրդաթել։ Կարուած հագուստի նախատիպերը եղած են նախնադարեան մորթէ թիկնոցները, ազդրերու ծածկոցները, տեբինները եւ այլն։ Գլուխի ծածկոցները, որոնք հին ժամանակ ծառայած են իբրեւ ընկերային ծագում արտայայտող նշաններ (առաջնորդներու, քուրմերու գլխանոցներ եւայլն), ունեցած են կրօնա - մոգական խորհուրդ մը։ Հագուստը սովորաբար յարմարցուած է աշխարհագրական միջավայրին եւ տնտեսական գործունէութեան։ Հասարակութեան զարգացման ընթացքին կը տարբերին այր մարդու եւ կնոջ, աղջիկներու եւ կանանց հագուստները, կը յառաջանան առօրեայ, տօնական, հարսանեկան, սուգի հագուստներ եւայլն։ Աշխատանքի բաժանման հետեւանքով ի յայտ կու գան մասնագիտական հագուստներու զանազան ձեւեր։ Պատմական հնագոյն ժամանակաշրջաններուն հագուստը ցոլացուցած է ազգագրական (տոհմային ցեղային), յետագային՝ նաեւ ազգային յատկանիշներ։ Հագուստի ձեւը, նիւթը, յարդարանքը, որպէս կանոն, կ'արտայայտեն տարբեր դասակարգերու ընկերային - տնտեսական անհաւասարութիւնը։

Հագուստը, ըլլալով տուեալ դարաշրջանի մարդու գաղափարները մարմնաւորող միջոցներէն մէկն՝ կը պատրաստուի նոյն ժամանակաշրջանի, հիմնական գեղարուեստական ոճին համապատասխան եւ վերջինիս մասնաւոր՝ նորաձեւութեան արտայայտութիւններով։ Հագուստի ձեւի որոշման գլխաւոր միջոցը ներդաշնակ ճարտարապետութիւնն է։ Անոր կառուցուածքը որոշելու առեն կը կիրարկուին համաչափութեան կամ անհամաչափութեան, նրբերանգներու կամ ցայտերանգներու սկզբունքները։ Հագուստի գեղարուեստական միջոցներէն են նաեւ նիւթի արտաքին տեսքը, վրայի պատկերները, գոյնը, առանձին մասերը՝ ժապաւէն, ժանեակ, կոճակներ, ճարմանդ եւ այլն։

Հագուստը մարմնի շուրջ կը ստեղծէ արուեստական կլիմայ մը, կը պահպանէ հաստատուն ջերմաստիճան (28 - 32 աստիճան) եւ օդի թոյլ շարժում, ուժի պաշարները, մաշկը կը պաշտպանէ քիմիական վտանգներէ, փոշիէ, աղտոտութենէ, միջատներու խայթուածքէ։ Հագուստը պէտք է համապատասխանէ կլիմայական պայմաններուն, մկանային աշխատանքի խտութեան, տարիքի եւ առողջական վիճակին։ Վերնազգեստը կառուցուածքով պէտք է ապահովէ շարժումներու առաւելագոյն ազատութիւն, թեթեւութիւն եւ արեան դիւրին շրջանառութիւն։

Հայկական լեռնաշխարհին մէջ հնագոյն հագուստի վերաբերեալ պատկերացում կ'ունենանք միջին քարէ դարու ժայռապատկերներու մէջ գտնուող ուրուագծային, պրոնզէ եւ երկաթէ դարերու գօտիներու եւ այլ առարկաներու վրայի պատկերներէն։

Հայկական հնագոյն հագուստի վերաբերող աղբիւրներ են հայ եւ օտար մատենագիրներու աշխատութիւնները, քանդակները, որմնանկարները, մանրանկարները եւ այլն։ Հայաստան աւելի ճոխ ու բազմազան եղած են արքայական եւ իշխանական հագուստները։ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու թագաւորներն ու իշխանները հագուստներ նուիրած են թանկագին ծառայութիւններով աչքի զարնող պալատականներուն եւ զինուորականներուն։ Պարսից Շապուհ արքան Հայոց Զարմանդուխտ թագուհիին ղրկած է թագ եւ պատմուճան, Մանուէլ սպարապետին՝ պատմուճան եւ սամոյրենի, իսկ Յազկերտը՝ Վասակ սպարապետին՝ հանդերձներ։ Արշակունի թագաւորներու օրօք արքան զգեստ կը նուիրէր իր պալատականներուն։ Հագուստները ցոյց կու տային նախարարի դիրքը, տեղն ու պաշտօնը արքունիքին մէջ։ Արքայի հանդերձանքը կը կատարուէր յատուկ սրահի մը մէջ («տուն պատմուճանաց»)։ Արքունիքի մէջ գոյութիւն ունեցած են հանդերձները պահպանողներու (պատմուճակ) եւ զգեստաւորողներու (զգեցուցանող) պաշտօններ (վերջինս երբեմն կը կատարէր սենեկապետը)։

Հագուստի պատմութիւնը ամբողջացնելու համար կարեւոր է ժողովրդական հագուստը, որ ծագելով պատմական հնագոյն ժամանակներուն, որոշ տարրերով կամ ամբողջութեամբ գոյատեւած է նաեւ յետագային՝ ցոլացնելով ազգային համապատասխան մշակոյթի յատկանիշները։ Հագուստի օգնութեամբ կը պարզաբանուին պատմութեան, ժողովուրդի կրօնական պատկերացումներու հետ կապուած կարգ մը հարցեր։ Հայե-

ՏՈՒՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մեր տուներուն լռութի՜ւնը։ Այդ լռութիւնը բխած է ճիշդ հայրենի հողէն, մտած է տուներուն մէջ ու սուգին ու զայրոյթին անձնատուր՝ կեցած է հսկայ պահնորդութեան. — «Զմտնէ՛ք»։ Այս տուները պահակներ ունին, պահակ է կանգնած հայրենի հողին հսկայ լռութիւնը՝ հայրենական տան սեմին։ — «Զհամարձակի՛ք»։

Մեր գիւղը բնակիչ չունի հիմա, քանի մը ուրիշ գիւղերու պէս, որոնց մեկնած են տէրերը։ Ո՞վ կը նայի հիմա մեր պատուհանէն — ոչ ոք. ո՞վ կը սիրէ նայիլ առաստաղին, երազել՝, — ոչ ոք։

Աշխարհի լաւագոյն ճարտարապետներն իսկ պիտի չկրնային այդպէս տուներ շինել. մեր տուները տարբեր էին։ Տունը հոն եղբայր էր երբեմն, հայր էր յաճախ. տունը ընտանիքին մէկ անդամն էր միշտ։

Տունը մեր ընտանիքին անդամն էր չարունակ. կուգար այդ մեծ անդամը անցեալէն ու վրան արիւն, ու վրան քրտինք ու վրան հող՝ կը մեկնէր դէպի անեզրական Գալիքի մը հզօր կախարդանքին։

Տունը պատսպարան չէր. ան հոս պիտի ըլլայ ամէնէն շատ գեղեցիկ որջ մը, բայց ոչ աւելի։ Մեր ընտանիքը հոն եօթը հոգիէ կը բաղկանար. հայրս, մայրս, ես, երկու եղբայրներս, քոյրս եւ մեր ... Տունը։ Եւ ամէն ընտանիքին թիւին մէջ իր Տունը, որուն իմաստին կցուած կ'ըլլայ նաեւ ծառ, պարտէզ, գերեզման ու աւանդավէպ։ Բառարանները տան իմաստին դիմաց ի՛նչ գրեցին, Ճէպէլ Մուսացին ի՛նչ գրեց, ամէն տեղի հայ՝ ի՛նչ։ Մեր մտքին մէջ անիկա պատ չէ, պատսպարան չէ, ճաշակ չէ. ոգի է ան եւ ցեղային կեանքի դրոշմ։ Ու կարգ մը բաներէ ու շատ մը սրբութիւններէ դեռ աւելի։

Ու երբ հեռացանք մենք, ուզեցինք մեր տունը մեզի հետ տանիլ. բայց անիկա անդամալոյծ եղբայր մըն էր ու չկրցաւ տեղէն շարժիլ. անիկա նաեւ շատ ծանր էր. ծանրացած։ Արհամարհանքով կը նայէր մեզ տարագրող խոշոր բեռնակառքերուն։ Հայրենի սուգն ու սէրը ծայրայեղ ծանրութիւն մը տուած էին անոր։ Ու երբ մենք պիտի երթայինք մակերեսներու վրայէն հորիզոնական ճամբով, ան սկսած էր աճիլ ուղղահայեաց կերպով դէպի երկինք ու վար, դէպի երկիրը պապենական երկրին։ Մենք ալ կ'աճէինք առաջ դէպի երկինք ու դէպի կեդրոնը հողին. տարագրութիւնը փոխեց աճելու մեր եղանակը։ Ուղղութիւնը։

Լացին տուները, լացաւ ժողովուրդը. աշխարհը սխալ մը գործեց, աշխարհը տակն ու վրայ եղաւ. լա՛ւ որ ատկէ վերջ կեանքը մտաւ արեան մէջ, արցունքի մէջ, լաւ որ մտաւ տիեզերական ծուխին մէջ։

Մենք դժուար կրնանք տուն մը կանգնեցնել. անկարելի բառը, որ շատ տեղ չկայ այսօր, կայ ամբողջովին հոս։ Տունը աշխատանքով եւ ատաղձով չի շինուիր. իր չըլլալը կապուած չէ ծուլութեան եւ չքաւորութեան հետ. մէկ շաբաթը հերիք չէ տուն մը բարձրացնելու համար. ոչ ալ մէկ ամիսը, ոչ ալ մէկ տարին, քսակ մը լեցուն դրամը. տունը տարիներու, դարերո՛ւ արդիւնք է. քանի մը սերունդներու արեան հոլովոյթին։ Բարձրացող որմերուն հետ պէտք է բարձրանայ համատարած կեանք մը, պարունակիչն ու պարունակեալը պէտք է սքանչելի նոյնութիւն մը կազմեն։ Նուաճումի անցնելէ առաջ մեր ձեռքերը պէտք է նուաճումի անցընեն այն խորունկ բաները, որոնք եկած են մեզի մեր նախնիքներէն։ Որով՝ տուներ շինելու մէջ մեր ժողովուրդին հոս դանդաղութիւնը կը բացատրուի բանով մը, որ ծուլութիւն չըլլալով հանդերձ, կարգ մը հանգիտութիւններով կը մօտենայ անոր։ Ճէպէլ - Մուսացին ծոյլ չէ. հա՛յ է. այսինքն ականջը դրած ջիղերու տրցակի մը վրայ, այսինքն կուրծքին մէջ ոգիներու աղմուկ, ու մէկ խօսքով՝ հրամանին տակ արիւնին, հոգի հատիկին՝ որմէ մոլորակ ու վիթխարի առասպելներ կը ծնին։

Ուղիղ են հոս տուները իրենց դիրքով. կեցած են երկրաչափական գիծերու վրայ, այնքան պա՛ղ, կարծես կարկուտի վրայ։ Խառն էին հոն, եռացող ջուրի պէս. տաք ու փրփրուն։ Շատ չէին տարբեր իրարմէ տունը, եկեղեցին ու գերեզմանը։

Ամբողջական իմաստով տուներ երկրագունդի մարդիկը իսկապէս որ քիչ ունին. ունէինք այդ տուներուն տիպարներէն մենք՝ ամէնէն աւելի։ Տուներ՝ որոնք նախ եւ առաջ ջի՛ղ ունէին, ունէին ցեղային բնազդ, ունէին երգ, երաժշտութիւն։ Կրնային յետոյ սիրել, ատել, պժգալ, կրնային աճիլ, նուազիլ, թեւ առնել՝ եթէ ուզէին, հաշմանդամ ըլլալ՝ եթէ կամենային։ Տուներ՝ որոնք կը խտացնէին գիւղ մը, գիւղեր, ամբողջ Ճէպէլ - Մուսան։ Անոնց պատուհաններէն կը դիտուէր շարք մը՝ ուրիշ լեռներու, շարք մը՝ պատմութեան եղերական անցքերու, դիւցազնական վերիվայրումը՝ անհուն ցեղի մը, անսպառ կորովը՝ հերոսական հարիւր սերունդի։

Ու կրնար անոնց որեւէ մէկուն մէջ, որեւէ պահու մը, որեւէ մարդու եւ բանի ներկայութեան, ժամադրուիլ քեզի հետ հողը ամբողջական Հայաստանին, լեցուն, հսկայ գաղտնիքները արարչութեան բոլոր երկինքներուն՝ յաճախ արիւնի մէջ ու չարունակ Լոյսի՛...

(Շար. 2 եւ վերջ)

ԽՄԲԱՎԱՐ ՎԱՀԱԳՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—×—

Թեհրանի հայկական գաղութը Յունուար 2-ին կոբոնցուց հայ երգին ու երաժշտութեան նուիրուած արժէքաւոր խմբավար մը, յանձին Վահագն Յարութիւնեանի։ Ապատանէն Թեհրան երգչախումբերու միջոցով տարածած է հայ երգը եւ գործօն դեր խաղացած գաղութի մըշակութային կեանքի աշխուժացման մէջ։

Ծնած էր 1915-ին՝ Թաւրիզ։ Նախակըրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Հայկազեան - Թամարեան վարժարանը, որուն երաժշտութեան ուսուցիչն էր Ալեքսան Գրիգորեան։ Միջնակարգ ուսումը առած է Թեմական - Կեդրոնական դպրոցէն, ուր եւ արթնցած է իր մէջ սէրը դէպի երաժշտութիւնը, ընդհանրապէս եւ հայ երաժշտութիւնը՝ մասնաւորաբար, շընորհիւ երաժշտութեան ուսուցիչ Լեւոն Գրիգորեանի։

Ուսման աւարտին Վահագն Յարութիւնեան որոշած է նուիրուիլ երաժշտութեան ասպարէզին, ձեռք ձգելով մասնագիտութիւն։ Այն ժամանակ Պարսկաստանի մէջ երաժշտական դպրոց չկար, իսկ իր ծնողքն ալ նիւթական կարելիութիւն չէ ունեցած զինք արտասահման ղրկելու։ Ուսման կարօտ երիտասարդին բախտը կը ժպտայ 1941-ին, երբ Գերմանիայէն ճողոպրած հրեայ երաժշտագէտը Զուսման Թաւրիզ կը ժամանէ, որուն երկու տարի կ'աշակերտէ Վահագն Յարութիւնեան, սորվելով երաժշտութեան տեսութիւն, դաշնաւորում, չարադրում եւ յատկապէս՝ խմբավարութիւն։

Այնուհետեւ Վահագն Յարութիւնեան ոգի ի բոլն կը նուիրուի իր սիրած ասպարէզին։ Կը պաշտօնավարէ Ապատանի «Ատապ» ազգային վարժարանին մէջ, վեց տարի կը ղեկավարէ տեղւոյն «Գուսան» երգչախումբը, հայ երգին ու երաժշտութեան հմայքը փոխանցելով ունկնդիր հասարակութեան։ Մանկավարժական բեղուն գործունէութիւն ունեցած է մասնաւորաբար Թեհրան, ուր ոչ միայն տարիներ պաշտօնավարած է Քուշեշ - Մարիամեան վարժարանին մէջ, այլեւ հիմնած է «Արմէն» երգչախումբը եւ «Արմենուհի» երգի - պարի համոյթը։ Թեհրանի երաժշտասէր շրջանակը միշտ գնահատած է խմբավար Վահագն Յարութիւնեանի համերգները, որոնք յաճախ վերածուած են իսկական տօնախմբութիւններու, շնորհիւ Կոմիտասի եւ Կանաչեանի երգերու մեկնաբանութեանց։

Վահագն Յարութիւնեան դաշնաւորած է մեր հին ու մոռցուած երգերը եւ զանոնք վերածելով զուգերգի, քառեակի ու խմբերգի, առած է իր համերգներու երգացանկերուն մէջ։

Իր զաւակը՝ Վիլի, հետեւած է իր հօր ասպարէզին եւ աւարտած Միացեալ - Նահանգներու «Քուրթիս» երաժշտանոցը։ Մաս կազմած է Ուաշինկթընի պետական սէնֆոնիք նուագախումբին։

Վ. Յարութիւնեանի մահով կ'անհետանայ Սփիւռքի դժուար պայմաններուն մէջ հայ երգը տարածող ու սիրցնող մըշակներէն մէկը։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԶԷՆՔԵՐ

—o—

Ծիրօ Հօրիգոշի օդանաւային ճարտարագէտ մըն է, որ 1930-ին յղացած, գըծած ու իրագործած էր Ճարոններու ամէնէն վտանգաւոր զէնքերէն մէկը՝ Զերօ ռազմասաւառնակը։ Այս վերջինը մօտ 12 տարի մնաց առանց մրցակիցի, եւ իր ճկունութեամբ ու ազդեցիկ զէնքերով վար առաւ անհամար ամերիկեան օդաչուներ, Փըրլ Հարպըրէն մինչեւ Խաղաղականի ափերը, մահ սփռելով ամենուրեք։

Ծիրօ Հօրիգոշի մեռաւ անցեալ շաբաթ։

Իր մահուան լուրը կը հաղորդէ թէ 78 տարեկան էր։ Աստր փոխարէն չի յիշուիր թէ քանի՞ հոգի իր մահէն չորս տասնամեակներ առաջ մեռած գացած էին Զերօ ռազմասաւառնակներու կրակոցներուն տակ։

×

Եւ հիմա հարցում մը կը տանջէ միտքըս. Ծիրօ Հօրիգոշի պատասխանատո՞ւ էր արդեօք այն մահերուն, որոնք սըփռուեցան Միթշուպշուշիի գործարաններուն կողմէ արտադրուած 10.400 Զերօ ռազմասաւառնակներուն կողմէ։

Ի՞նչ զարմանալի է որ խղճմտանքի դատարաններն անգամ, բանտարկութեան ու մահապատիժի ենթարկելով հանդերձ ոճրագործները, բնաւ չեն հետաքրքրուիր այն յառաջադէմ մարդոցմով, որոնք հընարած կամ արտադրած են ոճիրի ընթացքին գործածուած զէնքերը։

Պիտի առարկուի որ մահուան գործիքները անպայման սպաննելու համար չինուած չեն։ Անոնք կրնան չինուած ըլլալ նաեւ չսպաննուելու համար, այսինքն ինքնապաշտպանութեան նպատակով։ Ճիշդ է։ Անհամար ամերիկացի օդաչուներ, որոնք Ճարոնի երկնակամարին վրայ վար առնուած էին Զերօ ռազմասաւառնակներու 20 միլիմնոց թնդանօթներուն կողմէ, ինչո՞ւ կը գտնուէին հոն եթէ ոչ իրենց կարգին կրակելու ու մահ սփռելու համար։ Եւ այլեւս չեմ գիտեր թէ ո՞վ էր հնարած ու արդիւնաբերած այն օդանաւերն ու զէնքերը, զորս կը գործածէին անոնք։ Չեմ գիտեր նաեւ թէ ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչպէս մեռան այդ զէնքերուն ռազմաճարտարագէտները։

Ուստի պիտի ըսուի իրաւամբ որ մահուան զէնքերը անպայման յարձակողական ու ոճրային չեն։

Բայց խորհինք անգամ մը. մարդիկ ինքնապաշտպանութեան զէնքի պիտի կարօտէի՞ն արդեօք, եթէ դիմացինն ալ յարձակողական կամ ինքնապաշտպանութեան զէնք մը չունենար իր ձեռքը։

Մօնթէսքիէօ կ'ըսէր արդէն. այն պետութիւնը որ զէնքի ուժով հիմնուած է, պիտիստիպուի ինքզինք պաշտպանել զէնքի ուժով։

Ամէն զէնք անպայման պիտի ստեղծէ ուրեմն հակազէնք մը, ուրիշ զէնք մը, որ ստիպուած է ըլլալ աւելի ուժեղ, աւելի վտանգաւոր։ Եւ անկէ վերջ այլեւս կարելի պիտի չըլլայ ճշդել թէ ո՞ր զէնքը յարձակողական է եւ ո՞ր մէկը՝ ինքնապաշտպանութեան։

Եւ այսպէս միշտ ալ պիտի գտնուին մարդիկ, որոնք գիշեր ցերեկ աշխատասեղանի մը վրայ պիտի տքնին մահուան նորանոր զէնքեր յղանալու, գծելու եւ արդիւնաբերելու համար։ Անոնք լաւ պիտի վարձատրուին, շատ աւելի լաւ քան աշխարհի բոլոր միւս ճարտարապետները, արուեստագէտները կամ գրագէտները։ Անոնց ճաշասեղանները լիառատ պիտի ըլլան միշտ։ Եւ ինչ որ ամէնէն զարմանալին է, անոնք շատ հանգիստ պիտի քնանան գիշերները, առանց լսելու իրենց հնարած մահուան զէնքերուն կրակոցներն ու դղրդոցները...։

×

Բայց կը ջանամ ահաւասիկ զիս տեղաւորել այդ մասնագէտներէն ու ճարտարագէտներէն մէկուն կամ միւսին մորթին մէջ ու կը փորձեմ պատկերացնել թէ ի՞նչ պիտի զգայի, եթէ տեսնէի թէ երեւակայութեանս կողմէ յղացուած զէնք մը կը կրակէ, կը սպաննէ, կ'աւերէ անխնայ եւ մահուան կը դատապարտէ տակաւին քսան գարուններ հազիւ տեսած անհամար երիտասարդներ։

Բ. Հ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՍԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԸ

—o—

Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ սեւ աշխատանքը կը ծաղկի, գրած է Լիպրը Պեյժիք օրաթերթը։ Արդարեւ, քննութիւն մը հաստատած է, թէ առնուազն երեք միլիոն երեք հարիւր հազար Գերմանացիներ զաղտնի երկրորդ աշխատանքի մը լծուած են։ Սեւ աշխատանքին յաբողներուն մեծ մասը որմնադիրի, կապարագործութեան, ելեկտրականութեան, ինքնաշարժի մեքենագործութեան եւ սոնց յարող բնոյթի գործեր կը կատարեն։ Բայց միաժամանակ կաբեւոր թիւ կը ներկայացնեն դասախօսները, փաստաբանները, բժիշկները եւ, մանաւանդ, պաշտօնատարները, որոնք կողմնակի աշխատանքներով իրենց ամսականները կը կլորցնեն, առանց տուրք վճարելու կամ ալ ընկերային ապահովութեան իրենց նիւթական յատկացումները կատարելու։ Երեւոյթը իւրայատուկ չէ Արեւմտ. Գերմանիոյ, սակայն արտակարգ պատկեր սկսած է պարզել, Իտալիոյ համեմատուելու աստիճան։ Կը կարծուի, թէ պատճառը տուրքերու բարձր տոկոսն է, ինչպէս նաեւ ընկերային ապահովութեան համար սահմանուած մեծ աստիճանի բաժնեչափերը։

րու հագուստը գաղութներու մէջ գոյատեւելով դարեր շարունակ՝ կրած է յիշեալ միջավայրերու մէջ բնակող ժողովուրդներու մշակութային ազդեցութիւնը։ Հայկական հագուստի առանձին տարբեր, իրենց կարգին, խուրացուցած են տեղացի ժողովուրդները։ Տեսքով, ձեւով եւ ծիսական նշանակութեամբ կ'առանձնանան եկեղեցականներու հագուստները, որոնք առաւելաբար պատրաստուած են սեւ ատլէ (բուրդէ պատրաստուած) կամ թաւիշէ։ Եկեղեցականներու հագուստի առանձին տարրեր կը ծառայեն որպէս աստիճանի նշաններ. գլխերը կրած են շապիկ, սարկաւագը՝ ուրար, քահանան՝ գօտի, չուրջառ եւ սաղաւարտ, եպիսկոպոսը՝ եմիփորոն, կաթողիկոսը՝ կոնքեռ։ Պատարագներէ եւ տօներէ դուրս հագած են նաեւ վերարկու, փիլոն, վեղար եւայլն։

ԺԹ. դարուն Անդրկովկասի հայ մտաւորականութիւնը հետեւած է ռուսական, իսկ Թուրքիոյ հայ մտաւորականութիւնը ֆրանսական նորաձեւութեան։ Գիւղերու մէջ մինչեւ Ի. դարու առաջին քառորդը հակում կար պահպանելու ազգային տարազը, որ խուրաքանչիւր ազգագրական շրջանի մէջ ունէր տեղական յատկանիշներ՝ կապուած գոյներու, ձեւի եւ բանուածքի հետ։ Արեւելեան Հայաստանի այր մարդու հագուստը յատակ ընդհանրութիւններ ունեցած է Անդրկովկասի միւս ժողովուրդներու հագուստին հետ։ Հագած են նեղ, ձախ կողքէն կոճկուող օձիքով շապիկ, վրայէն մետաքսէ կամ բամպակէ բանուած, մինչեւ ծունկերը երկարող արխալուղ, որ գօտիին տեղը կոճկուած է հիւսուած գունաւոր թելերէ սարքուած կոճակ - օղակներով։ Արխալուղի վրայէն հագած են մինչեւ կրունկները հասնող, սեւ կամ մուգ չագանակագոյն, փոթաւոր, մէջքին կոճկուող չուխա։ Կապած են բարակ, ոսկէ, արծաթէ կամ կաշիէ մեծ, զարդարուն ճարմանդով, իսկ առեւտրականները՝ վառ գոյներով ատլասէ լայն գօտի։

Կտորներու որակով եւ գունագեղութեամբ զանազանուած են յատկապէս Շատախի, Մոկսի եւ անոնց կից շրջաններու հագուստները, որոնց նման եղած են Վանի աւազանի, Սասունի եւ Մուշի հագուստները։

Հ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Զինուորական նուագախումբը մէկ թափուր զօրքով զօրանոցէն ճամբայ ելած էր Նազըմ հազարապետի առաջնորդութեամբ, քաղաքին մուտքին մօտ դիմաւորելու յաղթական Սէլիմ փինպաշին ու Պէքիրի կինը։

Թուրք ժողովուրդը Հասան Ալիի թափօրի խուճապով քաղաքի մուտքը խըռնուեցաւ։ Սալաքարերու վրայ ձիերու դոփիւններու աղմուկ։ Աղմուկին ու ժըխորին հետ խառնուած էին փողոցի շուներ։ Բազմութիւն կար տանիքներուն վըրայ, պատուհաններուն մէջ։ Մեղուի փեթակներու նման կտուրներու վրայ խնկած էին Թուրք կիներ չարշաֆներու մէջ ժիր փաթթուած։ Թուրք կիներ հետաքրքիր էին տեսնելու նաեւ Պէքիրի կնոջ՝ Զարէի վայրի գեղեցկութիւնը, որ ոչ քողք տեսած էր եւ ոչ չարշաֆ։ Թուրք կիներուն մէջ նոյնիսկ այն զրոյցը կար, թէ Զարէն այնքա՜ն գրաւիչ եղած է, որ կըրցած է մտնել Սպիտակ Ձիաւորի անկողինը ու կտրել անոր գլուխը։

Սէլիմ փինպաշին ու Զարէն մօտեցած էին կառքով ու ձիաւոր ժանտարմներով։ Դիմաւորող բանակն ու Նազըմ փինպաշին բարեւի կեցած էին։ Կառքին մէջ զինուորական բարեւի կեցաւ նաեւ Սէլիմ փինպաշին, իսկ Զարէն իր ժպիտին մէջ կ'ըսես կը վառէր մաշալլահի մը պէս։ Ան հագած էր իր քրտական լաւագոյն մետաքսէ հագուստները, դրած էր թանկագին քարեր։ Մէջքը ճկուն էր ու հասակը բարձր ամազոնի մը պէս։

Յետոյ բանակ մը զինուորները պոռացին.

- Կեցցէ՛ Սուլթանը։

Զինուորական նուագախումբի հետ համաչափ քայլեր առաւ բանակը, չորս ձիերով լծուած կառքը, մինչ Թուրք ամբոխը կը պոռար թէ՝ կ'ուզէր տեսնել Սպիտակ Ձիաւորի գլուխը։

Զարէն երբ նաչխուն տոպրակի մը մէջէն հանեց գլուխը, ժխորը աւելի բարձրացաւ։ Այդ խանդավառ ժխորին մէջ կանգնեցաւ Զարէն ու աւելի վեր բռնեց կապոյտ յուլունքով գլուխը։

Կտրուած գլուխը փղոսկրի գոյն առած էր, կարծես փղոսկրէ չինուած ըլլար Հնդկաստանի նուրբ ու իմաստուն արհեստաւորներու կողմէ։ Նուրբ յղկուած էին անոր ականջները, աչքերը, փակ թարթիչներով կոպերը։ Եթէ մէկը անոր փակ կոպերուն երկար նայէր ըլլար, կարծես պիտի բացուէին։ Անոր ճահիլ մօրուսը փղոսկրեայ դէմքին տուած էր Յիսուսային արտայայտութիւն մը, որ կ'ըսես կը շնչէր։ Ճակատին եռեւ նոր մարած էր բոցը Քորեփ լերան, որուն մէջէն Աստուած էր խօսեր։

Զինուորական նուագախումբին դանդաղ կերպով կը հետեւէր չորս ձիերով կառքը։ Սէլիմ փինպաշին զինուորական բարեւի կեցած էր, իսկ Զարէն առատ մազերէն բռնած էր կտրուած գլուխը, հին հեթանոսական պատկերի մը նման։

Թափօրը կանգ առաւ կառավարական շէնքին առջեւ։ Զօրանոցի ընդարձակ բակէն թնդանօթի ձայներ լսուեցան։ Այդ այն ծանր թնդանօթն էր, որ կ'ըսես նոյն բակին մէջ մնացած էր դարերով ու կը գործածէին Րամազանի ու հանդիսաւոր օրերուն միայն։ Թուրքերը պարծանքով կը խօսէին, որ պարսից էն նշանաւոր թնդանօթն էր որ պատերազմի ընթացքին գրաւուած էր Թուրքերու կողմէ։

Թնդանօթի այդ ձայներու ընթացքին կառավարական շէնքի սանդուխէն վար իջաւ Վալի փաշան իր սպայակոյտով ու բարեւի կեցաւ օրուան հերոսներուն՝ Սէլիմ փինպաշուն ու Զարէին առջեւ։

Հաճի Խոճան՝ ծանր ու խոշոր փաթթոցով, Մէքքէի կանանչ վերարկուով, մաքուր սպիտակ էնթարիով ու ծանր փորով, արաբերէն աղօթքներ արտասանեց հաւաքուած բազմութեան։ Ղուրանի բառերը բազմութեան վրայ կ'ըսես օրհնութեան մը պէս թափեցան մզկիթի արձագանգով։

(Շար. 499)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան կը ծանուցանեն, թէ այս Կիրակի, Փետր. 14, յաւարտ Ս. պատարագի հոգեհան-գիստ կը կատարուի Փարիզի Ս. Յով-հաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ամերիկայի մէջ մահացած իրենց եղբօր՝

ՅՈՎՍԷՓ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառա-սունքին առիթով:

Այս առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յա-ռաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Մելինէ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Հարրի եւ Շաքէ Գարթոյեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Փանոսեան կը ծա-նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Փետր. 14 Ալ-ֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ: Յետ հո-գեհանգստեան պաշտօնին այց՝ գերեզ-մանատունը:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիմոնեանի մահուան առա-ջին տարելիցին առթիւ Տէր եւ Տիկին Շ. Գապատայեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ Կրթարանին, 500 Ֆ. ալ Ալֆոր-վիլի Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տիկին Մալվինէ Խապալեան նոյն առիթով 1000 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

Կրթական Մարմինը իր խորին շնորհա-կալութիւնը կը յայտնէ նուիրատունե-րուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ նախկին Ռազմիկներու Ֆետերասիոնը իր բոլոր մասնաճիւղե-րով, Իսի – լէ – Մուլինօ, Կռընօպլ, Մար-սէյլ, Նիս, Փարիզ – Ռազմիկներ, Փա-րիզ նախկին դիմադրական բարեկամական Միութիւն, ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեանի, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պագըրճեանի եւ զաւ-կին եւ ընտանեկան բոլոր պարագանե-րուն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգակա-նին՝ Այրի Տիկին Անահիտ Սապունճեանի մահուան առթիւ ու փոխան ծաղկեպսակի հաւաքարար 1000 Ֆ. կը նուիրեն Ֆետե-րասիոնին:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի անդամուհիները իրենց խո-րին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ըն-կերուհի Աֆարեանի իր ամուսնոյն մահ-ուան առթիւ:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ընդառաջելով Յակոբ Եպիսկ. Վար-դանեանի առաջարկին, Ընտրողական Յանձնախումբս համաձայն եղաւ որ մին-չեւ Փետրուարի վերջը, Թաղական Մարմ-նի ընտրութեան համար թեկնածուները ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը գը-րաւոր դիմումնագրով, ուղղուած՝ Յա-կոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, այն վստա-հութեամբ որ եպիսկոպոսը թեկնածու-ներու ցանկերը ունենալէ ետքը նուազա-գոյն երկու շաբաթ առաջ որոշէ ընտրու-թեան թուականը:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը իր ջերմագին շնորհակալու-թիւնները կը յայտնէ Տիկին Տիրուհի Թաճեանի, որ իր նուիրած թանկագին գիրքերով ճոխացուց վարժարանին գը-րադարանը:

Շնորհակալութիւն նաեւ պ. Երուանդ Քոչեանի իր նուիրած հատորներուն հա-մար, որոնք հարստացուցին գրադարանը:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու-թեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Յա-կոբ Կարապետեանի մահուան առթիւ. – Վալանսի Հայ Ազգային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Ճիկէրճեան (Վիէնէն), Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան Ղուկաս, Տէր եւ Տի-կին Սարգիս Ճերանեան, պ. Լեւոն Ճե-րանեան, Պապոեան ընտանիք, Գրիգոր-եան եւ Թորոսեան ընտանիք 100-ական, Վալանսի Մարզական Միութիւն, Սի-նափեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Զոր-զորեան Անդրանիկ 50-ական, Տէր եւ Տի-կին Մարտիրոս Մարտիկեան 20, պ. Գը-րիգոր Մեսճեան 50 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Սիրաքեան – Թէրզեան «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ 150 Ֆ. Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին եւ 150 Ֆ. իր հօրեղբօր՝ Մկրտիչ Թէրզեանի յիշատակին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կ. Տէրտէրեան 50 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Շ. Միսաքեանի մահ-ուան 25-ամեակին ի յիշատակ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդ Աւետիս Քէպապճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Նուարդ Աւագ-եան 350 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէռ – Պուա – Քոլոմպի մասնաճիւղին (ստա-նալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Շաբաթ օր, Փետրուար 13, երեկոյեան ժամը 4,30-ին Կիրակնամուտի ժամեր-գութեան ընթացքին, Փարիզի Ս. Յով-հաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Տեառնընդառաջի հանդիսաւոր ՆԱԽԱ-ՏՕՆԱԿ, ԱՆԴԱՍՏԱՆ եւ ՄՈՄԱԿԱՎԱ-ՌՈՒԹԻՒՆ կը կատարուի:

×

Կիրակի, Փետրուար 14, Տեառնընդա-ռաջ է: Տօն է ՔԱՌԱՍՆՕՐԵԱՅ ԳԱԼՍՏ-ԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ Ի ՏԱՃԱՐՆ:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մա-տուցուի պատարագ:

Յաւարտ պատարագի մասնաւոր հո-գեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջանին եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ Առաջնորդներուն եւ Հոգե-ւորականներուն համար, Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով:

Փարիզի եւ Շրջաններուն մէջ ծառայած Առաջնորդներն ու Հոգեւորականները ե-ղած են. –

Վռամշապուհ Արքեպիսկ. Քիպարեան, Արտաւազդ Արքեպիսկ. Սիւրմէյեան, Գէորգ Արքեպիսկ. Իւթիւճեան, Գրիգո-րիս Եպիսկ. Պալաքեան, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան, Սուքիաս վրդ. Պարոնեան, Յովհաննէս քհնյ. Հիւնքեարպէյէնտեան, Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեան, Բառնաբաս քհնյ. Խըն-տամեան, Արիստոմ քհնյ. Թորոսեան, Մեսրոպ քհնյ. Մեսրոպեան, Վահան քհնյ. Խոյեան, Բարթող քհնյ. Թագըմ-ճեան, Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Լեւոն քհնյ. Արսլանեան, Գարեգին քհնյ. Տէօվ-լէթեան, Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան, Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Ներսէս քհնյ. Գանճեան, Գրիգոր քհնյ. Ճէպէճեան, Յուսիկ քհնյ. Ադամեան, Վարդան քհնյ. Պաղտատլեան, Յարութիւն քհնյ. Ծօր-թուեան, Ադդէ քհնյ. Փայլակեան, Եսա-յի քհնյ. Ալթունեան, Թովմաս քհնյ. Մի-նասեան, Մաշտոց քհնյ. Թիւֆէնկճեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը աղօ-թելու բազում տարիներ իր եկեղեցւոյն ծառայած հոգեւորականներուն համար, նաեւ՝ Հայաստանեայց Առաքելական Ե-կեղեցւոյ բարգաւաճման համար:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Արմենակ Միքայէլեան իր կնոջ Զա-նազան Միքայէլեանի յիշատակին 100-ա-կան Ֆ. կը նուիրէ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Կապոյտ Խա-չի Իսիի մասնաճիւղին, Իսիի Հայ Մշա-կոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

×

Նոյն տխուր առթիւ իրենց մօր, զո-քանչին եւ մեծ – մօր՝ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Աստղիկ Ճանիկեան կը նուիրեն 250-ական Ֆ. Իսիի Ս. Մա-րիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

Sté. Prêt-à-Porter Femme

RECH. URGENT

pour travail soigné

- MECANICIENNES MOD. pr Coll.
- ENTREPRENEURS / ARTISANS petite série
- MODELISTE PATRONIERE
- COUPEUR

tél. 763. 68. 63

GRAND GALA

Organisé par

LES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE

et La Chorale « ANI »

Sous la présidence d'honneur de Monsieur JEAN FONTENEAU

LE GROUPE DE DANSE

« NAIRI »

ET LA

CHORALE « ANI »

LE 5 MARS, à 21 H.

Salle Jean - Arp

22, Rue Paul-Vaillant-Couturier

92140 — CLAMART

Réservation au: 642. 73. 10

ETS. BAKERDJIAN;

35, Rue de Trévise - 75009 Paris

Alimentation CHIRAG;

26, Rue de Trévise - 75009 Paris

TELE - CONDORCET;

175, Ave. Jean - Jaurès, Clamart

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն – զրոյց՝

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. – Հայր Ռափայէլ Ան-տոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէ-հայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերա-սինի

SCHAVARCH MISSAKIAN

25ème anniversaire de sa mort

CONFERENCE -- DEBAT

LA PRESSE

avec la participation de :

P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

«ՆԱՄՈՒՍ»Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Շիրվանզադէի «Նամուս»ը կը ներկա-յացուի Կիրակի Փետրուար 14, ժամը 15-ին Թէաթր – Մինիսինիալ, նախա-ձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւ-ղին եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Տան:

Բեմադրութիւն՝ ՎԱՀԷ ՋԷՔԵԱՆ, յար-դարում եւ զգեստ՝ ԿԱՊՐԻԷԼ ՏԸ ՍՕՌՍ:

Գին 30 Ֆր.:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ս. ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 14, ժամը 13-ին Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Ե-կեղեցիի սրահին մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

հայկական համադամ կերակուրներ, սի-րայօժար պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտտոյի մաս-նաճիւղին վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ, Փետրուար 13, կէսօրէն վերջ ժամը 15-ին եկեղեցիի կից սրահին մէջ:

Պատգամաւորականի զեկուցում, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Azad-Tsaïn

— Vendredi 12 Février, et tous les 2ème vendredis de chaque mois, émission d'Azad-Tsaïn de 20 h. à 21 h., sur Radio-IVRE, 88.80 MHZ Modulation de fréquence.

— Et toujours les Lundis, de 13 h. 30 à 14 h. 30, Azad Tsaïn sur Radio-Soleil. 98.25 MHZ Modulation de fréquence

Voyage à VENISE

Organisé par

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Lyon

DU 8 AU 12 AVRIL

Transport en autocar long-courrier. Séjour en Pension-complète, dans des Hôtels et restaurants de Ière catégorie.

PRIX: 1500 F.

Pour tous renseignements et inscriptions:

— Mme. TOUTLIAN; 888. 92. 51

— Sec. Eglise Arménienne; 860. 47. 18

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Կազմակերպուած՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

8 – 12 ԱՊՐԻԼ (օթոքառով)

Գին՝ 1500 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար դիմել –

– Տիկին ԹՈՒԹԼԵԱՆ.– 888. 92. 51

– Ազգ. Տան գրասենեակ.– 860. 47. 18

Եղիշ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

SÉVAN

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ

Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19

Fermé le lundi

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
11
JEUDI
11 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.103 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 103

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԱՆԱԽՈՐԺ ԴԷՊՔԵՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

———o———

Ինչպէս մեր նախորդ թիւով ըսած էինք, ստորեւ կուտանք այն մանրամասնութիւնները, որոնք կը վերաբերին «Մարիամեան» վարժարանի վերակացուին վրայ եղած յարձակման («Ալիք», Փետրուար 2). –

×

«Այսօր առաւօտեան, Հայոց ազգային միջնակարգ «Մարիամեան» դպրոցի վերակացու Նորայր Աբուլեանը դպրոցի բակում յարձակման է ենթարկուել չորս հոգու միջոցով, որոնք դանակով են զինուած եղել:

«Նախայարձակները դպրոցի դասերը սկսուելուց քիչ առաջ դպրոցի մուտքից ներս են ներխուժել եւ բակում յարձակուել են Նորայր Աբուլեանի վրայ որ «Սիփան» միութեան անդամ է: Դանակների հարուածից ծանրօրէն վիրաւորուել է Աբուլեանը եւ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուել ու վիրահատական գործողութեան ենթարկուել:

«Նախայարձակ ոճրագործներն առաւօտեան ժամը ութին, երբ դպրոցի դռուները աշակերտութեան համար բաց են եղել, մտել են դպրոց եւ բակում, ըստ իրենց ոճի՝ յետեւից յարձակուել են Նորայր Աբուլեանի վրայ: Առաջին հարուածը մահակով են իջեցրել Աբուլեանի գլխին եւ նոյն ժամանակ յարձակուողներից երկուսը աջեւից յարձակուել են՝ մէկը դանակով եւ միւսը բռնցքամարտով: Դանակով զինուածը իր զէնքը ուղղել է Աբուլեանի կուրծքին եւ մի քանի անգամ տարուբերել դանակը, միւսը զինուած բռունցքով հարուածներ է իջեցրել Աբուլեանի երեսին: Դանակի շեղբը չի հասել Աբուլեանի կուրծքին նրա օւերքոթի շնորհիւ, որը բզիկ բզիկ է եղել: Նորայրը դիմադրել է եւ որպէս հետեւանք՝ դանակը կտրատել է նրա զոյգ ափերը: Դաւաճաններին յաջողուել է նաեւ դանակի հարուածով կտրել Նորայրի ոտքի մկանները յետեւի կողմից:

«Ոտքի կտրուածքը խոր է, սակայն վըտանգաւոր չէ, մէկ ձեռքի մատերից մէկի ջիղ կտրուելու հետեւանքով անհաւանական չէ որ ընդարմանայ մատը»:

Այլ տեղեկութիւններ՝ յաջորդով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28-30)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻ

Լենինականի մեքենաներու գործատունը սկսած է արտադրել քարհատ մեքենաներ Կովկասի, Ուրալի եւ Սիպերիոյ հանքերուն համար: Քաղաքին շինանիւթերու արդիւնահանման մեքենաներու գործատունը Խորհ. Միութեան մէջ միակն է, որ մասնագիտացած է քարի արդիւնահանման եւ մշակման թէքնիքին մէջ: Ներկայիս գործատունը կ'ընդարձակուի աւելի հնարաւորութիւն ունենալու համար սարքաւորումներու արտադրութեան մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՄԱՍԱԼ»Ը ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

———o———

ԽՄԲ. – Միշտ որպէս զուարճալիք, կուտանք «Հիւրրիյէթ»ի ճշանաւոր թերթօնին շարունակութիւնը, առանց որեւէ ճշդում ընելու: Այլ խօսքով ՀՄչակ եւ ԳԱԹՈՆԻՔԱՍ վրիպակներ չեն...: Ինչպէս պիտի տեսնուի աւարբեկչական կեդրոնները յաճախ կը տեղափոխուին եւ Լիոնի Նարեկեան վարժարանէն ու Ս. Ղազարէն ետք կը հասնինք ոչ միայն Պէյրութ այլ մինչեւ իսկ Էջմիածին... : Մինչ այդ ճամբան հեռաճրճրական հանդիպումներ ալ կ'ունենանք, անդենականէն եկած, ինչպէս ողբացեալներ Կարօ Սասունի եւ «ՀՄչակ»ներու ղեկավարը ... Հրանտ Սամուէլ: Երբ թուրք լրագրողին անքէթը հոս կը հասնի, հարցում մը միայն կը մնայ մեզի, ի՞նչ է արդեօք այս երանելիին աղբիւրը ...

×

ՈՃԻՐՆԵՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ԱՊՕՐԻՆԻ 3 ԱՆՈՂՈՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՆ ՀՄՉԱԿ, ԴԱՇՆԱԿ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ

ՀՄչակ, Դաշնակ եւ Ռամկավարներուն ինչ ըլլալը գիտէ՞ք: Այս երեք անունները Լիբանանի երեք ապօրինի Հայ կուսակցութիւններու անուններն են. հայ ահաբեկիչները հասցնողները եւ Թուրք դիւանագէտներուն սպանութեան հրամանները տուողները ասոնք են:

Մոսկուայի հրամանով ղեկավարուող ՀՄչակ եւ Ռամկավար կուսակցութիւններուն, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի Հայերուն ենթակայ Դաշնակներուն կապուած են 8 տարբեր ահաբեկիչ կազմակերպութիւններ: Այս կազմակերպութիւններուն կեդրոնները Ամերիկայի մէջ, Լոս Անճըլըս, Նիւ-Եորք, Տիթրոյթ, Շիքակօ, Պոսթըն եւ Պուէնոս-Այրէս կը գտնուին: Այս հայ կազմակերպութիւնները 126 գաղտնի կազմակերպութիւններու հետ կը գործակցին: Ասոնք վճարուած ահաբեկիչներ են: Իսկ Եւրոպայի կեդրոններն են՝ Փրակա, Պեռլին, Փարիզ, Միլանօ եւ Լիոն: Երկրորդական կեդրոնները՝ Մարսէյլ, Ցիւրիխ, Ժընեւ, Հռոմ, Վիէննա, Սելանիկ եւ Աթէնք կը գտնուին: Ափրիկէի կեդրոնն ալ կը գտնուի Լիպիա:

Աշխարհի մէջ ցրուած հայ փոքրամասնութիւնները համախմբուած են Խորհ. Միութիւն, Միացեալ-Նահանգներ, Լիբանան, Արժանթին, Ֆրանսա, Աւստրիա եւ Թուրքիա: Ասոնց թիւը կը հասնի շուրջ 5 միլիոնի:

Այս կազմակերպութիւնները բջիջներու սիսթեմով կ'աշխատին, եւ մահուան ու փրոփականտի կազմակերպութիւններ ըլլալով՝ երկուքի կը բաժնուին:

Մահուան կազմակերպութեան մաս կը կազմեն հայ միլիթաններ եւ զանազան անուններով, ինչպէս՝ «Հայ Ազատագրըման Բանակ», «Հայ Հրամանատարութեան Տակ», «Դատ եւ Վրէժ»՝ պարտականութիւն կը ստանձնեն: Միակ պարտականութիւննին սպաննել է:

Փրոփականտի կազմակերպութիւնները «Մարդկային Իրաւանց Հայ Մարտիկներ», «Երիտասարդ Հայ Մարտիկներ», «Հայկական Միութիւններ» անուններու տակ կ'աշխատին: Ասոնց պարտականութիւնը հայ միլիթաններու գործած ոճիրները իրաւացի ցոյց տալու համար պէտք եղած փրոփականտը քալեցնել եւ Հայոց ձայնը աշխարհին իմացնել է: Հայ կազմակերպութիւնները փանաթիք Հայերէ եւ արտաքին ուժերէ նպաստաւորուած անձերէ բաղկացած են:

×

ՀՄՉԱԿՆԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԵՆ

Լիբանանի ՀՄչակ ապօրինի հայ կուսակցութիւնը Մոսկուայի հրամանին տակ է: Նախագահը Հրանտ Սամուէլն է: Էջմիածին Գաթողիքոս եկեղեցիին փափագներուն հետ գործակցող ՀՄչակ կուսակցութիւնը Հայ Դատին հետապնդումը, թշնամութեան ուղղակի Թուրքիոյ դէմ ուղղուիլը, Խորհ. Հայաստանի Հանրապետութեան ուժին ճանաչումը եւ բոլոր քաղաքական ձեռնարկներուն անկէ ըսպասուիլը կը պահանջէ: Այս կուսակցութեան մէջ Թուրքիոյ դէմ ուղղուած հայկական ոճիրները Խորհ. Միութեան գաղտնի սպասարկութեան մաս կազմող Քա. Կէ. Պէ.ի հայ ծագումով 8 անդամները կը պատրաստեն:

Կարլոս Մազոկեան, Սէմոն Ակաեան, Նորայր Աւետիքեան, Խաչիկ Յովհաննէսեան, Եուրի Սարգիսոֆ, Սուրէն Թովմասեան, Նորայր Եղիպէրեան, Եդուարդ Ագեազեան անունը կրող այս Հայերուն Քա. Կէ. Պէ.ի մէջ հարիւրապետէն գընդապետի միջեւ աստիճաններ ունենալը զանազան երկիրներու գաղտնի սպասարկութեանց տեղեկագիրներէն հասկցուեցաւ:

«Հայ Գաղտնի Բանակ», «Հայկական Ցեղասպանութեան Արդարութեան Քոմանտօներ», «Հայ Դիմադրական Շարժում» կազմակերպութիւններուն եւ մահափորձերու ձեռնարկող ՀՄչակ կուսակցութեան միլիթան թեւին միակ նպատակը «Ռուսիոյ կողմէ կառավարուելիք Մուսուլ, Ալեքսանտրէթ, Տրապիզոն, Պաքու քառանկիւնին մէջ Հայաստանի մը կազմութիւնն է»:

Լիբանանի մէջ ապօրինի կուսակցութիւն ունեցող, բայց Ամերիկայի փանաթիք Հայերու հրամանին տակ գտնուող Դաշնակներուն պարագլուխը Կարօ Սասունին է:

Անթիլիասի Գաթողիքոս եկեղեցիին փափագներուն հետ աշխատող փանաթիք Դաշնակներու նպատակը Թուրքիոյ հողերուն վրայ Հայաստանի մը կազմութիւնն է: Շատ վտանգաւոր ըլլալով ճանչցուած Դաշնակները 126 կազմակերպութեանց հետ կը գործակցին եւ վճարովի միլիթաններով մահափորձեր կը կազմակերպեն:

Վիէննայի մեր դեսպան Թունալիկիլին մահափորձը կազմակերպող Նուպար Սօփուեան, Գէորգ Չէքիճեան եւ Փարիզի դեսպան Իսմայիլ Էրէզը սպաննելու փըլանը գործադրող Վարուժան Ագնավուր ապօրինի Դաշնակ կուսակցութեան կատաղի փանաթիք միլիթաններն են:

Դաշնակներու Լիբանանի բանակատեղիներէն վերջ Ամերիկայի կեդրոնը, 175 mt. Auburn Street Cambridge, Massachusettes 02138

«Միջազգային Երիտասարդ Հայաստանը Սահղծելիք Հայ Երիտասարդներու Միութիւն»ը եւ Պրիւքսէլ՝

Avenue d'Auderghem 23, b. 1040,

«Հայ Իտէալներու Իրականացման Միութիւնը եւ «Հայ Վրէժի եւ Դատի Միութիւնը»՝ Դաշնակներու ահաբեկչութեան թեւերն են:

Ռամկավարը Ռուսիոյ նեցուկը եւ ղեկավարութիւնը կ'ուզէ: Զարթօնք խըմբակը կը ղեկավարէ Լիբանանի ապօրինի Ռամկավար կուսակցութիւնը: Ռամկավարը Հայութեան ազատագրման համար «Միջազգային Հայութեան» եւ ցիրուցան կազմակերպութիւններուն սեղմ կապերուն հաստատումը, աւելի լայն եւ աւելի ազդու կազմակերպութեան մը հիմնըւիլը կ'ուզէ. Ռուսիոյ հրամանին տակ Հայաստան մը կը նախատեսէ:

Կիպրոսի Մելքոնեան հաստատութեան մէջ դաստիարակուող փանաթիք Հայերու կեդրոնատեղին Լօզան է: Նախագահին անունը Ս. Ա. է: Պարտականութիւնն է Թուրքիոյ դէմ ամէն տեսակի փրոփականտ ընել: Ցիւրիխի հայկական կազմակերպութիւնը Զուիցերիոյ «Հայ Դատի Իրագործման Կոմիտէ»ի հովանաւորութեան տակ կը գործէ: Աթէնքի Թէօթէքոս եկեղեցին եւ Թուրքիայէն խոյս տուած հայ փափազ Գալայճեան զուգահեռ իրենց գործը կը շարունակեն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ժողովը Երեքշաբթի օր իսկ ընդհատուեցաւ եւ յետաձգուեցաւ Ուրբաթի, փոքր միջադէպ մը արձանագրելով իսկ: Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Լեհաստանի առթիւ, որ կը տիրապետէր օրակարգին: Նիստին հերթապահը Լեհ մը ըլլալով, այնքան դժուար չէր Արեւելեան Եւրոպայի և մանաւա՛նդ Մոսկուայի համար, արգելք հանդիսանալ որ մարդիկ խօսին: Եւ առաջին զոհը եղաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, որ նիստին ընդհատումին պահուն, նախատեսուած եւ արձանագրուած խօսողներուն առաջինն էր...: Շէյսոն խեղկատակութիւն եւ ողբալի նըկատեց պատահածը, չեշտելով. – «Արտայայտութեան ազատութեան տարօրինակ ըմբռնում, այս վայրին մէջ, որ անոր (արտայայտութեան ազատութեան) սահմանուած է: Խօսեցան միայն առաջինները, յ ա ն ձ ի ն ս Ամերիկացիին՝ զօր. Հէյկի եւ Ռուսին՝ Իլիչէֆի, չորս ժամ: Ապա, լեհ նախագահը ընդհատում պահանջեց հիմնուելով կանոնագրի մէկ կէտին վրայ: Ժողովը կը հաստատէ ըսկիզբէն իսկ թէ Հելսինքիի համաձայնագիրը քուրջի կտոր մըն է:

ՄԱՌԹ ՌԻՇԱՌ, որու անունը կապուած է առաւելաբար իր անունով ծանօթ օրէնքին հանրատուներու փակման վերաբերող, մեռաւ քանի մը 92 տարեկանին: Առաջին Աշխարհամարտին, Այրի, Վերտէօն ինկած առաջին ամուսինէն, լրտեսութիւն ըրած է, ի շահ իր երկրին, Սպանիոյ մէջ, դառնալով գերման ծովակալին կցորդին հոմանուհին: 1946ին է որ արշաւ մը տարած է (եւ յաջողած) հանրատուներու փակման համար:

ՌԵԿԸՆ կ'ուզէ աւելի եւ աւելի դրամ տալ Թուրքիոյ, ըստ «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի: Այդ յաւելեալ օգնութիւնը, 1983-ին պէտք է թէ զինուորական թէ տնտեսական մարզին վերաբերի եւ հասնի շուրջ 100 միլիոն տոլարի, այսինքն նախատեսուած 8 միլիառ տոլարը պէտք է շուրջ 9,4 միլիառ ըլլայ: Այս նախագիծը պէտք է Քոնկրէսին վաւերացման ենթարկուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ տեսակցութիւն մը տուած է միաժամանակ գերմանական Շթեռն եւ ֆրանսական Մաջ շաբաթաթերթերուն, ուր կը պարզէ իր գլխաւոր գաղափարը՝ կասեցնել Եւրոպայի պատմական անկումը: Ըսած է նաեւ թէ ինք պիտի չստորագրէր կազի պայմանագիրը Խորհ. Միութեան հետ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

Ա.

Ո՞վ կ'երեւակայէր, թէ դարերու երկար ճանապարհին կրնայ եւ պէտք է դիմանար ու գոյատեւէր ժողովուրդ մը, որ այնքան թշնամիներ ունէր: Այնքան հզօր ու ագահ, այնքան նուաճող ու բռնակալ թշնամիներ. այն ալ դրացի թշնամիներ՝ Ասորեստան ու Սելեւկիա, Աքեմենեան Պարսկաստան ու Հռոմ, Պարթեւական, ապա Սասանեան Պարսկաստան ու Բիւզանդիոն: Ալ չեմ խօսիր Սելճուք Թուրքերու, Թաթար – Մոնկոլներու, Կարա – Կոյունլու եւ Ակ – Կոյունլու Թուրքերու մասին, որոնք եկան եւ իրենց մեծ մասով Հայաստանի մէջ դարձան ոչ թէ դրացի, այլ բռնակալներ:

Աներեւակայելի էր ու անկարելի: Բայց հայ ժողովուրդը դիմացաւ, ապրեցաւ, հասաւ իր նոր կեանքի արշալոյսին, երբ իր հին ու հզօր թշնամիներէն շատեր անհետ կորսուեցան դարերու փոշոտ ճամբաներուն վրայ:

Այս հրաշքը ուրիշ բացատրութիւն չունի, քան այն ճամբան, ուրկէ ինք՝ հայ ժողովուրդը անցած է, միշտ հաւատարիմ իր էութեան, այս արեւուն տակ արձակած իր առաջին կոչին եւ իր կոչումին:

Առաջին կոչը, այն առաջին խօսքն է, որ դարձած է իր ուղենիշը, յիշողութիւնը միշտ սթափ պահող այն խորհուրդը, որ կը մեռնի միայն այդ խօսքի տէր ժողովուրդի հետ:

Ո՞րն է այդ առաջին ձայնը, խորհրդաւոր եւ ուղենիշ մեր առաջին կանչը, զոր լսելի դարձուցինք այս աշխարհին եւ մեզի դրօշ դարձուցած՝ անցանք մեր հազարամեայ ուղին...

Հոս դարձեալ, մեր հիներու խօսքով, «Նպաստաւորէ մեզ քերթողահայրն Մովսէս»:

Մովսէս Խորենացին էր, որ Ե. դարու վերջաւորութեան, առաջին անգամ քննութեան ենթարկեց հայ ժողովուրդի կազմաւորման ու հնագոյն պատմութեան վերաբերող ամէն տեսակ նիւթերն ու աւանդութիւնները՝ պահպանուած մեհենական, պատմական ու ժամանակագրական մատեաններուն, բեւեռագիր արձանագրութիւններու, ժողովրդական վիպասանական ու գուսանական գործերու, նոյնիսկ Աստուածաշունչի մէջ: Այս բոլորի տուեալներէն Քերթողահայրը հիւսած է մեր ժողովուրդի վաղնջական կեանքի դէպքերու այնպիսի շարք մը, որուն առանձին դրուագները, դէպքերն ու դէմքերը հետզհետէ ճշգրտուեցան ու տակաւին կը ճշգրտուին, կը հաստատուին իրմէ ետք, ինչպէս նաեւ մեր ժամանակներուն յայտնաբերուող հնագիտական նիւթերով:

Եւ ահա այս կերպով մեր մեծ պատմիչը հայ ժողովուրդի սկզբնաւորութիւնը կը վերագրէ բաբելոնեան ճախող աշտարակաշինութեան յաջորդած ժամանակին, երբ պատահականութեան բերումով հսկաներու եւ դիւցազուններու խառնալեզու հասարակութեան վրայ Բելի բռնատիրութիւնը տարածուած էր:

Հոսկէ սկսող պատմութիւնը, որ ծանօթ է իբրեւ Հայկի ու Բելի առասպել, Խորենացի գրի առած էր Մար Աբաս Կատինայի պատմութենէն՝ քաջ գիտակցելով, որ անոր աղբիւրն ալ ժողովրդական բանահիւսութիւնն է: Բայց մեր մեծ պատմիչը համոզուած էր, որ ժողովրդական յիշողութեամբ սերունդէ սերունդ անցած ու մեզի հասած նման զրոյցներու մէջ պահպանուած են պատմական նոյնիսկ հեռաւոր անցեալի բազմաթիւ ճշմարտութիւններ: «Թող ուրիշները այսպիսի զրոյցները համարին առասպել կամ ճշմարտութիւն, – կ'ըսէ Խորենացի, – բայց ես հաւատացած եմ, որ շատ բան ճշմարիտ է»:

Եւ ահա իր քննական մաղէն անցընելով պատմիչը այդ ճշմարիտը կ'անջատէ, կը մաքրէ յետագային անոր վրայ իջած հէքեաթային կամ առասպելաբանական շերտերէն եւ անոր վրայ յենելով՝ կը հանէ իր եզրակացութիւնները:

Հայոց նահապետ դիւցազուն Հայկը կ'ըմբոստանայ Բելի տիրապետութեան դէմ: «Այս Հայկը, – կ'ըսէ Խորենացի, – վայելչակազմ էր, թիկնաւէտ, գեղագանգուր մազերով, վառվռուն աչքերով, հաստաբազուկ: Ան քաջ եւ երեւելի հանդիսացաւ հսկաներու մէջ, դիմադրող այն ամէնուն», ինչ որ կը բռնանար հսկաներու ազատութեան վրայ: Եւ չուզելով ենթարկուիլ ամբարտաւան Բելին, Հայկ կ'առնէ իր բոլոր զաւակները, թոռներն ու միւս հարազատները, մօտ երեք հարիւր հոգի, կը հեռանայ դէպի հիւսիսային կողմերը, ուր Արարատի երկիրն է, Վանայ կամ Բզնունեաց ծովակէն հարաւ: Հոս թողլով իր ժառանգներու մէկ մասը, միւսներուն հետ «կը շարժի դէպի հիւսիս – արեւմուտք, կը բնակի բարձրաւանդակ դաշտի մը մէջ, զոր կը կոչէ Հարք, այսինքն՝ հոն բնակողները հայրերն են Թորգոմի տան սերունդներուն: Նաեւ կը շինէ գիւղ մը, զոր իր անունով կը կոչէ Հայկաշէն»:

Սակայն աշխարհի առաջին բռնակալն ալ իր ժառանգորդներուն պէս անհանդուրժող եղած է անհնազանդութեան դէմ: Անհանդուրժող եւ քինախնդիր:

Բել իր զաւակներէն մէկը կը ղրկէ Հայկի մօտ՝ յանձնարարելով, որ զինք վերադարձնէ Բաբելոնստան: Կ'ըսէ ի՞նչ կայ քու ցուրտ երկրին մէջ, եկուր, քովս բնակէ եւ հալեցուր հպարտութեանդ սառը:

Հայկ խիստ ու կոպիտ կը պատասխանէ սուրհանդակին: Այս քայլէն զայրացած Բել կ'առնէ իր զօրքը ու կ'արշաւէ Արարատ երկրի վրայ: Հայկ կը շտապէ թշնամին դիմաւորել Բզնունեաց ծովակի մօտ եւ ճակատամարտէն առաջ իրեններուն այս հրահանգը կուտայ. «Կամ կը մեռնինք եւ մեր ցեղը Բելի ծառայութեան տակ կ'իյնայ, կամ անոր ցոյց կուտանք մեր բազուկի զօրութիւնը եւ կը յաղթենք ու կ'ապրինք ազատ»:

Եւ զօրաշարքեր կազմած իրարու դէմ ելլելով կը բախին Հայկ ու Բել: Գոռոզ Ասորեստանցին կ'ընկրկի այս բախումէն, կը բարձրանայ բլուր մը՝ նպատակ ունենալով հոնկէ դարձեալ ճակատ կազմել ու վճռական գրոհով ջարդել ըմբոստ Հայկի փոքր բանակը: Հայկ կը հասկնայ անոր մտադրութիւնը եւ ընդհուպ մօտենալով Բելին՝ կը քաշէ իր լայնալիճ աղեղը, երեք թեւեան նետով այնպէս կը խոցէ զինք, որ սլաքը Բելի թիկունքը անցնելով կը խրի գետին:

Կը կործանի բռնակալ Բելը եւ իր զօրքը խուճապահար կը փախչի:

Իսկ Հայկ «ճակատամարտի վայրը յաղթական պատերազմին ի պատիւ կը կառուցանէ դաստակերտ մը՝ զայն կոչելով Հայք: Այս պատճառով գաւառն ալ մինչեւ այժմ կը կոչուի Հայոց ձոր: Հայք կը կոչուի նաեւ մեր երկիրը՝ յանուն մեր քաջ ու ազատասէր նախնի Հայկի:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ «ԱՆԼՌԵԼԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆ»Ը

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Մոսկուայի «Սովետական Գրող» հրատարակչականը ռուսերէն լոյս կ'ընծայէ Պարոյր Սեւակի «Անլռելի Զանգակատուն» գործը, որուն թարգմանութիւնը կատարած է բանաստեղծ Հարոլտ Ռեգիստան: Թարգմանիչը ծանօթ դէմք մըն է իր բազմաթիւ հաւաքածոներով եւ երգերու վերածուած իր բանաստեղծութիւններով: Քսանեւհինգ տարի առաջ ան գրած է «Առաջին սիրոյ երգ» շարժանկարի երգերու բառերը: Շարժանկարը պատրաստուած էր Երեւան: «Հայաստանի ու հայ գրականութեան նկատմամբ իմ սէրը կուգայ հօրմէս՝ Գաբրիէլ Ուռեկլըեանէ, – կ'ըսէ Հարոլտ Ռեգիստան: Հայրս ծնած է Թիֆլիս: Իր ծնողքները բնիկ Վանեցիներ էին: Էլ. Ռեգիստան իր գրական ծածկանունն է (Ուզբեկիստանի Սամարղանտ քաղաքի իր ճարտարապետական համադրոյթով հռչակուած հրապարակի անունով): Հայրս բանաստեղծ էր ու թարգմանիչ: Մայրս Ռուս է: Կ'ըսեն թէ քնքշութեամբ ես մօրս քաշած եմ, իսկ կրակոտ բնաւորութեամբ՝ հօրս»: Խօսելով «Անլռելի Զանգակատուն»ի թարգմանութեան մասին՝ Հարոլտ Ռեգիստան կ'ըսէ. «Տարիներ առաջ, երբ Պարոյր Սեւակ կ'ուսանէր Մոսկուա, անգամ մը եկաւ մօտս: Խօսեցանք զանազան նիւթերու շուրջ եւ յանկարծ ըսաւ, թէ գրած է պոէմ մը, որ 7000 տող ունի, արդեօք կրնա՞մ թարգմանել: Ան ինծի տուաւ տողացի թարգմանութիւնը: Ես առի ձեռագիրը եւ նոյն գիշերը, առանց աչք գոցելու, ծայրէ ծայր կարդացի: Առաջին տպաւորութիւնս այն էր, որ մինչ այդ նման բան չէի կարդացած: Բայց ի՞նչպէս կարելի էր այդ ամբողջը թարգմանել, ի՞նչպէս ռուս ընթերցողին փոխանցել երկին ոչ միայն իմաստը, այլեւ շախը, կերպարներն ու միտքերը: Մէկ խօսքով՝ բնագրին համն ու հոտը: Չէ, չեմ կրնար, մտածեցի: Առաւօտեան այս էր իմ վերջնական որոշումը: Երբ քանի մը ժամ ետք Պարոյր Սեւակ նորէն եկաւ մօտս, իրեն յայտնեցի մերժումս: Նեղուեցաւ: Գնաց առանց հրաժեշտ տալու: Գրեթէ ամիս մը յետոյ, երբ մենք դարձեալ հանդիպեցանք, այս անգամ ըսաւ՝ իրաւունք ունիս, Հարոլտ, ասիկա կարելի չէ թարգմանել: Կարճ ժամանակ ետք ինծի ղրկեց Երեւանի մէջ հայերէն հրատարակուած իր պոէմը, ջերմ մակագրութեամբ»:

Պարոյր Սեւակի մահէն ետք փորձեր եղած են ռուսերէն թարգմանելու այդ գործը, բայց չեն յաջողած: Անգամ մը, երբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան Մոսկուա կը գտնուէր, այցելած է Հարոլտ Ռեգիստանի եւ ըսած. –Հարոլտ, քո պարտքն է թարգմանել Սեւակին: Ռուս բանաստեղծներից ոչ ոք քեզանից լաւ չի իմացել Պարոյրին, չի կարող զգալ նրա շունչը»:

Հայաստան վերադարձին Վարդգէս Պետրոսեան ղրկած է պոէմի տողացի թարգմանութեան նոր տարբերակ մը, որուն հեղինակն է Յարութիւն Կարապետեան: Ռեգիստան անցած է գործի: Քանի մը ամիս առանձնանալով նախապատրաստական հսկայ աշխատանք տարած է: Բաւական ծանօթ ըլլալով հանդերձ Հայաստանի պատմութեան, ան կարդացած է ու վերընթերցած տասնեակ հատորներ, արեւմտահայ գրողներու երկեր, 1915-ի Եղեռնի մասին գիրքեր: Ան թարգմանած էր Աբխազ Գուլիան հնդիկ Ռաբինտրանաթ Թակորը եւ ուրիշներ, սակայն այն դժուարութիւնները, որոնց հանդիպած է «Անլռելի Զանգակատուն»ը թարգմանելու ատեն, աննախընթաց եղած են: «Իւրաքանչիւր գլուխ՝ «Համազանգ»ն ու «Ղօղանջ»ը թարգմանելէ առաջ, – կ'ըսէ թարգմանիչը, – ես օրերով նստած կը մնայի ճերմակ թուղթը առջեւս դրած, առանց բառ մը, տող մը անգամ գրելու: Յետոյ տողերը կարծէք կը յորդէին գրիչիս ծայրէն»: Թարգմանիչը հետաքրքրական մանրամասնութիւն մըն ալ կը հաղորդէ. «Թարգմանութիւնը մեքենագրելու ատեն քարտուղարուհին շատ անգամ կուլար, յատկապէս Եղեռնի տեսարանները նկարագրող տողերը մեքենագրելու ատեն: Թէ որքանով յաջողած է գիրքին թարգմանութիւնը, այդ մասին թող խօսին ընթերցողը եւ քննադատութիւնը: Ջանացի ընել ինչ որ կրնայի: Սեւակի պոէմը ինծի համար հայ ժողովուրդի վշտի, անոր դառն ճակատագրի մատեանը չէ միայն: Ուստի «Անլռելի Զանգակատուն»ի գլխաւոր հերոսը, ըստ իս, ոչ միայն Կոմիտասն է, այլեւ հայ ժողովուրդը, որ կրցաւ տոկալ, վերականգնել ու շէնցնել իր քաղաքներն ու գիւղերը, իր սքանչելի երկիրը: Ժողովուրդի այդ զօրութիւնը անկարելի է ընկճել, ինչպէս որ անկարելի է ընկճել ժողովուրդի բանաստեղծական ոգին: Նահատակուեցաւ Սիամանթօ, եկաւ Չարենց, Չարենցը գնաց, յայտնուեցաւ Պարոյրը եւ այս շղթան բնաւ չի կտրուիր»:

Պարոյր Սեւակի գիրքը կը հրատարակուի 50 հազար տպաքանակով: Սակայն հաւանաբար աւելցուի քանակը, քանի որ հրատարակչականը արդէն իսկ 200 հազար օրինակի ապսպրանք ստացած է Խորհ. Միութեան զանազան շրջաններու գրավաճառ կազմակերպութիւններէն: Երկի թարգմանութեան նկատմամբ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է Դաշնակցային Ռուսիոյ մամուլը: «Մոսկուա» գրական ամսաթերթը առանձին գլուխներ կը հրատարակէ պոէմէն: Գիրքը լոյս տեսնելէ ետք կը քննարկուի Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան հայ գրականութեան յանձնախումբին մէջ, ապա հանդիպումներ կը կազմակերպուին զանազան տեղեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԷՆ՝ ՃԱՄԲԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Հայերէն լեզուի Ուսուցման կեդրոնը, որ կը վայելէ Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւններուն զոյգ հովանաւորութիւնը, յաջողութեամբ իրականացուց հայապահպանման տեսակէտով գովելի ձեռնարկ մը. այն է՝ մեր աշակերտներուն համար ճամբարի մը սարքումը, որ կը լրացնէ արդիւնական բոլոր յարմարութիւնները: Ազգային խոր գիտակցութեամբ առաջնորդուած երիտասարդի մը, յանձին Առաքել Հարունեանի եւ անմիջական աջակցութեամբը մանկավարժուհի Տիկին Գոհար Գիւլպաստեանի, արդիւնքը եղաւ դրական: Քիչ ժամանակուան մէջ, ցանկը լեցուած էր արդէն: Շատերուն կարելի չեղաւ գոհացում տալ նկատի առնելով ճամբարի տարածութեան փոքրածաւալ վիճակը: Այժմէն կը մտածուի աւելի ընդարձակ ճամբարի մը մասին:

Մայր Եկեղեցւոյ ընդարձակ բակը լեցուած էր որոշուած ժամուն, մեր հոգածութեան յանձնուած աշակերտներով, որոնց կ'ընկերանային իրենց ծնողքները: Տեղւոյն վրայ աշակերտները ծանօթացան իրենց ղեկավարներուն եւ վարիչներուն: Փոխադարձ այս ծանօթութիւնը, առաջին վայրկեանէն իսկ ստեղծեց յարգանքի մթնոլորտ մը իրարու միջեւ, որ ակնյայտնի էր:

Երբ հսկայ փոխադրակառքը կանգ առաւ Մայր Եկեղեցւոյ արտաքին դրան առջեւ, ուրախութեան բացագանչութիւններով ամէն աշակերտ, ի ձեռին ունենալով իր ճամպրուկն ու անհրաժեշտ իրեր, տեղաւորուեցաւ իրեն յատկացուած նստարանը: Եւ կառքը ճամբայ ելաւ ուրախութեան ճիչերուն մէջ: Ինչ գեղեցիկ է երախաներուն ժպիտն ու անմեղունակ աշխարհը: Կ'երթային Ալպեան լեռնաշղթային մէկ լանջին բազմած Անսէլ աւանը, որ շրջապատուած է բնութեան պարգեւած առատ պարգեւներով:

Ճամբարէն ներս՝ ուրիշ աշխարհ էր, տեսակ մը փոքրանկար Հայաստան: Երախաներուն հայերէն խօսակցութիւններն ու երգերը, անմեղ բացագանչութիւններն ու արտասանութիւնները կ'արձագանգէին շուրջ բոլորը: Ճաշերն ու հոգածութիւնը անթերի էին: Իրենց առօրեայ զբաղումներուն մաս կը կազմէին ձիով պտոյտ, ուլունքաշարում, փայտի եւ կաղճինի վրայ – տեսակ մը դաշ կամ հողատեսակ – փորագրութիւններ: Օրուան որոշ ժամերուն ալ, անպայման տեղի կ'ունենային հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն, Հայոց պատմութիւն, հայերէն երգ ու արտասանութիւն: Այսպէս, 9 առաջնորդներու հսկողութեան ներքեւ, մեր աշակերտները 18 օր մնացին գեղատեսիլ այս վայրին մէջ: Վերջին Կիրակին այցելեցին նաեւ ծնողքները, կազմելով 250 հոգինոց հաւաքական ընտանիք մը: Լսեցինք շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւններ, որոնք անկեղծ էին եւ սրտագին:

Ճամբարի վերջին օրն էր: Ինչպէս ալ սահած էին ժամերն ու օրերը: Ուրախ էին աշակերտները, եւ վարիչները, եւ մանաւանդ ղեկավարները: Որքան ալ յոգնեցուցիչ ըլլար այս վերջիններուն պարտականութիւնը, կը զգային սակայն որ ազնիւ էր իրենց առաքելութիւնը, որովհետեւ, հայ մանուկներու սրտերէն ներս հայկականութիւն ներմուծած էին: Որքան լաւ պիտի ըլլար, որ ծնողքները գիտնալով այս պարագան, ջանք մըն ալ իրենք թափէին, եւ գիտնային գնահատել այն բոլոր անձերը, որոնք նոր սերունդը կ'առաջնորդեն դէպի հայկականութիւն, մայրենի լեզու եւ Հայոց պատմութիւն:

Որպէս շատ մօտէն վկայ կատարուած այս գործողութիւններուն, ջերմօրէն կը շնորհաւորենք Հայերէնի Ուսուցման կեդրոնի պատասխանատու պ. Առաքել Հարունեանը, վարիչներու պետ՝ Օր. Ս. Հարունեանը, մանկավարժուհի Տիկին Գոհար Գիւլպաստեանը, եւ ժրաջան շատ մը տիկիններ, որոնց զոհաբերութեան չափն ու կշիռը գնահատելը, քանի մը տողերուն մէջ անկարելի է:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – Քսան տարիներէ ի վեր, օրըստօրէ աւելի զգալի դարձած էր, Մարսէյլի եկեղեցիներուն մէջ, ներդաշնակ եւ միահամուռ երգեցողութեան մը պակասը ինչ որ մեծ ցաւ պատճառած էր պատճառել դիտակից եւ հաւատացեալ ժողովուրդի խաւերէն ներս:

Չորս տարիներ առաջ, Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, այս կացութեան վերջ տալու եւ նոր թափ մը ստեղծելու մտօք, որոշեց եկեղեցին օժտել մնայուն երգչախումբով մը եւ այս ձեռնարկը գլուխ հանելու համար, պաշտօնի հրաւիրեց՝ Գերմանիայէն՝ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երկմազեան, որոնք իրենց երաժշտական զատարակութիւնը աւարտած, կը դասաւանդէին Տօրդմունդ քաղաքի տեղական երաժշտանոցին մէջ:

Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, արդէն իսկ բեղնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած է, ոչ միայն Եկեղեցիէն ներս, այլ նաեւ իր աշխարհիկ համերգներով, որոնք հայ եւ օտար ունկնդիրներու գնահատանքին արժանացած են:

Պօմոնի Թաղականութիւնը, հետեւեցաւ Մայր Եկեղեցւոյ օրինակին եւ տարի մը առաջ, որոշեց ունենալ իր ինքնուրոյն երգչախումբը եւ այս գործին ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնեց Տիկին Երմազեանին, որուն առաջին աշխատանքը եղաւ, իր շուրջ հաւաքել երեսուն երգիչներ:

Փորձերը տեղի ունեցան եկեղեցւոյ նորակառոյց վերնատան մէջ, շինուած պ. Վ. Պօղանճեանի նուիրատուութեամբ:

Ցարատեւ եւ յոգնատանջ աշխատանքը Տիկին Երմազեանին, տուաւ իր դրական արդիւնքը: Յունուար 31-ին, հոծ բազմութիւն մը, Պօմոնէն, միւս արուարձաններէն եւ Մարսէյլ քաղաքէն եկած, էր ունկնդրելու Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակազմ երգչախումբին անդրանիկ պատարագը, քաջալերելու համար այս ձեռնարկը:

Պատարագը մատոյց Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Երգուեցաւ Եկմալեան բազմաձայն պատարագը: Նկատի առնելով որ խումբը կազմուած էր առաւելապէս երիտասարդ եւ բոլորովին սկսնակ երգիչներէ, կըրնանք ըսել թէ, երգեցողութիւնը կատարուեցաւ գոհացուցիչ ներդաշնակութեամբ ի յայտ բերելով հիմնադիր – ուսուցչուհիին, պատրաստուած երաժիշտի արժանիքները:

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Ճաշի ընթացքին խօսք առաւ, Թաղականութեան կողմէ պ. Ալեքսան Պապայեան, որ շեշտեց նման ձեռնարկի մը դրդապատճառները եւ գնահատանքով արտայայտուեցաւ Տիկին Երմազեանի թափած ջանքերուն համար: Խօսք տըրուեցաւ նորակազմ երգչախումբի ուսուցչուհիին՝ որ շնորհակալութեամբ նշեց Թաղական խորհուրդի քաջալերական կեցուածքը, այս նպատակին իրագործման առընչութեամբ եւ ծանրացաւ երգիչներու զոհաբերական եւ անձնուէր ոգիին վրայ. յայտնելով անոնց իր ջերմ եւ անկեղծ գնահատանքը: Երգչախումբի երէց անդամը պ. Շաւարշ Փիրանեան, որ այս գործին նախապատրաստական աշխատանքներուն մէջ, մասնաւոր դեր խաղաց. իր խօսքով ծանրացաւ Սփիւռքի մէջ երգչախումբ հիմնելու դժուարին պայմաններուն վրայ եւ վեր առաւ իրենց ղեկավարին, համբերատար աշխատանքը:

Մերթ ընդ մերթ եղան մեներգներ, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբի անդամներուն կողմէ, որոնք եկած էին թեւ թիկունք կանգնելու իրենց կրտսեր խումբին: Անոնցմէ յիշենք Տիկիններ՝ Ա. Սալպաշեան, Ե. Արթինեան, Օրդ. Վ. Մինասեան, պպ. Ա. Մինասեան, Մ. Գասպարեան եւ Ն. Կիւզէլ: Անակնկալ մը եղաւ եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին, նորակազմ երգչախումբին երեք ժողովրդական խմբերգները:

Այս փայլուն հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Յակոբ Եպիսկ.ի փակման խօսքով, որուն մէջ դրսեւորեց իր գոհունակութիւնը եւ ուրախութիւնը նման ձեռնարկներու առջեւ եւ շնորհաւորեց Թաղականութիւնը, ինչպէս նաեւ երգչախումբը եւ իրենց ղեկավարը:

Անկասկած նպատակայարմար եւ յաջող ձեռնարկ մը, որ օրինակ պէտք է դառնայ միւս եկեղեցիներուն, որպէս զի անոնք եւս ունենան իրենց երգեցիկ խումբերը: Այս շարժումը, համեմատաբար դիւրին կրնայ գլուխ ելլել Մարսէյլի մէջ, քանի որ գաղութը բախտը ունի իր մէջ ունենալու Տէր եւ Տիկին Երմազեանի նման արուեստագէտներ, որոնք իրենց ուժն ու կարողութիւնը ի սպաս կը դնեն նման աշխատանքներու:

ԶԱՒԷՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Կարապետ Իպրըիլեանու» խմբակի Յունուար 12ի հաւաքոյթին նիւթը եղած է՝ «Պահեր Պուքրէշի ռումէն օփերայի պատմութենէն»: Խօսք առնելով երաժշտագէտ Վլատիմիր Տեւեսելու ներկայացուցած է դէպքեր ռումէն օփերայի անցեալէն, ռումէն մեծ երգիչներու դիմանկարներ, որոնց կարգին նշած է նպաստը՝ ռումէն օփերայի զարգացման ու համբաւին, հայ անուանի երգիչներու, ինչպէս՝ Արաքս Սվաճեան, Անահիտ Քերփիչեան, Կարպիս Զօպեան, Դաւիթ Յովհաննէսեան, Արիս Յովհաննէսեան, Եդուարդ Թումաճանեան: Դասախօսը գընահատած է նաեւ նպաստը դաշնակահարուհի Լիզէթ Ծորճեաքուի եւ յուշարարներ Ստեփան Շահինի եւ Սարգիս Պուրտըեայի: Հաւաքոյթին հանդէս եկած են Օփերայի ծանօթ երգիչներ, որոնց կարգին պարիթոն Եդուարդ Թումաճանեան:

×

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ, Յունուար 23-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Կապոյտ Խաչի կազմակերպած Ամանորի հաւաքոյթը: Խօսք առնելով Վ. Գալայճեան անդրադարձած է զոյգ կազմակերպութեանց գործունէութեան ու դերին՝ գաղութին մէջ: «Շիրակ» նուագախումբը ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը, որ իր գագաթնակէտին հասած էր, երբ կէս գիշերին Մաքս - Հրայր Գիլինճեանի դատավարութեան արդիւնքը հաղորդուած է ներկաներուն: Հաւաքոյթին խօսք առնելով Օննիկ Օննիկեան անդրադարձած է հայ ժողովուրդի տարած պայքարին ի խնդիր Հայկ. Դատի լուծման:

×

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայ Մշակոյթի Տունը տեղի ունեցած է Պարոյր Սեւակի նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.ին: Բացումը կատարած է Միութեան նախագահուհին՝ Ռիմա Յովսէփեան: Բանաստեղծին կեանքը ներկայացուցած է Արմինէ Մաթէոսեան, իսկ վաստակին վերլուծումը կատարած է Արմինէ Յովսէփեան: Ապա Պարոյր Սեւակէն բանաստեղծութիւններ արտասանած են Անահիտ Յակոբեան եւ Վարդան Վահրամեան:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) մէջ մեռած է բարերարուհի Ազնիւ Սիսակեան, խոր ծերութեան մէջ: Իր կեանքին վերջին տարիները կ'անցընէր Հելիոպոլսոյ «Այծեմնիկ» Տիկնանց Հանգստեան Տան մէջ: Իր քրոջ՝ Դերենիկուհի Սիսակեանի հետ, որ շուրջ կէս դար Կիպրոս, Պաղեստին եւ Գահիրէ պաշտօնավարած էր իբրեւ ուսուցչուհի եւ ծառայած հայ կրթական գործին, մանկութեան եւ երիտասարդութեան տարիներուն ճաշակած էին որբութեան ու բռնագաղթի բոլոր դառնութիւնները: Օրիորդ Ազնիւ Սիսակեան իր ամբողջ խնայողութիւնը յատկացուցած է եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՓՆՏՌՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով Երեւանի արտադրած «Կոմիտաս» դաշնակները ղրկուած են Պուլկարիա: Երաժշտական գործիքներու ձեռնարկութեան արտադրութիւնը փնտռուած է նաեւ Լեհաստան: Միայն անցեալ տարի այդ երկիրները ղրկուած են աւելի քան երկու հարիւր նուագարաններ:

×

ՍՄԲԱՏ ՏԷՐՈՒՆԵԱՆԻ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՐԵՒԱՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականի «Սփիւռքահայ Գրողներ» մատենաշարով լոյս տեսած է կիպրահայ բանաստեղծ Սմբատ Տէրունեանի քերթուածներու հաւաքածոն՝ «Տարագիր տաղեր» խորագրով: Յառաջաբանը գրած է Գեղամ Սեւան:

×

ՀԻՆ ՄԵՂՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման վարչութեան ժողովը, որու ընթացքին որոշուած է վերականգնել հին Մեղրին: Հայաստանի հարաւը գտնուող Մեղրին բոլոր կողմերէ շրջապատուած է ժայռոտ լեռներով: Հռչակաւոր էր պըտղատու եւ խաղողի իր այգիներով: Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ Արշակ Բ. Թագաւոր անցնելով այդ վայրերէն եւ փորձելով այդտեղի գինին, բացագանչած է, որ ատիկա ոչ թէ գինի է, այլ իսկական մեղր: Կարելի է, որ Մեղրի գիւղը հոնկէ առած է իր անունը: Մեղրի ծանօթ է նաեւ ճարտարապետական յուշարձաններու հարստութեամբ, ինքնատիպութեամբ: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն հին տուները, որոնք մինչեւ այսօր ալ պահպանած են իրենց նախնական տեսքը:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Մոսկովսկիէ Նովոստի» («Մոսկովեան Նորութիւններ») շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած է Վլադիմիր Գուրեւիչի յօդուածը, նուիրուած նկարիչ Եուրի Գրիգորեանի: Յօդուածագիրը անդրադարձած է նկարիչին արուեստին եւ վեր առած անոր յատկանիշները:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Հաճի Խոճայի աղօթքէն յետոյ նորէն սկսաւ նուագախումբը: Այդ պահուն շարքի կեցող տարեց խոճա մը մօտեցաւ կառքին՝ Զարէի ձեռքէն առնելու համար կապոյտ յուլունքով ծանր գլուխը:

Վալի փաշայի հրամանով այնպէս կարգադրուած էր, որ գլուխը կառավարական շէնքին առջեւ պիտի կախէին մի քանի օր:

Բակին ու ճամբաներուն վրայ խռնըւած բազմութիւնը հրհռաց, պոռաց, ուրախ բացականչութիւններ ըրաւ, երբ տեսաւ, որ գլուխը առատ մազերէն կապուած՝ վեր քաշեցին ու կախեցին երկնցուած ձողի մը ծայրէն:

– Կեցցէ՛, կեցցէ՛ Սուլթանը, - զինուորները բոլորը մէկ պոռացին նորէն ու յետոյ զինուորական քայլերով, նուագախումբով դէպի զօրանոց շտկուեցան, մինչ Սէլիմ պինպաշին ու Զարէն, վալի փաշայի, Հաճի Խոճայի ու բարձրաստիճան պաշտօնեաներու հետ վեր կ'ելլէին կառավարական շէնքի սանդուխներէն:

Ժողովուրդէն մաս մը քակուեցաւ, իսկ շատեր տակաւին կը յամառէին դանդաղիլ:

Ժանտարմ մը պաշտօնին վրայ անցաւ, հեռացուց հետաքրքիր փոքրիկները, որ մօտեցած էին մինչեւ ձողին, յետոյ հրացանը ուսին՝ պահակ կեցաւ այն կախարդական գլխին տակ:

×

Արեւը այներ եկոյ կ'ըսես կ'աճապարէր մար մտնել: Ժողովուրդը գրեթէ քաշուած էր հրապարակներէն: Փողոցներուն մէջ ստուերներ լեցուեցան:

Այնտեղ, կառավարական շէնքի հրապարակին վրայ, կապոյտ յուլունքով գըլուխը կարծես անդունդի մը մէջ կախուած էր եւ պահակ ժանտարմը կեցած էր՝ հրացանը ուսին:

Մութը հետզհետէ կ'իջնէր: Հայ փէներճի Միրան աղբարը սանդուխը կռնակէն վար կ'առնէր Վերի Աղբիւրի փէնէրներէն մէկը վառելու, երբ գերմանացւոց շէնքին բեռնակիրը՝ Կարպիս մօտեցաւ ու ձայն տուաւ կամաց մը.

– Միրան աղբար ...

– Ի՞նչ կայ, Կարպիս:

Միրան աղբար նկատեց, որ Կարպիսի ձայնին մէջ շատ տխուր բան մը կար, կարծես կինը մեռած էր ու քահանային եւեւ կ'երթար:

Կարպիս կեցաւ պահ մը, փէնէրճի Միրանն ալ նկատեց, որ Կարպիս բան մը ունէր ըսելիք:

Այդ օր, ցորեկին, շատ էր մտածեր: Իրիկուան դէմ մի քանի փողոցներէ անցած՝ գտած էր Միրան աղբարը: Անոր հետ խօսած պահուն միայն գլխի ինկած էր, որ փէնէրճուն խօսիլ անկարելի էր: Ան իր պաշտօնին վրայ այնպէս կը նայէր՝ կ'ըսես առանց իրեն օգնութեան արեւն իսկ պիտի կորսնցնէ իր ճամբան:

Կարպիս կ'ուզէր ըսել Միրան աղբօր, որ այդ գիշեր մոռնար վառել կառավարական շէնքի հրապարակին փէնէրը: Այդ ձեւով իր գիշերուան ծրագրին նախամուտն էր որ կ'ընէր, թէեւ չգիտէր թէ ինչպէ՞ս շարժման մէջ պիտի դնէր: Ամբողջ օրը իր գլուխը այդ ծրագրի մըտածումով տաքցած՝ անհանգիստ եղած էր:

– Խէր ըլլի, Կարպիս, ի՞նչ ունիս, – հարցուց փէնէրճին:

– Ոչինչ, ոչինչ, – Կարպիս իր տխուր ձայնը եւեւ ձգեց ու Յորենի հրապարակին կողմն անցաւ՝ Առաքելին գինետունը հանդիպելու համար:

Առաքելի գինետունը վերջերս աւելի յաճախ ժամադրավայրը եղած էր Խոճա խանի եւ Քիրվան խանի հայ կառապաններուն:

Այն օրը, երբ բերդակցի Մարտիկ Սպիտակ Ձիաւոր դարձաւ, երբ քաղաք բերին չորս սպաննուած ժանտարմները, բեռնակիր Կարպիս, մսավաճառ Կիւրեղը, կառապան Մելքոնը, ուրիշ քանի մը կառապաններու հետ, ուշ գիշերին՝ Առաքելի գինետան մէջ գաւաթներ պարպեցին բերդակցի Մարտիկին կենացը: Այն օրերուն Կարպիսի հետ խօսիլ չէր ըլլար, մանաւանդ որ իր կինն ալ բերդակցի էր:

(Շար. 500)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր պատուոյ անդամնե-րէն (Պէյրութ) Պուրճ – Համուտի քաղաքապետ՝

ՅԱԿՈԲ ԱՇՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Փետր. 14, Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Գ. Ստեփան Արթինեան եւ ողբացեալին բարեկամուհիները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց քրոջ եւ բարեկամուհիին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, Կիրակի Փետր. 14, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Գ. Միհրան Էլմայեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Փետր. 14, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իր հօր՝

ՎԱՀԱՆ ԷԼՄԱՅԵԱՆԻ

մահուան (Պէյրութ) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Մելինէ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Հայրի եւ Շաքէ Գարթոյեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Փանոսեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Փետր. 14 Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ: Յետ հոգեհանգստեան պաշտօնին այց՝ գերեզմանատունը:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Ոսկ. Պասմաճեան եւ զաւակները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն տ. Արմենակ Միքայէլեանի, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշանիկ Միքայէլեանի, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Աստղիկ Ճանիկեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Զաևազաև Միքայէլեաևի մահուան առթիւ: Եւ փոխան ծաղիկի, 100-ական Ֆ. կը նուիրեն Կարմիր Խաչին, Իսիի Կապոյտ Խաչին եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին (սատնալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. «Իսիի Եկեղեցւոյ Մայրիկներու» կողմէ ձեռամբ Տիկին Պաղտասարեանի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ս. ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 14, ժամը 13-ին Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցիի սրահին մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

hայկակաև hամադամ կերակուրևեր, ախորժաբար պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

«ՆԱՄՈՒՍ»Ը

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Շիրվանզադէի «Նամուս»ը կը ներկայացուի Կիրակի Փետրուար 14, ժամը 15-ին Թէաթր – Մինիխփալ, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին եւ Վիէնի Հայ Մշակութային Տան:

Բեմադրութիւն՝ ՎԱՀԷ ՋԷՔԵԱՆ, յարդարում եւ զգեստ՝ ԿԱՊՐԻԷԼ ՏԸ ՍՕՌԱՍ:

Գին 30 Ֆր.:

RADIO-LIBRE de SALON de PROVENCE
(Radio Centuries)

Dans l'émission ayant pour thème « Voyage » l'Association des Arméniens de Martigues - L'Etang-de-Berre participe avec une évocation de l'Histoire arménienne. Mardi 16 Février, de 15 à 16 h. F.M. 102 MHZ.

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous le Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

avec la participation
de HARIS LASKARIS et PARASKEVAS
de EVELYNE ALTOUNIAN

et de VICKEN

Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par :
BERNARD DEDEDJIAN *et son orchestre*

Réservation :
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées (clôture le 3 mars)*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՏԵԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋ

Շաբաթ օր, Փետրուար 13, երեկոյեան ժամը 4,30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութեան ընթացքին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Տեառևըևդառաջի հանդիսաւոր ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ, ԱՆԴԱՍՏԱՆ եւ ՄՈՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ կը կատարուի:

×

Կիրակի, Փետրուար 14, Տեառևըևդառաջ է: Տօն է ՔԱՌԱՍՆՕՐԵԱՅ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ Ի ՏԱՃԱՐՆ:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Ցաւարտ պատարագի մասնաւոր hոգեհաևգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջանին եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ Առաջնորդներուն եւ Հոգեւորականներուն համար, Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Փետրուար 18, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ եւ նոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ բանախօսութիւն երեկոյեան ժամը 21-ին:

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլ, վարչութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18, առաւօտեան ժամը 10-ին տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Վարդանանց Տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ՝ Նշան քհնյ. Գույումճեան (հոգեւոր հովիւ Պուլվառ Օտտոյի):

Կը քարոզէ՝ Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեան (հոգեւոր հովիւ Սէն Լու-ի):

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի:

Իսկ երեկոյեան ժամը 21-ին նոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ:

Այս զոյգ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն ազգային մեծ տօնին:

ԱՅՑ

Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Նախկին դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը Ձեզ կը հրաւիրէ խունկերամ մասնակցիլ աւանդական այցին Միսաք Մաևուշեաևի յուշարձանին, 23ներու նահատակութեան 38-րդ տարեդարձի նշման առթիւ:

Իվրիի գերեզմանատուն, Կիրակի, Փետրուար 21:

Ժամադրավայր մէթրօՓորթ տը Շուազի կայարանը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի ժամը 10.30-ին:

×

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ

Նախագահութեամբ՝

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

Նախագահ Հայ Նախկին Ռազմիկներու ընկերակցութեան, եւ մասնակցութեամբ Մայր – Հայրենիքի ներկայացուցիչներուն եւ Փարիզին ու գաւառին անձնաւորութեանց ու բարեկամներուն:

Մէջ ընդ մէջ ասմունք, երգ ու նուագ Արաքսի Գմբէթեանի ու Փեհլիվանեան – Գարագայա երրեակին կողմէ ու առաջին ունկնդրութիւն Եդուարդ Միրզոեանի յօրինած նուագին, Միսաf Մաևուշեաևի յիշատակին նուիրուած:

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13.30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն 118 Գուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ – մէթրօ Գուրսէլ:

Սեղանները ապահովելու համար, կը խնդրուի հեռաձայնել ամբողջ օր 681. 44. 54, կամ ժամը 8 – 10, 13 - 16, 20 – 22 միջեւ 241. 57. 77 թիւին:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

×

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Նոյն Միութեան բոլոր անդամներն ու բարեկամները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Փետրուար 12, Ուրբաթ օր, ժամը 18-ին, Նախագահ Գէորգ Պագըրճեանի սրահը, 32 փողոց, Թրէվիզ – Փարիզ 9-րդ: –

Խիստ կարեւոր օրակարգ:

**Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935**

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Ը. ՑԱՆԿ

Անանուն բարեկամ մը 36.400 Ֆ. անանուն նախկին սան մը 5.000, Պետոյեան Սարգիս 3.000, Երէցեան Վարդգէս՝ նախկին սան Քարաքաշէն 11.200, Փափազեան Յակոբ եւ որդի 2.000, Թիրիաքեան Սեդա 1000, Անանուն բարեկամ մը 850, Դաւիթ ժան 600, Եսայեան Միութիւն, Քօշքօշեան Նազարէթ 500ական, Թադէոսեան Հ. 300, Օմէրեան Կ., Իփլիքճեան Նուրհան, Աբէլեան Հ., Թօփալեան Ա., Մանուէլ 200ական, Էքսէրճեան Սուրէն, Տանտիկեան Ժաք, Հրաչեան Տիգրան, Յովսէփեան Կարապետ, Դաւիթեան Փիէր, Ճերանեան, Նահապետեան Ֆ., Պօյաճեան Գ. 100ական Փանոսեան Սոնիա 50, Թեհրիրճեան Անիկ 100 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

– ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ –

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ուրբաթ, Փետրուար 12, ժամը 21-ին Վասպուրական սրահը. դասախօսութիւն – զրոյց՝

ՄԱՄՈՒԼԸ

Կը մասնակցին. – Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, Զուլալ Գազանճեան, Ժան Քէհայեան, Ալէն Տէլքրուա, Ժերոմ Ֆերաչինի

SCHAVARCH MISSAKIAN
25ème anniversaire de sa mort
CONFERENCE -- DEBAT
LA PRESSE

avec la participation de :
P. R. Andonian, Zoulal Kazandjian, Jean Kehayan, Alain Delcroix, Jérôme Ferraccini.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղին վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ, Փետրուար 13, կէսօրէն վերջ ժամը 15ին եկեղեցիի կից սրահին մէջ:

Պատգամաւորականի ղեկուցում, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Spécial ARMENIE

**Une semaine en avion à Erevan
et une semaine en CROISIÈRE à bord du TARASS CHEVTCHENCO**

4 possibilités :

1) du 24 Avril au 9 Mai, séjour à EREVAN du 25 Avril au 3 Mai et escale à ODESSA, ISTANBUL, NAPLES, et TOULON.
2) du 24 Avril au 8 Mai, escale à TOULON, CYTHERE, MUDANYA, SOTCHI et séjour à EREVAN du 30 Avril au 7 Mai.
 Prix, tous compris : Cabine à 4 personnes : 4690 F., à 2 personnes : 5530 F.
3) du 29 Juillet au 14 Août (*aller avion, retour bateau*).
4) du 14 au 31 Août (*bateau-avion*)
 Prix, tous compris : Cabine 4 personnes : 4770 F., 2 personnes : 5600 F.

ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԱՅԼ 6 ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ:

ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

ԱՐՄԵՆԻԱ. Հիւրանոց, Ա. կարգի սպասարկութիւն:

Ապրիլ 20 – Մայիս 5 – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

ԱՊՐԻԼ 24–ԻՆ

Յուլիս 10 - 28 Լենինկրատ (4 օր), Մոսկուա եւ Երեւան (9 օր):
Օգոստոս 7 - 21 Քիեվ – Երեւան:
Սեպտեմբեր 4 – 18 Քիեվ – Երեւան:
Հոկտեմբեր 4 - 19 Մոսկուա – Երեւան:
Դեկտեմբեր 20-էն Յունուար 4՝ Մոսկուա – Երեւան:

Արձանագրութեանց համար՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆ
TRANSTOURS 25, rue d'Argenteuil, 75001 Paris tél. 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք ժամը 15–էն 18:
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin, SAINT-JULIEN tél. 93. 04. 90 - (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ՝
9, rue Sully
ԼԻՈՆ՝ ՇԷՄԻՏԻՔԵԱՆԻ՝
16, Rue Chardonnet, 69120 VAULX en VELIN, tél. 868. 53. 05

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
12
VENDREDI
12 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.104
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.104

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական դատարանը 27 տարուան բանտարկութեան դատա — պարտեց ձախ պարբերական՝ Իմէկլին Պիրլիկի խմբագրապետը՝ Հաճի Ալի Եօզէր: Իրեն դէմ եղած ամբաստանու — թիւնն այն էր որ համայնավար եւ քիւրտ քարոզչութիւն ըրած է եւ վնաս հասցու — ցած ազգ. զգացումներու:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտարարեց թէ աշխատաւոր մը պէտք չէ մտահոգուի որ գնելու իր կարողութիւնը պիտի պակսի 39 ժամերու գործադրութեամբ: Ասիկա կը նշանակէ թէ գործատէրը չի կրնար աշխատավարձքը 39 ժամի վրայ վճարել այլ պիտի շարունակէ 40-ի վրայ վճարել: Այս հարցը արդէն բաւական տարակար — ծութիւն եւ գործադուլի շարժումներ ըս — տեղծած էր եւ կը թուի թէ նախագահա — կան այս վճիռը ոչինչ կը դիւրացնէ: Ար — դարեւ, ցարդ որոշուած էր որ իւրաքան — չիւր պարագայ բանակցութեան նիւթ պի — տի ըլլայ, ինչ կը վերաբերի 40-րդ ժամ — ուան հատուցման, քանի որ ժամը մը պա — կասը նպատակ ունէր նոր աշխատաւորներ գործի առնել, պայքարելու համար գոր — ծազրկութեան դէմ:

ՎՐԱՅԻ մօտ հարիւր մտաւորականներ դիմում մը ըրած են իշխանութեանց վե — րաքննելու համար այլախոհ՝ Մերաբ Կոստաւայի դատը: Ենթական մաս կը կազմէր Հելսինքիի համաձայնագրե — րու վրացական կոմիտէին եւ ամբաս — տանուած էր «խուլիկանութեան» համար: Դեկտ. 15-ին դատապարտուած է 5 տարի արգելափակման կայանի եւ 3 տարի նը — շանակովի պարտադիր բնակութեան:

ՓԱՐԻԶԻ պատժական 31-րդ Սենեակը անցեալ օր կը դատէր պաշտօնազրկման մը պարագան, որու վճիռը պիտի տրուի Մարտ 3ին: Ժան Թոռնիկեան, լրագրող, կ'աշխատէր համայնավար Ֆրանս — Նուվէլ շաբաթաթերթին մէջ, որ յետագային կը ձուլուէր Նուվէլ Քրիթիքի հետ եւ 1980 Մարտին կը դառնար՝ Յեղափոխութիւն: Ժան Թոռնիկեան առաջին անգամ մը պաշտօնազրկման նամակը կը ստանայ 1979 Հոկտեմբերին, բայց Աշխատանքի Վերաքննութիւնը կը մերժէ, 2-րդ անգամ մը, 1980 Յունուար 31-ին, Ֆրանս — Նուվէլի չորս լրագրողներու պաշտօնազրկու — մը ուզուած է, Փետր. 13-ին Աշխատան — քի Վերաքննութիւնը կը մերժէ Թոռնիկ — եանի պաշտօնազրկումը: Առարկութիւնն այն է թէ Թոռնիկեան տնտեսական պատ — ճառներով չէ պաշտօնազրկուած այլ՝ քա — ղաքական: Ներկայիս, 39 տարեկան, իբ — րեւ գործազուրկ 2400 ֆրանք կ'առնէ ա — միսը:

ԹԵՀՐԱՆԻ ձայնասփիւռը հաղորդած է փէյքարի երկու ղեկավարներու ձերբա — կալութիւնը: Փէյքար Մուճահետտինին — րու մէկ հերձուածն է:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ պաշտօնական աղբիւրնե — րը կը հերքեն այն լուրերը ըստ որոնց շատ ծանր բախումներ պատահած են Համա, մահմետական Եղբայրներու բեր — դը, ուր ընդդիմադիրներ ըմբոստացած կ'ըլլան երկրին պաշտական վարչակար — գին դէմ: Ամերիկեան այս աղբիւրներու համաձայն 500 մեռեալ կար:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

«Ալիք» Յունուար 30-ի եւ Փետր. 4-ի իր թիւերով կարգ մը մանրամասնու — թիւններ կուտայ կրթական նախարարու — թեան Թեհրանի պատկան հիմնարկի շըր — ջաբերականին վերջնական ջնջումին ձգձգման պատճառներու մասին: Եր — կար հաղորդագրութիւն մը լոյս տեսած է, այս առթիւ, ուր «Թեհրանի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը» յայտնելէ ետք թէ «իր գործունէութեան ընթացքում եւ մեր ժողովրդի գերագոյն շահերի, ցուցաբերեց համբերատարութիւն եւ լայ — նախոհութիւն՝ անտեսելով որոշ հայ խըմ — բակների եւ անհատների կողմից մեր հասարակական կեանքում կատարուած խափանարար, մտեբր պղտորող եւ խառ — գարիչ ու շփոթ ստեղծող աշխատանքնե — րը», հարկ կը տեսնէ այլեւս կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ, «երբ ընթացքի մէջ է Հայոց դպրոցների գոյութիւնն ու կառոյցը պահպանելու հարցը»: Յիշեալ հաղորդագրութեան մէջ կը մատնանշուին հետեւեալ կէտերը. —

«Ա. — Առաջին իսկ օրերին վերոյիշեալ խմբակները փորձեցին հունից շեղել մեր դպրոցների իրաւունքները պաշտպանելու համար ժողովրդի կողմից ցուցաբերած պահանջները, յայտարարելով թէ յիշեալ շրջաբերականը դժուարութիւն չի առա — ջացնում մեզ համար եւ չի վնասում մեր դպրոցներին:

«Բ. — Մեղադրում էին ազգային մար — միններին, յայտարարելով որ լուրջ խըն — դիր չկայ եւ Թեմական խորհուրդն է որ բարդացնում է հարցը եւ խնդիր առաջա — ցընում:

«Գ. — Հանդիպելով ժողովրդի լուրջ պահանջագրումների, կրթական նախա — րարութեան նոյն պատասխանատու մի այլ շրջաբերականով փորձեց — մեղմել դրութիւնը, բացատրելով իր նախորդ շրջաբերականի 10-րդ կէտը, որով մի — տում էր հանգստացնել ստեղծուած յու — զումը եւ ապա գործադրութեան դնել այն: Այդ ժամանակ յիշեալ խմբակները ու անհատները ցուցական կերպով հրա — պարակ իջան, թռուցիկների ու ցուցա — տախտակների միջոցով շեփորելու թէ՝ այս մէկ կէտով վերացուած են մեր բոլոր դժուարութիւնները՝ որոնք իրենք նախապէս դժուարութիւն չէին համա — րում:»:

Ապա, Թեմական Խորհուրդը աւելի կը ծանրանայ որոշ տարրերու տարած խա — փանարարական աշխատանքներուն վրայ, որոնք պատճառ կ'ըլլան որեւէ վերջնա — կան կարգադրութեան ձգձգումին:

×

Թեմական Խորհուրդի հրապարակած հաղորդագրութիւնը կարգ մը հարցեր յարուցած է դպրոցական շրջանակներու, ծնողքներու եւ ուսուցչական կազմերու մէջ: Յաւելեալ լուսաբանութիւններ տա — լու նպատակով Թեմական Խորհուրդը ժո — ղովի հրաւիրած է վարժարաններու Ծը — նողական Խորհուրդներու դիւանները եւ հայ տնօրէնները: Փետրուար 2-ին, Թեհ — րանի Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ գու — մարուած ժողովին նախագահած է առաջ — նորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, որ բացումը կատարելով անդրադարձած է դպրոցներու կարեւորութեան եւ այն դժուարութիւններուն, որոնք յառաջա — ցած են վերջին տարիները, ուսման պե — տականացման եւ կրթական գործի վերա — կազմակերպման հետեւանքով:

Հայկ. վարժարաններու Ծնողական Խորհուրդներու Գործադիր Յանձնա — խումբին կողմէ խօսք առնելով Տոքթ. Ալէք Տէր — Պօղոսեան տեղեկութիւններ տուած է տարուած աշխատանքներու շուրջ՝ կրթական Տեսչութեան հրապարա — կած ծանօթ շրջաբերականի բեկանումին կապակցութեամբ: Թեմական Խորհուր — դի ատենապետը Լեւոն Ահարոնեան կար — դացած է հաղորդագրութիւնը եւ անոր հրապարակումին բերբեւ պատճառ չէշ — տած է.

«Ժողովրդին տեղեակ պահելու համար այն խնդիրների մասին, որոնք համայնքի գերագոյն շահերին են առնչւում ան — հրաժեշտ նկատուեց հրապարակել այն դժուարութիւնները, որոնք ամիսներից ի վեր յարուցւում են պատասխանատու — ների համար եւ խանգարում դպրոցական հարցում բարեյաջող լուծման հասնելու գործը»:

Լեւոն Ահարոնեան անդրադարձած է կարգ մը խմբակներու գործունէութեան որոնք «Թեմական Խորհրդի այս կազմի գործունէութեան շրջանում, ամէն առի — թով հակադրուել են: Թեմական Խոր — հուրդը համբերատարութեամբ եւ լայնա — խոհութեամբ տարել եւ հակադդեցութիւն չի ցուցաբերել նրանց գործունէութեանց նկատմամբ, այլ իր գործունէութեան առա — ջին օրերից համագործակցութեան եւ ազգային աշխատանքներին մասնակցելու կոչ ուղղելով բոլորին, առիթ է տուել, որ բոլորը օգտակար լինեն ազգային մար — միններին եւ աշխատանքներին: Թեմական Խորհուրդը միշտ ուշադրութեամբ լսել է բոլոր առաջարկները եւ համապատաս — խան որոշումներ է տուել իր 200 նիստերի ընթացքում: Դժբախտաբար հակադիր դիրք ընդունած խմբակներն իրենց մաս — նակցութիւնը չեն բերել ազգային աշխա — տանքներին, եւ ընդհակառակն, աշխա — տել են հայերէն եւ պարսկերէն թռու — ցիկներով ու բամբասանքներով թիւր տը — պաւորութիւն ստեղծել թէ՛ մեր հասա — րակութեան մէջ եւ թէ՛ պարսիկ հայրե — նակիցների մօտ: Սա էլ անտեսելի էր: Բայց երբ տեղեկացանք, որ այդ խմբակ — ներից ոմանք չեն բաւականանում միայն Հայութեան մէջ գրպարտանքներ տարա — ծելով եւ դիմում են պետական պաշտօ — նատարներին եւ առաջարկութիւններ ներ — կայացնելով փորձում են թիւր կարծիք առաջացնել Առաջնորդարանի նկատմամբ, որը բացասական անդրադարձ է ունենում տարուող բանակցութիւնների ընթացքի վրայ եւ խնդիրների բարեյաջող լուծման ճանապարհին, որով վնասւում եւ վը — տանգւում են մեր համայնքային, գերա — գոյն շահերը, այլեւս չենք կարող լուռ մնալ եւ ժողովրդին անտեղեակութեան մէջ թողնել»:

Թեմական Խորհուրդին ատենապետը նշած է նաեւ որ «Արօվեան» Միութեան անունով Սուրէն Հոնարչեան դիմած է կրթական զանազան հիմնարկներ եւ հար — ցականի տակ դրած Առաջնորդարանի եւ Թեմական Խորհուրդի իրաւասութիւն — ները, որով Կրթական Նախարարութեան պատկան հիմնարկը, որ զբաղած էր հար — ցի քննութեամբ եւ արդէն իսկ վերջին հանգրուանին հասած էր, այդ խմբակ — ներու դիմումները պատրուակելով յետա — ձգած է հարցի քննարկումը:

Ժողովականները որոշած են բողոքներ ներկայացնել նման գործունէութեանց դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏ. 5 – 8)

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆԱԳՈՅՆ ՄԱՏԵԱՆԸ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Այս տարի կը լրանայ Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութեան» 1500-ամեակը: Պատմահայրը իր աշխա — տութեամբ սերունդներուն յանձնած է հայ ժողովուրդի գիտական պատմութիւ — նը՝ հազարամեակներու խորերէն սկսեալ մինչեւ իր ժամանակը՝ Ե. դար: Իր երկը գրելու ատեն ան օգտուած է բազմաթիւ աղբիւրներէ: «Հայոց պատմութեան»ի գլխաւոր աղբիւրը եղած է Հայոց արքու — նական դիւաններէն մնացած եւ Մովսէս Խորենացիի օրով տակաւին իր գոյութիւ — նը պահպանող այն ծանօթ մատեանը, ո — րուն հեղինակն է Մար Աբաս Կատինա: Այդ մատեանի ուսումնասիրութեան նը — ւիրուած է Լեւոն Միրիջանեանի «Հայկա — կան հնագոյն մատեանը» գիրքը, զոր լոյս ընծայած է «Լոյս» հրապարակչականը: Մար Աբաս Կատինայի մատեանին մէջ պահպանուած են հայ ժողովուրդի ծըն — դաբանութիւնը, Հայկի ու Բելի, Արա Գեղեցիկի ու Շամիրամի, Տորք Անգեղի մասին եղած զրոյցները, Հայաստանի նախարարական տուներու սկզբնաւո — րումը: Իր գլխաւոր մասերով գրուած ըլլալով Խորենացիի «Հայոց պատմու — թեան» մէջ, այդ մատեանը գրեթէ նոյ — նութեամբ հասած է մինչեւ մեր օրե — րը:

×

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՏՈՒՐՔ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Մատենադարանին մէջ բաց — ուած է Պետրոս Դուրեանի նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են բանաստեղծին Երեւան, Նիւ - Եորք, Վիէննա, Պէյրութ, Վենետիկ, Հալէպ եւ այլուր տպագրուած գիրքերը: Ցուցա — դրուած են 1872-ին Պոլիս՝ բանաստեղ — ծին մահէն ետք լոյս տեսած «Տաղք եւ Թատերգութիւնք» առաջին հաւաքածոն, 1947-ին Երեւան ակադ. Հրաչեայ Աճառ — եանի խմբագրութեամբ հրատարակուած «Երկեր»ը, Պէյրութ 1956-ին լոյս տեսած «Բերթուածներ եւ նամակներ», «Նամակ — ներ Պետրոս Դուրեանի» (Երուսաղէմ, 1968), «Երկերի ժողովածու» (երկու հա — տորով, Երեւան, (1971 – 72), «Պետրոս Դուրեան» (Երեւան, 1981) գիրքերը: Ա — ռանձին բաժին մը յատկացուած է Դուր — եանի կեանքին ու գործին նուիրուած աշխատութիւններու, որոնց կարգին՝ Ար — շակ Զօպանեանի «Պետրոս Դուրեանի կեանքն ու գործը», Յովհաննէս Ղանա — լանեանի «Պետրոս Դուրեան», Ալբեր Շարուրեանի «Սկիւտարի սոխակը» եւ այլ ուսումնասիրութիւններ:

Հայաստանի ձայնասփիւռն ու հեռա — տեսիլը յայտագիրներ սփռած են Պետրոս Դուրեանի մասին:

×

ԱԼԲԵՐ ՓԱՆԻԿԵԱՆԻ «ՅՈՎՀԱՆՆԱՎԱՆՔ» ԲՆԱՆԿԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Դաշնակցային Ռուսիոյ Նկարիչներու Միութեան Վարչութիւնը հրապարակած է 1981-ի աշնանային ցուցահանդէսի ար — դիւնքները եւ առաջին մրցանակը շնոր — հած է Մոսկուա բնակող Ալբեր Փանիկ — եանին՝ «Յովհաննավանք» բնանկարի հա — մար: Մրցումի բնոյթ ունեցող ցուցա — հանդէսը, որուն կը մասնակցին Մոս — կուայի նկարիչները, տեղի կ'ունենայ ա — մէն գարնան եւ աշնան:

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան ճարտարապետներու համամիութենական 8-րդ մրցումներուն, որոնց մասնակցած են 300 երիտասարդ ճարտարապետներ (13-ը Հայաստանէն), դատական կազմը 30 մրցանակ շնորհած է: Հայ ճարտարապետներէն դափնեկիր — ներ հանդիսացած են Ս. Պօղոսեան (Ա. մրցանակ), Վ. Երեզեան (Բ. մրցանակ) եւ Վ. Հայկազեան (Գ. մրցանակ): Մըր — ցումներուն մասնակցած ճարտարապետ — ներու գործերը ցուցադրուած են Մոս — կուայի Ճարտարապետներու Տունը:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԷՋԵՐԷՆ

ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջ)

Այս է մեր ժողովուրդի ծննդեան ու անուանակոչութեան շուրջ ստեղծուած աւանդութիւնը: Հայկ դիւցազն է մեր նահապետ – նախնին, ան՝ որ չհանդուրժելով Բելի բռնի տիրապետութեան, իր ցեղին համար ազատ բնակավայր ընտրեց մեր խստամբեր լեռնաստանը՝ անոր տալով իր անունը՝ Հայկ – Հայք, եւ հայրենի երկրի ազատ ու ինքնուրոյն կեանքի ապահովութեան հիմք դրաւ կենաց ու մահու ճակատամարտով:

Այսպէս, ուրեմն, օտար բռնակալի դէմ անհեղ ու յաղթական պատերազմով է դրուած հիմնաքարը այն տէրութեան, որ կը կոչուի Հայք ու Հայաստան եւ ամէն տեսակ բռնութեան դէմ ազատագրական պայքարի կրակներու մէջ պիտի ապրէր այն ժողովուրդը, որ դարձեալ իր նախնի Հայկի անունէն կը կոչուի Հայ:

Սակայն, ծանօթ է, որ օտարները հայ ժողովուրդը կը կոչեն այլ անունով՝ Արմէն:

Պատմահօր գրի առած ուրիշ մէկ աւանդութեամբ՝ այս անուանակոչութիւնն ալ կուգայ Հայոց Արամ Թագաւորէն, որ Մար Աբասի պատմական տոհմաբանութեան համաձայն, Հայկի թոռնթոռան զաւակն էր եւ Հայկէն ետք երկրորդ մեծ դէմքը, մինչեւ Մեծն Տիգրանի գալը:

Խորենացի կ'ըսէ՝ Արամ «շատ քաջագործութիւններ ըրած է յաղթական պատերազմներու մէջ եւ ընդարձակած Հայաստանի սահմանները բոլոր կողմերէ», անոր «անունով ալ բոլոր ազգերը կը կոչեն մեր երկիրը, ինչպէս Յոյները՝ Արմէն, իսկ Պարսիկներն ու Ասորիները՝ Արմենիկ»:

Յատկանշական է, որ աւանդութիւնը Հայոց այս նահապետն ալ օժտած է անզիջող ազատասիրութեամբ, հայրենիքի ու ժողովուրդի ինքնուրոյնութեան անսակարկ նուիրուած ըլլալու ոգիով: Եւ այս յատկանիշները կ'արտայայտուին ու կը հաստատուին անոր կեանքին վերաբերող աւանդական պատմութեան մանրամասնութիւններով: Մար Աբասի Մեհենական մատեանի տեղեկութիւնները շարադրելով՝ Խորենացի կը գրէ, թէ «Ան աշխատասէր մարդ ըլլալով, ինչպէս ցոյց կուտայ նոյն պատմագիրը, լաւ կը համարէր մեռնիլ հայրենիքին համար, քան տեսնել, թէ ինչպէս օտար ազգերը ոտնակոխ կ'ընեն իր հայրենիքին սահմանները եւ կը տիրեն իր արիւնակից հարազատներուն վրայ»:

Եւ մեր քննախոյզ պատմիչը հանգամանօրէն կը ներկայացնէ յաղթական այն ճակատամարտերը, զորս կը մղէր Արամ Թագաւոր դրացի բռնակալ տէրութիւններու դէմ՝ իր հայրենիքի ազատութիւնն ու անկախութիւնը հաստատ պահելու համար: Ահա ան կը կռուի Մարերու դէմ, զորս կ'առաջնորդէ ոմն Նիւքար Մադէս: Արամ իր քաջ նիզակաւորներու գլուխն անցած կը կոտորէ Հայաստանը ասպատակող Մարերը: Այս ճակատամարտը հազիւ աւարտած, Արամ Թագաւորը կը ստիպուի երթալ դէպի հարաւ – արեւելեան սահմանները, ուր Ասորեստանեան զօրքերը կ'ասպատակէին իրենց հմուտ զօրավար Բարշամի գլխաւորութեամբ: Այս պատերազմին մէջ կը սպաննուի Բարշամ, որուն զօրքերը Կորդիք նահանգին մէջ ջարդուելով ետ կը շպրտուին Ասորեստանի դաշտը եւ դարձեալ ազատ շունչ կը քաշեն Ասորեստանի սահմանակից հայկական գաւառները:

Արեւմուտքի մէջ ալ Արամ Թագաւոր իր երկիրը օրհասական կռիւներով կը պաշտպանէ օտարներէ: Հոս ալ կը պատերազմի Տիտանեան Պայապիս Քաղիայի դէմ, կ'ազատագրէ Կեսարիան եւ հոնկէ մինչեւ բուն Հայաստանի բնակիչներուն «կը հրահանգէ սորվիլ ու խօսիլ հայերէն»:

Այս էր մեր երկրորդ մեծ նախնին, որուն անունով օտարները կը կոչեն մեր ազգն ու երկիրը: Խորենացի, անոր կենսագրութեան մանրամասնութիւնները քաղելով Մար – Աբասեան մատեանէն, տեղեակ էր, որ այս բոլորի աղբիւրը ժողովրդական աւանդութիւնն է, Հայերու եւ դրացի ժողովուրդներու պատմական յիշողութիւնը, եւ նոյն ատեն կը հաւատար այդ յիշողութեան, անոր մէջ կը փնտռէր հայ ժողովուրդի կենսագրութեան հին օրերու մշուշոտ, բայց իրական – պատմական պատկերները: Շուրջ հազար հինգ հարիւր տարի ետք հնագիտական յայտնագործութիւններու արդիւնքներով կը փաստուի Խորենացիի հանճարեղ հեռատեսութիւնը. վերջին տասնամեակներուն գիտական շրջանառութեան մէջ դրուած ասուրա – բաբելական վիմական արձանագրութիւններու մէջ, Ն. Ք. 9–րդ դարու կէսերու առումով, քանիցս կը յիշատակուի Արամէ Թագաւոր, որուն Ուրուատրի – Արարադ – Հայաստան երկրին վրայ բազմաթիւ յարձակումներ գործած են Ասորեստանի արքայ Սալմանասար Գ.ի աւարառու զօրքերը: Այս արձանագրութիւններուն մէջ ամբարտաւան Սալմանասարը մեծադղորդ խօսքերով կը յիշէ իր նուաճումները Հայաստանի մէջ: Սակայն ակներեւ է, որ բնաւ ան չէ կրցած ընկճել ու հարկատու դարձնել Արամի տէրութիւնը, քանի որ հակառակ պարագային ստիպուած չէր ըլլար նորէն գալ կռուի ու ասպատակութեան:

Այսպէս, ուրեմն, Հայքի Թագաւոր Արամն ալ Հայկի պէս, անձնական կեանքով կարծես կը նախանշէր այն ճամբան, ուրկէ հայ ժողովուրդը պիտի անցնէր դարերու ընթացքին՝ միշտ պայքարելով օտար բռնակալներու եւ ասպատակողներու դէմ, միշտ ազատասէր ու բռնութիւնը ատող, միշտ պատրաստ իր կեանքն ու արիւնը տալու հայրենիքի ազատութեան ու ազգային ինքնութեան համար:

Այսպէս էր մեր ժողովուրդի՝ իբրեւ միաձոյլ ազգագրական ու պետական ամբողջութիւն, գոյութեան արշալոյսը: Մեր նախահայրը՝ Հայկ, քաջամարտիկ իր զաւակներուն կոչ կ'ընէր կամ կռուիլ եւ մեռնիլ, որպէսզի ազգն ու հայրենիքը չիյնան բռնակալի տիրապետութեան տակ, կամ սեփական բազկի ուժով ջարդել թշնամին եւ ապրիլ ազատ ու ինքնուրոյն: Իսկ Արամ, մեր պետականութեան առաջին մեծ դէմքը, «լաւ կը համարէր մեռնիլ հայրենիքի համար, քան տեսնել թէ ինչպէս օտարները ոտնակոխ կ'ընեն իր հայրենիքի սահմանները եւ կը տիրեն իր արիւնակից հարազատներուն վրայ»:

Ասոնք էին մեր ժողովուրդի ստացած առաջին դասերը, որոնք նաեւ իր իսկ սրտի կանչն էին, իր ճակատագիրը: Հայ ազգը այսպէս կը սկսէր իր երթը դարերու մէջ, եւ ինչպէս ցոյց կուտայ յետագայ դարաւոր պատմութիւնը, ան միշտ հաւատարիմ մնաց նախնեաց արդար կոչին, իր դժուար, բայց ազնիւ ու արդար ճակատագրին:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

Der Markarian peintre de feu

Depuis longtemps déjà, les arts plastiques — la peinture en particulier — se trouvent dans une impasse. L'abstraction devenue école a ouvert une brèche dans laquelle se sont fourvoyés la meute des faussaires. Peindre devient aujourd'hui — et la société de consommation encourage le processus — un moyen comme un autre d'acquérir un passeport « d'artiste». Des inepties portées au rang d'œuvre d'art sont présentées depuis les cimaises de certaines galeries encouragées par des critiques plus sensibles aux enveloppes qu'à la magie de l'art pur. La peinture est un virus ; les merveilleux malades que sont les peintres qui en sont atteints, en savent quelque chose pour payer le prix de la thérapeutique. Entre l'élucubration et la peinture du dimanche améliorée, la marge est réduite, la frange où se situe le créateur authentique se rétrécit chaque jour davantage. Trop attaché à l'essence de la démarche artistique pour ne voir que falsificateurs partout, j'ai longtemps décerné à l'artiste son brevet de notoriété. Le temps aidant, il me fut donné d'approcher plus d'un faussaire, non pas le génial imitateur capable de reproduire fidèlement un Rembrandt ou un Velasquez, mais ceux qui se servent de l'art comme faire valoir, usurpant une place à laquelle ils n'ont pas droit. Chaque fois que j'approchai l'un d'eux — et le monde des arts en recèle — je le devinai au premier contact, méfiant à l'égard du manque d'inquiétude qui retentit bien souvent comme un signal d'alarme. L'art — école d'angoisse permanente — en est le support ; le créateur en dépose la trace sur son œuvre.

Non seulement Der Markarian n'échappe pas à la règle, mais il est « l'angoisse» en titre, autant que la vie qu'il nous communique à travers ses toiles incandescentes. Face à son chevalet, Der Markarian combat, lampe à la main, des forces obscures qu'il arrache aux ténèbres de la nuit. Il nous les offre, nimbées de lumière éruptive, magique d'abstraction pure dans chacune de ses œuvres pourtant figuratives. Homme tranquille, rongé par le temps, Der Markarian manie le pinceau de façon pathétique, sa route est celle de la matrice : jaillissement de lave transparente; utilisation du bleu dans la plupart de ses toiles, personnages et scènes cernés comme dans une coquille d'œuf. Il exise dans ce placenta de formes, une force et une volonté d'expulser, donc de naître. Chaque œuvre de Der Markarian est une Re-naissance.

La représentation de l'humain passe forcément par le narcissisme du peintre et il n'y a pas que l'auto-portrait qui en constitue le miroir. Dans une série de portaits que Der Markarian a consacré ces dernières années à son père, on y pouvait lire une certaine apocalypse. Ils contenaient en germe ce que nous voyons aujourd'hui dans les toiles exposées à la Galerie Gorosane. Nimbés de rouge et de bleu, les personnages de Der Markarian: buveurs - lecteurs - fumeurs - musiciens - mangeurs ont en commun de sortir d'un univers flamboyant où l'artiste confronte à son propre rêve embrase tout ce qu'il touche du pinceau.Folle peinture assurément que ce tryptique consacré au thème de la faim, plus éclatante encore cette « mise à vie» où le nouveau-né sortant du ventre de la mère vagit sur la toile jusqu'à nous faire entendre son cri.

×

Fondateur en 1946 avec Georges Sarian et le poète Rouben Melik, de la J.A.F. (Jeunesse Arménienne de France) Der Markarian dut interrompre ses activités politiques pour des raisons de santé ; mais le fait arménien demeure le sien. De sa rencontre avec Jansem en 1941 (il n'a que 14 ans à l'époque) jusqu'à sa première exposition à la Galerie Gorosane en 1976, le chemin parcouru par Der Markarian est impressionnant. Outre les expositions de groupe et particulières à Lyon, Paris, Romans, Valence, Vienne, Nîmes, Cannes, Royan, Merignac etc...

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՄԷԿԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՓՕՅԱՃԵԱՆ

Անճար գէշ տեղ մըն է. հիմնուեցաւ գէշ թուականի մը եւ մարդիկ ունեցան հոն շատ գէշ բախտ:

Աչքեր՝ հոն լեցուեցան արցունքով, ականջներ բամբասանքով. կուրծքեր՝ ուզեցին ուռիլ, լայննալ, բացուիլ. չկըրցա՛ն: Եւ օրերը խառնուած սեւ գիշերներու՝ զանոնք կծկեցին, կզպեցի՛ն՝ եւ բանալին նետեցին ծանծաղ ջուրի մէջ, տիղմի, ճահիճի: Ոտքեր՝ դժուա՛ր քալեցին հոն, իրենց հետ կապար տարին, քալեցին ուղեղին շուզա՛ծ ճամբով եւ ուղեղը հաւաքուեցաւ ինքն իր վրայ ու բերանէն աւելի պինդ՝ թէժ բաներ ըսաւ, հայհոյեց:

Ես Անճարցի եմ: Հայհոյած եմ ուղեղիս ու ջղայնութեանս գերատիճան զօրութեամբ՝ բախտի՛ն դէմ, զիս շրջապատող պայմաններո՛ւն դէմ. անհաւնելի ամէն բանի դէմ: Աղօթած եմ ու զղջա՛ծ: Անցած եմ Ապու – Ալիի փինետան բովէն. Ապու – Ալին խոշոր մարդ մըն է, գլուխը ճաղատ ու սիրտը բարի. միշտ կ'ուտէ, միշտ դրամ կը շահի: Լա՛ւ կ'ընէ:

Տգեղ աշուն մըն է ասիկա, տգեղ ճամբաներ են ասոնք, տգեղ պտոյտներ է, որ կ'ընենք հոս: Տրամադրութիւնները անհամ են ու բնաւորութիւնները տափակ, տաղտկալի: Եթէ չհայհոյեն, ջղայնութենէ չդողդողան, չնախանձին, չբամբասեն, բոլորովին անտանելի կը դառնան շուրջիններս անտանելի՝ ես ալ հոս չե՛մ կրնար մնալ:

Անճար գէշ տեղ մըն է: Գեղեցիկ էր հինաւուրց Ճէպէլ Մուսան, հին տեղը, հին կեանքը, հին տունը: Հոն մեծ մարդիկ կային, մեծ ժողովուրդ կար. բլուր, կանաչութիւն ու արեւ կար հոն: Կային հոն ապառաժուտ տեղերէ կանչող լեռնային պըռնզէ աքաղաղներ: Մեր լեռը կը հսկէր ծովու մը վրայ, խառնուածքներու վրայ, նկարագրի վրայ: Մեր լեռը կը մեծցնէ՛ր մեզ. ան միայն ուժ էր ու կենդանութիւն:

Հոս՝ տարածութիւն է, ձանձրոյթ է եւ մահ: Կ'անդամահատուի՛նք:

Պտոյտի գացինք երեք հոգի, ես, Թորոսը, Թումասը, Պետրոսը: Գացինք, հասանք: Վերադարձանք: Ի՞նչ կար մնալու: Դեղին ծառեր էին. լայն ջուր մը կար հոն ու ջաղացք մը: Մենք արդէն այդ ջաղացպանը չենք սիրեր, մեր ժողովուրդը զայն չի՛ սիրեր: Կը կրծէ շրթունքը անոր դէմ ու ակռաները պինդ կը սեղմէ իրարու:

Եւ ցեխ ամէն կողմ. կարմիր, լղրճուն: Վերադարձած ենք ու պտըտած նաեւ հըրապարակներուն վրայ: Բաւական ամպ ու քիչ մը պայծառ երկինք. կէս ժամէն՝ իրիկուն պիտի ըլլայ: Օրը պիտի պառկի ամպերու պատռած ցնցոտիներուն մէջ եւ պիտի նմանի հեւզհեւէ պառկած վարտիքով տժգոյն պառաւի մը: Կարգ մը տեղեր՝ արեւին լոյսը պիտի ըլլայ ճիշդ ձմերուկի ջուրի պէս:

Թումաս պիտի երթայ Կարապետին խանութը եւ խմէ. հիմակուընէ, ան պատասխանատու է արդէն բոլոր գէշ նմանութեանց. թող զինք կանչէ քահանան, թող զինքը կանչէ քահանային Աստուա՛ծը. ինք չի կմկմար. ինք քահանային Աստծուն կ'ըսէ.

– Խմէ՛ նախ կաթիլ մը իմ գաւաթէս եւ մտիկ՝ ըրէ. այո, մի՛ բարկանար, խմէ. մտիկ ըրէ.

– «Դուն Յոբը ստեղծեցիր. մեղք չէ՞ր այդ ծերուկը: Դուն հայ ժողովուրդը ստեղծեցիր. մեղք չէ՞ր այդ անմեղ ժողովուրդը: Խմէ՛, Աստուած, խմէ՛ ... այսօր Կիրակի է, հանգիստի օր, խմէ՛. միակ որդիդ ալ չարչարեցիր, տանջեցիր, խա՛չը հանել տուիր, խմէ՛:

– «Դուն հարուստ ես, շատ բան ունիս, ամէ՛ն բան ունիս: Ես աղքատ ժողովուրդի մը, աղքատ գիւղի մը, աղքատ տունի մը Թումասն եմ. գոհ եմ. Թումաս մը ասկէ աւելի չըլլար, պէտք չէ ըլլայ, պէտք չէ ընես, չես ըրած:

Ինծմէ՛ խմէ, ուրիշները յաջողցուր՝ գոհ կ'ըլլամ աւելի: Տես, քանի մը ինծի պէս ընկերներ ունիմ ես, պզտիկ գաւաթ մը օղի, կորեկի չոր հաց մը, դգալ մը ձէթ, աւի մը աղ. խանութպաններուն բոլորին պարտք ունիմ. Սարգիսին, Մինասին, Տօնիկենց պառաւին:

– «Հայրս, մեր հայրերը, մեր պապերը սիրասէր էին. խմէ՛ ասկէ, Աստուած. պիտի երթանք տուն, նորէ՛ն պիտի խմենք, պիտի բերենք քեզի պղպեղ, պիտի բերենք կորեկի հաց. այսօր ուզած էիր, որ մեր թոնիրը վառի: Ի՞նչ աղուոր է թոնիրներուն բոցը:

– «Ես քիչ մը կրնամ կարդալ, ես քիչ մը ծանօթ եմ քեզի կտակարաններու մէջէն. կրնամ բաւական աղօթել: Շա՛տ, շա՛տ կը սիրեմ քեզ, մեր կաթողիկոսներէ՛ն ալ աւելի: Անոնք չեն համարձակիր քեզի հետ քով քովի նստիլ՝ ես կը համարձակիմ: Ես լաւ կ'ընեմ, բոլորը գէշ: Դուն միթէ բարի չե՞ս, դուն միթէ չե՞ս գիտեր վիճակս. ինչո՞ւ վախնամ, քանի որ գիտես: Ուրիշները գէշ կ'ընեն, ծուռ կ'ընեն, հեռու կը մնան:

(Շար. 1)

il devient sociétaire des Indépendants, du Salon d'Automne, des Artistes Français dont il sera lauréat du Salon en 1975. De son amitié avec Bernard Clavel naîtra un ouvrage consacré aux portraits de son père. L'auteur de *l'Espagnol* y écrit en substance : *Cete suite de portraits n'est pas un roman — puisque rien n'y est raconté — mais un poème d'amour. Plus exactement un concerto. Un poème symphonique. Une œuvre d'harmonie qui échappe à toute classification.* Der Markarian illustrera de 16 lithographies *Les Pirates du Rhone.*

En finira-t-on un jour avec la représentation de l'objet ? Il est difficile de répondre à cette question. Avec l'âme humaine, certainement jamais. La peinture de Der Markarian est celle de l'âme et ce n'est certes pas le plus mince compliment à lui faire, mais il nous déchire et nous émeut au plus profond de nous mêmes. A voir les œuvres de Der Markarian, on peut affirmer qu'il existe, hors l'angoisse naturelle du créateur, une vérité du difficile chemin qu'emprunte ce peintre de la dramaturgie attaché à la représentation humaine. Ses toiles sont la preuve d'une peinture autant attentive à la recherche qu'à l'expression d'une forme authentiquement personnelle.

L'art du portrait est des plus difficile qui soit. Extirper du modèle sa vie intérieure, la raduire par un mariage dessin-couleur n'es pas à la portée du premier pinceau venu. En effet, il faut plus de métier — et de courage -- pour traiter un visage que brosser un paysage auquel on fait dire ce que l'on veut, au besoin l'interpréter par maladresse et lui conférer un sens. De toutes façons il sera reçu comme tel. Avec l'humain, point de tricherie et c'est là que le métier intervient. Alors que la construction d'un paysage peut se poursuivre selon un temps indéterminé, l'exécution du portrait connaîtra son terme dans des délais plus brefs. Une fois le regard intérieur posé sur la toile, plus question de revenir en arrière. Moment de vérité que le peintre doit saisir dans l'instant — qu'il s'agisse d'auto-portrait, de modèle ou de figure imaginée — sous crainte de le voir lui échapper définitivement.

Der Markarian n'a pas fini de s'exprimer sur l'humain. L'univers couleur dans lequel il évolue souvent de façon dramatique ne tardera pas à éclater vers de nouvelles lumières, peut être moins nocturnes mais tout autant chargées de mystères. L'évolution est le lot de tout peintre respectueux de son art donc de lui même. Chez Der Markarian, l'éclatement est permanent. D'autres périodes éblouissantes l'attendent...

CLEMENT LEPIDIS

DER MARKARIAN
Galerie Gorosane, 52, Fg. St. Honoré
du 28 Janvier au 27 Février

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի խմբագրութիւն,

Ձեր օրաթերթին Յունուար 22, 1982 թիւին մէջ, Ա. էջ, ենթախորագրուած Հայ – Մաղրեպեան տեղեկատուութեան բաժինին կարգ մը մեկնաբանութիւնեե – րուն եւ «*Լիպերասիոն*» թերթէն արտատպուած միտքերուն առիթով, Վարչութիւնս կը փութայ առ ի լուսաբանութիւն ձեզի ղրկել «*Նիս Մաթէն*»ի Յունուար 26, 1982 թիւին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը, իր հայերէն թարգմանութեամբ միասին:

Կը խնդրենք որ բարի ըլլաք ձեր օրաթերթին մէջ հրատարակելու մին կամ կամ միւսը, որպէսզի հարցը ճշգրիտ կերպով բացատրուի եւ սխալ մեկնաբանութիւններու առաջքը առնուի:

Ի դիմաց Կրօն· Ընկ· Վարչութեան
Նախագահ՝

Պ· ԱԼՄԱՆ ՎԱՀԱՆ

×

1981 Նոյեմբեր 17 եւ 21–ին, Մառլէնի Թաղեցիները՝ համախմբուած Ատիքա – յի () եւ Քատիմի (**) ծիրին մէջ, ընդդիմացան հին շինութիւններու քանդու – մին նախաքայլին դէմ:*

Վարչական բնոյթի աղերսագիր մը Ատիքայի կողմէ ներկայացուեցաւ 1981, Դեկտեմբեր 21–ին, Նիսի վարչական դատարանին, նոր շինութեան արտօնագիրին դէմ: Որպէսզի ան նկատուի անվաւեր:

Առանց դատարանին վճիռին սպասելու, Յունուար 5–ին, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ս· Ծնունդին նախօ – րէին, Լօժիրէմի ներկայացուցիչները, որպէսզի պուլտոզէրներու մուտքը ապա – հովեն աշխատավայր, ոստիկանական ջոկատի մը ներկայութիւնը ձեռք ձգեցին, եւ այս, այն մտադրութեամբ, թէ արգիլեն միակ կամուրջին անցքը Թաղեցինե – րուն բնակավայրերուն եւ Լօժիրէմի հողամասին:

Կիներ, ուրեմն, պառկեցան կամուրջին վրայ, արգիլելու համար պուլտոզէրնե – րուն անցքը:

Յունուար 7–ին, Մեռելոցի օրը, մինչ Նիսի իրաւական Ատեանին նախագահը իր վճիռը պիտի արձակէր ժամը 9ին, ոստիկանական ուժեր միջամտեցին ժամը 8ին: Բախումի ընթացքին, երկուստեք, թե – թեւ վիրաւորներ արձանագրուեցան:

Վճիռը՝ ժամը 9–ին, անմիջապէս իմացուեցաւ: Կամուրջը գրաւողները արտաք – սելու Լօժիրէմի պահանջը մերժուած էր:

Յունուար 9, Շաբաթ օր, Թաղին բնակիչները խաղաղ տողանցք կատարեցին, դատապարտելով ուժի գործադրութեամբ աւելի քան 400 ամուրի գաղթական աշ – խատաւորներու սահմանուած Ֆուայէի մը շինութեան ծրագիրը Նիսի Հայոց Եկեղեցիին 35 մեթր մօտ: Կեդրոն մը, որ միակ թեմը կը հանդիսանայ Թուլոնէն Մանթօն: Կը յիշուի այս առթիւ, թէ հակառակ քաղաքապետութեան բազմիցս արտայայտած աննպաստ կարծիքին, անհատի մը անունով հող գնուած եւ աշխատանքներու ձեռնարկուած է առանց օրինական ծանուցումին Լօժիրէմի կողմէ: Եւ այս հակառակ անվաւեր նկատուած շինութեան արտօնագիրին:

Բազմաթիւ երեսփոխաններ արդէն դէմ արտայայտուած են գաղթականներու սահմանուած այս Ֆուայէին շինութեան, քանի կրնայ փութով մինի - կէթօ մը դառնալ հարիւրեակ մը ներկայացնող ընակարաններու կողքին, ուր ներկայիս կը բնակին 200 անձեր: Վերին Մառլէնի մէջ նման Ֆուայէի մը հաստատումը կը թուի հակասել Պ· Օթէնի գաղթական – ներու Պետական նախարար, բաղձանքին, որ կը յայտարարէր Նիս իր այցելութեան ընթացքին, 1981 Դեկտ· 18· – գաղթա – կան բնակչութիւնը առաւել չափով ցրո – ւել քաղաքին մէջ, որպէսզի առաջքն առնուին կէթօներու ստեղծումին եւ ասոր ի հետեւանք նախատեսելի բախումնե – րուն:

Արդէն, առհասարակ, ընդունուած է այն տեսակէտը, թէ 10 առ հարիւրի ընդունելի, հանդուրժողական չեմէն ան – դին, բախումները անխուսափելի կը դառնան, ինչ որ, դժբախտաբար, իրականութիւններ կը մնան Ֆրանսայի բազմաթիւ վայրերու մէջ՝ յատկապէս Վի – լէօրպան, Վենիսիօ եւ Պօլինեի:

Այս առիթով արդէն Տարօն Ծ· Վրդ· Ճէրէճեան, Հայ Առաքելական եկեղե – ցիէն, ինչպէս նաեւ Թաղամասի եւ Նիսի ու շրջակայքի հայ գաղութին կազմա – կերպութեանց կողմէ պատուիրակութիւն մը ընդունուեցան Պ· Օթէնի կողմէ: Հանդիպումին ընթացքին ներկայացուցիչները յիշեցուցին եկեղեցիին շուրջ բոլորուած այլազան գործունէութիւնները· – լեզուի եւ պատմութեան ուսուցում երախանե – րու, մշակութային օճախ եւ կեդրոն համախմբումներու հայ տիկիններու ու երիտասարդներու: Հետեւաբար, նախատես – ուած կեդրոնացումը գաղթական ամուրի աշխատաւորներու, եկեղեցիին կողքին, որ կէթօ–ի մը յիշեցումը կը պարզէ, կրնայ անապահովութեանց եւ բախումներու դուռ բանալ, բաներ, որոնք դժբախտա – բար հաստատուած եւ նկատուած են այլ վայրերու մէջ:

Նիս, Փետրուար 1, 1982

(*) - *Ատիքա* Հայկական Թաղի Շահերու Ընկերակցութիւն·

(**) - *Քատիմ* Մատլէն Թաղամասի Շահերու Պաշտպան Կոմիտէ·

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՖՐԷԶՆՈՅԻ պետական համալսարանի հայագիտական ամպիոնի գարնան դասընթացքները կը բովանդակեն հետեւեալ առարկաները՝ ներածութիւն հայկական ուսմանց, հայ բանաստեղծութիւն՝ հին դարերէն մինչեւ այսօր, հայկական չարժարուեստը՝ Ռուբէն Մամուլեանի, Սերգէյ Փարաճանովի, Ռիչըրտ Սարաֆեա – նի, Արամ Աւագեանի եւ այլոց գործե – րուն ընդմէջէն, հայկ· երաժշտութիւն, հայկ· նկարչութիւն, հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն՝ Կիլիկիոյ հայկա – կան թագաւորութենէն մինչեւ այսօր: Դասաւանդութիւնները կը կատարէ ամ – պիոնին վարիչը՝ Փրոֆ· Տիգրան Գու – յումճեան: Դասընթացքին մաս կը կազմէ նաեւ Արշիլ Կորքիի արուեստը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յոյն Ուղղափառ Համայն – քի Առաջնորդարանին մէջ, Յունուար 26–ին, տեղի ունեցած է Միջին Արեւել – քի Եկեղեցիներու Խորհուրդին Լիբանանի անդամ եկեղեցիներու հոգեւոր պետերու հանդիպումը, որուն մասնակցած է նաեւ Լիբանանահայոց առաջնորդը՝ Արամ Եպիս· Քէշիշեան: Օրակարգի հարցերու շուրջ կատարուած խորհրդածութիւններէ ետք որոշուած է Խորհուրդի անդամ եկեղե – ցիներու միջեւ յարաբերութիւնները աւելի սերտացնել, հետեւողական կերպով կապ պահել պետութեան հետ, իսլամ համայնքներու հետ փոխադարձ յարա – բերութիւնները շարունակել, արեւմտ – եան եկեղեցական խորհուրդներ, մար – միններ եւ կազմակերպութիւններ հրա – ւիրել Լիբանան՝ մօտէն ճանչնալու եւ ճիշդ կերպով գնահատելու երկրին կա – ցութիւնը եւ եկեղեցիներու վկայութիւ – նը եւայլն: Կէսօրին ժողովականները ճաշի հիւրը եղած են Յոյն Ուղղափառ Առաջնորդին: Ներկայ եղած են նաեւ Մարոնի, Յոյն Կաթողիկէ, Ասորի Կա – թողիկէ, Հայ Կաթողիկէ, Բողոքական եւ Նեստորական համայնքներու հոգեւոր պետերը:

Յունուար 29-ին, հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը այցելած է նախագահ Իլիաս Սարգիսի, որուն փոխանցած է Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդին մտահոգութիւնը երկրին մէջ շարունակուող անապահովութեան եւ ազգային համերաշխութեան ուշացման դծով: Նախագահը գնահատած է Խորհուրդին դերը շրջանէն ներս ու մանաւանդ՝ Լիբանան, մաղթելով որ եկեղեցիները աւելի գոր – ծօն մասնակցութիւն ունենան Լիբանանի վերականգնումին մէջ: Պատուիրակու – թեան մաս կազմած է նաեւ Լիբանանահա – յոց առաջնորդը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Այն օրէն ի վեր գիշերները Կարպիս ու կ'եւլէր Առաքելի գինետունէն: Այդ տեղ կառապաններուն եւ մսավաճառ Կիւրեղի հետ յաճախ կը տօնէին յաղթանակները Սպիտակ Ձիաւորին: Այդ կերպով հիւսիսէն, հարաւէն եկող կառապանները իրարու աւելի կը մտերմանային: Հաճի Մուսայի պարտութեան գիշերը Կարպիս այնքան գինով էր եւ ուրախ, որ նոյնիսկ սկսաւ ազգային երգ մը երգել:

Այդ երեկոյ Կարպիս Առաքելի գինե – տունէն ներս մտաւ, երախայի մը պէս յուզուած: Այո՛, այո՛, իր աչքով տեսած էր կտրուած գլուխը՝ ձողի մը ծայրէն կախուած:

Այնտեղ էր կառապան Միքօն՝ Իզմիրու – մէն նոր վերադարձած: Հոն էր մսավաճառ Կիւրեղը եւ ուրիշ մօտիկ ծանօթներ, որոնց հետ գաւաթ պարպած էր Սպիտակ Ձիաւորի յաղթանակներուն համար: Լուռ էին: Կառապան Միքօն եւ մսավաճառ Կիւրեղը այն տեսակ դէմք առած էին, որ կ'ըսես իրենց կեանքերուն մէջ առաջին անգամն էր որ կը մտածէին:

– Օղի մը, Առաքել:

Կը խմէին յաճախ, կարծես իրենց վիշտին մէջ աւելի խորանալու համար:

– Օղի մը, Առաքել, – Կարպիս աւելի չկրցաւ ըսել, որովհետեւ այնտեղ էր նաեւ փողոցի գիշերային թուրք պահակը, որ գինովցած՝ Առաքելին հետ կը խօ – սէր:

Պահակի լեզուն թանձրացած էր ար – դէն, կը խօսէր Պէքիրի կնոջ՝ Զարէի գեղեցկութեան մասին·

– Վալլահի, Առաքել, ձեր Սպիտակ Ձիաւորը չմեղադրեցի, երբ էդ քրտու կինը տեսայ: Մէկ գիշեր մը, Առաքել, մէկ գիշեր մը, յետոյ գլուխս անոր թող հալալ ըլլայ:

- Օղի մը, Առաքել, – այս անգամ Ճանճոտ Պօղոսն էր, որ իր գոյութիւնը կը զգացնէր:

Պահակը խօսեցաւ նաեւ, որ Սէլիմ Պինպաշին ու Զարէն այդ գիշեր հիւր են վալի փաշային, որ սաղանդարներ կան – չել տուած է:

Գրեթէ ամէն գիշեր այդ պահուն պա – հակը ներս կը մտնէր եւ, գլուխը տաք – ցընելէ յետոյ, կը հեռանար՝ ձեռքի փայտը յատակին զարնելով ու ոտքերը փար – տելով:

*Երբ պահակը հեռացաւ, **Կարպիսը, Մի**քօն եւ մսավաճառ Կիւրեղը անկիւն մը գլուխ գլխի եկան: Լապտերին լոյսը աղօտ էր եւ կարմիր: Առանձնացան այն անկիւնը, ուր ծանր վերարկուի մը պէս գինով ինկած էր Ճանճոտ Պօղոսը: Ան Առաքելի գինետան անհրաժեշտ մէկ առարկան էր կարծես, միշտ նոյն տեղը, ծանր ու խոշոր վերարկուով: Լապտերի լոյսին տակ անոր քիթը կ'ըսես աւելի կը խոշորնար եւ աւելի կը կարմրէր: Անոր հետ ոչ ոք կը խօսէր այնպէս, ինչպէս ոչ ոք պիտի ուզէր խօսիլ սեղանի մը կամ խսկէմլէի մը հետ:*

Ճանճոտ Պօղոս, ատեն ատեն աշխարհի եւ մարդոց մէջ իր գոյութիւնը զգացնելու համար, ձայն կուտար·

- Օղի մը Առաքել:

Այդ ձայնին մէջ ինքն ալ կը զգար, որ կ'ապրէր: Եւ քանի որ կը շնչէր, կ'ուզէր նորէն խմել՝ միայն չմտածելու համար: Գիշեր ժամանակ եթէ շուն մը չէր փողոցի մը մէջէն եւ կամ պատի մը քովէն անցնողը, անտարակոյս Ճանճոտ Պօղոսն էր: Գինետան մէջ եթէ սկսէր կիներուն հայհոյել, այդ նշան էր որ քիչ խմած էր· ան դժոխքի չափ ատելութիւն ունէր կիներու հանդէպ:

Պահակները չէին կրնար երեւակայել գիշերը՝ առանց Ճանճոտ Պօղոսի գինով սիլուէթին: Անոր ձեռք չէին զարներ այնպէս, ինչպէս միւսիւլման պահակներուն համար մեղք էր շուները անհանգստացընել: Անոր քնանալու վայրը առհասարակ պղնձագործներու շուկան էր: Պահակները երբեմն կը սիրէին լսել անոր հայհոյու – թիւնները: Եւ Ճանճոտ Պօղոս, գլուխը վեր առած, անխնայ կը հայհոյէր, երբ չար պահակ մը իր մօտէն անցած ժամանակ ձեռքի փայտը յատակի քարերուն կը զարնէր ժիր՝ զինքը արթնցնելու հա – մար:

(Շար· 501)

Այրի Տիկին Արմինէ Սինանեան, Տէր Տիկին Արման Սինանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժերար Սինանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լըքօզ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Թոմասեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սեդա Թադւորեան (Պուլկարիա), Տէր եւ եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, խնամիին եւ բարեկամին՝

ՀԱՅԿԱԶ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ
(Պարտիզակցի)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ փետրուար 9-ին, 66 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, փետր. 12, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սինանեանի եւ զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր պատուոյ անդամներէն (Պէյրութ) Պուրճ – Համուտի քաղաքապետ՝

ՅԱԿՈԲ ԱՇՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Փետր. 14, Իսիի Ս. Մարիամ-Աստուածածին Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Վահան Էլմայեանի մահուան (Պէյրութ) քառասունքին առթիւ, Միհրան Էլմայեան հետեւեալ նուէրները ըրած է Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ միջոցաւ. – 200-ական ֆրանք Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Աղջկանց վարժարանին եւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Յովսէփ Իննէճեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շարլ, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Կէօնճեան 200-ական Ֆ., Տիկին Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շուշանեան 100ական Ֆ., Նաճառեան ընտ., Տէր և Տիկին Տէր-Սահակեան, Էնէգեան ընտ., Գէորգ Թիրէքեան, Արտաշէս Յովհաննէսեան, Մարկոսեան ընտ., Ժանօ Յովհաննէսեան 50ական Ֆ., Պօղուքեան Գառնիկ 30, Ջապէլ Պէտիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Արամ Պետիկեան 300, Տէր եւ Տիկին Ասատիկ Աչճեան 100, Տիկին Մամուզեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետիկեան, Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան 50-ական Ֆ., ընդհ. հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ասատիկ Աչճեան 100 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր կնոջ՝ Արտեմիս Ղազարեանի մահուան 2-րդ եւ իր անմոռանալի ուսուցչին՝ Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 25րդ տարելիցին ի յիշատակ Միսաք Միրզէ 500 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Կիւլէզեան (Կոնեաէն) 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մարսէյլի Տարօնի Հայր. Միութեան վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. հայրենակից Եղիազար Մելքոնեանէ (Տարօնցի) իր կնոջ՝ Վարդուհիի ապաքինման առթիւ:

×

Այրի Տիկին Աղնիւ Սարգիսեան եւ զաւակները, իր ամուսնոյն եւ իրենց հօր՝ Մարգարի (Տարօնցի) մահուան 31-րդ տարելիցին առթիւ (Փետր. 1, 1951) 50 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Ջապէլ Պէտիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեանէ 100, ընկ. Բարիզ Արմաղանեանէ 30, ընկ. Բարէզ Արմաղանեանէ մասնաճիւղիս նուէր 50 Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ իր դըպրոցին. – Տիկին Հեղինէ Թորոսեան 100 Ֆ. իր ամուսնոյն մահուան 10-րդ տարեդարձին առթիւ, Հայկազ Յակոբեան 50 Ֆ. Մարսէյլ մահացած Հ. Գրիգորեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Մարկոս Նաճարեան 100 Ֆ. իրենց սանուկին Պօղոս Աճեմեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ռատիկեան 300 Ֆ. իրենց զաւկին Լօրանի ծննդեան առթիւ, Տիկին Էլէն Կարապետեան 500 Ֆ. իր տղուն Բաթրիքի եւ Նատին Եմէնճեանի ամուսնութեան առթիւ, Տիկին Եղիսաբէթ Այանեան իր փեսային ապաքինման առթիւ 100 Ֆ.:

MENSUEL ARMENIEN CHERCHE

SECRETAIRE DE REDACTION
PLEIN TEMPS
POUR LYON
HOMME OU FEMME
MINIMUM 30 ANS
BILINGUE FRANÇAIS/ARMENIEN
POUR DEBUT MARS 1982
ECRIRE LETTRE MANUSCRITE
AVEC C.V. ET REFERENCES A
FRANCE-ARMENIE
c/o ARCHI PLUS
11 RUE ROYALE
69001 LYON

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Փետրուար 18, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ եւ նոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ բանախօսութիւն երեկոյեան ժամը 21-ին:

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլ, վարչութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18, առաւօտեան ժամը 10-ին տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Վարդանանց Տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ՝ Նշան քհնյ. Գույումճեան (Հոգեւոր հովիւ Պուլվառ Օտտոյի):

Կը քարոզէ՝ Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեան (Հոգեւոր հովիւ Սէն Լուի):

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի:

Իսկ երեկոյեան ժամը 21-ին նոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ:

Այս զոյգ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն ազգային մեծ տօնին:

ՃԱՀԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
«ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՃԱՀԱՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանիցս տպուած,
միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

յուշի եւ յարգանքի երեկոյթ մը ի պատիւ ֆրանսահայ անուանի արուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

եւ

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

փետր. 28, Կիրակի, ժամը 15,30-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան, Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը սրահը
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Կը նախագահէ՝
ԱՐԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Կը խօսին՝
Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ
Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ

Կ'ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երկիղի վրայ առնուած արտասանութիւնները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Էֆիզեան – Քարբանթիէ – Խըտըշեան – Լաշասանյը – Զարուհի Անտոնեան – Արաքսի Գմբէթեան – Սարգիս Պօղոսեան:

Բեմասիրաց Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի՝

«Վարժապետին Աղջիկը»

Դերակատարներ՝ Զարուհի Անտոնեան, Նուրհան Սարգսեան, Միհրան Անտոնեան:

Մուտքը ազատ է:

Այս առթիւ Ալեք Մանուկեան սրահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ս. ԺԵՐՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 14, ժամը 13-ին Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցիի սրահին մէջ՝

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

հայկական համադամ կերակուրներ, սիրայօժար պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement : V. Sarkissian et L. Baghdassarian
du 19 avril au 4 mai
Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM
circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

RESTAURANT
EREVAN

ՀԱՑԱՏՈՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ

իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝
կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՄԻԱՅՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ
ՎԻԳԷՆ
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.105 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 105

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՄԱՍԱԼ»Ը ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ստորեւ «Հիւրրիյէթ»ի նշանաւոր թերթօնին վերջին մասը, լոյս տեսած՝ թերթին փետր. 7-ի թիւին մէջ :

×

Փետրուար 12, 1973, ժամը 14.00 : Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանին մէկ պատուհանին ապակին դուրսէն նետուած առարկայով մը խորտակուեցաւ : Այդ առարկան կարմիր մելան պարունակող կաղամար մըն էր եւ մէջէն նիլոնով ծածկուած գրութիւն մը ելաւ. – «Արեան դէմ արիւն կ'ուզենք» :

Հայ ահաբեկչական շարժումը այս դէպքով Ամերիկայէն Եւրոպա ցատքեց եւ Հայերը այս դէպքէն շաբաթ մը վերջ փետրուար 19, 1973-ին Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանէն հարիւր մեթր հեռու, առաջին «Վրէժի Ցուշարձան»ը կանգնեցին : Ասոնք ինծի ըսաւ գերման գաղտնի սպասարկութեան պաշտօնեայ Տիպէտ Շթում, երբ իրեն հարց տուի թէ հայկական գործունէութիւնը Ամերիկայէն ե՞րբ Եւրոպա անցաւ :

Գերման գաղտնի սպասարկութեանց տեղեկագիրներուն համաձայն, Գերմանիոյ մէջ հայկական կազմակերպութիւններ գոյութիւն չունին : Կան միայն հայ ընտանեկան հաւաքականութիւններ, եւ եթէ Գերմանիոյ մէջ հայկական արարք տեղի ունենայ, ոստիկանութիւնը կարող է յանցաւորները կարճ ժամանակի մէջ ձերբակալել : Իսկ Թուրք դիւանագէտները շատ լաւ պաշտպանուած են :

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՀՆԳԱՆԿԻՒՆ»Ը «ՎՐԷԺԻ ՏԱՐԻ – 1982»

Հայերը 1982-ը «67-րդ վրէժի տարի» յայտարարեցին : Միջազգային քաղաքական եւ գաղտնի սպասարկութիւններու կողմէ առնուած լուրերուն համաձայն, նոր փլանին անունն է «Մահուան Հնգանկիւն» :

Ցարդ Հայերը սպաննեցին Տանիշ Թունալըկիլը, Իսմաիլ Էրէզը, Թահա Ծարըմը եւ Պէշիր Պաշճըօղլուն : Նոր նշաւակնին հինգերորդ Թուրք մեծ դեսպանի մը սպանութիւնն է : Հայերը երկու անգամ փորձեցին «Մահուան Հնգանկիւն» փլանը իրագործել, բայց չյաջողեցան : Դեսպան Սուաթ Պիլկէ Միլանոյէն եղած լրատուութեան մը շնորհիւ ազատեցաւ, իսկ Տօղան Թիւրքմէն Հայոց զինեալ յարձակումին ենթարկուեցաւ, բայց չմեռաւ :

Այս անգամուան մարդը ո՞վ պիտի ըլլայ : Մահափորձերը ո՞ւր եւ ե՞րբ պիտի կատարուին :

Վերի հարցումներուն պատասխան գտնելու մօտ կարգ մը երկիրներու գաղտնի սպասարկութեանց պատասխանատուներուն հետ տեսնուեցանք եւ առինք հետեւեալ արդիւնքը.

1.– Ըստ Ֆրանսացիներուն Հայերը գործած են միշտ այնպիսի շրջանի մը, որ կարելի ըլլայ իրենց ձայնը լաւագոյնս լսելի դարձնել : Հայ ահաբեկիչները ուրիշ գաղտնի կազմակերպութիւններու հետ կը գործակցին, ինչ որ ոստիկանութեան գործը կը դժուարացնէ :

2.– Զուիցերիացիներուն համաձայն երկրին մէջ պէտք եղած բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են. սակայն առընթեր Թուրք պատասխանատուներն ալ իրենց շրջանակին մէջ պէտք է պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնեն :

3.– Իտալացիներուն համար «Մահուան Հնգանկիւն»ը Հայերուն մէկ խաղն է. ըստ իրենց մեծ դեսպանները թիրախ ցոյց տալով՝ ուրիշ դիւանագէտներու վրայ յարձակումներ պիտի ըլլան :

4.– Ըստ գերմանական ոստիկանութեան, որ հայկական գործունէութեան բացարձակ հակառակ է, Թուրք դիւանագէտները կը պաշտպանուին այնպէս՝ ինչպէս գերման Հանրապետութեան նախագահը :

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Հայ միլիթաններու ամէնէն աւելի գործած երկիրներու գաղտնի սպասարկութեանց պատասխանատուներուն հետ կատարուած շփումներուն արդիւնքը հետեւեալն է. –

Կազմակերպուած հայկական ահաբեկչութիւնը 1979-էն սաղին յարձակումներն ու ոճիրները աւելցուց : Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Փարիզը եւ Լիոնը բանակատեղի ըլլալով, 13 արիւնալի յարձակումներ կազմակերպեցին : Ասոնցմէ հինգը Փարիզ, երկուքը Զուիցերիա, երկուքը Իտալիա, մէկը Աթէնք, մէկը Սիտնէ, մէկը Լահէյ, մէկը Քոփընհակ, վերջինն ալ Լոս – Անճըլըսի մէջ տեղի ունեցան :

Թուրք պատասխանատու մը այս նիւթին մասին սապէս կը խօսի. –

«Հայ կազմակերպութիւնները կ'աշխատին իրենց յանցանք գործած երկիրներու դատարանները իբր փրոփականտի միջոց գործածել : Անոնք նոր խաղի մը ետեւէ են : Յարձակումներու մասնակցելով բանտ մտնել եւ դատավարութեան միջոցին հայկական փրոփականտը ընելու թաքթիքը կը կիրարկեն : Չէզէճիութեամբ եւ քոմիթէճիութեամբ համբաւաւոր Հայերուն փրոփականտի նոր մեթոտն է՝ «ոճիրի միջոցաւ իրենց նպատակներուն փրոփականտը» :

×

ՀԱՅԿ. ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս գրութիւնն ալ լոյս տեսած է «Թէրճիւման»ի փետր. 7-ի թիւին մէջ եւ կը կրէ Աhմէտ Գապաքլըի ստորագրութիւնը.

Նահատակ դիւանագէտ Քէմալ Արըքանին համար ալ «ազգային յուղարկաւորութիւն» կատարուեցաւ : Այս արարողութիւնները ինչպէս ցաւերը, նոյնպէս ոխերն ալ կը սրեն : Նոյնիսկ «Հայ չէթէներուն դէմ անկարող ենք»ի նման բարդոյթներ ալ կը ստեղծեն :

Պէտք է անպատճառ բան մը ընել, ապա թէ ոչ անձնական ելոյթներ կրնան պատահիլ՝ որոնց առաջքը առնել անկարելի պիտի ըլլայ : Օտար երկիրներու պատասխանատուները պէտք է ազդարարուին որ հոն ապրող եւ բարկութեան ազդեցութեան ենթակայ Թուրքերուն ձեռքէն՝ օր մը արկած մը կրնայ ելլել :

Նախապէս գրած էի թէ դուրսը չարունակ գրգռուող չէթէները հանդարտեցնելու համար հայ փոքրամասնութեան պատրիարքին եւ պարագլուխներուն շատ գործ կ'իյնայ : Անոնք պատուիրակութիւններ ղրկելով Եւրոպայի եւ Ամերիկայի իրենց ազգակիցներուն, գործին ծանրութիւնը հասկցնելու են : Զայնասփիւռներէ եւ հեռատեսիլներէ ամէն լեզուով խօսելով պէտք է ըսեն.–

«1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը վարնոց հէքեաթ մըն է : Բայց եթէ չէթէները շարունակեն այսպէս գործել ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ իրականութիւն մը պիտի ըլլայ» :

Ամէն մարդ այս հայրենասիրութիւնը եւ պատուաւորութիւնը Թուրքիոյ Հայերէն կը սպասէ : Արդէն հայ հայրենակիցներուս զգացումներն ալ այսպէս են, ինչպէս որ հայ էսնաֆներուն բաներբը եղող լրագրող Լեւոն Փանոս Տապաղեան ալ քանի քանի անգամներ գրած է :

Տօչէնդ Թահսին Տուրու ալ, այս տեսակէտը մեզի սապէս գրած է.–

«Ըլլայ Թուրք կառավարութիւնը, ըլլան Թուրք գիտութեան մարդիկը եւ բարեկամ օտարները հայկական հարցին մէջ ոչ մեր սերունդին, ոչ ալ մեր փառաւոր նախնիքներուն որեւէ յանցանք չունենալը ... խնդիրը յարուցանողներուն դարերէ իվեր մեզ հետ ապրող, նոյնիսկ Օսմանեան կայսրութեան ժամանակ ամենաբարձր պաշտօններու հասնողները ըլլալը կարելիին չափ բացատրելու կ'աշխատին : Բայց Թուրքիա ապրող հայ փոքրամասնութեան եւ իրենց կրօնապետներուն իսկական իմաստով այս աշխատութեան մասնակցած ըլլալնուն չեմ կարող հաւատալ :

Գալով «ջարդ»ին եւ «ցեղասպանութեան» աշխարհի հանրային կարծիքին տարիներ ամբողջ հրամցուելիք նիւթեր կան : Ասոր համար մեր դիւանագէտներն ու դուրսը պաշտօն վարողները հոգւով մարմնով պէտք է աշխատին :

Տակաւին չկրցանք «Հայոց Ջուլում» - ներուն մասին անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն գրուած լուրջ գործ մը պատրաստել : Այս իրականութիւնները, զորս ամբողջ աշխարհին պիտի սորվեցնենք, հաւանաբար ամէնէն աւելի հայ երիտասարդներու աչքը պիտի բանան :

Այսպէսով ալ Թուրքիա Թուրք դիւանագէտներու սպանութիւնով իրենց պատրաստած հայութեան ինքնասպանութեան շարժումին ալ առաջքը առնուի :

Այսօր կարճ տեղեկութիւն մը ըլլալով Sungur Harova-ի իր հօրմէն եւ մեծ հօրմէն լսելով պատմած կարգ մը վայրագութեանց պատկերը պիտի ներկայացնեմ.

«Հայ քոմիթաճիները Վանի մէջ Թուրքերը խողխողելով մսավաճառի խանութներուն մէջ ցուցադրեցին : Էրզրումի մէջ խալամները մզկիթներու մէջ լեցնելով կրակի տուին : Տրապիզոն, Կիրասոն, Սամսոն եւ Թօքաթի շրջանները Թրքական գիւղեր կոխելով կին, երախայ եւ ծերունիներուն փորերը ճեղքելով վայրագութիւնները աւելցուցին : Այս կացութիւնը անշուշտ այն ժամանակ ալ համբերութիւնները հատցուցած էր : Պատերազմի մէջ գտնուող մեր պետութիւնը հաւասարիմ ըլլալով ճանչցած իր հայ հպատակներու կողմէ, կռնակէն կը զարնուէր : Մեղք որ այն ատեն ալ հայ կղերականները հայ մեծահարուստներն ու եկեղեցիները կամ լռած էին եւ կամ այս վարնոցութիւններուն բացէն կամ ծածուկ նեցուկ կ'ըլլային :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ազգայնացումներու հարցը վերջնապէս վաւերացուեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ, որ այս անգամ օրէնքը համապատասխան գտաւ Սահմանադրութեան :

ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ քաղաքացիական պատերազմի տեսարաններ կան եւ Համա պաշարուած կը մնայ բանակին կողմէ : Բուռն բախումները ծայր տուած են փետրուար 2-ին, մահմետական Եղբայրներուն եւ սուրիական բանակին միջեւ : Դամասկոսի իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն Միացեալ – Նահանգները, որ կը միջամտեն ներքին գործերու եւ սերտ կապեր ունին մահմետական եղբայրներուն հետ : Կառավարութիւնը, սկզբնական հերքումներէ ետք, ստիպուեցաւ ընդունիլ որ խուզարկութիւններ կատարուած են եւ զոհեր կան : Սուրիոյ իսլամական Յեղափոխութեան բարձր հրամանատարութիւնը գրքոյկի մը մէջ կը նկարագրէ սուրիական իշխանութիւնը հետեւեալ ձեւով.– «Հաֆէզ էլ Ասատ և իր ամբողջ իշխանութիւնը ձեռք առին : Բացարձակ ինքնատիրութիւն մը հիմնեցին որ բռնակալութիւն, կաշառակերութիւն, սարկութիւն եւ խիղճերու մահ կը ցանէ : Շատ դաւաճան գնեցին, պատեհապաշտ իրենց դատին ծառայելու համար : Սականապետութիւն (օլիկառշի) մը հիմնեցին, ներկայացուած յատուկ միաւորներու եւ գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ» : Բաւական սեւ պատկեր մը, թէեւ նախագահ Ասատ շրջանի հազուագիւտ ղեկավարներէն է, որ տարիներէ ի վեր կը տոկայ :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ահաբեկիչներու ձերբակալութիւնները կը շարունակուին նոյն ծաւալին վրայ : Կարմիր Ջոկատներէն 30 նոր անդամներ ձերբակալուած են եւ 163 ահաբեկիչ նկատուածներու դէմ ալ ամբաստանութիւն կայ : Այս վերջինները, որոնք Միլանօ բռնուած են, կը կարծուի թէ Փռիմա Լինէայի եւ «Յեղափոխական Համայնավար Կոմիտէներու» կը պատկանին : Իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւններն են – 4 սպանութիւն, տասնեւութ հոլտ – ըփ, հրացանաձգութիւն մը եւ 25 եղեռնափորձ :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Մարզական կարգ մը ճիւղերու մէջ Հայաստանի բաժակի մրցումները վերջ գտած են, տալով հետեւեալ արդիւնքները. - Սուսերամարտ՝ առաջին հանդիսացած է Ալեքսանդր Գուլամբարեան, իսկ երկրորդ եւ երրորդ տեղերը գրաւած են Արթուր Վարդանեան եւ Վալէրի Գրիգորեան : Լող՝ առաջին հանդիսացած է Միխայիլ Նովիկով : Հրաձգութիւն՝ Ռուբէն Նազարեան, իսկ թեթեւ մարմնամարզութիւն՝ Միխայիլ Նովիկով, Ռոբեր Գալոյեան եւ Ալեքսանդր Բավին առաջին հանդիսացած են :

×

ՃԱՏՐԱԿ

Հայաստանի Ճատրակի Տունը տեղի ունեցած «Դինամօ» մարզական ընկերութեան կազմակերպած խմբային համամիութենական ախոյենութեան մրցումները վերջ գտած են հայ Դինամոյականներու յաղթանակով : Մեծ վարպետութիւն ցուցաբերած են Արշակ Պետրոսեան, Հրաչիկ Թավադեան, Կարէն Մովսիսեան եւ Արտաշէս Մինասեան, որոնք խումբին ապահոված են 20 կէտ : Արշակ Պետրոսեան իրաւունք ստացած է մասնակցելու ընկերութեան ախոյենութեան աւարտականին, որ տեղի կ'ունենայ Լենինգրադ :

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Թիֆլիս տեղի ունեցած ազատ ըմբշամարտի միջազգային մրցաշարքին, որուն մասնակցած են 11 երկիրներու 170 ըմբիշներ, իր ծանրութեան դասակարգին մէջ ախոյեան հանդիսացած է Արշակ Սանոյեան (48 քիլօ), իսկ Գուրգէն Բաղդասարեան (57 քիլօ) եւ Ստեփան Սարգսեան(62 քիլօ) արժանացած են երկրորդ մրցանակի :

×

ՓԻՆԿ ՓՈՆԿ

Լենինգրադ տեղի ունեցած փինկ փոնկի Խորհ. Միութեան անհատական ախոյենութեան մրցաշարքին, Հայաստանի ներկայացուցիչներէն Նարինէ Անտոնեան եւ Անիտա Զախարեան երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացած են :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ Է ԵՒ ՆԱ, ՈՎ ԿՈԽԿՐՏԵԼ Է ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ»

«Պատմութիւնը մարդկութեան ընդար – ձակ եւ բազմապիսի փորձն է, մարդկանց հանդիպումը դարերում: Եւ եթէ այդ կայանալիք հանդիպումը լինի եղբայրական նա անգնահատելի է կեանքի եւ գիտու – թեան համար»:

ՄԱՐՔ ՊԼՈՔ, փաշիզմի դէմ ուղղուած դիմադրական շարժման հերոս, գնդակահարուած է 1944 թուականին Մարտին:

Վերջերս պատեհութիւն ունեցայ ծանօթանալ Անգլիայում լոյս տեսած «Հայկական Հարցը Թուրքիայում» գրքին: Թերթելով այն, հենց առաջին իսկ էջից իմացայ, որ հեղինակը՝ Նեշիտէ Քերիմ Տէմիրը մասնագիտութեամբ մանկավարժ է, գրող եւ, ըստ երեւոյթին, մի մարդ, որը եթէ իրեն ամբողջովին չի նուիրել պատմագիտութեան ուսումնասիրութեա – նը, ապա խորը հետաքրքրութիւն է ցուցաբերում նրա խնդիրների հանդէպ, մասնաւորապէս՝ հայ – թրքական յարաբերութիւնների բնագաւառում: Այդ յա – ւակնութեամբ էլ նա գրել է գիտական եւ առարկայականութեան նկրտումներ ու – նեցող շուրջ 200 էջանոց այս գիրքը, շըռայլօրէն տեղ տալով նաեւ լուսանկար – ներին:

Չեմ ուզում նախապէս գնահատական տալ գրքին եւ գուցէ չարժեր գնահատել նման «հետազօտութիւնը», եթէ ես հե – տապնդէի զուտ գիտական նպատակներ: Քանի որ հեղինակը կին է, մայր, ես իմ պարտքն եմ համարում անդրադառնալ այս գրքին, ունկնդրելով ի սկզբանէ անկաշառ մայրական բանականութեան ձայնին, որը պարտաւոր է նաեւ դիմել այնպիսի անկաշառ վկաների, ինչպիսիք են ճշմարտութիւնը, Խիղճը եւ Արիութիւնը: Արիութիւն ունենալ խօսելու Արդարու – թեան եւ Խղճի անունից՝ յանուն ճշմարտութեան:

Ես եւս մայր եմ միակ զաւակի՝ որդու, մասնագիտութեամբ՝ մանկավարժ, դասաւանդում եմ Թուրքական գրականու – թեան պատմութիւն Երեւանի պետական համալսարանի արեւելագիտութեան ֆակուլտէտում: Իմ կենսագրութեան այս մանրամասները ես բերում եմ, որպէսզի գրքի հեղինակը, եթէ առիթ ունենայ ծանօթանալու իմ յօղուածին, իմանայ, թէ մասնաւորապէս ի՞նչն է դրդել ինձ գրիչ վերցնելու:

Տիկին Տէմիրի գիրքը ոչ առաջինը եւ, դժբախտաբար, ըստ իս, վերջինը չէ «Հայկական Հարցին» նուիրուած, այս – պէս կոչուած, ուսումնասիրութիւնների շարքում· այն Հարցին, որի նկատմամբ վերջին տասնամեակում բուռն հետաքըրքըրութիւն է նկատւում Թուրքական հասարակութեան տարբեր ներկայացուցիչ – ների՝ պատմաբանների, հրապարակա – խօսների, լրագրողների եւ այլ գաղա – փարախօսների կողմից: Բոլոր այդ հը – րատարակութիւններում հայկական Հարցի յետադարձ վերլուծութեան փորձ է արւում: Այդ աշխատութիւնները կար – դալիս, ընթերցողը, որը քիչ թէ շատ ծանօթ է նոր ժամանակների պատմու – թեանը, անմիջապէս բախւում է հեղի – նակների միտումնաւորութեանը, որի նպատակը հասարակական գիտակցու – թեան միանգամայն որոշակի ազգային ստերեոտիպի ստեղծումն ու մշակումն է, այսինքն՝ պատմական փաստերի լիակատար ժխտում ու նենգափոխում, Ապտուլ Համիտ երկրորդի, իսկ յետագայում՝ երիտ – Թուրքերի քաղաքական իրաւակարգի եւ յանցաւոր քաղաքականութեան արդարացում՝ օսմանեան կայսրութեան կազմում գտնուող ոչ – Թուրքական ժողովուրդների նկատմամբ, մասնաւորապէս Հայերի, մի ազգի, որի անուան հետ նոր ժամանակի համաշխարհային պատ – մութեան մէջ առաջին անգամ կապուած է ցեղասպանութեան հասկացութեան գործնական կիրառումը:

Ո՞րն է Թուրք հեղինակների, որոնց Թուին պատկանում է նաեւ Տիկին Քերիմը, մեղմ ասած, ենթակայական մօտեց – ման վտանգաւորութիւնը մեր ժողովրդի պատմութեան ամենաողբերգական եւ Թուրքիայի պատմութեան ամենաամօթալի էջերի առընչութեամբ:Եթէ ես, ի դէմս յիշեալ «հետազօտութիւնների» հեղինակների, գործ ունենայի պատմութեան, մըշակոյթի, քաղաքականութեան բնագաւառներում գիտելիքների բաւարար մակարդակ ունեցող մասնագէտների հետ, ապա հարկ կը համարէի բանավիճել բարձըր գիրքերից, կը դիմէի լայնօրէն յայտնի եւ ապա գիտական շրջաններում քիչ յայտնի արխիւային փաստաթղթերին, բազմաթիւ պետական ու քաղաքական գործիչների, գիտնականների, գրողնե – րի, մի խօսքով, բոլոր նրանց անկողմնակալ վկայութիւններին, ում մէջ արթուն էր խիղճը եւ պատասխանատուութեան զգացումը մարդկութեան հանդէպ, կը դիմէի գոյութիւն ունեցող մեծաքանակ գիտական, քաղաքական, գեղարուեստական, հրապարակախօսական եւ յուշագըրային գրականութեանը՝ կենդանի վկային ու մերկացնողին բոլորը այն չարա – գործութիւնների ու յանցագործութիւն – ների, որոնց երբեւէ ընդունակ էր այն – պէս անարդարացիօրէն մարդ կոչուած արարածների հրէշաւոր երեւակայութիւ – նը:

Ես հնարաւորութիւն չունեմ մեքենա – գրական մի քանի էջի վրայ յիշատակե – լու ամբողջ աշխարհին յայտնի, տարբեր ազգութիւնների պատկանող բոլոր այն գործիչների ու մտածողների՝ ազատու – թեան, հաւասարութեան, եղբայրութեան ու դեմոկրատիայի հաւատարիմ ջատա – գովների անունները, որոնք խորին զայ – րոյթով եւ ակտիւօրէն հանդէս էին գա – լիս հայկական ցեղասպանութեան դէմ, քանզի լոկ այդ անունների եւ բանիւ ու գործիւ նրանց գործողութիւնների թը – ւարկումը կը կազմէր ոչ թէ մէկ, այլ մի քանի հատոր: Նրանց պայծառ յիշատակի առջեւ գլուխ են խոնարհում իմ բոլոր այն ժամանակակիցները, որոնք ատում են նախայարձակումը՝ նրա ամէն դըր – սեւորումներով, դատապարտում են ազգային կեղեքման եւ ցեղամոլական խըտրականութեան ցանկացած ձեւերը երկ – րագնդի որ կէտում էլ դրանք հանդէս գալու լինեն: Նրանց գործունէութիւնը հաստատուն եւ պատուաւոր տեղ գրաւեց քաղաքական խաւարամտութեան եւ մարտաչունչ յետադիմութեան դէմ առաջա – դէմ մարդկութեան պայքարի պատմու – թեան ոսկէ մատեանում:

Նրանց շարքում կան նաեւ Թուրքեր: Ես այդ փաստը շատ բարձր եմ գնահատում, քանզի հենց ՆՐԱ՛ՆՑ եմ համարում Թուրք ժողովրդի խիղճը, նրանց, ովքեր քաջութիւն ու համարձակութիւն ունեցան իրենց ազգը վերահեղինակաւորել համաշխարհային հասարակայնութեան աչքում: Նրանցից է պարզ ու կիսագրագէտ չեթեպաշի Էյուպօղլի Ղաւիրը, որին, երբ 1915 Թըւականին Մալխին նահանգապետ Թահսին պէյը հրամայեց տեղի Հայերին ուղեկցել մինչեւ Քեմախ եւ ճանապարհին մասնակցել նրանց վրայ Քրտերի յարձակմանը, աղնուօրէն յայտարարեց· «Դու ինձ հրամայում ես ձեռքերն ու ոտքերը կապոտած ոչխարներին ու գառներին ըս – պանդանոց տանել, դա ինձ ոչ – սազա – կան դաժանութիւն է: Ես զինուոր եմ, ուղարկիր ինձ թշնամու դէմ, թող կամ նա ինձ գնդակով խոցի, եւ ես քաջաբար կ'ընկնեմ, կամ ես նրան կը յաղթեմ եւ կը փրկեմ երկիրս, իսկ ձեռքերս աղտոտել անմեղների արեան մէջ՝ ես չեմ կարող»:

Դրանք երիտթուրքական գործիչ Մեվլան – զատէ Ռիֆաթի վկայութիւններն են, որոնց մէջ հաստատւում է, թէ ցե – ղասպանութեան «նոյնիսկ մակերեսային նկարագրութիւնը չի կարող լիակատար պատկերացում տալ այդ սարսափելի չարագործութեան մասին»:

Դրանցից են ամենալաւատեղեակ ականատեսներից մէկի՝ Թուրք պաշտօնեայ Նայիմ – պէյի յուշերը, որի ձեռքերով անցել են մեծ քանակով գաղտնի փաս – տաթղթեր· «Ես կարծում եմ, որ Հայերի տեղահանութեան ու Եղեռնի պատմու – թիւնը ... իրեն հաւասարը չունի մինչեւ օրս գրուած անմարդկային արարքների մասին պատմութիւնների շարքում: Թուրքիայի լայնարձակ տարածքի որ անկիւնն էլ նայես, որ խորն ձորն էլ հայեացք նետես, ամէնուր կը գտնես ամենադաժան կերպով մորթոտուած ու այլանդակուած Հայերի հազարաւոր դիակներ ու կմախքներ»:

Էլ չեմ խօսում ողջ մնացած Հայերի կողմից վկայուած այն փաստերի մասին, երբ նրանց դրկից Թուրքերը՝ հասարակ աշխատաւորներ ու հողագործներ, իրենց տանն էին թաքցնում ամբողջ հայ գեր – դաստաններ, «անհաւատներին» փրկելով իրենց իսկ զազրած հայրենակիցներից՝ «նոյն հաւատին պատկանող եղբայրնե – րից»:

Տիկին Տէմիրի համար գուցէ բաւակա՞ն են իր այդ արինակիցների դառը խոստովանութիւններն ու վկայակոչած փաստերը: Իսկ նրանց գուցէ Թուրքիայում չե՞ն դասում անեղծ մահմետականների շարքը, այլ համարում են ազգի ու հաւատի դաւաճաններ:

Այդ դէպքում ինչպէ՞ս են վերաբերւում նման հեղինակները Քեմալ Աթաթիւրքին, մարդու, որի անուան հետ են կապուած Թուրքիայի ազգային ինքնուրոյնութեան սկզբունքները, իր բառերով՝ «խաղաղութիւն երկրում, խաղաղութիւն ամբողջ աշխարհում»:

Ահա թէ ինչ է ասել Աթաթիւրքը 1919 թուականի Յունուարին Պոլսի զինուորական դատարանի առաջ· «Մերոնք կատարեցին չլսուած յանցագործութիւն. նրանք հաստատել էին բռնակալութեան բոլոր ձեւերը, կազմակերպել տեղահանութիւն եւ կոտորած: Վառել են երեխաներին՝ նրանց վրայ նաֆթ լցնելով, ոտքերն ու ձեռքերը կապոտած ծնողների աչքի առաջ բռնաբարել կանանց ու ջահել աղջիկներին, մանուկներին խլել հայրերից ու մայրերից, բռնագրաւել շարժական ու անշարժ գոյքը, Միջագետքում թշուառութեան մէջ գտնըւող մարդկանց աքսորել են՝ ճանապարհին գործադրելով ամէն տեսակի դաժանութիւն:

Նրանք հազարաւոր անմեղ մարդկանց նաւակներն են նստեցրել ու ջրախեղդ արել ծովում ... Սովահար ծերունիներին ստիպել են ամիսներով քալել՝ քշելով հարկադրական աշխատանքի: Նրանք կանանց չպրտել են հասարակաց տներ, այնպիսի սոսկալի պայմանների մէջ դրել, որոնք նախորդը չունեն եւ ոչ մի ազգի պատմութեան մէջ»:

ՄԵՐԻ ՔՈՉԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

… ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՀԱՍՆԵՍ ՆԱԽԱՊԱՊԵՐԻԴ

Հեղինակ՝ ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆ

Ժամանակակից հայ միտք մատենաշար Թիւ ', Նիւ - Եորք 1982 ·

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՄԷԿԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Ես կը հայհոյեմ: Սատանան գործս դէշ կը տանի· յետոյ քեզի կուգամ· տունը չես ըլլար· ո՞ւր կ'ըլլաս արդեօք, Աստուած: Անգամ մը որբի մը համար եկայ, անգամ մը իմ չունիս ծեծած էին՝ եկայ, անգամ մըն ալ մեր ժողովուրդը կը հանէին գիւղէն, եկայ· դուն բնաւ տանդ մէջ չէ՛ս ըլլար: Անշուշտ, իրաւունք ունիս· շատ գործ կայ, շատ գործ· տան մէջ կը կեցուի՞:

– «Այս գիւղի ճամբաներէն սկսած են պզտիկ սատանաներ անցնիլ· թզուկ թըզուկ սատանաներ· ականջնին ոլորէ՛, թող ուրի՛շ տեղ երթան· է՛, չեմ ըսեր· դուն գիտե՛ս· մեծով պզտիկով թող Հո՛ն երթան:

– «Իրաւ որ Ցորը մեղք էր· իրաւ որ հայ ժողովուրդը մեղք է· դուն այնքան շատ տեղ ստեղծած ես, դուն առանց տեղի տեղ ձգած չունի՛ս, դուն հայ ժողո – վուրդին համար տեղ չե՞ս ստեղծած· արեւի կտոր մը, ջուրե՛ր, լեռնե՛ր: Ստեղծած ես· եւ մեզի համար· տո՛ւր մերինը մեզի»:

– «Յայտնի է, որ Թոմաս այս գիշեր սովորականէն աւելի պիտի խմէ· տխուր դէմք մը ունի եւ քանի մը բաներ ալ պիտի ըսէ դեռ, ամէն անգամուան իր ըսածներուն վրայ· ծօծրակը քերեց, յետոյ ականջին տակը, որով՝ չի կրնար աւելի չըսել: Թերեւս մինչեւ առտու ծոյլ անձրեւ մըն ալ տեղայ դաշտերուն վը – րայ· թող տեղայ· իրիկունն ալ պիտի քերէ ծօծրակը, ականջին տակը ու պիտի ըսէ·

– «Ատիկա պատկերն է մեր հին տու – նին· քրտնած լուսանկար մը: Հին շէնք մըն էր, շատ հի՛ն շէնք մը· Մեծ հօրս հայրը շինել տուած էր զայն, Մեծ Ճամբուն եզերքը, եկեղեցիին աջ կողմը, քովիկը: Միշտ փլելու վրայ էր· ամէն որոտումի կը վախնայինք, կ'ելլէինք դուրս, բայց չէր փլեր· կը սպասէր որ հարստանանք եւ նորոգենք զինք· որքա՛ն հաւատարիմ մնաց մեզի· բոլորը մեռան եւ ինք չփլաւ: Մեծ հօրս դագաղը այս տան մէջ զամեցինք մեծ մայրիկս այս տունէն, ձախ կողմի սենեակէ՛ն տարինք գերեզման: Յունուարի ցուրտ առաւօտ մըն էր, աշխարհը ձիւնով լեցուած, բլուրներուն վրայ թափառող Հայերու ձայն: Փորեցինք ձիւնը, հողը, թաղեցի՛նք:

– Երանի՛ թէ ե՛ս ալ մեռնէի, - ըսաւ իմ պապուկս· այսօր երկինքին ճամբան այնքան լուռ է, սպիտա՛կ, մաքո՛ւր: Մահը տարուէ տարի տարաւ բոլորը· Աստուա՛ծ, քովդ են, ըսէ որ ես մինակ եմ, մինակ ու պանդուխտ:

– «Աղքատ թէ հարուստ՝ մենք այսպէս՝ ենք, Տէր: Պաշուրին հողին վրայ կա – թի՛լ չէր իյնար, գիտես· չունէր՝ որ վը – րան կաթիլ իյնար· ներողութիւն, հաշ – ունենք ափ մը բակը իրեն հող· կրնա՞ր երկու ոտքով կենալ անոր վրայ· որով՝ մէկ ոտքը միշտ ուրիշի հողին: Իր խրճիթը շատ ցած էր, շատ բարձր բլուրի մը ծայրը, մօտը՝ հին Վանքի փլատակնե – րուն: Եկաւ հօս, բոլորին հաւասար տուն առաւ եւ հող: Երէկ չէ առջի օր, ի՛նքն ալ դժգոհ էր· արդէն, խօսքը երկուքիս մէջ, ամէնէն դժգոհը ինքն է, Պաշշո՛ւ – րը: Թէեւ ինք բնաւ չէր տեսած, բնաւ չէր գիտեր, բայց ուրիշները կ'ըսէին իրեն, թէ աշխարհը մեծ է ու դրամո՛վ կը դառնայ:

– «Հիմա կը հաւատայ· այն ատեն չէր հաւատար· կ'ըսէր· - Երեւի այս ալ հէքեաթ մըն է, չարչի Սանճարին պատմած տարօրինակ հէքեաթներէն մէկը: Պաշ – շուր իրաւունք ունի այստեղի կեանքէն դժգոհելու: Ո՞ւր է հօս ծառ, պարտէզ, բարձր տեղ: Ան իր խրճիթը սորված էր չափել, ոչ թէ բլուրին գագաթէն սկըս – եալ, այլ անոր ճիշդ ստորոտէն· եւ իր խրճիթը բարձր էր վարի հարուստ տու – ներէն, հեռաւոր պարտէզներէն, հեռա – ւոր ծովէն: Կրնա՞յ սակայն իր դժգոհութիւնը բացատրել· այլը բէնէն չի կրնար զատել: Դո՛ւն պէտք է գիտնաս, Աստուած, դո՛ւն, այս ժողովուրդին դժգո – հութեան բուն կէտը»:

Կէս գիշեր պիտի ըլլայ եւ Թոմաս դեռ պիտի շարունակէ խմել, պիտի շարունակէ խօսիլ·

– «Այնճար հաւասար է հազար տունի եւ տասը հազար տեսակ տառապանքի: Քիչ կը ճաշենք եւ շատ կը մեռնինք· մեր վրայ ինկած են դեղնութեան բոլոր երանգները, անծանօթ գորշութեամբ զանազան ներկեր: Մեռելի կոչնակը արգիլուած է բոլորովին, որպէսզի ապրելու տրամադրութիւնը չխաթարուի գիւղին մէջ: Պիտի երթա՛նք հողին, բայց քիչ մը ուշ երթանք, Աստուած: Ատիկա ըսէ՛ մահուան, կը լսէ՛ քեզի: Թող Աստուած, քու կամքդ ըլլայ եւ ոչ թէ աղքատ Թոմասին, որ օղի կը խմէ, որ երբեմն քէն ըրած Քեզմէ հեռու կ'ապրի:

(Շար· 2)

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ, ԵՐԱԺԻՇՏ

ՇԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Փետր. 4, ժամը 20.30-ին Փարիզի Ալէք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ դաշնակահար Շահան Արծրունիի դասախօսութիւն-նուագահանդէսը: Երեկոյթ մը, որ ինքնատիպ էր իր բնոյթով:

Նախ՝ քանի մը խօսք՝ արուեստագէտին մասին:

Շահան Արծրունի ծնած է 1943-ին՝ Պոլիս: Կրթութիւնը ստացած է Խասեան եւ Կեդրոնական վարժարաններու մէջ: Երաժշտութեան սէրը իր մէջ արթնցուցած է իր մօրաքոյրը՝ Սիրվարդ Գարամանուկ: Պոլսոյ Երաժշտանոցին մէջ աշակերտած է Ֆերտի Շտացէրի: 1964-ին մեկնած է Նիւ-Եորք եւ ուսումը շարունակած Ճիւլըրտ վարժարանին մէջ, մասնագիտանալով դաշնակի, յօրինումի եւ ղեկավարութեան մարզերու մէջ: 1968-ին վկայուած է Մագիստրոսի վըկայականով. ներկայիս Նիւ-Եորքի համալսարանին մէջ կը պատրաստէ տոքթորայի իր աւարտաճառը, որուն նիւթն է Կոմիտաս: Իր ուսման ալընթեր Շահան Արծրունի նուիրուած է նաեւ հայկական դաշնակի արուեստի ծանօթացման եւ երաժշտասէր հասարակութեան մատչելի դարձնելու գործին: Անցեալ Դեկտեմբերի սկիզբները Գոլոմպիա համալսարանին մէջ կազմակերպած է հայ հոգեւոր երաժշտութեան նուիրուած համագումար մը, ուր շահեկան ուսումնասիրութիւններ կարդացած են Տիրան Արք. Ներսոյեան «Հայկական ծէսը», Շահան Արծրունի «Պապա Համբարձումի նոթագրութիւնը», Գրիգոր Մաքսուտեան «Շարակնոցը» նիւթերուն շուրջ, ինչպէս նաեւ հրեայ երեք դասախօսներ, մասնագէտ՝ արծարծուած նիւթերուն: Հայաստանէն Նիկողայոս Թահմիզեան եւս գրաւոր զեկուցում մը ղրկած է համագումարին: Համալսարանը հետաքրքրուած ըլլալով տրուած դասախօսութիւններով, որոշած է զանոնք ամփոփել գիրքի մը մէջ:

Շահան Արծրունի բազմաթիւ նուագահանդէսներ տուած է Միջին Արեւելք եւ Եւրոպա, ամէնուրեք գնահատուելով: Արուեստագէտը ջերմ նուիրեալ մըն է Նիւ-Եորքի հայկական գաղութի մշակութային կեանքին: Յաճախ կը մասնակցի մշակութային ձեռնարկներու: 1975-ին այցելած է Երեւան, ուր արժանացած է ջերմ ընդունելութեան: Յառաջիկայ տարի կը վերադառնայ հայրենիք նուագահանդէսներ տալու, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի դիւանը ուսումնասիրելու՝ իր աւարտաճառին համար: Ունի մանուկ եւ չափահաս դաշնակահարներու համար գրած գործեր, կառուցուած՝ հայկական մեղեդիներու առանձնայատկութիւններու վրայ, հարստացած եւրոպական երաժշտական թէքնիքով: «Յօրինումները ընդհանրապէս կարճ կտորներ են, որպէսզի ունկնդիրը կեդրոնանալու հնարաւորութիւն ունենայ», դիտել կուտայ արուեստագէտը: Յառաջիկայ անմիջական իր ծրագիրներուն մասին խօսելով Շահան Արծրունի դիտել տուաւ, թէ Մարտին՝ Նիւ-Եորքի մէջ, տեղի կ՚ունենայ համերգ մը, որու ընթացքին ամերիկեան երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Ֆլորանս Մարտիրոսեանի (Ամերիկա ծնած) կը մեկնաբանէ Արեւագալի շարականները, ինչպէս նաեւ Բ. Կանաչեանի «Նանոր»ը:

Կոմիտասի նուիրուած իր աւարտաճառին վերաբերող մեր հարցումին պատասխանելով արուեստագէտը նշեց, որ ան պիտի բովանդակէ տոհմիկ երաժշտութեան մասին Կոմիտասի գրութեանց եւ տուած դասախօսութիւններուն անգլերէն թարգմանութիւնը՝ բացատրութիւններով եւ ծանօթագրութիւններով, ինչպէս նաեւ անոր արուեստին վերլուծումը: Նոյն ատեն ան կը պատրաստէ հայ երաժշտութեան պատմութեան դասագիրք մը (անգլերէն), որուն պիտի կցէ ընդարձակ մատենագիտութիւն մը, առաւելագոյնս օգտակար հանդիսանալու համար ամերիկացի ընթերցողին: Գիրքը բաժնուած է երեք գլխաւոր մասերու՝ հոգեւոր, ժողովրդական եւ քաղաքային երաժշտութիւն: Յայժմ հրապարակ հանած է 12 սալեր:

×

Փարիզ, Փետրուար 4-ի երեկոյթին, Շահան Արծրունի հանդէս եկաւ ինքնատիպ յայտագրով մը, բաղկացած միայն հայ երաժիշտներու գործերէն: Առաջին բաժնին մէջ ան ծանօթացուց Արամ Խաչատրեանի, Կոմիտասի եւ Ալան Յովհաննէսի դաշնակի համար գրած գործերը, շեշտելով անոնց արուեստին յատկանիշները: Իւրաքանչիւր հեղինակի մասին կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ տալէ եւ անոր դերը շեշտելէ ետք դաշնակահարը մեկնաբանեց Կոմիտասի դաշնակի միակ գործը՝ Վեց պարեր, երեւան հանելով ստեղծագործութեան պարզ ու մաքուր հնչիւններու խտացած վեհութիւնը եւ հաղորդելով անոր ազգային երանգը: Հարուստ երեւակայութեամբ եւ մեկնաբանական անհատականութեամբ նուագեց Խաչատրեանի Թոքաթան, 1927-ին գրած մէկ պոէմը եւ Սոնաթինը: Յայտնութիւն էին ամերիկահայ երաժիշտ Ալան Յովհաննէսի գործերը, զորս ունկնդրելու առիթներ յաճախ չեն ընծայուած Փարիզի մէջ: Երաժիշտին ստեղծագործութիւնները կը կրեն առաւելաբար Արեւելքի դրոշմը եւ միսթիք նկարագիր մը ու խորք ունին: Դաշնակահարը կրցաւ հարազատութեամբ վերարտադրել Ալան Յովհաննէսի դաշնակի համար գրած առաջին գործերէն մէկը՝ Մոգական սրինգը, Գիշերային զանգակը (ճափոնական երաժշտութեան ոճով յօրինում մը, որ դաշնակի լարերուն վրայ նուագուեցաւ), Ժողովրդական մեղեդի մը եւ Ախթամարը (երկու մասերէ բաղկացած):

Յայտագրին երկրորդ բաժնին Շահան Արծրունի ներկայացուց տասը հեղինակներ՝ Հայաստանէն թէ Սփիւռքէն, նշելով անոնցմէ իւրաքանչիւրի արուեստին յատկանիշները: Այսպէս, Սայաթ-Նովայի Քամանչան, Ալ. Սպենդիարեանի Էնզելին, Սարգիս Բարխուդարեանի Նազ պարն եւ Ա. Բաբաջանեանի Վաղարշապատի պարի մեկնաբանութիւններէն ետք դաշնակահարը նուագեց Լեւոն Աստուածատրեանէն յառաջապահ գործ մը: Յաջորդ հեղինակն էր Քարոլ Միքուլի, որուն հայկական ծագումը յայտնութիւն մըն էր ներկաներուն համար:

Հոս, հարկ է ճշգում մը կատարել: Շահան Արծրունի խօսելով Միքուլիի մասին յիշեց, թէ ան լեհահայ երաժիշտ մըն է: Օրուան առթիւ պատրաստուած յայտագրին մէջ ալ տպուած էր լեհահայ Միկուլի: Քարոլ Միքուլի (1821 – 1897) ռումանահայ է. ծնած՝ Պուքովինայի շրջանը: Շառաւիղն է ԺԲ. դարուն Մոլտաւիա հաստատուած Միքուլի-Աքսինեան ընտանիքին: Դաշնակի դասեր առած է ժամանակի անուանի արուեստագէտէ մը՝ Ֆրանց Քոլպէրկէ: Երաժշտական ուսումը առած է նախ Վիէննա, ապա՝ Փարիզ, ուր յաջողած է ըլլալ Շոփէնի նախընտրեալ աշակերտներէն մէկը (հօսկէ՝ գուցէ, Արծրունիի շփոթը): 1848-ին վերադառնալով իր ծննդավայրը Միքուլի սկսած է մոլտաւ գիւղացիներէ եւ նուագածուներէ հաւաքել ռումէն ժողովրդական երաժշտական մեղեդիներ, զորս ամփոփած է «ռումանական ազգային 48 մեղեդիներ» հաւաքածոյին մէջ (4 հատոր, ֆրանսերէն): Իր երաժշտագիտական մեծագոյն ժառանգը եղած են խնամքով խմբագրուած Շոփէնի դաշնակի գործերուն 17 հատորները, զորս մասնագէտները համարած են Շոփէնի երաժշտական մտածումին ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնը: Միքուլի 1857-էն մինչեւ իր մահը ապրած է Լեմպէրկ, ուր հիմնած է երաժշտանոց մը, որուն տնօրէնը եղած է: Թաղուած է տեղւոյն հայ եկեղեցւոյ գերեզմանատունը:

Յայտագրի վերջին բաժնին Շահան Արծրունի մեկնաբանեց Էտկառ Մանասէն գողտրիկ Սիւիթ մը, Սիրվարդ Գարամանուկի Ատմիրասիոնը, որ խսկապէս սքանչելի ստեղծագործութիւն մըն էր, Արա Պարթեւեանի Օրօրը եւ Ալիխա Թերզեանի Թոքաթան, զոր արժանթինահայ երաժիշտը գրած է 16 տարեկանին:

Հուսկ, ներկաներու բուռն փափաքին ընդառաջելով արուեստագէտը նուագեց Եկմալեանի «Հայր Մեր»ի իր կողմէ դաշնակի վերածումը, որ երեւան կը հանէր Շահան Արծրունիի նաեւ ստեղծագործական տաղանդը: Գործը հեղինակը նուիրած է Մարօ Աճէմեանի յիշատակին:

Շահան Արծրունի հարուստ երեւակայութեան տէր դաշնակահար մըն է, ըստեղնաշարի բանաստեղծ, ակնառու թէքնիքով եւ յայտուն երաժշտականութեամբ: Ալան Յովհաննէսի Ախթամարի, Ա. Խաչատրեանի Սոնաթինի, Ա. Բաբաջանեանի Վաղարշապատի պարի, Սիրվարդ Գարամանուկի Ատմիրասիոնի եւ Ալիխա Թերզեանի Թոքաթայի մեկնաբանութեան մէջ դաշնակահարը ներկայացաւ իբրեւ թէքնիք դժուարութիւններու յաղթահարող, երաժշտական հնչիւններու եւ գոյներու բազմազանութիւնը բիւրեղացնող, մերթ փխրուն ու վճիտ, մերթ ալ ուժական ու փոթորկոտ արուեստագէտ, որ ունի երաժշտական երկը «կարդալ»ու ճաշակը, անոր խորքը թափանցելու արուեստը եւ իր զգացումները ունկնդիրներուն պարտադրելու անհատականութիւնը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Լրատու արուեստի

ԽԱԺԱԿ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Կալըրի Ֆնաք էթուալի (*) մէջ, Փետրուար 16-էն Մարտ 27, տեղի կ՚ունենայ Խաժակ Օհանեանի լուսանկարչական ցուցահանդէսը: Արուեստագէտ լուսանկարիչը, որուն գործունէութեան եւ արուեստին անդրադարձած ենք այլ առիթներով, այս սիւնակներուն մէջ, այս անգամ կը ցուցադրէ չորս գլխաւոր նիւթերու շրջագիծին մէջ մտնող նկարներ՝ սեւ ու ճերմակ, զորս առած է իր ճամբորդութիւններու եւ ունեցած հանդիպումներու ընթացքին: Խաժակ Օհանեան կը նկարէ արմատախիլ բազմութիւններ, համեստ, փողոցներու զաւակներ, մայթերու վրայ ապրող ժողովուրդ մը, մոռցուածները եւ այլն: Չորս աշխարհներ՝ Ալժերիա, Նիւ-Եորք, Վենետիկ եւ գնչուներ, լուսարձակի տակ առնուած ցոյց կուտան լուսանկարիչին հետաքրքրութեան հորիզոնը, անոր մարդասիրական ապրումները: Իւրաքանչիւր նկար երեւան կը հանէ դառնութիւն մը, անարդարութիւն մը, ողբերգութիւն մը ու առօրեայ կեանքի զանազան երեւոյթներ:

(*) 26, avenue de Wagram, Paris 8e

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Պահակները թէեւ կը սիրէին հետը իյնալ եւ, սակայն, իրենց մէջ գաղտնի յարգանք մը ունէին անոր հանդէպ, որովհետեւ գիտէին, որ Ճանճոտ Պօղոս ատենօք շատ վարպետ պղնձագործ եղած էր:

- Օղի մը Առաքել, – ու չգիտէին, թէ Ճանճոտ Պօղոս ինչպէ՞ս դրամ կը ճարէր գինովնալու եւ լաւ գինովնալու համար:

Այդ գիշեր բան մը կար, որ զինքը արթուն կը պահէր: Տեսած էր ցորեկի հանդիսաւորութիւնը: Շատ բան մոռցած էր, կ՚ուզէր մոռնալ նաեւ այդ: Այդ խակ պատճառով աւելի շատ խմեց: Ո՞վ գիտէ, թերեւս օղին շատ թունդ չէր, որովհետեւ ցորեկի հանդիսաւորութիւնը, մանաւանդ քիւրտ կնոջ բռնած գլուխը կ՚ըսես իր գլխին մէջ դանդաղ շարժում մը առաջ բերած էին այնպէս, ինչպէս մեղուներու փեթակ մը գիշեր ժամանակ:

- Օղի մը, Առաքել:

Այդ պահուն էր որ կարծես իր ականջին ինկաւ կառապան Միքոյի ձայնը, որ կը խօսէր Կարպիսին եւ մսավաճառ Կիւրեղին.

– Մենք լէ ազգ ենք, հէ՞...

Այո՛, այո՛, բան մը կար, որ այդ գիշեր Ճանճոտ Պօղոսը արթուն կը պահէր, նոյնիսկ մտածելու վտանգին մէջ կը ձգէր: Մտածեց թէ ի՞նչ ըսել կ՚ուզէր, Միքօն ըսելով. «Մենք էլ ազգ ենք, հէ՞»:

Պօղոս կռահեց որ Կարպիսի, Միքոյի եւ Կիւրեղի միջեւ բան մը կը կատարուէր: Ու պահ մը մտքէն չանցաւ պոռալ.

- Օղի մը, Առաքել:

Պօղոս կորսնցուցած էր ամէն բան, կորսնցուցած էր դիրք, պատիւ, հարստութիւն, կին, արհեստ: Օր մը օրանց ափսոսած չէր եւ, սակայն, այդ պահուն զգաց, որ իր մէջ բան մը կար որ կենդանի էր ու նոյնիսկ անծանօթ: Բան մը, որ ղիակի նման անձի մը մէջ խսկ պահած էր իր գոյութիւնը: Ան զգաց այդ, ինչպէս պիտի զգար կոյր մը արեւի արդօտ ճերմակութիւնը իր կոպերուն վրայ:

– Հապա փէնէրին լո՞յսը, – հարցուց մսավաճառ Կիւրեղը:

- Ես քիչ առաջ էն տեղէն անցայ:

Մուտքի լոյսը մինչեւ էնտեղ չի հասնիր: Գլուխը սանքէ մութի մէջ է, – ըսաւ բեռնակիր Կարպիսը:

Բայց կար էն դժուար մասը, գլխաւոր մուտքի երեք ժանտարմ պահակները, նաեւ բակի պահակը:

Մշկիթին մօտ երկու տարճանակ պիտի պարպէին: Անտարակոյս, շատ յանդուգն գործ էր, քան գլխաւոր աշխատանքը, մանաւանդ կառավարական շէնքին մօտ, ուր լեցուն էին պահակները: Եթէ բռնելու ըլլային, պիտի հասկնային ամէն բան:

Միքօ, Կարպիս եւ Կիւրեղ լռեցին երկար: Այդ լռութեան մէջ էր, որ Կարպիս յանկարծ նկատեց թէ Ճանճոտ Պօղոս ինչպէս իրենց կը նայէր: Անոր կոպերը այդքան բաց տեսած չէր բնաւ: Կարպիսին այնպէս թուեցաւ, որ մեռել մը դագաղին մէջէն արթնցած էր յանկարծ: Այդ վիճակին մէջ ոչ ոք տեսած էր Ճանճոտ Պօղոսը:

Անտարակոյս, ոչ ոք նկատեց, որ անոր աչքերուն մէջ կային Միքոյի բառերը. «Մենք լէ ազգ ենք, հէ՞»:

Կարպիս կասկածեցաւ Ճանճոտ Պօղոսի այդ երեւոյթէն, կարծես մտիկ ըրած, կռահած էր բան մը:

Ուշ ատեն Կարպիս, Միքօ եւ Կիւրեղ դուրս ելան գինետունէն: Նամակատան աղբիւրին մօտ պիտի հանդիպէին Զափրաստին, իսկ Կիւրեղն ալ՝ Տէր Յուսիկ քահանային գացած էր:

Ցորենի հրապարակին մէկ փողոցը մըտած էին, երբ տեսան որ իրենց ետեւէն մէկը կուգար: Հեռուէն ճանչցան: Ճանճոտ Պօղոսն էր, որ փէնէրի մը տակէն երերալով իրենց կը հետեւէր:

(Շար. 502)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ամերիկայէն Օր. Փառանձեմ Արսլան - եան եւ Տիկին Սանդուխտ Պիւլպիւլ 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց սիրելի զարմիկին վահան Մեծատուրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Յանձնախմբութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– ԵԱՆՑի Պրինճի Ակումբէն 500, Ֆրանս. Մշակ. Միութենէն 500 ֆրանք, Սերովբէ Գալ - ֆաեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի: Նախորդ ցանկին մէջ ալ պ. Մոստիչեանի նուէրը պէտք է ըլլար 200 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Յակոբ Տուազեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Եղիսաբէթ Տուազեան 100, ֆ., Աննա Գաբրիէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ պ. Սահակ Գաբրիէլեան եւ զաւակները 300 ֆրանք, Խորէն Տէրտէրեանի յիշատակին՝ Տիկին Տէրտէրեան 50 ֆ., Հայկազ Քէղճեանի յիշատակին՝ Տիկին Ֆիլոր Քէղճեան 200, Աչճեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կարապետեան, Գէորգ, Պարգեւ եւ Մարի Քէղճեան 100-ական ֆ.:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ Կիրակի Փետրուար 21-ին հանդիսաւոր պատարագ եւ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ առ ի երախտագիտութիւն բոլոր այն կրօնական հայրերուն եւ Թաղիս ազգայիններուն, որոնք նախ - թապէս եւ բարոյապէս ծառայած, գործած ու անցած են:

«ՅԱՌԱՋ»ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

ՑՈՒՆՈՒՄԱՐ 10-էն Ի ՎԵՐ

Մահազդ	250	(294)
Հոգեհանգիստ	125	(147)
Շնորհակալիք	125	(147)
Հարսնիք, Նշանտուք	150	(176·40)
Ծնունդ	150	(176·40)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 17·6% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը):

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարգարիտ Ինճէեան իր ամուսնոյն Թաթուլ Ինճէեանի եւ ծնողացը անմոռանալի յիշատակին կը նուիրէ Աղքատախնամին 100, Կարմիր Խաչին 100 եւ «Յառաջ»ին 100 Ֆ., (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրին եւ զաւակները 1500 Ֆ. նուիրած են Իսիի Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան ի նպաստ:

et

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS

présentent

DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises

THEATRE FONTAINE

10, rue Fontaine Paris 9ème

" Namouss "

de CHIRVANZADÉ

mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1er étage)

STATION 229

229 - 231, RUE LA FAYETTE, 75010 PARIS
tél. 208 14 46 - 205 75 95 M. Louis Blanc

Հայկ. հաստատութիւնը էական իր սպասարկութեան քով յարգելի յաճախորդներուն տրամադրութեան տակ կը դնէ կառքի կազմածներու խանութը, ուր պիտի գտնէք. –

— ACCESSOIRES, PIECES DETACHEES – 10%
— BATTERIES -- 30% PNEUS MICHELIN
— AUTO-RADIOS, CASSETTES
BLAUPUNKT, PHILIPS, PIONEER, SCHNEIDER, HITACHI, SHARP
ainsi que VIDEO, HI-FI CHAINE, TELEVISION, ELECTRO-MENAGERS (sur commande) A DES PRIX SANS CONCURRENCE.

Նախքան որեւէ որոշում տալը մեզի հետ խորհրդակցիլը օգտակար է ձեզի: Փակ է Կիրակի, բաց է ամէն օր 7էն 19:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

ENSEMBLE DE MUSIQUE ARMENIENNE

- RUBEN HAROUTIUNIAN; *tar et chant*
- ARAM KEROVPYAN; *qanoun*
- VIRGINIA PATTIE; *chant*
- MAHMOUD TABRIZI; *kamantcha*
- EDMOND ZARTARIAN; *dehol*

du 16 Février au 6 Mars à 22 h.
sauf dimanche et lundi

à LA VIEILLE GRILLE
1, rue du Puits de l'Ermite
75005 Paris métro : Monge

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՖԼՈՒ-ի շատ որակաւոր բանուորուհիներ, տունը աշխատելու համար: Աշխատանքը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

KAZAZIAN

40, rue des Jeûneurs, 75002 Paris

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

Jeudi 18 Février à 21 heures

« LES ARMENIENS ET LES FRANÇAIS DURANT LES CROISADES »
par le Prof. GERARD DEDEYAN
de l'Université de Montpellier

×

à 19 h. 45 Dîner, participation 50 F
inscription avant le 15 février
au plus tard

Dimanche 21 Février à 15 h. 30

CONFERENCE

« LE ROLE DE LA PRESSE ARMENIENNE EN FRANCE ET LA CONTRIBUTION
de SCHAVARCH MISSAKIAN
et de son journal HARATCH
par PAPKEN CAVEZ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Փետրուար 18, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ եւ նոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ բանախօսութիւն երեկոյեան ժամը 21-ին:

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլ, վարչութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18, առաւօտեան ժամը 10-ին տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Վարդանանց Տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ՝ Նշան քհնյ. Գույումճեան (Հոգեւոր հովիւ Պուլվառ Օտտոյի):

Կը քարոզէ՝ Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեան (Հոգեւոր հովիւ Սէն Լուի):

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի:

Իսկ երեկոյեան ժամը 21-ին նոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ:

Այս զոյգ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն ազգային մեծ տօնին:

OPTIMA Tours

Voyage en ARMÉNIE du 21 Avril au 5 Mai

Cérémonie du 24 AVRIL 1982

UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.

Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.

Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.

Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons, les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants

avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.

DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours

67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel Telex : 211 324 F.

— *Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN*
124, *Avenue Henri Barbusse* — 92140 *CLAMART; Tél.* 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի
ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ
եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7e Métro: Invalides

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր. մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շարժումներու ներկայացուցիչներուն:

Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկաուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ. Երախաներուն մուտքը ձրի է

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
16
MARDI
16 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.106 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.106

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ ԿՈՉ Կ'ԸՆԵՆ

ԷՃԷՎԻՏ ՅՈՒԵՏԵՍ Է

Ըստ Թրքական Աքաժանս գործակալութեան, 1980 Սեպտ. 12-էն ի վեր ձերբակալուածներու թիւը 24.377-ի հասած է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, որու լուրերու գլխաւոր հիմը կը կազմէ վարչապետ Ուլուսուի տարեվերջի տեղեկագիրը, 7034 հոգի ալ առժամեայ ձերբակալութեան ենթակայ են (ներկայիս՝ 45 օր): Կը հաստատուի որ չարչարանքի 390 բողոք եղած է եւ 115-ը՝ մերժուած: 37 պարագայ դատի առիթ տուած են: Նախկին 13 խորհրդարանական եւ սենատքայի 64 ղեկավարներ պաշտօնապէս բանտ են: Իշխանութիւններուն համար քաղաքական բանտարկեալ չկայ, 31 հազար հոգիները ձերբակալուած են «ահաբեկչական արարքներու համար» կամ «ժողովրդական կարգերը տապալելու փորձի, յեղափոխական պայքարով մարքս – լենինեան պետակին տակ»:

Տրուած այս թիւը, չի վերաբերիր ազատութենէ զրկուած անձերու թիւին, որ ինչպէս յայտարարած է սահմանադրական ժողովին առջեւ, Արդարութեան նախարարին կցորդը՝ Գասըֆօղլու, 25-ի եւ 150 հազարի միջեւ է:

Ֆրանսացի 150 փաստաբաններ կոչ մը ըրած են պահանջելով մարդկային իրաւանց վերահաստատումը Թուրքիոյ մէջ: Կը շեշտեն որ «զինուորական պետական հարուածէն ի վեր, կենսական ազատութիւնները յարձակման ենթակայ են՝ քաղաքական կամ ընկերակցական որեւէ գործունէութեան արգելք, ջնջում ժողովրդավար կազմակերպութեանց, ձերբակալութիւն, չարչարանք, կարծիքի կամ խղճի յանցանքներու դատեր, ուր մահապատիժներ կը պահանջուին»:

Նախկին նախարարապետ Պիւլէնթ Էճէվիտ, որ Փետր. 1-ին ելաւ բանտէն, յայտարարած է թէ «Թուրքիոյ մէջ ժողովրդավարութեան վերադառնալու բոլոր ջրանցքներն ու կամուրջները քանդուած են»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ժողովի նստան շաբաթավերջին Սիւռէնի մէջ (փարիզեան արուարձան) քննելու համար կուսակցութեան դերը կառավարութեան նկատմամբ եւ երկրին մէջ: Ժոսփէն շեշտեց թէ իր կուսակցութիւնը «պիս – կառավարութիւն մը չէ», աշխատանք մը ունին տանելիք, զոր ոչ ոք կրնայ ընել: Զարկեց Հ. Հ. Հ.-ի պարագլուխը՝ Շիրաք, որու «ուժը՝ պատեհապաշտութիւնն է, որ նաեւ իր տկարութիւնը պիտի ըլլայ»: Հաստատելով հանդերձ տարակարծութիւնները գոհ են համայնավար նախարարներու ներկայութենէն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ նոր միջադէպեր պատահած են: Զինուորական վարչակարգի հաստատման 2-րդ ամսեակը «Նշուեցաւ» Փոզնանի մէջ, ուր ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ 194 հոգի ձերբակալուած է, որոնց 162ը՝ անմիջապէս ալ դատուած: Հանրային բոլոր վայրերը փակուած են:

ՊԱՊԸ Նիժերիա կ'այցելէր շաբաթավերջին: Ափրիկեան այս շրջապտոյտը

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏ. 5 – 8)

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Արշամ Ասլանեանի եւ Յակոբ Գրդեարեանի կազմած «Հայկական ՍՍՀ աշխարհագրական անունների համառօտ բառարան»ը, որ կը բովանդակէ շուրջ վեց հազար բառ: Գիրքին մէջ ներկայացուած են Խորհ. Հայաստանի վարչական շրջաններու, բնակավայրերու, լեռնաշղթաներու, դաշտերու, սարահարթերու եւ սարաւանդներու, գետերու եւ լիճերու, արուեստական ջրամբարներու եւ մեծ ջրանցքներու, պատմական աչքի զարնող յուշարձաններու ինչպէս ներկայիս ընդունուած, այնպէս ալ անցեալին գործածուած անունները:

հինգ օր պիտի տեւէ, երկրի մը մէջ, ուր Կաթոլիկները փոքրամասնութիւն կը կազմեն: Հանդիպումներ ունեցաւ մահմետական կրօնապետներու հետ, պատարագ մատոյց Քատունա եւ 96 քահանայ ձեռնադրեց:

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ նուիրուած ամերիկեան յայտագրի մը սփռումը, հեռատեսիլէն բաւական իրարանցում ստեղծած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ, որովհետեւ ամերիկացի զինուորական հինգ խորհրդատու տեսնուած է՝ զինուած հրացաններով: Արտասահմանի օգնութեան օրէնքը չարտօներ ամերիկացի խորհրդատուներուն կռիւներուն մասնակցիլ կամ զէնք կրել:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ երկու նախարարական շէնքերու դէմ յարձակումներ կատարուած են Կիրակի օր, արարքներուն տէր եղած է նոր ուժերու կուսակցութիւնը (ծայրայեղ – աջ): Ազգ. Համակամութեան եւ փոխադրութեանց նախարարութիւններն են, որ թիրախն էին այս արարքներուն, որոնց նպատակ տրուած է՝ համայնավար նախարարներու հեռացումը:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ կոլանը, դրաւուած Իսրայէլի կողմէ, բոլորովին անշարժութեան մատնուած է Տիւրզիներու ընդհ. գործադուլին հետեւանքով: Այս շարժումը ծայր տուած է չորս Տիւրզիներու ձերբակալութեան ի պատասխան:

ԽՈՄԷՅՆԻ 15 օրուան համար ջնջած է բոլոր ժամադրութիւնները: Կ'ըսուի թէ յաջորդութիւնը կը պատրաստուի եւ հաւանաբար ստանձնուի երրեակ խմբակի մը կողմէ:

«ՄԱԹԷՆ»ի թղթակիցը, «Պուքրէշի մէջ ծեծի ենթարկուած է փողոցը «անծանօթներու» կողմէ, երբ կը փորձէր երթալ Պարաշիւի տունը: Այս վերջինը կ'ուզէ ազատ սենտիքա մը հիմնել:

ՄՈՆԹԷ – ԳԱՐԼՈՅԻ հեռատեսիլի միջազգային փառատօնին, երկու մրցանակի արժանացաւ ֆրանսական հեռատեսիլի «Մանիլայի մայթերը», որ հաղորդակցութեան նախարարին բողոքին տուն տըւած էր, երբ ներկայացուեցաւ Թէ – էՖ 1-ի վրայ: Մանկական պոռնկութեան վերաբերող այս նիւթին հեղինակներն էին՝ Ֆ. Տըպրէ եւ Ժաք Գաբրիէլեան, որոնք ստացան, ուրեմն, մասնագէտներու միջազգային քննադատութեան եւ այժմէական յայտագրերու Ինտա մրցանակները:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ մէջ հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը ինը եղեռնափորձ եւ զանազան պայթումներ իրարու յաջորդած են: Զինուորական մը մեռած է, ուրիշ մը վիրաւորուած:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Երբ կը Ջատագովուի Թալաթի Նշանաւոր Հեռագիրը

ԽՄԲ. – Ահմէթ Գապաքլը, ծանօթ գրիչ մըն է Հայերուս, որոնցմով յաճախ կը զբաղի: «Թէրճիւման»ի Փետր. 11-ի թիւին մէջ է, որ «պատմութեան էջ մը» խորագրին տակ վկայութեան կը բերէ հազարապետ Ազիզ Պէյի յուշատետրէն էջ մը, ուր գովքը կը հիւսուի Թալաթի հեռագրին եւ «Հայերու կատարած ջարդերը» կը նկարագրուին...

×

Քինախնդիր ու մոլեռանդ Հայերը, եւ հայ չէթէները, որոնց Սովետներուն կողմէ կազմակերպուած եւ նպաստաւորուած ըլլալը այլեւս հաստատուած է, դըրդապատճառ ունին թուրք դիւանագէտները սպաննել:

«Թուրքերը 1915-ին 1.5 միլիոն Հայեր ջարդած են» կ'ըսեն: Տրամաբանութեան, խղճի, եւ արդարութեան հետ որեւէ կապակցութիւն չունեցող պատմութեան ամէնէն անամօթ սուտն է ասիկա: Եւ ահա ասոր համար մենք կ'ուզենք որ «Թուրք – հայ բախում»ի հարցը իր պատճառներով եւ արդիւնքներովը քննուելէ վերջ արդիւնքի մը հասնելու համար, Ճափոնի մէջ միջազգային գիտական համագումար կը կազմակերպուի:

Այսօր ձեզի Սունկուր Հարովայի մեծ հայրը հազարապետ Ազիզ Պէյին յուշատետրէն էջ մը պիտի ներկայացնեմ: Պիտի տեսնէք որ. –

«Ռուսերը, Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները Հայերը խաբելով եւ զինելով իրենց հրամանին ենթարկած են: Այսինքն Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին երրեակ համաձայնութեան դէմ մըղած մեր պայքարի ընթացքին Հայերը անոնց չորրորդ զինակիցը ըլլալով մեզ պիտի զարնէին մեր կռնակէն:

Տրովաթայի Ջիուն պէս զմեզ մեր հայրենիքին մէջ խեղդելու ելած այս հայ – բենադաւերը փոխանակ հարուածելու «եկէք Թուրքիան առէք» պիտի ըսէ՞ինք: Մեր հայրենիքը մեր գերեզմա՞նը պիտի դարձնէինք:

Հազարապետ Ազիզ Պէյ սապէս կը գրէ. –

«Պետութիւնը եւ ազգը ազատելու համար, նահատակ լուսահոգի Թալաթ Փաշայի իր նշանաւոր հեռագրով տուած հրամանին վրայ, Օսմանըըքի հրամանատարը ըլլալով Ամասիա, Թօքաթ եւ իրենց շրջաններու թուրք – իսլամ բնակչութեան ամէն տեսակ խժդժութիւններ ընող հայ քօմիթաճիները հետապնդելով պատժելու պարտականութիւնը ստացայ:

Հայ քօմիթաճիները հետապնդելով մեր մտած թրքական գիւղերուն մէջ տեսնըւած վայրագութիւնները ինծի եւ իմ զինուորներուս հեղեղանման արցունքներ թափել տուած են, փորերնին ճեղքուած կիներ, գլուխնին ջախջախուած երախաներ, հորերու մէջ թխմուելով խեղդուած սպիտակամօրուս ծերուկներ ամբողջ Անատոլուն եղերական ճչոցներու մէջ խեղդող Հայերու զուլումին քանի մը երեւոյթներն էին:

Այս քօմիթաճի յեղուզակներու հետապնդմանը միջոցին մեր կատարած խուզարկութիւններուն ընթացքին Հայերու ապարանքներուն եւ եկեղեցիներուն մէջ մեծ քանակութեամբ զէնք, զինամթերք եւ մանաւանդ զինուորական համազգեստներ ձեռք անցուցինք: Ինչ որ ցոյց կու տար թէ քօմիթաճիներու հրամանին տակ կազմակերպուած Հայերը կը պատրաստուէին խմբովին կռնակէն զարնելու օսմանեան բանակը:

Այս պատճառաւ էր որ կ'ըսեմ թէ աւելի վերջը Պեռլինի մէջ Հայերու կողմէ վատօրէն նահատակուած Թալաթ Փաշա իր հեռագիրը ճիշդ ժամանակին էր քաշած: Այս հրամանով թէ Անատոլուն Հայոց զուլումէն ազատեցաւ եւ թէ եօթը ճակատներու վրայ կռուող մեր բանակը կռնակէն զարնուելու վտանգէն:

Կարճ խօսքով, հայկական դէպքը Օսմանեան բանակին իր ազգը սպաննող եւ զէնքը ներսէն զարնելու սկսող հայրենադաւ չէթէներու դէմ փոխադարձ մէկ գործողութիւնն է միայն:

× «Թէրճիւման» Փետր. 14-ի իր թիւին մէջ կը հաղորդէ, որ Փետր. 13-ին տեղի ունեցած է Հրանդ Կիւզէլեանի դատավարութիւնը (կրկին յետաձգուած էր, ինչպէս հաղորդած էինք Յունուար 21-ի մեր թիւով) եւ ամբաստանութիւնը 4 տարի բանտարկութիւն պահանջած է:

ԿԱՊՐԻԷԼ ԱՐՈՒԹԻ ՄԱՀԸ

Քանի մը տող հազիւ տեղական մամուլին մէջ, ծանուցանելու համար հայազգի մեծ թատերագիրի մը՝ Կապրիէլ Արութի մահը: Միայն Ժան – Ժաք Կօթիէն է, որ քիչ մը երկար կ'անդրադառնայ, Շաբաթ Փետր. 13-ի Ֆիկառօ-ին մէջ, լաւագոյնս նկարագրելով անոր անոյշ եւ հեզ նկարագիրը, դիպուկ խորագրի մը ներքեւ «գուրգուրանքին կաթը» որ կը յիշուի յաճախ եւ որ այնքան կը յարմարի Արութի:

×

Ծնած էր 1909-ին, Նոր – Նախիջեւան եւ Ֆրանսա գաղթած 1921ին, ընտանեօք: Նախ պիտի յաճախէր Լուի – լը – Կռան լիսէն, ապա՝ Սոռպոն եւ 20 տարեկանին ըրագրողի ասպարէզ մը փորձէր: Փարիզէն Պարսից ծոց մօթոյով արշաւին թղթակցութիւնն ապահովելէ ետք, կը գրէ երկու վէպ եւ երկու թատերգութիւն՝ «Օրփէոս կամ Հրաշքներու վախը» եւ «Գորդեան հանգոյցը» որոնց առաջինը կը բեմադրէ Լուի Տիւքրէօ, 1943-ին եւ երկրորդը՝ Փիէռ Ֆրէնէ: Ասոնց կը յաջորդեն «ենթասպայ Հելթի պարահանդէսը», «Կէյօմ խորհրդակիցը»: 1952-ին «լա Տամ տը Թրեֆլ»ը կը ներկայացնէ Միշէլ Վիթոլտ, 1956-ին՝ «զիս վարպետ, կանչեցէք», 1959-ին «Կոկ եւ Մակոկ» (Ֆրանսուա Փէրիէ), 1960-ին «Մեղրի համ մը», նաեւ շատ գեղեցիկ՝ «Փօլին կամ ծովուն փրփուրը» եւ այնքան ուրիշներ, շուրջ 25 թատերգութիւն, որոնք ամէնէն կարեւոր ամբողջութիւնը կը կազմեն ֆրանսական ժամանակակից թատերգութեան:

Կօթիէ կը խօսի իր մասին. – Երբեք չէ բողոքած, դժգոհած կարծիքի մը կամ անարդարութեան մը առթիւ, երբեք դառնութիւն, նախանձ ցոյց չէ տուած: ...Եւ սակայն յաճախ պատահած է, որ գինքը արժող կամ չարժողը աւելի բախտ ունենայ, աւելի լաւ տեղաւորէ կամ արժեւորէ իր գործը: Արութ չէր գիտեր էնթրիկը կամ նոյնիսկ պարզ դիմումին արուեստը, բան չէր ուզեր, չէր գիտեր տնօրէն մը, բեմադիր մը, դերասաններ կամ պաշտօնակիցներ նեղել»:

Կապրիէլ Արութ, բուն անունով՝ Արուչեան, ազնիւ սրամիտ եւ հաղորդական անձ մըն էր: Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին էր որ «Յառաջ» տեսակցութիւն մը կ'ունենար իրեն հետ: Թատրոնի եւ անոր գլխաւոր ազդակին՝ տխալոկի բնազդն ունէր: Իր վերջին գործն էր՝ «Այո՛» որ, կ'ըսէ Կօթիէ, վերջին համակերպում մը չէր ճակատագրին այլ՝ կտակի մը արտայայտութիւնը գիրին եւ իր փիլիսոփայութեան՝ այ՛ո՝ կեանքին:

×

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի, Փետրուար 16, ժամը 8.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ Է ԵՒ ՆԱ, ՈՎ ԿՈԽԿՐՏԵԼ Է ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ»

(Բ. եւ վերջ)

Այսպիսով, հայկական հարցի վերաբերեալ Թուրք հեղինակների անիրազեկութեան մասին իմ համոզուածութիւնը խարսխուած է ոչ թէ զգացմունքային մօտեցման, այլ իրական փաստերի հիման վրայ: Ինչ էլ որ թաքնուած լինի այս փաստի ետեւում, պարզ է, որ նշանաւոր պատմաբան Պլոքի գլխաւոր բնութագրըմամբ՝ ներկան բացատրելու համար եռանդագին ձեւով անցեալին են դիմում միայն, որպէսզի աւելի համոզիչ արդարացնեն ներկան: Իսկ «Վատ մեկնաբանուած պատմութիւնը, – ինչպէս գրում է Պլոքը, – կարող է վերջ ի վերջոյ անվստահութիւն սերմանել պատմութեան նկատմամբ ընդհանրապէս...»:

Տիկին Տէմիրի գիրքը պատմութեան վատթարագոյն մեկնաբանութեան օրինակ է: Նման գրքերը հսկայական վըտանգ են պարունակում եւ այդ վըտանգը տուեալ դէպքում՝ կախուած է Թուրք երիտասարդ սերնդի գլխին, որն ըստ երեւոյթին անտեղեակ է իր երկրի ոչ հեռաւոր անցեալին, իսկ անտեղեակութիւնը անցեալին անխուսափելիօրէն յանգեցնում է ներկան չըմբռնելուն:

Նենգափոխելով եւ աղաւաղելով պատմութիւնը, «Հայկական Հարցը Թուրքիայում» գրքի հեղինակը հանդէս է գալիս գաղափարական հաղաւաթի (1) մերօրեայ առաջնորդի աննախանձելի կեցուածքով, դիմելով էժանագին կրքերին ու սանձարձակ սուտ զգացական «պատմելաձեւին», բորբոքելով սուր բնազդներ եւ խուտելով Թուրք քաղքենու երեւակայութիւնը: Կին, մայր եւ մանկավարժ լինելով, Տիկին Տէմիրը բնաւ չի մտահոգւում իր երկրի երիտասարդ սերնդով, որին ապակողմնորոշում է, եւ որին ատելութիւն է ներարկում այնպիսի մի ժողովրդի նկատմամբ, որն այնքան վեհանձն դեր է խաղացել Թուրքական քաղաքակրթութեան մէջ, Թուրքիայի հասարակական եւ անտեսական կեանքում, նրա առաջադիմութեան ընթացքի մէջ:

Գրքի առաջաբանում հեղինակը բացատրում է, թէ այն գրել է սպաննուած իր որդու հանդէպ մայրական պարտքի թելադրանքով, որդի, որն իբր, ինքն է մօրը ծանօթացրել «տխրահռչակ Հայկական Հարցին»: Չնայած այս պնդումներին, ես շատ եմ ուզում մտածել, որ այդ տրակտատի գրելու պատիւը, այնուամենայնիւ, պատկանում է միայն եւ միայն իրեն՝ Տիկին Տէմիրին, քանզի մարդկային պատգամներից մէկը հնչում է այսպէս.

Մեռածների մասին կամ լաւ կամ ոչինչ:

Զաւակ կորցրած մօր վիշտը ոչ մի բանի հետ համեմատել չի կարելի, անհնար է այն սփոփել, ժամանակն անգամ չի կարող այն ամոքել:

Բոլոր ժամանակներում եւ բոլոր հասարակարգերում սպանութիւնը համաշխարհային իրաւագիտութեան օրէնքներով պատժուող ամենաանմարդկային, ամենաանընդունելի ոճրութիւնն է, ինչ պատճառաբանութիւն էլ որ ունենայ: Այս գրքի հեղինակի որդուն սպաննողը, եթէ ազգութեամբ հայ է եղել, իր ապրած երկրի օրէնքով, հաւանօրէն, կրել է արդարացի պատիժ:

Թուրքական պետութեան դատարաններում ամէն օր տասնեակ սպանութիւնների գործեր են լսւում, երբ ե՛ւ մեղադրեալը՝ մարդասպանը, ե՛ւ նրա զոհը, երկուսն էլ Թուրք են: Բայց մի՞թէ սպաննուածի մայրը պիտի ատի իր սեփական ժողովրդին այն բանի համար, որ իր որդին զոհ է գնացել հայրենակցի ձեռքով: Յայտնի է, որ տառապանքներն ազնուացնում են հոգով արի մարդկանց, իմաստնութիւն են հաղորդում նրանց: Ցանկանալով, ինչպէս ինքն է գրում, ամբողջ աշխարհին պատմել իր դժբախտութեան մասին, կին, որ ապրել է մօր համար այդքան ծանր ողբերգութիւն, մայր, որ որդի է կորցրել եւ դատափարակում է այլ մայրերի որդիների; իր անքուն գիշերների ընթացքում մի՞թէ ոչ մի անգամ ետ չի նայել, հայեացքը չի յառել այն արիւնալի անցեալին, որի մահագոյն մշուշի մէջ թափառում են երեխաներից զրկուած հարիւր - հազարաւոր հայ մայրերի եւ հարիւր - հազարաւոր հայ որբերի ուրուականները, այն որբերի, որոնց մի չնչին մասը միայն փրկուեց ու կարողացաւ ապրել:

Գրքի առաջաբանում կան տողեր, որոնք երեւի կարող էին ամբողջ յօրինուածի բնաբանը դառնալ. «Եթէ հաշուի չառնէի համաշխարհային հասարակական կարծիքը, ես իմ կողմից եւս երկու հայ կը սպաննէի»: Այն ժամանակ 1915 թուականին, Տիկին Տէմիրի հայրենակիցները հենց այդպէս էլ վարուեցին, հաշուի չառան համաշխարհային հասարակայնութեան կարծիքը, որովհետեւ կամ նրանից աւելի պարզամիտ էին կամ աւելի ինքնավստահ:

Իր մտայղացումներում գրքի հեղինակը հեռու չի գնում երիտթուրք պարագլուխներից, որոնք հայկական հարցի լուծումը տեսնում էին Հայերին մինչեւ վերջին մարդը ոչնչացնելու մէջ (չկայ հայ – չկայ նաեւ հայկական հարց): Շնորհիւ նրանց ոչ լիակատար իրագործուած ծրագրերին, աշխարհի հարուստ լեզուներից մէկում ի յայտ եկաւ անթարգմանելի եւ աշխարհի ոչ մի ուրիշ լեզւում համազօրը չունեցող ՍՓԻՒՌՔ բառը: Օտար երկրներում դեգերելը Հայերի ազգային յատկանիշը չէ, ինչպէս պնդում է Տիկին Տէմիրը, այլ բռնի գործողութիւն, որի հետեւանքով աշխարհի շատ ժողովուրդներ ձեռք բերեցին Հայեր – համաքաղաքացիներ, Հայեր, որոնք այսօր էլ համակուած են հայրենիքի կարօտով եւ հեռուից - հեռու ապրում են Մայր Հայրենիքում կատարուող ամէն իրադարձութեամբ: Երիտթուրքքական պատգամների ժառանգորդը (խօսքը Ն. Տէմիրի մասին է) որոշել է աւելի շրջահայեաց լինել՝ սպաննել բանիւ, իսկ յետոյ, եթէ Աստուած յաջողի, նաեւ՝ գործիւ:

Ի դէպ, Աստծու մասին: Առաջաբանում հեղինակը գրում է, որ լինելով իսկական մահմետական, կ՚աշխատի պատուով կատարել իր առջեւ դրած խնդիրը եւ վկայակոչում է Ալլահին, գիրքն աւարտելով «Ուշքի եկէք, Թուրքեր» կոչով: («Ուշքի եկէք», - այսինքն, շարունակեցէք Սուլթան Համիտի եւ երիտթուրքերի հայաջինջ ծրագիրը): Տիկին Տէմիրի պատուիրատուները նրա ձեռքը գրիչ տալով ու յաջողութիւն մաղթելով, երեւի նրան յանձնարարել էին առաջնորդուել թեւաւոր արտայայտութեամբ. «Գրիչ ունենալով, ով ասես, ինչ ասես կարող է գրել» (դեռեւս միջին դարերում շրջանառութեան մէջ մտցուած մի արտայայտութիւն, երբ այնքան առատ էին կեղծ փաստաթղթերը): Ի դէպ, թուղթ ու գրչի հետ միասին տիկնոջը մատուցել են նաեւ վաղօրօք դրոշմուած գաղափարական կառուցուածք՝ հակառուսականութիւն, հակահայկականութիւն:

Զսպելով իմ մէջ պոռթկացող զգացմունքները, ես կ՚ուզենայի վերջին իմ տողերում ուղղակիօրէն դիմել այս գրքի հեղինակին՝ իբրեւ կնոջ, մօր, մանկավարժի:

Տիկին:

Իմ ժողովրդի գաղափարա - գեղագիտական, բարոյական եւ բարոյախօսական աւանդոյթների, նրա հոգեւոր արժէքների համակարգում կարեւոր տեղ է գրաւում միջազգայնականութեան հասկացութիւնը, որը դարերի ընթացքում փոխանցւում է սերնդից – սերունդ: Ահա թէ ինչու, չնայած դաժան ճակատագրին, պատմութեան ամենաողբերգական պահերին անգամ իմ ժողովուրդը երբեք հաւատը չի կորցրել մարդկութեան լաւագոյն խղճերի հանդէպ: Ահա թէ ինչու, Տիկին, ամէն անգամ մտնելով լսարան եւ սկսելով դասախօսութիւնը Թուրքական գրականութեան ստեղծման ու զարգացման պատմութեան մասին, ես չեմ կարողանում առանց յուզմունքի խօսել միջնադարեան Թուրք բանաստեղծներ Եունուս Էմրէի, Ահմէտ Փաշայի, Ահմէտ Նեսիմի, Եուսուֆ Նապիի եւ շատ ուրիշների ստեղծագործութեան մասին: Նրանց նուրբ, իմաստնութեամբ ու փիլիսոփայութեամբ յագեցուած քնարերգութեան վերլուծութիւնը ես չեմ պատկերացնում համաշխարհային գրականութեան ընդհանուր ընթացքից դուրս, առանց նրանց համեմատելու միջնադարեան հայ հումանիստ – բանաստեղծների փայլուն համաստեղութեան հետ: Ընդ որում, ես օրինական հպարտութիւն եմ ապրում ինչպէս իմ, այնպէս էլ ձեր ժողովրդի բանաստեղծների համար, քանզի իսկական մտածողների ստեղծագործութիւնը համայն մարդկութեան տօնն է, դրանք այն յաւերժական կամուրջներն են, որոնք ընկած են ժողովուրդների միջեւ, մերձեցնելով բոլոր ազգութիւնների մարդկանց, ցոյց տալով նրանց պատկանելիութիւնը միեւնոյն ցեղին՝ մարդկութեանը: Ահա թէ ինչու ես ձգտում եմ այնքան հոգատարութեամբ ուսանողներին հաղորդել Թեֆիք Ֆիքրէթի քաղաքացիական շիկացած անկեղծութիւնը.

Չի համաձայնի բանականութիւնը երբէք,
Որ ճշմարտութիւնը ուժի մէջ է:
Կ՚ասի այն միշտ,
Որ ուժն է ճշմարտութեան մէջ:
Եւ վաղն այս ձայնը թող
Կը դառնայ ճշմարտութիւնը բոլորի:
Իսկ հիմա դեռ նայիր շուրջդ...
Ճշմարտութիւնները բոլոր խօսքեր են լոկ:
Ճշմարտութեան մասին բարբառում է եւ նա,
Ով կոխկրտել է ճշմարտութիւնը,
Եւ նա, ով սրով կտրել է նրա գլուխը...»

(Թարգմանութիւնը՝ տողացի):

Այս տողերը վերցուած են «Հալիկի տետրից» եւ Դուք, տիկին, ի հարկէ, գիտէք, որ Թեֆիք Ֆիքրէթը հանդէս էր գալիս Առաջին Համաշխարհային պատերազմի դատապարտմամբ, պնդելով, որ այդ պատերազմները պէտք են ոչ թէ ժողովրդին, այլ դաւաճանների ու թալանիչների մի խմբի, մերկացնում էր ճշմարտութեան եւ արդարութեան պաշտպանութեան փրոփականտայի ամբողջ կեղծութիւնը: Ձեզ ամենայն հաւանականութեամբ յայտնի է նաեւ, թէ ինչպիսի հալածանքների ենթարկուեց այդ մեծ հայրենասէրը փան – Թիւրքիստների կողմից: Ի դէպ, գրականութեան ժամանակակից ձեր դասագրքերում եւ անթոլոգիաներում Թուրք գիտնականները խուսափում են մանրամասն կանգ առնել Թեֆիք Ֆիքրէթի՝ անհանդուրժ, խռովայոյզ հոգու եւ գերզգայուն խղճի տէր այդ մարդու պոէզիայի միջազգայնականութեան ու քաղաքացիականութեան վրայ: Երեւանի Պետական Համալսարանի Թուրքական բաժնի ուսանողները՝ պատանիներ եւ աղջիկներ, որոնք նուիրուել են Թուրքիայի պատմութեան, մշակոյթի, լեզուի ու գրականութեան ուսումնասիրութեան գործին, հեռու են Թուրք ժողովրդի լաւագոյն ներկայացուցիչների անունները ձեր եւ ձեր նմանների անունների հետ նոյնացնելու մտքից, լոկ այն բանի համար, որ դուք ազգային պատ-

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՄԷԿԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

– «Դուն զիս կարծեցիր չար եւ իմ էշս մեռցուցիր. այդ էշը իմ յոյսս էր: Այս խանութէն ելլենք, այս դէշ Կարապետին դրամ տամ ու երթանք իմ տունս:

– «Դուն եթէ իմ տունս մտնես, հոն բաւական տաքութիւն կը մտնէ արդէն, լոյս կը մտնէ արդէն, բախտ կը մտնէ արդէն:

– «Քանի մը մեթր աջ, քանի մը մեթր ձախ, քանի մը մեթր դէպի վեր, այս է իմ տունս. բոլոր տուներն ալ այդպէս են. գետինը թաց է ու կարմիր ցեխով ծածկուած. ոտք դնելու տեղ չկայ. պարապ ամաններ. ու քարիւղ չկայ ու լամբար չկայ. միշտ աղմուկ կայ ներսը, միշտ կռիւ, միշտ իրարանցում. ես աղտոտ բամպակներու մէջ կը պառկիմ, նախանձի մէջ, ատելութեան ու տխրութեան մէջ, շարք մը լուտանքներու:

– «Այնճարի մէջ բոլորը այդպէս կը պառկին: Ես շա՛տ բան գիտեմ Այնճարի մասին, շատ բան, բայց աղքատ Թոմասին կամքը թող չըլլայ, այլ քու:

– «Ես Թորոսը շատ կը սիրեմ: Նոր ամուսնացաւ ու դժբախտ է, խե՜ղճը: Կինը որբ աղջիկ մըն էր, քիչ մը դրամ ունէր Թորոս եւ ամուսնացաւ անոր հետ. ամբողջ ձմեռը չոր փսիաթի վրայ պիտի անցընեն. անձրեւ պիտի գայ, սաստիկ ձիւն, կարկուտ. ի՞նչպէս պիտի ապրին, ի՛նչ պիտի ուտեն: Խեղճ Թորոս, խեղճ կին, խե՜ղճ որբ: Խմէ՛ Աստուած, խըմէ՛...

– «Հազար տուն պանդուխտ ենք. հազար անգամ հազար պանդուխտ է հայ ժողովուրդը. մեր տուները լաւ էին, մեր պարտէզները՝ ծառերով լեցուն. ո՞ւր է մեր բլուրներուն հովը, ո՞ւր է մեր հեռաւոր սարերուն արեւը: Դուն մեր Աստուածն ես, դուն աշխարհի Աստուածն ես եւ բոլորին կուտաս տեղ, կերակուր, երբեմն ուրախանալու իրաւունք: Յոբը չարչարեցիր, միակ զաւակդ խաչը հանել տուիր ու մենք քրիստոնեայ ենք ու դուն մեզի պանդուխտ ըրիր: Այնճար բերիր. Այնճար դէշ տեղ մըն է, հիմնուեցաւ դէշ թուականի մը եւ պանդուխտ ժողովուրդը ունի հոն դէշ բախտ: Կեանքին առջեւ անցնիս հոս, կը խածնէ, եւ մնաս՝ կ՚ի՛ց կուտայ. շուարեցաւ մնաց այս հին ու բարի ժողովուրդը. խելք մը սորվեցուր, ողորմած Աստուած»:

Պիտի ըլլայ մօտաւորապէս ատոր եւ՝

– «Կարօտցած է աղքատ Թոմասը լաւ բանի, կարօտցած են աղքատ վարժապետները լաւ բանի, գրող մարդիկը լաւ բանի. այս ժողովուրդին հարուստ մարդիկը՝ նորէն լաւ բանի: Բոլորը կարօտցած են ուրիշ ճամբու մը, ուրիշ տեղի մը, ուրիշ բախտի մը. պապենական վայրի մը եւ դարերով կորսուած քու ժպիտիդ:

– «Այն ատեն Թորոսը երջանիկ պիտի ըլլայ եւ իր որբ կինը՝ երջանիկ. այն ատեն Պետրոսը պիտի կրնայ նշանուիլ, ապարանջան մը առնել իր նշանածին եւ սոխ ու հաց պիտի չուտէ, այլ հայրենի արեւ ու ուրախութիւն պիտի ուտէ. պիտի աշխատի, գործ պիտի տան իրեն: Վարժապետները կնճռոտ պիտի չըլլան, հայ գրողներուն ձայնը պիտի բարձրանայ, պիտի մաքրուին անոնց գրքերը, պիտի մաքրուի անոնց լեզուն. հիւանդ բաներ, դաղտուկ բաներ, ծուռ եւ անհասկնալի բաներ պիտի չգրեն: Անոնց ձայնը անարատ պիտի ըլլայ ու պիտի հասնի հեռաւոր սարերու կատարին, անտառներուն մէջ, ձորերուն մէջ, անդունդներուն մէջ, Հայրենի երկրին յաւիտենական Ձա՛յնը պիտի ըլլան անոնք բազէններու տեսողութեամբ:

– «Այն ատեն, բոլոր արարածներուդ ամէնէն աղքատը, ես, Նահապետենց երեսուն տարեկան Թոմասը, պիտի ընեմ քեզի տեսակ մը աղօթք, տեսակ մը «Հայր Մեր», տեսակ մը շնորհակալութեան երգ, որ հիմա չեմ գիտեր որչափ գեղեցիկ պիտի ըլլայ, որչափ անկեղծ, որչափ բարի, Ողորմա՛ծ Աստուած»:

Եւ Թոմաս պիտի խմէ: Այնճարը պիտի ըլլայ դէշ տեղ, Քաւարանի նման մութ, իսկ ամէն առտու՝ խեչեփառեայ արեւի մը տակ փռուող ան պիտի ըլլայ աղտոտ լաթ, ու պանդուխտ մարդիկ հոն պիտի լան, հայհոյեն, բամբասեն, նախանձին ու սպասեն:

(3 եւ վերջ)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՂԲԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ...

Ամերիկացի ուսումնասիրող մը նոր գիտութիւն մը հիմնած է, զոր կը կոչէ աղբագիտութիւն: Կատակ չէ: Իր անհատական աշակերտներուն հետ, ան ուսումնասիրութիւններ կ'ընէ իր քաղաքին աղբամաններուն մէջ եւ ընկերային լուրջ հետեւութիւններու կը յանգի այդ ուսումնասիրութիւններէն: Իր մտածումը կը խտացուի սա մէկ նախադասութեան մէջ. ըսէ ինծի թէ ի՞նչ բան աղբաման կը նետես, ըսեմ քեզի թէ ո՞վ ես դուն:

Աղբագիտութեան այս ռահվիրան վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին արդէն իսկ իր խուզարկած աղբամաններուն մէջէն հոգեբանական ու ընկերաբանական մեծարժէք նիւթեր գտեր է, բայց քանի մը նիւթական արժէք ունեցողներէ ալ, ինչպէս օրինակ՝ ադամանդակուռ մատանի մը: Ես չեմ զարմանար: Եւ եթէ կեանքի տարբեր պայմաններու մէջ գտնուէի, թերեւս ես ալ իրենց կը միանայի ու անոնց նման ձգախէժէ ձեռնոցներ եւ հականեխիչ դիմակներ դնելէ վերջ կը սկսէի խուզարկել այն ինչ որ կը մընար աղբամաններու մէջ, նմաններուս առօրեայ ապրումներէն:

Հինէն ի վեր հաւատացած եմ, եւ արդէն ամէն մարդ կը հաւատայ որ մարդիկ նոյնիսկ իրենց չըրածներէն ալ այնքան պատասխանատու են, որքան պատասխանատու են իրենց ըրածներէն: Շարունակենք եւ նոյն տրամաբանութեամբ ըսենք. մարդիկ պատասխանատու են ոչ միայն իրենց սիրածներէն, այլ նաեւ չսիրածներէն: Ո՛չ միայն իրենց տուածներէն, այլ նաեւ չտուածներէն: Ո՛չ միայն իրենց ըսածներէն, այլ նաեւ չըսածներէն: Ո՛չ միայն իրենց պահածներէն, այլ նաեւ իրենց աղբաման նետածներէն:

Կասկած չկայ որ աղբաման ըսելով չենք հասկնար միայն այն փլասթիքէ տուփակը, որուն մէջ կը նետուին պըտուղի ու բանջարեղէնի աւելցուքներ, կերակուրներու մնացորդներ ու մոխրամաններու գարշահոտ բովանդակութիւններ: Ամէն աղբամանի մէջ այդ բոլորէն քիչ մը աւելին կը գտնուի անպայման տեսնել ու վերլուծել գիտցողին համար եւ ամէն աղբաման բան մը կը ցոլացնէ այն յարկաբաժինէն, որուն խոհանոցին մէջ կը կազմաւորուի: Մարդու մը, նոյնիսկ ամբողջ ընտանիքի մը նկարագիրն ու բարոյական մակարդակը կարծես ճերմակի վրայ սեւով կ'արձանագրուին այն բոլոր փողոց նետուած բաներով, որոնք տխուր մնացորդներն են ընտանիքին ապրած երջանիկ ու գեղեցիկ վայրկեաններուն:

Եւ անշուշտ աղբաման ըսուածը միայն այն մէկը չէ, որ տեսանելի ու գարշահոտ աւելցուքներ կը պարունակէ: Այդ աղբամանին քով կայ այն միւս բարոյական արժէքներու աղբամանը, որուն մէջ նետուած աւելցուքներ ո՛չ կը տեսնուին, ոչ ալ կը հոտին: Ասոնք աննիւթական խնջոյքներու աւելցուքներն են, այն խընջոյքներուն, որոնք ամէն վայրկեան կը սարքուին մարդոց գլուխներուն ու հոգիներուն մէջ եւ յաճախ աւելի երկարատեւ չեն մեր ճաշասեղաններուն վրայ սարքուած իրական միւս խնջոյքներէն: Բայց այդ խնջոյքներէն առաջ եւ վերջն ալ գամբիւղ կը նետենք ի՜նչեր, բարոյական արժէքներու ի՜նչ փշրանքներ ու կտորներ, որոնցմով թերեւս ուրիշ հաբիւրաւորներու հոգին կրնայինք սնուցանել:

Ըսէ թէ ի՞նչպէս պիտի ճանչնամ քեզ: Այն չքեղ կահ-կարասի՞ն, զոր հըպարտօրէն կը ցուցադրես հիւրասենեակիդ մէջ, կամ այն հոյակապ խօսքերէ՞ն զոր այնքան վարպետօրէն կ'արձակես լեզուիդ ծայրով, թէ ոչ ընդհակառակն՝ խոհանոցիդ դրան ետին նետուած այն անտեսանելի իրեղէններէն, զորս չպրտած ես անկարեւոր ու անարժէք նկատելով, կամ ծածուկ ու չարտասանուած այն մըտածումներէ՞ն, զոր գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար կը նետես գլխուդ աղբամանին մէջ... :

Իրականութիւնը այն է թէ մարդը, բուն մարդը, ա՛յն չէ որ բազմած է իր հիւրասենեակին բազկաթոռին մէջ, այլ այն որ դուրս կուգայ իր նիւթական ու աննիւթական խոհանոցներուն աղբամաններէն:

Ի՜նչեր կան, որոնք վաղուց աղբաման նետուած ըլլալու էին, եւ չեն նետուած: Ատոր փոխարէն, ի՜նչեր կան, որոնք սըրբութիւններու նման ջերմեռանդ գուրգուրանքով պահուած ըլլալու էին, եւ սակայն աղբաման նետուած են:

Ռ. Հ.

կանելիութեան միասնական յատկանիշն ունինք:

Եւ գրանում, հաւատացէք, իմ ժողովրդի երիտասարդ սերնդի ուժն է:

Կամօքն Ալլահի (ինչպէս կ'ասէք դուք) եւ պատմութեան քմահաճոյքով, ինչպէս կարծում եմ ես, մեր ժողովուրդները հարեւան դարձան ոչ թէ տարիներով, այլ դարերով, իսկ բարի հարեւանութիւնը երբեմն արիւնակցական կապից ամուր է: Ուրեմն, աւելի օգտակար չէ՞ր լինի խելամտութիւն հանդէս բերել հայկական հարցի համար (չէ՞ որ երբեք ուշ չէ բուժել «Մէա քիւլփա»ից (Իմ մեղքն է), քանզի միայն ու միայն այդպիսի ողջամիտ մօտեցումը կարող էր թեթեւացնել ձեր ծանրացած խիղճը եւ ապացուցել առաջին հերթին սեփական ժողովրդի հանդէպ տածած ձեր զգացմունքների անկեղծութիւնը:

Մայրութեան զգացմունքը մարդկութեան գիտակցութեան մէջ անսասան սըրբութեան ձեւով հաստատուած բնութեան ամենազարմանալի եւ հազուագիւտ պարգեւն է, որը երբեք եւ ոչ մի հանգամանքում կասկածի չի ենթարկուել ու չի վերադնահատուել նոյնիսկ բարոյական կարգի բազմաթիւ ձեռքբերումների արժէքազրկման պայմաններում:

Եւ հենց այդ պատճառով, տիկին, ձեզ ո՛չ ոք իրաւունք չի տուել այդ զգացմունքով առեւտուր անել:

ՄԵՐԻ ՔՈՋԱՐ

«Գրական թերթ» Յունուար 15

(1) Հազուաթ – մահմետականների «սրբազան պայքարը» այլադաւանների դէմ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԻՄՖԻՍ ԹԷՆԻՍԻԻ (Միացեալ – Նահանգներ) բժշկական համալսարանին մէջ բացումը կատարուած է Տոքթ. Կարօ Ց. Այվազեանի անունը կրող գրադարանի մը, ի գնահատութիւն հոգեբուժութեան զարգացման իր բերած նպաստին: Ծնած է 1912-ին՝ Կեսարիոյ Թալաս քաղաքը: 1927-ին աւարտած է Պէյրութի Հայ Աւետարանական Բարձր. Վարժարանը: 1935-ին աւարտելէ ետք Ամերիկեան Համալսարանը, պաշտօնավարած է նոյն հաստատութեան հիւանդանոցին մէջ իբրեւ բժիշկ, ապա՝ մասնագէտ ջղային հիւանդութեանց, պաշտօնավարած է Պէյրութի մտային հիւանդութեանց ըՍկոլտիական հաստատութեան մէջ իբրեւ բժշկապետ-տնօրէն, 16 տարի: 1954-ին հրաւիրուած է Թէնիսիի համալսարանը իբրեւ փրոֆէսէօր, իսկ 1964-էն մինչեւ 1979, հանգստեան կոչուիլը, վարած է վարիչ-տնօրէնի պաշտօնը:

×

ՔԷՄՊՐԻՃԻ (Պոսթըն) «Պաք Կալըրի»ին մէջ, Յունուար 21-էն Փետր. 17, տեղի ունեցած է նկարիչ Պետրոս Ասլանեանի ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են Աղեքսանդրիոյ Միջերկրականի ափերէն, Հելլէն կղզիներէն, Հին Մոնրէալի շէնքերէն եւ Քէպէքի ձմեռէն ներշնչուած կըտաւներ:

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ մեռած է ընկ. Վիքթոր Սիրունեան: Ծնած էր 1909-ին՝ Թաւրիզ, ուր նախակրթութիւնը ստանալէ ետք անցած է Միացեալ – Նահանգներ եւ ուսումը շարունակած Նորթ Քարոլայնայի համալսարանը: Բ. Աշխարհամարտէն ետք ժամանակ մը ապրած է Կրինզպորօ, ապա՝ 1967-էն ի վեր, Ուաշինկթըն: Տարիներ ծառայած է Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ: Եղած է անդամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Թաղումը կատարուած է Յունուար 14-ին: Դամբանականներ խօսած են ընկ. Գուրգէն Ասատուրեան եւ Սահակ քհնյ. Վրթանէսեան, վեր առնելով ողբացեալին ծառայութեան ոգին եւ արժանիքները:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

Chercheur libre

«Ազատն Աստուած այն օրից, երբ
 հաճեցաւ շունչ փչել,
իմ հողանիւթ շինուածքին
 կենդանութիւն պարգեւել,
Ես անբարբառ մի մանուկ, երկու
 ձեռքս պարզեցի
Եւ իմ անզօր թեւերով ազատութիւն
 գրկեցի»:

×

Ի տարբերութիւն Միքայէլ Նալբանդեանի, ես միայն այսօր՝ 44 գարունս բոլորելուց յետոյ «ազատութիւն գրկեցի»:

Բացատրեմ:

Մասնագիտութիւնս է՝ «շէռշէօռ»: Այսինքն՝ «փնտռող», «որոնող», «հետազօտող», «ուսումնասիրող»: Կարճ ասած՝ գիտութեան մշակ: Արդէն շուրջ 20 տարի է, որ զանազան կարեւոր եւ ոչ կարեւոր փաստաթուղթերում այսպէս ներկայացնելու պատիւն ունեմ:

Եւ ահա այսօր, գիտական մի ծրագրի իրագործման մասնակիցների ցանկում առաջին անգամ անունս դիմաց կարդացի նաեւ «Լիպրը» «ազատ» ածականը: Հեղինակները երկու պաշտօնակիցներս են, որոնք սակայն ինձ նման «ազատ» լինելու «հաճոյքը» չունեն:

Նրանք դոյզն իսկ չմեղանչելով ճըշմարտութեան դէմ, կատարուած աշխատանքի պաշտօնական հաշուետուութեանս մէջ այլոց թւում ներկայացնելով նաեւ նուաստիս, այլ ելք չգտնելով, ստիպուած էին եղել ինձ «ազատ» որակել...

Արդէն երկու տարի է, որ այս «պաշտօնն» եմ զբաղեցնում եւ պէտք է, որ անակնկալի չգայի, բայց այս «ազատ»ն ինձ յանկարծակիի բերեց: Այո, շուրջ 2 տարի է, որ գործազուրկ եմ, բայց ոչ պարապ: Աշխատում եմ, ինչպէս եւ բոլոր հետազօտողները, գիտական մի տարրալուծարանում, բայց ... անվճար, ուրեմն՝ «ազատ»: Պիտի ասէք՝ խե՞նթ եմ: Կարող էք: Բաւ լիցի, ասողները քիչ չեն: Մի քիչ աւել, թէ մի քիչ պակաս, ի՞նչ փոյթ:

Ասեմ միայն, որ միակը չեմ: Վիճակագրական տուեալներ չունեմ, բայց եւ գիտեմ եւ այլոց, որոնք այս կամ այն կերպ գտնում են մի ելք օրուայ հացը վաստակելու եւ աշխատում իրենց հիմնական մասնագիտութեամբ անվճար, սպասելով, որ մի օր էլ իրենց կը յաջողուի ազատուել այս «ազատութիւն» կոչուածի ճիրաններից...

ՍԻՐԱԲԻ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՑՏ ՑՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Կարպիս վախցաւ, որ այդ գիշեր չպիտի կրնան յաջողիլ: Անտարակոյս, Ճանճոտ Պօղոս իրենց խօսքերէն բան մը իմացած էր:

Իրենց հետքը կորսնցնելու համար, մըթան պայտահարներու փողոցը ու բաւական քալեցին, մինչեւ հասան Նամակատան աղբիւրը: Աղբիւրին մօտ Զաւրաստին կը սպասէին, երբ իրենց ետեւէն հասաւ Ճանճոտ Պօղոսը:

Աստուած իմ, ի՞նչ կ'ուզէ այս մարդը, որ լեզուն կորուած ուրուականի մը պէս իրենց կը հետեւի:

- Կարպիս, հէյ, Կարպիս, ես ձեր բոլորի հօրը...

Անտարակոյս, մատնուած էին:

– Ի՞նչ կայ, Պօղոս էմի, գինետունը ինչո՞ւ շուտ ձգեցիր, – հարցուց Կարպիս անտարբեր ձայնով մը:

– Կարպիս, ես ըլ ազգ եմ, հէ՞»...

Զգիտէին՝ ի՞նչ խօսէին Ճանճոտ Պօղոսին, որ կենդանիի մը յամառութեամբ կ'ուզէր ընկերանալ իրենց ու կը կրկնէր միշտ.

- Ես ըլ ազգ եմ, հէ՞...

Ի զուր ուզեցին համոզել զայն, որ իրենք իրենց տուները կ'երթային:

Զաւրաստ կ'ուշանար: Երեք ընկերները առանձին խօսեցան պահ մը: Ճանճոտ Պօղոս լուրջ էր, անոր ձայնին մէջ վճռական բան մը կար:

– Պօղոս էմի, – խօսեցաւ Միքօ, – էս բանը ազգի համար է...

- Հէլպէթ, հէլպէթ, ես ըլ ազգ եմ, հէ՞:

– էս ատրճանակը քովդ կ'առնես: Կը կենաս էս մզկիթի մօտ: Երբ մօտենանք կառավարական շէնքին, երկու անգամ օդին մէջ պարպէ: Էդքան, էդքան:

– Որ չյաջողիք, էն ժամանակ, Աստուած վկայ, միւսները ձեր վրայ կը պարպեմ, – խօսեցաւ Ճանճոտ Պօղոսը՝ իր պարտականութիւնը լաւ ըմբռնելով:

×

Գիշերը խաղաղ էր: Կառավարական շէնքի հրապարակին վրայ պահակ ժանտարմը հրացանը ուսին կեցած էր: Կիսատուերի մը մէջ գլուխը կ'ըսես անհորիզոն անապատի մը վրայ կախուած էր: Կառավարական շէնքի գլխաւոր մուտքին առջեւ սովորական երեք պահակները, նոյնպէս հրացանները ուսերնուն, դանդաղ քայլերով վեր վար կը քալէին, երբ մզկիթի կողմէն յանկարծ լըսուեցան հրացանի երկու պայթիւններ:

Պահակները յանկարծակիի եկած՝ մըզկիթին կողմը վազեցին: Բակի պահակը մուտքէն դուրս ելաւ ու կեցաւ ճամբուն մէջտեղ՝ աւելի չհեռանալու համար: Մօտ տասը վայրկեան յետոյ, իրար անցած էին գիշերային մօտաւոր բոլոր պահակները իրենց սուլոցներով:

Մզկիթին կողմը Ճանճոտ Պօղոսէն զատ ոչ ոք գտան: Ան ալ սովորականին պէս գինով դէպի յարդի պազարի հրապարակը կը քալէր, փարտ, երերուն քայլերով: Ան այդպէս պիտի քալէր, եթէ երկինքն իսկ աշխարհի վրայ փլէր: Պահակներուն եւ գիշերապահներուն համար Ճանճոտ Պօղոսը գիշերուան այնքան մաս կազմած էր, որ մզկիթի մօտ գտնուող մի քանի շուներէն տարբեր բան չթուեցաւ:

Պահակները եղածէն շատ բան չհասկըցան:

Կառավարական շէնքի հրապարակէն պահակը շատ վաղուց իր տեղն էր նորէն եւ հրացանը ուսին՝ վեր վար կը քալէր:

Գիշերապահները ցրուած էին իրենց փողոցները, երբ կտրուած գլուխը պահող պահապանը սարսափահար գլխաւոր մուտքի երեք պահակներուն քով վազեց ու յայտնեց, թէ գողցած էին Սպիտակ Ձիաւորին գլուխը...

Լուրն անցաւ քաղաքի բոլոր պահակներուն: Սուլոցի ձայներ լսուեցան ամէն կողմէ: Տեղ տեղ պատուհաններէն սկսան ճրագներ վառուիլ:

(Շար. 503)

Տէր եւ Տիկին Միսաք Տէպիլեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Աստղիկ, Պ. Ստեփան Տէպիլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զթրեան եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Կարօ Զթրեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տիկին Մելինէ Զթրեան (Երեւան) ինչպէս նաեւ Գամճեան, Զթըրեան, Զինարլի, Փաստրմաճեան, Մատանճեան, Մելքոնեան, Առուչեան եւ Պօյաճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, քեռկինին, ազգականին եւ խնամիին՝

Այրի Տիկին ՆՈՒԷՐ ՏԷՊԻԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Զթրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 12-ին, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետր. 17, ժամը 8·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Թոմէնվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՕՆ

Հինգշաբթի Փետր. 18, Տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

—×—

ՊՕՄՈՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Փետրուար 18, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ եւ նոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ բանախօսութիւն երեկոյեան ժամը 21-ին:

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլ, վարչութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18, առաւօտեան ժամը 10-ին տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Վարդանանց Տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ՝ Նշան քհնյ. Գույումճեան (Հոգեւոր Հովիւ Պուրվառ Օտտոյի):

Կը քարոզէ՝ Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեան (Հոգեւոր Հովիւ Սէն Լու-ի):

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Իսկ երեկոյեան ժամը 21-ին նոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի կողմէ:

Այս զոյգ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն ազգային մեծ տօնին:

UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous le Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

avec la participation
de HARIS LASKARIS et PARASKEVAS de EVELYNE ALTOUNIAN
et de VICKEN

Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par :
BERNARD DEDEDJIAN et son orchestre

Réservation :
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées (clôture le 3 mars)*

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

Jeudi 18 Février à 21 heures
« LES ARMENIENS
ET LES FRANÇAIS
DURANT LES CROISADES »
par le Prof. GERARD DEDEYAN
de l'Université de Montpellier

×

à 19 h. 45 Dîner, participation 50 F
inscription avant le 15 février
au plus tard

Dimanche 21 Février à 15 h. 30
CONFERENCE
« LE ROLE DE LA PRESSE
ARMENIENNE EN FRANCE
ET LA CONTRIBUTION
de **SCHAVARCH MISSAKIAN**
et de son journal HARATCH
par PAPKEN CAVEZ

Voyage
à VENISE

—o—

Organisé par
LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Lyon

DU 8 AU 12 AVRIL

Transport en autocar long-courrier.
Séjour en Pension-complète, dans des Hôtels et restaurants de Ière catégorie.
PRIX : 1500 F.

Pour tous renseignements et inscriptions:
— *Mme. TOUTLIAN;* 888. 92. 51
— *Sec. Eglise Arménienne;* 860. 47. 18

—×—

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ
Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

կազմակերպուած՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
8 – 12 ԱՊՐԻԼ (օթոխառով)
Գին՝ 1500 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար դիմել.–
– Տիկին ԹՈՒԹԼԵԱՆ.– 888· 92· 51
– Ազգ. Տան գրասենեակ.– 860· 47· 18

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

Ներկայ Տնտեսական, Ընկերային ու Քաղաքական Տագնապներու լոյսին տակ

Հեղինակ՝ ԱԲԻԿ ԶԱԳՐԵԱՆ

Դիմել.–
— *LIBRAIRIE H. SAMUELIAN;*
51, Rue M. le Prince - 75006 Paris
— *LIBRAIRIE H. PALOUYAN;*
9, Rue de Trévise - 75009 Paris
— *LES MILLE ET UN LIVRES;*
2, Rue St. Victor - 75005 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Երուանդ Միքայէլեան 400 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Հացագործեան 160 Ֆ.:

ՎԵՐՍԱՅԼ. – Զաւէն Յովհաննէսեան 100 Ֆ. Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ Կիրակի Փետրուար 21-ին հանդիսաւոր պատարագ եւ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ առ ի երախտագիտութիւն բոլոր այն կրօնական հայրերուն եւ Թաղիս ազգայիններուն, որոնք նախապէս եւ բարոյապէս ծառայած, գործած ու անցած են:

Ծախու Գիրքեր

Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի արժանացած հետեւեալ գիրքերը կը գտնուին դատակազմի տրամադրութեան տակ եւ ծախու են. –

1.– Քրիստոս Իմէճնակալ կամ Առիւծաբերկ Հայոց Տրդատէս հեղինակ Քարլ Պրէֆէն, Թարգ. Երուանդ Տէր Անդրէասեան (Եաան) գին 40 Ֆ.:

2. – Նիքոլա Եօրկային հետ (լաթակազմ) :

Հեղինակ Յ. Ճ. Սիրունի գին՝ 40 Ֆ.:

3. – Պատմութիւն հայ գրականութեան սկիզբէն մինչեւ ԺԹ. դար, ԺԹ. դարէն մինչեւ մեր օրերը Ա եւ Բ հատորներ, հեղինակ՝ Յովհ. Գապանճեան, գին 20 ֆրանք:

4. – Ալեծուփ ջուրեր հեղինակ՝ Կարօ Մեհեան գին 20 Ֆ.:

Դիմել՝ Տիկին Զպուքճեանի, հեռաձայնել՝ 770· 56· 31

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Կապ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Լուսաբէր Մանուկեանէ 100 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ոսկի Յաբութիւնեանի մահուան առթիւ:

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement : V. Sarkissian et L. Baghdassarian

du 19 avril au 4 mai
Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM
circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Հ.Մ.Տ.

et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
présentent
DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises
THEATRE FONTAINE
10, rue Fontaine Paris 9ème

" Namouss "
de CHIRVANZADÉ
mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1[er] étage)

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
17
MERCREDI
17 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.107 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15 107

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անգարայի պատերազմական օրէնքի դատարանին առջեւ բացուած է Թուրք համայնավար (գաղտնի) կուսակցութեան, խորհրդայնամէտ, 205 անդամներու դատավարութիւնը: Ըստ ամբաստանագրին, այս 205 կուսակցականները «գաղտնի կազմակերպութիւն մը ոտքի դրած էին, որուն նպատակն էր տապալել դասակարգ մը՝ հաստատելու համար ուրիշի մը մենատիրութիւնը»: Ամբաստանուած են նաեւ, որ Պետութեան գաղտնիքներ ձեռք ձգած են եւ նախատած Պետութեան ղեկավարը:

Եթէ յանցաւոր նկատուին, կրնան 5-էն 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Միւս կողմէ, Տեւ Եոլի (ձախ կազմակերպութիւն՝ յեղափոխութեան ուղի) 112 անդամներու նոր դատ մըն ալ բացուած է Երզինճանի զինուորական դատարանին առջեւ: Ասոնցմէ 11ը կրնան մահուան դատապարտուիլ, որովհետեւ իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է, որ «փորձած են փոխել սահմանադրական կարգը»: Անդին, սահմանադրական ժողովին արդարութեան յանձնախումբը երեք մահավճիռ վաւերացուցած է, Թուրք բանուորական համայնավար կուսակցութեան երեք անդամներու դէմ, որոնք ամբաստանուած ու դատապարտուած էին ծայրայեղ - աջ ազգայնական կուսակցութեան մէկ պատասխանատուին եւ գործատէրի մը ըսպանութեանց համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ արտաքսած է Թուրք լրագրող մը՝ Ճէմ Պաչար, այն առարկութեամբ թէ իր թղթակցութիւնը կը վնասէ Թուրքեւյունական յարաբերութեանց: Կառավարական աղբիւրներու համաձայն Պաչարի յօդուածը բոլորովին անընդունելի է եւ շատ սխալ տեսակէտներ կու տայ Յունաստանի դէպքերուն մասին: Լրագրողը, որ առաջին օտարականն է երկրէն արտաքսուող, «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցն էր եւ 20 օր պայմանաժամ ունի Յունաստանէն մեկնելու համար:

ԹԷԼ - ՆԷՕՎԻ արեւելեան կողմը գտնուող քաղաքային հետազօտութեան կայան - լաստը ընկղմած է սաստիկ փոթորիկի մը հետեւանքով, հետը տանելով 85 հոգի, որոնք հոն կ'աշխատէին: Փրկելու բոլոր փորձերը ապարդիւն անցած են:

ՍԱՆ - ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ մայր եկեղեցւոյ մէջ, եպիսկոպոսական փոխանորդը՝ գերպ. Ռիվեռա ի Տամաս կիրակնօրեայ պատարագի ընթացքին, մեկնելէ ետք օրուան աւետարանը, խօսած է երկրին կացութեան մասին. - «Կացութիւնը դժուար է, զինեալ պայքարը կը շարունակուի բայց սովորական կը դառնայ, ցաւոտ եւ արիւնալի: Սալվատորցիներու ձեռքը չէ: Օտար երկիրներ՝ զէնքերը կը հայթայթեն, սալվատորցի ժողովուրդը՝ մեռեալները»:

ՀԱՄԱՑԻ (Սուրիա) մէջ կռիւները չեն դադրած եւ հետապնդումներն ալ կը շարունակուին մահմետական Եղբայրներու դէմ: Քաղաքին մուտքը միշտ ապահովութեան ուժերու ձեռքն է:

ՍԱՅՏԱՅԻ հիւսիսը՝ պաղեստինեան գաղթակայանի մը մօտ, զօրաւոր պայթումի մը հետեւանքով 5 հոգի մեռած է եւ 15 հոգի ալ՝ վիրաւորուած:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 9 - 11)

ՉԱՐԼԶ ՏԻՔԸՆՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալ. Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած՝ Չարլզ Տիքընսի ծննդեան 170-ամեակին: Ցուցադրուած են Տիքընսի վէպերը, վիպակներն ու պատմուածքները՝ անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, հայերէն եւ այլ լեզուներով: Հայ ընթերցողը անգլիացի գրագէտի գործերուն առաջին անգամ ծանօթացած է 1882-ին, Թիֆլիս լոյս տեսած «Հարս ու կեսուր» պատմուածքով: Անոր յաջորդած են «Գինովի մահը», «Ծննդեան պատմութիւն»ը եւայլն: Աթէնք, Պոլիս, Պէյրութ հրատարակուած է Տիքընսի «Ծնունդի երգ մը» գիրքը: Հայաստանի մէջ մեծ տպաքանակներով լոյս տեսած են արձակագիրին գործերը՝ «Պասթիյի կալանաւորը», «Օլիվըր Թուիսթի արկածները», «Տոմպի եւ որդին» եւ այլ գիրքեր:

×

ԱՐԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏ ԳՈՐԾԵՐԸ

Միայն մանրադիտակով կամ խոշորացոյցով կարելի է տեսնել սիրող նկարիչ Արամ Յարութիւնեանի գործերը: Սատափի փոքր կտորներու վրայ, որոնք հազիւ բրինձի կէս հատիկի չափ են, ան փորագրած է Խորհ. Միութեան հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներու տեսարժան վայրերը: Արամ Յարութիւնեանի հաւաքածոն կ'ընդգրկէ մօտ 300 մանրակերտ: Արոյրի, ալիւմինեումի, ոսկորի փոքր կտորներու վրայ ան նկարած է Հայաստանի մշակոյթի ու արուեստի ծանօթ մշակներու դէմքեր: Հետաքրքրական է ծառէն պտուղ քաղող տղու արձանիկը: Տերեւներու ու ճիւղերու յստակ գծագրութիւնը, ծառի բունի կեղեւի խորտուբորտ մակերեսը, պտուղներու ծաւալը կատարուած են մեծ վարպետութեամբ: Արուեստագէտը Կոմիտասի նկարը փորագրած է մարդու ճերմակ մազի վրայ եւ տակը գրած՝ «Հայ մեծ կոմպոզիտոր»: Արամ Յարութիւնեանէն քանի մը մանրակերտներ արժանացած են Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի վկայականներուն:

×

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Վաթսուն տարի առաջ Լենինականի մէջ կը բացուէր մանկական նկարչական անդրանիկ արուեստանոցը, Գէորգ Բրուտեանի, Ստեփան Ալթունեանի եւ Եուլիա Վերբիցկայայի նախաձեռնութեամբ: Տասնեւհինգ տարի ետք արուեստանոցը կ'օժտուէր դպրոցի իրաւասութիւններով եւ որուն կը տրուէր քանդակագործ Սերգէյ Մերկուրովի անունը (ծնած՝ Լենինական), 1947-ին: Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան անդամներէն շատեր ուսանած են այդ դպրոցին մէջ, ինչպէս՝ Մարիամ եւ Երանուհի Ասլամազեան, Արմէն Չիլինգարեան, Կարապետ Մինասեան, Խաչատուր Եսայեան, Եփրեմ Սավայեան, Հրաչեայ Ռուխկեան: Դպրոցի ներկայ աշակերտներու գործերը ցուցադրուած են Հայաստանի, համամիութենական եւ միջազգային մանկական ցուցահանդէսներու մէջ, ինչպէս նաեւ Արեւելեան Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա, Պուլկարիա: Դպրոցի սաներէն Գէորգ Սարգսեան արծաթէ մետալի արժանացած է Հնդկաստան կազմակերպուած ցուցահանդէսին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔ

Քիչ բառ երբեմն այնքան ջիղերուս կը դպչի, որքան կրնայ դպչիլ հանրային կարծիք կոչուածը: Ի՞նչ է հանրային կարծիքը, հարց կուտամ ես ինծի ամէն անգամ որ մէկը հանրային կարծիքը կը անգամ որ մէկը հանրային կարծիքէ կը անունով: Հանրային կարծիք մը կա՞յ իսկապէս: Եթէ կայ, ո՞ւր է, ինչպէս կը ճանչցուի: Ի՞նչպէս կրնամ վստահ ըլլալ որ ինծի ներկայացուածը իսկապէս հանրային կարծիք մը կը ցոլացնէ, կամ չկայ ուրիշ հանրային կարծիք մըն ալ որ ճիշդ հակառակ ուղղութեան վրայ գտնուի:

Այն տպաւորութիւնն ու վախը ունիմ, որ հանրային կարծիքը երբեք հանրային չէ իրականութեան մէջ, այլ անհատական կարծիք մը պարզապէս, կամ կարծիքը՝ հազիւ քանի մը հոգիի: Այդ քանի մը հոգին եթէ առիթը ունենան իրենց կարծիքը յառաջ քշելու որպէս հանրային կարծիք, այդ վայրկեանէն անդին կարծիքը կը սկսի դառնալ իբրեւ թէ հանրային կարծիք: Այլապէս, տրամաբանական չէ որ հանրային կարծիք մը ի սկզբանէ գոյութիւն ունենայ: Մարդիկ առ հասարակ հանրային կարծիքի մը մասին կը խօսին նախ քան անոր գոյութիւն ունենալը: Ռազմավարութիւնը միշտ նոյնն է: Նախ կը խօսուի հանրային կարծիքի մասին, եւ յետոյ այդ հանրային կարծիքը գոյութեան կը կոչուի:

Հանրային կարծիք ըսուածը արդէն ինքն իրեն հակասող բացատրութիւն մը չէ՞ արդեօք: Տասը, քսան հոգի հասարակաց շէնք մը կրնան ունենալ, հասարակաց հող մը, հիմնարկութիւն մը, առեւտրական հաստատութիւն մը կրնան ունենալ: Տասը հոգի հասարակաց հայրենիք մը, լեզու մը, մշակոյթ մը կրնան ունենալ: Բայց տասը հոգի, բառին իսկական իմաստով հասարակաց կարծիք մը, մտածում մը չեն կրնար ունենալ:

Մանաւանդ եթէ այդ տասը մարդիկը հոսկէ հոնկէ ընտրուած տասը անձեր են, որոնք ոչ զիրար կը ճանչնան, ոչ ալ իրարու հետ շփում ունեցած են: Տասը մարդիկ չեն կրնար նոյն կաղապարեալ կարծիքն ու մտածումը ունենալ ինքն իրենց, այսինքն առանց արտաքին ու արտաքին թելադրութեան մը՝ ինչպէս քարոզչութիւն, դասախօսութիւն, մամուլի կամ հաղորդակցութեանց ինչ ինչ գործիքներ: Այս քարոզչական գործիքներէն վերջ անգամ տակաւին կասկածելի է որ կազմուի իսկապէս հասարակաց կոչուելու արժանի կարծիք մը: Կարծիքը, լուսանկար մը չէ: Կրնաք հազարաւոր օրինակներ տպել ու բաժնել լուսանկարի մը ֆիլմին վրայէն, այդ օրինակները իրարու յար եւ նման պիտի ըլլան: Բայց չէք կրնար իրարու այդ աստիճան նմանող կարծիքներ գտնել հարիւրաւոր անձերու մօտ, որքան ալ լաւ քարոզչութիւն մը ընէք: Ընդհանուր գիծերու մէջ յայտնուող նմանութիւն մը խաբէական է պարզապէս: Եթէ քիչ մը խորանաք, պիտի տեսնէք որ նմանութիւնը շուտով պիտի անհետանայ եւ իւրաքանչիւր անձէ պիտի ցոլանայ տարբեր կարծիք մը, ինչպէս ամէն անձէ կը ցոլանայ տարբեր աչքերու, քիթի կամ դիմագիծի պատկեր մը:

Անտարակոյս սա մեր շրջանին, երբ քաղաքակրթութիւնը հետզհետէ կը ձգտի մարդը մարդամեքենայ մը դարձնել կամ մարդը փոխարինել նոյն յատկութիւններով օժտուած խելացի մեքենաներով, հրապարակ իջած են հանրային կարծիքի ճարտարագէտներ: Ասոնք սրահի մը մէջ իրենց ունկնդիրները մագնիսացնող եւ հմայող դասական աճպարարներուն կը նմանին: Ձեր գլխուն մէջ կարծիք կը շինեն: Ձեզ այնպէս կը կախարդեն, որ այլեւս չէք կրնար զատորոշել թէ ձեր գլխուն մէջ ի՞նչ բան ձեր անձնական մտածումն է, եւ ինչ բան ուրիշէ ձեզի պարտադրուածը: Այս վայրկեանէն անդին մէկը պիտի կարենայ պնդել հանրային կարծիքի մը մասին: Եւ նոյնիսկ եթէ պատահմամբ դուք պիտի չբաժնէք հանրային այդ կարծիքը, պիտի տխրիք, պիտի համակերպիք, «ի՞նչ կրնամ ընել, ես փոքրամասնութեան մէջ եմ, մեծամասնութիւնը տարբեր կը խորհի» պիտի ըսէք: Երբեք պիտի չանդրադառնաք որ հաւանաբար, դուք, ընդհակառակն մեծամասնութեան մէջ կը գտնուիք, եւ հանրային կարծիք ըսուածը փոքրամասնութեան մը ապրանքն է:

Ժողովրդավարութեան դէմ ցցուած մեծագոյն վտանգը այս է. ժողովրդավարութիւնը կը ցոլացնէ մեծամասնութեան կարծիքն ու փափաքները: Բայց ոչ ոք կրնայ վստահօրէն չափել թէ մեծամասնութիւնը իսկապէս մաս կը կազմէ՞ այն մեծամասնութեան, որուն մասին կը խօսուի:

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Շնորհք Պատրիարքի Տեսակցութիւնը Զօր. Էվրէնի հետ

Փետր. 14-ի «Թէրճիւման»ը արձագանգ կը հանդիսանայ Պոլսոյ Պատրիարքին տեսակցութեան զօր. Էվրէնի հետ, հաղորդելով որ Թուրքիոյ մէջ ապրող կարգ մը փոքրամասնութեանց կրօնական պետերու կարգին, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք. Գալուստեան եւս, Փետր. 13-ին Անգարա երթալով ընդունուած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ՝ զօր. Քէնան Էվրէնի կողմէ: Հանդիպումը «սիրալիր բնոյթ» ունեցած է: Տեսակցութենէն ետք հրապարակուած պաշտօնական յայտարարութեան համաձայն, Քէնան Էվրէն, ցաւ յայտնելով հանդերձ Թուրք դիւանագէտներու դէմ հոս ու հոն կատարուող ահաբեկչական արարքներուն առընչութեամբ, աւելցուցած է սակայն, որ ինք կը յուսայ, թէ այս շարժումները ժամանակի ընթացքին ինքնըստինքեան վերջ կը գտնեն: Էվրէն, յիշած է նաեւ հայ եւ թրքական դարաւոր մտերմիկ յարաբերութիւնները, ու թրքահպատակ կարգ մը հայ քաղաքացիներու Թուրքիոյ պետական մշակութային եւ գեղարուեստական կեանքին զարգացման ի խնդիր կատարած սատարը: Քէնան Էվրէն, այս առթիւ, կրկին երաշխաւորութիւն տուած է, թէ արտաքին դէպքերու հետեւանքով ոչ մէկ հայ քաղաքացի մտահոգուելու պատճառ ունի, վասնզի Թրք. օրէնքին առջեւ բոլորն ալ հաւասար իրաւունքներու տէր են:

Միւս կողմէն, Շնորհք Պատրիարք ալ, իր պատասխանին մէջ ահաբեկչութիւնը անգամ մը եւս դատապարտած է եւ յոյս յայտնած՝ թէ Թուրքեւհայկական բարեկամութիւնը կը յարատեւէ...:

ԸՍՏ ԻՐԵՆՑ՝ ԱՆՑԵԱԼԸ Հ.Յ.Դ.Ն ԷՐ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ՝ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ)

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Սիրելի Աւլէն,

Նամակդ նախ հաճոյքով կարդացի եւ ապա՝ քանի որ շօշափած նիւթերդ խռո-վիչ հարցեր են մեզի համար՝ սեւեռումով: Ձգեցի որ ժամանակը անցնի, եւ այս երեկոյ, սա տողերը գրի առնելէ առաջ, կրկի՛ն կարդացի:

Քեզ չարչարող հարցերէն շատեր զի՛ս ալ մտազբաղ կը պահեն: Կը չարչարեն նաեւ հաւանաբար, այն հարիւրաւոր անձերը որոնք ողն-ու-ծուծով դաշնակցական ըլլալով հանդերձ, սկզբունքի տարակարծութիւններու բերումով ինծի ու քեզի պէս կամ հեռացուած եւ կամ ալ արտաքսուած են Դաշնակցութեան շարքերէն, եւ որոնք կը շարունակեն հաւատարիմ մնալ իսկական Դաշնակցութեան հիմնական գաղափարներուն:

Կը գրես ինծի, իբրեւ ոչ-պաշտօնական Դաշնակցութեան ընկեր, եւ քննադատելի կը գտնես իմ գրութիւններէս ու կարծիքներէս ոմանք, - կարծիքներ՝ զորս կը բաժնեմ երբեմն ոչ-Դաշնակցական գրչակիցներու եւ մտաւորականներու հետ, եւ որոնք արտայայտուած են «Յառաջ»ի էջերուն մէջ: Կարծիքներու ազատութեան բարձր ու անխախտելի սկզբունքին կը հաւատաս: Այդ, իր կարգին, կ'ենթադրէ քննադատութեան ազատութիւնը, եւ ես շնորհակալ եմ որ այդքան անկեղծ ու սրտբաց ձեւով կը կատարես թէ՛ ինծի, թէ ուրիշներուն ուղղած քննադատութիւններդ, առանց խեղաթիւրումի:

Քննադատութիւններդ հիմնուած են հայ կեանքի, Հ.Յ.Դ.ի եւ նոր ահաբեկչական շարժումներու մէկ վերլուծման վրայ, ինչպէս նաեւ հայ մտաւորական-ներու պատասխանատուութեանց մասին քու ունեցած կարծիքիդ վրայ: Կը հրաւիրես զիս որ յստակ դիրքորոշում մը կատարեմ: Թէեւ այս բոլորը կը պատահի անձնական բնոյթ կրող նամակի մը մէջ, հրաւէրդ կ'ընկերանայ արտօնութեան՝ բաց նամակի մը մէջբերումներ կատարելու: Այլ պարագաներու՝ անսովոր պիտի ըլլար այդ, բայց երկուքս ալ զգացած ենք երկար ատենէ ի վեր որ մեզ մտազբաղ պահող հարցերը զուտ անձնական-բնոյթ չունին: Ուրիշ մի քանի գրչակիցներու հետ պահած իմ նամակագրութիւնը՝ նո՛յն բանը կը թելադրէ: Ուրեմն՝ ի պատասխան ջերմ նամակիդ ու տաք քննադատութիւններուդ եւ կարծիքներուդ՝ այս բաց նամակը:

Նախ ըսեմ, որ յստակ դիրքորոշում մը իմ կարողութենէս վեր է: Որոշ մտածումներ ունիմ, սակայն բացարձակ ինքնավստահ ու անվարան հաստատումներ չեմ կրնար ընել, քանի որ այն հարցերը՝ զորս կը շօշափես դուն, Սփիւռքահայու կեանքի հիմնական ու անլուծելի հակասութիւններէն կը բխին: Ամէն հակասութիւն պզտոր չէ, սակայն «լուծելի» ալ չէ. գոնէ մտածումով «լուծելի» չէ, - երբեմն միայն արարքով կարելի է շրջանցնել նման հակասութիւններ, իսկ մեր նամակցութեան մէջ այդ արարքներէն մէկը, ահաբեկչութիւնը, վէճի նիւթ է արդէն:

Ուրեմն, որոշ վարանումով մը կ'ուզեմ նախ ներկայացնել քու հաստատումներդ, ամփոփելով մտածումիդ գլխաւոր հանգրուանները, եւ զանոնք հիմնաւորել՝ քու նամակէդ մէջբերումներով:

(Ա).- Կը հաստատես որ Դաշնակցութեան շարքերէն դուրս մնանք կամ ներս, մեր «անպաշտօն» Դաշնակցականի հիմնական պարտականութիւնն է պաշտպանել Հ.Յ.Դ.ի իսկական սկզբունքները: Կ'ընդգծես որ, Հ.Յ.Դ.Ն հայ ժողովուրդի բաղաքական ինքնագիտակցութեան ամուր խարիսխն է, ինչպէս հայ Առաքելական Եկեղեցին՝ անոր ինքնութեան: «Մեր պաշտօնները զօրաւոր կայմի մը պէտք ունին», կը գրես, եւ ո՞վ կրնայ կասկածիլ, թէ պէտք ունին: Հարցը, վէճի նիւթը, այդ «կայմին» բնոյթն է: Ըստ քեզի, մեր ներկայ Հ.Յ.Դ.Ն, միակն է, որ կրնայ այդ կայմի կամ հաստատ սիւնի դերը կատարել:

(Բ).- Կը յիշեցնես ինծի որ վաթսուն տարիէ ի վեր «համայնավարութեան այլամերժ վարդապետութիւնը» խօսքով կը քննադատէ ու ամէն կարելի ձեւերով կը հարուածէ Հ.Յ.Դ.-ն, երբեմն կապեր հաստատելով ոչ միայն ձախ-յառաջդիմական ու Հնչակեան շարժումներու հետ, այլ նոյնիսկ հեռուէն-հանգիստ «Հայաստանասէր» աջ-ՌԱԿ-ի հետ: Առանց տառացի կերպով այսպէս ըսելու, կը թելադրես որ Հ.Գ.Բ.ի պայքարը, Հ.Յ.Դ.ի դէմ, նոր հանգրուան մըն է վաթսունամեայ այս յարձակումներու շարքին մէջ, ու նորէն (առանց տառացի կերպով ըսելու եւ աւելի մեղմ խօսքերով) կը թելադրես որ անկախ մտաւորականները երբեմն այնքան դրական ձեւով կ'արտայայտուին ահաբեկչութեան մասին, որ զայն կը սկսին տեսնել իբրեւ ինքնանպատակ վերջ, եւ ոչ իբրեւ միջոց: Նման մտաւորականներ, կը հաստատես, անգիտակցօրէն իրենց մասնակցութիւնը կրնան բերել այս հակա-Դաշնակցական շարժումին:

(Գ).- Պատրաստ ես ընդունելու որ Հ.Յ.Դ.Ն, իր 91-ամեայ պատմութեան ընթացքին լուրջ սխալներ գործած է: Անցեալի՛ն ալ ընկերներ հեռացուած կամ արտաքսուած են շարքերէն, ոչ միշտ արդար պատճառներով, - բայց այդ ընկերները, ըստ քեզի, բացէ ի բաց չքննադատեցին Հ.Յ.Դ.Ն, կրեցին իրենց վէրքերուն ցաւը, կամ վերամիանալով շարքերուն, եւ կամ ալ լուռ մնալով՝ նոյնի՛նքն շարքերուն մէջ: Կը յիշես «Աղբալեանները, Ռուբէնները, Վրացեանները», որոնք շատ մը պատճառներ ունեցան վրդովելու, սակայն կրեցին այդ բեռը: Մե՛նք ալ կրեցինք զայն, անշուշտ, մինչեւ մեր հեռացումը կամ արտաքսումը, եւ ուրեմն վստահ ես որ մեր ճակատը մաքուր է: Մտահոգ ես՝ որ եթէ մամլոյ մէջ անկախ մտաւորականներ դրական արտայայտութիւններ ունենան Հ.Գ.Բ.ի կամ ահաբեկչութեան հանդէպ, այդ կ'ըլլայ անարդար վրդովում մը եւ անգիտակից յարձակում մը՝ Հ.Յ.Դ.ի դէմ:

(Դ).- Կը գրես որ «մեր բոլորիս սխալը եղաւ կարծել՝ որ Հ.Յ.Դ.Ն անբեկանելի կառոյց մըն է», բայց կ'եզրակացնես որ այսօր «Հ.Յ.Դ.Ն տկար շրջան մը կը բոլորէ», պայմաններու բերումով: Ուրեմն, մեզի, այսինքն անպաշտօն Դաշնակցականներուն կը մնայ զսպել մեր արդար վրդովումը՝ որոշ դեկավար տարրերու սկզբունքի եւ օրինական ոտնակոխումներուն դէմ, որպէսզի վառօդ չհայթայթենք Հ.Յ.Դ.ի իսկական թշնամիներուն: Սփիւռքահայութեան կայմին դէմ մեր ուղղած քննադատութիւնները սիրոյ եւ մտահոգութեան արդիւնք են, սակայն Հ.Յ.Դ.ի «գաղափարական հակառակորդները» սկզբունք չունին, եւ պատրաստ են մեր սրտցաւ խօսքերը ուրիշ նպատակներուն համար օգտագործելու: Օրինակ՝ Հ.Գ.Բ.ի մամուլը, երբ իր գործին կուգայ, տեղի-անտեղի մէջբերումներ կը կատարէ, նոյնի՛սկ «Յառաջ»էն:

(Ե).- Հոս է որ կը շօշափես մտաւորականներու պարտականութեան հարցը, - հարց մը որ՝ ինչպէս գիտես, զիս ալ մտազբաղ պահած է: Կ'ըսես որ երբ մենք հանրութեան առջեւ կը վիճինք «մեր ներքին կազմակերպական հարցերու տարակարծութիւններուն» մասին, պէտք չէ «անողոք ըլլանք» Հ.Յ.Դ.ի հանդէպ: Ապա կը շեշտես որ թէեւ «պարկեշտ մտաւորական» մնալը արժէքաւոր սկզբունք մըն է անկասկած, նոյնի՛նքն մեր պարկեշտութիւնը կրնայ մեզ վերածել, անգիտակցօրէն անշուշտ, գործիքներու՝ զորս կ'օգտագործեն Դաշնակցութեան հակառակորդները: Կը գրես որ մեր «վերլուծումներու նրբութիւնները» կ'անտեսուին նման հակառակորդներու եւ կամ միամիտ ընթերցողներու կողմէ, եւ կը թելադրես որ զանոնք «պէտք է պահել սեմինարներու համար», գոնէ այս միջոցին, երբ վտանգի մէջ է Հ.Յ.Դ.Ն:

(Զ).- Ի վերջոյ, իբրեւ օրինակ՝ քու նկարագրած վիճակիդ, կը յիշես յօդուած մը՝ զոր գրի առած է Պետրոս Թէրզեան, (Յառաջ, Նոյ. 29-ի 30, 1980), «Անցեալը՝ Անակարելի էր» խորագրով: Կը հաստատես որ «ան ահաբեկչութեան փառաբանումն է», բայց ... միայն այդ չէ, ա հ ա բ ե կ չ ու թ ե ա ն գիտակից գովեստը կը վերածուի, նման յօդուածի մը մէջ, Հ.Յ.Դ.ի դատապարտումին ալ, ըստ քեզի, քանի որ Թէրզեան որ, ի դէպ, երբեք շարքային Դաշնակցական չէ եղած, ինծի ու քեզի պէս, մէկն է այն անկախ մտաւորականներէն, որոնց համար ն ո ր ի հանդէպ դրական արտայայտուիլն ու հինին ժխտումը անհրաժանելի են, - «ըստ իրենց անցեալը Հ.Յ.Դ.Ն էր եւ ներկան ահաբեկչութիւնը», - ահա քու տողերդ, որոնք իմ ալ խորագիրս են:

Դուն, անշուշտ, իրաւացի կերպով մտահոգ ես Սփիւռքահայութեան ապագայի մասին: Անցեալի մերժումին եւ ներկայ ահաբեկչութեան հանդէպ դրական հաստատումներու մէջ կը տեսնես ապագայ վտանգ՝ թէ՛ Սփիւռքահայութեան, թէ՛ ալ անոր քաղաքական կեանքի պատնէշին, Հ.Յ.Դ.ին համար: Եւ իբրեւ դաշնակցական ընկեր, որ շարքերէն դուրս մնալով հանդերձ կ'ապրիս Հ.Յ.Դ.ի ներկայ տագնապը ու զայն կը զգաս մորթիդ վրայ, կը հրաւիրես զիս որ մտածեմ այս հարցերուն մասին, բացորոշ կերպով, մամլոյ մէջ, եթէ պէտք ըլլայ: Զիս լաւ ճանչնալով գիտես, որ կը նախընտրեմ իւաւճական արարքը, ինչ որ մտածումի աշխարհին մէջ կը նշանակէ մամլոյ մէջ գրել «բաց նամակ»:

Շնորհակալ եմ անկեղծութեանդ համար. շնորհակալ եմ որ պատրաստ ես քննադատելու, եւ կը հրաւիրես քննադատութիւն, թէ՛ ուրիշներու գաղափարներուն, թէ՛ ալ քու կարծիքներուդ: Նախ ըսեմ որ եթէ նման անկեղծ ու լայնամիտ մօտեցում կարելի եղած ըլլար անցեալին, մե՞ր իսկ կուսակցութեան շարքերուն մէջ, այսօր պաշտօնական Դաշնակցութիւնը աւելի առողջ ու զօրաւոր կազմակերպութիւն մը կ'ըլլար: Բայց այդ ջուրը անցած է կամուրջին տակէն. խօսինք նոր վիճակի ու նոր հոսանքներու մասին:

Ըստ իս, քու հաստատումներդ իրենց ամբողջական իմաստն ու պատասխանը կրնան ստանալ միայն՝ երբ կը դիտուին աւելի լայն ակնոցով մը, կամ կը գծուին աւելի համապարփակ պաստառի մը վրայ:: Հարցը չի կրնար միայն Հ.Յ.Դ.-Հ.Գ.Բ. տխուր հակամրտութիւնը ըլլալ, քանի որ այդ իր իմաստը կը ստանայ աւելի՛ բարդ գործունէութիւններու ցանցին մէջ:

Բ. Աշխարհամարտէն ու ներգաղթէն ետք, Սփիւռքի քաղաքական վիճակը սա էր, ամփոփ կերպով, - Հնչակեան կուսակցութիւնը ենթարկուեցաւ տերեւաթափի մը, որ անոր արտօնեց իսկական ուժ մնալ միայն Պէյրութի մի քանի թաղերուն մէջ: ՌԱԿ-ը իր անողնայար պատեհապաշտութիւնը զարգացնելով զայն հասցուց «բարձր» քաղաքական արուեստի «առողջ մնալու յոյսով բոլորովին լքեց քաղաքականը, դարձաւ պաշտօն հայթայթող կազմակերպութեան, Հ.Բ.Ը.Մ.ի դրամարկղին տզրուկը, անոր բարեգործական եւ մշակութային յաջող ճիգերը չահոյործողը: Եթէ, հակառակ իր քաղաքական գաղափարներու սնանկութեան, հայութեան այս հատուածը պահեց, եւ նոյնիսկ ընդլայնեց իր ուժն ու վարկը, պատճառը՝ պարզ է, Սփիւռքահայութեան տնտեսական հոլովոյթն է՝ դէպի քաղքենիութիւն, ինչպէս նաեւ՝ աշխարհագրականօրէն, դէպի Արեւմուտք: Մեր մեծ ու մանր աղաներու եւ մասնագէտ պնակալէզներու այս հաւաքածոն արհամարհելի չէ, մէկ պատճառով միայն, - որովհետեւ կը ներկայացնէ հայութեան գոնէ կէսին իսկական «քաղաքական» գիտակցութիւնը, - դրամ դիզել, դրամատիրութեան ծէսերը որդեգրել, օտարանալ, ու միջոցին, հայկականութեան հանդէպ ֆլիւպը պահպանելու եւ խղճի խայթը լռեցնելու նպատակով հոս հոն եկեղեցի մը կամ դպրոց մը տնկել: Այս բոլորը արհամարհելը՝ լուրջ փորձութիւն մըն է միշտ, փորձութիւն մը՝ որուն յաճախ տեղի կուտայ Հ.Գ.Բ.ի մամուլը, փորձութիւն մը՝ որ ինծի համար ունի կարեւոր կշիռ, քանի որ, ինչպէս ըսի, ոչ միայն Սփիւռքահայութեան կէսին մասին է խօսքը, այլ նաեւ որովհետեւ Հ.Յ.Դ.ի շարքերն ալ զերծ չեն նման մտածելակերպով օժտուած մարդոցմէ: Զերծ չեն, թէեւ փոքրամասնութիւն են բարեբախտաբար: Այս աջ-Դաշնակցականները, ողն-ու-ծուծով բաղբենի Դաշնակցականները, արգահատելի պիտի ըլլային, եթէ վտանգաւոր չըլլային:

Եթէ Դաշնակցական ղանդուածէն ու կուսակցութենէն դէպի «աջ» դէպի «արեւմուտք», դէպի «բարձր քաղքենիութիւն» կը տարածուի այս հոսանքը, անկէ դէպի «ձախ», դէպի «երրորդ աշխարհ» կամ դէպի ««արեւելք», դէպի «աշխատաւորութիւն-եւ-ըմբոստ-երիտասարդութիւն» կը տարածուի այն շատ աւելի սակաւաթիւ սակայն նմանապէս ծանրակշիռ հոսանքը, որուն ներկայացուցիչը կը ձգտի ըլլալ Հ.Գ.Բ.Ն, ի բացակայութիւն Հնչակեաններու, իսկական ու ոչ-ստալինական հայ համայնավարներու, եւ այլն: Այս հատուածն ալ ունի Հ.Յ.Դ.ի մէջ իր սակաւաթիւ զուգահեռները, որոնք անոր համաձայն են որոշ մարզերու մէջ, ի մասնաւորի ահաբեկչութեան հարցին շուրջ:

Այլ խօսքով հայութեան աջի ձգտումն է արտագաղթը, դէպի Եւրոպա եւ Ամերիկա, որուն կ'ընկերանան գովերգներ, ուղղուած հայրենիքին, եւ պարարտ ըղձասաշրջիկութիւն՝ դէպի էջմիածին, յարմարում՝ տիրող դրամատիրական կարգերու եւ մշակութային համակարգի, որուն մէջ եզակի ածու մը արտօնուած է հայ էթնիք մշակոյթին: Սարոյեաններուն կամ Սուրեաններուն. եւ վերջապէս՝ բացարձակ ժխտում որեւէ քաղաքական բնոյթ ունեցող պայքարի, որ հայ բարեկեցիկ անձեր երեսփոխան չընտրեր, կամ որ յուշագիրներէ անդին կ'ուզէ անցնիլ: Բացարձակ ժխտում ահաբեկչութեան, որուն երբեմն կ'ընկերանայ գովեստ՝ հայ մշակոյթի, լեզուի, մամլոյ եւ ... նոյնիսկ եկեղեցւոյ հասցէին ուղղուած, իբրեւ քաղաքական պայքարի կռուաններ: Այս վերջին դիրքը, անշուշտ, ժխտելի դիրք մը չէ, եւ Հ.Յ.Դ.ի պաշտօնական ու անպաշտօն շարքերէն շատեր կը բաժնեն այն կարծիքը, թէ մշակոյթը քաղաքական պայքարի կռուանն է:

Միաժամանակ, հայ ազգայնապաշտ ձախի կամ Հ.Գ.Բ.ի ձգտումն է Միջին Արեւելքէն դէպի Եւրոպա արտագաղթի մերժում. Սովետական Հայաստանի հանդէպ՝ դրական չէզոքութիւն. մերժում՝ դրամատիրական-գաղութատիրական համակարգի ու պայքար՝ անոր գործակատարներուն դէմ. մերժում՝ հայ էթնիք մշակոյթի ունեցած կամ կարելի արժէքներուն, եւ նուիրում՝ զինեալ պայքարի, - պատահական չէ որ Հ.Գ.Բ.ի նախընտրած լոզունգներէն մէկը, «միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն», Հ.Յ.Դ.-ական է: Հ.Յ.Դ.ի պաշտօնական ու անպաշտօն շարքերուն մէջ կան սակաւաթիւ բայց բաւական կարեւոր անձեր, որոնք կը բաժնեն այս կարծիքներէն ոմանք, - «կարեւոր» կ'ըսեմ, որովհետեւ Հ.Յ.Դ.ի զինեալ մարտիկները, Պուրճ Համուտի մէջ, անոնց գաղափարակիցները՝ Արդարութեան Մարտիկները, եւ որոշ ազդեցիկ, երիտասարդ դաշնակցական մտաւորականներ, փոքր են թիւով բայց մեծ՝ իրենց գործունէութեամբ, կուսակցութեան մէջ:

(Շար. 1)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Տասնեակ տարիներ առաջ տեսեր էի Մեքսիքայի կեանքէն առնուած ֆիլմ մը: Պիտի չկարենամ որոշել թէ նիւթը կապակցութիւն ունէր բուն պատմութեան հետ: Սակայն այն աստիճան ներգործեց իմ վրաս որ մինչեւ այսօր կը յիշեմ զայն:

Մեքսիքայի մէջ կար դաժան եւ խըստասիրտ կառավարիչ մը, իրական բռնակալ մը, որ ժողովուրդը կը պահէր սարսափի, ճնշումի եւ զարհուրանքի տակ: Ան, երկրին մէջ երթեւեկող նոր կառաչարին «խաղաղութիւն» անունը տուաւ որովհետեւ իր դատողութեամբ եւ տեսակէտով երկրին մէջ կը տիրէր բացարձակ խաղաղութիւն: Խաղաղութիւն մը որուն համանիշն էր զիջողութիւն, խոհեմութիւն, ինքնազսպում, խաղաղութիւն մը, որ կը կապէր լեզուն, կը լուար ուղեղը եւ կը տկարացնէր հոգեկան կորովը: Խաղաղութիւն էր քանի որ ժողովուրդը ընտելացած եւ ենթարկուած էր իշխանութեան լուռ ու մունջ, հոգ չէ թէ կ'ապրէր ծանր պայմաններու տակ: Խաղաղութիւն էր երբ եկեղեցին արբանեակ հատուած մը կար ժողովուրդը լրտեսող եւ մատնող:

Սակայն բարի առաւօտ մը կորիճ եւ ազատատենչ երիտասարդ մը երեւան եկաւ իր քաջարի ընկերներով եւ ժողովուրդը գիտակցութեան եւ զգաստութեան հրաւիրեց: Ան հանդիպեցաւ ահաւոր դժուարութիւններու եւ նոյնիսկ իր գարուն կեանքը վրայ տուաւ: Սակայն կարծես անոր կրակոտ հոգին ետ գալով հրահրեց Մեքսիքայի համակերպող եւ տառապած ժողովուրդին ներքին զգացումները եւ վերջապէս բողոքեց, ապըստամբեցաւ, եղաւ կրակ ու բոց եւ յաջողեցաւ տէրը դառնալ, իր արդար իրաւունքներուն: Երբ ժողովուրդը կրցաւ կառաչարն ալ գրաւելով քշել դէպի քաղաք, անոր վրայէն վար առաւ «խաղաղութիւն» տպուած նշանատախտակը եւ տեղաւորեց նոյն տեղը «ազատութիւնը»:

Ժողովուրդը ազատութիւնը նախամեծար համարեցաւ խաղաղութենէն, քանի որ ձերբազատած էր այլեւս իր բռնակալին թաթէն, իր անհատականութիւնը եւ ազգային արժանապատւութիւնը ոտնակոխ ընողէն: Մեքսիքացիները փաստեցին որ «խաղաղութիւն թէ ազատութիւն» այս երկուքէն մէկը զոր ընտրեցին ազատութիւնն է:

Անվիճելիօրէն խաղաղութիւնը ընդարձակ նիւթ մըն է: Յաճախ սակայն ան շատ անուանական եւ միակողմանի է եւ սոյն տեսանկիւնէն միայն դիտելով պիտի ծանրանամ անոր վրայ: Կեղծ եւ անարդար խաղաղութիւնը պատճառ կ'ըլլայ տարապայման դրութեան որը կ'ունենայ իր անդրադարձը – ապստամբութիւն եւ ընդդիմութիւն: Յիսուս, խաղաղութեան զմայլելի քարոզիչը, ան ալ իր շրջանին վայերու տարափը թափեց Փարիսեցիներու գլխուն:

Պատահեցաւ որ ճանչցայ երկու զինուորական հարուածի շրջաններ Յունաստանի մէջ: Ժողովուրդը ապրեցաւ երեւութապէս լռելեայն եւ հանդարտ սակայն ազատ աշխարհին Հելլէնները խորապէս ըմբռնեցին Հայրենիքի ազգակիցներուն ապրած նեղ օրերը եւ անոնց չկըրցած ընելիքը, իրենք կ'ընէին թէ խօսքով եւ թէ գրիչով: Երբ երկրին մէջ կը տօնուէր հանդիսաւորապէս տիրող պետին «օր»ը խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան անունով, Սփիւռքի Յոյնը կ'անտեսէր զայն բացարձակապէս, չէր ուզեր ըլլալ յուղարկաւորը իր Հայրենիքի ազատութեան թաղման արարողութեան, քանի որ սպառնալիքի տակ չէր, քանի որ անկաշկանդ էր: Հայրենիքի հելլէնը կը հրճուէր, խրախոյս եւ կենսունակութիւն կ'առնէր անոնցմէ: Վերջ ի վերջոյ երբ ընտրութիւնը ըրաւ խաղաղութեան եւ ազատութեան միջեւ, ի գին բոլոր զոհողութեանց պարզեց ազատութեան դրօշը Ակրոպոլի կատարին վրայ:

Հայ ժողովուրդն ալ ունի այդ ազատութեան ոգին իր սրտին մէջ: Ան ծնունդ տուաւ հերոսներու, որոնք պանծացուցին հայ պատմութեան էջերը փայլուն դըրուագներով եւ տուին ազգին Աւարայրներ, մեծ Փետրուարներ, մեծ Մայիսներ: Հայ ժողովուրդը մարմարեայ արձանի պէտք չունի ազատութեան ջահը վառ պահելու եւ բարձր բռնելու համար: Հայկէն մինչեւ մեր օրերը հայ ժողովուրդը անցուց այդ ջահը մէկ սերունդէն միւս սերունդը, մէկ սրտէն միւս սիրտը: Երիտասարդը ընդունեցաւ զայն երէցէն խանդավառութեամբ եւ պատրաստակամութեամբ «հերթը հիմա իմս է» ըսելով:

Հայ կինը զանցառութիւն չկազմեց իր սրբազան առաքելութեան մէջ: Երբ Հայաստանին պարտադրուեցաւ կրակի պաշտամունքը, գտնուեցան սակաւաթիւ նախարարներ որոնք խաղաղութեան ի խնդիր առ ժամանակ դաւանափոխ ձեւացուցին: Սակայն առաջին ահազանգը հնչեցուցին «Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհի՝ որոնք դերադաս համարելով կրօնքի եւ խիղճի ազատութիւնը զօրավիգ հանդիսացան իրենց ամուսնոյն, հայ զինուորին, եւ հայ կղերին երբ ժողովուրդը մղեց կատաղի դիմադրութիւն Աւարայրի դաշտին վրայ, Տղմուտ գետին եզերքը Սասանեաններու դէմ:

Երեւանի հրապարակին վրայ կը կանգնի Սասունցի Դաւիթի արձանը ձիու վըրայ հեծած: Ան դեռ կը պահէ իր սուրը պատեանին մէջ քովէն կախուած: Գուցէ, մտածեցի իբրով, պիտի գայ ժամանակը երբ պիտի տեսնենք այդ սուրը մերկացուցած, վեր բարձրացուցած յանուն ազատութեան եւ անկախութեան: Այն ատեն է որ Ամենայն Հայոց Պետութիւնը ղեկը ձեռքը առնելով Հայ Դատին իբր հեղինակաւոր յառաջապահ, միւսուրիչ կապ եւ լիազօր ուժ պիտի ներկայանայ միջազգային վեհաժողովներուն պաշտօնապէս եւ օրինաւորապէս: Երբ մէկը կապկապուած չէ, այլ ազատ, կ'եզրափակեմ Վիկտորիա Աղանուրի խօսքերը աւելցնելով,

«Եւ այն ատեն
Խաղաղութիւն եթէ գտնես հիւղին մէջ
Մի, խօլ սրտիդ համար ուրիշ բան
խնդրեր»:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Մարսէյլ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ մէջ, Յունուար 17-ին տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ Միութեան: Յայտագրին մասնակցած են քանոնահար Արա Սեւանեան, երգչուհի Արփինէ Փեհլիվանեան, դաշնակահարուհի Կլորիա Միքայէլեան եւ օտար արուեստագէտներ:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ հոգեւոր հովիւը՝ Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան, երեք տարի ծառայելէ ետք գաղութին, վերադարձած է Անթիլիաս: Յունուար 24-ին Մուշեղ վրդ. մատուցանած է գաղութին մէջ իր վերջին պատարագը եւ քարոզին բնաբան ընտրած՝ «Սիրեցէք զիրար, ինչպէս ես սիրեցի ձեզ»:

Յունուար 26-ին, «Իլէքթրա Փալաս» պանդոկին մէջ Հայ Գթութեան Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ., Համազգայինը եւ Երիտասարդաց Միութիւնը ճաշ մը տուած են ի պատիւ Մուշեղ Վարդապետին: Ողջերթի խօսք արտասանած են Միութեանց ներկայացուցիչները վեր առնելով հովիւին ծառայասիրութիւնը եւ տարած աշխատանքները կրթական, մշակութային, մարզական եւ բարեսիրական մարզերու մէջ: Շնորհակալութեան եւ հրաժեշտի խօսք արտասանած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց Վարժարանի սրահին մէջ, Յունուար 24-ին տեղի ունեցած է Գէորգ Պէպէճեանի երգահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է հայ եւ օտար դասական երգահաններու գործերէն: Հայ երգահաններէն ընտրուած են Ալ. Յարութիւնեան, Բ. Կանաչեան, Ա. Տիգրանեան, Վ. Կոտոյեան, Եղ. Յովհաննիսեան, իսկ օտարներէն՝ Փուչինի, Հէնտըլ, Պրամս եւ Վէրտի: Երգիչին մեկնաբանութիւններուն դաշնակով ընկերակցած է Արփի Եաղուպեան: Յայտագրի աւարտին խօսք առնելով թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, շեշտած է հայ երաժշտութիւնը եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթը վառ պահելու անհրաժեշտութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐՈՒ ՀԱՅ ՄՏԱԾՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Տոքթ. Հենրի Գաբրիէլեանի «փիլիսոփայութեան հանգուցային պրոբլեմները միջնադարեան հայ մտածողների մօտ» գիրքը: Աշխատութեան մէջ մասնաւորաբար քննութեան կ'ենթարկուին բանականութեան ու ճշմարտութեան, փորձառութեան դերի, փիլիսոփայութեան՝ որպէս գիտութիւն՝ համար պայքարի հարցերը, որոնք զբաղեցուցած են միջնադարու հայ մըտածողները:

×

ԱԿԱԴ. ԲԱԲԿԷՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ «ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇ» ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով, Հայաստանի Ակադեմիայի անդամ Բաբկէն Առաքելեան պարգեւատրուած է «Աշխատանքի կարմիր դրօշ» շքանշանով, ի գընահատութիւն պատմագիտութեան եւ գիտական վարիչներու պատրաստութեան մարզերուն մէջ իր ունեցած վաստակին: Ակադեմականը աւելի քան չորս տասնամեակէ ի վեր նուիրուած է հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթի ուսումնասիրութեան: Իր հետաքրքրութեանց առանցքը կազմած են Հայաստանի մէջ արաբական տիրապետութեան հաստատման ժամանակաշրջանի (է. դար) դէպքերը: Պատմագիտական իր հետազօտութիւններուն մէջ արժէքաւոր է Հայաստանի քաղաքներու եւ արհեստներու պատմութեան նուիրուած ուսումնասիրութիւնը, երկու հատոր: Բաբկէն Առաքելեան պատկառելի վաստակ ունի հնագիտութեան ասպարէզին մէջ: Իր ղեկավարութեամբ սկսած Գառնիի, Արմաւիրի եւ Արտաշատի հնախուզական պեղումները բացառիկ նշանակութիւն ունին հին Հայաստանի մշակոյթի եւ պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Հայ մշակոյթի հետազօտութեան նուիրուած իր առաջին աշխատութեան՝ «Հայկական պատկերաքանդակները Դ. – Է. դարերում» մէջ, տրուած է վաղ միջնադարու հայ աշխարհիկ, կրօնական եւ դիցաբանական բնոյթի բարձրաքանդակներու խոր վերլուծումը: «Ակնարկներ հին Հայաստանի արուեստի պատմութեան» մենագրութեան համար հեղինակը արժանացած է Հայաստանի պետական մրցանակին (1976): Ակադ. Բաբկէն Առաքելեան, որ Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկի տնօրէնն է, բազմաթիւ անգամներ մասնակցած է համամիութենական եւ միջազգային գիտական ժողովներու եւ հանդէս եկած հետաքրքրական դասախօսութիւններով:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԿԱՊՈՅՏ ՅՈՒԼՈՒՆՔՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Պահակները կ'անցնէին փողոցէ փողոց: Ոչ ոք կար: Ճանճոտ Պօղոսն էր, որ յարդով լեցուն խրտուիլակի մը պէս թուլցած կռնակով, ոտքերը փարտելով Ջիֆթէ Մինարէ մզկիթէ անկիւնէն վեր կ'ելլէր:

×

Գիշերուան այդ պահուն, քաղաքէն դուրս, Հայոց գերեզմանատան մէջ կար անյատակ մթութիւն ու լռութիւն:

Այդ սրտի չափ խոր լռութեան մէջ քահանան իր խնկոտ ձայնով աւետարանը կը կրացնէր: Ձայնը կ'ըսես ստորերկրեայ վանքի աւերակներէն կուգար:

Ձեռագիր աւետարանի մը լուսանցքներուն վրայ նկարուած ծուռ գիծերու պէս կեցած էին սիլուէթները Կարպիսի, Կիւրեղի եւ Միքոյի: Անոնց գլուխները կախ էին, երբ քահանան իր ձեռքի աւետարանին կողքով խաչաձեւ կնքեց թարմ գերեզմանը:

– Եավաշ, տէրպապ, ծանր, ծանր, – խօսեցաւ Կարպիս արցունքոտ ձայնով:

Տէր Յուսիկ ծանր եղանակով «Հայր Մեր»ը սկսաւ: Կարպիս թուլցած ձայնով եղանակ ձգեց քահանային հետ: Եղանակին մասնակցեցաւ եւ մսավաճառ Կիւրեղ իր խժան ձայնով:

Կառապան Միքօն այդ պահուն ուրիշ ողբերգութիւն մըն ալ կ'ապրէր. կ'ուզէր ինքն ալ ձայն ձգել եւ, սակայն, չգիտէր «Հայր Մեր»ը:

«Հայր Մեր»ի եղանակը կը դողար անյատակ լռութեան մէջ: Խաչ քարերու վրայ բուեր կը թառէին կակուղ թեւերով:

Այդպէս թաղեցին Սպիտակ Ձիաւորի կտրուած գլուխը կապոյտ յուլունքով...

×

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Քաղաքէն քիչ հեռու, ուր կը տարածուէին այգիներն ու լեռներու հորիզոնը հեռաւոր, շինուած էր Ամերիկեան միսիոնարական հիւանդանոցը: Քաղաքի միակ չորս յարկանի ու լայն տարածութիւն բռնող շէնքն էր, դեղին ներկուած ու կղմինտրէ կտուրով: Հեռաւոր ճամբորդները դորշ ու փոշոտ ճամբաներէն առաջին անգամ կը տեսնէին քաղաքին չորս մինարէթները ու հիւանդանոցին շէնքը՝ անհամար պատուհաններով, յետոյ՝ գմբէթներն ու զանգակատուները եկեղեցիներուն:

Հիւանդանոցը շինուած էր հայ վարպետներով: Հայեր էին բժիշկներն ու դեղագործները: Հայեր էին հիւանդապահուհիները: աւարտած երկրորդական վարժարաններ: Անոնք հագուած էին ըսպիտակ ու մաքուր, եւ անոնց աչքերուն մէջ կար եղնիկային բարի արտայայտութիւնը: Շէնքին մէջ ասիտ փինիկի հոտին հետ կային կիրթ լռութիւն եւ հանդարտ երթեւեկ:

Արեւելեան աղմկոտ քաղաքին մօտ նըստած էր եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, ուր չէին հասնիր ոչ պղնձագործներու մուրճերուն ձայները, ոչ ձայները ձի ծախող մունետիկներուն, ոչ կեդրոնական պազարին աղմուկները:

Թուրք կառավարութիւնը, տեսնելով, որ հիւանդանոցէն առաւելապէս կ'օգտըւէին քրիստոնեաները, սկսաւ հետզհետէ իրաւունքներու բռնաբարումներ ընել եւ տեղաւորել Թուրքեր, Քիւրտեր եւ զինուորներ: Կարճ ժամանակի մը մէջ այդ կիրթ հիւանդանոցը դարձաւ տեսակ մը քարուանսարայ: Հեռաւոր ու մօտաւոր գիւղերէ կուգային Թուրք կամ Քիւրտ ագաները իրենց ծառաներով եւ ձիաւորներով, կաշիի ու քրտինքի հոտերով: Ձիաւորները այնտեղ էին միշտ, հիւանդանոցին շուրջ, օրերով եւ շաբաթներով:

(Շար. 504)

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

Jeudi 18 Février à 21 heures

« LES ARMENIENS
ET LES FRANÇAIS
DURANT LES CROISADES »
par le Prof. GERARD DEDEYAN
de l'Université de Montpellier

Dimanche 21 Février à 15 h. 30
CONFERENCE
« LE ROLE DE LA PRESSE
ARMENIENNE EN FRANCE
ET LA CONTRIBUTION

de SCHAVARCH MISSAKIAN
et de son journal HARATCH
par PAPKEN CAVEZ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետրուար 18

Տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց՝ Հազարերեսունեւվեց վըկայցն որք կատարեցան ի Մեծի Պատերազմին:

Նոյն օրը, տօն է Անուանակոչութեան

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա.

Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին
Ամենայն Հայոց

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի տեղի կ'ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած Հանդիսութիւն մը:

Ինչպէս ծանօթ է, այս տարի, պետական կարգադրութեամբ բոլոր հայ ուսանողներն ու պաշտօնէութիւնը արտօնուած են այս առթիւ մասնակցիլ կրօնական արարողութիւններուն:

Ներկայ կ'ըլլան մեր բոլոր դպրոցներուն աշակերտները:

Կը սպասուի նաեւ, որ այս արարողութեանց մասնակցին նոյնպէս պետական դպրոցներու բոլոր հայ աշակերտները, օգտուելով պետական բացառիկ այս կարգադրութենէն:

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի Փետր. 18, Տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

×

ՊՕՄՈՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Փետրուար 18, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ եւ նոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ բանախօսութիւն երեկոյեան ժամը 21–ին:

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլ, վարչութեան նախաձեռնութեամբ Փետրուար 18, առաւօտեան ժամը 10–ին տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ Վարդանանց Տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ՝ Նշան քհնյ. Գույումճեան (Հոգեւոր հովիւ Պուլվառ Օտտոյի):

Կը քարոզէ՝ Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեան (Հոգեւոր հովիւ Սէն Լու–ի):

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի:

Իսկ երեկոյեան ժամը 21-ին նոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ Փրատոյի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի կողմէ:

Այս զոյգ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը ներկայ գտնուելու սոյն ազգային մեծ տօնին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՖԼՈՒ–ի շատ որակաւոր բանուորուհիներ, տունը աշխատելու համար:

Աշխատանքը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

KAZAZIAN

40,rue des Jeûneurs, 75002 Paris

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Փետրուար 20, ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բընակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises

Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT

"SIPAN - KOMITAS"

Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN

SOLISTES

Madame Thérèse DAYERMANJIAN (*Mezzo*)
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN (*Ténors*)
Monsieur Gilbert ZIPCI (*Basse*) — Monsieur Mikael KARANFILIAN (*Baryton*)
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN

CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F

Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ Կիրակի Փետրուար 21–ին հանդիսաւոր պատարագ եւ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ առ ի երախտագիտութիւն բոլոր այն կրօնական հայրերուն եւ Թաղիս ազգայիններուն, որոնք նախ Թաղէս եւ բարոյապէս ծառայած, գործած ու անցած են:

Forum-Radio-Ararad

Կը տեղեկացնէ իր ունկնդիրներուն, որ իր հաղորդումներու ժամերը փոխուած են, եւ կը կատարուին՝ ամէն Կիրակի, ժամը 11 – 11.30 M.F. 98 Mhz.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝

ՄԱՐՏ 13–ԻՆ

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1982

Spécial ARMENIE

Une semaine en avion à Erevan
et une semaine en CROISIÈRE à bord du TARASS CHEVTCHENCO

4 possibilités :

1) du 24 Avril au 9 Mai, séjour à EREVAN du 25 Avril au 3 Mai et escale à ODESSA, ISTANBUL, NAPLES, et TOULON.
2) du 24 Avril au 8 Mai, escale à TOULON, CYTHERE, MUDANYA, SOTCHI et séjour à EREVAN du 30 Avril au 7 Mai.
 Prix, tous compris : Cabine à 4 personnes : 4690 F., à 2 personnes : 5530 F.
3) du 29 Juillet au 14 Août (*aller avion, retour bateau*).
4) du 14 au 31 Août (*bateau-avion*)
 Prix, tous compris : Cabine 4 personnes : 4770 F., 2 personnes : 5600 F.

ԵՒ ԱՊԱՀՈՎԵՑԷՔ ՁԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԱՅԼ 6 ԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ:
ԵՐԹ ՈՒ ԴԱՐՁ ՕԴԱՆԱՒՈՎ
ԱՐՄԵՆԻԱ Հիւրանոց, Ա. կարգի սպասարկութիւն :

Ապրիլ 20 – Մայիս 5 – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ
ԱՊՐԻԼ 24–ԻՆ

Յուլիս 10 - 28 Լենինկրատ (4 օր), Մոսկուա եւ Երեւան (9 օր):
Օգոստոս 7 - 21 Քիեվ – Երեւան:
Սեպտեմբեր 4 – 18 Քիեվ – Երեւան:
Հոկտեմբեր 4 - 19 Մոսկուա – Երեւան:
Դեկտեմբեր 20-էն Յունուար 4՝ Մոսկուա – Երեւան :

Արձանագրութեանց համար՝ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆ
TRANSTOURS 25, rue d'Argenteuil, 75001 Paris tél. 261. 58. 28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն օր, կէսօրէ ետք ժամը 15–էն 18 :
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin, SAINT-JULIEN tél. 93. 04. 90 - (42) 83. 31. 55
ՎԱԼԱՆՍ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ՝
9, rue Sully
ԼԻՈՆ՝ ՇԷՄԻՏԻՔԵԱՆԻ՝
16, Rue Chardonnet, 69120 VAULX en VELIN, tél. 868. 53. 05

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Նոր Կտակարան

Արեւելահայ աշխարհաբարով
եւ
Մեսրոպեան
մաքուր ուղղագրութեամբ
էջմիածնի հրատարակութիւն

Գին՝ 30 Ֆ.
Թղթատարի ծախքով՝ 40 Ֆ.

Ստանալու համար դիմել.–

Pasteur Arthur HELVADJIAN
Le Sphinx Bat. A I,
La Maurelle - 13013 MARSEILLE
Tél.: (91) 66. 07. 05

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զանազան Միքայէլեանի *յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Սանոսեան* 100 Ֆ. *կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Երկուշաբթի, Փետրուար 22, *ժամը* 12.30 – 13.15, Փանորամա *յայտագրին մէջ*, Ֆրանս – Քիւլթիւրէն, *նուիրուած հայ մշակոյթին:*

ԱՅՑ

Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ նախկին դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը Ձեզ *կը հրաւիրէ խումներամ մասնակցիլ ուխտագնացութեան այցին* Միսաք Մանուշեանի *յուշարձանին, 23ներու նահատակութեան 38-րդ տարեդարձի նշման առթիւ:*

Իվրիի գերեզմանատուն, Կիրակի, Փետրուար 21:

Ժամադրավայր մէթրօՓորթ տը Շուազի կայարանը, ուրկէ Թափօրը կը մեկնի ժամը 10.30-ին:

×

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ

Նախագահութեամբ՝

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ

Նախագահ հայ նախկին Ռազմիկներու ընկերակցութեան, եւ մասնակցութեամբ Մայր – Հայրենիքի ներկայացուցիչներուն եւ Փարիզին ու գաւառին անձնաւորութեանց ու բարեկամներուն:

Մէջ ընդ մէջ ասմունք, երգ ու նուագ Արաքսի Գմբէթեանի ու Փեհլիվանեան-Գարագայա երբեակին կողմէ ու առաջին ունկնդրութիւն Եդուարդ Միրզոեանի յօրինած նուագին, Միսաք Մանուշեանի *յիշատակին նուիրուած:*

Կիրակի, Փետրուար 21, ժամը 13.30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոն 118 *Գուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ – մէթրօ Գուրսէլ:*

Սեղանները ապահովելու համար, կը խնդրուի հեռաձայնել ամբողջ օր 681. 44. 54, *կամ ժամը* 8 – 10, 13 - 16, 20 – 22 *միջեւ* 241. 57. 77 *թիւին:*

Ճաշքերու մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.:

LE 21 FEVRIER A 11 H.
A VAULX-EN-VELIN
HOMMAGE A MISSAK MANOUCHIAN
ET SES COMPAGNONS

Le Comité du Monument Manouchian, qui rassemble, avec la Ville de Vaulx-en-Velin, de nombreuses associations d'originaires arméniens et les organisations de la Résistance, rappelle que c'est le 23 Février 1944 que furent fusillés par les occupants nazis Missak MANOUCHIAN et ses 22 compagnons.

Comme chaque année, le Comité organise une cérémonie commémorative au plus près de cette date, sous le triple symbole:- de l'hommagé à tous ceux, Français et immigrés, qui ont combattu pour la libération de la France; de l'hommage à la communauté arménienne de notre région; de l'indépendance nationale et de la fraternité des peuples.

Cette année, la cérémonie, square Manouchian à Vaulx-en-Velin, aura lieu le Dimanche 21 Février à 11 H. Prises de parole: de M. Nicolas KARAYAN, survivant du groupe Manouchian; de M. Georges AUROUX, premier adjoint au Maire de Vaulx-en-Velin.

Comité du MONUMENT MANOUCHIAN

Pour tous contacts:
M. Georges LEPRINCE
Hôtel - de - Ville
69120 — *Vaulx-en-Velin*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
18
JEUDI
18 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.108 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 108

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ»Ի ԹՂԹԱԿՑԻՆ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ՝ Մ. Հ. ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ

«Միլլիյէթ»ի փետր. 5-ի թիւին մէջ է, որ Մէհմէտ Ալի Պիրանտ բաց նամակ մը լոյս ընծայած է Հրայր Գիլինճեանի : Թերթին թղթակիցը, որ հետեւած է Էքս - ան - Փրովանսի դատավարութեան անոյշ - անոյշ խօսելով հանդերձ (միշտ ուրանալով անշուշտ ամէն ինչ, քանի կը շեշտէ որ «ճշմարիտ Թուրքը չամչնար իր անցեալէն») չի խուսափիր իր նամակը վերջացնելու նոյնքան անոյշ սպառնալիքով մը :

×

Երկու շաբաթ առաջ, «Էքս – ան – Փրովանս»ի դատավարութեան ընթացքին դուք ամբաստանեալի աթոռին վրայ, իսկ մենք՝ մամուլի յատկացուած գրասեղաններուն վրայ. դէմ դիմաց կը նստէինք :

Ատեն ատեն մտահոգիչ ակնարկներով, աչքի խաչաձեւումներ կ'ունենայինք :

Ձեր մտավախութիւնն էր ծանր պատիժի մը ենթարկուիլ, մինչ իմ մտավախութիւնս՝ յուզումի մատնուած անձի մը հանդիպած ըլլալ :

Նոյն տարիքը ունէինք :

Երկուքս ալ երկրորդ սերունդէ մը լսած էինք 67 տարի առաջուան դէպքերու աղէտալի պատմուածները :

Կրնամ սխալիլ թերեւս, բայց ձեր նայուածքներուս մէջ պատմուածները ստուերին տակ ընկճուած ըլլալու հոգեվիճակը կը մարմնաւորուէր : Իսկ իմ նայուածքներուն մէջ պատմուածները ստուգաբանելու, հասկնալու, մարսելու համար ջանք թափող մարդոց սառնութիւնը...

Բացայայտ էր, որ դուք ձեր ընտանիքին պատմածներուն ազդեցութեան տակ մնացած էիք... : Քիչ հեռուն՝ ձեր տարեց մայրը, կարծես տարիներու բերած դժբախտութիւնները անբաւարար ըլլային, հիմա՝ կ'արտասուէր իր տղուն համար :

Ձեզ կը դիտէի :

Մաքուր դէմքով, հանդարտ, ջութակ նուագելու ընդունակ՝ այսինքն ոչ թէ ահաբեկչութիւն ընելու ատակ, այլ նոյնիսկ մարդ իսկ ծեծելէ խրտչող մարդ մը կը կենար այնտեղ... : Ես ալ մէջը ըլլալով, ոչ ոք համոզուած էր թէ դուք կրնաք ոճրագործ ըլլալ : Մինչդեռ մահափորձի ձեռնարկած էիք եւ վկայութիւնները համոզիչ էին : Պարզապէս տըպաւորութիւնը կը թողէիք որ գաղտնի ուժերու կողմէ կը ղեկավարուէիք :

Երբ կը սպասէինք դատարանի նըրբանցքներուն մէջ, ձեր մեծ եղբօր հետ խօսեցանք : Ձեր միւս մօտաւոր բարեկամներուն հետ խօսեցանք : Վշտաբեկ էին... : Տեւական կը կրկնէին, թէ կը սպասէին Թուրք հանրային կարծիքի հասկացողութեան : Վիլի Պրանտի օրինակը կուտային ու կ'ըսէին. «Դուք ինչո՞ւ մեր զգացումներուն թարգման չէք հանդիսանար Թուրք հանրային կարծիքին դիմաց» : Անոնց միջեւ կը գտնուէին յուզման մատնուած անձեր, նաեւ չափաւոր, հասկացողութիւն ցոյց տուող, տրամաբանող անձեր : Ձիս մօտիկ ընող անձերէն ոմանք կը ջղագրգռուէին, իսկ ոմանք ալ հանդարտօրէն մօտիկ կ'ընէին :

Եւ դուրսը հարիւրաւոր մարդիկ ցոյց կ'ընէին : Անոնց միջեւ կը գտնուէր նաեւ ոստիկանատան դիմաց սանտուիչ ծախող անձը : Ան խնդալով «դատը պիտի շահինք» ըսած էր : Անոր համար կարեւորը դուք չէիք, դատի մը շահուիլն էր :

Այդ օր դատարանը գտնուող խումբ մը Հայերու հետ մեր միջեւ երկխօսութիւն մը ստեղծուած էր պարզապէս :

Դուք, երբ ձեր փաստաբան Լըքլէճի մեծ ցոյցերու ազդեցութեան տակ որրուած որոշումը կը լսէիք, եւ ուրախութեան մէջ ամբաստանեալի աթոռը կը լքէիք, ես ալ դէպի դատարանի ետեւի դրան առջեւ սպասող ոստիկանական ինքնաշարժը կ'ուղղուէի : Այլեւս ոչ ոք մնացած էր նրբանցքներուն մէջ. ես բոլոր այս դէպքերուն տարօրինակութիւնները լուծել կ'աշխատէի, եւ մէկ կողմէ ալ՝ «Այլեւս ճիշդն ու սխալը երեւան պէտք է ելլէ, այս խուլերու երկխօսութեան վերջ պէտք է տրուի» կ'ըսէի :

Դատարանէն ելլելէ վերջ որոշեցի ընթերցողներուս աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ տալ այնտեղ լսածներուս մասին եւ ցրուել քինախնդրութեան մըշուշը :

Որովհետեւ ձեր ցոյց տուած համայնապատկերը իրական թրքական համայնապատկեր մը չէր : Կարգ մը դէպքեր պատահած էին : Անհրաժեշտ էր այս դէպքերուն իրական համեմատութիւնները ճշդել եւ իրական պատճառները երեւան հանել :

Որովհետեւ, ճշմարիտ Թուրքը իր անցեալէն չամչնար, չի խուսափիր, պատասխանատուութիւններէ չի խրտչիր : Ճըշմարիտ Թուրքը արժանապատուութեան տէր է, շուտ կը մոռնայ, շուտ կը ներէ, բարի կամեցողութիւն ունի, եւ եթէ նոյնիսկ իր յանցանքը նշմարէ, գիտէ ներողութիւն ալ խնդրել : Որովհետեւ ինքնավստահ է :

Ահա բոլոր այս բաները գրել կը պատրաստուէի երբ Լոս – Անճըլըսի նոր մահափորձը պատահեցաւ : Աչքիս առջեւ պատկերացան ասկէ առաջ սպաննուած, ինծի սերնդակից Թուրք դիւանագէտները, անոնց զաւակներն ու կողակիցները :

Եւ գրելէ հրաժարեցայ :

×

Ակնյայտնի է, որ գաղտնի ձեռք մը կը փափաքի Թուրք եւ հայ հաւաքականութեան միջեւ արիւնահեղութիւններ սարքել : Առանց նոյնիսկ առիթ տալու, որ ամէնէն պզտիկ երկխօսութիւն մը ըստեղծուի, քինախնդրութեան նոր հունտեր կը սերմանէ :

Հիմա հազարաւոր քիլոմեթր հեռուէն, պաղարիւնութեամբ՝ խորհինք միասին. այս ոճրագործութիւններէն ո՞վ, ի՞նչ կը շահի, ո՞վ ինչ կը կորսնցնէ :

– Նախ եւ առաջ ոեւէ մէկը չի՞ խորհիր թէ Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ ծագումով Թուրք հայրենակիցները որքան անհանգիստ կ'ըլլան :

– Թուրք ժողովուրդին հետ երկխօսութիւն մը հաստատել փափաքող ոչ մոլեռանդ Հայեր, չե՞ն կրնար տեսնել, թէ այս ոճրագործութիւններով երկխօսութեան բոլոր հաւանականութիւնները կը չքանան :

– Ոեւէ մէկը չի՞ նկատեր, որ ջանք կը թափուի, որպէսզի բոլոր Հայերը ներկայացուին որպէս թրքասպան ժողովուրդ մը :

– Երբ մինչեւ հինգ տարի առաջ, արտասահմանի մէջ Թուրք հայրենակցի մը մեծագոյն աջակիցը հայ մըն էր, այսօր, կեանքի ապահովութեան մտավախութենէ մղուած, հետզհետէ կը խորտակուին այդ բարեկամութիւնները եւ ջանք կը թափուի որպէսզի իրարու թշնամի երկու ժողովուրդներ գոյանան :

- Արդեօք կա՞ն այնպիսի անձեր, որոնք կարծեն թէ Թուրքիա այս ահաբեկչութիւններուն դիմաց պիտի նահանջէ եւ պիտի սկսի հող բաժնել :

Գիլինճեան :

Բոլոր այս ոճրագործութիւնները, որեւէ լուծում չեն բերեր, ընդհակառակն, դժուարութիւնները կը բազմապատկեն :

Միմիայն ձեր եւ իմ սերունդէս անմեղ մարդիկ կը մահանան, ասոր փոխարէն Թուրք ժողովուրդը հետզհետէ քինախընդիր կը դառնայ : Գաղտնի ձեռքերու մեծագոյն փափաքն ալ այս է արդէն. քինախնդրութեամբ լեցուն սերունդներ պատրաստել :

Հիմա, երբ Էքս–ան–Փրովանսի կամ Մարսէյլի արեւոտ փողոցներուն մէջ կը շրջագայիք, անտարակոյս «հերոս»ի մը պատւոյն կ'արժանանաք : Ամէն ոք ձեզ մատնանշելով կ'ուզէ ձեր արկածախնդրութիւնները լսել : Թերեւս ալ, արդէն իսկ ձեր կազմակերպութեան անդամները ձեզի նոր «հերոսական» պաշտօններ առաջարկել սկսած են :

Միայն լաւ մտածեցէ՛ք : Բոլոր այս պատահարները ի՞նչ բանի, որո՞ւ կը ծառայեն :

Ցուցախարութեան չե՞ն առաջնորդեր ահաբեկչութեան չհաւատացող Հայերը : Նոր թշնամութիւններ չե՞ն սերմաներ :

Թուրքիոյ մասին ընաւ մի՛ խորհիք : Որովհետեւ մինչեւ այսօր ո՛չ ոք կարողացաւ կործանել Թուրքիան, եւ այսուհետեւ ալ կործանելը շատ դժուար է :

Այլեւս իրենց լռումին պէտք է հասնին հեւքոտ ցոյցերն ու ոճրագործութիւնները :

Գիշերը ձեր մօր հարցուցէ՛ք. եթէ ձեզի 8 տարի բանտարկութիւն տրուէր, արդեօք ի՞նչ կը զգար : Այսօր գիտէ՞ք թէ քանի անմեղ Թուրք դիւանագէտներու մայրեր, հայրեր, տղաք արցունք կը թափեն :

Արդեօք իրաւունք պիտի տա՞ք, եթէ ապագային այդ տղաքը իրենց հօր վրէժը լուծելու համար զէնք ի ձեռին՝ սկսին Հայերը սպաննել :

Արդեօք պէտք չէ՞ ամէն ոք արթննայ իր թմբիրէն :

ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ ՊԻՐԱՆՏ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԼԻՇԻԻ (փարիզեան արուարձան) Ֆիւմէէն գործատան մէջ, տանիքէն իյնալով մեռած է Ահմէտ Մեճիր, 35 տարեկան, բանթողներու եւ հակա - բանթողներու հակամարտութեան մը ընթացքին : Գործատունը գրաւուած էր գործադուլ ընողներու կողմէ երբ, ըստ մեռնողին ընկերներուն «գործատիրական քոմանտօ» մը փորձեց խորտակել դուռները : Տանիքէն բանթողները քարեր ու շիշեր կը նետէին : Երբ ալժերացի բանուորը ինկած է, կարելի չէ եղած ճշդել թէ ճակտին բան մը ստանալով ինկած ու մեռած է թէ ոչ միայն ապակետանիքին կոտրուելէն իյնալով : Ոմանց համար ցաւալի արկած մը բանթողի եւ ոչ բանթողի կըռիւներու հետեւանքով, ուրիշներու՝ գործատիրական յարձակման հետեւանք է : Սէ - Ժէ – Թէ–ն ցոյցի կը հրաւիրէ :

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ մէջ Թուրք մը ձերբակալուած է՝ Էօմէր Այ, որպէս կասկածելի անձ մը, որ կրնայ մասնակցած ըլլալ Պապին դէմ մահափորձին : Կը կարծուի որ ինք հայթայթած է Մէհմէտ Ալի Աղճայի կեղծ անցագիրը :

ՊԱՊԸ Նիժերիայէն անցաւ Պենին եւ Կապոն, ուրկէ կը վերադառնայ Հռոմ : Լակոսէն մեկնելէ առաջ, նախագահած էր նիժերական եպիսկոպոսական ժողովին եւ ճառը կեդրոնացուցած առաքելութեան թեմայի վրայ : Շեշտած էր. – «Եկեղեցին կը յարգէ իւրաքանչիւր ժողովուրդի մըշակոյթը : Առաջարկելով աւետարանական պատգամը, մտադիր չէ քանդել կամ ջնջել, – ինչ որ բարձր է եւ բարի... եկած է Քրիստոսը բերելու եւ ոչ թէ ուրիշ ցեղի մը մշակոյթը» :

ԻՍՐԱՅԷԼ շատ դժգոհ է Ուաշինկթընէն, որ որոշած է 16 ռմբաձիգ Ֆ. 16 օդանաւեր հայթայթել Յորդանանի :

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Գիշեր մը երբեք այսպէս լուռ ու լուրջ
Չէ դիզուած, եսկա՛ծ բանակի մը
շուրջ :

Եւ բանակ մ'երբեք, խաւարին մէջտեղ,
Չէ եղած այսպէս լուսազեղ, անմե՛ղ :

Երկինքն այս գիշեր երկիրը կ'օրրէ,
Հոգիները Հայոց իրմով կը խմորէ :

Հոս խաչեր եւ հոն սաղաւարտ ու սուր՝
Խաւարի ծովուն շիթերն են մաքուր :

Խըթո՛ւմ է կարծես. – ամէն կողմ հիմա
Կոչնակներու կանչն հանդարտ կը
թրթռայ :

Ամէն կողմ սեղան, մոմեր, երէցներ.
Բանակը ճաշա՛կ կ'առնէ այս գիշեր :

Ե՛ն վերջը Վարդան՝ գլխաբաց, հետի,
Կուգայ հաղորդուիլ արեա՛մբն
Յիսուսի :

Բ.

Դաշտն՝ արշալոյսին՛ խռ՛ւնկ է, կը
մըխա՛յ.
Զէնքերու շաչիւնն իր շուրջն է ծնծղայ :

Թշնամի բանակն, ամպի պէս խաւար,
Կ'երեւայ հեռուն եւ կը սահի վար... :

– «Վասըն Յիսուսի, վասըն
Հայրենեաց՝
Յառա՛ջ». Վարդանի հրամանը
գոռաց... :

Քիչ յետոյ արդէն խառնուրդն է
անհուն...
Կեանքէ կեա՛նք կ'երթան զինուորները
Հայուն... :

Կը նետուին ընդդէմ սուրի՛ն,
նիզակի՛ն՝,
Որոնք խաչերուն վըրայ կը կոտրին :

Վարդան, իր ներմակ ձիով, զըրահով,
Ամենէն առաջ, ամենքին է քով :

- «Յաղթեցի՛նք, կ'ըսէ, Պարսիկը
փախաւ...»
Ու կ'իյնա՛յ՝, տալով իր հոգին
անբաւ... :

Գ.

Մութ-ցած երկինքին ներքեւ՝ արեւի
Ճաճանչ մը, յանկարծ, գետնէն
կը ծագի :

Եւ մութ-ցած, սառած դէմքերուն վրայ,
Հաւատքի հուրը նորէն կը շողայ :

Վարդանի հոգին, հըրագո՛ւնտ անշէջ,
Կը մտնէ՛ ամէն Հայու հոգւոյն մէջ :

Հոգիներուն մէջ ան կ'երթա՛յ առաջ՝
Հոգիներէն դուրս ցըցած սուր ու խաչ :

Կը գարնէ խաչովն ու սուրովը գիր
Կը գըրէ, կ'օրհնէ՛ Վարդանը Կարմիր :

Դարերը կ'անցնին՝ բայց Վարդա՛նը
Քաջ,
Բայց Վարդա՛նը Սուրբ կ'երթա՛յ միշտ
առաջ... :

Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

ԸՍՏ ԻՐԵՆՑ՝ ԱՆՑԵԱԼԸ Հ.Յ.Դ.Ն ԷՐ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ՝ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ)

(Բ. եւ վերջ)

Սիրելի Աւլէն,

Հ. Յ. Դ.ի կեդրոնին կը պատկանին շատ աւելի մեծ թիւով շրջայիններ ու համակիրներ, քան անոր աջին ու ձախին: Ուրեմն, ինչո՞ւ չեզրակացնել, որ Հ. Յ. Դ.ի ներքին հարցերուն համար անկարեւոր են ՌԱԿ–ն ու Հ. Գ. Բ.ն, փոքրաթիւ ձախ – Հ. Յ. Դ.ն ու աջ – Հ. Յ. Դ.ն: Պատճառը, սիրելի Աւլէն, սա է. – Նոյնիսկ «չափաւոր», «կեդրոնական» – հակումներ ունեցող շրջայիններու եւ համակիրներու զանգուածին մէջ տեղի ունեցող ամէն պայքար կ'արտացոլէ այն աւելի ծայրայեղ հակումները, որոնց ուրուագիծը փորձեցի գծել: Օրինակ, երբ Լոս – Անճըլըսի շրջանին մէջ, ըսենք՝ կոմիտէական ժողովի մը մէջ, լուրջ վէճ ծագի, յաճախ կը պատահի որ բարեկեցիկ իրանահայ շրջայինները, եթէ վէճը կորսնցնեն, լիբանահայ շրջայինները, կ'որակեն «ձախ», «կարմիր», «համայնավար» անխոհեմ ու ահաբեկչութեան ջատագով, անիրատես, ու կը սկըսին յիշել երանելի օրերը Շահի ու Թեհրանի: Նմանապէս, ուրիշ շրջաններու եւ ժողովներու մէջ, հանգիստ կեանք ապրող քաղքենի Պէյրութահայ շրջայիններ, երբ վէճ մը կորսնցնեն, իրենց շրջանի ղեկավարութիւնը կը սկսին որակել «աջ», «պուրժուա», «երկչոտ», եւլն.:

Այլ խօսքով, նոյնիսկ Դաշնակցութեան կեդրոնական զանգուածին մէջ վէճի ու պախարակումի լեզուն եւ հռետորութիւնը, այսօր, աջ – ձախի բառամթերքէն առնուած է, – լեզու մը, որ կեղծ բաժանումներ կը ստեղծէ, օրինակ, Իրանէն արտագաղթող հայութեան մէջ, որուն զանգուածին մէջ մնած են թէ ամէնէն աջակողմեան ու Շահապաշտ Դաշնակցականները, թէ՛ ալ ամէնէն խիզախ ու ընկերվարական Դաշնակցականները, թրծուած՝ հակա – Շահ պայքարին մէջ:

Ուրիշ հակասութիւն մը որ նոյնքա՛ն, եթէ ոչ աւելի կենսական կը թուի ինծի: Դաշնակցութեան մէջ տեղի ունեցող գըլխաւոր պայքարը, այսօր, ի հիմէ աշխարհագրական բնոյթ ալ ունի, – Միջին Արեւելք, գլխաւորաբար Լիբանան – Իրան մնացողներու պայքար մը կայ, Արեւմուտք ապաստանած ու դեռ ապաստանողներու հետ: Պայքարը, անշուշտ, նորէն կ'արտացոլէ ՌԱԿ – Հ. Գ. Բ. ծայրայեղ հակամարտութիւնը, աւելի չափաւոր կերպով: Եւ պայքար մըն է որ ունի ոչ միայն կուսակցական, այլ աւելի բարդ ընկերային – քաղքական բնոյթ:

Միջին Արեւելահայ Դաշնակցականը, այսօր, ունի չորս կենսական յատկանիշներ, – (ա) հայերէնը իր լեզուն է. (բ) մակերեսային ու չըմբռնուած ընկերվարութիւն մը՝ իր քաղաքական հռետորութեան մէկ մասը կը կազմէ. (գ) ահաբեկչութիւնն ու զինեալ պայքարը իրեն համար այլեւս հասկնալի եւ ընդունելի են, քանի որ մեծցած է Թէհլիրեանի շունչով, տեսած է Հ. Գ. Բ.ի, ինչպէս նաեւ Արդարութեան Մարտիկներու զարգացումը, իր մորթին վրայ ապրած է Լիբանանեան անվերջանալի պատերազմը եւ Իրանի յեղաշրջումը: (դ) Առանց վերլուծելու, մտածելու վիճելու, հակաճառելու եւ խորհրդակցելու հնազանդիլը՝ իրեն համար աւելի դիւրին է, քան արեւմտեան աշխարհի մէջ ապրող Հայուն, քանի որ թէ՛ հայ, թէ՛ այլազգ հեղինակութեան ճնշումն ու ծանր թաթը զգացած է մանկութենէն ի վեր, Պուրճ Համուտի ու Սպահանի նեղ փողոցներուն մէջ, ուր՝ ինչպէս նշած է անցեալին Պետրոս Թերզեան, կառավարութիւնը իշխանութիւնը կը վիճէր, մասամբ հայ եկեղեցւոյ, թաղականներու, կուսակցութիւններու և մանաւանդ ՀՅԴի:

Եւրոպահայ ու բնիկ ամերիկահայ Դաշնակցականը երբեմն հայերէն գիտէ, բայց յաճախ ոչ՝: Երբեմն, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ, լիօրէն ծանօթ է իսկական ընկերվարութեան բարդ տեսութիւններուն, բայց նոյնի՛նքն այդ ծանօթութիւնը կրկնակ խրամատ մը կը ստեղծէ, թէ՛ իր եւ Միջին Արեւելահայ (եւ ընկերվարութեան մասին տգէտ) ընկերներուն միջեւ, թէ՛ ալ իր եւ ամերիկահայ (աջապաշտ, հակա – ընկերավարական) շրջայիններու միջեւ: Նմանապէս, Արեւմտահայ շրջայինը կամ բացարձակաբար հակառակ է ահաբեկչութեան եւ կամ ալ, յանուն զանազան արդարացնելի կամ անարդարացնելի խոհեմութիւններու, կ'ուզէ սահմանափակել զայն, ու շատ աւելի մտածուած եւ ճշգրիտ ուղղութիւն տալ անոր, Թուրքին արիւնով չխանդավառուած. սատնցմէ ենք ես եւ դուն, ի դէպ: Ու վերջապէս (եւ ըստ իս, ա՛յս է հիմնականը) եւրոպահայ դաշնակցականը աւելի մօտէն ծանօթ է ժողովրդավարութեան, ու աւելի ըմբոստ է, մանաւա՛նդ երբ մտաւորական հակումներ ունի:

Ուրեմն, սիրելի Աւլէն, վիճակը բարդ է, եւ քու յանուն զգաստութեան ուղղած կոչդ բազմաթիւ հարցեր մէջտեղ կը հանէ, հարցեր՝ զորս ես պիտի նախընտրէի հետապնդել պաշտօնական Դաշնակցութեան մամուլի սիւնակներուն մէջ ալ, ու մանաւանդ, կուսակցութեան փակ ժողովներու մէջ, եթէ հոն մօտիկ ըլլայ, իբրեւ հաւասար վիճող ու խորհրդակցող ընկերներ աւելի մեծ թիւ ունենային, ու եթէ հրահանգողներն ու ձեւական ժողովրդավարութեան հակամէտներու թիւը աւելի փոքր ըլլար: Սակայն կարելի չէ այդ, ու մինչ այդ հարցերը կը մնան:

Հ. Յ. Դ.ի տագնապը, ըստ իս, մի քանի ըմբոստ մտաւորականներու արտայայտութիւններուն արդիւնքը չէ, եւ չի կրնար ըլլալ, նախ՝ որովհետեւ մենք ուժ մը չենք ներկայացներ. երկրորդ՝ որովհետեւ մեր քննադատութիւնները եղած են սրտցաւ. երրորդ՝ որովհետեւ մեր «դուրս» ըլլալը տագնապին ախտանշանն է (սէմփթոմ) ու ո չ պատճառը, իսկ ա խ տ ա ն շ ա ն ն ե ր ը անտեսելով՝ հիւանդը կարելի չէ բուժել: (Ի միջի այլոց հաստատեմ, որ Հ. Յ. Դ.ի տագնապի մասին խօսիլ չի նշանակեր ուրիշ կազմակերպութիւններ գովել: Եթէ ա՛յս տագնապն է որ կը չարչարէ մեզ, պատճառը՝ պարզ է, ան է որ այս կազմակերպութիւնը եղած է մեր առաջին սէրը ու կը մնայ, դէթ քեզի համար, մեր յոյսը: Եթէ ես քեզի չափ դրական ձեւով չեմ հաստատեր նոյնը, պատճառը՝ իմ աւելի սկեպտիկ ու յոռետես բնութիւնն է, որ այլեւս աշխարհիմացութիւնս ալ կը դունաւորէ):

Այսօրուան Հ. Յ. Դ.ի վիճակը, սիրելի Աւլէն, սա է, – կը մնայ Հայութեան ամենակարեւոր կուսակցութիւնը, սակայն իր զանգուածը կորսնցնելու վտանգին տակ է, – արտագաղթն ու բարեկեցիկութիւնը Հայութեան մէկ մեծ մասը կը տանին դէպի աջ կամ աջ – Հ. Յ. Դաշնակցութիւն իսկ մէկ փոքր ու կարեւոր մասը, դէպի ահաբեկչական ձախ: Կեդրոնը, այսինքն՝ կուսակցութեան մեծագոյն զանգուածը, կը մնայ Միջին Արեւելահայ, կը փորձէ վարել արեւմտահայ Դաշնակցութիւնը, առանց լրջօրէն խորհրդակցելու անոր հետ. ամերիկահայուն կը պարտադրէ մակերեսայնօրէն ձախ տեսութիւններ, որ զայն կը վանեն դէպի աջ, ու լեզուապաշտ ազգայնամոլութիւն մը, որ հայերէն չգիտցողին զգալ կու տայ, թէ ինք երկրորդ դասակարգի անձ մըն է: Հակառակ այս վանող մօտեցումին, Միջին Արեւելահայ կեդրոնը կ'ակնկալէ դրամ եւ հնազանդութիւն, բարեկեցիկ ու ըմբոստ արեւմտահայէն: Ամերիկահայ երիտասարդը մանկութենէն սորված է ամերիկեան յեղափոխութեան լոզունգը, – Նօ թաքսէյշըն ուիթհաութ ռեփրիզենթէյշըն, – «ոչ մէկ տուրք, առանց ներկայացուցիչի», այսինքն՝ կարելի է տնտեսական կամ ազգային պարտականութիւններ պարտադրել միայն անոնց, որոնց ներկայացուցիչները տեւական ու կառուցային դեր ունին, ամէնօրեայ որոշումներու մէջ, – կ'որոշեն, կը վերլուծեն արդիւնքները արարքներու, ուղղութիւն կը փոխեն:

Երբ Հ. Յ. Դ.ի Միջին Արեւելեան մտածելակերպերով օժտուած կազմակերպութիւնը կը փորձէ նման գաղափարներով օժտուած մարդոց պարտադրել կեդրոնի մը որոշումները, եւ «ժողովրդավարութեան» մասին կը խօսի, այն ինքնարդարացումով որ չորս տարին անգամ մը Ընդհանուր Ժողովը կրնայ իր որոշումները փոխել, եթէ շրջաններու ներկայացուցիչները այդպէս որոշեն, ան կը պարզէ ժողովրդավարութեան մասին հիմնական անհասկացողութիւն, – իսկական ժողովրդավարութիւնը կը պահանջէ որ կեդրոն ու ծայրամաս, ղեկավար ու հետեւորդ, վեր ու վար տեւաբար ու սոխպողաբար խորհրդակցին, ոչ թէ չորս տարին անգամ մը: Ազատ մամուլ, շըրջաբերականներ, լրջօրէն ունկնդրուած նամակներ ու շրջանային սեմինարներ, շրջուն գործիչներ, փոխադարձ խորհրդակցութիւն եւ փոխադարձ համոզելու փորձեր, – ահա սո՛նք են իսկական ժողովրդավարութեան սիւները:

Անշուշտ կայ ուրիշ կարելիութիւն մը, – ապակեդրոնացումը, թէ՛ աշխարհագրական շրջաններու, թէ՛ մշակութային աշխատանքի, թէ՛ ալ ուրիշ գործունէութիւններու: Նման դրոյթ մը կ'ընդունի տեղայնացումը, իբրեւ անխուսափելի, եւ անոր յոռի արդիւնքներուն դէմ կը պայքարի չափաւոր միջոցներով, – սկզբունքներու ընդհանուր հաստատումով եւ տընտեսական օգնութեան դրոյթով մը: Այս էր, օրինակ, Հրեաներու լուծումը: Աշխարհագրական, մշակութային ու կազմակերպական ապակեդրոնացում, բայց նաեւ համազգութային յաճախակի խորհրդակցութիւն ու տուրքի դրոյթ մը, ըստ որուն ամէն շրջան իր եկամուտի մէկ մասը կը յատկացնէ կեդրոնի մը, որ կ'որոշէ թէ ինչպէս պիտի ծախսէ այդ գումարը: Բայց կեդրոնը՝ ինքնին բոլոր շրջաններու ներկայացուցիչներէ կը բաղկանայ իրապէս, եւ ինքնագլուխ չորոշեր տուրքի սակը, այլ՝ լուրջ խորհրդակցութիւններէ եւ տեղական պէտքերու արժեւորումէ ետք:

Այս բոլորը կը գրեմ, սիրելի Աւլէն, – հաւատալով որ Հ. Յ. Դ.ն ստիպուած է ընտրել կամ ապակեդրոնացման, եւ կամ ալ իսկական ժողովրդավարութեան ճամբան (նախընտրաբար՝ վերը ներկայացուած երկուքին մէկ գործնական խառնուրդը): Եթէ չիտակ ընէ իր ընտրութիւնը, ան կրնայ սահմանափակել աջ, ձախ, արեւմտահայ – միջին արեւելահայ, գըրամատիրութիւն – ընկերվարութիւն, – մշակութային թէ ահաբեկչական գործունէութեան հոսանքները: Կրնայ տեսակ մը ինքնապատուաստում ընել, ըլլալ ծառ մը, որուն զանազան ճիւղերը տարբեր պտուղներ տալով հանդերձ՝ իրենց աւիշը, սնունդը կը ստանան նո՛յն արմատներէն, իսկական Հ. Յ. Դ.էն:

Իմ վախս ան է, որ Հ. Յ. Դ.ն կրնայ մերժել այս բոլորը: Այդ պարագային, ան իր աջը կը կորսնցնէ ՌԱԿ – Հ. Բ. Ը. Մ. համակարգին (ինչ որ տնտեսական կորուստ է գլխաւորաբար), իր ձախը՝ Հ. Գ. Բ.ին (ինչ որ գաղափարական աւիշի ու մարտական եռանդի կորուստ է), իր մտաւորականները՝ ազատ արտայայտութեան գաղափարին, որ կենսական կը մնայ մեզի համար, թէեւ միայն այդ՝ չի բաւականացներ մեզ, որովհետեւ իսկական մտաւորականը կը ձգտի իր գրիչով պայքարիլ, ուրիշներու կողքին, յանուն իր հաւատքին:

Կը վախնամ որ Հ. Յ. Դ.ն ընտրէ մնալ Միջին Արեւելեան, զուտ – կեդրոնաձիգ, հրահանգող բայց ոչ խորհրդակցող, տարտամ ընկերվարութեամբ ու հատուկենտ ահաբեկչութիւններով զբաղող կուսակցութիւն մը: Հ. Յ. Դ.ի շրջայիններու թիւը չի մտահոգեր զիս, այլ անոնց որակն եւ ուղղութիւն տուող մտածելակերպը, որ պէտք է կարենայ ինքնաքննադատութեան դիմանալ, ընդունիլ արարքի (ակցիոն) պատասխանատուութիւնը, ու չըլլայ միայն ռէակցիոնի կազմակերպութիւն:

Զմոռնանք որ Հ. Յ. Դ.ն իբրեւ Դաշնակցութիւն սկսաւ: Իմ երազած Հ. Յ. Դ.ս ժողովրդավարական, ձախ – ազգայնական, եթէ պէտք ըլլայ ապակեդրոնային կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլար, որուն մէջ նոյնիսկ Հ. Գ. Բ.ի մարտիկները պիտի ունենային իրենց տեղը, պիտի սորվէին որ զէնքը օգտակար է Դաշնակցութիւն, երբ Ներ–Դաշնակ ու համաչափ ձեւով կը գործածուի, քաղաքական, մշակութային եւ տնտեսական ուրիշ զէնքերու կողքին:

Իմ Հ. Յ. Դ. տեսիլքս պիտի փորձէր ամէն տեղ իր ազդեցութիւնը զգացնել, առանց ամէն ինչ վարել – փորձելու, որովհետեւ իր ազդեցութիւնը պիտի բխէր իր գաղափարական ու մտաւորական ուժէն ալ, իր եկուոութենէն, մտաւորական ու վարչական հարցերու մէջ...

Ինչ որ է: Մեր գրչակից Պըլտեանը յաճախ ըսած է ինծի, որ Դաշնակցականի ֆորմասիոնս իր կնիքը դրած է իմ վրաս, որքան ալ փոխուած եմ ուրիշ շրջապատներու մէջ: Սուր աչք ունի ան: Ե՛ս ալ, դո՛ւն ալ, ժառանգորդներն ենք, (այժմ «օրինականօրէն» ու դատականօրէն ժառանգազրկուած) որոշ սկզբունքներու, որոնց կարելի է նուիրուիլ, նոյնիսկ առանց կազմակերպութեանց:

Մենք, սիրելի Աւլէն, կը մնանք մեր համոզումներու պարտադրած դժուար դիրքին մէջ: Չենք կրնար ընդունիլ կոյր նուիրում մը, որ ամէն թիրախի դէմ ուղղուած ահաբեկչական արարքի մէջ Հայ Դատի համար օգտակար հարուած մը կը տեսնէ: Ըստ մեզի՝ ահաբեկչութիւնը չի կրնար անտեսուիլ իբրեւ պայքարի կռուան, որեւէ լուրջ հայ քաղաքական կազմակերպութեան կողմէ: Միաժամանակ՝ կրնայ վտանգաւոր ըլլալ պայքարի այս զէնքը, զինք գործածող կազմակերպութեան ու հաւաքականութեան համար նախ՝ որովհետեւ թշնամին հակայարձակելու կարողութիւն ունի եւ երկրորդ (ու աւելի՛ կարեւոր) որովհետեւ ահաբեկչական պայքարը կը պահանջէ տեւական վարչական հակակշիռ ու վերաքննում, վերլուծում՝ արդիւնքներու, ճկուն վերամտածում՝ թակտիկներու, – բոլորն ալ կարեւոր բաներ, որոնք կը պահանջեն հասունութիւն մը, զոր ցարդ ցոյց չեն տուած մեր ղեկավարները:

Ես գոնէ չեմ մոռցած որ 1923-էն Լոգանէն ու Շահան Նաթալիէն ի վեր ահաբեկչութիւնը մոռցուեցաւ, Մարտիկցականները անտեսուեցան, ու Լոգանէն 50 տարի ետք ինքնագլուխ ծերունի մը, Եանըգեանը իր անձնական արարքով անբաղձալի անցեալի մը դրաւ իր վերջակէտը: Ի՛նչ տարօրինակ զուգադիպութիւն, ի դէպ, որ այդ արարքը կատարուեցաւ այս տողերը գրի առնուած օրէն ճիշդ ինը տարի առաջ, Յունուար 27, 1973–ին:

Եանըգեանի ինքնագլուխ ձեռնարկը, Հ. Գ. Բ.ի եւ Արդարութեան Մարտիկներու արարքները, որքան ալ քննադատելի էին կամ ըլլան իրենց մանրամասնութիւններուն մէջ, իսկապէ՛ս փակեցին անցեալի մէկ էջը: Ըստ իս, այդ ընդունիլ՝ չենթադրեր Հ. Յ. Դ.ի ամբողջական մերժում: Ինչպէս սկսած է սորվիլ Հ. Գ. Բ.ն, ամէն սպաննուած Թուրք կամ արեւմտեան գաղութապաշտ՝ յաղթանակ մը չէ մեզի համար, մանաւանդ երբ շոփինկի գացող հասարակ մարդիկ արիւնլուայ սփռուած են գետին՝ անոնց կողքին: Ինչպէս սկսած է սորվիլ ձախ Հ. Յ. Դ.ն գոնէ, ինքնավերլուծող կազմակերպութեան մը ղեկավարներու ձեռքը՝ ահաբեկչութիւնը կրնայ ըլլալ մեր պայքարի համար օգտակար զէնք մը:

Մինչ զանազան անձերու եւ կազմակերպութիւններու կը մնայ այս նիւթերուն մասին մտածել ու խոհեմ վերլուծումներու համեմատ շարժիլ, մեզի կը մնայ չլռել: Հո՛ս է մեր հիմնական անհամաձայնութիւնը: Երկուքս ալ անպաշտօն Դաշնակցականներ ենք, նուիրուած՝ որոշ սկզբունքներու: Երկուքիս ալ կը մնայ վերահաստատել այդ նուիրումը, դուն կ'արտայայտես քու ձեւովդ, ես՝ հանրային քննադատութեամբ: Ինչ ալ ըսենք, որքան ալ քննադատենք (կամ քու պարագայիդ՝ լուռ բարկանանք) կը մնայ Հ. Յ. Դ.ի ազգային, ժողովրդավարական ու ընկերվար խտէալներուն հանդէպ այն՝ ինչ որ կը մնար Հայ եկեղեցւոյ հանդէպ Սայաթ – Նովա, իր վերջին օրը: Կը յիշե՞ս աւանդութիւնը: Պարսիկ զինուորը խորանին մօտ ծնրադիր Սայաթ – Նովայէն կը պահանջէ դաւանափոխում, ու ան կը պատասխանէ Ազրպէյջանի Թրքերէնով, – «չըխմանամ քիլիսատան, տէօնմանամ իսատան», – «չեմ ելլեր եկեղեցիէն, չեմ դառնար Յիսուսէն»:

Մենք պէտք է ըլլանք համեստ, չա՛փ համեստ շունչը անոր նուիրումին: Որոշ հաւատացեալներ կրնան լքել Հ. Յ. Դ.ի իսկական սկզբունքները, ուրիշներ՝ կը մերժեն տեսնել որ կը փոխուի հայ ժողովուրդն ու անոր իրավիճակը, եւ թէ նմանապէ՛ս պէտք է փոխուի անոր գըլխաւոր քաղաքական կազմակերպութիւնը: Մենք, պաշտօնական կազմակերպութենէն հեռացուած, աւելի՛ յստակ կը տեսնենք անոր իսկական խտէալները (որոնցմէ մէկն է, ըստ իս, ինքնաքննադատութեան ոգին) ու Սայաթ – Նովան լինելով կրնանք ըսել, այդ խտէալներուն հանդէպ, – «չենք ելլեր իսկական կուսակցութենէն, չենք ուրանար իսկական Դաշնակցութիւնը»:

Ընկերական ջերմ բարեւներով

Խաչիկ Թէօլէօլեան

27 – 1 – 82, Միտըլ – Թաուն

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ՁԵՌԱԳՐԱՅԻՆ ԳԱՆՁԵՐԸ

Հայկական ձեռագիրները՝ մեր իմացական կեանքի նիւթականացած արտայայտութիւնը, անգնահատելի գանձեր են, որոնք միշտ բանասէրներուն ու հայագէտներուն ուշադրութիւնը գրաւած են եւ ուսումնասիրութեան առարկայ դարձած: Այդ ուսումնասիրութիւնները երկար ու տքնաջան աշխատանքի արդիւնք են: Ասոր վառ ապացոյցն է նաեւ նոր լոյս տեսած հատորը՝ հեղինակութեամբ փիլիփէբնակ հմուտ բանասէր Ներսէս Գասապեանի (1904 - 1979) «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ի Պուլկարիա» աշխատութիւնը (Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական մատենաշար, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1981), որ բովանդակելով Պուլկարիա գտնուած հայկական ձեռագիրները, պատկերացում մը կուտայ անոնց քանակի, բնոյթի եւ պարունակութեան մասին: Այդ ձեռագիրներուն մէկ մասը կրնայ հայ պատմագրութեան համար իբրեւ աղբիւր ծառայել:

Հայերէն ձեռագիրներուն գոյութիւնը Պուլկարիոյ սահմաններէն ներս պատահական պէտք չէ նկատել, քանի որ հոն տակաւին միջին դարերէն հայկական գաղութներ գոյութիւն ունեցած են եւ մինչեւ Ի. դարու առաջին քառորդը չէ դադրած պարբերական գաղթը հայ զանգուածներու՝ տեղահան եղած Թրքական իշխանութեան հայաջինջ քաղաքականութեան հետեւանքով: Պուլկարիոյ զանազան քաղաքներու մէջ հայկական գաղութները ունենալով իրենց ազգային եկեղեցին, անոր հովանիին տակ պահած ու պահպանած են հայկական ձեռագիրներ, բերուած՝ Արեւմտեան Հայաստանի, Թուրքիոյ եւ այլ զանազան վայրերէ գաղթած հայերու կողմէ՝ որպէս մասունք, յուշ ու սրբութիւն իրենց հայրենի օճախներէն:

Անոնց արժէք պահուած են եւ տեղւոյն վրայ ստեղծուած ձեռագիրներ, աւելի կարեւոր կամ նուազ նշանակութեամբ գործեր: Պուլկարահայութեան ամբողջ ձեռագրային հարստութիւնը բացայայտել, լոյս աշխարհ բերել, պըրպըտել՝ ինքնին երկար ու դժուար գործ մըն է, իսկ անոնց ուսումնասիրութիւնը եւ գնահատումը՝ գիտելիքներ ու հմտութիւն պահանջող աշխատանք:

Ինչպէս հեղինակը կը նշէ, ձեռագիրներու ուսումնասիրութեանց մէկ մասը՝ թիւ 1 - 59, լոյս տեսած է նախապէս յաջորդաբար «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ (1937 - 1950 թուականներուն), իսկ թիւ 60 - 91 ձեռագիրներու ցուցակագրութիւնը առաջին անգամ կը հրատարակուի: Այս «Ցուցակ»ին մէջ նկարագրուած եւ ուսումնասիրուած են հայկական 91 ձեռագիրներ, իսկ 53 այլ ձեռագիրներ միայն համառօտ նկարագրուած են՝ գրական տուեալներու համաձայն կամ բերանացի հաղորդումներու եւ վկայութիւններու վրայ: Այդ ձեռագիրները ժամանակին եղած են Պուլկարահայերու սեփականութիւնը կամ գտնուած են Պուլկարիա, բայց ներկայիս անյայտ են կամ արտասահման կը գտնուին, ըստ հեղինակի հաւաստիացումին: «Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ի Պուլկարիա» կը հանդիսանայ հանրագումարային աշխատանք մը հայերէն ձեռագիրներուն, որ պատմական դէպքերու բերումով հասած են Պուլկարիա: Այս գիրքին մէջ դրուած են ութ նկարներ, որոնք աւելի պատկերաւոր կը դարձնեն կարգ մը ուշագրաւ ձեռագիրներ (Յիշատակագրութիւն, մանրանկարչական նմոյշներ, արծաթապատ կողքեր եւայլն): Հատորը ունի նաեւ յաւելուածի բաժին մը, պատրաստուած խընամքով Օ. Եղանեանի կողմէ, որ ուսումնասիրութեան պարզաբանում եւ պատկերաւորում մը կ'ընծայէ քննուած նիւթերուն: Յաւելուածի այդ բաժինը կը պարունակէ ցանկեր ու տախտակներ, ինչպէս՝ գրչութեան ժամանակագրական ցանկ, յիշատակարաններու, գրչութեան վայրերու, գրիչներու, նիւթերու, տեղանուններու եւ անձնանուններու ընդհանուր ցանկեր եւայլն:

Առաջին ցանկի համաձայն, որ գրչութեան ժամանակագրական հարցին կը վերաբերի, պարզ կը դառնայ, որ Ժ. դարէն գոյութիւն ունի մէկ ձեռագիր (հայերէն աւետարան մը՝ որ կը գտնուի Սոֆիայի ազգային գրադարանը), ԺԳ. դարէն մէկ ձեռագիր, ԺԴ. - ԺԵ. դարերէն չորս ձեռագիրներ, որոնցմէ երկուքը թուակիր, ԺԶ. - Ժէ. դարերէն 17 ձեռագիրներ, որոնցմէ 11-ը ճշդուած թուականով, ԺԶ. - ԺԸ. դարերէն 13 ձեռագիր (10 թուակիր), ԺԸ. դարէն 4 ձեռագիր առանց նշուած թուականի, ԺԸ. - ԺԹ. դարէն 13 ձեռագիրներ, որոնք թըւական չունին, իսկ նոյն շրջանէն 21 այլ ձեռագիրներ ճշդուած թուական ունին: ԺԹ. դարուն կը պատկանին 22 ձեռագիրներ առանց թուականի, իսկ Ի. դարու սկիզբին՝ երկու ձեռագիր, թուակիր:

Այս ցանկին քննարկումով կը բացայայտուի, որ ըստ գրչութեան ժամանակագրութեան, ձեռագիրներու մեծամասնութիւնը կը պատկանի Ժէ. - ԺԹ. դարերու ժամանակաշրջանին, բան մը՝ որ դիւրին կարելի է բացատրել, եթէ նկատի ունենանք հայկական գաղթերու յաջորդական հոսանքը դէպի Պուլկարիա, այդ ժամանակաշրջանին:

Ուշադրութեան արժանի է նաեւ գրչութեան վայրերու ցանկը, որ կարելիութիւն կուտայ տեսնելու այն միջավայրերն ու կեդրոնները, ուր ստեղծըւած են այդ ձեռագիրները եւ աւելի լաւ պատկերացում մը ունենալու հայկական մշակութային օճախներուն մասին: Այդ ցանկի հիման վրայ կը բացայայտուին ստուգուած 26 վայրեր, ուր կեանք առած են Պուլկարիա հասած հայերէն ձեռագիրները: Գրչութեան գլխաւոր վայրեր դարձած են՝ Ախթամար, Ադրիանուպոլիս (Էտիրնէ), Երուսաղէմ, Կ. Պոլիս, Պլովդիւ, Վառնա, Ռուսէ: Այս վերջին երեք քաղաքներուն մէջ ձեռագիրներու մեծագոյն մասը գրուած ու պատրաստըւած է ԺԸ. - ԺԹ. դարերու ընթացքին:

Ցանկերու կարգին պէտք է նշել նաեւ ձեռագիրներու այժմու վայրերու ցանկը եւ ձեռագիրներու վերջին սեփականատէրերու ցանկը, որոնք ցուցակագրման ժամանակէն դէպի մեր թուականները քիչ փոփոխութեան ենթարկուած պիտի ըլլան եւ լաւ պատկերացում կուտան թէ անոնք ուր են եւ ո՛ր անձերու կամ եկեղեցիներու կը պատկանին: Այս ցանկին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Պլովդիւ, յետոյ՝ Ռուսէ, Վառնա, Սոֆիա յաջորդաբար: Ձենք ուզեր կանգ առնել միւս ցանկերուն վրայ, միայն յիշենք, որ անոնց ընդհանուր թիւը 15-ի կը հասնի: Յաւելուածի բաժնին մէջ դրուած են 4 տախտակներ, որոնց մէջ յիշատակութեան արժանի է «Առաջին տախտակ»ը՝ «Ընդհանուր տախտակ հայերէն ձեռագըրաց ի Պուլկարիա», ուր ձեռագիրները ցոյց տրուած են ըստ բովանդակութեան, ձեռագրի նիւթի (թուղթ, մագաղաթ), գրչութեան ժամանակ, գրիչի անուն, ըստացողի անուն, ներկայի վայր, սեփականութիւն, ցուցակագրող (ձեռագիրը ուսումնասիրող): Այդ մանրամասն տախտակի հիման վրայ կարելի է յանգիլ այն եզրակացութեան, որ ձեռագիրներուն մեծամասնութիւնը ունի կրօնական - եկեղեցական բովանդակութիւն: Հետաքըրքրական է նշել, որ այդ ձեռագիրներու չարքին կը պատկանին երեք բժշկարաններ, 3 քերականութիւն, 1 բառարան եւայլն: Պէտք է չեշտել, որ բժշկարաններէն ոմանք կը պարունակեն Ամիրտովլաթ Ամասիացիի ու Մխիթար Հերացիի բժշկական փորձերէն քաղուածքներ, որոնք ԺԸ. դարու գործեր են:

Համեմատական տախտակ Ժ.Ն ցոյց կուտայ ցանկը պուլկարահայութեան պատկանած այն ձեռագիրներուն, որոնք ներկայիս կը գտնուին Երեւան՝ Մատենադարանին մէջ: Այդ ձեռագիրներուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 25-ի, որոնց մէջ կան արժէքաւոր գործեր, ինչպէս՝ աւետարան 1454 թ., գրչավայր Ախթամար, աւետարան 1494 թ., գրչավայր Աւագ վանք, աւետարան՝ ԺԳ. դարէն՝ առանց թուականի, գրչավայր Վարգեհնա, Մաշտոց՝ 1525 թ., գրչավայր Համշէն եւայլն:

Իր աշխատութեան մէջ հեղինակը արժեւորած է ու իր գնահատական խօսքը յայտնած այն ձեռագիրներուն մասին, որոնք թէ՛ հնութեան, թէ՛ գեղարուեստական տեսակէտէ կ'անջատուին ցուցակագրուած միւս ձեռագիրներէն: Ներսէս Գասապեան հիացումով կը նշէ մագաղաթեայ Աստուածաշունչը մանրանկարչական գեղատեսիլ զարդանկարներով՝ 1661 թուականէն, երկու աւետարաններ մագաղաթեայ, որպէս ԺԶ. - Ժէ. դարու գործ, բերուած Ադրիանուպոլսէն, Ռուսէ երեւան հանուած արծաթապատ երկու աւետարաններ՝ 1454 եւ 1494 թուականներէն, մագաղաթի վրայ գրուած, ինչպէս նաեւ ընտիր գործեր Շումէնի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սեփականութիւնը եղող հաւաքածոն ԺԴ. - ԺԵ. դարէն եւայլն:

Ցուցակագրուած ձեռագիրներուն մէջ տեղ գտած յիշատակարանները եւս հրապարակուած են եւ անոնցմէ ոմանք շահեկան են իրենց պատմական տուեալներու կապակցութեամբ, որոնք թէ պուլկարահայ գաղութի եւ թէ հայկական անցեալի հետ առնչութիւն ունին: Այդ կարգի արժէք ներկայացնող փաստաթուղթեր կը հանդիսանան սուլթանական հրամանագրերը, որոնց պատճէններու ցանկը կուտայ հեղինակը իր ուսումնասիրութեան մէջ: Ըստ այդ հրամանագիրներուն Ռուսէի Ս. Աստուածածին եկեղեցին աւելի հին է քան անոր մինչ այդ ծանօթ 1805 թուականը: Ներսէս Գասապեան իր աշխատութեան մէջ չէ անտեսած նաեւ այդ 17 ձեռագիրներու ուսումնասիրութիւնը, զոր կատարած են Վիէննայի Մխիթարեան միաբաններ Հ. Համազասպ Ոսկեան եւ Հ. Եփրեմ Պօղոսեան: Այդ ցուցակագրուած ձեռագիրները լոյս տեսած են «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ 1936 - 1950 թուականներու շրջանին:

Սոյն աշխատութեան հրատարակութեան առթիւ Ներսէս Գասապեան կարգ մը ձեռագիրներու առնչութեամբ կատարած է նոր ճշդումներ եւ ուղղումներ, ինչպէս Ժ. դարու հայկական ձեռագիր աւետարանի բացայայտման պարագան եւայլն, որով այս երկը աւելի հեղինակաւոր բնոյթ մը կը ստանայ եւ արժանահաւատ աղբիւր մը կը դառնայ:

Խնամքով ձեւաւորուած այս հրատարակութիւնը, որ իր երկրորդ բաժնին մէջ կը պարունակէ նաեւ 1901-ին Մեսրոպ Մագիստրոս Տէր - Մովսէսեանի կազմած «Ցուցակ Ձեռագրաց»ը, արժէքաւոր հատոր մըն է հայագիտութեան համար:

«Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց ի Պուլկարիա» աշխատութիւնը Ներսէս Գասապեանի տարիներու տքնաջան պրպտումներու արգասիքն է, որ հեղինակի յետմահու միակ մեծ յուշարձանն է, որ կը մընայ հայագիտութեան համար:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԳԻՔՈՐ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Բարձր գնահատանքի արժանացած եւ համամիութենական սրահներու մէջ ցուցադրուելու արտօնութիւն ստացած է «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ պատրաստուած «Գիքոր» շարժանկարը, որուն բեմադիրն է Հենրիկ Մալեան: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են Արմէն Ջիգարխանեան, Սօս Սարգսեան եւ Արմէն Ղուլինեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Միսիոնարութիւնը պարտուած ու յուսահատած էր իր իրաւունքներուն տիրանալու աշխատանքէն եւ չէնքը յանձնած Թուրք կառավարութեան:

Նախկին մուտքի սրահին մէջ ընդարձակ, բռնած էր սխտոր հոտ: Հետզհետէ հեռացած էին հիւանդապահուհիները, մանաւանդ որ, օր մըն ալ այգիներուն մէջ բացուող հովիտի մը մէջ գտնուած էր երեք շաբաթէ ի վեր կորսուած հիւանդապահուհիի մը դիակը: Նախկին հիւանդապահուհիներուն տեղ բերուած էին պազարներու մէջ շաքար, խաղող ու աղանի ծախող Թուրք տղաներ ճղպտ երեսներով ու աղտոտ հագուստներով: Քաղաքի ժխորէն մաս մը հետզհետէ հիւանդանոցին շուրջ փոխադրուեցաւ: Շէնքէն ներս ու դուրս էին պիյրամի ջուր ծախողներ, սափրիչներ՝ փէշկիր ուսերուն ձգած եւ անութներուն տակ. լէկէն բռնած՝ սենեակէ սենեակ կը մտնէին գտնելու համար նոր յաճախորդներ:

Հիւանդանոցի սենեակներէն կը լսուէին ցաւերու ուժգնութիւն արտայայտող բացագանչութիւններ, եղերական ձայներ, այդ բոլորին հետ խառնուած՝ երգեր եղերական, երգեր, սիրային ու երգեր կարօտի: Հիւանդանոցին ընդարձակ բակը, ուր կը մշակուէին ծաղիկներ, դարձած էր պազար՝ բազմազան մունետիկներու: Հիւանդանոցին դրան երկու կողմերը միշտ ալ շարուած կային մուրացիկներ, որոնք ձեռքերնին երկարած կ'աղօթէին անցնող հիւանդին առողջութեան համար: Շէնքին շուրջ շատցած էին յուռութք գըրողներ, կախարդական դեղեր ծախողներ, գողկապ կապողներ, հատիկ ձգողներ, թիզ չափողներ ու հիւանդին մասին գուշակութիւն ընողներ: Ասոնց գործերը աւելի լաւ կ'ըլլային ամէն անգամ, երբ դիակ մը դուրս կը բերուէր հիւանդանոցի լայն դռնէն:

Վարդաձորի կռիւը սկսելէն ի վեր, աւելի շատ Թուրք զինուորներ կը տարուէին հիւանդանոց: Կը տարուէին գիւղացիներէն գրաւուած եղան սայլերով:

Այնտեղ տարուեցաւ նաեւ Հաճի Մուսան, Սպիտակ Ձիաւորին դէմ մղած զարհուրելի կռուէն յետոյ:

– Կ'ըսեն, որ վէրքը շատ ծանր է:

– Եթէ Սպիտակ Ձիաւորին հարուածն է, դժուար թէ ապրի:

- Կ'ըսեն, որ կաղ պիտի մնայ Հաճի Մուսան:

Հաճի Մուսային ձիաւորները նոյնպէս հիւանդանոցին շուրջն էին: Անոնք յաճախ ձիերու վրայ հեծած՝ քաղաքի պազարները կ'իջնէին՝ նայելու ծախուող ձիերուն ու անցնող կիներուն:

Հաճի Մուսան տարածուած քաղաքին վրայ նայող պատուհանէն կը տեսնէր մինարէթները, երկինքը եւ արեւուն տակ փայլող խաչերը գմբէթներուն: Կը լսէր մուէզիններու կանչերը բարձր ու ցած: Իսկ իրիկնադէմին, եկեղեցիներու զանգակներն էին որ կը ղօղանջէին ալիք ալիք, եւ երկնքի կապոյտին շատ մօտէն կ'անցնէին երամակներն աղաւնիներուն:

Իր տղայութեան մէջ Հաճի Մուսան աւելի շատ կը սիրէր առաւօտեայ էզանները, որոնց մէջ պղնձի գոյն, անապատական բան մը կար, որ զինք կը տանէր Հիճազի անապատներուն կարուաններու զանգակներուն, սրբազան ու ազնուական ուղտերուն եւ իր փառքի օրերուն:

Ո՞վ էր ինքը հիմա:

Մարտիկի դէմ մղած կռուէն ու պարտութենէն յետոյ, կարծես անոր մէջ օտար մէկը նստած էր: Այդ օտար մէկին շունչը կը զգար ամէն անգամ որ շարժում մը կ'ընէր: Մէկը, որ պարտուած էր թէ՛ Զէյնապէն եւ թէ՛ Մարտիկէն: Անոր մէջ կար խեղճ, արդահատելի անծանօթ մը, որուն հետ պիտի կաղար վաղը, եւ այդ անծանօթը այլեւս չպիտի բաժնուէր իրմէն:

(Շար. 505)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ
Աշխատասիրութիւն՝ պատմական, մատենագրական եւ վարդապետական
Հեղինակ՝ ՍՄԲԱՏ ԵՊԻՍԿ. ՍԱԱՏԷԹԵԱՆ
(միաբան Արմաշու)
Յառաջաբան՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ., ԱԹՈՌԱԿԻՑ - ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
Անթիլիաս, Լիբանան 1981

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արմենակ Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշան Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Աստղիկ Ճանիկեան եւ զաւակները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկե-պսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէր-ներով, անձամբ, թէ գրաւոր, մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց կնոջ, մօր, կեսրոջ, մեծ-մօր, զոքանչին՝

ՋԱՆԱԶԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Նը-շան եւ Շուշան Միքայէլեան իրենց շատ սիրելի մօր եւ կեսրոջ յիշատակին, հե-տեւեալ նուէրները կ՚ընեն. —

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին	1000
Իսիի Մշակոյթի Տան	500
Դպրոցասէր վարժարանին	500
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին	500
Կապոյտ Խաչի Կայանին	500
Կարմիր Խաչի Կայանին	500
Ազգատախնամի Հանգստեան Տան	500
«Յառաջ»ին	1000

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ջանազան Միքայէլեանի մահ-ուան առթիւ, Մարտիկ Տակառեան, փո-խան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 150 Դըպ-րոցասէր վարժարանին եւ 50 Ֆ. «Յա-ռաջ»ին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ

Բացուած են 1982-ի արձանագրու-թիւնները դէպի Իտալիա մեր ճամբոր-դութեան:

Մասնակցութեան թիւը սահմանա-փակ ըլլալով, կը խնդրուի մեր յար-գելի հայրենակիցներէն որ առաջ ա-պահովել իրենց տեղերը:

Աւելի որոշ եւ մանրամասն գաղա-փար ունենալու համար, դիմել.—

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

128, *Rue de Flandre - Métro: Crimée*

Tél.: 607.01.57 *ou* 985.66.80(*après* 19h.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը շը-նորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նուարդ Տէյիրմէնճեանէ եւ զաւակներէն (Լիոն) 1.000 Ֆ., իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յովսէփ Տէյիրմէնճեանի մահուան 11-րդ տարելիցին առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

յուշի եւ յարգանքի ցերեկոյթ մը ի պատիւ ֆրանսահայ անուանի ար-ուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

եւ

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Փետր. 28, Կիրակի, ժամը 15,30-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան, Ալեք Մանուկ-եան Մշակութային կեդրոնը սրահը

118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Կը նախագահէ՝
ԱԻԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Կը խօսին՝
Վ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ
Ն. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Կ՚ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երիզի վրայ առնուած արտասանու-թիւնները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Էֆիզեան - Քարքանթիէ - Խըտըշ-եան - Լաշաանյը - Զարուհի Անտոն-եան - Արաքսի Գմբէթեան - Սարգիս Պօղոսեան:

Բեմասիրաց Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի՝

«Վարժապետին Աղջիկէն»

Դերակատարներ՝ Զարուհի Անտոն-եան, Նուրհան Սարգսեան, Միհրան Անտոնեան:

Մուտքը ազատ է:

Այս առթիւ Ալեք Մանուկեան սը-րահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous le Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

Avec la participation de:

VICKEN et de EVELYNE ALTOUNIAN

HARRIS LASKARIS et PARASKEVAS

Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par : *BERNARD DEDEDJIAN et son orchestre*

Réservation obligatoire pour le Dîner, avant le 3 Mars.
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées*

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

Dimanche 21 Février à 15 h. 30
« LE ROLE DE LA PRESSE ARMENIENNE EN FRANCE ET LA CONTRIBUTION
de **SCHAVARCH MISSAKIAN**
et de son journal HARATCH
par PAPKEN CAVEZ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պայծառ Պետրոսեան եւ իր աղ-ջիկը՝ Տիկին Աննի Թավեռն, իրենց ա-մուսնոյն եւ հօր մահուան Ա. տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ 200 Ֆ. կը նը-ւիրեն «Յառաջ»ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

———o———

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մա-տուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Փետրուար 20, ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բը-նակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

M. BAHADERIAN

LES JARDINS DE L'IGUANE

RESTAURANT FRANCO - ARMÉNIEN
Մ. ՊԱՀԱՏՐԵԱՆ

22, RUE DES VERTUS, 75003 PARIS
TÉL. 887. 83. 07
Fermé le Samedi midi et le Dimanche

Spécialités Franco - Arméniennes et Indo - Européennes

Cadre Médiéval, — Cave Voutée — Petits Salons

Traiteur: sur commande

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՖԼՈՒ-ի շատ որակաւոր բանուո-րուհիներ, տունը աշխատելու համար:

Աշխատանքը ապահովուած է ամ-բողջ տարուան համար:

KAZAZIAN

40, rue des Jeûneurs, 75002 Paris

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Երկուշաբթի, Փետրուար 22, ժամը 12.30 - 13.15, Փանորամա յայտագրին մէջ, Ֆրանս - Քիւլթիւռէն, նուիրուած հայ մշակոյթին:

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի
ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ
եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ - ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7e Métro: Invalides

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր. մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շար-ժումներու ներկայացուցիչներուն:

Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկա-ուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ. Երախաններուն մուտքը ձրի է

ԱՅՑ

Մ. ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ նախկին դիմադրական-ներու Բարեկամական Միութիւնը ձեզ կը հրաւիրէ խումբերամ մասնակցիլ ա-ւանդական այցին Միսաք Մանուշեանի յուշարձանին, 23ներու նահատակութեան 38-րդ տարեդարձի նշման առթիւ:

Իվրիի գերեզմանատուն, Կիրակի, Փետրուար 21:

Ժամադրավայր մէթրօփորթ տը Շուա-զի կայարանը, ուրկէ թափօրը կը մեկնի ժամը 10.30-ին:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետրուար 18

Տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավա-րացն Մերոց՝ Հազարերեսունեւվեց վը-կայցն որք կատարեցան ի Մեծի Պատե-րազմին:

Նոյն օրը, տօն է Անուանակոչութեան

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա.
Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին
Ամենայն Հայոց

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պա-տարագի տեղի կ՚ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած Հանդիսութիւն մը:

Ինչպէս ծանօթ է, այս տարի, պետա-կան կարգադրութեամբ բոլոր հայ ու-սանողներն ու պաշտօնէութիւնը արտօն-ուած են այս առթիւ մասնակցիլ կրօնա-կան արարողութիւններուն:

et

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
présentent
DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises
THEATRE FONTAINE
10, rue Fontaine Paris 9ème

"Namouss"

de CHIRVANZADÉ
mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1er étage)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
19
VENDREDI
19 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. – Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. – Հատը: 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.109

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15 109

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՐՍԻՔԱԿԱՆ ազատագրման ճակատը (էֆ - էլ - էն - Սէ) տէր եղաւ Չորեք – չաբթի առտու, 17 եղեռնափորձերու, որոնք կատարուեցան նոյն առաւօտը ժամը 1-էն 1.15-ի ընթացքին, Փարիզ եւ արուարձանները, գրեթէ միաժամանակ: Թիրախ եղած են դրամատուներ, բայց նաեւ Ջինուորական Վարժարանը: Բաղ – մաթիւ ռումբեր պայթած են Ալֆորվիլ, Մէզոն – Ալֆոր եւ այլ տեղեր: Վնասները միայն նիւթական են:

ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒԱԾ ձեռնարկներու, ճարտարարուեստ թէ դրամատուն, նախագահ - ընդհ. տնօրէնները նշանակուեցան կառավարութեան կողմէ: Ընդհանուր ձեւով, նկատի առնուած է ձեռնհասութիւնը աւելի քան քաղաքական համամանքը, բացի քանի մը պարագայէ: Աձուխի (շառպոնաժ) տնօրէնն է Համայնավար մը՝ Վալպոն: Ելեկտրականութեան գլուխը նշանակուած է Ժ. Փ. Պաժմէ նախկին դեսպան, Սէն – Կօպէն՝ Ռ. Ֆօռու (չի փոխուիր), Փէշինէ - Իւժին - Քիւլման՝ Ժ. Պէս, ճարտարապէտ, Ռոն - Փուլէնք Ժան Կանտուա, ճարտարապէտ, Թոմսոն-Պռանտ՝ Ա. Կոմէզ, փայլուն հրջանաւարտ բոլոր մեծ դպրոցներէն (քաղաքական Գիտութիւն, Հարվարտ Պիզնըս Սքուլ, ԷՆԱ...) եւ ընկերվարական կուսակցութեան ձախ թեւէն (Սեռէս): Նոր տնօրէններու ամսական աշխատավարձը 50-էն 60 հազար պիտի ըլլայ (նախորդները 150 կ'առնէին): Նախագահ Միթերան յայտարարած է թէ անձնապէս պիտի հսկէ ազգայնացած ձեռնարկներու ինքնավարութեան: Այս ազգայնացումներէն ետք, Ֆրանսա արեւմտեան աշխարհի այն միակ երկիրն է որու ճարտարարուեստը նման համեմատութեամբ, պետութիւնը ունի որպէս՝ գործատէր:

ԿՈՒԱՏԸԼՈՒՓԻ մէջ մթնոլորտը բաւական լարուած է, «պանծարան»ի մը տնօրէնի մը սպանութենէն ետք, Ներքին նախարար Կասթոն Տէֆէռի այցելութեան նախօրեակին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ Ֆրանսայի մէջ գործազրկութիւնը հարիւրէն մէկ յաւելում մը արձանագրած է: Անգործներու թիւը երկու միլիոնը անցած է եւ պաշտօնապէս հասած երկու միլիոն 34 հազարի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ բախումներու հետեւանքով 89 հոգի մեռած է, Յունուար ամսուան ընթացքին, ինչ որ հանդարտ ամիս մը կը նկատուի: Տրուած այս թիւը պաշտօնական է եւ չընդգրկեր ոճիրները, որոնք սովորական են, նպաստաւորուած տիրող անիշխանութենէն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ դիմադրութիւնը չի տկարանար եւ բոլոր ականատեսները կը վկայեն որ զօր. Ժարուզելսկի տէրը չէ կացութեան: Առջի օր, Վրոցլաւի մէջ ալ բանուոր մը մեռած է ռումբ մը ձեռնոտած ատենը:

«ՄԱԹԷՆ» օրաթերթը յօդուած մը նուիրած է Թուրքիոյ, Չորեքշաբթի օր, որ կը սկսի յատկանշական թրքավարի պատմութիւնով մը: Եօզկաթի մէջ է, առաւօտեան եօթնին, երեք հարիւր քոմանտօ հայհոյանքով եւ ծեծով տուներէն դուրս կը հանեն բնակիչները, այրերը 10 տարեկանէն վեր եւ պայմանաժամ կուտան մինչեւ ժամը 18, որ զէնքերը յանձնեն: Հրամանատարը կը պահանջէ «որքան մարդ կայ, այնքան զէնք կ'ուզեմ»: Գերմանիա, Հոլանտա, Ֆրանսա աշխատող Թուրքերուն կիներն ալ բռնի դուրս կը հանուին ու զինուորականը կը սպառնայ. – «կ'երթանք մինչեւ ձեր իգափողը տարճանակ փնտռելու»: Ասիկա ցոյց կուտայ, եթէ հարկ էր, որ շատ բան չէ փոխուած 1915-էն ի վեր, միայն զոհը, այս անգամ՝ Թուրք է:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ իրաւանց միջազգային դաշնակցութիւնը, Փարիզի մէջ, ձաղկեց չարչարանքի տեւական կիրարկումը Թուրքիոյ մէջ: Յանձնախումբ մը Փետր. 6-էն 13 Պոլիս եւ Տիարպէքիր եղած է եւ հաստատած թէ ելեկտրական ցնցումները, ոտքերու տակ լախտի հարուածները, սեռային բռնութիւնները եւ կախաղան հանուելու կեղծ տեսարանները ամենօրեայ են եւ կը գործադրուին առանց որեւէ պատիժի:

ԷՏՄՈՆ ՄԷՐ, Սէ - էֆ - Տէ - Թէ-ի պարագլուխը շատ խիստ կերպով քննադատեց Նախագահ Միթերանը, չեշտելով թէ ան սխալած է կարծելով թէ այլ սենտիքաներու հրապարակային յայտարարութիւնները աշխատաւորներու մեծամասնութեան կարծիքը կը ներկայացնեն: Եւ հետեւանքն այն եղած է որ նախապատուութիւն չի տրուիր աշխատանք ստեղծելու այլ՝ բարձր աշխատավարձքերու պահպանման:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ ծանր միջադէպերը կը շարունակուին եւ վերջին 48 ժամերու ընթացքին, 4000 հոգի ձերբակալուած է:

ՓԱՐԻԶ գողութիւններու մայրաքաղաքն եղած է, տարեկան 26 կողոպուտով 1000 բնակիչի համար: Այս մրցանիշով ֆրանսական մայրաքաղաքը գլուխը կուգայ եւ իրեն կը յաջորդեն՝ Լոս - Անճըլըս, Նիւ - Եորք, Լոնտոն, Շիքակօ, Պրիւսէլ եւ Թօքիօ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՐԱՄ ԳՆԴՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Փետր. 17-ին, Փարիզի Լառիպուազիէռ հիւանդանոցը, իր մահկանացուն կնքած է Արամ Գնդունի:

Ողբացեալը ծնած էր Հալէպ, 1900, Մայիս 20-ին եւ եղբայրն էր՝ Հայ Գնդունիի, որու յուշերը ամփոփած ու հրատարակած էր Պէյրութի «Նայիրի» շաբաթաթերթին մէջ:

Ինք եւս, ճաշակելէ ետք Եղեռնի սեւ օրերը, աքսորուած էր մինչեւ Տէր - Զօր, ապա փախած եւ Հայաստան անցած ու եղած է անկախութեան օրերուն: Հոն աւարտած է Երեւանի Համալսարանը, յետագային, 1927-ին, եղբօրը հետ կը հաստատուէր Ֆրանսա:

Թունդ հայրենասէր, միշտ իր մասնակցութիւնը բերած է հանրային կեանքին: Վերջին տարիներու իր գլխաւոր աշխատանքն էր Հաճնոյ հայերէնի բառարանը, որու վրայ կ'աշխատէր հինգ տարիէ ի վեր, Սասունցի Դաւիթի թարգմանութիւնը եւ Հաճնոյ հայերէնի քերականութիւն մը, զորս իր զաւակները, ըստ իր որոշումին, պիտի յանձնեն Երեւանի Պետական Համալսարանին:

Ամբողջ սերունդ մըն է, որ օրէ օր կ'անհետի Սփիւռքի մէջ, սերունդ մը, որ «հող» տեսած էր ու անոր ոգին բերած իրեն հետ եւ փոխանցած նոր սերունդներուն: Արամ Գնդունի մէկն էր անոնցմէ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խմբագրի մը յոբելեանը, մտածի-ուզի պատմութիւն եւ կարեւոր վկայական մը՝ Պ. Ալեք Մանուկեանի...

Յաճախ չէ, որ հայ մամուլի սպասարկու մը, այսինքն՝ խմբագիր մը յոբելեանի կ'արժանանայ: Թէեւ, «Յառաջ» միշտ, որոշ ալեուծի մը ունեցած է, նման ապրսպրանքի վրայ կատարուած գովաբանութեանց նկատմամբ, այնուամենայնիւ, որպէս համեստ պաշտօնակից մը, նախ եւ առաջ, մեզի կը մնայ շնորհաւորել Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան Պոսթընի պաշտօնաթերթին՝ «Պայքար» օրաթերթի խմբագրապետ Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեանի քառասնամեայ յոբելեանը, որ ոգեկոչուեցաւ նախ ի'ր խմբագրած թերթին 28 էջնոց բացառիկին մէջ (Նոյ. 24), ապա նաեւ մեծաշո՜ւք հանդիսութեամբ մը: Եւ որովհետեւ Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան այնքան ալ ծանօթ չէ մեր - ֆրանսահայ - գաղութին, ուրեմն ներկայացնենք զինքը, ոչ տափակ կենսագրականով մը, այլ այդ 28 էջնոց բացառիկին մէջ լոյս տեսած յօդուածներուն քանի մը խորագիրերով, որոնք հարազատ պատկերը կրնան տալ յոբելեարին. –

«Ռամկավար Ազատական մամուլի անխոնջ մշակ», «Մեր երախտաւորը», «Սըրտի տէր հայ մը», «Նուիրեալ եւ խորհրդապահ խմբագիրը», «Յարգանք վաստակաւորին», «Յարգանք ազգապատծան վաստակեալին», «Գաղափարի ու հայ մշակոյթի աննահանջ զինուորը», «Ներհուն խմբագրապետը», «Ի ծնէ խմբագիրը», «Հիանալի հայ մը», «Հայ մամուլի անխոնջ մշակը», «Պարտականութեան գիտակից գործիչը», «Հայ մամուլին մըտաւորական վաստակաւորը».

Եւ վերջին մը՝ լրացնե՛լու համար դիմագիծը՝

«Համեստ նուիրեալը»...

Հիմա որ մարդը ճանչցանք, թողունք թերթին այս թիւը եւ անցնինք հանդիսութեան, որ տեղի ունեցած է Նոյ. 27-ին, Հ. Բ. Ը. Բ.-ի Սեւրըլ Պրուքի կեդրոնը եւ ուր խօսք առած են շատ - շատեր, հուսկ՝ յոբելեարը: Պէտք է խոստովանիլ թէ Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեանի այս ելոյթը իսկապէս գլուխ – գործոց մըն է: Բարեբախտաբա՛ր մտածած է հրատարակել, թէ ոչ բացակաները, օրինակ՝ մենք, զրկուած պիտի ըլլայինք եւ պիտի տեսնէնք թէ այդ «բացը» փոքր պիտի չըլլար:

«Պայքար», գրեթէ երկու ամիս ետքն է (Յունուար 16-ին), որ մեզի կը հրամցնէ այդ ելոյթը, որու գլուխը կայ չափօ մը, գրուած, անկասկած, ինչպէս սովորութիւն է թերթին խմբագրապետին (հոս ուրեմն՝ նոյնինքն Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեանի) կողմէ եւ ուր կ'ըսուի. -

«Թերթիս խմբագրապետ Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեանի ազգային - հասարակական կեանքի եւ խմբագրական վաստակի քառասնամեակին առիթով կազմակերպուած մեծարանքի հանդիսութեան, տեղի ունեցած Նոյեմբեր 27, 1981, Ուրբաթ օր, Հ. Բ. Ը. Միութեան Սեւըլ Պրուքի կեդրոնին մէջ, մեծարեալը յանպատրաստից խօսեցաւ ճառ մը, որ երիզագրուեցաւ տեղւոյն վրայ եւ զոր կը հրատարակենք ստորեւ: Խօսքին առաջին պարբերութիւնները լրիւ ըմբռնելու համար, մատնանըշենք թէ՝ ատենախօսը իր ճառին սկսաւ, ակնկալուածէն քիչ մը աւելի երկար ժամանակով պահուած լռութենէ մը ետք, որ ունկնդիրներուն թեթեւ զարմանք պատճառեց, խօսողին ալ՝ զուարթարանելու կարելիութիւն. –

Այս ներածականին կը յաջորդէ ճառը, զոր պիտի ուզէինք ամբողջութեամբ տալ, քանզի հազուագիւտ է, մէկ անգամէն, այնքան «գոհարներու» հանդիպիլ, բայց ան կը գրաւէ գրեթէ երկու լրիւ էջ, ուրեմն պիտի գոհանանք մէկ քանի «չահեկան» հատուածներով: Նախ տանք սկիզբը, որ փիլիսոփայական խոր վերլուծում մըն է. –

«Այնպէս կը թուի որ մեռած եմ եւ յետ մահու յարգանք մըն է որ կ'ընծայուի ինծի. հետեւաբար, կը զարմանամ թէ՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ողջի՛ պէս ամէն բան կը լսեմ...:

«Կեանք մը ամբողջ ա՛յնքան իմացած եմ որ՝ Հայերուս մէջ մարդ մեռնելէն ետք միայն պատուի կ'արժանանայ, որ հիմա ես զիս չփոխթահար կը զգամ...:

«Ատոր համար էր որ անմիջապէս չկըրցայ խօսիլ. յետոյ, սակայն, սկսայ մըտածել. մինչեւ հիմա ես չխօսեցայ, այլ ուրիշները խօսեցան. արդ, երբ մարդ մեռած ըլլայ, ուրիշնե՛րն են որ կը խօսին. այնպէս որ եթէ պատահի որ ես հիմա կարենամ խօսիլ, ըսել է թէ մեռած չեմ...:

Յետոյ, Տոքթ. Նուպար Պէրպէրեան շատ բաներ կ'ըսէ, առողջական վիճակին մասին կազդուրիչ լուրեր կուտայ («Եթէ ես զօրաւոր սիրտ չունենայի լման քառասուն տարի հայ խմբագիր չէի ըլլար ... հիմա ձեր աչքերուն մէջ կը տեսնեմ թէ դուք բոլորդ ալ կը զգաք թէ՝ ես ողջ եմ եւ կը հաւատաք որ քառասուն տարի եւս կրնամ ապրիլ») ու յուշեր ալ կը պատմէ եւ ինչե՛ր կ'իմանանք, օրինակ Թէքէեանի մասին. –

«Կը յիշեմ, անգամ մը, ժողովի մէջ էինք, ընկեր Միհրան Տամատեանի նախագահութեամբ: Ժողովականներուն մէջ անուանի դէմքեր կային, ինչպէս Վահան Թէքէեանը: Բոլորս ալ գիտէինք որ՝ երբ Տամատեանին ոտքը ցաւէր, ան լուռ կը մնար: Այդ օրն ալ չէր խօսեր ան: Եւ երբ Տամատեան լուռ կը մնար, անդամները լեզու կ'ելլէին: Այդ օր՝ հարցի մը առընչութեամբ, Թէքէեան սաստիկ վրդովուած էր. այդ պատճառով՝ ան ներեց ինքնիրեն ըսելու թէ՝ եթէ իր ուզածը չըլլար, ժողովը կը ձգէր կ'երթար: Դուռը սենեակին, ուր նստած էինք, բաց էր եւ Տամատեան, որ մինչեւ այդ պահը երբեք չէր խօսած, ձեռքը դրան ուղղելով ըսաւ. «Ընկեր Թէքէեան, դուռը բաց է»: Եւ բնականաբար Թէքէեան տեղէն չշարժեցաւ»:

Յոբելեարը, չի զլանար անշուշտ իր շնորհակալութեան խօսքերը, բոլորին եւ մանաւա՛նդ ներկաներուն, տալով այս առթիւ շատ կարեւոր լուր մը, որմէ չենք ուզեր զրկել մեր ընթերցողները. –

«Ի՛րապէս զգացուած եմ Առաջնորդ Սրբազան Հօր Գեր. Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Ալեք Մանուկեանի ներկայութենէն: Անմիջապէս աւելցնեմ, սակայն, որ ես զարմացած չեմ Պր. Մանուկեանի ներկայութեանը համար, որովհետեւ Ամերիկա ժամանելուս՝ ան օդանաւակայան եկաւ եւ զիս իր բնակարանին մէջ հիւրասիրեց, յաջորդ առաւօտուն՝ միասին գացինք եկեղեցի, ուր իմ քովս կանգնեցաւ: Գիտէ՞ք որ կան մարդիկ, որոնք խմբագիրի մը կողքին կանգնիլ չեն ուզեր, չեն սիրեր...: Այսօր, ես կը վկայեմ որ Պր. Մանուկեանին իսկական մեծութիւնը ո՛չ իր ունեւորութեան, ոչ ալ իր բարերարութեան մէջ է. այլ իր անզուգական սիրտին մէջ է, եւ ցաւալի է որ նիւթի այս աշխարհին մէջ միւսները աւելի կը գնահատուին քան սիրտը, որ բոլոր բարիքներուն ծնունդ կուտայ: Աւելին՝ եթէ Պր. Մանուկեանի նախագահած ժողովներուն ներկայ ըլլաք, չուտով կը հաստատէք որ ԽԵ՛ԼՔ ԱԼ ՈՒՆԻ»: (Ընդգծումը՝ մեր կողմէ):

Հակառակ որ մենք, Բարեգործականի ոչ մէկ ժողովի ներկայ եղած ենք, որեւէ կասկած չունէինք այդ մասին: Կը մաղթենք որ, իրեն տրուած այս յապաղած վկայականէն ետք, Պ. Ալեք Մանուկեանի մտքին մէջ ալ, կասկածներ չծնին ուրիշներու խելքին մասին...:

ԱՐՓԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1981-ԻՆ

Ա.

Հայաստանի Կեդրոնական Վիճակագրական Վարչութեան պաշտօնական վիճակագրութիւնը 1981-ի տնտեսութեան արդիւնքներուն մասին, լոյս տեսաւ «Սով. Հայաստան» օրաթերթին Յունուար 31-ի թիւով։

Արդիւնաբերութեան արտադրութեան աճը ծրագիրէն, այսինքն՝ 3.3 տոկոս, շատ աւելի է, հասնելով 7,5 տոկոսի։ Աւսոր «Ա.» ճիւղինը՝ ծանր ճարտարարուեստ, ծրագիրին 2,4-ին տեղ կ'արձանագրէ 8,4, իսկ «Բ.» ճիւղինը՝ թեթեւ ճարտարարուեստ, այն որ ընդհանրապէս ժողովուրդին առօրեայ նպաստող իրեն են, ծրագիրին 4,9-ին տեղ 7 տոկոս։ Ինչպէս կը տեսնուի, արդիւնաբերութիւնը իր ընդհանուր գիծերով եւ ճիւղերով աննախընթաց վերելք կ'ապահովէ, ըստ ծրագիրին, որ ի դէպ նախանցեալ տարիէն շատ նուազ է։

Հայաստանի արդիւնաբերութեան գըլխաւոր ճիւղերուն արդիւնքներն են.- Էլեկտրոէներգիա, նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ յաւելում 6 տոկոս։ Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 0,95։ Քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 3։ Մեքենաշինութիւն և մետաղամշակութիւն՝ 13։ Անտառային, փայտամշակման եւ խորշաճիւթ թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 7։ Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 5։ Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 11։ Սննդի արդիւնաբերութիւն՝ 1։ Կենցաղի եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 11 տոկոս։

Կարգ մը տուեալներ։ Ելեկտրոուժի արտադրութիւնը 14 միլիառէն քիչ մը աւելի քիլովաթ - ժամով ծրագիրէն, որ 5,3 սահմանուած էր, 0,7 տոկոս յաւելում կ'ապահովէ։ Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութեան աճը կարեւոր նուազում կ'արձանագրէ, որովհետեւ, ինչպէս ատենին ճշդած էր Պետպլանի նախագահը Սաղոյեան, Ալավերդի քաղաքին եւ շըրջակայքին բնութեան անաղարտ պահպանումին համար, անհրաժեշտ նկատուած էր կարգ մը արտադրութիւններուն ծաւալը նուազեցնել, կրճատել, ինչպէս սեւ պղինձինը, մշակուած պղինձինը, ծծըմբաթթուինը։ Քիմիական եւ քարիւղաքիմիական արդիւնաբերութեան աճը, համաձայն ծրագիրին շատ աննշան տարբերութեամբ կը համապատասխանէ ծրագիրին։ Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում յառաջդիմութիւններ կ'ապահովեն ծրագիրին 8,3-ին տեղ արձանագրելով 13 տոկոսի աճ։ Անտառ, փայտամշակում եւայլն՝ նոյնպէս, 5,4-ի տեղ 7 տոկոս։ Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւնը ծրագիրէն քիչ աւելի, 0,9 տոկոս։ Սննդի արդիւնաբերութեան աճը շատ դանդաղ է, նախանցեալ տարուան 4-ին տեղ, որ արդէն ծրագիրէն նուազ էր, այս անգամ 1 տոկոսի յաւելում կ'արձանագրէ։ Անդին կենցաղի եւ տնտեսական ապրանքներու արտադրութիւնը իր 11 տոկոսի յաւելումով լաւ դիրքի կը հասնի։

Հոս կարեւոր կէտ մը մատնանշուած վարչապետ Ֆ. Սարգսեանի կողմէ, Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի վերջին նստաշրջանին, 1981 Նոյեմբերին, Մոսկուա։ Առաջարկած էր վերաքննութեան ենթարկել ներկայ տարուան, այսինքն 1982-ի արտադրութեան աճին թափին ծրագիրը, նկատի առնելով ընթացիկ տարուան (խօսքը 1981-ի մասին էր) արդիւնքները։ Որովհետեւ, այն ինչ որ սահմանուած էր միութենական միջինէն 4,7 տոկոս պակաս էր։ Անիկա չէր համապատասխաներ Հայաստանի կարելիութիւններուն, որոնք շատ աւելի էին։ Այլ խօսքով փափաքած էր, որ Հայաստանի համար առաւել բարձր ցուցանիշներ սըրւէին, քանի անոնց իրագործումին հնարաւորութիւնները ակներեւ էին։

Ըսած էր. - Մենք ՍՍՀՄ Պետպլանին կը խնդրէինք մէկ անգամ եւս քննութեան առնել տուեալ հարցը եւ հնարաւորութիւններ գտնել արդիւնաբերութեան արտադրութեան ծաւալի աճի տեմպերը համապատասխանեցնելու Հանրապետութեան ռեալ հնարաւորութիւններին»։ Կազի եւ բնական աղբիւրներու (հում նիւթեր) կանոնաւոր հայթայթումին հարցն ալ արծարծած էր, այդքան կարեւոր Հայաստանի տնտեսութեան զարգացումին համար։

Աշխատանքի արտադրողականութեան աճը արդիւնաբերութեան, շինարարութեան մէջ ռոհացուցիչ ցուցանիշեր կ'արձանագրէ, շուրջ 2 տոկոս աւելի սահմանուած ծրագիրներէն, իսկ գիւղատընտեսութեան մէջ՝ արտակարգ լաւ, քանի 4,5-ի տեղ 14,6 տոկոսի յաւելում կը կրէ (համրային արտադրութիւն)։

Կէտ մը եւս։ Հայաստանի արդիւնաբերութեան աճը, համեմատելով Խորհ. Միութեան ընդհ. պատկերին հետ, առաւել բարձր կը մնայ։ Զարձանագրեր այս վերջնոյն ձախողութիւնը։ Այսպէս, Խորհ. Միութեան 1981-ի ծրագրով արդիւնաբերութեան աճ սահմանուած էր 4,1 տոկոսի, ի դէպ նուազագոյն աստիճանը Բ. Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր։ Արդիւնքն է՝ 3,4 տոկոս, ըստ հրապարակուած պաշտօնական վիճակագրութեան, «Սով. Հայաստան» օրաթերթ, Յունուար 24։ Հայաստան՝ 7,5 տոկոսի աճ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ, ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ո՞ր արժէքներուն վրայ կը գուրգուրաս հոգիիդ պէս, եւ ո՞ր արժէքները զամբիւղ կը նետես։ Երկրորդ հարցումին պատասխանն ալ առաջինին չափ պիտի կարենայ մեր օժանդակութեան հասնիլ, ճանչնալու համար մեր դիմացինը։

Մարդոց ճաշակներն ու նախասիրութիւնները այլազան են։ Կարելի՞ է որ ընկերութեան մը մէջ մարդիկ, օրինակի համար, միայն ու միայն երաժշտութիւն սիրեն։ Կարելի՞ է որ ընկերութեան մը բոլոր անդամները թատերասէր կամ մարզասէր ըլլան։ Ընկերութիւն մը այն չափով զարգացած ու բնականոն կը նկատուի, որ չափով որ այդ ընկերութիւնը կազմող մարդոց մօտ տրամաբանական համեմատութիւն մը կը կազմէ ամէն տեսակ նախասիրութիւն, կարողութիւն, հետաքրքրութիւն ու ճարպիկութիւն։

Բայց զարմանալի է, որ մարդիկ միշտ ձգտումն ունին իրենց նախասիրութիւնը ամենաբարձր եւ ամէնէն հետաքրքրականը նկատելու։ Եւ տարօրինակ միամտութեամբ մը կը կարծեն որ ամէն մարդ կը բաժնէ ու պէտք է բաժնէ իրենց ճաշակն ու նախասիրութիւնը։ Ֆութպոլի սիրահար մը կրնայ իր աչքերը զարմանքով խոշոր բանալ, եթէ լսէ թէ այդ խաղը չափազանց անտարբեր կը թողու զիս։ Խաղամոլի մը համար բախտախաղը այնպիսի կարեւոր ու քչող - տանող զբաղում մըն է որ կը զարմանայ եթէ ուրիշներու հակակրանքը տեսնէ անոր նկատմամբ։ Ինքնաշարժի սիրահարին անհաւատալի կը թուի, եթէ մէկը ըսէ թէ կ'ատէ ինքնաշարժ քշելը։ Մե՛նք՝ մտքի ու մշակոյթի մարդիկս ալ, կը գայթակղինք երբ մեր դիմացը գիրէ ու գրականութենէ հաճոյք չառնող մարդիկ գտնենք։

×

Երբեք պիտի չմոռնամ թէ ինչպէս մօտ քսան տարի առաջ զարհուրած էի հանդիպելով Ֆրանսացիի մը որ Անտրէ Ժիտի անունը չէր լսած։ Անհաւատալի թուած էր այդ անգիտութիւնը ինծի, չէի կրցած ըմբռնել թէ Ֆրանսացի մը կրնայ բնաւ լսած չըլլալ իր շրջանի ականաւոր այդ գրագէտը։

Բայց հիմա կը խորհիմ թէ, հաւանաբար ես ալ պիտի չճանչնայի, եթէ այն ատեն մարդը, մեր խօսակցութեան ընթացքին յիշէր, օրինակի համար, այդ շրջանի վազքի կամ ծանր կռփամարտի ախոյեանին անունը։

Երբեմն հիացումով կը տեսնենք մարդիկ, որոնք նիւթի մը մէջ չափազանց խորացած են եւ համայնագիտարանի չափ բան գիտեն այդ մարզին մէջ։ Մարզասէրի մը կը հանդիպինք որ անգիր գիտէ թէ ո՞ր ֆութպոլի խումբը ո՞ր թուականին ո՞ր մրցակիցին դէմ կոլ մը արձանագրած էր այսինչ վայրկեանին։ Ուրիշ մըն ալ երաժշտական այնպիսի կատարեալ ծանօթութիւն ունի, որ եթէ ձայնապնակ մը նուագել սկսիք իր դիմաց, տակաւին առաջին նախադասութիւններէն ձեզի կըսէ թէ ինչ կտոր է ան, ո՞ր նուագախումբին եւ ո՞ր մենակատարին կողմէ ո՞ր թուականին արձանագրուած է։

×

Կասկած չկայ որ մարդոց ասպարէզէն դուրս ձեռք բերուած այսպիսի հմտութիւն մը մէկ աղբիւր միայն կրնայ ունենալ. նիւթին հանդէպ բացարիկ սէրը։ Ո՛չ ֆութպոլի սիրահարը, ոչ ալ երաժշտասէրը, բժիշկի մը, ճարտարապետի մը նման վարժարանի մէջ չեն սորված իրենց այդ բոլոր գիտցածները։ Նիւթի մը հանդէպ վառ հետաքրքրութիւնը մարդուս կրնայ բան սորվեցնել փողոցը քալելու, կամ կիրակնօրեայ պտոյտ մը ընելու ընթացքին։ Քաղաքի մը մէջ ապրուած ընկերային կեանքը ինքնին համալսարան մըն է արդէն։ Միայն թէ մենք այդ համալսարանին կարգ մը դասաւանդութիւններուն առջեւէն կ'անցնինք անտարբեր ու անտեղեակ, մինչ կանդ կ'առնենք ուրիշ դասարաններու առջեւ, ուր մեր ճաշակը գգուող դաս մը կը դասաւանդուի։ Հոն արդէն կը հանդիպինք նոյն հետաքրքրութիւնները բաժնող մարդոց, որոնցմէ կը լսենք կամ որոնց կը հաղորդենք նորութիւններ։ Օրուան թերթերուն դիմաց ալ մեր կեցուածքը տարբեր չէ։ Ամէն մարդ իր նախասիրած բաժինէն կը սկսի կարդալ երբ թերթ մը ձեռք կ'առնէ։

×

Բայց ի՞նչ կը պատահէր, եթէ օր մըն ալ ընկերութիւն մը կազմող բոլոր մարդիկ կը յանկարծ հետաքրքրուիլ սկսէին միայն ու միայն ֆութպոլով ու զամբիւղ նետէին գիր, մշակոյթ, գիտութիւն, երաժշտութիւն, պարարուեստ, թատրոն...։

Բ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ »

Հեղինակ՝
ՍԻՍԱԿ – ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Բ. եւ Գ. Հատոր
Պատկերազարդ

Պէյրութ, 1981

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

1.

Նա հիմա անցեալը պարզ յիշել չի կարող եւ չի էլ կամենում. վարարած, պըղտոր գետի նման այդ անցեալն իրեն պոկեց իր արմատից ու քշեց դէպի հեռուները, դէպի անծանօթ աշխարհները։

Հիմա, երբ նա նայում է իր կեանքի անցեալին, այնտեղ մշուշն է միշտ պատկերւում նրան. իսկ մշուշի միջից տխուր, սիրտ կեղեքող մի պատմութիւն։

Փոքր քաղաք, նեղ մի փողոց ու փոքրիկ մի տուն։

Հայրը, մայրը եւ ինքը։

Մայրն ու ինքը միշտ տանն էին լինում, իսկ հայրը բանւոր էր մի գործարանում։

Ամէն օր, երբ դեռ փողոցից լսում էր հօր ձայնը, նա հասկանում էր, որ հայրըն էլի հարբած էր, ու վազում էր դէպի խոհանոց, թաքնւում այնտեղ թափուած գոյնզգոյն շշերի մէջ, ու արցունքները հոսում էին նրա նիհար այտերի վըրայով։

Մի քանի րոպէ անց՝ մօր ճիչն էր հասնում ականջին. հայրը ծեծում էր նրան։

Նա ձեռքով փակում էր ականջները, որ ոչինչ չլսէր, ո՛չ մօր լացը, ո՛չ հօր հայհոյանքները։

Յետոյ, երբ լռում էր ամէն ինչ, նա պատռտուած պլուզի փէշերով մաքրում էր թաց աչքերը եւ դէպի սենեակ շարժւում։

Այնտեղ նա միշտ նոյն սովորական պատկերն էր տեսնում. յատակին փըռուած էր լինում մայրը, իսկ կիսաջարդ թախտին՝ հայրը։

Մայրը երկար չապրեց. մահացաւ։

Մնացին ինքն ու հայրը։

Այժմ դրութիւնն աւելի վատացաւ. հայրը սկսեց աւելի յաճախել գինետուն, իսկ վերադարձին նրա ծանր բռունցքը միշտ որդու նիհար ուսերի վրայ էր իջնում։

Եւ մի անգամ էլ պատահեց սոսկալին։

Հայրը սովորականի պէս հարբած վերադարձաւ տուն, անցաւ սենեակ, նայեց շուրջը. ոչ ոք չերեւաց։ Օրօրուելով դէպի խոհանոց շարժուեց։ Շշերի մօտ թաքնուած փոքրիկ կատուի հետ խաղում էր որդին։

Նա կամաց առաջ շարժուեց, գրպանից հանեց լիքը մի շիշ ու բարձրացրեց վեր։

Որդին կուչ եկաւ, իսկ կատուն զողաց։

- Ինչո՞ւ մայրդ մեռաւ,- գոռաց հայրը։

Որդին ճչաց։

Հայրը դէպի որդին շպրտեց շիշը։

Կատուն բարձր մլաւեց եւ անշարժացաւ։

Հայրը մռնչաց, մռնչաց ինչպէս վայրի գազան, նետուեց դէպի որդին, ընկաւ նրա վրայ, բռնեց նրա վզից ու...

Տիրեց խոր լռութիւն... ոչ մի սիրտ չբաբախեց։

Որդին կամաց բացեց աչքերը, նայեց շուրջը եւ ջարդուած շշերի վրայ ընկած հօր գլուխը տեսաւ ու յատակին նրա ճակատից հոսած լճացած կարմիր արիւնը։

Նա սարսափած ետ-ետ քաշուեց, դուրս սողաց այդ ճնշող ծանրութեան տակից, իրեն շպրտեց փողոց եւ փախաւ, փախաւ դէպի անյայտ ու անծանօթ հեռուները, առանց ետ նայելու, առանց նայելու այն տանը, որտեղ մահացել էր սիրելի մայրը, այն խոհանոցին, որտեղ անշարժացած կատուի մօտ փռուած էր հօր դիակը եւ նրա ճակատից հոսած արիւնն էլ լճացել էր գոյնզգոյն շշերի կտորների մէջ, որոնց միջից կեանքը միշտ գունեղ, միշտ գեղեցիկ էր երեւում։

2.

Մէկը փոքրիկ Ասատուրին գիւղամիջում թափառելիս տեսնելով, վերցրեց ու տարաւ իր տունը։

Այդ օրուանից նա գիւղի ամենահարուստ մարդու հովիւը դարձաւ։

Ամառ ու ձմեռ նոյն պատառոտուած, նոյն հնամաշ շորերով էր նա դաշտ գընում ու միշտ էլ ոտաբոպիկ, կիսաքաղց։ Իսկ երեկոյեան, երբ հանդից տուն էր գալիս, տիրոջ բարկացած դէմքն էր տեսնում ու նրա լայն բացուած աչքերը։ Տէրը ծեծում էր նրան, փոքրիկ Ասատուրին, ծեծում էր առանց առիթի, առանց պատճառի։

Միայն գիշերներն էր հանգստանում նա, երբ գնում էր գոմ, պառկում սալ աղբի վրայ, գլուխը դնում էշի հին ու կոշտ փալանին, վրան գցում նրա պատառոտուած չուլը եւ վերյիշում անցեալը, իր ծնողներին... ու արցունքները թափւում էին, առատ հոսում նրա մեծ, հըրաբայլ աչքերից, գլորւում այտերի վըրայով եւ ընկնում փալանի վրայ, նիհար մարմինը ծածկող չուլի վրայ։

(Շար. 1)

ՁԵԿՈՅՑ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

———o———

1982 – 1983 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1· – Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1982 – 1983 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելի կըրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու:

2· – Հիմնարկութեանն երկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն այն ուսանողներուն՝ որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ կը փափաքին կանոնաւորաբար հետեւիլ մասնագիտութեան մը: Գիշերային, մասնակի կամ ոչ-ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին:

3· – Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն: Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսման կ'ուզեն հետեւիլ իրենց բնակավայրէն դուրս գտնուող համալսարաններու մէջ:

4· – Թեկնածուներ պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սոֆոմոր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային:

5· – Ներկայացող թեկնածուներէն կ'ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն: Միեւնոյն ընտանիքին պատկանող երկու անդամներ միաժամանակ չեն կըրնար օգտուիլ Հիմնարկութեան ներկայ ծրագրէն: Նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր այն ուսանողներուն որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներուն մէջ օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն:

6· – Բոլոր թեկնածուները, ուր ալ բնակին անոնք, իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան նշանակուած հասցէին ամէնէն ուշ մինչեւ Մայիս 31, 1982· (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր 15, 1982 :

Calouste Gulbenkian Foundation
Departement of Armenian Affairs
Avenida de Berna 45-A
1093 – Lisbon Codex / PORTUGAL

Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները:

7· – Այն ուսումներու պարագային որոնց շրջանը կ'ընդգրկէ հինգէն աւելի տարիներ, ուսանող մը Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն կրնայ օգտուիլ առաւելագոյն հինգ տարի միայն:

8· – Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեանց եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել նոյնօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ'երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ:

9· – Հիմնարկութիւնը շատ սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նըկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէ՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ արտասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը: Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ՝ որոնք Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն արդէն նպաստաւորուած են երկու կամ աւելի ուսումնական տարիներ: Հետախուզական աշխատանքներու (research) համար կրթաթոշակ չի յատկացուիր:

10· – Ներկայացուած բոլոր թղթածըրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Օգոստոս ամսուան ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային Փետրուարի վերջը): Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդըւին ուղղակի Լիզպոնի Կեդրոնէն:

11·– Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1982 – 1983 տարեշըրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան Կեդրոնին՝ Մարտ 1-էն մինչեւ Մայիս 31, 1982 (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտեմբեր 15-էն մինչեւ Դեկտեմբեր 15, 1982) ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները: Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումները նկատի չեն առնուիր:

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 10 Փետրուար, 1982

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

«ԳԱՅԵԱՆԷ» ԲԵՄԱԴՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի ողիմպիական գիւղի համերգներու սրահին մէջ ներկայացուած է Արամ Խաչատուրեանի «Գայեանէ» բեմապարը, երկու գործողութեամբ: Զանազան բեմադրութիւններ ունեցած է այս գործը. այս անգամ անոր ներկայացման ձեռնարկած են «Մոսկովեան դասական բալէ» համոյթի ղեկավարները՝ Ն· Կասատկինա եւ Վ· Վասիլեւ, որոնք նոր պարագրութեամբ մը բեմադրած են «Գայեանէ»ն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՃԱԶԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի մէջ նուագահանդէսներ տուած է Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Կոստանդին Օրբելեանի: «Ուկրանիա» մշակոյթի պալատին մէջ հայ արուեստագէտները մեկնաբանած են առաւելաբար հայ երաժիշտներէ, ինչպէս նաեւ եւրոպացի երգահաններէ գործեր: Ցայտագրին մասնակցած է նաեւ պուլկար երգչուհի Լիլի Իվանովա:

×

ՍԻՒՆԻՔԻ ԵՐԳԻ – ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԸ

Սիւնիքի թաղնաբուծութեան գործատան երգի ու պարի սիրող խումբը մեծ համբաւ ունի շրջանին մէջ: Շուրջ քսան երիտասարդներէ բաղկացած համոյթը երեկոյթներ տուած է Նորաշէնիկի, Արծուանիկի, Տանձաւերի, Վերին Խոտանանի եւ Աղուանիի մէջ, ջերմ ընդունելութեան արժանանալով ամէնուրեք: Համոյթին ղեկավարն է փականագործ Սամուէլ Կարապետեան:

×

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐԸ

Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նըւագախումբը չորս երեկոյթներ տուած է Երեւանի մէջ: Ցայտագիրները բաղկացած են դասական հեղինակներու՝ Չայքովսքի, Շոստակովիչ, Պեթհովըն, Հայտըն, Վերտի, գործերէն: Առաջին երեկոյթին նուագախումբը ղեկավարած է Արա Մարկոսեան, մենակատարները՝ քանոնացի Պէչտէր Լիլիէն եւ սպանացի Խորխէ Ռուպիօ:

×

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ՝ ԼՎՈՎ

Լվովի պետական պատկերասրահին մէջ ամիս մը ցուցադրուած են նկարիչներ Արա Բեքարեանի, Գրիգոր Աղասեանի, Հենրիկ Մամեանի եւ Անատոլի Գրիգորեանի գործերը:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՔԱԼԵԼ

Գիտնականներու կարծիքով քալելը ազդեցիկ միջոց մըն է նախզգուշութեան, նոյնիսկ դարմանումին կարգ մը հիւանդութիւններու: Ան կը նպաստէ շնչառութեան եւ արեան շրջանառութեան, ինչպէս նաեւ ջիղերային դրութեան զարգացման, օգտակար ըլլալով ֆիզիքական առողջութեան պահպանման:

Հետիոտն պտոյտը պէտք է կատարել ամէն անգամ որ առիթը կը ներկայանայ: Առաւօտ եւ յետմիջօրէին յանձնարարելի է հանրակառքի առնուազն մէկ կամ երկու կանգառի ճամբայ կտրել: Իրիկունը, ընթրիքէն ետք, կը պարտադրուի քալել գոնէ 5 – 15 վայրկեան առանց աճապարելու, ոչ շատ դանդաղ, ոչ ալ շատ արագ, ընթանալ հաւասարաքայլ, այս ըլլալով աքանչելի միջոց մը խթանելու սիրտը, երակները, մարսողական խողովակը, ընդհանրապէս ամբողջ օրկանիզմը:

Օրինաւոր կերպով, բնականոն քալելու արագութիւնը մօտաւորապէս ժամը չորս քիլոմեթր է, իսկ քայլին երկարութիւնը պէտք չէ անցնի 80 – 95 սանթիմեթրը: Քալելու ընթացքին ձեռքերը պէտք է շարժել ազատօրէն, մարմնին քովն ի վեր, իսկ շնչառութիւնը ըլլայ խոր, որովայնային: Անշուշտ, քալելու շատ մը փոփոխակներ եւ մասնաւոր թէքնիքներ կան, ըլլալով կազդուրիչ՝ հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս: Հանդարտութիւն ստանալու, յոգնութիւնը հեռացնելու եւ միտքը կեդրոնացնելու համար կը յանձնարարուի – օդը ներշնչել կատարելով չորս քայլ, ներշնչումը պահել երկու քայլի ընթացքին, որմէ ետք արտաշնչել չորս քայլերու ընթացքին: Այս կերպով կը պայքարինք անքնութեան դէմ եւ կը կեդրոնանանք մըտովին: Այս փորձը շատ զօրաւոր խթան մըն է կանոնաւորելու համար մարմնի բնախօսական բոլոր գործողութիւնները, ուժը: Նոյն ատեն, ան կը հանդիսանայ աքանչելի միջոց մը պահպանելու համար ֆիզիքական եւ մտային առողջութիւնը, պայմանով որ գործողութեան տեւողութիւնը չանցնի 4 – 5 վայրկեանը:

Փաստուած է որ օրական քանի մը յարկ սանդուխներէ բարձրանալը 2 – 3 անգամ կը հեռացնէ սրտանօթային վտանգներուն մեծ մասը, որոնք յառաջ կուգան նստակեցութենէ: Առաւելագոյն արդիւնք մը ձեռք բերելու համար, սանդուխներէ բարձրացումը կը կատարուի հանդարտօրէն, նայուածքը դէպի վեր, կոխելով ոտքի երեք քառորդին վրայ: Սանդուխներէ բարձրանալու պահուն շատ կարեւոր է թողուլ որ մարմինը մնայ բարձրանայ իր սեփական թափով:

Ուղիղ գծով ճամբայ երթալ վազեմի թէքնիք մըն է, մարմինը պահելով ուղիղ եւ իւրաքանչիւր քսան քայլի փոխել ուղղութիւնը: Յանձնարարելի է այս եղանակը գործադրել ամէն օր 3 – 5 վայրկեան: Այսպիսի քալուածք մը կուտայ անհրաժեշտ հանդարտութիւնը, ֆիզիքական եւ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը, կեդրոնացումի ուժ, ինքնավստահութիւն եւ կամք:

Ա· Վ·

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Չխօսեցաւ ոչ ոքի հետ, երբ լսին, որ քաղաք կը բերեն Մարտիկի գլուխը: Լըսեց զինուորական երաժշտութիւն, որ կը մօտենար ու կը հեռանար:

– Ի՞նչ կը կատարուի, հաքիմ էֆէնտի, – հարցուց Հաճի Մուսան, երբ ներս մտաւ հայ բժիշկը:

– Սարը պինպաշին եւ Պէքիրի կինը Զաբէն քաղաք կը բերեն Սպիտակ Ձիաւորին գլուխը:

Հաճի Մուսան այլեւս չխօսեցաւ, նոյնիսկ ոչ մէկ շարժում ըրաւ, երբ բժիշկը լուաց վէրքը, մկրատեց որոշ մասերը վէրքին:

Վէրքը կապելէն յետոյ, բժիշկը կը պատրաստուէր մեկնիլ, երբ խօսեցաւ Հաճի Մուսան:

– Մեղք եղաւ, հաքիմ էֆէնտի:

– Բայց Մարտիկը ձեր թշնամին էր…

– Ատոր համար շատ կը ցաւիմ: Ինծի համար թշնամին աւելի մեծ արժէք եղած է քան բարեկամը, որովհետեւ թշնամին աւելի շիտակ է ու անկեղծ, երբ կռիւ կ'ընէ ճակատ ճակատի: Բարեկամը, չգիտես թէ, ե՞րբ եւ ո՞րտեղէն պիտի իջեցնէ իր հարուածը: Էն լաւ բարեկամը, հաքիմ էֆէնտի, պարտուած թշնամին է: Խոր սարը պինպաշու նման բոշա մը եւ Պէքիրի կնկան նման պոռնիկ մը քաղաք կը բերեն Մարտիկին գլուխը:

Հայ բժիշկը աւելին չգիտէր: Աւելին չգիտէին վարժապետը, ուսանողը, փաստաբանը, երկաթագործը, բեռնակիրը, բոլորը, բոլորը եւ ոչ ոք կը համարձակէր խօսիլ ոեւէ մէկուն հետ: Այդ օրը Հայերը գոցած էին իրենց խանութները ու քաշուած պազարներէն, որովհետեւ Թուրքերը կատաղի հրճուանքի մէջ էին:

Լուրը հասած էր նաեւ բանտարկեալներուն: Բերդակցի բանտարկեալները տակաւին կը սպասէին իրենց դատավարութեան:

– Թէ որ պիտ կախեն, թո՛ղ կախեն հէ՛, – կը կրկնէր յաճախ Ջուլհակ Պետօն ամէն անգամ, որ Հայոց Առաջնորդարանէն մէկը այցելէր իրենց:

Բանտը չէր, որ նիհարցուցած էր Ջուլհակ Պետօն: Աւելի շատ պարապութիւնն ու անգործութիւնն էր, որ հետզհետէ բան մը կը մաշեցնէր անոր մէջ: Հօն, Բերդակի իր տան մէջ, կտաւը տեզկեահին վրայ փտեցաւ արդէն: Ան նոյնիսկ առիթ չունեցաւ կտաւին զախմինը թուլցնելու: Ջուլհակ Պետօն նոյնիսկ իմացեր էր, որ գիւղին ծայրերը սկսած են հետզհետէ Քիւրտեր ու բոշաներ տեղաւորուիլ: Դաշտերու մէջ չկար աշխատաւոր: Իրենց տան մօտի այգիին մէջ կոտրտած էին մեղուի փեթակները եւ մեղուները հեռացած: Քիւրտերը սկսած էին նոյնիսկ փլցնել տուները ու վառել մարգակները:

– Թո՛ղ կախեն, հէ՛, – Ջուլհակ Պետօն յաճախ ինքն իր հետ կը խօսէր, երբ կը կրկնուէին օրերը գողերու ու մարդասպաններու աշխարհին մէջ:

Իր տանջող ձանձրոյթը մոռնալու համար, ան սկսած էր կտաւի վրայ ձեռագործ բանիլ նաշխուն թելերով ու Հայոց լեռներու նկարով:

Այդ օրը Թուրք ու Քիւրտ բանտարկեալներուն մէջ փրթաւ խոշոր ակռաներով խնդուք մը, երբ իմացան, որ քաղաք կը բերուի Մարտիկին գլուխը: Այդ օրը բերդակցի բանտարկեալները չհամարձակեցան իրարու մօտ գալ: Ջուլհակ Պետօն բանտի բակին մէջ չերեւցաւ: Խեղճ հօրքոյրը իմացա՞ւ արդեօք…

Հիւանդանոցին շուրջ գրեթէ մարդ մընացած չէր: Նոյնիսկ կաղեր, հաշմեր եւ բաղնիքներու պատերուն տակ պառկող յաւիտենական ծոյլեր գացած էին այդ հանդիսութիւնը տեսնելու: Ահա թնդանօթներու ձայներ, այնքան ուժեղ, որ հիւանդանոցին ապակիները կը դողային: Աղաւնիներու երամներ սարսափահար՝ չէին համարձակեր թառիլ գմբէթներուն վրայ: Թնդանօթներու ձայներուն հետ կը սկսէին անհամար ռռնոցները շուներուն:

(Շար· 506)

Տիկին Կիլիկիա Գնդունի – Շիւլէր եւ աղջիկը՝ Ալեքսանտրա – Աստղիկ, Պր. Տաւրոս Գնդունի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ԱՐԱՄ ԳՆԴՈՒՆԻԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 17-ին, առաւօտեան 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Փետր. 22-ին:

Հաւաքուիլ Լառիպուազիէռ հիւանդանոցը՝

41, Boulevard de la Chapelle

ուրկէ՝ մեկնում ժամը 10-ին, մասնաւոր հանրակառքով դէպի գերեզմանատունը (երթուդարձը ապահովուած): Կրօնական արարողութիւնը, հայկ. ծէսով, կը կատարուի հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւին կողմէ, Սէն - Գլուի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աւագեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Փետր. 21-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽԱՉԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՕՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը յայտնէ թէ Կիրակի Փետրուար 21-ին հանդիսաւոր պատարագ եւ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ առ ի երախտագիտութիւն բոլոր այն կրօնական հայրերուն եւ Թաղիս ազգայիններուն, որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած, գործած ու անցած են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Նուարդ Փէքմէզեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի, Տէր եւ Տիկին Նէրկիզեան, Տէր և Տիկին Աթէշեան 500ական Ֆ.

Հրանդ Թադէոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Այրի Տիկին Պերճուհի Թադէոսեան 300-ական Ֆ. եկեղեցւոյ եւ դպրոցին, եւ 150 Ֆ. Աղքատախնամին: Այրի Տիկին Մարգրիտ Տէր – Յակոբեան 300—ական Ֆ. եկեղեցւոյ եւ դպրոցին եւ 150 Ֆ. Աղքատախնամին: Պետրոս Պաղտասարեան 100 Ֆ. եկեղեցւոյ, Շաւէն Թորոսեան 50 Ֆ. եկեղեցւոյ:

Արամ Քէլէճեանի հոգեհ. առթիւ.— Տիկին Ալաշայեան (Վալանս) 50 . Ֆ. եկ.: Տիկին Հայկանոյշ Կարապետեան (Փարիզ) 200 Ֆ. եկեղեցւոյ:

Նոր Կտակարան

Արեւելահայ աշխարհաբարով
եւ
Մեսրոպեան
մաքուր ուղղագրութեամբ
էջմիածնի հրատարակութիւն

Գին՝ 30 Ֆ.
Թղթատարի ծախքով՝ 40 Ֆ.

Ստանալու համար դիմել.—

Pasteur Arthur HELVADJIAN
Le Sphinx Bat. A I,
La Maurelle - 13013 MARSEILLE
Tél.: (91) 66. 07. 05

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Voyage à VENISE

Organisé par
LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Lyon
DU 8 AU 12 AVRIL

Transport en autocar long-courrier. Séjour en Pension-complète, dans des Hôtels et restaurants de Ière catégorie.

PRIX: 1500 F.

Pour tous renseignements et inscriptions:
— Mme. TOUTLIAN; 888. 92. 51
— Sec. Eglise Arménienne; 860. 47. 18

×

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Կազմակերպուած՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
8 - 12 ԱՊՐԻԼ (օթոքառով)
Գին՝ 1500 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար դիմել.—
– Տիկին ԹՈՒԹԼԵԱՆ.— 888. 92. 51
– Ազգ. Տան դրասենեակ.— 860. 47. 18

GRAND GALA

Organisé par
LES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
et La Chorale « ANI »

Sous la présidence d'honneur de Monsieur JEAN FONTENEAU

LE GROUPE DE DANSE
« NAIRI »
ET LA
CHORALE « ANI »

LE 5 MARS, à 21 H.
Salle Jean - Arp
22, Rue Paul-Vaillant-Couturier
92140 — CLAMART

Réservation au: 642. 73. 10
ETS. BAKERDJIAN;
35, Rue de Trévise - 75009 Paris
Alimentation CHIRAG;
26, Rue de Trévise - 75009 Paris
TELE - CONDORCET;
175, Ave. Jean - Jaurès, Clamart

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Պերճուհի Թադէոսեանէ 200 Ֆ., իր սիրելի ամուսնոյն՝ Հրանդ Թադէոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ: Ընկերուհի Մարգրիտ Տէր - Յակոբեանէ 200 Ֆ. իր սիրելի եղբօր Հրանդ Թադէոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

RESTAURANT EREVAN — ՀԱՑԱՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՄԻԱՅՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ
Վ Ի Գ Ը Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ

ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 75

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 13–ԻՆ

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Ի յարգանս՝
Երգահան Ա. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ
Մայիս 16–ին, Փարիզ, Սալ Կավօ

CENTRE CULTUREL ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

Dimanche 21 Février à 15 h. 30

« LE ROLE DE LA PRESSE ARMENIENNE EN FRANCE ET LA CONTRIBUTION de **SCHAVARCH MISSAKIAN** et de son journal **HARATCH** »

par PAPKEN CAVEZ

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises

Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT

"SIPAN - KOMITAS"

Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN

SOLISTES

Madame Thérèse DAYERMANJIAN *(Mezzo)*
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN *(Ténors)*
Monsieur Gilbert ZIPCI *(Basse)* — Monsieur Mikael KARANFILIAN *(Baryton)*
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN

CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F

Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement : V. Sarkissian et L. Baghdassarian

du 19 avril au 4 mai
Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM

circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 FÉVRIER
1982

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.110 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15 110

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՕՌՈՒԱ, որ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Թունուզ, ընկերակցութեամբ կառավարութեան երեք անդամներու՝ Նիքոլ Քէսթիօ, Ալէն Սավառի եւ Անտրէ Անրի, հրապարակային ելոյթի մը մէջ, ոգեկոչենց պաղեստինցի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը: Կը կարծուի որ Նախագահ Միթերանի Իսրայէլ կատարելիք այցելութենէն 2 շաբաթ առաջ, այս յայտարարութիւնը կոչուած է «սիրտն առնելու» Պաղեստինցիներու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ փապուղիին մէջ ծանր արկած մը պատահած է անցի օր, մեքենական սանդուխին վրայ: Մանրամասնութիւն չի տրուիր, ըստ խորհրդային սովորութեան, բայց կ'ըսուի թէ քանի մը տասնեակ մեռեալ կայ եւ բազմաթիւ վիրաւոր:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ «ինքնաշարժ կառք» մը պայթուցիկներով լեցուած, դարձած պայթած է տեղեկատուութեան նախարարութեան եւ Պաասի պաշտօնաթերթ՝ Ալ-Պաասի շէնքին: Թեթեւ վիրաւորներ եւ նիւթական վնասներ կան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ օրէ օր կը հաստատուի թէ դիմադրութիւնը չի տկարանար: Վարշաւայի հանրակառքի մը մէջ է, որ անցի օր քաղաքացորք մը ծանրօրէն վիրաւորուած է անծանօթներու կողմէ, որոնք կրակ բացած են եւ յաջողած են փախիլ:

ՓԱՐԻԶ ձերբակալուած է զոյգ մը, ահաբեկիչ նկատուած, որու կատարելիք եղեռնափորձին առաջքն առնուած է վերջին պահուն: Կինը՝ Գերմանացի եւ այրը՝ Իտալացի կը պատրաստուէին եղեր պայթուցիկով լեցուն իրենց կառքը տեղաւորել Օթէլ տը Վիլին մօտ: Ցիկառօ-ի քննիչ Թղթակիցը Ժան-Շառլ Ռեքս, որու բոլոր հետազօտած ճամբաները ռիւ Կոպեռնիք կը տանին, «Կոպեռնիկի շուքը» կը խորագրէ Ուրբաթ օրուան իր յօդուածը եւ կապ մը տեսնէ Կոպեռնիկի հետ, պայթուցիկի տեսակին պատճառով: Կը «վերյիշէ» սակայն թէ նոյն բանը ըսած էր անցեալին Զուիցերիոյ մէկ պանդոկը պայթած ռումբերուն առթիւ, երկու հայ երիտասարդներու սենեակը եւ ուրեմն քիչ մը կը կորսուի իր գտած զանազան ուղղութիւններուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ երեք կայաններու տնօրէնները տեսակցութիւն մը ունեցան, ներդաշնակելու համար իրենց յայտագրերը: Ծանօթ է, որ հանրային կարծիքի զանազան քննութիւններ ցոյց տուին թէ ժողովուրդը շատ դժգոհ է եւ ձանձրացուցիչ կը գտնէ յայտագրերը:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ազատագրական ճակատը վեց լրագրողներ հրաւիրած է գաղտնի հանդիպումի մը, Հինգշաբթի գիշեր Մարսէյլ: Գլուխները ծածկուած, երեք անդամներ քորսիքական շարժումին, յայտնած են թէ տէր կ'ըլլան բոլոր ահաբեկչական արարքներուն եւ թէ հիմա «դընդակը կառավարութեան դաշտին մէջ է» եւ ուրեմն դադար մը կը յայտարարեն առայժմ իրենց ահաբեկչական գործունէութեան մէջ:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ Ուրբաթ օր բացուեցաւ դատավարութիւնը 32 զինուորականներու, որոնք, անցեալ տարի, զինուորական պետական հարուած մը փորձած էին, գլխաւորութեամբ գնդ. Թեխերոյի, գրաւելով Քորթէսները (խորհրդարան) եւ պատանդ բռնելով ներկայ 350 երեսփոխանները: Քանի մը ժամ ետք, սակայն, Թագաւորը, համբերատար աշխատանքով մը, ձախողեցնել պիտի տար, ապստամբութիւնը, հերքելով թէ ինք է Թեխերոյի կռնակը, պահականոց պահականոց: Դատը մէկուկէս ամիս պիտի տեւէ եւ փորձաքար մըն է երկրին ժողովրդավար վարչակարգին համար, քանի Ֆրանքիզմի կարօտը քաշողները չեն պակսիր:

«LES TEMPS MODERNES»Ի ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ ԹԻՒԸ

«Լէ Թան Մոտեռն» ամսաթերթի Փետրուարի թիւին (427) մէջ լոյս տեսած է «Ցեղասպանութեան մը ահաբեկչութիւնը» ընդհ. խորագրին տակ՝ թարգմանութիւնը Վահրամ Ալթունեանի Եղեռնի օրագրին, նախաբանով մը Ժանին Ալթունեանի եւ վերջաբանով Գ. Պըլտեանի, որ նաեւ կատարած է թարգմանութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 12 – 16)

ԱԿԱԴ. ԼԵՒՈՆ ՕՐԲԵԼԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑԱՅՏԱԳԻՐԸ

Յուլիսին կը լրանայ անուանի բնախօս ակադ. Լեւոն Օրբելիի ծննդեան հարիւրամեակը: Այս առթիւ կազմուած է յոբելենական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ ակադ. Վիկտոր Համբարձումեանի եւ պատրաստուած յայտագիր մը զանազան հանդիսութիւններու: Այսպէս, Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական, գիտական ու մշակութային կարգ մը հաստատութիւններու մէջ տեղի կ'ունենան երեկոյթներ, գիտական նստաշրջաններ, կը բացուին ցուցահանդէսներ, քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ: Լոյս կ'ընծայուի Լեւոն Օրբելիի «Բարձրագոյն ներվային համակարգի հարցերը» աշխատութիւնը հայերէն, ինչպէս նաեւ իր կեանքին ու գործին նուիրուած գրքոյկ մը: Յոբելեարին գիտական գործունէութեան զանազան հարցերը կը քննարկուին Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան Ակադեմիաներու գիտական նստաշրջանին, որ տեղի կ'ունենայ Երեւան: Յոբելեանի օրերուն Ծաղկաձորի մէջ կը բացուի Օրբելի եղբայրներու տուն – թանգարան: Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի նախաձեռնութեամբ Օրբելիի հարիւրամեակը կը նշուի նաեւ Լենինգրադ:

×

ՍՈՒՐԷՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ

Լենինականի պատկերասրահին մէջ բացուած է Սուրէն Ստեփանեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են արուեստագէտին գրեթէ բոլոր ճիւղերու մէջ ստեղծած գործերը՝ նկարչութիւն, գծագրութիւն, գրքի նկարազարդում, կիրառական արուեստ: Ուշադրութիւն գրաւած են Դերենիկ Դեմիրճեանի «Քաջ Նազար», «Պուլ – պուլ մուկիկը», «Խնկօ – Ապէրի «Մկների ժողովը» գիրքերու ձեւաւորումները, «Բոչի Թաղը», «Արագած», «փողոց Լենինականում» կտաւները եւ «Գայեանէ», «Անահիտ» դիմանկարները:

×

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՍԵՐԳԷՅ ՄՈՒՍԱՅԷԼԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի սենեկային երաժշտութեան տունը տեղի ունեցած է մոսկուաբնակ դաշնակահար Սերգէյ Մուսայէլեանի նուագահանդէսը, որուն յայտագիրը բաղկացած է Շոփէնի գործերէն: Դաշնակահարը՝ շրջանաւարտ Մոսկուայի Երաժշտանոցէն, դափնեկիր է Լիզպոնի երաժշտական փառատօնի եւ բազմաթիւ նուագահանդէսներ տուած է Մերձպալթիք, Մոլտաւիա եւ այլուր:

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԻՊԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լիտերատուրա» («Գեղարուեստական Գրականութիւն») հրատարակչականը 75 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է հայ գրողներու վիպակներու հաւաքածոյ մը՝ «Ժամանակակից հայկական վիպակը» խորագրով: Հատորին մէջ տեղ գտած են Հրաչեայ Քոչարի «Նահապետ», Սերօ Խանզադեանի «Ծարաւ եմ, ջուր տուէք», Միքայէլ Շաթիրեանի «Նուաղախմբի տըղաները», Ստեփան Ալաջաջեանի «Ապառաժները արտասուել գիտեն», Ազատ Այվազեանի «Եռանկիւնին», Վարդգէս Պետրոսեանի «Վերջին ուսուցիչը» եւ Հրանտ Մաթեւոսեանի «Մայրը գնում է որդուն ամուսնացնելու» վիպակները: Թարգմանութիւնները կատարած են Ա. Սալախեան, Ա. Բայանդուր, Մ. Հայ – Արտեան, Ռ. Կաֆրիէլեանց, Ե. Շաթիրեան, Ա. Մակինցեան եւ Ա. Տէր – Յակոբեան: Գիրքին յառաջաբանը գրած է Արամ Գըրիգորեան, որ «Շարժում դէպի արդիականութիւն» խորագրին տակ տուած է արդի հայ արձակի ընդհանուր բնութագիրը, անոր գլխաւոր թեմաները եւ զարգացման միտումները: Հատորը կազմած է Յարութիւն Կարապետեան:

×

«ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՄԱՆԻԼԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Մանիլայի շարժանկարի միջազգային փառատօնին Խորհ. Միութիւնը կը ներկայացնէ «Հայֆիլմ» արուեստանոցի «Կըտոր մը երկինք» ժապաւէնը: Բեմադիր Հենրիկ Մալեանի շարժանկարը պատրաստուած է Վահան Թոթովենցի «Բաց կապոյտ ծաղիկներ» պատմուածքի մոթիֆներով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ՈՒ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Աւետիք Իսահակեան կը պատմէ որ անգամ մը Փարիզի մէջ, հաւաքոյթի մը ընթացքին խօսացած էին փայլուն մըրցանակ տալ անոր որ պիտի ըսէր թէ ո՞րն է ամենանուիրական հասկացողութիւնը: Շատեր մասնակցեցան, մէկը Հայրենիք ըսաւ, միւսը Կեանք, մէկը Ազատութիւն, ուրիշներ Կարօտ, Զգտում, Հմայք, եւայլն: Եւ գիտէ՞ք թէ ով շահեցաւ մրցանակը: Ա՛ն որ ամենանուիրական հասկացողութիւն յայտարարեց Ծերութիւնը:

Աւետիք Իսահակեան, այս պատասխանէն անակնկալի եկողներուն կուտար հետեւեալ բացատրութիւնը.

– Այդպէս է, հապա՛, ծերութիւնը իր մէջ կ'ամփոփէ մնացեալ բոլոր հասկացողութիւնները:

×

Ծերութիւնը իր մէջ կ'ամփոփէ իմաստութիւն եւ փորձառութիւն, այդ մասին ոչ մէկ կասկած: Ամբողջ կեանքի մը ընթացքին իր կորսնցուցած ուժերուն փոխարէն, իր վատնած ուժանիւթերուն եւ եռանդին փոխարէն, ծերունին քաղած ու հաւաքած է ահա գիտութիւն, փորձառութիւն եւ իմաստութիւն: Բայց իմաստութեան ու փորձառութեան այդ գագաթին անմիջապէս քովը կայ ահաւոր անդունդ մը, զառամութեան եւ ցնդածութեան անդունդը: Աշխարհի ամէնէն իմաստուն ու խելացի ծերունին համար քայլ մը, փոքրիկ քայլ մը միայն բաւարար է որպէսզի գլորի այդ անդունդն ի վար: Եւ անգամ մը որ այդ քայլը առնէ, անկէ վերջ այլեւս անփառունակ ահաւոր անկում մըն է որ կը սպասէ իրեն: Ո՞ւր կ'երթան այն իմաստութիւնն ու փորձառութիւնը, որոնք ամբարուած էին ի գին այնքան տքնաջան աշխատանքի: Կարելի չէ հասկնալ: Ի՞նչպէս յանկարծ գոյութիւն ունենալէ կը դադրին անոնք, իրենց տեղը ձգելով անիմաստութեան եւ անմտութեան: Ի՞նչպէս իրենց արտայայտութենէն ու ջերմ զգացականութենէն կը պարպուին այն աչքերը, որոնք նախապէս կը փայլէին մտքի ու սրտի շողշողուն պոռթկումներով: Անկարելի է ճանչնալ. կը նայիք ու կ'ըսէք. վերջացաւ, այս մարդը նախկինը չէ այլեւս, նախկինը գնաց ու ուրիշ մը եկաւ անոր տեղ: Ու կը ցաւիք մարմնին մահէն հազար անգամ աւելի տխուր այս մահուան դիմաց, որ մտքին ու հոգիին մահն է:

Բայց եթէ ծերութեան այս անմիտ ու անիմաստ շրջանը բաղդատենք կեանքի առաջին օրերու նոյնքան անիմաստ ու անգիտակից շրջանին հետ, անկարելի է որ չզարմանանք: Կեանքի առաջին սեմին վրայ ալ մեզմէ խնայուած չէ՞ն գիտակցութիւնն ու տրամաբանութիւնը, առողջ մտածումն ու իմաստութիւնը: Նորածինի մը հանդէպ մեր անսահման սէրն ու գուրգուրանքն է որ մեզ չի թողուր, որպէսզի այդ նորածինին մէջ ալ տեսնենք այնքան տխմար ու անիմաստ շարժուձեւ, որքան յաճախ ցաւով կը տեսնենք խոր ծերութեան հասած սիրելիի մը մօտ: Նորածինին անգիտակցութիւնն ու անմտութիւնը մեզ չի շշմեցներ, մեզի ցաւ չի պատճառեր, նոյնիսկ մեր կողմէ չի նըշմարուիր, որովհետեւ գիտենք թէ պիտի անցնի, առժամեայ է, որովհետեւ գիտենք թէ այդ անմտութիւնը իմացական պոռթկումի առաջին կոկոն է, ինչպէս կոկոնը նախապատկերն է մօտ օրէն բացուելիք փառաւոր վարդին: Մինչդեռ ծերունիին զառամութիւնը մեր սիրտը կը ծակէ, մեր զգացական ամբողջ աշխարհը կը փոթորկէ, որովհետեւ գիտենք թէ ան վերջնական է այլեւս, անբուժելի է, անջնջելի վերջակէտ մըն է, մանաւանդ գիտենք որ օր մը մենք ալ հաւանաբար պիտի հասնինք այդ անփառունակ հանգրուանին:

Այսպէս կամ այնպէս, զարմանալի է սակայն որ բնութիւնը, մեր կեանքին առաջին ու վերջին օրերուն մեզմէ յաճախ առած կ'ըլլայ մտքի պայծառութիւնը, որպէսզի մեր գոյութեան առաջին եւ վերջին օրերը կարծես մնան մշուշներու մէջ եւ տեսանելի իրական հասակով ցցուի միայն միջանկեալ այն շրջանը, որ մարդկային կեանքի որպէս լուսաւոր շերտ, կը շողայ իմացական պայծառութեան մէջ: Մարդուն կեանքը ուրեմն միայն երկու ոչնչութիւններու միջեւ չէ՛ որ սեղմուած է, այլ նաեւ երկու անգիտակցութիւններու:

Օ՜, ի՜նչ երջանկութիւն բոլոր անոնց համար որոնք կ'ապրին գիտակցութեան ու մտային պոռթկումի ամէնէն երկարատեւ շրջանները:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1981-ԻՆ

(Բ. եւ վերջ)

Պետպլանի նախագահ Հ. Սաղոյեանի զեկուցումով անցեալ տարուան գիւղա-տնտեսութեան համախառն, այսինքն՝ բոլոր տեսակի արտադրութիւններուն աճը 2,6 սահմանուած էր։ Ասիկա արդէն նուազ էր 1980-ի չափանիշէն։ Արդ, վիճակագրութեան մէջ չէ յիշատակուած գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութեան աճին տոկոսը։ Զեն յիշատակուած նոյնպէս կարգ մը կարեւոր ճիւղերը, ինչպէս հացահատիկ, որուն քանակը նախանցեալ տարի եղած էր 237,000 թոն եւ ներկայ հնգամեակին համար իբրեւ տարեկան միջին սահմանուած էր 310,000 թոն, ծխախոտ (1980-ին՝ 17,000 թոն), պտուղ 1980-ին՝ (130,400 թոն)։ Կը նըշանակէ, թէ ասոնց արտադրութիւնները ծրագիրէն արտակարգ չափով նուազ եղած են եւ, հետեւաբար, չեն հրապարակուած արդիւնքները։

Արձանագրուած արտադրութիւնները։ Խաղողի բերք՝ 360,000 թոնէն շատ քիչ աւելի, շաքարի ճակնդեղ՝ 152,300 թոն, գետնախնձոր՝ գրեթէ 243,000 թոն, բանջարեղէն՝ շուրջ 458,000 թոն։

Նախանցեալ տարուան բաղդատմամբ գետնախնձորը 8·000 թոնի նուազում կը կրէ, բանջարեղէնի արտադրութիւնը կը մնայ նոյնը։ Ցաւելումներ կը կրեն խաղողն ու շաքարի ճակնդեղը, առաջինը շուրջ 155,000 եւ երկրորդը 28,000 թոն։

1981 Յունուար մէկէն մինչեւ 1982 Յունուար մէկ բոլոր կարգի տնտեսութիւններուն մէջ աւելցած են մթերատու անասուններուն (կով, ոչխար, այծ եւ խոզ) թիւերը։

Միսին արտադրութիւնը՝ 94,200 թոն, ինչպէս նաեւ բուրդինը՝ 4576 թոն, նախանցեալ տարիէն նուազ են։ Առաջինը կը շարունակէ անբաւարար մնալ բնակչութեան ընթացիկ պահանջներուն։

Ոչխարներու պարագային հարկ է յիշեցնել, թէ պատկան մարմինները որոշած էին ասոնց թիւը կրճատել։ «Նկատի ունենալով ոչխարների գլխաքանակի մեծ խտութիւնը Հանրապետութիւնում, ինչպէս նաեւ Սեւանի ազգային զբօսայգու ստեղծումը, նախատեսւում է ոչխարների գլխաքանակը պակասացնել 100,000ով (հատուած Հ. Սաղոյեանի զեկուցումէն, 1980 Նոյեմբեր)։

Շինարարութեան մարզը, ինչպէս դիտել տուած էր Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը, կառավարութիւնը Յունուար 1982-ի իր նիստին, «լուրջ թերութիւններ են տեղ գտել կապիտալ շինարարութեան բնագաւառում։ Շահագործման չեն յանձնուել մի շարք արտադրական կարողութիւններ եւ օբիեկտներ։ Չեն իրականացուել հանրակրթական դպրոցների, հիւանդանոցների եւ պոլիկլինիկաների, կոմունալ տնտեսութեան օբիեկտների եւ պրոֆտեխնուսումնարանների կառուցման համար նախատեսուած կապիտալ ներդրումները» (Սով. Հայաստան, օրաթերթ, Յունուար 30)։

Արձանագրենք վիճակագրութեան տուեալները։ Պետական եւ քօօփերաթիվ ձեռնարկութիւններու ու կազմակերպութիւններու, ինչպէս նաեւ անհատներու կողմէ անցեալ տարի կառուցուած են 1,100,000 քառակուսի մեթր ընդհ. տարածութեամբ նոր բարեկարգ բնակարաններ։ Ասիկա հնարաւորութիւն տուած է բարելաւելու 110,000 հոգիի բնակարանի պայմանները։ Շինուած, վերանորոգուած կամ ընդլայնուած են նախակրթարաններ ապահովելով շուրջ 18,000 նստարաններ աշակերտներու համար։ Աւելի՝ շուրջ 7,000 այսպէս անուանուած նախադպրոցական հիմնարկութիւններու տեղեր, այսինքն՝ մանկամսուր-մանկապարտէզ։ Հիւանդանոցներ՝ մահճակալներու թիւը աւելցած է 1·140ով։ Արձանագրենք շինարարական կարեւոր իրագործումներէն մէկ քանին. - Երեւանի Զուարթնոց օդակայանին շինութեան վերջը, Մասիս - Նուռնուս, 47,4 քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող երկաթուղիին շինութիւնը եւայլն։ Այս վերջին երկու իրագործումները կը մնան բացառիկ։ Նաեւ՝ մեթրօն, որուն գիծը կը շարունակէ երկարիլ եւ տարածուիլ։

Անցեալ տարի կազ ստանալու հնարաւորութիւն ստացած են 16,500 բնակարաններ, նուազ նախանցեալ տարիէն։

Բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն միջին ամսականը սահմանուած ծրագիրին 1,8-ի յաւելումով հասած է 166 ռուբլիի։ Կոլտնտեսականներունը, իբրեւ միջին ամսական աշխատավարձք չէ մատնանշուած։ Գրուած է միայն, թէ «աշխատանքի վարձատրութիւնը աճել է 3 տոկոսով»։ Արդ, Պետպլանի Նախագահին զեկուցումով անցեալ տարուան յաւելումը պէտք է ըլլար 6,3 տոկոս եւ գումարն ալ հասնէր 133,9 ռուբլիի։ Ուրեմն՝ կէսէն ալ նուազ յաւելում ունեցած են կոլտնտեսականները։

1981ին բանուորներուն և պաշտօնեաներուն տարեկան միջին թիւը աւելցած է 38,000էն աւելիով և ներկայացուցած է 1,230,000 հոգի։ Կոլտնտեսականներուն թիւը տարիճանական նուազումով ներկայացուցած է 77,400։

Բնակչութեան «ռէալ եկամուտները» անձ գլուխ հաշուով 3-ի տեղ 3,5 տոկոսի յաւելում կրած են։

Ուսման բոլոր մարզերուն մէջ գըտնըւած են 1,203,000 հոգի։

Սպասարկող գրադարաններու թիւը՝ 3,154։ Գիրքերու ֆոնտը՝ 38 միլիոն օրինակ։

Հրատարակուած գիրքերուն եւ գըրքոյկներուն ընդհ. տպաքանակը նուազած է՝ 11 միլիոնէն հասնելով 10 միլիոն օրինակի։

Շարժանկարի սրահներ՝ ութ յաւելումով՝ 848։ Միւս կողմէ, ինչպէս ներկայ եւ նախանցեալ վիճակագրութիւններու բաղդատութիւնները ցոյց կուտան, ... պաւէններուն յաճախորդներուն թի... տարուան ընթացքին գրեթէ մէկ միլի... յաւելում կրած է։

Բժիշկներու թիւը ներկայացուցած աւելի քան 11·000։

Հայաստանի բնակչութեան թիւը, 19.. Յ ո ւ ն ո ւ ա ր 1ին, արձանագրու... 3·166,600 ։

Մէկ տարուան մէջ 48,000-ի յաւելում նախանցեալ տարիէն առաւել։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱ...

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կեդրոնականցիներու պարահանդէսը Մէրիտիէնի սրահներուն մէջ, այս տարի եւս պսակուեցաւ փայլուն յաջողութեամբ, բարոյապէս թէ նիւթապէս։

Կեդրոնականի սաները, Յունուար 23ին անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց կազմակերպչական յատկութիւնները 350-էն աւելի ազգայիններու որոնք որոշեալ ժամուն, Կազմակերպիչ Յանձնախումբէն տիկիններու եւ օրիորդներու առաջնորդութեամբ ըմպելէ վերջ զովացուցիչներ եւ ախորժաբերներ, կը տեղաւորուէին ճաշակով յարդարուած սեղաններու շուրջ եւ լսելէ վերջ Սանուցի Ժողովի նախագահ Պ. Ճէզվէճեանի բարիգալստեան խօսքերը եւ համեղ գիշերային ժամեր անցընելու մաղթանքները, անմիջապէս կը հաղորդուէին Բոպէր Փափազեանի եւ իր նուագախումբին հայկական, ռուսական եւ եւրոպական երաժշտութեամբ եւ կը գրաւէին պարավայրը։

Սեղաններու վրայ աչքի կը զարնէին գեղեցիկ ծաղկամանները որոնց վրայ քանդակուած էր Կեդրոնականի սկզբնատառը։

Բոլոր անոնց համար որոնք իրենց տարեկան ամենազուարճալի օրը կը նկատեն Կեդրոնականցիներու Պարահանդէսը եւ հետեւաբար չէին բացակայած, անակընկալ մը չէր ֆրանսական հեռատեսիլէն Մարթին Շարտոնի եւ Էվլին Լըքլէրի ներկայութիւնը, որոնք մինչեւ առաւօտ, իրենց հրապուրիչ արտայայտութիւններով, զուարթ տրամադրութեամբ պիտի համակէին ներկաները։

Իր կարգին, Ռասփութին գիշերաբոյնի անզուգական ջութակահարը Փօլ Թոսքանա, իր համանուագով, սեղանէ սեղան հրջելով, հայադրոշմ խանդավառութիւն կը ստեղծէր։

Օրուան հերոսուհի կարգուած էր սիրուած երգչուհի Լիզ Սարեան որ ինչպէս միշտ, կ'արդարացնէր իր վրայ դըրուած յոյսերը, եւ մօտաւորապէս մէ... ժամ հայրենի սարերէն ձորերը կը տանէ... ներկաները, Մէրիտիէնի ելեկտրականա... ցած մթնոլորտով։

Այս պայմաններուն տակ, բնականա... բար շուտով կը սպառէին Գառզուի, ժէ... րանեանի, Ժանսէմի, Ասատուրի, Պետ... րոսեանի, Եսայեանի, Նորիկեանի եւ Հայկանի ստեղծագործութիւններով, ... Պագըրճեանի եւ Տիկին Գաբիկեանի գր... գերով եւ հեռատեսիլով ճոխացած վիճա... կահանութեան 400 տոմսերը։

Բոլորին ուրախութիւն պատճառեց ... նակնկալ ներկայութիւնը, Նորայրի ... Ատիս Հարմանտեանի որոնք ընդառաջե... լով ընդհանուրին փափաքին, մասնաւ... փայլ մը եւս կ'աւելցնէին օրուան հան... դիսութեան վրայ, իրենց հայրենաշունչ եւ ոգեւորիչ երգերով։

Ժամանակն էր Միութեան Կրթաթոշակի Ֆոնտին ի նպաստ կազմակերպուած բացառիկ վիճակահանութեան։ Բախտաւոր թիւը պիտի շահէր յատկացուած Րընօ Ժ Թ Լ ինքնաշարժ մը։

Առաջին շահող թիւը սնտուկէն հանե... լու պատիւը վիճակած էր Օրիորդ Բաբ... րիսիա Հուրմուզեանին որ Նախըմտա... էր Կեդրոնականցիներուն հետ տօնել ը... կըմնակի իր պարահանդէսը։

Իսկ բախտաւորութեան տիտղոսը փո... խանցելու պատիւը կը վիճակէր 1950 թ... ւին որ վայրկեանի մը խորունկ լռութեան մէջ, կը յայտնէր Ալֆորվիլէաբնակ Պ. Զարչաֆճեանը որ վեհանձնօրէն 10·00... ֆրանքի բաժին մը կը հանէր իր բախ... տէն, Կրթաթոշակին Ֆոնտին։

Առաւօտեան ժամը 5-ին միայն պար... տադրաբար կը դադրէր փողն ու թմբու... կը, կը պարպուէր սրահը եւ անջնջելի ... մը եւս կ'աւելնար Կեդրոնականցիներու օրագրին վրայ։

Կը շնորհաւորենք ջերմօրէն Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան Ցարդ... հանդէսի Կազմակերպիչ Յանձնախումբը սպասելով որ Մշակութային Յանձնախումբն ալ, մօտ օրէն, հրամցնէ մե... Հայ Մշակոյթին նուիրուած օր մը։ Վս... տահ ենք, Կեդրոնականցիներու յաջո... ղութեան մէջ, յիշատակելի պիտի դառ... նայ նաեւ այդ օրը։

ՍԱՐ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

2.

Եւ մի երեկոյ նա դաշտից տուն չվերադարձաւ։

Տէրը շատ անհանգստացաւ, խոկոյն դէպի գոմ վազեց, համրեց կովերն ու եզները եւ հանգիստ շունչ քաշեց. նրանցից ոչ մէկը չէր պակասում... իսկ Ասատուրի պէս շատերին կարելի էր գտնել եւ վարձել։

3.

Փոքրիկ Ասատուրն ընդունուեց ամերիկեան որբանոց. կեանքն այնտեղ աւելի ծանր, աւելի դառն եղաւ։ Այնտեղ էլ նրան ծեծում էին, հալածում, շատ աշխատեցնում ու միշտ ծաղրում։

Նա չբողոքեց, երբ որբերից մէկն իրեն՝ իր մեծ, հրավառ աչքերի համար բորենի անուանեց։

Նա չբողոքեց, անգամ չհարցրեց, թէ ինչո՞ւ են իրեն ծեծում, հալածում. ի՞նչ կարիք կար, չէ՞ որ այդ բոլորի հետեւանքը դարձեալ ծեծ ու հալածանք էր լինելու։

Զհետաքրքրուեց, թէ ինչո՞ւ յանկարծ դրսում կեանքն աւելի աշխուժացաւ եւ ի՞նչ կարմիր դրօշակներ կախուեցին պատուհաններից ու պատշգամբներից, թէ ի՞նչ գաղտնի աշխատանքների համար մի քանի որբեր բանտարկուեցին։

Սակայն մի օր էլ նա չերեւաց։ Փընտրեցին, անցան քաղաքի միւս որբանոցները, քաղաքում էլ եղան. ոչ մի տեղ չերեւաց Ասատուրը։

Օրեր անցան, ու ամէն ինչ մոռացուեց։

Շատ ժամանակ անց, որբերից մէկը թեքստիլ գործարանի մօտով անցնելիս, երիտասարդ մի բանուորի նայեց, կանգ առաւ, սկսեց դիտել նրան. ծանօթ դիմագծեր, ծանօթ հասակ, մեծ, հրափայլ աչքեր...

— Բորենի՞,— կամաց ձայնեց որբը։

Բանուորը կանգ առաւ, մի բոպէ լուռ նայեց որբանոցային ծանօթին, յետոյ հրջեց հայեացքը եւ արագ քայլերով շարժուեց առաջ։

4.

Ասատուրն ամէնից առաջ էր գնում աշխատանքի, պտըտուող իլիկների հետ անց կացնում իր ժամանակը, յետոյ լուռ շարժւում դէպի ճաշարան, իսկ այնտեղից էլ դէպի իր մենաւոր, իր փոքրիկ սենեակը։

Գործարանում ոչ ոքի հետ չէր խօսում, չէր խառնւում ուրիշների գործերին. սիրում էր միշտ մենակ լինել, թէ՛ գործարանում, թէ՛ ճաշարանում, թէ՛ տանը։ Ուրիշների հետ ապրելը երբեք օգուտ չէր տուել նրան. միշտ հալածուել էր, ծաղրուել։

Կարճահասակ, նեղ թիկունքով մի տըղայ էր, արդէն քսանչորս տարեկան։

Նիհար դէմքի վրայ ամէնից ցայտուն աչքերն էին երեւում, մեծ, հրավառ աչքերը, որոնց վրայ փռուել էին հաստ, երկար ունքերը։

Զինադադարի պէս կեանքում բոլորն էլ խաղացել էին նրա հետ։

Եւ այդտեղ էլ, թեքստիլ գործարանում, դարձեալ նրան հանգիստ չտուին։

Բանուորները, որոնցից շատերը դարձեալ որբանոցային սաներ էին, սկսեցին ծաղրել նրան, ծաղրել լռակեցութեան համար, մենասիրութեան, կարճ հասակի ու մեծ, հրափայլ աչքերի համար։

5.

Աշխատանքից յետոյ, աշխատավարձ... ստանալով, նա ուղիղ խանութ գնաց... տան համար որեւէ իր գնելու նպատակ...

Խանութում կային գեղեցիկ պահա... րաններ ու մահճակալներ, սեղաններ ու աթոռներ, բայց թանկ էին. իր ունեցա... փողը քիչ էր։

Որոշեց առայժմ գնել պատի մի ժամա... ցոյց, իսկ վաղը, միւս օրն էլ... յե... այդ մասին յետոյ։

Քիչ անց, ժամացոյցը թեւի տակ դը... րած, նա արագ դէպի տուն էր քայլում...

Սենեակ մտնելուն պէս՝ հանեց գլխա... կը, աթոռը մօտեցրեց պատին, կանգնե... նրա վրայ եւ մի քանի բոպէ անց՝ ար... դէն կըխկըխում էր պատից կախուած ժա... մացոյցը։

Նա մի քանի վայրկեան նայեց օրօր... ուող ճօճանակին, թեթեւ ժպտաց ու ի... ջաւ աթոռից։

Երբ ժամանակը սահեց, խաւարը իջ... նացաւ, հանուեց ու մտաւ անկողին։

Մի քանի բոպէ արթուն մնաց, ապա ... րականին պէս դիտեց առաստաղը, յետոյ փակեց աչքերը եւ քնեց։

(Շար. ...)

ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – Արդէն քսանհինգ տարի եւ սակայն միշտ ներկայ է սրտերուն մէջ անոնց, որոնք ճանչցան մարդը, վայելեցին անոր շունչը, ապրեցան անոր հովանիին տակ:

Արդէն քառորդ դար եւ սակայն ներկայ է սրտերուն մէջ անոնց՝ որոնք չեն տեսած, չեն ճանչցած զինքը, բայց իր գործը կը գնահատեն, կը հաստատեն, անոր արդիւնքները կ'օգտագործեն քանի այս գաղութին կազմութիւնը եւ կազմակերպումը կը կրէ իր անջնջելի կնիքը:

Երէցներ, երիտասարդներ, նորեր եկան բազմաթիւ, լեցուցին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը, Ուրբաթ Փետրուար 12–ին, վերապրելու յիշատակովը Շ. Միսաքեանին, որ եղաւ ընկերը, պաշտպանը, ղեկավարը, ուսուցիչը երէկուան սերունդին, կամ ապրելու յիշատակովը Շաւարշ Միսաքեանին որ եղաւ կերտողը, ճամբան բացողը, ներշնչողը երիտասարդ սերունդին: Շաւարշ Միսաքեան ապրեցաւ վաղուան համար: Մտածեց, ծրագրեց, տաղնապեցաւ, տքնեցաւ եւ վաստակեցաւ հայկական ապագային համար :

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան անունով, Կարօ Յովսէփեան բացաւ երեկոյթը, ընդգծեց այս յարկէն ներս Շաւարշ Միսաքեանի հոգեղէն ներկայութիւնը, քանի հինգ տարի առաջ սրահներէն մին մկրտուեցաւ «Շաւարշ Միսաքեան սրահ» եւ հոն զետեղուեցաւ իր կիսանդրին: Բացատրեց դասախօսութեան նիւթը՝ մամուլը, ըսելով յատկապէս թէ «Շաւարշ Միսաքեանը եղաւ առաջինը ժամանակակից հայ մամուլին եւ նախապետը՝ ֆրանսահայ մամուլին»: Ապա, տուաւ հպանցիկ ակնարկ մը, Շաւարշ Միսաքեանի կենսագրութեան գլխաւոր հանգրուանները որպէս հրապարակագիր եւ խմբագիր «Սուրհանդակ»էն, «Ազդակ»էն, «Ազատամարտ»էն, Կարինի «Յառաջ»էն, մինչեւ Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ը, մինչեւ Փարիզի «Յառաջ»ը եւ նաեւ որպէս Դաշնակցական, որպէս ղեկավար, յիշելով իր մասնակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան 9րդ ընդհ. ժողովին Երեւանի մէջ, իր մեկնումը Սոֆիա 1922-ին, Քեմալականներու արշաւումով, իր ժամանումը Փարիզ 1924–ին եւ մասնակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10-րդ ընդհ. ժողովին ուր կ'ընտրուի Գերագոյն Մարմնի անդամ: Կարօ Յովսէփեան նաեւ ընդգծեց «Յառաջ»ի կարեւոր հանգրուանները որ երկօրեայ թերթէն, 1927 Յունուարին կը դառնայ օրաթերթ : Թերթին հրատարակութեան կամայ ընդհատումը Ֆրանսայի գրաւման շրջանին 1940, Յունիս 9–էն մինչեւ 1945, Ապրիլ 8ը, այսինքն Փարիզի ազատագրման վաղորդայնին: Շաւարշ Միսաքեանի մահէն յետոյ, 1957 Յունուար 26, Արփիկ Միսաքեան, կը ստանձնէ շարունակութիւնը թերթին հաւատարիմ իր սկզբունքներուն, իր գաղափարներուն, եւ հաւատարիմ իր դարբնած պատկերին, որպէս նկարագիր եւ դիմագիծ ունեցող մամուլ:

Առաջին դասախօսը, Զուլալ Գազանճեան, հարազատօրէն, բացառիկ ճշգրտութեամբ, ներկայացուց Շաւարշ Միսաքեան մարդը, այսինքն «անհատական թէ հանրային կեանքի այն էական, ազդու, ցայտուն յատկանիշները որ զինքը կը զատորոշեն, կը մասնաւորեն, կը վերածեն դէմքի», ու նաեւ ներկայացուց նկարագիրը, այսինքն «անհատականութիւնը հաստատող ուժը»: (Զուլալ Գազանճեանի խօսքը պիտի տանք առանձին):

Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, երկրորդ դասախօսը, նախ բնորոշեց հայ մամուլը որպէս դիմադրութեան, ազգասիրութեան եւ ազգապահպանման ազդակ, օրրան պայքարի, որպէս մեր ինքնութեան պահպանումին յանձնառութեան մը գործօն միջոցը: Ապա զուգահեռ մը ըրաւ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հրապարակագրութեան միջեւ, ըսելով թէ այս վերջինը աւելի բուռն, շարժուն ու վրդովեալ կեանք մը ունեցաւ քան արեւելահայը, եւ իր ներածականը վերջացուց յայտարարելով՝ «Հայ հրապարակագրութիւնը եղած է բեղուն, բարեբար ու գործօն, կատարած է առաջնորդի դեր, զբաղելով օրուան հարցերով, առաջարկելով տեսակէտներ, եւ իր արեւմտեան եւ արեւելեան թեւերով ընդգրկած է ազգը եւ յայտնաբերած է մեր ժողովուրդի էական յատկանիշներէն մին, լոյսի ու յառաջդիմութեան ծարաւը»: Ապա, հայր Ռ. Անտոնեան հպանցիկ պատմականը ըրաւ հայ մամուլին: Յիշեց Յարութիւն քհնյ. Շմաւոնեանի հրատարակած «Ազդարար» թերթը Մատրասի մէջ, 1794–ին, գրաբար լեզուով եւ Ղուկաս վրդ. Ինճիճեանը (Մխիթարեան Միաբանութեան անդամ) որպէս աշխարհաբար լրագրութեան հայրըն ու հեղինակը, որ 1799 – 1802 թուականներու կը հրատարակէ «Տարեգրութիւն» անունով հատոր մը: Յետոյ, յիշեց, ի մէջ այլոց, Յովհաննէս Հիսարեանի (1827 – 1904) «Բանասէրը» հիմնուած 1851–ին, Ստեփան Ոսկանի (1825 – 1901) «Արեւելք» կիսամսեայ հանդէսը հիմնուած 1853ին ու 1859ին «Արեւմուտք» թերթը: Կարապետ Իւթիւճեան 1852-ին Պոլսոյ մէջ կը ձեռնարկէ «Մասիս» շաբաթաթերթի հրատարակութեան, Մաթէոս Մամուրեան 1875–ին կը հիմնէ «Արեւելեան Մամուլը» ... 1885–ին, Մկրտիչ Փորթուգալեան, Մարսէյլի մէջ, կը հիմնէ «Արմենիա» թերթը, 1900ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Փրօ – Արմենիա» ֆրանսերէն, նուիրուած Հայ Դատին ... 1925 Օգոստոս 2–ին լոյս կը տեսնէ «Յառաջ»ի Ա. թիւը, օրուան գաղութային պահանջները գոհացնող, եւ նոյն գաղութին ազգապահպանման ճիգերուն արձագանգ դառնալով: Ապա, Փարիզ կը դառնայ կարեւոր մշակութային կեդրոն, ինչպէս երբեմնի Պոլիսն ու Թիֆլիսը: Հայր Ռափայէլ Անտոնեանի խնամքով պատրաստուած, պատմական թուականներով, տուեալներով հարուստ դասախօսութեան երկրորդ բաժինը նուիրուած էր «Յառաջ»ի միջոցաւ Շաւարշ Միսաքեանի կատարած դերին եւ առաքելութեան, հայ լեզուի անաղարտ պահպանման: Յարգելի դասախօսը ըսաւ. – «Շաւարշ Միսաքեան տուաւ մեզի աշխարհաբար լեզու մը կուռ եւ զուսպ, որու ամէն մէկ բառը խօսք էր արդէն եւ գաղափարը՝ պատգամ...: «Յառաջ» թերթը մեր լեզուն էր: Դիմադրութեան վահան մը: Հոն էր որ լեզուն ամէն օր կը դարբնուէր ու ձեւ կ'առնէր համաձայն օրուան պահանջներուն»: Ապա, յիշեց Շաւարշ Միսաքեանի խմբագրականներէն մին՝ «...պահել լեզուն որ միակ թանկագին աւանդն է, ուժ տալ մայրենի դաստիարակութեան, գրականութեան եւ արուեստին...»: Հայր Ռափայէլ Անտոնեան իր խօսքի աւարտին ըսաւ՝ «զատել օտարն ու խորթը, նետել անհարազատը, զտել հայկականը, յղկել ու տաշել զայն, մշակել ու զարգացնել, մէկ խօսքով, օրը օրին քանդակել, մեր պաշտելի Մեծասքանչը: Եւ ուրիշ խօսքով պատրաստել Հայութիւն մը, որ վճռականօրէն ուզէ թօթափել օտարութիւնը եւ նետուի ծոցը իր հայրենիքին ապրելու համար իսկական կեանքը Հայու, հայ հողի, հայ արեւի տակ երգելով հարազատօրէն Վարուժանի «Հացին Երգը»:

Ժան Քէհայեան, լրագրող եւ գրագէտ, հեղինակ զոյգ հատորներու «ռիւ տիւ Փրոլէթէռ ռուժ» եւ «լը Թապուրէ տը Փիոթըր», խօսեցաւ փոքրամասնութեան մը համար առանձնայատուկ մամուլի մը կարեւորութեան» նիւթին շուրջ: Բնորոշեց Շաւարշ Միսաքեանը որպէս մամուլի, գաղափարի եւ քաղաքական դէմք, որպէս համոզուած «իւմանիստ» առանց որեւէ նեղմտութեան եւ միշտ պատրաստ՝ դիմագրաւելու պատմութեան ամէն դէպք: Իր արտակարգ գործը աւելի քան երբեք այժմէական է ըսաւ, եւ աւելցուց. – «Յառաջ»ի ներկայութիւնը եւ կեանքը կապուած է հայ իրականութեան հետ, Ֆրանսայի մէջ: Եթէ թղթատենք «Յառաջ»ի հաւաքածոները պիտի գտնենք հոն, Շաւարշ Միսաքեանի ստորագրութեան տակ այսօրուան մեր ամէն պահանջները, այսօրուան մեր պայքարին իմաստը: Աւելի մեծ յարգանք կարելի՞ է տալ գրչի մարդու՝ քան հաստատել թէ իր յարատեւ եւ յոգնատանջ աշխատանքը կը գտնէ այսօր, մեր այժմէականութեան մէջ, իր ամբողջ իմաստը, իր թարմութիւնը»: Բացատրեց, յետոյ թէ Շաւարշ Միսաքեան, հակառակ իր քաղաքական դիրքորոշումներուն եւ յանձնառութիւններուն միշտ գիտցած է զատորոշել մասնակին ընդհանուր շահերն ու միշտ առաջնորդուած է համահայկական մտահոգութիւններով, նպատակներով եւ շահերով: Այս պատճառաւ ալ «Յառաջ»ը, աւելցուց Ժան Քէհայեան, մաս կը կազմէ մեր ազգային, մշակութային եւ քաղաքական ստացուածքին: Փոքրամասնութիւն մը կրնայ վերապրիլ՝ եթէ ունենայ մնայուն «խօսք» մը եւ այդ խօսքը մամուլն է, եւ մեզի համար, ֆրանսահայերուս համար «Յառաջ»ն է: Դասախօսը ըսելէ յետոյ թէ «Յառաջ» կատարեալ դպրոց մը եղած է մեր ծնողքներու սերունդին, յայտնաբերեց գրիչներ, լրագրային կոչումներ, յայտարարեց՝ «հակառակ եկեղեցական, մշակութային, քաղաքական եւ այլ միութիւններու ներկայութեան եւ գործունէութեան, առանց «Յառաջ»ի մեր մշակոյթը, լեզուն, աւանդութիւնները, պիտի չըլլային՝ ինչ որ են այսօր»:

Ալէն Տէլքրուա, «Լը Փրովանսալ» թերթի լրագրող, խօսեցաւ ան յատկապէս լրագրութեան ընդհանուր դերին, առաքելութեան մասին: Նախ պատմականը ըրաւ լրագրութեան, մամուլին՝ Ֆրանսայի մէջ, ապա խօսեցաւ անոր դժուարութիւններուն, մանաւանդ այսօր՝ երբ հրապարակը ողողուած է մեքենաներով : Տուաւ քանի մը թիւեր (հրատարակութեան) այսօրուան ֆրանսական յայտնի օրաթերթերուն, ըսելով թէ 1970էն ի վեր կարեւոր յետքայլ մը արձանագրած է գրաւոր մամուլը: Շեշտը դրաւ նաեւ քաղաքական կուսակցութեանց պաշտօնաթերթերու բախած դժուարութեանց վրայ, օրինակ առնելով «Իւմանիթէ»ն կամ «Իւնիթէ»ն: Առանց յոռետես ըլլալու, դրաւ սակայն գրաւոր մամուլի ապագայի հարցը, որ «այնքան ալ փայլուն չի տեսներ»: Աւելցնելով սակայն թէ գաւառի թերթերը աւելի կը տոկան քան մայրաքաղաքին: Գրաւոր մամուլի կեանքը, եզրակացուց ան, կապուած է ընկերութեան դաստիարակութեան եւ շահագրգռութիւններուն հետ:

Դասախօսութեան այս բաժինէն յետոյ, սկսաւ զրոյցը: Ներկաները ըրին հարցումներ Շաւարշ Միսաքեանի, անոր դերին, եւ ընդհանրապէս մամուլը հետաքրքրող հարցերու մասին: Այս հարցումները առիթ տուին առաւել ընդլայնելու նիւթը: Դժուար է դասախօսութեամբ մը սպառել նման նիւթ մը:

Շաւարշ Միսաքեան «իր խօսքով» միշտ ներկայ էմեր առօրեային մէջ, իր գործով ամէն օր տեղ ունի մեր գաղութին մէջ, իր վաստակով իր արժանաւոր տեղը գրաւած է մեր պատմութեան մէջ: Ուստի, այսօր թէ վաղը պիտի շարունակենք ներշնչուիլ իր օրինակէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Թնդանօթներու 21 արձակումը յաղթանակի դղրդագին յայտարարութիւնն էր նաեւ ի պատիւ Սարը պինպաշուն եւ Զաքէին:

– Ի՞նչ կայ, Ալի, – հարցուց Հաճի Մուսան, երբ այլայլուած ներս մտաւ իր ձիաւորներէն մէկը:

– Տեսայ, աչքովս տեսայ գլուխը Սպիտակ Ձիաւորին:

– Է՛հ, ի՞նչ կայ էդքան վախնալու : Մարտիկը հիմա կտրուած գլուխով անվնաս մէկն է, – խօսեցաւ հանդարտ Հաճի Մուսան, որպէս թէ ոչինչ պատահած ըլլար եւ շարունակեց պատուհանէն դուրս նայիլ ու հետեւիլ անցնող ամպի մը կտորին:

Պարտուած Հաճի Մուսան կարծես աւելի պարտուեցաւ Մարտիկին սպանութիւնով: Ինչքան ատեն որ կար Մարտիկը, կ'ապրէր իր մէջ կեանքն ու կռիւը : Հեռաւոր ու վարդագոյն հորիզոնէն քալող ճամբորդի մը պէս կարծես այդ հորիզոնն ալ մոխրացաւ: Մարտիկ իրեն հետ տարաւ կարեւոր մաս մը Հաճի Մուսայէն, ինչպէս որ մէկը պիտի ըզգար, երբ մօտաւոր բարեկամ մը մեռնէր:

Հաճի Մուսան կը սիրէր Թշնամին՝ իր ձեռքով պարտութեան մատնելու մեծագոյն կիրքին ու ուժին համար: Մարտիկին դէմ ունեցած իր կիրքին ու կռիւներուն մէջ Զէյնապը աւելի գեղեցկացած, անհասանելի դարձած՝ հէքեաթներու դիցուհիներու երազային կերպարանքը ըստացած էր: Հաճի Մուսան միշտ ալ այդ դիցուհին փնտռած էր կնոջ մէջ: Անոր համար կեանքը աւելի գեղեցիկ էր, երբ կը յաղթանակէր:

Հաճի Մուսան նոյնիսկ երեւակայեց, որ ինքը պիտի ուզէր ազատել Մարտիկը Թշնամիին ձեռքէն՝ ոչ թէ ապրեցնելու համար Թշնամի մը, այլ՝ անոր մէջ չեզտելու համար տկարութիւնը:

Սէրը միշտ ալ դիւցազնական եղած է Քիւրտիստանի լեռներուն մէջ: Քիւրտ աղջիկը կը մեծնայ եւ կը սպասէ, որ յափշտակուի: Ան ողբերգութիւն կը փնտռէ՝ զգալու համար իր արժէքը որպէս կին:

Հաճի Մուսան այդ հէքեաթներու աշխարհին մէջ մեծցած էր իր մեծ հօր՝ Շէյխ Սայիտի օրով եւ յետոյ ինքը ըստեղծած էր նոր հէքեաթներ ու դարձած հերոսը դիւցազնական պատմութեան : Իր պարտութենէն եւ Մարտիկի մահէն յետոյ, Հաճի Մուսային այնպէս կը թըւէր թէ՝ այժմ հէքեաթներու աշխարհին մէջ էր, որ կը մղուէր կռիւը իր, Մարտիկին եւ Զէյնապին միջեւ:

Հիւանդանոցին մէջ Հաճի Մուսան կռնակին պառկած էր, աչքերը՝ պատուհանի չափ բացուած երկնքի կապոյտին : Գունաւոր բոցերով իր կեանքի հէքեաթն էր, որ կը ջերմացնէր իր գլուխն ու մարմինը, – հէքեաթը իր մանկութեան եւ պատանեկութեան:

×

Հաճի Մուսայի մեծ հօր՝ Շէյխ Սայիտի իշխանութիւնը փոքրիկ թագաւորութիւն մըն էր աւելի քան 1000 ձիաւորներով: Տան մէջ կ'ապրէին 20 սպասաւորներ եւ սպասուհիներ: Օրական կերակուրը կը պատրաստուէր եօթանկաւոր պղինձներով: Ընդարձակ բակին մէջ պղինձներու եւ յորդ աղբիւրին ձայները արձագանգ կուտային: Տան մէջ կար ծանր ճոխութիւնը ոսկեղէն, արծաթեղէն պնակներուն եւ պարսկական սուղ գորգերուն:

Հաճի Մուսան այդ իշխանապետութեան մէջ մեծցաւ: Գնաց որսի՝ ծառաներով, բարակ շուներով ու բազէներով, հագած՝ պարսկական հին որմնանկարներու տարազ: Մասնակցեցաւ ձիարշաւներու՝ Շէյխ Սայիտի վարժ ու յանդուգն ձիաւորներուն հետ:

Շէյխ Սայիտ իր տան կալուածին մէջ, ուրկէ կ'անցնէր ճամբան Գարափունարին, շինել տուած էր քարուանսարայ մը, ուր հանգիստ կ'առնէին անցորդները, մուրացիկները, աշուղները, գողերը, ժանտարմները, աւազակները եւ կը ճաշէին հաւասարակաց սեղանէն՝ «ողորմիս» տալով Շէյխ Սայիտին:

(Շար. 507)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Ռոժէ Ջրբաշեան 1.000 Ֆ. կը նուիրէ Ծ.ի մահուան 25-րդ տարելիցին ի յիշատակ եւ 1.000 Ֆ. «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի:

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տէր եւ Տիկին Եղիազար Մելքոնեան 250 Ֆ. կը նուիրեն անմոռանալի Ծ.ի յիշատակին:

ԷՎԻԱՆ. - Պ. Մկրտիչ Գազանճեան 150 Ֆ. կը նուիրէ Ծ.ի յիշատակին:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Տիգրան Հէքիմեան (Մարսէյլ), մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօր՝ Յովակիմ Հէքիմեանի (Վընէլ - լը - Հօ):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլ - Սարսէլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տոքթ. եւ Տիկին Քըլխեանի, իրենց մօր՝ Տիկին Շէֆէրչեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ՝ ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
ի պատիւ՝ Ֆրանսահայ անուանի արուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*

Փետրուար 28, Կիրակի, ժամը 15.30-ին

Կը նախագահէ՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Վ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ եւ ՆՇԱՆ ՊՇՏԻԿԵԱՆ

Կ'ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երիզի վրայ առնուած արտասանութիւնները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Էֆիզեան - Քարփանթիէ - Խըտըշեան - Լաշաամեր - Զարուհի Անտոնեան
Արաքսի Գմբէթեան - Սարգիս Պօղոսեան - Ս. Սուրէնեան

Կ'երգէ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Բեմադիրաց Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի «ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ԱՂՋԻԿ»էն

Դերակատարներ.- Զարուհի Անտոնեան, Նուրհան Մարգարեան, Միհրան Անտոնեան

Մուտքը ազատ է:

Այս առթիւ, Ալեք Մանուկեան սրահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ շրջանին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը ճիշդ 6-ին, կը կատարուին Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւնները եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգին.-

Չորեքշաբթի, Փետրուար 24.-
Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բաղուճեան

Չորեքշաբթի, Մարտ 3.-
Քարոզիչ՝ Ժիրայր Վրդ. Թաշճեան

Չորեքշաբթի, Մարտ 10.-
Քարոզիչ՝ Միւռոն Վրդ. Գըվըրգեան

Չորեքշաբթի, Մարտ 17.-
Քարոզիչ՝ Ղեւոնդ Քհնյ. Սօմունճեան

Չորեքշաբթի, Մարտ 24.-
Քարոզիչ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան

Չորեքշաբթի, Մարտ 31.-
Քարոզիչ՝ Յովսէփ Սրկ. Պալըգեան

PUBLICATION DE LA SORBONNE 14, Rue Cujas — 75231 Paris Cedex 05

Les Grandes Puissances, L'Empire Ottoman et les Arméniens dans les Archives Françaises (1914 - 1918)

Recueil de documents édités, avec une introduction historique.
par ARTHUR BEYLERIAN

un Volume 16 x 24 — 800 pages
Au Prix de Souscription de: 175 F. jusqu'au 30 Avril 1982
Parution prévue: Juin 1982

Bon de Souscription

Je vous adresse ci-joint la somme de......F.

Veuillez m'envoyer exemplaire(s) de l'ouvrage d'Arthur BEYLERIAN *LES GRANDES PUISSANCES, L'EMPIRE OTTOMAN ET LES ARMENIENS DANS DES ARCHIVES FRANCAISES* (1914-1918)

Nom

Adresse *Ville*

Date *Signature*

- Par chèque de virement postal (3 volets) au nom de l'A.A.P.S. CCP 33 58330 Z *La Source*

- Par chèque bancaire établi au nom de l'A.A.P.S.

à Retourner:
Publications de la Sorbonne — 14, *Rue Cujas* - 75231 *Paris Cedex* 05

et

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
présentent
DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises
THEATRE FONTAINE
10, rue Fontaine Paris 9ème

" Namouss "

de CHIRVANZADÉ
mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1er étage)

LES JEUNES DE L'UGAB
Vous Invitent à Leur

Soirée d'Ouverture

Samedi 27 Février, à partir de 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles - 75017 Paris
Tél.: 520. 03. 18 — 227. 12. 26
ATTRACTION — SURPRISE

Tenue correcte exigée
Participation aux frais: 50 F.
Demi tarif aux étudiants, sur présentation de leur carte.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Նիւթ՝ «Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿ»
Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 20.45-ին
Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ,
3, Ռիւ տէ Թրուա - Շանթիէ
Մուտքը ազատ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝
ՄԱՐՏ 13-ԻՆ

OPTIMA Tours

Voyage en ARMÉNIE du 21 Avril au 5 Mai

Cérémonie du 24 AVRIL 1982
UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.
Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.
Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants

avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel Telex : 211 324 F.

— Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises
Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT
"SIPAN - KOMITAS"
Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN
SOLISTES
Madame Thérèse DAYERMANJIAN *(Mezzo)*
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN *(Ténors)*
Monsieur Gilbert ZIPCI *(Basse)* — Monsieur Mikael KARANFILIAN *(Baryton)*
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN
CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F
Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
23
MARDI
23 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.111

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.111

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄԸ

Պատերազմական օրէնքի հրամանատարութիւնը 188 դիմումնագրեր ստացած է չարչարանքի 244 պարագաներու մասին, ըստ թրքական պաշտօնական աղբիւրներու:

Այս առընչութեամբ, Մաքէն, Շաբաթ օրուան իր յաւելուածին մէջ – Մաթէն – Մակազին – չորս էջ նուիրած է՝ «Թուրքիա, ամէն կողմ չարչարանքը» խորագրին տակ: Սկիզբէն իսկ, կը շեշտէ թէ՝ յանուն ահաբեկչութեան դէմ պայքարին, զինուորական խմբակը կ'ոտնակոխէ ազատութիւնները Միացեալ – Նահանգներու օրհնութեամբ: Թերթին թղթակցին պատմածները ահաւոր պատկեր մը կը պարզեն եւ կը տեսնուի թէ մարդիկ (եթէ կարելի է դեռ մարդ բառը գործածել նման արարածներու համար) ի՛նչ «նրբութիւններ» հնարած են չարչարանքը աւելի ազդու դարձնելու համար: Յօդուածին սկիզբը, կ'ըսէ արդէն «Թուրքիոյ մէջ, անուններ կան, որոնք կը սարսռացնեն՝ Կայրէթթէփէ, Պոլսոյ ոստիկանական կեդրոնատեղի, Մեթրիս, բանտը, Պուրսա եւ Մամաք, Անգարայի ոստիկանատունն ու բանտը, Ուրֆա եւ Տիարպէքիր, ուր են Քիւրտիստանի բանտն ու ոստիկանական կեդրոնը»:

Յետոյ թերթին թղթակիցը կ'անցնի նկարագրութիւններու եւ վկայութեանց, որոնք իսկապէս կը սարսռացնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻԱԿԱՆ ֆրանքը 8,50 առ հարիւր արժեզրկուեցաւ եւ պարտադրաբար իրեն հետեւեցաւ Լիւքսանպուրկի դրամը, մինչ Դանիա իր արժեզրկումը կը սահմանափակէր 3,5%–ի: Պելճիա 12 առ հարիւր արժեզրկումի արտօնութիւն ուզած էր, բայց եւրոպացի իր ընկերակիցները մինչեւ հոն մերժեցին երթալ:

ԻՐԱՆՑԻ քիւրտ պարագլուխ մը Փարիզի մէջ, յայտարարած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, թէ Թաւրիզի բանտերուն մէջ, 67 հոգի գնդակահարուած են: Այս մասին, իշխանութիւնները դեռ լուռ կը մնան եւ մարմիններն ալ ընտանիքներուն չեն յանձնուած: Միւս կողմէ, Երկուշաբթի առտու հասած լուրերու համաձայն, զօրաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է, գիշերը, Թեհրանի հարաւը, զօրանոցի մը մօտ եւ բազմաթիւ զոհեր կան:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ (Լիբանան) բուռն բախումները չեն դադրած, հակառակ հրադադարի մը, որ շատ կարճ տեւած է: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, 24 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 40 վիրաւոր:

ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ եւ ընկերներուն յիշատակը ոգեկոչուած է Կիրակի օր, Իվրիի գերեզմանատունը, ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու, ի շարս որոնց՝ Փ. Ժիւքէն (Համայնավար կուսակցութիւն), Անրի Քրազուքի եւ Մելինէ Մանուշեան: Երկուշաբթի առտու Իւմանիթէ թղթակցութիւն մը լոյս կ'ընծայէր այս մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մեթրոյին մեքենական սանդուխի արկածին զոհերու ճշգրիտ թիւը կարելի չէ գիտնալ, բայց արեւմտեան Գերմանիոյ «Պիլտցայթունկ»ի համաձայն 30 մեռեալ կայ եւ շատ աւելի վիրաւոր: Սանդուխի բարձրութիւնը հարիւր մեթր էր:

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ԿԻՆ ՄԸ, իր երկու զաւակներով ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Լիբիոյ մէջ «ամերիկեան աշխարհակալութեան եւ սիոնականութեան» ի նպաստ լրտեսութեան յանցանքով: Պատմութիւնը բաւական տարօրինակ է, քանի Հիւսիսի այս ընտանիքը նոյնիսկ մտային գետնի վրայ տկար կը նկատուէր: Ֆրանսական իշխանութիւններու բոլոր դիմումները, ցարդ ապարդիւն մնացած են:

ՓԱՐԱՃԱՆՈՎ

Կրկի՞ն Ձերբակալուած

Տեղական մամուլի հրատարակած լուրերու համաձայն, Սարգիս Փարաճանով ձերբակալուած է, շուրջ տասը օր առաջ, Թիֆլիզի մէջ, ուր վերադարձած էր, ազատ արձակումէն ի վեր (Դեկտ. 77): Ըստ Մոնտի, իրեն դէմ եղած նոր մեղադրանքներն են՝ «տունը ընդունած է մարդիկ զորս պէտք չէ ընդունէր»:

Ծանօթ է, որ նախապէս ձերբակալուած եւ դատապարտուած էր այլ յանցանքներու համար, ինչպէս՝ իքոններու առուծախ, վեներական հիւանդութեանց տարածում, միասեռականութիւն, անձնասպանութեան մղում:

«Հրեղէն Ձիերու» եւ «Սայաթ Նովա»ի բեմադիրը հինգ տարի արգելափակման պատիժով, ղրկուած էր (1973) Դնեպրոպետրովսկ եւ զանազան մտահոգիչ լուրեր, մանաւանդ իր տեսողութեան վերաբերեալ, սկսած էին շրջան ընել: Արտասահման, առաջին ձայն բարձրացնողները կ'ըլլային իտալացի բեմադիրները, Փարաճանով կոմիտէներ կը ստեղծէին, հոս ու հոն, Ժան – Լուի Պոռի բուռն տողեր կը ստորագրէր «Նուվէլ – Օպս»ի մէջ, իսկ Առակոն դիմում կ'ընէր խորհրդային իշխանութեանց:

Ի վերջոյ, 1977 Դեկտ. 30-ին, Փարաճանով «ազատ» կ'արձակուէր, ուրեմն կրնար տուն երթալ, բայց հոն խելօք մը նստիլ, այսինքն այլեւս չստեղծագործել: Այդ թուականէն ետք, «Յառաջ» լոյս ընծայած էր իր աշխատակցին՝ Ալէն Փափազեանի տեսակցութիւնը Փարաճանովի հետ, ինչպէս նաեւ այլ յօդուածներ կամ տեսակցութիւններ լոյս տեսած փարիզեան թերթերու մէջ:

Մոնտէն զատ, ձերբակալման այս լուրին, Երկուշաբթի առտու կ'արձագանգէր «Քոթիտիէն տը Փարի»:

Քանի մը շաբաթ, Փարիզի քանի մը սինեմաներու մէջ կը ներկայացուի Սայաթ – Նովա, թէեւ իր անդամահատուած ձեւին տակ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 12 – 16)

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ» ՕԴԱԿԱՅԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է նոր օդակայանի պաշտօնական բացումը, որուն ներկայ եղած են ոչ միայն Երեւանի եւ շրջաններու ներկայացուցիչներ, այլեւ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէ ժամանած հիւրեր: Հայաստանի կուսակցական եւ կառավարական ղեկավար դէմքեր մասնակցած են «Զուարթնոց» օդակայանի բացման հանդիսութեան: Երեւանի քաղաքային կոմիտէի Ա. քարտուղար Լ. Ներսիսեան բանալով հանդիսութիւնը շեշտած է, թէ «մեծ իմաստ կայ այսօրուայ հանդիսութեան մէջ: Մեր ժողովուրդը, որ դեռ երէկ պատմական ճակատագրի բերումով գտնւում էր կործանման եզրին եւ երազել անգամ չէր կարող տեխնիկական ու սոցիալական առաջընթացի մասին, այսօր իր հոյակերտ ու նորաշէն մայրաքաղաքի օդային լայն դարպասն է բացում ժամանակակից հզօր ինքնաթիռների առջեւ՝ հաստատելով իր վերածննդի ցայտուն վկայութիւններից մէկը եւս»: Իր խօսքի վերջաւորութեան Լ. Ներսիսեան շնորհաւորած է օդակայանի կառուցման ճարտարապետները՝ Ա. Թարխանեան, Ժ. Շեխլեան, Լ. Չէրքէզեան, շինարարները՝ Ս. Բաղդասարեան, նախագիծի գլխաւոր ճարտարագէտը՝ Ս. Խաչիկեան, ինչպէս նաեւ կառուցումը կազմակերպող հաստատութիւնը՝ «Հիդրօէներգաշին»: Շինարարութիւնը արժած է 26 միլիոն ռուբլի: Այնուհետեւ խօսք առնելով Խորհ. Միութեան ոչ – առեւտրական օդանաւորդութեան նախարարի տեղակալ Մ. Տիմոֆէյեւ շնորհաւորած է Հայաստանի աշխատաւորները հիանալի կառուցման համար եւ շեշտած Հայաստանի դերը «Աէրօֆլոթ»ի ապագայ զարգացման ծրագիրներու մէջ: Իր կարգին խօսք առած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան քարտուղար Մ. Սարգսեան եւ ըսած. «Երեւանի աւագ դուռը՝ «Զուարթնոց» օդակայանը, իր ճարտարապետական նրբագեղութեամբ եւ յարմարաւէտութեամբ աւելի հիւրընկալ է դարձնում մեր մայրաքաղաքը: Երեւանը որքան հին, նոյնքան ժամանակակից քաղաք է: Մենք հպարտանում ենք նրա երեք հազար տարուայ պատմութեամբ, նրա իւրաքանչիւր ժանեկազարդ քարով ու կոթողով»: Արտայայտութիւններէն ետք Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, կտրած է մեկնումի սրահները տանող մուտքի ժապաւէնը: «Զուարթնոց» օդակայանը ժամական կրնայ սպասարկել 2100 ճամբորդներու: Արդիական կառոյց մըն է ապակեպատ անցքերով, շարժասանդուխներով, սպասարկութեան զանազան բաժիններով եւ այլն:

×

ՊՈՒՐՈՒՆՏԻԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ

Պուրունտիի (Կեդր. Ափրիկէ) Երիտասարդական Միութեան պատուիրակութիւնը այցելած է Երեւան, ուր մնացած է չորս օր, եւ ծանօթացած տեսարժան վայրերուն, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն եւ ուսումնական հաստատութիւններուն: Հանդիպումներ ունեցած են աշխատաւորներու եւ ուսանողներու հետ եւ պատմած թէ ինչպէս իրենց երկրին մէջ երիտասարդները կը մասնակցին հիւանդանոցներու, նախակրթարաններու, նոր գիւղերու եւ աւաններու կառուցման եւայլն: Յայտնելով իր տպաւորութիւնները՝ պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Իգնոր Ռուֆիկիրի, ըսած է. «Մենք շատ ուրախ ենք, որ խորհրդային առաջին քաղաքը, որուն ծանօթացանք, ձեր հրաշալի Երեւանն էր: Ամէնուրեք մեզ կը դիմաւորէին ժպիտներով՝ թէ արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, թէ ուսումնական հաստատութիւններու մէջ եւ թէ պարզապէս անցորդները»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԹԷԵՒ ՍՏՈՒԵՐԻ ՄԷՋ Է ԴԷՄՔԸ

Բնակարանիս ճիշդ դիմացը հսկայ շէնք մը կայ, որուն սենեակներէն մէկուն մէջ հեռուէն ծերունի մը կը տեսնեմ, ամէն անգամ որ նայուածքս կը սահի դէպի հոն: Շէնքին մօտաւորապէս վաթսուն պատուհաններէն ամէնէն յաճախ այդ մէկ պատուհանն է որ լուսաւորուած է, որովհետեւ ծերունին միշտ հոն է, միշտ այդ սենեակին մէջ: Կը տեսնեմ զինքը. նոյնիսկ եթէ օդը շատ ցուրտ չէ, ան կը կրէ նոյն հաստ կերպասէ սենեկազգեստը ու կորաքամակ, փոքր քայլերով կ'երթայ ու կուգայ սենեակին մէջ: Մերթ պատուհանէն կը նայի կարծես մէկուն կը սպասէ, մերթ կը նստի ապակիին քովի բազկաթոռին մէջ, մերթ ալ կ'ելլէ սենեակէն դուրս, շուտով վերադառնալու համար կրկին: Տեւաբար զբաղած է, միշտ բան մը ունի ընելիք, եւ այդ պատճառաւ ալ շարունակ շարժման մէջ է իր փոքրիկ աշխարհին մէջ: Բայց իր այդ փոքրիկ սենեակը միակ սենեակէ մը կը բաղկանայ:

×

Անցեալ օր, իրիկունը, տուն վերադարձիս, երբ կրկին տեսայ զայն իր պատուհանին առջեւ, յիշեցի որ առաւօտուն ալ հոն էր: Այն ատեն պահ մը աչքերուս առջեւ պատկերացուցի այն հեւքոտ կեանքը, զոր ես ապրած էի այդ մէկ օրուան ընթացքին: Ո՛ւրտեղեր գացած, ո՛րքան վազած վազվզած, քանի՛ներու հետ շփման մէջ մտած էի: Եւ երբ ես այդ բոլորը կ'ընէի, ան հո՛ն էր միշտ, նոյն սենեակը, վանդակի մը մէջ բանտարկուած խեղճ այն թռչունին նման որուն ամբողջ հորիզոնը քանի մը քայլ անդին կը վերջանայ: Ի՛նչ աղքատ, ի՛նչ միօրինակ կեանք, Աստուած իմ, մտածեցի այդ պահուն: Բայց յետոյ անդրադարձայ որ մարդ անշարժութեան մէջ իսկ շարժում կրնայ գտնել, վանդակին մէջ անգամ կրնայ կերպով մը իր ազատ կամքը փաստել, ամէնէն միօրինակ կեանքն անգամ զարդարել փոքր ու աննշան մանրամասնութիւններով: Ծերունիները ընդհանրապէս այդպէս չե՞ն: Ծերունիները իրենց օրը լեցնելու եւ ալեկոծելու համար հազարումէկ հնարքներու չե՞ն դիմեր: Կաթնավաճառի մը գալն ու երթալն անգամ, լրագրավաճառի մը դըրան սեմէն թերթը սահեցնելն անգամ, տունիններէն մէկուն փողոց մեկնիլ կամ տուն վերադառնալն անգամ ուշագրաւ դէպք մը, որը հարստացնող անդրադարձում մը չի՞ դառնար անոնց համար: Բացարձակ առանձնութեան մէջ անգամ անցեալէն եկող ու իրենց այցելութիւնը տուող մտապատկերներ չկա՞ն իրենց փոքրիկ այդ աշխարհին մէջ: Մի՛ խաբուիք անոնց հորիզոնին սահմանափակութենէն, մի՛ խաբուիք անոնց դէմքին վրայ իջնող ստուերէն: Հսկայ աշխարհ մը կայ յաճախ անոնց ներաշխարհին մէջ, որ լուսաւորուած է միայն իրենցմէ տեսանելի ճառագայթումով մը:

×

Մեր ամէնէն արտակեդրոն հեղինակներէն մէկը, Տիրան Չրաքեան, «Ներաշխարհ»ին մէջ գիս ցնցող պատկեր մը կ'ուրուագծէ, երբ կը լսէ իրիկնամուտի զանգակը մօտաւոր եկեղեցիին. «Ինչո՞ւ, հարց կուտայ ան, եկեղեցի երթալու սա մտածողութիւնս»: Յետոյ կը պատասխանէ. «Թերեւս շատ կանուխ սկսած ծերութիւնս զաղջ ու խուսափուկ մանկականութեամբ մը բարեխառնելու համար: Թերեւս այդ ծերութիւնը լուսաւորելու համար, ինչպէս դէպի արեւմուտք գացող ուղեւոր մը կը լուսաւորուի ու կը տաքնայ արեւելքին ճառագայթներովը: Ան կը տաքնայ ու կը լուսաւորուի թիկունքէն, թէեւ ստուերի մէջ է դէմքը»:

×

Ու յաճախ հարց կուտամ ես ինծի. ինչո՞ւ ծերունի դրացիիս պատուհանը ամէնէն երկար լուսաւորուած պատուհանն է դիմացի շէնքին: Ինչո՞ւ ամբողջ շէնքին մէջ ամէնէն կանուխ արթնցող, ամէնէն ուշ քնացողն է ան: Որովհետեւ քո՞ւն չունի: Թէ ոչ, ամբողջ շէնքին ամէնէն բազմազբաղ մարդն է այդ կորաքամակ ու մէկ սենեակի մէջ բանտարկուած ծերունին:

Ռ. Հ.

ՇԱՀԵԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐՄԻՐ ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏԻՒԼ-ՀԱՄԻՏ Բ.Ի ԵՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամէն Հայու միտքը տանջող տեւական հարցում մը կայ, որ իր լիակատար պատասխանը չէ գտած դեռ։

«Ինչո՞ւ համար ջարդուեցանք։

«Ե՞րբ, ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ համար Օսմանեան կայսրութեան վարիչները ամբողջական բնաջնջման որոշում առին Հայոց մասին»։

Հայ ժողովուրդը կը սպասէ որ մասնագէտները գտնեն ճշգրիտ պատասխանը այս ճակատագրական հարցումին։

Բայց նկատելով որ մեր պատմագէտները, ջարդագէտները եւ բանգէտները կը թերանան այս մարզին մէջ, ամաթէօռ մը կը փորձէ գրքի մը մէջ հաւաքել այլեւայլ շահեկան ծանօթութիւններ, նպատակ ունենալով հայ ընթերցողին ճանչցնել «Ապտիւլ Համիտ Բ. – Կարմիր Սուլթանը» (*) քանի որ անոր օրով է որ սկսան զանգուածային ջարդերը Հայոց։

Պր. Գուրգէն Եազըճեան, հեղինակը այդ աշխատասիրութեան, յաւակնութիւնը չունի պատմագիտական անթերի գործ մը մէջտեղ բերած ըլլալու։ Մեծածաւալ իր գիրքը, որ կը պարփակէ 870 էջ եւ բազմաթիւ նկարներ, լոկ կենսագրականը չէ Կարմիր Սուլթանին, այլ հաւաքածոյ մը այլազան տեղեկութիւններու, որոնք կոչուած են ո՛չ միայն Համիտի շրջանը բնորոշելու, այլեւ բացայայտելու Օսմանեան կայսրութեան ներքին կառուցուածքին եւ քաղաքականութեան վերաբերեալ հին ու նոր եղելութիւններ։

Եւ այս մարզին մէջ Եազըճեանի գիրքը կուգայ կարեւոր պակաս մը լրացնել։ Արդարեւ, ցարդ ո՛չ մէկ Հայ հեղինակ պէտք տեսած էր Ապտիւլ Համիտի անձին ու շրջանին յատկացուած ուսումնասիրութիւն մը հրատարակել։ Եազըճեան աւելին կը փորձէ, ջանալով տեղեկութիւններ տալ նաեւ Օսմանեան կայսրութեան պետական կազմին, Եըլտըզի ներքին կեանքին, Հարէմի եւ «Վանդակ»ի դրութեան (Գաֆէս), վէզիրներուն, լրտեսութեան, չարչարանքներու, Շէրիի օրէնքին, Խալիֆայութեան մասին, եւայլն, եւայլն.։

Այս բոլորը ունին անկասկած իրենց մեծ կարեւորութիւնը, բայց դուրս մնացած են միշտ Հայոց հետաքրքրութենէն։ Պետական հարցերու հանդէպ անտարբեր մեր ազգայինները հետեւած են միշտ ջայլամի քաղաքականութեան, բաւականանալով իրենց տիրացուական – բանկալային – շուկային գործերով միայն։ Այդպէսով ալ միշտ անակնկալի եկած են աղէտի պահուն։

(Այսօր իսկ այլազան երկիրներու մէջ ապրող Հայերը կը շարունակեն հեռու մնալ պետական - քաղաքական կեանքէ։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն, երբ ճաղաճացի մասնակցելու համար իրենց բնակած երկրին քաղաքական կեանքին, միանգամընդմիշտ ձերբազատելով դարերու խորքէն եկող hպատակ - ստրուկի բարդոյթէն)։

Պատմութիւնը, մասնաւորաբար Հայոց կողմէ ըմբռնուած պատմութիւնը, Ապտիւլ Համիտի կը վերագրէ ամէն ինչ որ տեղի ունեցած է իր շրջանին։ Որքան ալ որ անձի մը անունով խորհրդանշուի շրջան մը, միակ անձ մը չի կրնար առանձինն վարած ըլլալ ամբողջ կայսրութիւն մը, առանց մասնակցութեան զինքը շրջապատող աւագանիին ու զինուորական, կրօնական, իրաւական եւ այլ իշխանութեանց։ Ուրեմն հարկ է ուսումնասիրել նաեւ շրջապատն ու միջավայրը որուն մէջ գործեց Համիտ։ Ա՛յդ է որ կ՚ընէ Եազըճեան։

Օրինակի համար, երբ կը խօսուի Մեծ Եղեռնի պատասխանատուութեան մասին, բնաւ չի յիշատակուիր անունը այդ շրջանի վեհապետին՝ Սուլթան Ռէշատի։ Ռէշատ ճանչցուած է իբր մեղմաբարոյ, անջիղ եւ վերացապաշտ անձ մը, որ նըկարագրի իր այդ գիծը կը պարտի հաւանաբար «Վանդակ»ի դրութեան, որուն մէջ ապրած է արտաքին աշխարհէն կտրուած, իր եղբօր Համիտի իշխանութեան տարիներուն։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել նաեւ «Վանդակ»ի դրութիւնը, որ անծանօթ է շատերու։

Եազըճեան այս կարգի ծանօթութիւններ կուտայ մէջ ընդ մէջ, գլուխներ յատկացնելով նաեւ Օսմանեան Ա. Սահմանադրութեան հռչակման, Ռուս եւ Թըրքական պատերազմին, Կիպրոսի դաշնագրին, Պեռլինի վեհաժողովին, Հայ պատուիրակութեան Պեռլինի մէջ ունեցած գործունէութեան (աւելի ճիշդ՝ անգործունէութեան) 61-րդ յօդուածէն վերջ Հայոց հանդէպ որդեգրուած քաղաքականութեան, Թուրք ազատագրական շարժումին, հայ յեղափոխական կուսակցութեանց կազմութեան եւ գործունէութեան, Թուրքեւգերման մերձաւորութեան, Բ. Սահմանադրութեան, Համիտի գահընկէցութեան եւ անոր յաջորդող Օսմանեան վերջին վեհապետներուն մասին, եւլն., եւլն.։

Թէեւ այս բոլորը չեն շարադրուած եւ դասաւորուած պատմագիտական ակադեմական մէթոտով, այսուհանդերձ Եազըճեան զանոնք ձեւաւորած է շատ դիւրահասկնալի, ճշգրիտ, պարզ եւ մաքուր հայերէնով մը, որուն քիչ կը հանդիպինք մերօրեայ մտաւորական հեղինակներուն մառախլապատ գրութեանց մէջ։

Եազըճեանի ոճը հաճելի է եւ առինքնող։ Եւ իր գիրքն ալ կը կարդացուի թերթօնի մը արթնցուցած անընդմէջ հետաքրքրութեամբ։ Որոշ է թէ Եազըճեան իր գիրքը չէ գրած պատմագէտներու կամ գիտնականներու համար, որոնք այդ բոլորը գիտեն հարկաւ։ Հեղինակին նպատակը եղած է պարզապէս դիւրամատչելի աշխատասիրութիւն մը հրամցնել հասարակութեան, որպէսզի ժողովրդական բոլոր խաւերն ալ առանց մեծ ճիգի կարդան եւ փորձեն հասկնալ։

Այսինքն, հասկնալ թէ ինչո՞ւ ջարդուեցանք։

Թէեւ Եազըճեան չի տար պատասխանը այս հարցումին, բայց իր գրքին ընթերցումը պատճառ կը դառնայ որ յաճախ մենք մեզի դնենք այդ ճակատագրական հարցումը։

Արդարեւ, Եազըճեան շատ անգամ կը մատնանշէ անըմբռնելի եղելութիւններ, որոնք ցարդ չեն բացատրուած լիովին։ Օրինակ, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ Ապտիւլ-Համիտի գիտութեամբ (կամ թելադրութեամբ) Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարք յանդուգն պահանջներ կը ներկայացնէ, ըլլա՛յ Սան – Սթէֆանոյի, ըլլա՛յ Պեռլինի դաշնագրերուն առընչութեամբ։ Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ միշտ Սուլթանին գիտութեամբ (կամ թելադրութեամբ) հայկական պատուիրակութիւն մը կը ղրկուի Պեռլին, բողոքելու համար նոյնինքն Սուլթանին քաղաքականութեան դէմ...։

Եւ ինչպէս որ կատուն կը խաղայ բըռնած մուկին հետ, Համիտ հեգնանքը կը տանի այնքա՛ն առաջ, որ ծածկագիր հեռագիր գործածելու արտօնութիւն իսկ կը շնորհէ «բա՛րձր դիւանագէտներէ» բաղկացած այդ անզօր պատուիրակութեան, որուն մէջ կը գտնենք երկու եպիսկոպոս եւ քսանըհինգամեայ անփորձ երիտասարդ մը միայն։ Մինչ փորձառու հայ քաղաքագէտներ մաս կը կազմէին Օսմանեան աւագանիին, եւ դեռ անդին կար մեծն Նուպար Փաշա, որ ամբողջ պետութեան մը ղեկը ձեռքին մէջ կը պահէր։

Եազըճեան կը մղէ ընթերցողը զարմանքով զարմանալու նաեւ մեր «լուսամիտ» առաջնորդներուն եւ «մեծ» քաղաքագէտներուն մանկական միամտութեան վրայ, միամտութիւն որով չկրցան նըշմարել տարիներէ ի վեր պատրաստուող աղէտը, եւ որուն մէջ իրենք ալ փճացան իրենց ժողովուրդին հետ։

Հայ ժողովուրդին ողբերգութեան պատմութիւնը փոքր ինչ լուսաբանելու ճգնող այս մեծածաւալ գործին վրայ աւելի քան տասը տարի աշխատած է հեղինակը, հակառակ իր յառաջացած տարիքին։ Իբր աղբիւր օգտագործած է հարիւրաւոր հին եւ սպառած ուսումնասիրութիւններ (**) զորս ձեռք անցընելու համար ենթարկըուած է նիւթական մեծ զոհողութիւններ... Խօսքը չըլլար անշուշտ տպագրական ... ծախքերուն եւ երկրէ երկիր տեղծ... անհամար դժուարութիւններուն ալ։

Կ՚արժէ կարդալ ու խորհրդածել։

×

Նման ընդարձակ աշխատասիրութի... մը զերծ չէր կրնար ըլլալ անշուշտ սխա...ներէ, եւ բարեկամս Ա. Պէյլէրեան, ... պատմական գիտութիւններու Տոքթ. ... 12 մեծ սխալներ մատնանշեց պր... «Յառաջ»ի մէջ։

Կարելի է հեշտիւ գտնել այլ սխալն...ալ, որոնք կրնան պատկանիլ հեղինակի... կամ օգտագործած աղբիւրներուն, եւ ին...չո՞ւ չէ, թերեւս տպագրիչին «հոգածու...թեան» ալ որով ան ջնջած է նոյնիսկ ...ջերուն տակ գրուած ծանօթութիւնն... ու ռէֆէրանսները։

Աշխատասիրութիւն մը միա՛յն իր սխալներով չի բնորոշուիր սակայն։ ... հայերէն հրատարակութիւնը զերծ է ...խալէ, երբ խմբագրուած է նոյնիսկ ան...նահեղինակաւոր գիտնականի մը կողմ...

Փափաքելի պիտի ըլլար որ Ա. Պէյլ...եան սխալներ մատնանշելէ վերջ խօս... նաեւ Եազըճեանի աշխատասիրութ... օգտակարութեան մասին ալ փոքր ին... ինք լաւ գիտէ թէ հայ իրականութե... մէջ իսկական հերոսութիւն է, եթէ ... խենթութիւն, գիրք հրատարակելը, ... ալ մեծածաւալ եւ մեծածախս։

Եւ նկատելով որ Եազըճեան փափաք... է իր գրքին բ. հրատարակութիւնն... ապահովել, անհրաժեշտ սրբագրութի...ները եւ լրացումները ընելէ վերջ, կ... ժէ որ պատմագէտները զօրավիգ կա...նան իրեն։

Արդարեւ, գրքին վերջին տողերուն մէ... հեղինակը համեստօրէն կը գրէ.

«Իսկ մենք, իբրեւ վարձք, սիրով կ... գունինք ընթերցողներուն դիտողութիւ...ներն ու ճշդումները, օգտագործելու գործիս վերհրատարակութեան առթի... եթէ նման բախտ մը ժպտի անոր»։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիս

(*) Ապտիւլ Համիտ Բ. Կարմիր Սուլթանը յարակցաբար Օսմանեան պատմութիւն եւ հաստատութիւններ

Պէյրութ 1980

Հեղինակ՝

K. YAZIDJIAN
20, Ave. Cap de Croix - 06100 NICE

(**) Այդ բոլորը, շուրջ 800 գիրք հին դրամներու հաւաքածոյ մը, Հայաստան նուէր ղրկուած են հեղինակին կող... մէ, ասկէ 2 տարի առաջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

5.

Գիշերուայ կէսն էր, երբ մի ձայն արթընացրեց նրան։

– Ո՞վ է,– հարցրեց նա, բարձրացնելով գլուխը եւ դէպի դուռը յառելով հայեացքը։

Դրսից ոչ ոք չպատասխանեց նրան։

Մի՞թէ մկներն էին այդպէս աղմկում։

Ցանկարծ նա հասկացաւ, հասկացաւ թէ ով էր աղմկողը, հասկացաւ ու սկսեց ծիծաղել, բարձր ու լիաթոք ծիծաղել. ի՜նչ լաւ բան էր լաւ ընկերը, ի՜նչ ուրախ էր չէչկում ժամացոյցը։

Պառկեց, գլուխը թաղեց բարձի մէջ, իսկ հայեացքը չհեռացրեց պատից կախած ժամացոյցից։ Ա՛յ, այդ ժամացոյցը իրեն ո՛չ ծաղրում է, ո՛չ հալածում, այլ խօսում, զրուցում է իր հետ, քաղցրը, շատ քաղցր աղմկում, չէչկում...

Քիչ յետոյ ժպտացող քունը փռուել էր նրա դէմքին...

Չըկ, չըկ, չըկ։

6.

Հետեւեալ օրը նա լաւ տրամադրութեամբ արթնացաւ։

Հագնուելուց յետոյ, մի անգամ էլ նայեց պատից կախուած ժամացոյցին եւ թողեց սենեակը։

Գործարանում բարեւեց պահակին, վերջինս զարմացած ժպտաց։

Ցեխում կամեցաւ մի քանի բանուորների էլ բարեւել, կամեցաւ Արուսին էլ բարեւել, այն բանուորուհուն, որը բոլորից շատ եւ բոլորից խիստ է ծաղրում իրեն, այն բանուորուհուն, որի մասին ինքը շատ, շատ է մտածում, բայց խուսափեց այդ մտքից եւ լուռ մօտեցաւ իր մեքենային։

Աշխատանքի ժամին մի թռուցիկ հայեացք գցեց Արուսի վրայ, նայեց նրա արեւի պէս հուրհրատող, արեւի պէս այրող աչքերին, նայեց նրա երկար, հովի պէս մեղմ, հովի պէս քնքոյշ մազերին։

Մի անգամ էլ նայեց Սօնային. նիհար մարմնով, սեւս մարած աչքեր ունեցող այն երիտասարդ բանուորուհուն։

Աշխատանքից յետոյ նա երկիւղածութեամբ մօտեցաւ Արուսին ու կամաց, հազիւ լսելի ձայնով շշնջաց.

– Արուս, քեզ հետ խօսելիք ունեմ։

– Ինձ հե՞տ,– զարմացաւ աղջիկը,– է՛, դու խօսել գիտե՞ս։

Մի վայրկեան եղաւ, որ Ասատուրը որոշեց ոչինչ չասել, թողնել, հեռանալ, բայց նա մնաց անշարժ եւ դժուարութեամբ կարողացաւ ասել.

– Արուս, արի ամուսնանանք։

– Ամուսնանա՞նք։

Ու աղջիկը ծիծաղեց, բարձրաձայն ծիծաղեց, ուժեղ խփեց տղայի ուսին ու փախաւ։

Ասատուրին թուաց, որ արեւը խաւարեց, գուցէ իր աչքե՞րը մթնեցին, գուցէ մթնեց հէնց իր մի՞տքը։

Դանդաղ քայլերով թողեց գործարանը, քայլեց, անցաւ սարսափելի երկար թըւացող ճանապարհը, հասաւ տուն, ոտքով հրեց սենեակի դուռը, ու մի քանի քայլ կանգնեց շէմքում, դառն չէմափայտին յենուած, յետոյ անցաւ ներս, ընկաւ թախտին։

7.

Գնաց գործարան, բայց տրամադրութիւնն ընկած էր։

Պահակին չբարեւեց, իսկ բանուորնե...րին բարեւելու մասին չմտածեց։

Երբ մտաւ ցեխը, ուժեղ մի ծիծաղ բարձրացաւ, եւ բոլորն էլ նայեցին նրան։

– Եթէ դու նրա հետ ամուսնանայի... Արուս,– ականջին հասաւ մի ձայն,– ... նրն էնքան կը խօսէր, որ ականջներդ կը խլանար։

– Չէ, Արուս, արի համաձայնուիր ... ամուսնացիր հետը,– ասաց մի ուրիշ... ամուսնացիր, տեսնենք աղամարդ է, թէ՞...

Ծիծաղը նորից ալիքուեց եւ Ասատու...րին թուաց, թէ ինքը խեղդւում է այդ ալիքների գրկում։

Նա հասկացաւ, որ Արուսը բոլորի... պատմել է երէկուայ դէպքի մասին, որ...

Հնչեց հանգստեան ժամի սուլիչը, նա վերջացրեց աշխատանքը ու դէպի թէյա...րան չարժուեց։

Ցեխից դուրս գալիս, անկիւնում կանգ...նած Սօնային նկատեց՝ նիհար, մարմ... աչքեր ունեցող բանուորուհուն, որ յոյզ...ուած էր, իսկ աչքերից էլ արցունքի խո...շոր կաթիլներ էին թափւում։

(Շար. 3)

ԷՍԱՅԵԱՆԻ «ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ»

« Զարկ բաժակդ բաժկիս, ծերանալն ալ մոռանանք » կը գրէ Սարմէն :

«Բաժակի Օրը» յիշատակելի աւանդոյթ մըն է, վերապրեցնելու պատանեկան օրերը, մոռնալ ուզելով ծերութիւնը :

Կիրակի, Փետրուար 14-ին, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ տօնական օր մ'էր · սանուցներու ներկայացուցիչներ եւ համակիրներ փութացած էին վերստ ողջունելու եւ բաժակներ պարպելու սաներու կենաց :

Օր · Հերմինէ Գալուստեան ճաշը բանալով ըսաւ՝

- Այս տարի 87-րդ անգամն է որ էսաեանցիք զանազան վայրերու մէջ, խանդով ու սիրով կը տօնեն Բաժակի Օրը : Պոլսոյ եւ Ամերիկայի մէջ Յունուար 17ին տօնեցին · մինչ մենք, որոշ միջոց մը ձգելու համար տօնածառի եւ էսաեանի օրուան միջեւ, կը տօնենք այսօր :

Օր · Հ · Գալուստեան վայրկեանի լռութիւնը խնդրեց հիմնադիրներ՝ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Հարպասեաններու, եւ անդարձ բաժնուող տնօրէն - ուսուցիչ եւ սաներու յիշատակը երախտագիտութեամբ ոգեկոչելու համար :

Ապա՝ Տիկին Անահիտ Թէրզեան երգեց էսաեանի քայլերգը՝ «Ողջոյն Տաճար Իմաստութեան» Սիպիլի բառերով :

Եւ ահա Բաժակի Պահն էր · Օր Հերմինէ Գալուստեան հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս բաժակ բարձրացնել աշխարհացրիւ էսաեանցիներու կենաց :

Թեւերը բարձրացան, գինիի բաժակները պարպուեցան · մեծ էր ոգեւորութիւնը :

Օրկոդը կը գոչէր «Կեցցէ էսաեանը» :

Երկցագոյն սան եւ Միութեան վարիչ՝ Զ · Սարեան, ըսաւ՝ Գարնան՝ ծառերը կը ծլին, կը ծաղկին · այդ ծաղիկները պտուղներու խոստումներ են : Հետեւելով այդ ասումին, ըսաւ ·

1979 գարնան, էսաեան նոր անկիւնադարձ մը ունեցաւ · ան ծաղկեցաւ կրթական խոստումներով : Տարեկան եօթն եւ լոյթները եղան միջոցներ, ծառայելու իտէալի մը - «Կրթական յատկացումներ ընելու հայ վարժարաններու · · · : Երեք տարուան մէջ այդ յատկացումները կը հասնէին շուրջ երեսուն եւ հինգ հազար նոր ֆ · ի : Իր միջոցները մատչելի պայմաններով ըլլալուն պատճառաւ, յատկացումներն ալ եղած են՝ «սէմպօլիք» : Մաղթեց որ համայնքին օժանդակութեամբ կարելի դառնար աւելի լայն չափով օգտակար ըլլալ հայ վարժարաններուն :

Ծանօթ երգիչ՝ Բ · Ֆընտըգեան իր կիթառով եւ հայրենաշունչ երգերով խանդավառեց ներկաները · - «Էրէբունի»ն երգուեցաւ միաբերան :

Ապա ծանօթ երգիչ՝ Նորայր Նմանապէս կիթառով, ծափողջոյններ խլեց :

Ասմունքներ՝ Տիկին Թէրզեանէ, Պր · Գ · Ալիքսանեանէ :

Սարեան բաժակ բարձրացուց էսաեանի Կեդրոնականի եւ Մխիթարեանի սաներու կենաց, որոնց ներկայացուցիչները եկած էին ողջունելու իրենց քոյր միութիւնը :

Պր · Վ · Նաւասարդեան՝ յանուն Կեդրոնականի, խօսք առնելով ըսաւ՝ «Ամէն անգամ որ ներկայ կ'ըլլամ էսաեանի Բաժակի Օրուան, անհուն հրճուանք մը կը զգամ, նոյնքան որքան Կեդրոնականի · պատճառն այն է որ եթէ աղջիկ ըլլայի ես ալ էսաեան գացած պիտի ըլլայի · · · Պիտի փափաքէի որ բոլոր դուրսը մնացածները եւ հեռացողները, ամէն ջանք ի գործ դնէին եւ գալ տարի Կեդրոնական եւ էսաեան համախմբուած տօնէինք բաժակի օրը : Միութիւնը զօրութիւն է» :

ԷՍԱԵԱՆՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ · ՍՈՒՐԷՆ ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ · Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով Սուրէն Աղաբաբեան պարգեւատրուած է «Ժողովուրդներու բարեկամութիւն» շքանշանով, ի գնահատութիւն խորհրդային գրականութեան զարգացման մէջ իր ունեցած վաստակին : Փրոֆ · Սուրէն Աղաբաբեան ծնած է 1922-ին՝ Ղարաքիլիսա : 1944-ին աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանը, որմէ ետք աշխատած է «Ավանգարդ» թերթի խմբագրութեան մէջ : 1950 - 1954 թուականներուն եղած է «Սովետական Գրականութիւն» ամսագրի քննադատութեան բաժնի վարիչ : 1954-էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Գրականութեան Հիմնարկին մէջ, իբրեւ խորհրդային գրականութեան բաժնի վարիչ : Դոկտորայի աւարտաճառին նիւթը եղած է «Ակսէլ Բակունց» : Կազմած ու խմբագրած է «Սովետահայ գրականութեան պատմութիւն» (հատոր 1 – 2, 1961-ին եւ 1965-ին), ինչպէս նաեւ «Հայ սովետական գրականութեան պատմութիւն» (1966, ռուսերէն) աշխատութիւնները : Ռուսերէն լոյս տեսած են Ստեփան Զօրեանի, Նայիրի Զարեանի, Գուրգէն Մահարիի եւ Ակսէլ Բակունցի նուիրուած իր մենագրութիւնները : Սուրէն Աղաբաբեան այն քննադատներէն է, որուն սրատես աչքը երեսուն տարիէ ի վեր կը հետեւի մեր արդի գրականութեան երեւոյթներուն : 60-ամեայ քննադատը հեղինակն է հազարէ աւելի յօդուածներու, մենագրութիւններու եւ գիրքերու :

×

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ Ֆ · ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սիրող նկարիչ Ֆրիդոն Ասլանեան նըկարներու շարք մը նուիրած է Շուէտի եւ Ֆինլանտայի, իբրեւ արդիւնք՝ այդ երկիրները կատարած իր ճամբորդութիւններէն ստացած տպաւորութիւններուն : Ճարտարապետ Ֆրիդոն Ասլանեան ասկէ առաջ ալ նկարներ նուիրած է Հնդկաստանի, Սրի - Լանքայի, Չեխոսլովաքիոյ, Քուպայի եւ այլ երկիրներու : Ունի նաեւ փայտի վրայ փորագրութիւններ, պատրաստած է Հայաստանի ազգագրական գօտիներու ազգային տարազներով պուպրիկներ : Ճարտարապետը, իր մասնագիտութեան գծով, հեղինակն է Դաշնակցային Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի քաղաքներու մէջ կառուցուած հանրային եւ վարչական շէնքերու նախագիծերու :

×

ԳՐԻԲՈՅԵԴՈՎ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը հայերէն լոյս ընծայած է ռուս գրող Ալեքսանդր Գրիբոյեդովի «Խելքից պատուհաս» կատակերգութիւնը, Սուրէն Վահունիի թարգմանութեամբ : Գիրքի վերջաւորութեան Փրոֆ · Ռուբէն Զարեան գնահատած է Սուրէն Վահունիի կատարած թարգմանութիւնը եւ խօսած Գրիբոյեդովի եւ Հայերու առնչութիւններու մասին : Ռուս գրողը մօտէն ծանօթացած է հայ ժողովուրդի անցեալին, Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն» աշխատութեան : Յետագային իր ճամբորդական նօթերու մէջ Հայաստան նկատելի տեղ գրաւած է : Երեւան գտնուելով, Գրիբոյեդով այցելած է Էջմիածնի վանքը եւ ծանօթացած հայկական միջնադարեան յուշարձաններուն : Ժամանակ մը Թիֆլիս գտնուելով, Ներսիսեան վարժարանին մէջ Գրիբոյեդով ծանօթացած է Յարութիւն Ալամդարեանի հետ : Ան զօր · Պասկեւիչի բանակի դիւանագիտական գրասենեակի պետն էր : Թիւրքմենչայի դաշնագրի ստորագրութենէն տարի մը ետք, Պարսկաստանի մէջ մոլեռանդ ամբոխը յարձակած է ռուսական դիւանատան վրայ ու սպաննած բոլոր պաշտօնեաները, այդ կարգին՝ Ռուսիոյ լիազօր դեսպան Գրիբոյեդովը : «Խելքից պատուհաս» կատակերգութիւնը առաջին անգամ հայկական բեմին վրայ ներկայացուած է 1881-ին, գլխաւոր դերակատարներ ունենալով Մարտիրոս Մնակեանը, Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեանը Սիրանոյշը, Գէորգ Տէր - Դաւթեանը : Թատերախաղին մէջ դերեր ըստանձնած են նաեւ յետագային Պետրոս Ադամեան, Գէորգ Պետրոսեան, Լեւոն Մանուէլեան, Վաղարշ Վաղարշեան : «Խելքից պատուհաս»ի առաջին հայ թարգմանիչն է Կ · Տէր - Աստուածատուրեան : Երկրորդ թարգմանութեան հեղինակի մասին տեղեկութիւն չկայ, ինչպէս նաեւ թարգմանութեան ճակատագիրը ընդհանրապէս անյայտ է, պարզապէս կը յիշատակուի, որ Տէր - Աստուածատուրեանէն ետք մէկն ալ թարգմանած է : Թատերախաղը թարգմանած են նաեւ Լեւոն Մանուէլեան (1902) եւ Գէորգ Արով (1927) :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԱՌՆԱՅԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» Կազմակերպութեան «Ալեքսանդր Շիրվանզադէ» թատերախումբը ներկայացուցած է պուլկար Մ · Միլքովի «Արեղան ու իր որդիները» թատերախաղը : Նիւթը առնուած է Թ · դարէն, երբ պուլկար արքունիքին մէջ պայքար կը մղուէր կեդրոնացած Պետութիւն մը ստեղծելու համար : Թատերախումբին ղեկավարն է Իվան Իվանով :

×

ԱՄՄԱՆԻ Ազգ · Մարզական Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 22-ին, տեղի ունեցած է Սօսի Մինասեանի երգահանդէսը : Լիբանանահայ երգչուհին մեկնաբանած է հայ եւ օտար դասական հեղինակներէն գործեր՝ Հենտըլ, Սքարլաթի, Վերտի, Պիզէ, Կոմիտաս, Կանաչեան, Ռ · Մելիքեան եւ Հ · Պէրպէրեան : Երգչուհիին դաշնակով ընկերացած է Արունի Արանց (Սրի - Լանքացի) :

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարան այցելած է (Փետր · 8-ին) Դանիոյ Պէյրութի դեսպանը՝ Վիլաս Վիլատսըն, եւ ընդունուած զոյգ Հայրապետներուն կողմէ : Խօսակցութիւնները կեդրոնացած են այն սերտ յարաբերութեանց վրայ, որոնք գոյութիւն ունեցած են Դանիոյ եւ հայ ժողովուրդներուն միջեւ : Հայրապետները դրուատած են դանիացի մեծ դէմքերը՝ Քարէն Եփփէ եւ Մարիա Եաքոպսըն, իրենց բացառիկ նպաստներուն համար հայ ժողովուրդին՝ Հալէպի Ճեմարանի եւ Ճիպէյլի «Թռչնոց Բոյն»ի միջոցով : Մօտ ատենէն, Դանիոյ եկեղեցւոյ պետը պատուիրակութեամբ մը կ'այցելէ Անթիլիաս :

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Քէնզինկթըն գրադարանի սրահին մէջ, Յունուար 30-ին տեղի ունեցած է Վահան Անանեանի ջութակի նըւագահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հ · Բ · Ը · Մ ·ի Գեղարուեստական Յանձնախումբին : Վահան Անանեան ծնած է Պարսկաստան, Թեհրանի Երաժշտանոցին մէջ աշակերտած է Վ · Խոջայեանի : Ջութակահարը մեկնաբանած է Թոմասօ Վիթալիէն, Մոցարթէն, Տվորժաքէն, Պրամսէն գործեր : Վերջին բաժնին Վահան Անանեան մեկնաբանած է Ա · Խաչատրեանի «Պոէմ»ը, Լուտվիկ Բազիլի «Տարբերակներ»ը, ինչպէս նաեւ իր մշակումով «Ծիրանի ծառ»ը եւ Ալամդարեանի «Կռունկ»ը : Մեկնաբանութիւններուն դաշնակով ընկերացած է Ճօրճ Տոնալտ :

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Տան մէջ շատ աւելի ուժեղ էին քրտական հին աւանդութիւնները, որոնք աւելի տեղ բռնած էին որպէս հաւատալիք, քան Մուհամմէտը, քան Ալին, քան Հիւսէյնը : Որպէս հին աւանդութիւն, Շէյխ Սայիտ տարին անգամ մը ուխտի կ'երթար Մշոյ Ս · Կարապետ վանքը, ծանր նուէրներով : Պատանի Մուսան մէկտ ալ մեծ հօր հետ գացած էր այդ հանդիսաւոր ուխտատեղին, ուր կուգային լարախաղացներ, ըմբշամարտներ, կուգային աշուղներ մրցութեան համար :

Այդ ուխտատեղիին մէջ թարմ կերպով պահուած էր հեթանոսականը, նուիրուած ուժին եւ գեղեցկութեան : Կային վանականները քրմական, բուրթ ու յամառ դէմքերով : Կար փայտէ փորագըրուած հսկայ խաչելութիւնը, որ հետզհետէ ոսկորի գոյն ստացեր էր խաչին գամուած ու մորթը ոսկորներուն փակած մարմինը Յիսուսին : Ուխտաւորները մուրատատուր Սուրբին կը նուիրէին իրենց աղօթքները, զոհերը, երգերն ու խաղերը՝ հայցելու համար մարդկային ու աշխարհային այն բոլոր շնորհները, որ երբեք քրիստոնէական չէին : Կը հայցէին ուժ ըմբշամարտելու համար : Կը հայցէին քաջութիւն՝ պարտելու համար թըշնամին ու գերելու համար կիները գեղեցիկ : Կը հայցէին ձայն ու շնորհ՝ երգելու համար սէր ու դիւցազնութիւն : Զըրբեր կիներ կը յղանային Սուրբին ուժով եւ այդ երախան կը նուիրէին վանքին : Տեսնես՝ ան հրաշքով կը դառնար լարախաղաց :

Այդ գերմարդկային ուժին շուրջ կը հաւաքուէին դհոլ զարնողը, զուռնա փըչողը ու հապիտը : Անոնք կ'երթային հեռուները, կը շրջէին գիւղէ գիւղ՝ ցուցադրելու համար Սուրբին հրաշքը : Լարախաղաց պատանին կը դառնար Սուրբին տեսակ մը որդեգիրը · կը կապէր գողկապ ջերմի, ու ծանօթ, անծանօթ հիւանդութիւններու համար : Անոնք իրենց վաստակէն տասանորդ կը հանէին վանքին :

Հաճի Մուսան կը յիշէր իր պատանի օրերը, երբ լարախաղացներու քէօչ մը իր մեծ հօր՝ Շէյխ Սայիտի տան առջեւ կ'իջնէր : Այդ օրը հայ եւ քիւրտ գիւղերէն կը հաւաքուէին հանդիսականներ, հագուած գոյն գոյն ու նաշխուն : Կիները կուգային ոսկի ու արծաթ թէքէլթինեբով եւ գինեգոյն առողջ երեսներով : Տըղամարդիկ, մէյմէկ հսկաներ կարծես, երբ իրենց գլխաւոր արդուզարդը կը կըրէին հրացանները կայծ քարէ, իսկ լայն գօտիներու մէջ ատրճանակներ գեղեցիկ կոթերով ու նաեւ սուրեր : Այնտեղ նըստած կ'ըլլար Շէյխ Սայիտը, իշխանական շքեղութիւնով :

Հաճի Մուսան նոյնպէս կը յիշէր աշուղներուն մրցումը իրենց տան բակին մէջ : Անոնք կուգային Պարսկաստանէն ու Կովկասէն : Այնտեղ էր, որ գոյն կ'առնէին քրտական հէքեաթներն ու դիւցազներգութիւնները : Այդ բոլորին շարքին էր, որ օր մը երեւցաւ քիւրտ բանաստեղծ Ահմէտ Հանին, որ մնաց իրենց տան մէջ, որպէս ուսուցիչը պատանի Մուսային եւ մտերիմ բարեկամը Շէյխ Սայիտին :

Պատանի Մուսան յաճախ իրենց խոնախի վարդերու եւ սոխակներու քէօշկին մէջ կը տեսնէր Ահմէտ Հանին, որ սուրբի նուրբ դիմագծով, պայտաձեւ մօրուսով մէկն էր : Ղուրանէ աւելի շատ կարդացեր էր ու կ'արտասանէր պարսիկ բանաստեղծները : Կը հագուէր սպիտակ ու մաքուր : Երկար, գեղնագոյն վերարկուի փէշերը յաճախ գունդի պէս կը հաւաքէր փոքրիկ կոնակին վրայ, երբ մանաւանդ ապտէստի կը պատրաստուէր : Մէջքի գօտիին մէջ խրած ունէր արծաթէ շինուած տխվիտ մը, որուն մէջ կը պահէր նաեւ եղէգէ գրիչները : Ահմէտ Հանին կը նըստէր ծաղկապատիկ քէօշկին մէջ եւ մէկ ծունկը ցցած, փայլուն, ոչ գծաւոր թուղթը կէս ծալած ձախ ձեռքին մէջ՝ կը գրէր յաճախ, եղէգէ գրչէն հանելով ձայն մը ճզային :

(Շար · 508)

Լ Ի Ո Ն

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԱՏԱՐԱԳ

Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 17·15–*ին*, Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղե-ցին՝

295, Rue André - Philip

Կը պատարագէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

- Եպիսկոպոս ձեռնադրուած էջ-միածին, Ամենայն Հայոց Կաթողի-կոսին կողմէ:

Արարողութենէն ետք ընդունելու-թիւն, Եկեղեցւոյ կից սրահը՝
40, Rue d'Arménie

Գաղութը կը հրաւիրուի իր խուռ-ներամ մասնակցութիւնը բերել այս հանդիսութեանց:

Semaine Culturelle Arménienne

L'ASSOCIATION DES ARMENIENS de MARTIGUES - L'ETANG de BERRE vous invite aux manifestations culturelles qu'elle organise

du 28 FEVRIER au 5 MARS

— Dimanche, 28 Février, à 17 h.
Salle Saint - Exupery à Marignane
MUSIQUE ET DANSES D'ARMENIE avec les Groupes ARAX et SASSOUN de la J.A.F., en collaboration avec l'OFFICE CULTUREL et d'ANIMATION de MARIGNANE
(Entrées: 30 F. et 20 F.)

— Du 2 au 6 Mars:
Exposition à la Bibliothèque « LOUIS ARAGON »
Quai des Anglais à Martigues
Sur le Thème:
UNE CULTURE D'HIER POUR UNE ARMENIE DE DEMAIN
en collaboration avec l'Office Municipal des Affaires Sociales et la Bibliothèque Municipale de Martigues

— Vendredi 5 Mars, à 21 h.:
à la Salle Jean Renoir, Quartier Paradis Saint - Roch, Martigues - Nord, projection de chef - d'œuvre d'ELIA KAZAN AMERICA, AMERICA film long-métrage en V.O. sous - titrée
(Entrées 12 F. et 14 F.)
en collaboration avec l'Office Municipal Socio - Culturel de Martigues.

Pour tous renseignements, téléphoner aux 80. 80. 62 — 80. 27. 97

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Աւետիսեան 100 *Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ին,* Լեւոն Աւետիս-եանի *մահուան առթիւ (Թաղումը կա-տարուած է Փետրուար 19-ին):*

×

Այրի Տիկին Նուէր Տէպիլեանի մահ-ուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ Այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 *Ֆ· Սամուէլ – Մուրատեան վարժա-րանին,* 100 *Ֆ· Դպրոցասէրին (սանալ «Յառաջ»էն) եւ* 100 *Ֆ· «Յառաջ»ին:*

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches
de 10H.30 à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Նիւթ՝ «Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿ»
Շաբաթ, Փետրուար 27, *ժամը* 20·45–*ին*
Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ,
3, Ռիւ տէ Թրուա – Շանթիէ
Մուտքը ազատ է:

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES
les 11 et 12 Mars

Paul Bagdadlian

places très limitées

RESERVEZ VOS TABLES!
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ·ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպուած
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ կողմէ

Մարտ 6, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9-ին *Միութեան Կեդրոնատեղիին մէջ: Հայաշունչ ու խանդավառ միջավայր: Երգ ու պար: Ամէն ինչ հայկական: Կը խնդրուի տեղերը նախապէս ապահո-վել, դիմելով պատասխանատուներուն եւ քարտուղարութեան:*
Հեռաձայն.- 37· 75· 97
ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ·

×

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7-ին, տեղի կ'ունենայ անդամական ընդհ· ժողով: Կը ներկայացուին բարոյական եւ նիւթա-կան զեկուցումներ, ինչպէս նաեւ ժողո-վականներուն կը հաղորդուի նոր վար-չական կազմի անունները, առ ի հաւա-նութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous lc Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

Avec la participation de:

VICKEN et de EVELYNE ALTOUNIAN

HARRIS LASKARIS et PARASKEVAS
Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par :
BERNARD DEDEDJIAN et son orchestre
Réservation obligatoire pour le Dîner, avant le 3 Mars.
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը շը-նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Հրանդ Սէտէֆ 1·000, *Գէորգ Թորոսեան* 500, *Էտուար Խըտըրեան* 400, *Հ·Մ·Ը·Մ·ի Փարիզի մասնաճիւղին պաս-քէթպոլի խումբին կողմէ ողբ·* Մեսրոպ-եանի *մահուան առթիւ* 500, *Տոքթ· եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիշեան* 300, *Տիկին Լիւսի Աչճեան ողբ·* Ալին Փինճէրայի *մահ-ուան առթիւ* 200, *Ռոժէ Եօբեան* 150, *Գէորգ Շիրինեան, Տիկին Փառանձեմ Փափազեան, տղուն՝ ողբ·* Խաչիկ Փա-փազեանի *մահուան Դ· տարելիցին առ-թիւ, Տիկին Քրիսթիան Գալուստեան, Հրանդ Ջալըքեան* 100-*ական, Ռընէ Աղա-պէկեան եւ Հ· Ծատուրեան* 50-*ական Ֆ·:*

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի
ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ
եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14·30–ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7ᵉ Métro: Invalides

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր· մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շար-ժումներու ներկայացուցիչներուն:
Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկա-ուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ· Երախաներուն մուտքը ձրի է

LES JEUNES DE L'UGAB
Vous Invitent à Leur

Soirée d'Ouverture

Samedi 27 Février, à partir de 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles - 75017 Paris
Tél.: 520. 03. 18 — 227. 12. 26
ATTRACTION — SURPRISE

Tenue correcte exigée

Participation aux frais: 50 F.
Demi tarif aux étudiants, sur présentation de leur carte.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲ

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE

- RUBEN HAROUTIUNIAN; *tar et chant*
- ARAM KEROVPYAN; *qanoun*
- VIRGINIA PATTIE; *chant*
- MAHMOUD TABRIZI; *kamantcha*
- EDMOND ZARTARIAN; *dehol*

du 16 Février au 6 Mars à 22 h.
sauf dimanche et lundi
à LA VIEILLE GRILLE
1, rue du Puits de l'Ermite
75005 Paris métro : Monge

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE
Accompagnement: V. Sarkissian et L. Baghdassarian

du 19 avril au 4 mai

Commémoration du 24 Avril

Voyage spécial à JERUSALEM
circuit Galilée
du 5 au 12 mai
Départs de PARIS et LYON

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
24
MERCREDI
24 FÉVRIER
1982

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.112 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15 112

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԻՍՐԱՅԷԼ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ՇԷՅՍՈՆԻ «ՓՈՔՐԻԿ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆԸ»

Անգամ մը եւս, Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարին մէկ փոքրիկ նախադասութիւնը իրար անցուցած է Իսրայէլն ու իր բարեկամները:

Ապու Տապի է, որ Քլօտ Շէյսոն ըսած էր անցեալ շաբթու, թէ պաղեստինեան Պետութիւնը պէտք է հիմնուի գրաւեալ հողամասերուն վրայ, Այսրյորդանանի եւ թէ պաղեստինցի ժողովուրդը միակ ներկայացուցիչը՝ Պաղեստինի Ազատագրման Կազմակերպութիւնն է (ՊԱԿ) ... Հակազդեցութիւնը չէր կրնար ուշանալ եւ Իսրայէլի նախարարապետը Պեկին ըսած է՝ «Թող Ֆրանսա իր գործերով զբաղի եւ ամէնէն առաջ Քորսիքայի ինքնավարութիւն տալով»:

Հարցը այն է սակայն թէ Շէյսոն «բերնէ՞ն կը փախցնէ» ինչ որ շատ տրամաբանական չէ դիւանագէտի մը համար, թէ ոչ նախարար կայ որ Պաղեստինցիներուն սիրտը առնելով զբաղած է, նախագահն ալ՝ Իսրայէլի... Երբ Շէյսոն, քանիցս կը կրկնէ թէ Ֆրանսա մէկ քաղաքականութիւն ունի Մերձաւոր – Արեւելք, հակառակ անոր որ կառավարութեան անդամներն ու Հանրապետութեան նախագահը կը թուին տարբեր բաներ ըսել, դժուար հասկնալի կը դառնայ կատարուածը:

Երկուշաբթի օր, Նախագահ Միթերան կ'ընդունէր Հրեայ Համաշխարհային Քոնկրէսի նախագահը՝ Էտկար Պրոնֆման, որ տեսակցութենէն ետք կը յայտարարէր թէ շատ ապահովուած կը զգայ ինքզինքը...:

Ամէն պարագայի մէջ, Շէյսոն անգամ մը եւս, նիւթ կը հայթայթէ մամուլին, նոյնիսկ նախարարապետ Մօռուայի, որ տեղեկանալով ըսուածին, երբ Թունուզ էր, ըսեր է «նորէն սպցուկ նախադասութիւն մը...»:

Փոփոխութիւն բերելով, նոր վարչակարգը, կ'ուզէր նաեւ փոխարինել նախորդ կառավարութեան բացայայտ արաբասէր քաղաքականութիւնը հաւասարակշռուած քաղաքականութեամբ մը, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ներկայիս 46.721 հոգի դատի տակ են, յայտարարած է Անգարայի Զինուորական Օրէնքի Համադրութեան դրասենեակը: 660–ը՝ ամբաստանուած են քաղաքական կուսակցութեանց հետ իրենց կապերուն համար, 2075–ը՝ սենտիքաներու որպէս անդամ եւ 43.986–ն ալ գաղտնի կազմակերպութեանց պատկանելու համար:

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ պայթած ռումբը շատ աւելի զոհ պատճառած է քան կը կարծուէր: 15 մեռեալ կար եւ 61 վիրաւոր ըստ առաջին հաշուեկշիռի մը: Անգամ մը եւս, ժողովուրդը ցոյցեր ըրած է, ամբաստանելով «Ամերիկա, սատանան» եւ «կեղծաւորները» այսինքն՝ մուճահետտինները...:

ՆԻՍԻ մէջ, ուր կը մասնակցէր տեղւոյն համայնավար շաբաթաթերթ՝ Փաքբիսթ-ի տարեկան տօնին, Մառշէ ըսած է թէ մտահոգութեամբ կը հետեւի Լեհաստանի կացութեան:

ԿՐՕՆԼԱՆՏ, ուր ներկայիս զերօյէն 25 աստիճան վար ցուրտ կ'ընէ խորհրդակցական հանրաքուէ մը կազմակերպուած է Հասարակաց Շուկայի անդամակցութեան համար: Կղզին, որ մեծագոյնն է աշխարհի, ցարդ մաս կը կազմէր Դանիոյ եւ ուրեմն անոր հետ մտած էր եւրոպական Հասարակապետութեան մէջ, հիմա որ ինքնավարութիւն կը վայելէ, կ'ուզէ իր ճակատագիրը ինք որոշել: Այս Երեքշաբթի օրուան հանրաքուէն սակայն միայն խորհրդակցական բնոյթ ունի:

ՑՈՒՆՈՒԱՐԻՆ գինները հարիւրին մէկ յաւելում կրած են, թէեւ միայն հինգշաբթի է, որ ճշգրիտ թիւը պիտի հաղորդուի: Այս արդիւնքը դրական է կառավարութեան համար բայց հաւանական չէ որ պահպանուի: Փետրուարը դժգի յաւելում պիտի արձանագրէ գլխաւորաբար ծխախոտին պատճառով:

ՕՐՍԸՆ ՈՒԵԼՍ Փարիզ ժամանեց, ուր պատուոյ Լեգէոնի շքանշան պիտի ստանայ Նախագահ Միթերանէ: 150 քիլօ, Սիթիզըն Քէյն դժուար կը շարժի այլեւս բայց եւ այնպէս եկած է նախագահելու «Սեզար»ներու գիշերը, Շաբաթ, ինք որ ողջ մեծագոյն սինէմաթը կը նկատուի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 17 – 18)

ՃԱՐՏ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՏԷՐ - ՄԻՔԵԼԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է ճարտ. Խդմոն Տիգրանեանի մենագրութիւնը, նուիրուած ճարտ. Գաբրիէլ Տէր – Միքելեանի: Գիրքը կը բովանդակէ բնակելի, հանրային եւ արդիւնաբերական շէնքերու, փոխադրական սպասարկութեան առաջադրանքներու, ինչպէս նաեւ յուշարձաններու վերակազմութեան համար պատրաստուած ու չիրագործուած նախագիծեր եւ այլ նիւթեր: Ճարտ. Տէր - Միքելեան կէս դար նուիրուած է Անդրկովկասի մեծ քաղաքներու եւ այլ բնակավայրերու զարգացման: Իր նախագիծերով կառուցուած են Պաքուի Ֆիլհարմոնիայի դահլիճը, «Մանկական աշխարհ» հանրախանութի, բնական դարմանումի հիմնարկի շէնքերը: Այս վերջինը, 1937–ին Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդէսին մրցանակի արժանացած է: Իր նախագիծերով կառուցուած են նաեւ «Թիֆլիս» պանդոկը եւ Թիֆլիսի երկաթուղիի կայարանը: Ճարտ. Տէր – Միքելեան սերտօրէն կապուած է հայ մշակոյթին եւ յատկապէս ճարտարապետութեան: Իր գործերուն մէջ մասնաւոր տեղ կը գրաւեն միջնադարեան հայ դասական ճարտարապետութեան ոճով կատարուած, Ա. Աշխարհամարտին զոհուած հայ մարտիկներու եւ 1915–ի Եղեռնի յուշարձաններու էսքիզները: Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի Թանգարանը գտնուող ճարտարապետի դիւանին մէջ կան Զուարթնոցի եւ այլ յուշարձաններու վերահաստատման հարցերու վերաբերեալ նիւթեր:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ

Փետրուար 19–ի Թուակիր Հիւրրիյէթը կը գրէ թէ Համբարձում Սասունեանի եղբայրը՝ Յարութիւն Սասունեան եւս ահաբեկչական արարքի մը մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Ա ԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՄԱՍԱԼ»Ը ՎԵՐՋԱՑԱԾ ՉԷ ԵՂԵՐ...

Փետր. 13/14–ի մեր թիւով, տալով «Հիւրրիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած «մահուան հնգանկիւն»ը մասալ - յօդուածաշարքին վերջին մասը, կը կարծէինք, քանի «սոն» (վերջ) ալ գրուած էր, որ Մէթին Տողանալփ սպառած է իր երեւակայութեան բոլոր կարելիութիւնները: Պարզուեցաւ որ սխալած ենք, քանի որ «Հիւրրիյէթ»ի Փետր. 17, 18, 19 եւ 20ի թիւերով, մարդը կը վերադառնայ իր մասալներուն, ոչ կրկնութիւններէ խուսափելով, ոչ ալ, մանաւանդ՝ ծիծաղելիէն:

Կը թուի որ Տողանալփ սխալ ասպարէզ ընտրած է, այսինքն՝ լրագրութիւն երբ այսքան «յարմարութիւն» ցոյց կուտայ ոստիկանական վէպի որպէս հեղինակ, այնքան որ Սան - Անթոնիոյի ճախանը կրնայ շարժել: Ի հարկէ, կրկին ու ամբողջութիւնը պիտի չտանք, զոնէ մենք, խուսափելով կրկնութիւններէ: Հակիրճ կերպով կ'անդրադառնանք միայն «գլխաւոր» մասերուն, առանց անշուշտ մեկնելու հոն ըսուած այլանդակութիւնները...

Ուրեմն, յոյն - օրթոտոքսի դիմակով, եւ օտարազգի ու հայ այլ այցելուներու կարգին, Մէթին Տողանալփ եւս կ'այցելէ Վենետիկի Ս. Ղազար վանքը, տեղւոյն վրայ հաստատելու համար այս վանքին առընչութեամբ Թուրքիոյ «մտաւորական» շրջանակներուն մէջ ծնունդ առած նախապաշարումներն ու կասկածները: Եւ ի դերեւ ալ չէ. վասնզի, Թուրք լրագրողը, կզզի հասնելէն ետք, անմիջապէս կը նշմարէ թէ հոս ամէն ինչ այնքան գաղտնի է, որ այս հաստատութիւնը կրնայ մրցակցիլ ՍԻ. ԷՅ. ԷՅ. (ամերիկեան) և ՔԱ. ԿԷ. ՊԷ. (խորհրդային) լրտեսական գաղտնի գործակալութիւններու կեդրոնատեղիներուն հետ: Ամէն կողմ՝ պատերու վրայ էլէքտրոնիք լրտես աչքեր, որոնք այցելուները կը հետապնդեն, գաղտնի արկղներ, դուռեր, եւն, եւն.: Յետոյ՝ տպարանը, «աշխարհի ամէնէն արդիական»ը ըստ Տողանալփի, որ ոչ թէ հայանպաստ ազգօգուտ ուսումնասիրական նպատակներու կը ծառայէ, ինչպէս որ ամբողջ Հայութիւնը կը հաւատայ, այլ՝ միայն ու միայն հակաթուրք աֆիշներ տպագրելու եւ հակաթուրք փրոփականտի ծառայող գիրքեր կամ թռուցիկներ հայթայթելու դերն ունի: Տակաւին, պատերուն վրայ ԱՐԱ–ՐԱՏ-ի նկարն իսկ կայ...

Գալով վանքի կրօնականներուն, անոնք ալ իրենց բուն կոչումով չեն զբաղիր, այնպէս ինչպէս որ մենք կը հաւատանք, այլ՝ անոնց գլխաւոր զբաղմունքն է ընդհանրապէս, եւ Ապրիլ 24–ին յատկապէս՝ «ոխի եւ ատելութեան արարողութիւններ և ծէսեր» կատարել, եւ հայ երիտասարդութեան հակաթուրք զգացումներ ներարկել: Իսկ այս վանքէն շրջանաւարտ կրօնականները ալ համայն աշխարհի մէջ «ատելութիւն» սերմելու պարտականութիւնն ունին:

Իսկ Մխիթար Սեբաստացին լաւ չճանչցողներու կամ անոր մասին թերի տեղեկութիւն ունեցողներու համար, կ'արժէ մէջբերել Մ. Տողանալփի այդ առընչութեամբ տուած բացատրութիւնը որ ինքնին արդէն շատ պերճախօս է.–

«Մխիթար Սեբաստացի, Օսմանեան կայսրութեան դէմ ունեցած իր վտանգաւոր գործունէութեանց հետեւանքով Պոլսէն փախած եւ Ս. Ղազար կղզիին մէջ Հայ Ազգային Միութիւն մը հիմնած է» (ընդգծումը մերն է):

Տողանալփ, իր յօդուածը կ'եզրափակէ հետեւեալ զգայնացունց ազդարարութեամբ. - «265 տարիներէ ի վեր անտեսուած այս կղզիին ուշադրութիւն պէտք է ընել...»:

Աւելի լաւ կ'ըլլայ, որ «Հիւրրիյէթ»ի խմբագրապետը «ուշադրութիւն ընէ» իր աշխատակիցներու ընտրութեան մէջ, որովհետեւ երբ ծիծաղելին այս «մասշտաբ»ին կը հասնի, մտահոգիչէն ալ աւելի բան մըն է այլեւս...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
Ակադեմական Յովհաննէս Մաղաքեանի

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Փետր. 16-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ Փետր. 14-ին մեռած է ակադ. Յովհաննէս Գէորգի Մաղաքեան: Ծնած էր 1914-ին՝ Թիֆլիս: Լենինգրադի լեռնային հիմնարկը աւարտելէ ետք իբրեւ երկրաբան աշխատած է Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի Տաճիկա - Պամիրեան արշաւախումբին մէջ: Բ. Աշխարհամարտէն ետք Հայաստանի մէջ հիմնած է մետաղագիտութեան եւ հանքաբանութեան դպրոցը, որուն ղեկավարը մնաց մինչեւ իր կեանքին վերջը: Իր ղեկավարութեամբ սկսած են մետաղի ծագման հետազօտութիւնները, կազմուած են Կովկասի ու Հայաստանի մետաղի ծագումնաբանական քարտէզները: Իր սահմանած օրէնքները կարելիութիւն ընծայած են հիմնաւորելու եւ յայտնագործելու գունաւոր եւ հազուագիւտ մետաղներու կարգ մը նոր հանքավայրեր: Ակադ. Յ. Մաղաքեան հրատարակած է աւելի քան 160 գիտական աշխատութիւն, որոնք Խորհ. Միութեան մէջ եւ արտասահման արժանացած են երկրաբաններու բարձր գնահատանքին: Դասախօսած է Լենինգրադի եւ Երեւանի Համալսարաններուն մէջ: Պարգեւատրուած է բազմաթիւ շքանշաններով եւ մետալներով: Թաղումը կատարուած է Փետրուար 17-ին: Հանգուցեալին դագաղը դրուած է Ակադեմիայի դահլիճին մէջ, ուր պատուոյ պահակ կեցած են կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր, գիտութեան մշակներ: Ապա մարմինը ամփոփուած է Երեւանի պանթէոնը:

ՊԱՍՔԷԹ ՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ ՄԻՇՏ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթ պոլի խումբը, որ ձմեռուան արձակուրդներու պատճառով Յունուար 17-էն ի վեր մրցում չէր ունեցած, անցեալ շաբաթ պիտի խաղար Սաքլէյի քլէօպ Օմնիսփորի դէմ. սակայն, այս վերջինը, որ երթի մրցումին պարտուած էր Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսէն 40 կէտի տարբերութեամբ, վերջին վայրկեանին որոշած է դաշտ չիջնել, հետեւաբար հայկական խումբը յաղթական հռչակուած է:

Փետր. 21–ին, Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս 73 - 41 արդիւնքով ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է Էփինէի Ամիքալ Լայիք խումբին դէմ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ականները, որ դաշտ իջած են Շանթ - Վարանդ - Հրաչ - Լութֆիկ եւ Արմէն հնգեակով, առաջին կիսախաղին այնպիսի սքանչելի խաղ մը ցուցաբերած են, որ նոյնիսկ հակառակորդ հանդիսականները զիրենք ծափահարած են: Կիսախաղը վերջ գտած է 52 - 21 արդիւնքով, ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս դաշտ իջեցուցած է երեք փոխարինողներ՝ Տիգրան, Ստեփան եւ Վիգէն, որոնք, իրենց կարգին լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուած են եւ յաղթած 21 - 20 արդիւնքով: Խաղը վերջ գտած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով (73 - 41):

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ (*)

Ներկայացնել Շաւարշ Միսաքեան մարդը - այսինքն՝ անհատական թէ հանրային կեանքի այն էական, ազդու, ցայտուն յատկանիշները որ զինք կը զատորոշեն, կը մասնաւորեն, կը վերածեն դէմքի, - ներկայացնել նկարագիրը՝ որ անհատականութիւնը հաստատող ուժն է, կշիռը, տեսակ մը արժէչափը՝ իրապէս դժուար է, գրեթէ անկարելի մանաւանդ ինծի համար՝ որ զինք չեմ տեսած, չեմ ճանչցած: Հաւանաբար ձեզմէ շատեր, ծանօթ իր գործին ու անձին, զինք լաւագոյնս, վերջնապէ՛ս բնորոշած էն: Մարդէ մարդ ուղղակի՛ ճանաչողութիւնը, թելադրականութեամբ, հաղորդականութեամբ հաստատուած կապերը շատ աւելի իրաւ են ու կատարեալ՝ քան բոլոր ուսումնասիրութիւնները. որով, Շաւարշ Միսաքեան գրագէտին, յատկապէս խմբագրին գործէն, վաստակէն թելադրուած մեր միտքերը կրնան, շատ շատ, յիշողութիւնները թարմացնել, ամբողջ անցեալ մը ուրուագծել, յանդիլ եզրակացութիւններու՝ որ գիտէք արդէն: Ոչ մէկ նորութիւն կարելի է ըսել Շաւարշ Միսաքեանի մասին սրահի մը մէջ, ուր ներկայ տարեցները միասին են կազմած այս գաղութը եւ երիտասարդները մեծցած այդ շունչով՝ յաճախ ակամայ, անզգալաբար: Գաղութ կազմել, այո, այսինքն գաղթական, անտէր բազմութիւններէն կերտել ժողովուրդ, կազմակերպուած հաւաքականութիւն, ստեղծագործութիւն մըն է՝ որ հանճարէն աւելի կը պահանջէ նկարագրի ույժ եւ հաւասարակշռութիւն, անցեալին դասերը սերտած եւ օրուան մտահոգութիւններով վաղը պատուաստող ողջմտութիւն, տակաւին անհրաժեշտ այլ առաւելութիւններ՝ որոնց պիտի անդրադառնանք: Բայց ինչ որ այժմէն իսկ կրնանք հաստատել այն է, թէ Սփիւռքի մէջ որեւէ գաղութ այնքանով պարտական չէ որեւէ մէկուն՝ որքան Ֆրանսահայութիւնը՝ Շաւարշ Միսաքեանին: Իսկապէս որ կարելի չէ երեւակայել Ֆրանսահայութիւնը՝ առանց իր տուած շունչին, գաղափարախօսութեան, գոյնին, – իր կնիքին ու ստորագրութեան - գլխագիր պարզ Շ. մը՝ դրոշմուած իր խմբագրականներուն տակ եւ ամէնուս մտքին մէջ:

Ճիշդ է թէ պայմաններն են որ կը ստեղծեն օրուան մարդը, - բայց օրուան մարդը ըլլալու համար պէտք է զգալ թէ հասած է ժամը ու կանչել Ներկա՛յ: Իր ներկայութիւնն է որ կը հռչակէ «Ճակատամարտ»ի մէջ՝ մեկնելով Հայոց պարտութիւնը՝ Լոզանի մէջ: Ամէն ինչ կորսնցուցած արեւմտահայուն կը մնար միայն բարոյական պարտութիւնը եւս չկրելու արատը, – որով՝ չյուսալքուիլ՝ - տոկա՛լ: Պարտութեան տոկալը կրնայ առաքինութեան վերածուիլ՝ երբ վաղը նոր ճամբաներ բանայ. աշխարհի ուժերը վաղը կան ու չկան. – բայց աշխարհի բոլոր ուժերը անկարող են ոտքի պահելու ժողովուրդ մը՝ որ իր հաւատքը կորսնցուցած է: Տոկալ, - ահաւասիկ ապրելու ամբողջ գաղտնիքը. պատմութեան հետ քալելու, երբ երկիր չկայ Սփիւռք ստեղծելու, կազմակերպելու իրապաշտութիւնը: Տոկալ: Աւելի քան երբեք, պատմութեան մեր վատթարագոյն օրերուն, երբ Հայաստան խորհրդայնացած է արդէն եւ արեւմտահայերու մնացորդացը գաղթական, հողմացրիւ՝ աշխարհի չորս ծագերուն. տէր կենալ, պաշտպանել այն բոլոր սրբութիւնները որոնք շունչ կուտան ժողովուրդներուն եւ վառ կը պահեն հաւատքը՝ լաւագոյն օրերու համար. տոկալ յատկապէս Արեւմուտքի մէջ, մեր երկրէն ծովերով ու ովկիանոսներով հեռու, չվերածուելու համար տաշեղներու ա՛յն զարհուրելի յորձանքին մէջ՝ որ եւրոպական մշակոյթ կը կոչուի եւ որուն ալիքները կը քշեն կը տանին, կը տարրալուծեն ամէն բան: Այս մտահոգութիւններով եւ հաստատակամութեամբ է որ 1925–ին Փարիզի մէջ պիտի հրատարակէր իր թերթը՝ «Յառաջ»: Կ'ըսուի թէ «Յառաջ» շուտով դարձած է գաղութին թերթը եւ մտած ամէն տուն՝ իբրեւ «բարի լոյս», իբրեւ հանապազօրեայ հաց: Երբեք կամ շատ կը խօսուի սակայն, այն մասին, թէ ամէն տուն կարենալ մտնելու համար անհրաժեշտ էր բանաձեւել ընդհանուր մտահոգութիւններ, մերժել ամէն տեսակի կուսակցամոլութիւն ու կիրք, քաղքենիութիւն ու բանկալ, ներկայացնել, եւ ուղղե՛լ, պարզ ժողովուրդին, մեծամասնութեան իղձերը:

«Յառաջ»ի հրատարակութեան ձեռնարկողը Դաշնակցական է եւ Գերագոյն Մարմնի անդամ: Բայց Դաշնակցութիւնը, իրեն համար հատուածէ եւ կուսակցութենէ աւելի, իր իսկ բառերով դաշնակցականի գո՛րծ է Սփիւռքի մէջ այսօր՝ ինչպէս ատենին երկրին մէջ սարի մը ստորոտը, մարագներու կամ գիւղերու կամ քարայրներու մէջ: Դաշնակցութիւն՝ առանց սեթեւեթի, առանց փողկապի եւ ձեռնոցի: Կուրծքը բաց, ձեռքերն ու երեսը մրոտ, յեղափոխական ու աշխատաւոր շարքեր՝ միշտ պատնէշին վրայ: Ու կռիւ՝ բոլոր ճակատներուն վրայ՝ յանուն միայն ու միայն ժողովուրդի փրկութեան, Դաշնակցութիւն կը նշանակէ, ամէն բանէ առաջ, հաւաքել յեղափոխութեան, ազատութեան ցիրուցան, պատահական, յաճախ հակամարտ կայծերը, բոլոր հալածական, աշխատաւոր ու ազգ–մունակ տարրերը մէկ խուրձի մէջ, մէկ դրօշակի տակ: Նպատակը եւս մէկ է ու անշեղ, - ազատութիւն ու հայրենիք: Մէկ է եւ թշնամին: Գուցէ բառացի չըլլանք, բայց այնքանով որ կարդացած ենք զինք, ճանչցած իր ուղղութիւնը եւ զայն որդեգրած, - մէկ է միայն մեր թշնամին, - ան որ քարի պէս նստած է մեր հողին ու սրտին վրայ, – Թո՛ւրքը: Թուրք ոչ թէ իբրեւ ազգ, իբրեւ ժողովուրդ - հայը երբեք ցեղապաշտ չէ եղած, – այլ՝ հաւաքականութիւն, ամբողջութիւն՝ որ ծրագրեց բնաջնջել ազգ մը, ժողովուրդ մը, ցեղ մը: Թուրքին ծրագիրը մարտահրաւէրէն աւելի բան մըն էր. մարտահրաւէր՝ մեր գոյութեան, մեր պատմութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ հայ երիտասարդութիւնը երբեք զինաթափ - որովհետեւ պատերազմը, մեր գոյութեա՛ն պատերազմը կը շարունակուի, աշխարհին մէջ ցրիւ, աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ տէրը իր ազգային դատին ու ի՛ր պատմութեան ձայնին ունկնդիր՝ կռիւ կը մղէ՝ պատնէշին վրայ: Երբ հոս ու հոն Թուրք դիւանագէտներ կ'իյնան, երբ Փարիզի սրտին վրայ հայ երիտասարդներ Թրքական հիւպատոսարանը կը գրաւեն՝ արդեօ՞ք կ'ընեն աւելին՝ քան կը թելադրէր Շաւարշ Միսաքեան, – «Զարկն հանդէպ դառնալ երկու անգամ աւելի չար, զարնել՝ զարնողին»: Իրեն համար յեղափոխական պայքարը առիւծի մռունչ մըն է՝ ազատութեան ճամբուն վրայ: Իրեն համար յեղափոխական Դաշնակցականը չէ միայն, այլ Դաշնակցականն ալ յեղափոխական է. ահա թէ ինչո՛ւ ինք, ի տարբերութիւն շատ շատերու համբոյր ունի համահաւասար «այն անհամար ու անանուն քաջերուն, որ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, կամ դաշնակցութենէն առաջ, կամ անոր հետ զուգընթաց, կամ ուրիշ դրօշի տակ, կռուեցան մինչեւ վերջին շունչը՝ ազատութեան ու հայրենիքին կարօտով»:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Արտասանուած, Մարսէյլ, Փետրուար 12-ին Շաւարշ Միսաքեանի մահուան 25-րդ տարելիցին ոգեկոչման հանդիսութեան (տես՝ «Յառաջ», Փետրուար 20/21):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ...

Մեր դիմացիններուն անտարբերութիւնը սպաննիչ ազդեցութիւն կը գործէ մեր վրայ: Երեւակայեցէք մանուկ մը, որուն ծնողքը անտարբեր է իրեն նկատմամբ: Երեւակայեցէք տղայ մը, որուն նկատմամբ անտարբեր են իր բոլոր ընկերները: Մանաւանդ երեւակայեցէք սիրահար մը, որ սառեցնող անտարբերութիւն մը կը տեսնէ իր սիրածին աչքերուն մէջ:

Նոյն սպաննիչ ազդեցութեան կրնանք հանդիպիլ, եթէ անհատներու կեանքէն ցատկենք դ է պ ի ընկերութիւններու կեանքը: Կա՞յ արդեօք աւելի քանդիչ ու կործանարար բան մը, քան այն անտարբերութիւնը զոր ընկերութիւն մը կրնայ ցոյց տալ իր սրբութիւններուն, իր բարձրագոյն արժէքներուն, իր աւանդութիւններուն, իր մշակոյթին կամ լեզուին նկատմամբ: Կա՞յ աւելի մտահոգիչ բան մը, քան այն անտարբերութիւնը զոր զանգուածը կրնայ ցուցաբերել միասնականութեամբ եւ համագործակցութեամբ իրագործելի նպատակի մը դիմաց:

Եկեղեցիին մէջ, Պատարագի ընթացքին, մինչեւ իսկ ամէնէն վեհաշունչ մէկ վայրկեանին, կը տեսնեմ երկու տեսակ հաւատացեալներ: Մէկը վերացած է, հաղորդուած է արարողութեան հետ, համակ ուշադրութիւն ու կեդրոնացում է: Միւսը շուրջը կը նայի, եկեղեցիին պատերը, պատերէն կախուած պաստառները կը դիտէ կամ քովինին հետ կը խօսի:

Երկուքն ալ հաւատացեալ են: Բայց որքա՜ն տգեղ կ'երեւի երկրորդին անտարբերութիւնը...: Եւ որքա՜ն խանգարիչ, ի՛նչպէս վարակիչ...:

Հանրային մարդոց մեծագոյն տագնապն է յաճախ զանգուածին կողմէ ցոյց տրուած այս մահացու անտարբերութիւնը: Հոգեւորականը թափուր կը տեսնէ եկեղեցին, բանախօսը պարապ կը գտնէ սրահը, հեղինակը ընթերցող չի գտներ դիմացը, մամուլը չի մտներ տուներէն ներս, հրաւէրները տեղ չեն հասնիր եւ անպատասխան կը մնան: Ամպիոն բարձրացողները անձկութեամբ կը նային յորանջող նստարաններուն եւ հարց կուտան. ի՞նչ կրնանք ընել արգելք ըլլալու համար այս կործանարար գնացքին:

Շահեկան փորձառութիւն մը ունիմ խմբագիրի կեանքէս: Անգամ մը նորութիւն մը փորձեցի. ի գին մեծ զոհողութիւններու եւ յոգնութեան: Թերթը մամուլի տալէ կէս ժամ առաջ կ'ունկնդրէինք օտար ռատիօկայաններ եւ կը հասցնէինք ամենաթարմ լուրերը, յատուկ բաժնի մը մէջ հրատարակելով զանոնք: Այդ լուրերուն մեծ մասը գոյութիւն չունէին տեղական մամուլին մէջ:

Մօտ երկու ամիս յարատեւեցինք: Ոչ մէկը սակայն հետաքրքրուեցաւ, ոչ մէկը գնահատեց, ոչ մէկը հարցուց թէ ո՞ւրկէ կը քաղէինք այդ ամենաթարմ լուրերը: Նորէն ալ հաւատացինք որ այդ բաժինը կը կարդացուէր գնահատանքով:

Օր մըն ալ, կամքէ անկախ պատճառ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

7.

Ասատուրն ամէն ինչ հասկացաւ: Բանուորուհիները նրան էլ էին ծաղրում, ծաղրում էին անփայլ աչքերի, նիհար մարմնի ու չափից դուրս չէկ մազերի համար:

Ասատուրը մօտեցաւ նրան, ձեռքը դրեց նրա ուսին ու.

– Հանգստացիր, Սօնա, ամէն ինչ կ'անցնի:

Հէնց այդտեղ եւ այդ րոպէին Ասատուրը որոշեց պաշտպանել Սօնային մարդկանց հալածանքներից:

Աշխատանքից յետոյ նրա հանրակացարան ուղեկցեց, իսկ յետագայ օրերի ընթացքում, երբ նա աւելի առաջ քաշուեց եւ դարձաւ խուղող, ամէնից շատ եւ ամէնից լաւ խուղեց աղջկայ մեքենան:

Սօնան, որ ո՛չ բարեկամ, ո՛չ ազգական ունէր, ուրախացաւ այդ մտերմութեամբ եւ սկսեց ինքն էլ ժամանակ առ ժամանակ հանգստացուցիչ, մխիթարող խօսքեր ասել Ասատուրին, երբ նրան էր վիճակւում ծաղրի ու հալածանքի առարկայ դառնալ:

Բանուորներն ու բանուորուհիները նըկատեցին նրանց այդ մօտիկութիւնը եւ հիմա էլ երկուսին միասին սկսեցին ծաղրել. իսկ նրանք ուշադրութիւն չդարձրին այդ ամէնի վրայ:

Միշտ համարեա միասին էին գալիս աշխատանքի, միասին ճաշարան էին գընում, նստում էին նոյն սեղանի շուրջը, յետոյ Ասատուրը Սօնային հանրակացարան էր ուղեկցում, ապա նոր հանդիստ քայլում դէպի իր փոքրիկ սենեակը, որտեղ նրան, սիրելի եւ դուրեկան չխչխոցով, դիմաւորում էր պատից կախուած ժամացոյցը:

8.

Մի օր Ասատուրը Սօնային հրաւիրեց իր մօտ. աղջիկը համաձայնուեց:

Ասատուրի փոքրիկ սենեակում նա տեսաւ կիսաջարդ մի թախտ, փոքրիկ մի սեղան, մի աթոռ եւ պատից կախուած մի ժամացոյց:

Տղան աթոռը տուեց Սօնային, իսկ ինքը նստեց թախտին:

Քիչ լուռ նայեցին իրար, քիչ էլ խօսեցին, էլի լռեցին, ապա Ասատուրն աղջըկան դէպի հանրակացարան ուղեկցեց:

Յետոյ Սօնան յաճախ եղաւ նրա մօտ, նոյնիսկ մի քանի անգամ էլ միասին ճաշեցին Ասատուրի տանը: Մի անգամ միասին թատրոն գնացին, մի անգամ էլ քաղաքային այգի:

Այնտեղ նրանց տեսան գործարանային բանուորներն ու բանուորուհիները եւ ծիծաղեցին:

– Տեսէք, Ասատուր Բորենին եւ Սօնան սէր են փչում,- ասացին նրանք:

Ասատուրն ու Սօնան լսեցին այդ, բայց ո՛չ բանուորներին ու բանուորուհիներին պատասխանեցին, ո՛չ էլ իրար հետ խօսեցին այդ մասին:

Սօնային հանրակացարան ուղեկցելուց յետոյ, Ասատուրը տուն չգնաց. հէնց առաջին հանդիպած փողոցով քայլեց դէպի առաջ, չիմանալով ո՞ւր եւ ինչո՞ւ:

Ինչ - որ նոր միտք պարում էր նրա ուղեղում, ինչ – որ նոր բան լողում էր նրա կրծքում, ու սիրտն էլ աւելի ուժեղ էր բաբախում:

Այդ օրը նա շատ թափառեց ու տուն գնաց այն ժամանակ, երբ խտացաւ քաղաքի վրայ փռուած խաւարը:

Յոգնած էր. իսկոյն հանուեց ու մտաւ անկողին:

Հայեացքը յառեց պատից կախուած ժամացոյցին ու դիտեց օրօրուող ճօճանակը:

Նրան թուաց, որ թուացոյցի միջից մի դէմք նայում էր իրեն, թուաց, որ այդ դէմքը ծիծաղում է, բարձրաձայն ծիծաղում է, ասես նոյնիսկ ծաղրում իրեն:

Թախիծը նստեց Ասատուրի դէմքին, նա թեթեւ հառաչեց եւ նոյնիսկ իր համար անլսելի ձայնով շշնջաց.

— Արուս:

Յանկարծ թուացոյցի միջից նրան նայող դէմքը տժգունեց, կարծես թուլացաւ նրա ծիծաղի ձայնը, նօսրացան նրա աչքերից իր վրայ ընկնող ճառագայթները, եւ թուացոյցի վրայ միայն նրա ստուերը մնաց:

Իսկ այդ ստուերի միջից դէպի առաջ, դէպի ինքը սահեցին մի զոյգ անփայլ աչքեր, նիհար աղջկայ մի դէմք ժպտաց նրան, ու ժամացոյցի ճօճանակից էլ ասես կախուեցին նրա արեւագոյն մազերը:

– Սօնա,- կամացուկ ձայնեց Ասատուրը եւ տեղից բարձրացաւ:

Նա շարժուեց դէպի առաջ՝ համոզուած, որ ժամացոյցի միջից իրեն նայում է, իրեն ժպտում է կենդանի, իսկական Սօնան:

(Շար. 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ «ԻՍԿԱԿԱՆ» ԵՒ «ԹՂԹԱԿԻՑ» ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի 1981 Նոյ. 1-ի հրաւէրին ընդառաջելով, գիտական հիմնարկներու եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու գիտական խորհուրդներու, պետական եւ հանրային կազմակերպութիւններու կողմէ առաջարկուած է 21 ակադեմականներու եւ 95 թղթակից անդամներու թեկնածութիւնը։ Ակադեմիայի ընդհանուր ժողովը, Յունուար 21-ի եւ 26-ի նիստերու ընթացքին, ըստ կանոնադրութեան, այդ ցանկէն Ակադեմիայի իսկական անդամներ եւ թղթակից անդամներ ընտրած են հետեւեալ գիտնականները.

ԻՍԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Բնագիտութիւն, աստղաբնագիտութիւն՝ Գ. Սահակեան, Մ. Տէր-Միքայէլեան, Ուժի համակարգեր՝ Հ. Ադոնց, Հիւլէական ուժ՝ Ա. Պետրոսեանց, Օրկանական քիմիա՝ Ս. Մացոյեան, Երկրաբանութիւն՝ Ա. Գաբրիէլեան, Մարդու եւ կենդանիներու բնախօսութիւն՝ Վ. Ֆանարջեան, Մանրակենսաբանութիւն՝ Է. Աֆրիկեան, Նոր եւ նորագոյն պատմութիւն՝ Գ. Գալոյեան, լեզուաբանութիւն՝ Է. Աղայեան, փիլիսոփայութիւն՝ Գ. Բրուտեան, Գրականութիւն եւ գրականագիտութիւն՝ Է. Ջրբաշեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

Ուսողագիտութիւն՝ Ռ. Համբարձումեան, Բնագիտութիւն, աստղաբնագիտութիւն՝ Ս. Մատինեան, Վ. Ջրբաշեան եւ Դ. Սեդրակեան, Ռատիօ-թէքնիք համակարգեր՝ Պ. Հերունի, Հաշուիչ թէքնիք՝ Ռ. Աթոյեան, Ելեկտրական մեքենաներ եւ ինքնաշխատութիւն՝ Գ. Արէշեան, Մեքենաշինութիւն, մեքենագիտութիւն՝ Կ. Ալեքսանդրեան, Երկրաշարժ, հողաբնագիտութիւն՝ Ի. Ներսէսով, Տնտեսութիւն՝ Վ. Խոջաբէկեան, Կենդանաբանութիւն՝ Ս. Մովսէսեան, Բժշկութիւն՝ Գ. Բաղալեան, Ազգիւրագիտութիւն՝ Ս. Արեւշատեան եւ Արուեստագիտութիւն՝ Գ. Խանջեան։

ներով սոխուեցանք դադրեցնել։ Ջնջեցինք բաժինը, վերադարձանք նախկին դրութեան։ Եւ այս անգամ ալ ոչ մէկը գանգատեցաւ, ոչ մէկը ցաւ յայտնեց ջնջուած բաժնին համար։

Մարդ մը ի՞նչ կը զգայ, երբ պարապ սրահի մը մէջ բանախօսելէ ետք, դուրս կ'ելլէ ու փողոցը կը տեսնէ անանցանելի բազմութիւններ։

Կամ մարդ մը ի՞նչ կը զգայ, երբ իր սիրականը երկար սպասելէ վերջ ժամադրավայրէն կը հեռանայ ու քիչ անդին իր սիրածը կը տեսնէ ուրիշի մը հետ։

Մարդ մը ի՞նչ կրնայ զգալ, երբ ան ուրիշներու համար իր կեանքը տալ կ'ուզէ, եւ այդ ուրիշները չեն լսեր անգամ։

Ռ. Հ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Հեղինակ՝ ՍՄԲԱՏ ԵՊԻՍԿ. ՍԱԱՏԷԹԵԱՆ

Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանը լոյս ընծայած է Նահատակ մեր հոգեւորականներէն՝ մեծ արմաշական Սմբատ Եպիսկ. Սաատէթեանի վարդապետական աւարտաճառը, նուիրուած ԺԲ. դարու ամէնէն պայծառ եւ հետաքրքրական դէմքերէն մէկուն՝ Ներսէս Լամբրոնացիի անձին ու վաստակին։

Սմբատ Եպիսկ. ծնած է 1871-ին՝ Ատափազար։ 1895-ին աւարտելով Արմաշի Դպրեվանքը, աբեղայ ձեռնադրուած է Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի ձեռամբ։ Եղած է ուսուցիչ Արմաշի Դպրեվանքին (1895 – 1896)· առաջնորդ ընտրուած է Շապին Գարահիսարի (1898 - 1907) եւ Կարինի (1908 - 1915) թեմերուն։ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1909-ին, Էջմիածին։ Ծանօթ է որպէս անրասիր ու նուիրեալ Առաջնորդ, որ մօտէն հետեւած է իր թեմի կրօնական եւ կրթական գործերուն եւ նպաստած՝ անոնց ծաղկումին։ Սմբատ Եպիսկ. 1915 Օգոստոս 10ին աքսորուած եւ նահատակուած է Երզնկայի մէջ։ Իր նահատակութեան պարագաներուն մասին Գ. Սիւրմէնեան հետեւեալը կը գրէ «Երզնկա» խորագիրը կրող իր գիրքին մէջ (լոյս տեսած Գահիրէ, 1947-ին)· «Երզնկայի մէջ սպաննուած էր նաեւ Կարնոյ Առաջնորդ Սմբատ Եպիսկ. Սաատէթեանը։ Սմբատ Եպիսկ. իր հօտին հետ եղած էր մինչեւ Երզնկա, որպէս թէ Պոլիս պիտի ղրկեն եղեր զինքը, այդ նպատակով ճամբորդութեան արտօնագիր մըն ալ տուած են եղեր ձեռքը, բայց Երզնկա հասնելուն, Առաջնորդարանին մէջ բանտարկած էին զինքը եւ ուզած էին սպաննել։ Կը պատմէին թէ Սրբազանը կը խնդրէ դահիճներէն, որպէսզի զինք գերեզմանատուն տանին ու հոն սպաննեն։ Կ'ընդունուի խնդրանքը։ Եպիսկոպոսի ուսին բահ մը կուտան ու կը տանին գերեզմանատուն։ Սրբազանը իր ձեռքովը ցածլիկ գերեզման մը կը փորէ, մէջը կը մտնէ ու գերեզմանին մէջ ծնրադիր, բազկատարած աղօթելու միջոցին, կացինի հարուածներով կը սպաննուի»։

Սմբատ Եպիսկ.ի վարդապետական աւարտաճառին (գրուած 1896-ին) ձեռագիրը որ կը գտնուէր Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանը, ուրկէ ընդօրինակուած է հեղինակին քրոջ որդւոյն ձեռամբ, յանձնուած է Վազգէն Սրկ. Ղուկասեանի, որ վեց ամիս հետեւողական աշխատանքով խմբագրած է հատորը եւ մէջբերումներու եւ վկայութիւններու աղբիւրներու ճշգրտումները կատարած։ Հրատարակութեան ծախքերը հոգացած է հեղինակին քրոջ աղջիկը՝ Տիկին Շուշան Յակոբեան (Նիւ - Եորքէն)։

Հեղինակը իր ուսումնասիրութիւնը բաժնած է գլխաւոր երեք գլուխներու՝ պատմական, մատենագրական եւ վարդապետական։ Առաջին գլուխին մէջ ներկայացուած են Կիլիկիոյ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ ԺԲ. դար, Ռուբինեանց իշխաններու կեանքը, գործը, ժամանակաշրջանի կրօնական եւ քաղաքական դէպքերը, Հայոց Եկեղեցւոյ կացութիւնը, հայ – լատին յարաբերութիւնները, եկեղեցական ժողովներ եւայլն, այդ բոլորին ընդմէջէն ցայտուն դարձնելով Ներսէս Լամբրոնացիի կեանքը, ուսումնասիրութիւնը, գործունէութիւնը, վարդապետական տեսութիւնները եւ մահը՝ Սկեւռայի մէջ, 1198-ին։

Երկրորդ գլուխին մէջ Սմբատ Եպիսկ. ներկայացուցած է Հաղպատի ու Սանահինի վանքերը եւ անոնց ուղղութիւնը, Լամբրոնացիի գիտական արժանիքը, անոր մատենագրական վաստակը, որ աւելաբար մեկնութիւններ է Աստուածաշունչի զանազան Գիրքերու։ Ունի նաեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ։ Շեշտը դրուած է «Պատարագամեկնիչ»ին վրայ, որ բազմահմուտ եկեղեցականին մտքի արգասիքն է։ Այս բաժնին մէջ է, որ հեղինակը երեւան հանած է Ներսէս Լամբրոնացիի տեսութիւնները, ինքնապաշտպանութիւնը՝ իրեն դէմ եղած զրպարտութիւններու առթիւ, ըստ որոնց, իր ժամանակին չհասկցուած կամ, աւելի ճիշդ, սխալ հասկցուած եկեղեցականը օտարամոլ նկատուած էր։ Բաժնի վերջաւորութեան ներկայացուած է Լամբրոնացիի գրական ոճը, անոր առաւելութիւններն ու թերութիւնները։

Երրորդ գլուխին մէջ տրուած են Հայոց. Եկեղեցւոյ դաւանանքը, Ս. Հոգւոյն բղխման հարցը, հանդերձեալ կեանքի վարդապետութիւնը, պատկերներու դերը եկեղեցւոյ մէջ եւ բազմաթիւ այլ հարցեր, ցայտուն դարձնելով Լամբրոնացիի տեսութիւններն ու համոզումները անոնց մասին։ Սմբատ Եպիսկ. հերքելով ոմանց պնդումները Լամբրոնացին յունամիտ կամ լատինամիտ եկեղեցական մը համարող, կ'ըսէ. «Այդ կասկածները պարզապէս իր միութենական ցուցմանց յախուռն եւ անտեղի հետեւանքն են ոմանց կողմանէ յերիւրուած։ Լամբրոնացի քրիստոնէական ոգւով միայն կ'ուզէր սիրել ուրիշ քրիստոնեայ ազգերն, առ որս բարի համբաւ ստացած էր, բայց միւս կողմանէ սա սկզբունքն անխախտ կը պահէր, թէ ինքն քանի որ հայ եկեղեցական մ'էր Հայոց աշխարհին մէջ, չէր կրնար ուրանալ կամ պիտի չուրանար զայն տառապող վէրքը, եւ կատարեալ հաւատարմութեամբ անփոփոխ պիտի մնար իւր ազգային եկեղեցւոյն աւանդութեանց մէջ» (էջ 209)։

Ներսէս Լամբրոնացիի անձին մասին խօսելով հեղինակը կ'ըսէ, թէ ան իբրեւ հեղինակաւոր եկեղեցական ունէր իր ըսկզբունքներն ու համոզումները, որոնք կը ձգտէին հայ ժողովուրդի բարօրութեան՝ նիւթապէս թէ բարոյապէս, կրօնական թէ քաղաքական մարզերու մէջ։ Ան անկեղծութեան միացուցած էր արդարութեան եւ ճշմարտութեան գաղափարները։ Յուսախաբ պահեր ունեցած է ի տես իր շուրջ ստեղծուած զրպարտութեանց ու նախատինքի։ Իբրեւ եկեղեցական, Լամբրոնացի հակապատկերն էր բազմաթիւ վեղարաւորներու, որոնք իրենց կարգն ու սքեմը զուարճութեանց ու հեշտութեանց միջոցներ ըրած էին, որոնց ագիտութիւնը իրենց մոռցնել տուած էր ժողովուրդին հոգը եւ դարձած էին շահամոլ փառասէրներ։

Աշխատութեան վերջաւորութեան անձնանուններու եւ տեղանուններու, ինչպէս նաեւ օգտագործուած աղբիւրներու ցանկերէն ետք դրուած է Հայաստանի մատենադրութեան մասնագէտներէն Գրիգոր Յակոբեանի «Ներսէս Լամբրոնացի» գիրքէն հատուած մը, ուր վեր առնուած է Լամբրոնացիի նկարագիրը։

Հատորին յառաջաբանը գրած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, որ ութ էջերու մէջ վեր առած է տարիներով մոռացութեան դատապարտուած գրական – գիտական այս նշխարին արժէքը, անոր հրատարակութեան թելադրականութիւնը, Լամբրոնացիի անձն ու գործը եւ Սմբատ Եպիսկ. Սաատէթեանի աշխատութեան կարեւորութիւնը, շեշտելով որ ան կը պահէ իր արժէքը մանաւորաբար եկեղեցագիտական եւ աստուածաբանական իր երեսներուն մէջ։

Հայ մատենագրութեան եւ եկեղեցագիտական գրականութեան կարեւոր նպաստ բերող հատորին ներկայացումը կը վերջացնենք Գարեգին Բ.ի տողերէն երկու մէջբերումներով, որոնցմէ առաջինը կը պայծառացնէ դէմքը Ներսէս Լամբրոնացիի, իսկ երկրորդը՝ Լամբրոնացիի դէմքը ներկայացնող Սմբատ Եպիսկ. Սաատէթեանի անձը. «Լամբրոնացի եղաւ մէկը այն բացառիկներէն, որոնք գիտցան արհամարհել Պոլսոյ շքեղափայլ կեանքին եւ գրաւիչ կենցաղակերպին հրապոյրները, եւ գացին հայրենի՛ հողերուն վրայ ապրող – տառապող – ժողովուրդին եւ իրենց կենդանի խօսքով եւ ինքնատուր ծառայութեամբ քրիստոնէական հաւատք եւ ազգային գիտակցութիւն ներշնչեցին զուլումի, հարկատուութեան, բռնատիրութեան եւ հալածանքի պայմաններու տակ տագնապող հայ ազգի զաւակներուն։ Իր ձեռագրի ծնունդէն ութսուներհինգ եւ իր կեանքի շիջումէն վաթսուներվեց տարիներ ետք ահա ձեռագիրը կը վերածնի տպագիր հատորով եւ իր դէմքը լոյս կը զգենու իր մտքի ճառագայթներու ճաճանչումով»։ «Սմբատ Եպիսկ. Սաատէթեան, Կարնոյ մէջ, իր ժողովուրդին կողքին կանգնած որպէս «քաջ հովիւ» իր անձը մատաղ ըրաւ ի սէր Աստուծոյ և իր ժողովուրդին։ Իր նահատակութեան դրուագը քրիստոնէական եկեղեցւոյ նահատակութեան պատմութեան ոսկի էջերուն կը պատկանի…։ Եղաւ գերմարդկային քաջութեամբ տոգորուած այն անձը, որ իր գերեզմանը իր ձեռքերով փորեց եւ «կամաւոր նահատակ»ի պսակով անոր մէջ իջաւ եւ կացինի հարուածներուն տակ մասունքի վերածուեցաւ…»։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Հաճին առանձնապէս կը յիշէր այն ձայնը եղէգէ գրչին, եւ անոր այնպէս կը թուէր, թէ գրերն էին, որ իմաստուն ձայներով կուգային անծանօթ տեղերէ ու կը շարուէին իրարու մօտ։ Այդ շղթայ գրերը արաբական, պարտէզի ծառերու խաս ստուերներուն, տերեւներու ձեւերուն ու թռչուններու թեւերուն հետ խառնուած՝ կախարդանքն ըլլային կարծես։

Այդ օրերուն պատանի Մուսան, իր ուսուցչի՝ Ահմէտ Հանիի ձեռքին տակ սկսած էր սերտել Ղուրանն ու բանաստեղծները պարսիկ։

Շէյխ Սայիտին եւ իր հպատակներուն համար մոլլա Ահմէտ Հանին տեսակ մը ոգի էր գերբնական տարրերուն հետ հաղորդակցող։ Կը պատրաստէր խոտերով խառնուած դեղեր, կը գրէր կախարդական նուսխաներ։ Կը հաւատային, որ եթէ մոլլան ուզէր՝ կրնար ծառայութեան կանչել ճիներ ու հաստ գլանաձեւ օղերով, հաստ շղթաներով հսկայ խափշիկներ։

Շէյխ Սայիտի սահմաններուն բնակչութեան համար Ահմէտ Հանին կ'ըսես փոքրիկ մինարէ մըն էր, որ կը պտըտէր։ Անոր ձեռքերն ու երեսն ունէին կանացի փափկութիւն։ Երկար քօլօզ գլխարկ մը հաստ ու կանանչ փաթթոցով, կ'ըսես, հասակին կէսն առած էր։ Պատանի Մուսային համար ալ Ահմէտ Հանին փոքրիկ սրբազան մինարէ մըն էր, որ կը քալէր, կը նստէր ու կը խօսէր իմաստուն բաներ։

Հաճի Մուսային համար նոյնպէս հետաքրքրական եղած էր իր միակ ուսուցչի՝ Ահմէտ Հանիի կեանքը, որ իր ճակատագրին շատ նման էր, միայն այն տարբերութեամբ, որ Ահմէտ Հանի դարձած էր ուսումնական, իսկ ինքը՝ աւազակ։ Երկուքին ալ բարոյական արժէքը նոյնն էր Հաճիին համար։

Շէյխ Սայիտի նման նշանաւոր եղած էր նաեւ Ահմէտ Հանիի հայրը՝ Շէյխ Իմանուլլան, որ միշտ ալ կռուի մէջ եղած էր Շիրվանի աշիրէթապետին հետ, սերունդէ սերունդ անցնող աւանդական վրէժի մը պատճառով։ Ու ահա օր մըն ալ, կը յաղթէ Շիրվանի աշիրաթապետը եւ սուրէ կ'անցընէ Շէյխ Իմանուլլայի ամբողջ ընտանիքը ու կը դառնայ տէր բերդին ու գիւղերուն։ Այդ ընտանիքէն կ'ազատի միայն փոքրիկ Ահմէտը, աղախինի մը ձեռքով ու կը տարուի Պաղտատ։ Ահմէտ Հանի կը մեծնայ Պաղտատի մէջ ու կը հմտանայ ոչ միայն Ղուրանին, այլ եւ աստեղագիտութեան, որ խառնուրդ էր աստղահմայութեան։ Կը մտնէ վէճի աղանդաւորներուն հետ։ Ղուրանն ու ճէննէթը, հրդեհի բանուած չոր տատասկի պէս ճարճատելով կը վառէին անոր ուղեղին մէջ, կարծես իր տոհմէն ժառանգած կռուի ու վրէժի մը հրդեհին պէս բոցաւոր։ Նորէն ձիերու արշաւ, նորէն զէնքերու, սուրերու ու կացիններու շողում։

Ամէն իրիկնադէմին, երբ կզմինորեգոյն արեւը կը ցածնար Պաղտատի վրայ, երկինքը կարծես աւելի կը մօտենար եւ միջոցը կը լեցուէր եղերական ու բարձրաղաղակ աղօթքներով։ Աղօթքներ՝ մինարէներէն, շատրուաններէն, արմաւենիներէն, երբ անոնց մէջ անապատային հով մը կը մտնէր՝ տաք ու ոսկեփոշի։ Աղօթքներ՝ իշխանէն, գիտունէն, բանաստեղծէն, հարէմներուն մէջ փափկացած փարթամ մարմիններէն, գողերէն, աւազակներէն ու մուրացիկներէն։ Աղօթքներ՝ քարուանսարաներէն, պազարներէն։ Նոյնպէս աղօթք կ'որոճային ուղտերը խոհուն ու մտածկոտ դէմքերով։

Այդ պահուն Ահմէտ Հանիին աչքերը աւելի մոլեռանդ կը դառնային, մինչ մարմինը, դէմքը կը նրբանար, կարծես մաքուր փայտէ տաշուած ըլլար։ Ու ան կը կարդար Ղուրանը ոսկորի գոյն ունեցող էջերով, կը կարդար երգելով, ետ ու առաջ շարժելով իր գլուխն ու իրանը, եւ Ղուրանի տողերուն մէջէն հոտը կ'առնէր ուղեղի ու արիւնի։

(Շար. 509)

ՃԱՀԱՆ ԱՀՈՒՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» Թիւ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

խանիցս տպուած, միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80 Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ» ի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՑՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒԷՆ

Կիրակի, Փետր. 28, ժամը 8-ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝ Փիթիվիէի Պաշտպան Սուրբը:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպուած
ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ կողմէ
Մարտ 6, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9-ին
Միութեան Կեդրոնատեղիին մէջ:
Հայաշունչ ու խանդավառ միջավայր:
Երգ ու պար: Ամէն ինչ հայկական:
Կը խնդրուի տեղերը նախապէս ապահովել, դիմելով պատասխանատուներուն եւ քարտուղարութեան:

Հեռաձայն.– 37. 75. 97
ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ.

×

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7-ին, տեղի կ'ունենայ անդամական ընդհ. ժողով: Կը ներկայացուին բարոյական եւ նիւթական զեկուցումներ, ինչպէս նաեւ ժողովականներուն կը հաղորդուի նոր վարչական կազմի անունները, առ ի հաւանութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թ'ըթիէնի Հայ Ազգային Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, իր Եկեղեցիին հիմնարկէքին առթիւ.–

ԼԻՈՆԷՆ.– Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան 500, *Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան* 1.000, *Տէր եւ Տիկին Լուսաւոր Մարկոսեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկոսեան* 1.000, *Տիկին Մաղլէն Պասմաճեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Ժաք Ագէլեան* 500, *Ոմն* 500, 200, 200, 300, 100, 250, *Տէր եւ Տիկին Ժաք Պուզուգլեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Պուզուգլեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Քիթապճեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Ձիլինկիրեան* 100, *Տէր եւ Դաւիթեան* $**, *Տէր եւ Տիկին Օֆլազ* 1.000, *Տէր եւ Տիկին Ժաք Դաւիթեան* 500, *Տէր եւ Տիկին Տէսթանեան* 400, *Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը* 1.000, *Այրի Տիկին Ֆէլլահեան* 500 Ֆ.:

(Շար.)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Նիւթ՝ «Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿ»
Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 20.45-ին
Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ,
3, Ռիւ տէ Թրուա – Շանթիէ
Մուտքը ազատ է:

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises

Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT

"SIPAN - KOMITAS"

Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN

SOLISTES
Madame Thérèse DAYERMANJIAN *(Mezzo)*
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN *(Ténors)*
Monsieur Gilbert ZIPCI *(Basse)* — Monsieur Mikael KARANFILIAN *(Baryton)*
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN

CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F
Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

LES JEUNES DE L'UGAB
Vous Invitent à Leur

Soirée d'Ouverture

Samedi 27 Février, à partir de 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles - 75017 Paris
Tél.: 520. 03. 18 — 227. 12. 26
ATTRACTION — SURPRISE

Tenue correcte exigée
Participation aux frais: 50 F.
Demi tarif aux étudiants, sur présentaition de leur carte.

Ծախու Գիրքեր

Հայկ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի արժանացած հետեւեալ գիրքերը կը գտնուին դատակազմի տրամադրութեան տակ եւ ծախու են. –

1.– Քրիստոս Իսֆահանկալ կամ Առիւծաբաշ Հայոց Տրդատէս հեղինակ Քարլ Պրէֆէն, Թարգ. Երուանդ Տէր Անդրէասեան (Եռամ) գին 40 Ֆ.:

2. – Նիէօլա Եօրկայիա հետ (լաթա - կազմ) :
Հեղինակ Ց. Ճ. Սիրունի գին՝ 40 Ֆ.:

3. – Պատմութիւն հայ գրականութեան սկիզբէն մինչեւ ԺԹ. դար, ԺԹ. դարէն մինչեւ մեր օրերը Ա եւ Բ հատորներ, հեղինակ՝ Յովհ. Գազանճեան, գին 20 ֆրանք:

4. – Ալեծուփ ջուրեր հեղինակ՝ Կարօ Մեհեան գին 20 Ֆ.:

Դիմել՝ Տիկին Զպուքճեանի, հեռաձայնել՝ 770. 56. 31

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

SOIRÉE CARNAVAL

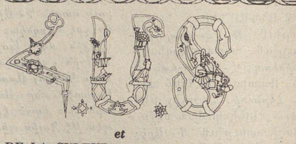
SAMEDI, 27 FEVRIER
A partir de 21 H.
Concours de Costumes
Masculin et Féminin
COTILLONS
BUFFET
AMBIANCE
VENEZ NOMBREUX!

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ. – Գեղամ Խոսրովեան 100 Ֆ. *կը նուիրէ «Յառաջ»ին* Շաւարշ Միսաքեանի *մահուան 25րդ տարելիցին ի յիշատակ:*

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ.– Նշան Այտապիրեան եւ ընտանիքը, իրենց շատ սիրելի ազգականին՝ Արշալոյս Հայթայեանի *(ծնեալ Գաբոնեան) վաղաժամ մահուան յիշատակին նուիրած են* 500 Ֆ. *տեղւոյն Եկեղեցիի Շինութեան Յանձնախումբին:*



et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
présentent
DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises
THEATRE FONTAINE
10, rue Fontaine Paris 9ème

"Namouss"

de CHIRVANZADÉ
mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1er étage)

Communiqué

Le Comité pour la diffusion de «Un Poignard dans ce jardin» remercie tous ceux qui par leur soutien, ont contribué à son initiative.

Nous sommes heureux d'annoncer que très prochainement ce livre sera diffusé tant en Allemagne qu'en Italie.

En outre «Les Presses de la Cité» envisage de mettre en vente, sous peu, une nouvelle édition de ce roman. Des pourparlers sont en cours pour son éventuelle diffusion dans les pays anglo - saxons, et de l'Amérique Latine, cette dernière en langue espagnole. Nous vous tiendrons informés dès l'aboutissement de ces divers projets.

Grâce au talent de Vahé Katcha, ainsi que grâce à votre action, notre but d'une large diffusion a été partiellement atteint.

Nous vous remercions vivement, nous publions aujourd'hui la dernière liste des souscripteurs et déclarons comme il était prévu que notre Comité met ainsi fin à son activité promotionnelle et inutile d'ajouter à caractère non-lucratif.

ARLEN PAPAZIAN
ROGER TCHERPACHIAN
MIKAEL KOTCHARIAN

×

Albert Boghossian 500 F.
Bedros Kenderian 200 F.
Nazareth Bedikian, Kourken Gordzunian, Edouard Sarafian, T. Khavessian, R. Aghamian 100 *F. chaque.*

Semaine Culturelle Arménienne

L'ASSOCIATION DES ARMENIENS de MARTIGUES - L'ETANG de BERRE vous invite aux manifestations culturelles qu'elle organise
du 28 FEVRIER au 5 MARS

— Dimanche, 28 Février, à 17 h.
Salle Saint - Exupery à Marignane
MUSIQUE ET DANSES D'ARMENIE
avec les Groupes ARAX et SASSOUN de la J.A.F., en collaboration avec l'OFFICE CULTUREL et d'ANIMATION de MARIGNANE
(Entrées: 30 F. et 20 F.)

— Du 2 au 6 Mars:
Exposition à la Bibliothèque « LOUIS ARAGON »
Quai des Anglais à Martigues
Sur le Thème:
UNE CULTURE D'HIER POUR UNE ARMENIE DE DEMAIN
en collaboration avec l'Office Municipal des Affaires Sociales et la Bibliothèque Municipale de Martigues

— Vendredi 5 Mars, à 21 h.:
à la Salle Jean Renoir, Quartier Paradis Saint - Roch, Martigues - Nord, projection de chef - d'œuvre d'ELIA KAZAN
AMERICA, AMERICA
film long-métrage en V.O. sous - titrée
(Entrées 12 F. et 14 F.)
en collaboration avec l'Office Municipal Socio - Culturel de Martigues.
Pour tous renseignements, téléphoner aux
80. 80. 62 — 80. 27. 97

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Կը կազմակերպէ՝ ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ
Ի պատիւ՝ Ֆրանսահայ անուանի արուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*
Փետրուար 28, կիրակի, ժամը 15.30-ին

Կը նախագահէ՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
Կը խօսին՝ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ եւ ՆՇԱՆ ՊՇՏԻԿԵԱՆ
Կ'ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երիզի վրայ առնուած արտասանութիւնները:
Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝
Էֆիզեան - Քարփանթիէ - Խըտըշեան – Լաշասաներ – Զարուհի Անտոնեան
Արաքսի Գմբէթեան - Սարգիս Պօղոսեան - Ս. Սուրէնեան
Կ'երգէ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ
Բեմասիրաց Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի «ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ԱՂՋԻԿ»էն
Դերակատարներ.– Զարուհի Անտոնեան, Նուրհան Մարգարեան, Միհրան Անտոնեան
Մուտքը ազատ է:
Այս առթիւ, Ալեք Մանուկեան սրահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
25
JEUDI
25 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 50 Ֆ.

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.113 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.113

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ իշխանութիւնները պաշտօնապէս ընդունած են թէ Համայի բախումները շատ ծանր բնոյթ ունէին: Զսպանափիւռը սփռած է Պաաս կուսակցութեան տեղական մասնաճիւղին մէկ զեկուցումը, ուրկէ կը պարզուի թէ զոհերու թիւն ալ մեծ եղած է: Ըստ այս աղբիւրին, Փետր. 3-ին, ժամը 1-ին, Համա արթնցած է հրացանաձգութեան ձայնէն, մահմետական Եղբայրները կը կրակէին մզկիթներուն, տուներուն եւ անցորդներուն վրայ: Ով որ կը մերժէր դուռը բանալ իրենց ապաստան տալու համար, կը սպաննուէր տեղւոյն վրայ:

ԻՐԱՆԻ մէջ, ըստ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի, յեղափոխութենէն ի վեր, (1979 Փետր.) 4000 հոգի գնդակահարուած է: Կազմակերպութիւնը կը յայտնէ նաեւ թէ երկու հարիւր տեղեկագիր ստացած է չարչարանքի կիրարկման մասին, բազմաթիւ բանտարկեալներ, չարչարանքէն մեռած, կախաղան կը բարձրացուէին որպէսզի կարծել տրուի թէ «օրինաւորապէս» կը մեռնին: Էվինի բանտը, օրինակ, երկաթէ սենեակ կոչուած խցիկներ կան, ուր բանտարկեալները անկողինին կը կապեն եւ յեղափոխութեան պահապանները, անոնց կռնակն ու ներբանները կ'այրեն տաքցուած երկաթի ձողով մը:

ՉԻԼԻԻ Ֆրանսայի դեսպանը Փարիզ կանչուեցաւ, խորհրդակցութեան, ինչպէս կ'ըսուի դիւանագիտական լեզուով, հակահամայնավար իր յայտարարութիւններուն որպէս հետեւանք: Լէոն Պուվիէ, դեսպանը, Չիլիի Քոգաս շաբաթաթերթին յայտարարած էր թէ իր համոզումով լատին Ամերիկայի ամէնէն քիչ ազատ երկիրը՝ Քուպան է...: Իւմանիթէ շատ բորբոքած էր բայց միայն գործին չեկող հատուածները հրատարակած էր, չակերտելով դեսպանին այն յայտարարութեանց, ուր ան կ'ըսէր թէ դժուար է Ռուսաստանը մեղադրել միջամտութեան համար Լեհաստան եւ թէ չէր կրնար ըսել թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, ընտրութեան մը պարագային, ո՞ր երկիրը կ'ընտրէր՝ Ֆրանսա թէ Խորհ. Միութիւն: Խորհրդարանական խումբն ալ կուսակցութեան, նամակով մը բողոքած էր Արտաքին նախարարին:

ԷՃԷՎԻՏ անցագրի դիմում ըրած է իշխանութեանց, որպէսզի կարենայ Միացեալ-Նահանգներ երթալ, ուր դասախօսութեանց շարք մը կ'ուզէ տալ Ուինսթըն Սալէմի Լէյք համալսարանը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ երկու կառքի պայթումէն 13 հոգի մեռած է եւ շրջանին բազմատեսակ քաղաքազօրքերու պարպած կրակը ալ աւելի սաստկացուցած է շփոթութիւնը եւ խուճապ ստեղծած: Հոս ու հոն հրդեհներ ծագած են եւ ապակիները ջարդուփշուր եղած:

ՇԱՀԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ, Փետր. 9 Թուակիր հրովարտակով մը հրատարակուած Պաշտօնաթերթին մէջ, արտօնութիւն ընտացաւ պաշտօնապէս Ազնաւուր կոչուելու, փոխանակ Ազնաւուրեանի, ինչ որ շատ բան չի փոխեր - բացի Թուղթերուն վրայ - քանի տարիներէ ի վեր այդպէս ծանօթ է:

ՊՐԻՒՍԷԼ հաւաքուած տասը արտաքին նախարարները որոշեցին - սկզբունքով - յիսուն առ հարիւր համեմատութեամբ զեղչել լիւքս ապրանքներու ներածումը Խորհ. Միութենէն, Լեհաստանի կացութեան պատճառով: Ապրանքներու տեսակը չէ ճշդուած բայց կը կարծուի որ առաւելապէս ձկնկիթի, վոտկայի, գորգի եւ ադամանդի կը վերաբերի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ, Չորեքշաբթի օր, 0-ի դէմ 2 կէտով Իտալիոյ դէմ, ինչ որ չէր պատահած 62 տարիէ ի վեր: Յիսուն հազար հանդիսականներ հաւաքուած էին Փառք տէ Փրէնս, ուր Փլաթինի եւ Պրաւօ նշանակեցին երկու յաղթական կէտերը, վերջ դնելով առաւօտէն իսկ կրկնուող «62 տարի, կը բաւէ» լոզունգին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ 24 ժամուան գործադուլ որոշած էր Չորեքշաբթի օր, երեք կայաններու վրայ: Սէնտիքաները կը բողոքեն որ չեն մասնակցիր ձայն - հեռատեսիլի նոր կառոյցներու պատրաստութեան:

ՌՈՒՍԷԼ - ԻՒՔԼԱՖ պիտի չազգայնացուի, ինչպէս կը նախատեսուէր բայց Ֆրանսական Պետութիւնը հետզհետէ պիտի աւելցնէ իր մասնակցութեան բաժինը մինչեւ կէս առ կէսի հասնիլը: Չորեքշաբթի, կը կարծուէր թէ այս կարգադրութիւնը պաշտօնապէս կը յայտարարուէր Միթերան - Շմիտ հանդիպումէն ետք: Մամուլը կը բացատրէր անցած - դարձածը: Պետութիւնը, որ արդէն ազգայնացումներու խաղով դրամագլուխին 22%-ը ունի, պիտի գնէ փոքր բաժնետէրերու թուղթերը, առաջին շրջանի մը 34%-ի հասնելու համար: Ներկայիս դեղագործական առաջին խումբին բաժնեթուղթերուն կէսէն աւելին գերմանական Հէօքստին կը պատկանի: Ֆիկառօ կը յայտնէր Չորեքշաբթի օր թէ Նախագահ՝ Տոքթ. Խուար Սագըզ միջին ճամբայ մը կը նախատեսէր, Յունուարի կէսերուն, կառավարութեան եւ գերմանական ընկերութեան միջեւ, բայց յետագային Հէօքստի ընդհ. տնօրէնը աւելի հեռու ալ գացած է ընդունելով որ Ֆրանսական Պետութիւնը կէսին տիրանայ բայց ոչ մէկ զիջում կ'ընէ հակակշռին վրայ, զոր կը պահէ:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, խորհրդային զօրավար մը սպաննուած է դիմադրութեան կողմէ, Յունուարի ընթացքին:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ-ի խմբագրութիւնը ընդունած է որ «երեւակայական» թղթակցութիւն մը հրատարակած է, Դեկտեմբերին, Քամպոճի մասին: Լրագրողը՝ Ճոնս, ի մէջ այլոց յայտնած էր թէ Փոլ Փոթի հետքը գտած էր...: Խարդախութիւնը մէջտեղ ելած էր շնորհիւ ուրիշ լրագրողի մը, որ նկատած էր թէ թղթակցութեան մէկ հատուածը բառագողութիւն մըն է Անտրէ Մալրոյի La voie royale գիրքէն: Խմբագրապետը «ցաւ» յայտնած է: Բայց այս միջադէպը առիթ է որ յիշուի թէ, անցեալ տարի ալ, Ուաշինկթըն Փոսթ-ի մէկ լրագրուհին Փուլիցէր մրցանակին արժանացած էր, խելապատակէն հանած թղթակցութեան մը համար, թմրեցուցիչ զոր ծախող ութ տարեկան աղջնակի մը մասին: Նման պարագաներ կը վնասեն, անշուշտ ամերիկեան մամուլին վարկին:

ՎԱԼԵՋԱՆ այլեւս բացէ ի բաց «ծայրայեղ» մը կ'որակուի թէ գրաւոր մամուլին մէջ եւ թէ մամուլի պաշտօնական գործակալութեան կողմէ: Ցարդ Սոլիտառնոսթի հիմնադիրը կը խնայուէր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ոստիկանութիւնը երեք հոգի ձերբակալած է Չորեքշաբթի առտու, որոնք մասնակցած պէտք է ըլլան դատաւոր Միշէլի սպանութեան, աշնան: Ասոնցմէ մէկը կրնայ բուն մարդասպանն իսկ ըլլալ: Հաստատուած է թէ ոչ մէկ կապ ունին Սիկիլիոյ մաֆիային կամ տեղւոյն թրիւաններուն հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ԵԱՆՔԸ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգարա լոյս տեսնող «Եանքը» քաղաքական շաբաթաթերթը, որ ազդեցիկ հրատարակութիւն մըն է, երբեք շաբաթէ կ'արծարծէ հայկ. հարցը: Փետր. 10-ի մեր թիւով, տուած էինք, հոն լոյս տեսած ուշագրաւ յօդուած մը: Իր վերջին թիւին մէջ, հրատարակած է քանի մը հարցազրոյցներ թուրք մտաւորականներու հետ, թիւին կողքն իսկ նուիրելով հայկ. հարցին: Յաջորդաբար կուտանք այդ տեսակցութիւնները, առաջինը՝ Պոլսոյ համալսարանի գրական ճիւղի դասախօս՝ Փրոֆ. Նէժատ Կէօյիւնչիի հետ:

×

ՓՐՈՖ. ՆԷԺԱՏ ԿԷՕՅԻՒՆՉԻԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԷՆ

ԵԱՆՔԸ. - Հայկական ցեղասպանութեան պատմութիւնը ո՞ւրկէ սկիզբ կ'առնէ: Այդ դէպքը մի՞ակ է, թէ ոչ նախընթացներ ունեցած է:

ԿԷՕՅԻՒՆՉ. - 1880-ական թուականներուն Անատոլուի կարգ մը վայրերուն մէջ սկսան հայկական ապստամբութիւնները զսպելու: Բ. Սահմանադրութեան սկզբնական օրերուն Ատանայի եւ շրջակայքի Հայերուն կարգ մը խլրտումները սանձելու համար ձեռք առնուած միջոցները եւ վերջապէս 1915-ին Անատոլուի, մասնաւորաբար Արեւելեան շրջաններու հայ բնակչութեան դէպի Միջագետք՝ ներկայ Սուրիոյ եւ Իրաքի շրջակայքը տեղափոխելու գործողութիւնները արեւմտեան մամուլի եւ կարգ մը գիրքերու մէջ կը ներկայացուին իբրեւ Հայկական Ցեղասպանութիւն:

Ե. - Հայկական աղբիւրները ի՞նչպէս կուտան այս նիւթը, իսկ թուրք շրջանակները ի՞նչ ձեւով կը ներկայացնեն այդ դէպքերը:

Կ. - 1894ի Օգոստոսին Սասունի, 1895ի Հոկտեմբերին Զէյթունի եւ 1909-ին ալ Ատանայի մէջ սկսած հայկական ապստամբութիւններու հետեւանքով երբ շրջակայ քաղաքներու իսլամ ժողովուրդը սպաննուեցաւ եւ ասոր փոխադարձեցին բնականաբար Թուրքերը, հայկական շրջանակները եւ անոնց համակիր Արեւմտեան մամուլը այս վերջին դէպքերը ցոյց տուին իբրեւ միակողմանի սպանդ:

Մինչդեռ, հակառակ որ թրքական աղբիւրները այս դէպքերը իրենց իսկական պատճառաբանութիւններով մէջտեղ դրած են, կրկին արեւմտեան մամուլը եւ հանրային կարծիքը նկատի առնելով միայն հայկական աղբիւրները, դէպքերը կը ներկայացնեն իբրեւ հայկական ջարդ:

Նոյնպէս, երբ 1915-ին արեւմտեան Անատոլուի Հայերը կ'օժանդակէին ռուսական ներխուժումին, Միջագետքի Հայերն ալ կը ջանային միւս կողմէ փակել թրքական բանակներու հասած օգնութեան ճամբաները, Ներքին Նախարար Թալաթ Փաշայի 1915, Մայիս 13 թուակիր մէկ հրամանագրով, Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի նահանգներու եւ Ատանա - Գօզան շրջանի Հայերը տեղահանութեան ենթարկուեցան: Թալաթ Փաշա իր հրահանգներուն մէջ միշտ կը յայտնէր, թէ ճամբու ընթացքին անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ձեռք պէտք է առնուին Հայոց կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան համար, ինչպէս նաեւ անոնց սնունդի, ջուրի եւ հանգստանալու վայրեր հայթայթելու ուղղութեամբ: Հակառակ ասոր, սակայն, պատերազմական պայմաններու պարտաւորութիւնները, անկազմակերպութիւնը եւ կարգ մը ապօրինութիւններ պատճառ եղան որ փոխադրուողներէն ոմանք մեռնին ճամբու ընթացքին:

Ե. - Այս դէպքերուն հետ կապ ունեցող վաւերաթուղթերը ո՞ւր կը գտնուին եւ հրատարակուած իրատես գործեր գոյութիւն ունի՞ն այդ մասին:

Կ. - Այս դէպքերու առնչութեամբ հրատարակուած կամ անտիպ բազմաթիւ վաւերաթուղթեր կան: Հրատարակուածներուն մէջ մեծ է թիւը անոնց, որոնք Հայոց համակիր կրօնական շրջանակներու կողմէ գրի առնուած ըլլալուն, կը պարունակեն բազմաթիւ խեղաթիւրումներ: Ասոնք ընդհանրապէս միակողմանի գաղափարներ կը յայտնեն, եւ Թուրքիոյ եւ Թուրքերու դէմ են միշտ:

Թրքական արխիւներու մէջ ալ անշուշտ այս նիւթին շուրջ փաստաթուղթեր գոյութիւն ունին: Ասոնց երկու հատը, բռնագաղթի, այսինքն տեղահանութեան մասին Թալաթ Փաշայի հրահանգներն են:

Նկատելով որ 1914-էն վերջի շրջաններու թրքական պաշտօնական արխիւները գաղտնի կը պահուին եւ անոնց վրայ օտարներու աշխատիլն ալ երկար ձեւակերպութիւններու կը կարօտի, կարելի չէ եղած ցարդ օգտուիլ անոնցմէ: Այս իսկ պատճառաւ, երբ արեւմտեան լեզուներու ծանօթ մտաւորական Թուրքեր ալ, այդ նիւթը արեւմտեան աղբիւրներէն միայն ճանչնալու առիթ կ'ունենան եւ 1915-ի եղելութիւնները կը ստիպուին միակողմանի ակնոցով մը դիտել, դէպքերը իբրապէս Հայկական Ցեղասպանութիւն մը կը նկատեն:

(Փրոֆ. Կէօյիւնչ այս առթիւ տեղահանութիւններ արդարացնող օրինակներ կը մէջբերէ Տոքթ. Եոհաննէս Լէփսիուսի գրքէն ու Պոլիսի 1915-ի գերման աւագ դեսպան Վանկէնհայմի տեղեկագրէն եւ ուրիշներու վկայութիւններէն):

Ե. - Թուրքիա հարցը միջազգային հանրային կարծիքին ներկայացնելու համար ինչե՞ր կատարած է եւ դեռ ինչե՞ր կրնայ ընել:

Կ. - Թուրքիա ցարդ այս մասին շատ բան չէ կատարած:

Թուրք մտաւորական դասն անգամ ծանօթ չէ հարցին:

Արտասահմանի մէջ թրքանպաստ կարգ մը հրատարակութիւններ տեսնուած են, որոնց թիւը կարելի չէ արհամարհել: Բայց պէտք է ընդունիլ որ Արեւմուտքի մէջ հակաթուրք հրատարակութիւններ ու յօդուածները շատ աւելի հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն, մինչ Թուրքերը պաշտպանող գրութիւնները մեծ արձագանգ չեն գտներ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 17 - 18)

ՎԱՀԱԳՆ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի Չայքովսքի Երաժշտանոցի մեծ սրահին մէջ նուագահանդէս մը տրուած է երգեհոնահար Վահագն Ստամբոլցեան, մեկնաբանելով Պախի գործերը, ինչպէս նաեւ հայկական մեղեդիներ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԷՋ

Լենինգրադի Ազգագրութեան թանգարանին մէջ բացուած մանկական նկարներու ցուցահանդէսին ներկայացուած են Հայաստանի երախաներու գործերը: Ցուցադրուած աշխատանքները՝ խեցեղէն, նուրբ գորգեր, դիմակներ, նկարներ, տարուած են Երեւանի Մանկական Պատկերասրահի ֆոնտերէն: Միայն ձմեռնային դպրոցական արձակուրդի օրերուն թանգարան այցելած են տասը հազար հոգի:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջ)

Շաւարշ Միսաքեան մարդուն մէջ ողջմտութիւնը, անաչառութիւնը պիտի դերակշռէ՝ մի՛շտ: Ասկէ՝ չափի եւ հաւասարակշռութեան զգացումը, գիտակցութիւնը՝ իր հանրային մարդու, կուսակցական ղեկավարի թէ խմբագրի արտայայտութիւններուն մէջ, ասկէ մանաւանդ յստակութիւնը, ոճը՝ որ մարդն է, – կարճ, հատո՛ւ: Ըմբռնում, տեսակէտ՝ բայց եւ հաւատքով, զգացումով, արիւնո՛վ խօսուն: Երբեք չոր, տեսական: Այլ մանաւանդ ո՛ւր ալ գրէ, ի՛նչ ալ գրէ՝ երբեք վերէն դիտուածի պէս, հօտին արձակուած պատգամի պէս տեսակ մը վեթերանական խօսք ու կեցուածք: Երբեք չի քարոզեր, որովհետեւ նկարագրով պարզ, խոր ու հաղորդական՝ գիտէ որ պարզութիւնը, խորքն ու հաղորդականութի՛ւնը միայն կրնան նուաճել ամէն տեսակի ընդդիմախօսութիւն: Կը ջանայ, - և կը յաջողի - համոզել, եւ ոչ թէ ազդե՛լ, շլացնե՛լ՝ մտքով ու արուեստական պերճանքով իշխելով բարձրէն՝ ինքնաբաւ, յագեցած ճարտասանի պէս: Այս պարզութիւնն է որ կրցաւ ոչինչէն սերունդ ստեղծել եւ դպրոց բանալ: Բայց նկարագրի ի՛նչ ուժ՝ այս պարզութեան քով:

Ուժը, որմով կը բնորոշենք նկարագիր մը, կրնար ներկայանալ զանազան երեսներով եւ ըստ այնմ՝ հակազդեցութիւններով: Մակդիրները կուտանք՝ համաձայն երեւոյթներուն: Շաւարշ Միսաքեան երեւոյթին դիմաց – այո՛, երեւոյթ մըն է Սփիւռքի թէ յատկապէս Ֆրանսահայութեան համար - այդ ուժը կը ներկայանայ աւելի որպէս տեսութիւնն ու զգացողութիւնը համադրելու, բանաձեւելու կարողութիւն, աւելի զգաստացնո՛ղ, կարգի՛ կանչող ազդարարութիւն՝ քան պոռթկացող յուզում եւ խանդավառութիւն: Կրնայ ըլլալ ամէն ինչ՝ զգացնելու, շարժելու, մղելու համար զանգուածը ընելու քիչ մը աւելին, անհրաժեշտ այն ճիգը՝ որ մեզ մեր անհատական բաւարարութենէն դուրս կը բերէ եւ կը դարձնէ հաւաքականութիւն: Եւ ինչե՛ր կարող է ընել հաւաքականութիւն մը երբ կը թելադրուի իրեն անհրաժեշտը՝ օրի՛ն: Այո՛, սիրելի հանդիսականներ, Երկրորդ Աշխարհամարտի նախօրեակին, ընդհանուր խլրտումներու, անորոշութեան, մարտահրաւէրներու, աջէն ու ձախէն արձակուած տեղի ու անտեղի պատգամներու թոհուբոհին մէջ երբ Մուսա - Լերան ժողովուրդը Այնճար կը փոխադրուէր, տակաւին եկեղեցիին մասին չմտածուած - մարդ ամէն տեղ կրնայ աղօթել, – Շաւարշ Միսաքեան խմբագրականով մը կոչ կ'ընէր դպրոց բանալու, – եւ Ֆրանսահայութեան մէջ մինչ այդ աննախընթաց հանգամանքութեամբ հիմը կը դնէր, կը բարձրացնէր պատերն ու ոգին այն վարժարանին՝ որ կը կրէ իր թերթին եւ ուղղութեան, «Յառաջ»ի անունը: Կ'ըսէինք, նկարագրի իր ուժը...

Զարմանալի է, բնութեան օրէնքով ուժը նմանցուցած ենք միշտ բիրտ, քանդող, հպատակեցնող երեւոյթներու: Ուրքա՜ն սխալ ի՛ր պարագային՝ երբ անհատականութիւնը ինքզինք աւելի սիրցնե՛լ կուտայ՝ քան յարգել, երբ անմիջականութիւնը, գլուխ – գլխի զրոյցի վերածուած թելադրականութիւնը քանդած տարած է հիացում ու պարտադրութիւն: Երբեք զուտ տեսական ու քաղաքական հարցեր չի բերեր, այլ ամէնէն համեստ գործաւորին – ինք պիտի ըսէր բանուոր ընկերոջ – թէ հանրային մտահոգութիւններով եւեւեւ մտաւորականին հետ համահաւասար՝ օրուան պահանջը կ'եզրակացնէ՝ մտածելով վաղուան: Եւ իրաւացիօրէն զինք կոչած են վաղուան մարդը. կը մտածէր, կը ծրագրէր ու կը գործէր վաղուան համար՝ որովհետեւ յոգնած ու անտարբեր աչքեր, իրենց տարիքին ու դերին բերումով, կրնային միայն պղտոր տեսնել ամէն բան, որովհետեւ եղածը պահելո՛ւ համար միայն տարուած աշխատանքը կրնար տանիլ մաշելո՛ւ, սովորութեան, մահուա՛ն: Երբ աչունը տիրաբար նստած է տարագիր բազմութեանց վրայ, երբ ամէն տեղ մամուռ կապած են ընկալեալ սովորութիւնները, երբ փորձառութիւնը կ'ապացուցանէ, կը թելադրէ թէ կը կարօտինք ներքին օդափոխութեան մը – բառը ի՛րն է եւ տեղին – անհրաժեշտ է լոյս ու թարմութիւն՝ յանուն վաղուան, յանուն կազդուրման: Ուժերը թարմացնել՝ զօրացնելու համար դիմադրական կարողութիւնը: Ի՛րն է բնորոշումը, – պահե՛լ համրանքը. ամէնուրե՛ք: Պահել համրանքը = հայապահպանում = Սփիւռք:

Կարելի չէ Սփիւռքի մասին խօսիլ, առանց ծանրանալու Շաւարշ Միսաքեանի կատարած դերին թէ յատկապէս այդ մասին իր յստակ տեսակէտներուն: Տեսակէտներ՝ այսօ՛ր եւս արդիական, աւելի՛ քան ի զօրու: Համրանքը պահելու իր գլխաւոր մտահոգութիւնը, համրանքը արժեցնելո՛ւ, պաշտպանելո՛ւ իր պայքարը ... «Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման երկու թեւերն են միեւնոյն ամբողջութեան: Երկու զանգուածներ՝ որոնք իրար պիտի լրացնեն»: Այս կուռ եւ յստակ եզրակացութիւնը, գրուած Երկրորդ Աշխարհամարտէն անմիջապէս ետք, կը նշէ արդէն, Սփիւռքի մասին յստակ ըմբռնում մը՝ զոր այսօր շատեր կը փորձեն նոր բանաձեւել: Սփիւռք կը նշանակէ, իրեն համար, ամէնէն առաջ արեւմտահայութիւն, այսինքն՝ դարերու մշակութային – լեզուական վաստակ ու ավանդ՝ որ չէ լուծուած, կը նշանակէ Անդրանիկ՝ իր վերջին խօսքին մէջ մանաւանդ՝ թէ գործս կէս մնաց: Սփիւռք՝ որ երբեք չէ թերագնահատած ու չի թերագնահատեր Հայաստանի մէջ կատարուած աշխատանքը, չէ փորձած ու չի փորձեր կասեցնել, խանգարել անոր ընթացքը: Բայց Սփիւռք – իր բառով Հայկական Արտասահման, - ի հարկին դիրք ճշդելո՛ւ գնով անգամ՝ ի պաշտպանութիւն իր վաստակին, իր տեսակէտներուն, իր տենչերուն: Արտասահմանեան Հայաստա՞ն, կամ հակադրութի՞ւն Երեւանի, մրցո՞ւմ, ազգեցութեան պայքա՞ր, – ո՛վ ինչպէս կ'ուզէ մեկնէ. պարզ է միտքը բանին, պարզ է Շաւարշ Միսաքեանի պատասխանը՝ իր իսկ տուած հարցումին, - ինքնապաշտպանութիւն. – այսինքն ճակատ՝ արժեցնելու համար մեր հիմնական իրաւունքները եւ արդար յաւակնութիւնները, – այսինքն իրաւունք՝ մեր սեփական թեւերով թռչելու, ուրքնելու, արտադրելու, ստեղծագործելու, – այսինքն համախմբում՝ մէկ դաւանանքով միայն, այն՝ որ քաղաքական – կուսակցական միտումներ անխտրութեան չմատնեն Հայկական Արտասահմանի ինքնուրոյն մշակոյթն ու լեզուն, – այսինքն պայքար՝ բոլոր տեսակի դպիրներուն, նորընծաներուն ու հոպիտներուն դէմ՝ որպէսզի չհամարձակին մոլորեցնել մեր ստեղծագործութեան բնական ուղին, չխաթարեն մեր երկունքը՝ կեղծ պիտակներով ու պատուաստներով: Ինք կը պահանջէ որ Երեւան, երբ չի կրնար Հայու քաղաքականութիւն վարել, գոնէ լայն բանայ դռներն ու պատուհանները՝ մշակոյթի դաշտի վրայ, եւ այս՝ որպէսզի Հայրենիք եւ արտասահման զիրար լաւ ճանչնան, զիրար ամբողջացնեն՝ ի խնդիր նոյնինքն հայրենիքի զօրացման եւ ցիրուցան բազմութեանց ինքնաճանաչման: Մէկ է Հայուն քաղաքական նպատակը՝ իր թշնամիին պէս, – «Հող, ափ մը հող եւս, ներսէն թէ դուրսէն»: Հայկական արտասահմանը, առանձին թեւ, իր տառապանքով ու աշխատանքով կազմուած քաղաքական միտք է եւս, եւ ոչ թէ «ղոլամ»: Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման, երկու եղբօր պէս, գլուխ գլխի խօսելու կամ չորս բազուկները ցցելու՝ միեւնոյն դատին համար, – զիրար լրացնել հայրենի հողին վրայ՝ միացեալ եւ ազատ: Ինք պիտի պայքարի այս ուղղութեամբ՝ որքան ալ քրթմնջեն աս ու ան, աջէն ու ձախէն, ըլլան անոնք - դաշնակցական ղեկավար է ըսողը - դաշնակցական, հնչակեան, համայնավար թէ բոլորտիքեան: Իրեն համար Սփիւռքը իրականութիւն մըն է արդէն, բոլոր գոյներէն ու եղանակներէն վեր իրականութիւն մը եւ «ոչ թէ երէկուան համրակը՝ որեւէ եղանակի վրայ պարելու համար»: Ոչ հպատակ է ան եւ ոչ հրամայող, ոչ իսկ առանձին իշխանութիւն, այլ Հայութեան կէսը՝ քանակով եւ որակով: ըՍփիւռքը – մենք եւ մեր դիրքը՝ երէկ ...

եւ այսօ՛ր:

Պիտի ուզէի որ ներկաները գիտնան թէ ինչ որ ըսի, մեծ մասով իր միտքերն էին, երբեմն, դիտմամբ, նոյնիսկ տառացի՛: Նախընտրեցի զի՛նք խօսեցնել իր մասին: Եթէ, Շաւարշ Միսաքեանը ճանչցողները մանաւանդ, աւելի՛ն կ'ուզէին եւ իրաւա՛մբ, - ու չկրցայ տալ - որովհետեւ իրապէս դժուար էր զինք ճանչցողի մը համար, – ներողութիւն. այլապէս՝ շնորհակալութիւն:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 17-ին հաւաքուած էին «Դաւիթեան» միօրեայ վարժարանի աշակերտներն ու անոնց ծնողքները, ոգեկոչելու համար Վարդանանց հերոսամարտը եւ հաղորդուելու անոնց ոգիով: Առաւօտեան եկեղեցական արարողութեան ընթացքին 132 աշակերտներ ու ծնողներ խոստովանելէ եւ հաղորդութիւն առնելէ ետք, Նարեկ Խչկր. քհնյ. Վարդանեան մատչելի լեզուով բացատրեց օրուան իմաստը. անդրադարձաւ Վարդանանց հաւատամարտին, տալով պատմութիւնը, խորհուրդը եւ բարոյական յաղթանակը որ ձեռք ձգուեցաւ 1036 զինուորներու նահատակութեամբ: Նարեկ Քհնյ. շեշտեց նաեւ այն իրողութիւնը, որ դարերու ընթացքին շատ մը ազգեր ջնջուեցան պատմութեան էջերէն, սակայն հայ ժողովուրդը մնաց միշտ պատնէշին վրայ, մի՛շտ ներկայ՝ պատմութեան առջեւ, շնորհիւ իր չնչող մշակոյթին, անխախտ հաւատքին ու ապրելու եւ գոյատեւելու վճռակամութեան:

Յաւարտ արարողութեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Վալանսի Տիկնանց Մասնաճիւղը ճաշ մը տուաւ «Երուանդ Հիւսիսեան» սրահին մէջ, ուր ներկայ էին հայ երկու յարանուանութեանց դպրոցներու աշակերտութիւնն ու ուսուցչական կազմերը՝ աւելի քան 170 աշակերտ եւ ուսուցիչ: Մանուկներ սրահը լեցուցին հայրենի երգերով, ստեղծելով տոհմիկ մթնոլորտ մը: Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ներկայացուցիչը խ օ ս ք առնելով շնորհաւորեց Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Տիկնանց Մասնաճիւղը, որ ամէն տարի Վարդանանց նուիրուած հանդիսութեան կազմակերպումով հայկական յիշատակելի պահեր ու վայելքներ կ'ընծայէ գաղութին:

Հանդիսութեան աւարտին Թաշճեան եղբայրներ (Ռոմանէն) ցուցադրեցին Հայաստանի տեսարժան վայրերէ առնուած ժապաւէններ, որոնք խոր տպաւորութիւն թողուցին ներկաներու վրայ, մանաւանդ մանուկներու՝ որոնք ուրախութեան արտայայտութիւններ կ'ունենային ի տես Արարատի, Սեւանի եւ այլ յուշարձաններու:

Լ. ՏԷՐ - ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

8.

Բայց մի ակնթարթ յետոյ՝ ամէն ինչ անհետացաւ ու նրան դիմաւորեց պատից կախուած սովորական ժամացոյցը, որ անտարբեր ու համաչափ չխչխում էր.

Չրխ, չրխ, չրխ:

9.

Հետեւեալ օրն աղջիկը նորից եկաւ նրա մօտ:

Նստեցին իրար դիմաց, լուռ նայեցին իրար, խօսեցին, լռեցին, նորից խօսեցին, իսկ վերջում աղջիկը ոտքի կանգնեց եւ պատրաստուեց տուն գնալու:

Ասատուրը կանգնեց նրա մօտ, մի քանի րոպէ նայեց նրա նիհար իրանին, արեւադոյն մազերին ու փոքրիկ, երկնագոյն եւ անփայլ աչքերին:

Աղջկայ մարմնի դուրեկան բոյրը հարբեցրեց Ասատուրին, շփոթեց նրա մտքերը, հրդեհեց աչքերը եւ խանգարեց շնչառութիւնը:

Հազիւ զսպելով փոթորկուող սրտի ելեւէջները, նա գրկեց աղջկայ իրանը եւ.

- Սոնա, մնա՛ ինձ մօտ:

Աղջիկը մի վայրկեան նայեց տղայի փայլող աչքերին, բոսորագոյն դէմքին եւ ուսերից դէն շպրտեց շալը:

Ասատուրն իր հաստ, առնական շրթունքներին հպեց աղջկայ փոքրիկ, երկնագոյն աչքերը, նրա սպիտակ, մարմարէ այտերը, արեւագոյն մազերը:

Մի քանի օր անց գործարանում տարածուեց, որ Ասատուր Բորենին ամուսնացել է Սոնայի հետ:

10.

Շատ ուրախ, շատ խաղաղ սկսուեց նրանց ընտանեկան կեանքը:

Ամէն օր միասին դուրս էին գալիս տնից ու շարժւում դէպի գործարան:

Նախ միասին բարեւում էին պահակին, յետոյ անցնում ցեխ, բարեւում բանուորներին ու բանուորուհիներին, որոնք արդէն էլ չէին ծաղրում նրանց: Քիչ ժամանակ անց մոռացուեց եւ Բորենի մականունը:

Գո՞ւցէ պատճառն այն էր, որ աւելի էին խաղաղուել Ասատուրի աչքերը եւ աւելի նրբացել էր նրանց փայլը:

Գո՞ւցէ պատճառն այն էր, որ կազդուրուել էր Սոնան, կոբել, անհետացել էր նրա առաջուայ նիհարութիւնը, այժմ աւելի փարթամացել, նոյնիսկ բաւականին գեղեցկացել էր նա, եւ փայլատակում էին նրա աչքերը:

Գո՞ւցէ եւ պատճառն այն էր, որ բանուորների ու բանուորուհիների մէջ մահանում էր այն, ինչ որբանոցային էր, ինչ անվայել էր գործարանային միջավայրին, նոր մարդուն:

Ասատուրն ու Սոնան նորակառոյց շէնքերից մէկում ստացել էին մեծ, լուսաւոր մի սենեակ:

Համարակ ու գեղեցիկ էր կահաւորուած այն: Կար երկու մահճակալ, սեղան, գրադարակ, որի մէջ եղած գրքերից շատերն էին ընթերցել միասին, կար երկու աթոռ, պատուհանները զարդարուած էին Սոնայի ձեռքով ասեղնագործուած գեղեցիկ, մաքուր վարագոյրներով, իսկ պատից, բացի հին ժամացոյցից, կախուած էր նրանց՝ ամուսնութիւնից անմիջապէս յետոյ միասին նկարուած լուսանկարը:

Ու կեանքը, ապրելը քաղցր էր Ասատուրի եւ Սոնայի համար:

Աշխատանքից գնում էին ճաշարան եւ այնտեղից տուն:

Իրիկունները միասին թատրոն էին գնում, կինո կամ թէ ժողով:

Մի քանի անգամ միասին կարմիր տախտակին բարձրացան: Անհատական սոցմրցման պայմանագրեր կնքելիս բանուորները կատակով առաջարկեցին, որ Ասատուրն ու Սոնան էլ իրար հետ կնքեն: Այդպէս էլ եղաւ: Յետագայում նրանք ամէն օր ստուգում էին պայմանագրի կէտերը եւ աշխոյժ ժպտում տեսնելով, որ իրենց մօտ ոչ մի կէտ թերացում չկայ:

Մի անգամ նրանք միասին նիւթ գրեցին պատի թերթի համար. նիւթը [illegible] տպագրուեց, իսկ տակը նրանց ստորագրութիւնը՝ Ասատուր, Սոնա:

Մի անգամ էլ, մի ժողովի ժամանակ Ասատուրը կամեցաւ խօսել, ձեռքը վեր բարձրացրեց, ձայն տուեցին, ոտքի կանգնեց: Նայեց մօտը նստած Սոնային, [illegible] սոսաց, որ միասին չեն կարող խօսել, ինքն էլ հրաժարուեց:

(Շար. 5)

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՀՌՈՄ. – Փետրուար 10ին, Չորեքշաբթի օրուան ընդհանուր ունկնդրութենէն ետք, Հիւսիսային Ամերիկայի նորընտիր առաջնորդը՝ Ներսէս Միքայէլ Սեթեան, տեսակցութիւն մը ունեցած է Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի հետ:

Նորընտիր Եպիսկոպոսը, հակիրճ տեղեկութիւն մը տուած է իրեն յանձնուած առաքելութեան մասին եւ հայցած է առաքելական մասնաւոր օրհնութիւն մը իրեն յանձնուած ժողովուրդին համար:

Յովհաննէս Պօղոս Բ. քաջալերած է Սեթեան Եպիսկոպոսը եւ խոստացած է աղօթել, որպէսզի անոր առաքելութիւնը ըլլայ պտղաբեր:

Վերոյիշեալ ունկնդրութեան ներկայ էր նաեւ Պոլսոյ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդը՝ Յովհաննէս Արք. Չոլաքեան, որ իր կարգին կրցած է տեղեկութիւններ տալ Պոլսոյ Հայ Կաթողիկէ Հասարակութեան մասին:

Ներսէս Եպիսկոպոս Սեթեան, տեսակցութիւն մը եւս ունեցած է Գարոլ Վոյդիլա Արքեպիսկոպոսին յաջորդը, եւ ներկայ Գրագովի Արք.ը՝ Ֆրանչիսկոս Կարդինալ Մախարսկիին հետ:

Վերոյիշեալ լեհ Արք.ը, որ թիւ երկու հոգեւորականն է ամբողջ Լեհաստանի, չէ մոռցած յիշեցնելու, որ ներկայիս, եօթը դար ետք, դեռ կը գտնուի Հայ Կաթողիկէ համայնք մը Լեհաստանի մէջ, մասնաւորաբար Գրագով: Թէպէտ՝ երկրորդ աշխարհամարտէն ետք՝ Լվով քաղաքը գրաւուեցաւ Խորհ. Միութեան կողմէ, փակուեցաւ սոյն քաղաքին Աթոռանիստ Եկեղեցին, «որ կառուցուած էր 1370 թուականներուն», եւ ջնջուեցաւ հայ կաթողիկէ համայնքը»: «Այսուհանդերձ», ըսած է լեհ Կարդինալը, մնացորդները (հայ կաթողիկէներ) դեռ կապուած են իրենց հայրենի եկեղեցական աւանդութեանց, ու մենք, մեր կարելին կ՚ընենք անոնց օգտակար ըլլալու համար: Մենք յատուկէն սէր եւ հիացում ունինք հայկական փոքրիկ այս գաղութին հանդէպ:

Եւ երբ Սեթեան Եպիսկ.ը մատնանշած է լեհ ժողովուրդին, թէ անցեալին եւ թէ մանաւանդ ներկայիս, ցոյց տուած քրիստոնէական վկայութիւնը եւ անոր կենսունակութիւնը՝ հակառակ ամէն տեսակ դժուարութեանց, Կարդինալ Մախարսկի պատասխանած է՝ թէ նոյն վկայութիւնը ցոյց տուած է հայ ժողովուրդը իր պատմութեան մէջ, հակառակ քաղաքակիրթ կոչուած Եւրոպական ազգերու անարդարանալի լռութեան եւ անտարբերութեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»

Մարզական Վայելքներու Խոստումով

Անցեալ տարի Երեւանի «Արարատ»ը բաւական դժուար եւ անձկութեան պահեր ապրեցաւ Խորհրդային ախոյենութեան մրցաշարքին եւ վերջին շրջանին օրհասական պայքարի մտած էր Ա. դասակարգէն դուրս չմնալու համար: «Յառաջ»ի սիւնակները արձագանգած էին այն բոլոր դժուարութիւններուն եւ հարցերուն որոնք «Արարատ»ը մատնած էին նման կացութեան: Հայաստանի մամուլն ալ, յաճախակի ելոյթներով, մատնանշած էր խումբի խաղարկութեան թերութիւնները, ռազմավարութեան աններդաշնակութիւնը, լարուածութեան պակասը, գրոհներու աննպատակ ու անկազմակերպ եղանակը, թէքնիքի տկարութիւնը եւ այլն: Ընթերցողները կը յիշեն փաստահարար թէ «Արարատ» անցեալ մրցաշարքի վերջին քանի մը խաղերուն միայն կրցաւ փրկել իր պատիւը եւ իր երկրպագուներուն յոյս ներշնչել յառաջիկային աւելի փայլուն դառնալու եւ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները չէզոքացնելով առաջնակարգ դիրքերու հասնելու եւ, ինչո՞ւ չէ, վերագտնելու խումբին երբեմնի փայլը:

Ինչպէս ծանօթ է, նոր շրջանին համար «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչ նշանակուեցաւ Արկադի Անդրէասեան (տես «Յառաջ» Դեկտ. 29, 1981), որ խումբին լաւագոյն խաղացողներէն էր այն շրջանին երբ «Արարատ» Խորհ. Միութեան բաժակակիր (1973 եւ 1975) եւ ախոյեան դարձած էր (1973): Մարզելու մէջ Անդրէասեան երեք տարուան փորձառութիւն ունի, ինչ որ մեծ յոյսեր կը ներշնչէ «Արարատ»ի ապագայի նկատմամբ: Ան երեք տարի մարզելով Բ. դասակարգէն հանդէս եկող Աբովեանի «Կոտայք»ը, խումբը հասցուցած է նախանձելի վիճակի մը, զայն առաջնորդելով յաղթանակէ յաղթանակ: Անդրէասեան կողմնակից է յարձակողական ֆութպոլի, որ հիմնուած ըլլայ բոլոր խաղացողներու վարպետ գործողութիւններու վրայ: Մարզասէրներ մեծ յոյսեր կը կապեն Արկադի Անդրէասեանի, որ կարենայ «Արարատ»ը հասցնել 70-ական թուականներու բարձրութեան:

«Արարատ»ի ներկայ կացութեան մասին գաղափար մը ունենալու նպատակով՝ Խորհ. Միութեան բաժակի (Փետր. 20) եւ ախոյենութեան (Մարտ 26) մրցաշարքերէն առաջ, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի թղթակիցը մեկնած է Գագրա (Աբխազիա), ուր տեղի կ՚ունենային «Արարատ»ի մարզումները եւ նախապատրաստութիւնները: Խումբը մարզելու համար ղեկավարները՝ Արկադի Անդրէասեան եւ իր օգնականները՝ Ռոլան Մանուչեան (Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»էն) եւ Սուրէն Բարսեղեան, մշակած են լայն ու ծանրաբեռն յայտագիր մը, «որպէսզի յառաջիկայ մրցաշարքերէն առաջ խումբը դառնայ մարտունակ ու համերաշխ, կարենայ երբեմնի «Արարատ»ի նման յարձակիլ ու ... կոլ նշանակել, պաշտպանուիլ խելացի ու նպատակասլաց» դիտել տուած է գլխաւոր մարզիչը:

Արկադի Անդրէասեան կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուցած է «Արարատ»ի կազմին մէջ: Այսպէս, անոնք՝ որոնք խիստ մարզումներու ժամանակ տոկունութիւն չեն ցուցաբերած կամ տարիներ հանդէս գալով փոխարինողներու կազմէն չէին արդարացուցած իրենց վարպետութիւնը, խումբէն դուրս մնացած են, իսկ կարգ մը խաղացողներ, ինչպէս՝ Ռոբեր Մանուկեան (բերդապահ), Աշոտ Դաւթեան եւ Գրիգոր Հայրապետեան, «Արարատ»ի մարզիչներու երաշխաւորութեամբ փոխադրուած են Բ. դասակարգի խումբերը:

Արկադի Անդրէասեան յայտնած է, որ մարզական թէքնիքի պակասի պատճառով խումբէն հանուած է պաշտպան Արտուշա Մովսէսեան, իսկ բերդապահ Վլադիմիր Վասիլեւ դարձեալ հրաւիրուած է «Արարատ»: Ապաքինած եւ մարզումներու մասնակցած է նախորդ շրջանի սկիզբին իսկ լրջօրէն վնասուած Ռոմիկ Վարդազարեան: Կազմին մէջ առնուած են շատ մը նորեկներ, որոնք նոր յոյսեր կը ներշնչեն շնորհիւ իրենց պատրաստութեան եւ մարտունակ խաղարկութեան: Այս մասին կը վկայէ Փետր. 6-ին «Դնեպր»ի հետ «Արարատ»ի ունեցած հանդիպումը, ուր հիներու՝ Սամուէլ Պետրոսեանի, Սաշիկ Քերոբեանի, Աշոտ Խաչատրեանի, Սամուէլ Ղասաբօղլուեանի, Յովհաննէս Կիրակոսեանի, Ռաֆայէլ եւ Ռոբեր Գալըստեան եղբայրներու կողքին համարձակ ու բուռն պայքար մղած են նորեկները՝ Բագրատ Ստեփանեան (բերդապահ), Ռաֆիկ Յակոբեան, Աղաջան Սարգսեան, Պօղոս Գալստեան եւ Սեռժա Բեգլարեան: Ի դէպ խաղը վերջ գտած է հաւասար (1 – 1) արդիւնքով: «Դնեպր»ի աւագ մարզիչը յայտնած է, որ մէկ կամ երկու խաղաշրջան ետք այս խումբը դարձեալ կը յիշեցնէ «Արարատ»ի լաւագոյն տարիները:

«Արարատ»ի ներկայ կազմի միջին տարիքն է 23: Երիտասարդացած խումբին մարզումներուն մէջ մեծ կարեւորութիւն ընծայուած է դաստիարակչական կողմին՝ համերաշխութիւն, պատուախնդրութիւն, Հայաստանի մարզական պատիւը բարձր պահելու մեծ պատասխանատուութիւն եւ այլն:

Յուսալի այս երեւոյթներէն ետք մեզի կը մնայ մաղթել «Արարատ»ի նոր յաջողութիւններ եւ վերելք, մեզի պարգեւելու համար 70-ական թուականներու մարզական գեղեցիկ վայելքները:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՃԱՇԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. – Եթէ կայ կազմակերպութիւն մը, որ տեղական իշխանութեանց մօտ մեծ վարկ ունի, ան ալ Ֆրանսական Բանակի Նախկին Մարտիկներու Միութիւնն է:

Առաջին Համաշխարհային պատերազմի «Հայկական Լէգէոն»ի կամաւորները հիմնեցին «Մարտիկներու Միութիւնը»:

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին, դարձեալ դաշնակիցներու կողքին կռուեցան նախ որպէս զինուոր, ապա դրաւման շրջանին որպէս դիմադրական, Ֆրանսացիներուն կողքին:

Հայը միշտ երախտագէտ եղած է, հանդէպ այն երկիրներուն, որոնք զինք գըրկաբաց ընդունած են, իր արիւնը խառնելով դրացիին իր երկրորդ հայրենիքի համար եւ յարգանք պարտադրած է իր շրջապատին:

«Կը խնդրեմ ձեզմէ վայրկեան մը լռութիւն այն Մարտիկներու յիշատակին, ըլլան Հայ կամ Ֆրանսացի, որոնք հերոսաբար կռուելով, ինկան, յանուն ազատութեան»: Այս խօսքերով Ֆրանսահայ Նախկին Մարտիկներու Վարչութեան նախագահ Կարպիս Մառանճեան, բացումը կատարեց ճաշին, որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, Փետր. 14-ին, կէսօրին, Փրիտօրէի ճաշարանը:

Յոտնկայս երգուեցաւ «Հայր Մեր»ը ներկաներու կողմէ: Սեղանապետ՝ Կրեկուար Ադամեան, ձեռնհասօրէն տարաւ իր պաշտօնը: Եղան մեներգներ եւ արտասանութիւններ, ներկաներուն կողմէ, անգամ մը եւս հաճոյքով լսեցինք Տիկին Շաքէ Մանուկեանի մեներգները, ափսոս որ աւելի յաճախ առիթը չունինք զինք լսելու:

Այս տարի Մարտիկներու Միութեան 36-րդ տարեդարձն է, ան չի գոհանար ճաշով եւ դաշտահանդէսով, այլեւ իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ ըլլայ հայկական, ըլլայ ֆրանսական ձեռնարկներու, միշտ վեր բռնելով իր դրօշակը, նոյնիսկ օտար հորիզոններու տակ:

Կը մաղթենք որ գալ տարի «Հայ Մշակութային Տան» մէջ սարքուի յաջորդ ճաշը:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Միացած տէրվիշներու խումբի մը՝ ան գնաց Մէքքէ, ուր քարերը, գերեզմանները, տաճարները երկինքէն ինկած էին: Մէտինէի մէջ տեսաւ թռչող բանակ մը ագնուական ուղտերու որոնք կը սուրային իրենց ետեւ ձգած փոշի, անապատ ու տուներ ցած, իրար կպած: Երիտասարդ Հանիին այնպէս կը թուէր, որ ուղտերով դէպի երկինք կը սուրան գընդ-հա գընդ: Նման արշաւի մը մասնակցելով՝ ան կռուի գնաց վահապիներուն դէմ:

Ահմէտ Հանիին համար չկար լռութիւն եւ ոչ խաղաղութիւն, ոչ իսկ բարութիւն առանց արիւնի:

Մէքքէի մէջ էր, որ ան հանդիպեցաւ պարսիկ հոճայի մը, որ խոշոր կանանչ փաթթոցով, հասակը կարճ մէկն էր եւ աւրուած, վաւաշոտ աչքեր ունէր: Ահմէտ Հանի պարսիկներուն շատ էր հանդիպած Պաղտատի մէջ. տեսած էր ջըրկիրներ, իշապաններ, աղօթքի գորգեր իրենց ուսերուն եւ թեւերուն ձգած, մունետիկներ: Ցուլունքներու եւ հողաթափերու փոքրիկ կրպակներուն մէջ տեսած էր ծալապատիկ նստած պարսիկ վաճառականներ՝ Ղուրանին վրայ ծռած ու համրիչներ ձեռքերուն: Ուսումնարանին մէջ տեսած էր ու բարեկամ դարձած պարսիկ աշակերտներուն եւ, սակայն, առաջին անգամն էր, որ կը բարեկամանար պարսիկ հոճայի մը հետ, որ ամբողջ Շահ – Նամէն գիտէր գոց արտասանել:

Հոճա Հիւսէյն կ՚արտասանէր ծանր երկաթային ձայնով: Այնպէս կը հնչէր, որ Ահմէտ Հանիին կը թուէր թէ անոր ձայնին ու տողերուն մէջ հզօր բանակներ կը շարժէին, փիղերը հսկայ ամպերու նման երկիր կ՚իջնէին ու կը լսուէին փիղերու վրայ կախուած ծանր զանգակներու ղօղանջները: Ու ահա կռուի դաշտին վրայ արշաւ ու բախում՝ կատաղած փիղերու: Կարծես հսկայ բերդեր իրարու կը զարնուէին: Կային նաեւ վագրեր բարակ գլուխներով ու լայն գաւակներով ձիերուն:

Բարակ ու նուրբ մարմնով Ահմէտ Հանին հսկաներու նոր աշխարհին մէջ էր որ կը մտնէր: Եւ այդ բոլորը՝ հոճա Հիւսէյնին ձայնին մէջ: Այնքա՛ն լաւ ան կ՚արտասանէր Շահ – Նամէն, որ անոր հետ այծի մազէ շինուած վրանին տակ նստած, անձնատուր կ՚ըլլար Շահ – Նամէի աշխարհին: Եւ անոր այնպէս կը թուէր, թէ ուրիշ անգամ տեսած էր Մէքքէն, լսած էր Արաֆաթ լերան քարոզը: Այդ բոլորը կարծես կրկնութիւն ըլլար: Կրկնութիւն մըն էր կարծես, երբ մօտի վրանէն բռնուեցաւ կիսամերկ գող մը՝ ածիլուած գըլուխով: Կրկնութիւն էին կարծես նաեւ սեւ քարը, զէմզէմի դառնահամ ջուրը, փաշայի մը հանդիսաւոր անցքը ոսկեղէն ծանրութիւնով: Կրկնութիւն էին արագ շարժումները տէրվիշներուն: Կրկնութիւն էին նոյնպէս դիակներու նման գետնին երկարած մարմինները հաշիշամոլներուն ու հրաշքները ֆաքիրներուն:

– Ահմէտ, օղլում ...

Հոճա Հիւսէյնն էր, որ իր կախարդական ձայնով կը կանչէր Ահմէտ Հանին:

Ահմէտ Հանին պէտք է մեծնար՝ ճանչնալու համար այն հերոսները, որոնք իր մանկութեան օրերուն լսած հէքեաթներուն մէջէն երազի մը պէս եկած ու անցած էին: Աշուղներ ու հէքեաթ պատմողներ կուգային իր հօր դարպասը ու քրտերէն կ՚երգէին: Կը պատմէին կռիւները, մենամարտը Ռոստոմին: Հանիի երեւակայութեան մէջէն Ռոստոմի ձին կ՚անցնէր բուքի մը պէս: Հին օրերու աշուղներու ձայները հետզհետէ շարժում կ՚առնէին, իրենց տան բակի աղբիւրի ձայնին պէս. շարժում կ՚առնէին իր հայրենի լեռներուն ու իր պապենական կըռիւներուն մէջ: Աշխարհ մըն էր, որ կը մօտենար ու կը հեռանար հոճա Հիւսէյնի արտասանած Շահ – Նամէի տողերուն մէջ, այնքա՛ն իրական՝ որքան իր մանկութիւնը եւ իր հօր փերուզէ խոշոր մատանին: Ահմէտ Հանի Ղուրանով տէր կը դառնար երկինքին, իսկ Շահ – Նամէով ալ տէր կը դառնար աշխարհի մը, որ ինքն էր, Ֆիրտուսինը:

(Շար. 510)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի, Փետրուար 28, ժամը 11-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ.-

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՐԱՄ ԳՆԴՈՒՆԻԻ

յիշատակին, անոր մահուան առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Պ. Տաւրոս Գըն-դունի 1.000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր հօրը յիշատակին:

ԼԻՈՆ

ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 17.15–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին՝

295, Rue André - Philip

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

Եպիսկոպոս ձեռնադրութեան առթիւ:

Արարողութենէն ետք ընդունելութիւն, Եկեղեցւոյ կից սրահը՝

40, Rue d'Arménie

Գաղութը կը հրաւիրուի իր խուռներամ մասնակցութիւնը բերել այս հանդիսութեանց:

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍԻ ՅԱՋՈՐԴ ՄՐՑՈՒՄԸ

Յաջորդ մրցումը՝ Շաբաթ, Փետրուար 27 ժամը 20-ին, Փիւթօյի մարզասրահին մէջ, 18 - 20 ռիւ տէ Փավիյոն:

Նոր Կտակարան

Արեւելահայ աշխարհաբարով
եւ
Միսրոպեան
մաքուր ուղղագրութեամբ

էջմիածնի հրատարակութիւն

Գին՝ 30 Ֆ.

Թղթատարի ծախքով՝ 40 Ֆ.

Ստանալու համար դիմել.-

Pasteur Arthur HELVADJIAN
Le Sphinx Bat. A I,
La Maurelle - 13013 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 66. 07. 05

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 20.45-ին Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, 3, Ռիւ տէ Թրուա – Շանթիէ

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպուած ՏԻԿՆԱՆՑ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄՆԻ կողմէ

Մարտ 6, Շաբաթ գիշեր, ժամը 9-ին

Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ:

Հայաշունչ ու խանդավառ միջավայր:

Երգ ու պար: Ամէն ինչ հայկական:

Կը խնդրուի տեղերը նախապէս ապահովել, դիմելով պատասխանատուներուն եւ քարտուղարութեան:

Հեռաձայն.- 37. 75. 97

ՃԱՇԱԳԻՆ 100 Ֆ.

×

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7-ին, տեղի կ'ունենայ անդամական ընդհ. ժողով: Կը ներկայացուին բարոյական եւ նիւթական զեկուցումներ, ինչպէս նաեւ ժողովականներուն կը հաղորդուի նոր վարչական կազմի անունները, առ ի հաւանութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ի պատիւ՝ Ֆրանսահայ անուանի արուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*

Փետրուար 28, Կիրակի, ժամը 15.30-ին

Կը նախագահէ՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ եւ ՆՇԱՆ ՊԸՏԻԿԵԱՆ

Կ'ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երիզի վրայ առնուած արտասանութիւնները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

էֆիզեան - Քարփանթիէ - Խըտըշեան - Լաշասաներ - Զարուհի Անտոնեան

Արաքսի Գմբէթեան - Սարգիս Պօղոսեան - Ս. Սուրէնեան

Կ'երգէ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԷԿԵԱՆ

Բեմադրեալ Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի «ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ԱՂՋԻԿԸ»էն

Դերակատարներ.- Զարուհի Անտոնեան, Նուրհան Մարգարեան, Միհրան Անտոնեան

Այս առթիւ, Ալեք Մանուկեան սրահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

Մուտքը ազատ է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Եաղճեան իրենց քրոջ մահուան տարելիցին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, նոյնպէս իրենց անմոռանալի եղբայրներուն՝ Պագրեան գերդաստանին յիշատակին 150 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻ՛ՒՆ

Բացուած են 1982-ի արձանագրութիւնները դէպի Իտալիա մեր ճամբորդութեան:

Մասնակցութեան թիւը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի մեր յարգելի հայրենակիցներէն օր առաջ ապահովել իրենց տեղերը:

Աւելի որոշ եւ մանրամասն գաղափար ունենալու համար, դիմել.-

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

128, *Rue de Flandre - Métro:Crimée*
*Tél.:*607.01.57 *ou* 985.66.80(*après* 19h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Երեքշաբթի, Մարտ 2, ժամը 20.30-ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

ՊԸՏԱՐԱԳ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց, հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Կիրակի, Փետր. 28, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Թէոդորոս մատրան մէջ, հասցէ՝

CHAPELLE ST. THEODORE
Place St. Paul - Vienne

Կը հրաւիրուին Վիէնի հայ հաւատացեալները մասնակցելու վերոյիշեալ արարողութեան եւ մօտէն ծանօթանալու Կապրոյեան եպիսկոպոսին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Կիրակի, Փետր. 28, ժամը 8-ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝ Փիթիվիէի Պաշտպան Սուրբը:

THEATRE MUNICIPAL
25, avenue Victor-Cresson, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX
VENDREDI 26 FEVRIER à 20 h. 30 précises

Sous la Haute Présidence de
Mgr. SEROPE MANOUKIAN
Délégué Apostolique pour l'Europe Occidentale

CONCERT

"SIPAN - KOMITAS"

Chœur Mixte Arménien de Paris

DIRECTION GARBIS APRIKIAN

SOLISTES

Madame Thérèse DAYERMANJIAN (*Mezzo*)
Messieurs Meguerditch BOGHOSSIAN et René MARTAYAN (*Ténors*)
Monsieur Gilbert ZIPCI (*Basse*) — Monsieur Mikael KARANFILIAN (*Baryton*)
Piano : Monsieur Armen KIZILIAN Présentatrice : Lise NAZARIAN

CONCERT ORGANISE AU PROFIT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
6, AVENUE BOURGAIN, 92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

PRIX DES PLACES : 50 F

Auprès des Membres de la Chorale et : 17, rue Bleue, Paris 9, tous les mardis de 20 h. à 22 h.
Eglise Apostolique Arménienne, 6, av. Bourgain, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 644 28 52
TELECONDORCET, 175, av. Jean-Jaurès, Clamart tél. 642 56 17 et 645 34 69
TOPALIAN, 17, rue de la Villageoise, 91430 Igny tél. 941 35 70
BOOSTER, 32, av. de la République, 92130 Issy-les-Moulineaux tél. 642 20 49

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած Փարիզեան Շրջանի ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ, ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ կողմէ եւ Մասնակցութեամբ՝ ԼԻՈՆ – ՏԷՍԻՆ Շրջանին

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue Saint - Dominique - Paris 7e Métro: Invalides

Համաշխարհային Սկաուտական Շարժման 75-րդ տարեդարձին նուիրուած յայտագիր. մասնակցութեամբ՝ ֆրանսական եւ եւրոպական Սկաուտական Շարժումներու ներկայացուցիչներուն:

Սկաուտական նուագախումբ, հայկական պարեր, հայերէն զաւեշտներ, սկաուտական բեմական խաղեր եւ ներկայացումներ:

Մուտք 30Ֆ. Երախաներուն մուտքը ձրի է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

SOIRÉE CARNAVAL

SAMEDI, 27 FEVRIER
A partir de 21 H.
Concours de Costumes
Masculin et Féminin
COTILLONS
BUFFET
AMBIANCE
VENEZ NOMBREUX!

LES JEUNES DE L'UGAB
Vous Invitent à Leur

Soirée d'Ouverture

Samedi 27 Février, à partir de 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*
Tél.: 520. 03. 18 — 227. 12. 26

ATTRACTION — SURPRISE

Tenue correcte exigée

Participation aux frais: 50 F.
Demi tarif aux étudiants, sur présentaition de leur carte.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Խէրոյեանէ 100 Ֆ., Յովհաննէս Վերտոյեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

LA CAPPADOCE

DEUX SOIRÉES EXCEPTIONNELLES

les 11 et 12 Mars

Paul Bagdadlian

places très limitées

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
26
VENDREDI
26 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 50 Ֆ.

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.114
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.114

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ որոշած է ներկայանալ յաջորդ ընտրութիւններուն որպէս ընդհանուր խորհրդատու Շամալիէռի շրջանին: Թէեւ տարօրինակ կը թուի որ Հանրապետութեան նախկին նախագահ մը, նման աթոռի մը թեկնածու ըլլայ բայց եւ այնպէս, կը հաստատուի այս ձեւով թէ Ժիսքար տ'Էսթէն վճռած է քաղաքական ասպարէզ մտնել կրկին, թէկուզ՝ փոքր դռնէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ առաջին «փորձանօթ մանուկը» ծնաւ առջի օր Քլամառի մէկ հիւանդանոցը: Երեք քիլօ չորս հարիւր կըրամ կը կշռէ եւ 51 սանթիմեթր հասակ ունի եւ կը կոչուի Ամանտին: Անգլիացի բժիշկներու մեթոտն է, որ առաջին անգամ կը յաջողի Ֆրանսա: Ամուլ կիներու համար է որ այս փորձը եղած է: Ամուսնոյն սերմը եւ կնոջ ձուիկը կը դրուին փորձանօթի մը մէջ, ուր կը կատարուի բեղնաւորումը, ապա կրկին կը տեղաւորուի մօրը արգանդը, ուր կը շարունակուի ընթացքը: Մեծ յոյս մըն է, անշուշտ, ամուլ կիներու համար, թէեւ ցարդ արձանագրուած ձախողութեանց թիւն ալ փոքր չէ:

ՄԻԹԵՐԱՆ — ՇՄԻՏ համաձայն են դատապարտելու համար Միացեալ Նահանգներու դրամական քաղաքականութիւնը, որուն հետեւանքները ծանր են Եւրոպայի համար: Շահաբաժնի սակերու տեւական բարձրացումը, առաջքն կ'առնէ, անշուշտ դրամահոսութեան Ամերիկայի մէջ, բայց տոլարը կը հասցնէ այնպիսի մրցանիշներու, որ կը խախտուի եւրոպական եւրոպական քաղաքականութիւնը:

ՍՄԻՔ- (աճումի միջարհեստական նուազագոյն աշխատավարձք) 2,6 առ հարիւր յաւելում կը կրէ Մարտ 1-էն սկըսեալ, ինչ որ ամսականը կը հասցնէ 3.227,40 ֆրանքի շաբաթական 39 ժամ աշխատանքի համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԷԿԸՆ ճառ մը խօսած է, առջի օր, եւ յայտնած այս առթիւ թէ տնտեսական հսկայ օժանդակութիւններ պիտի ընէ կեդրոնական Ամերիկայի, առաջքն առնելու համար համայնավարութեան ծաւալման, այդ շրջանին մէջ:

ՍՈՒՐԻՈՅ Պաաս կուսակցութեան շըրջանային քարտուղարին կցորդը յայտարարած է թէ ապահովութեան սուրիական ուժերը եւ Պաաս ղեկավարները Համայի կացութիւնը ամբողջովին ձեռք առած են եւ ուրեմն ճզմած մահմետական եղբայրներու ապստամբութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ 24 ժամուան գործադուլը այնքան բուռն բնոյթ առաւ, Փետր. 24-ին, որ սենտիքաները կրցան մէկ ընդհանուր յայտագիր պարտադրել երեք կայաններուն: Հաղորդակցութեանց նախարարը՝ Ֆիյիու շատ դժգոհ է եւ անարդար կը գտնէ յառաջ քշուած դրդապատճառները, քանի կ'ըսէ թէ միշտ խորհրդակցած է:

ՆԱՆԹԷՌԻ արդարութեան պալատի ոճրային ատեանին առջեւ է, որ Հինգշաբթի օր բացուեցաւ Շափուր Պախթիարի ձախողած մահափորձին հինգ հեղինակներու (երկու Լիբանանցի, մէկ Պաղեստինցի, մէկ Պարսիկ եւ մէկ Իրաքցի) դատավարութիւնը:

ՍՈՒՐԻԱՑԻ սպայ մը անհետացած է Սթրազպուրկ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Յունուար 21-ին, կանչուած էր Փարիզի սուրիական դեսպանատունը, անկէ ի վեր հետքը չկայ: Փաստաբան մը բողոք ներկայացուցած է այս առնչութեամբ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ԵԱՆՔԸ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգարա լոյս տեսնող «Եանքը» քաղաքական շաբաթաթերթը, որ ազդեցիկ հրատարակութիւն մըն է, երբեմն շաբաթէ կ'արծարծէ հայկ. հարցը: Փետր. 10-ի մեր թիւով, տուած էինք, հոն լոյս տեսած ուշագրաւ յօդուած մը: Իր վերջին թիւին մէջ, հրատարակած է քանի մը հարցազրոյցներ թուրք մտաւորականներու հետ, թիւին կողքն իսկ նուիրելով հայկ. հարցին: Երէկ սկսանք տալ այս տեսակցութիւններուն առաջինը: Ստորեւ երկրորդը՝ Անգարայի համալսարանի քաղաքական ճիւղի միջազգային յարաբերութիւններու ամպիոնի դասախօս Փրոֆ. Թիւրքքայա Աթաէօվի հետ, որ միաժամանակ պատասխանատուն է նոր հիմնուած «հայկական հարցի բաժնի» ամպիոնին:

×

Փրոֆ. Թիւրքքայա Աթաէօվ պատասխանելով Եանքըի հարցումներուն, նախ կը յայտնէ, որ ոչ-իսլամ հաւաքականութիւնները, թէեւ իրարմէ քիչ մը տարբեր, բայց այդ ժամանակներուն համեմատած, բաւական ժողովրդավար աթաթիւներ ունեցած են: Այսպէս երբ Օսմանեան Պետութիւնը կը տարածէր իր իշխանութիւնը զանազան շրջաններու վըրայ, այդ տեղերու տարբեր կրօնքի հաւաքականութիւններու մէջ ներդաշնակութիւն մը ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը կը ծնէր:

Փրոֆ. Աթաէօվ, պատասխանելով նաեւ Օսմանեան շրջանի կարեւոր մէկ երեւոյթին՝ տէվշիրմէ կոչուած կարգադրութեան, կը յայտնէ որ ասիկա, Իսլամները միւս հաւաքականութիւններուն հետ հաւասարակշռելու ձեւ մը պէտք է նկատել:

Ան կ'աւելցնէ թէ այդ շրջաններուն ոչ Իսլամները սկսած էին կազմակերպուիլ միլլէթ կոչուած հաւաքականութիւններու ձեւով:

ԵԱՆՔԸ. — Միլլէթ բացատրութեամբ, ազգութի՞ւնն է որ կ'ուզուի բնորոշել:

ԱԹԱԷՕՎ. — Այսօր ան այդ իմաստը կու տայ թերեւս: Բայց իրականութեան մէջ, արաբերէն միլլա էն կու գայ ան, որ Գուրանի մէջ կրօնքի իմաստով գործածուած է: Օրինակի համար Միլլէթ Իպրահիմ, կը նշանակէ Աբրահամի կրօնքը:

Դասախօսը այս առթիւ կարգ մը տեղեկութիւններ կու տայ Օսմանեան շրջանին երեք համայնքի կազմաւորման մասին, յետոյ կ'անցնի Հայերուն եւ իր խօսքերը կը շարունակէ հետեւեալ ձեւով.—

— Հայերն ալ, Օսմանեան շրջանին կազմաւորուելէ վերջ է որ սկսան ճանչցուիլ: Նախապէս քրիստոնեայ աշխարհը չէր ճանչնար պաշտօնապէս հայ եկեղեցին: Ֆաթիհ, Պուրսայէն Պոլիս բերել տուաւ Յովակիմ անուն հոգեւորականը եւ զայն հռչակեց Պոլսոյ Պատրիարք, Օրթոտոքսներու Պատրիարքին եւ Ռաբունապետին հաւասար իրաւունքներ ճանչնալով անոր:

Այսպէս, Հայերն ալ սկսան կատարել ազատութեան մը մէջ իրենց կրօնական հաւատալիքներով շարունակել իրենց հաւաքական ապրումները, ազատօրէն գործածել իրենց լեզուն եւ կապուած մընալ իրենց աւանդութիւններուն: Ատեն ատեն նոյնիսկ Պետութիւնը, ուրիշ ազգերու եւ հաւաքականութիւններու ազդեցութենէն աշխատած է պաշտպանել Հայերը: Օրինակի համար, 1702-ին, երբ կաթոլիկները կը ջանային ճնշել Հայերը, Հայոց Յովակիմ Պատրիարքը վայելած է Օսմանեան Կայսրութեան օժանդակութիւնը: Բայց աւելի վերջ այն ատենուան Ֆրանսայի դեսպանը առեւանգել տուած է Պատրիարքը եւ զայն Ֆրանսա աքսորած:

Ե. — Հայոց հետ մեր յարաբերութիւնները միշտ նո՞յն ձեւով ընթացած են:

Ա. — Հիմնականը այդ եղած է, բայց պէտք է ընդունիլ, թէ պատմութեան զանազան շրջանները իրենց յատուկ պայմաններ կ'ունենան: Օրինակի համար, երբ արեւելեան շրջանի կարգ մը հողերը միացան Օսմանեան Կայսրութեան եւ այդ հողերու վրայ մեծ թիւով Իսլամներ կ'ապրէին արդէն, ընդհանուր բնակչութեան համեմատութեան եւ կրօնական տարբերութիւններուն մէջ նոր երեւոյթներ ստեղծուեցան: Իսլամները բացարձակ մեծամասնութիւն դարձան եւ սիւննիները գերակշիռ դիրք մը ունեցան:

Իսկ Գարլոֆչայի համաձայնութեան հետեւանքով, երկիրը աւելի եւրոպական ազդեցութեան տակ մտած եղաւ եւ օտար քրիստոնեաները սկսան կամաց կամաց ազդեցութիւն բանեցնել ներքին քրիստոնեայ հաւաքականութիւններու վրայ: Ցետոյ օտար քրիստոնեաները սկսան նաեւ օգտագործել ներքին քրիստոնեայ տարրերը: Ժամանակով ահա այս արտաքին միջամտութիւններն են որ խանգարեցին ներքին կարգն ու կանոնը: Անշուշտ թէ բոլոր այս զարգացումները, փոխադարձ յարաբերութիւններու նոր ձեւեր տըւած են:

Ուստի այդ բոլոր երեւոյթները պէտք է զատ զատ ձեռք առնուի: Բայց ընդհանուր իմաստով, պատմական շատ մեծ սխալ մը գործուած կ'ըլլայ, եթէ Օսմանեան Պետութեան վերագրուի ոչ-իսլամ տարրերու հանդէպ գործադրուած անարդար վարչաձեւ մը ըլլալու պարագան:

Այս բանը ուղղակի կողմնակցութիւն կը նշանակէ եւ անարդարութիւն է Թուրքիոյ հանդէպ:

Այս գաղափարէն կը ծագի նաեւ «Հայկական Հարց»ի իրաւ պատճառաբանութիւնները քննելու չկամութիւնը: Մենք հարցը բծախնդրօրէն ձեռք պիտի առնենք, մանրազնին պրպտումներ պիտի կատարենք եւ ճշգրիտ տուեալներով զայն պիտի հանենք համաշխարհային հանրային կարծիքին առջեւ:

(Շար. 2)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐ. ՎԱՀԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երկու տարուան տարբերութեամբ, 1969 եւ 1971, ֆրանսահայ գաղութը կը կորսնցնէր իր երբեմնի թատերական կեանքին երկու գլխաւոր սիւները՝ Արտաշէս Գմբէթեան եւ Գրիգոր Վահան: Այդ թուականներէն ի վեր, գրեթէ թափուր է հայ բեմը, մանաւանդ Փարիզի մէջ եւ քիչ կը յիշուին անոնք, որոնք տասնեակ տարիներ, ապերախտ պայմաններու մէջ, ապրեցուցին թատրոնը: Դառն զուգադիպութեամբ մը, իրենց յիշատակին նուիրուած ցերեկոյթին օրն է, որ կը ներկայացուի Նամուսը...:

Գմբէթեան ու Գրիգոր Վահան, երկու դէմքեր, որոնք դիմադիծ տուին ֆրանսահայ թատրոնին, մէկը՝ դերասանի իր եզակի տաղանդով, միւսը՝ թատերագրի իր անժխտելի շնորհով:

Արտաշէս Գմբէթեան, ներկայութիւն մը ունէր բեմին վրայ, որ ներկայացումի մը սկիզբէն իսկ հանդիսականին ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէր իր վրայ, նոյնիսկ եթէ գլխաւոր դերը չէր կատարեր: Քիչերու տրուած է արուեստի այն ինքնավստահութիւնը, զոր ունէր Գմբէթը: Բաղդատականներէ խուսափելով հանդերձ, մեզի միշտ յիշեցուցած է մեծ Ռեմիւն, որու մարմնաւորած բոլոր տիպարները, դրոշմուած կը մնան մտքերուն մէջ բոլոր անոնց, որոնք բախտն ունեցած են զինքը տեսնելու: Թատրոնի դերասանը, սակայն, ապերախտ ճակատագիր մը ունի, քանի իր խաղարկութիւնը կը վայելեն միայն ժամանակակիցները: Երբ, յապաղումով, Գմբէթը դարձաւ նաեւ շարժանկարի դերասան, շնորհիւ Շառլ Ազնաւուրի, հոն ալ ապացոյցը տուաւ իր տաղանդին, քանի ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր, ի տես իր խաղարկութեան, Հորասի մէջ, թէ առաջին անգամն է, որ ֆիլմի մը մէջ կ'երեւար: Դերասանը, էր նաեւ բացառիկ արտասանող մը, աշխարհաբար թէ գրաբար, եւ մեր հանդէսներու գեղարուեստական բաժինները մասնաւոր որակ կը ստանային իր մասնակցութեան շնորհիւ: Իր յատուկ առոգանութիւնը, հաղորդական շեշտը այլ մանաւանդ՝ խառնուածքը կոչուած էին զինքը դարձնելու այն մեծ արուեստագէտը, որու նմանները, դըժբախտաբար, բանակ չեն կազմեր: Բեմէն անդին ալ, այդ նոյն ջերմ խառնըւածքն էր, որ զինքը այնքան փնտռել կու տար ընկերական կեանքի մէջ:

Արուեստագէտը եղաւ նաեւ, Շաւարշի թելադրութեամբ յօդուածագիր, եւ երկար տարիներ, «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ, ան վերապրեցուց հայ բեմի դերասանները «Թատերական հին դէմքեր» ընդհանուր գլուխին տակ: Այսօր ինք ալ, ինչպէս իր ընկերը՝ Գր. Վահան, դարձան թատերական հին դէմքեր, բայց իրենց մասին արտայայտուող ձեռնհաս գրիչներ կը պակսին:

Գրիգոր Վահան, ինքն ալ կը խաղար իր կամ այլ հեղինակներու թատերգութեանց մէջ, թէեւ դերասանը չէ որ այնքան տաղանդաւոր էր իր մէջ, որքան՝ թատերագիրը: Վարպետ գրուցագիր, քաջ ծանօթ հայերէնի, սրամիտ, Գր. Վահան պուլվառի հայկ. թատրոն մըն է, որ հրամցուց մեզի, թեթեւ՝ առանց մակերեսային ըլլալու, զուարճալի՝ առանց գռեհկութեան: Վերջերս կը յիշէինք զինքը համով-հոտով պատահարի մը առթիւ, որմէ ամէնէն աւելի ինք պիտի ախորժէր: Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազատ Օր», սովորութիւն ըրած է «Յառաջ»ի չորրորդ էջի ծանուցումները ֆրանսահայ գաղութի լուրերու վերածելու, իր առաջին էջին վրայ: Ու քանի մը ամիս առաջ, ապշահար կարդացինք սա լուրը. — «Ալֆորվիլի Աբելեան թատերախումբը ներկայացուցած է Վոլթէռի բախտին անիւը»...: Հանելուկը լուծեցինք, քիչ ետք, կրկին կարդալով «Յառաջ»ի ազդը, ուր գրուած էր թէ Գրիգոր - Վահանի «Բախտին անիւը» կը ներկայացուի Ալֆորվիլի քաղաքապետարանին սրահը, ռիւ Վոլթէռ...: Ու պահ մը, երեւակայեցինք իր անչափ հրճուանքը եւ մեր ականջին հնչեց իր լեցուն ձայնը՝ «տեսա՞ք, Տիկին Արփիկ, իմ համեստ կատակերգութիւնս Վոլթէռին կը վերագրուի ... ես շատ հպարտ եմ բայց խեղճ Վոլթէռը գերեզմանին մէջ պիտի դառնայ...»:

×

Թատերական երկու դէմքեր, որոնք գրեթէ մոռցուեցան: Օրերը անցան, արագ-արագ, ու ֆրանսահայ կեանքի ամբողջ շրջան մըն է, որ թաղուեցաւ մեկնողներուն հետ: Վասնզի անոնք որոնք գացին, իրենց հետ տարին անփոխարինելի բան մը, դժուար սահմանելի, բայց որու կարօտը կը մնայ մեր սրտերուն մէջ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Եղիշէ Չարենց Գրականութեան ու Արուեստի Թանգարանին մէջ պահուած են մեր գրական ու արուեստի մշակներու անհամար նամակները: Շատերու կարգին կան նաեւ ծանօթ պատմագէտ՝ Առաքել Բաբախանեանի - Լէոյի - նամակները, որոնցմէ մի քանին վերջերս հրատարակուեցան Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի՝ Լրաբեր *հասարակական գիտութիւններու ամսագրին մէջ: Ուշագրաւ է յատկապէս նամակ մը գրուած՝* 1890 *թուականին, Շուշիէն, եւ ուղղուած՝ Թիֆլիսի* Մշակ *թերթի խմբագիր՝ Գրիգոր Արծրունիի, իր գրական - հանրային գործունէութեան 25-ամեայ յոբելեանին առթիւ: Ազգասէր պատմագէտը կը գրէ. -*

«Այսօր երբ տօնւում է Ձեր գրական գործունէութեան 25–ամեայ յոբելեանը, երբ դուք տեսնում էք Ձեր շուրջը խմբըւած Ձեր գործին ու խօսքին համակրող – ների եւ հաւատացողների բազմութիւնը, ամէն կողմից եկած բուռն ցանկութիւններով, Ձեզ վարձատրուած էք համարում, քսան հինգ տարի աշխատելէ եւ կռուելէ յետոյ: Թոյլ տուէք ինձ եւս, այս գաւառական խուլ անկիւնից երկու խօսքով ողջունել Ձեզ: Ձեր ամբողջ գործունէութիւնը մեր սեփականութիւնն էդարձել եւ այսօր մենք քաղցրութեամբ յիշում ենք թէ ինչ հանդէս է տօնւում գրական աշխարհում»:

«Դուք էիք, յարգելի յոբելեար, որ մեր թմրած ու քնած գրականութեան մէջ մտցրիք ուղիղ ու պարզ խօսքի ճաշակ, խիստ ազգու լեզուով քարոզեցիք սէր դէպի ազգութիւն, դէպի մայրենի լեզուն: Այդ լեզուն մոռցուած էր, անարգուած: Դուք այդ խսկ լեզուով լաւ հասկացրիք մեզ, որ մենք մեռած կը մնանք մինչեւ որ մեզ չճանաչենք: Դուք սարսափելի գոյներով նկարագրեցիք մեռած ազգութեան պատկերը, յատկութիւնները եւ հարկադրեցիք մեզ ցնցուել, զգալ այն ամէնը, ինչ հնարաւոր է, որ չանյայտանանք, չկորչենք: Դուք էիք, հարազատ հայ, որ անխոնջ եռանդով քարոզեցիք եղբայրասիրութիւն: Դուք Հայութիւնը գիտէք ո՛չ թէ կրօնի, այլ սրտի զգացմունքի մէջ: Դուք ոգեւորում էիք դարաւոր քնի մէջ դիակնացած մի ժողովուրդ: Տանկահայաստանի երկունքի ժամանակ փայլեց Ձեր մտքի եւ տաղանդի շնորհքը: Այդ ժամանակը անմոռանալի կը մնայ Ձեր գործունէութեան ամբողջ շրջանում: Դուք էիք, անաչառ քննադատ, որ անխնայ խարազանում էիք Հայի բարոյականութեան վրայ կուտակուած բազմաթիւ կեղտեր: Դուք էիք, շնորհալի ղեկավար, որ Հայոց գրականութեան ասպարէզը հանեցիք մի այնպիսի խոշոր տաղանդ որպիսին էր հանգուցեալ Րաֆֆին: Նրան դուք պաշտպանեցիք, ամէն կողմից ցցած թունալից խայթոցներից: Նրան, հայ աղքատ հեղինակին միջոց տուիք զարգանալու, մտքեր, գաղափարներ տարածելու հայ աշխարհում»:

«Դուք դեռ էլ շատ բաներ արիք 25 տարուայ ընթացքում: Ձեզ հալածեցին, հայհոյեցին, Ձեր թշնամիների բանակը ստուարացաւ, կատաղի կրքի փրփուր հանեց: Դրանով աւելի եւս բարձրացաւ Ձեր անունը, Ձեր նշանակութիւնը: Շընորհաւորում եմ Ձեր մտքի, գաղափարի հանդիսաւոր յաղթութիւնը: Շնորհաւորում եմ Ձեր 25-ամեայ փշալից ասպարէզը, որի վրայ դուք կանգնած էք անվախ զինուորի պէս: Շնորհաւորում եմ ձեզ, յարգելի Գրիգոր Արծրունի, իւրաքանչիւր Հային ծանօթ *Մշակ* լրագրի պատուական խմբագիր: Դուք քսանհինգ տարուայ փորձ ու պատրաստութիւնն ունիք: Եղէք այսուհետեւ էլ նոյն Գրիգոր Արծրունին: Եղէք նոյն մարդը եւ նոյն գործիչը: Մեր սրտերը ձեզ հետ են»:

Կարդալով Առաքել Բաբախանեանի այս անկեղծ տողերը, անցեալ դարու երկրորդ կիսուն հայ ազգային – հանրային կեանքի ամէնէն ազդեցիկ ու հեղինակաւոր անձնաւորութեան նկատմամբ, կու գանք այն եզրակացութեան թէ բոլոր ժամանակներու համար մարդկային թերութիւններն ու անիրաւութիւնները մեծերու նկատմամբ եղած են միշտ միեւնոյնը: Պատմութիւնը միշտ կրկնուած է: Եղած են մեծութիւններ ու միշտ ալ անոնց շուրջ փոքրոգի մարդիկ, որոնք փոխանակ այդ մեծութիւններու մակարդակին հասնիլ ջանալու, ուզած են միշտ արտաւորել զանոնք ու իջեցնել իրենց մակարդակին:

Զարմանալիօրէն, կովկասահայ մեր մտաւորականներէն շատեր, ինչպէս, Գրիգոր Արծրունին, Քրիստափոր Միքայէլեանը, Սիմոն Զաւարեանն ու ուրիշներ երբ դեռ ուսանող էին Փեթերպուրկի եւ կամ Մոսկուայի մէջ, աւելի տարուած էին աշխարհաքաղաքացիական - քօզմոբոլիթ – գաղափարներով: Միքայէլ Վարանդեանը, Զաւարեանի կեանքին նուիրուած իր գործին մէջ կը գրէ, «Քօզմոբոլիթ»ներ շատ կային Մոսկուայի եւ Փեթերպուրկի հայ ուսանողներու մէջ: Աշխարհաքաղաքացիները ռուս ընկերվարական Լավրովի գործերէն ներշնչուած՝ կը քարոզէին նորեկներուն որ ազգութիւն ու ազգային դատ աւելորդ նախապաշարումներ են, նոյնիսկ յետադիմական երեւոյթներ եւ որ Հարկ է նուիրուիլ ընդհանուր մարդկութեան դատին: Քրիստափոր եւս, Մոսկուայի իր ուսանողութեան օրերուն որդեգրեր էր այդ քօզմոբոլիթիզմը: Վարակուեր էր նաեւ Գրիգոր Արծրունին երբ ուսանող էր: Ան անտարբեր էր դէպի հայ լեզուն, պատմութիւնն ու գրականութիւնը: 1865-ին է որ սկսեց ուսումնասիրել մեր լեզուն, պատմութիւնը եւ գրականութիւնը ու կամաց կամաց նուիրուեցաւ բացառապէս Հայութեան: Աւելի մեծ չափով քօզմոբոլիթ էր Զաւարեանը: Հակառակ Մոսկուայի հայրենասէր շրջանակին ներշնչումներուն, ան վերադարձաւ հայրենիք՝ նախապաշարուած եւ մոլորուած: Ան կ'ընդունէր մէկ զէնք միայն՝ համերաշխութեան քարոզ՝ ազգերու միջեւ: Այս արդէն Լէօ Թոլսթոյի ազդեցութիւնն էր...»:

Բայց երբ այս երեքը վերադարձան հայրենիք, աշխարհաքաղաքացիական գաղափարները հետզհետէ չքացան ու հայրենասիրութիւնը բռնեց անոնց տեղը, որովհետեւ սահմանէն անդին, թրքական դաժան լուծին տակ կը տառապէր Հայութեան մեծագոյն զանգուածը եւ գաղանային ու սահմռկեցուցիչ դէպքերու որպէս հետեւանք՝ արդար ընդվզումի եւ ըմբոստութեան լուրերը կը հասնէին արեւելահայաստանի հայ զանգուածներու մէջ յառաջացնելով մեծ յուզում ու քաղաքական եռուզեռ: Ազգային միութեան գաղափարն էր որ կը տիրապետէր այդ օրերուն: Թիֆլիսէն մինչեւ Երեւան ու անկէ դէպի արեւմտահայաստանի բոլոր կեդրոնները, Հայութիւնը մէկ էր ու անբաժանելի բոլորին համար: Իրենց վառ երեւակայութեան մէջ գոյութիւն չունէր ռուսահայաստան եւ տաճկահայաստան: Կար միայն մէկ ամբողջական Հայաստան ու ամբողջական Հայութիւն...:

Գրիգոր Արծրունի ծնած է Մոսկուա 1845-ին: Սկզբնական ուսումը ստացած է Թիֆլիսի ռուսական վարժարանի մը մէջ ապա ուսած է Մոսկուայի եւ Փեթերսպուրկի համալսարաններուն մէջ: 1869-ին յաճախած է Հայտէլպէրկի համալսարանը, ստանալով քաղաքական տնտեսութեան տոքթորայի տիտղոս: 1869էն 1870 հայերէնի դասեր առած է Վիէննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեաններուն քով: 1872-ին, Թիֆլիսի մէջ հիմնած է իր հրաչակաւոր Մշակ *օրաթերթը, որու խմբագիրն ու տնօրէնը եղած է մինչեւ իր մահը, 1892: 1872 թուականէն մինչեւ իր մահուան օրը, Գրիգոր Արծրունի եղած է արեւելեան Հայաստանի ազգային - հանրային կեանքի տիրական դէմքն ու մղիչ ուժը: Այդ ժամանակաշրջանին, բոլոր ազատական գաղափարներով տոգորուած մտաւորականներ եղած են իր անմիջական շրջանակին մէջ ու մեծապէս ազդըւած են իրմէ: Այդ մտաւորականները երկար տարիներ կը ճանչցուէին որպէս Արծրունիականներ: Արծրունիական էին զոր օրինակ, Քրիստափոր Միքայէլեանը, Սիմոն Զաւարեանը ու մանաւանդ Ակնունին ու շատ մը ազգային – յեղափոխական աշխատանքի լծուած մտաւորականներն ու գործիչները:*

Ո՛չ մէկ հայ թերթ ունեցած է այնքան հեղինակութիւն ու կշիռ հայկական զանգուածներու վրայ որքան Մշակ *օրաթերթը: Իր ազգային գաղափարներով, քաղաքական տեսութիւններով ու ընկերական բոլոր խնդիրներու մասին տուած բացատրութիւններով՝ ուղղակի դաստիարակչական դեր մը կատարած է կովկասահայ զանգուածներուն մէջ:*

Դար մը ետք, երբ յետադարձ ակնարկ մը նետենք ու մանաւանդ երբ ջանանք մեր օրերու քաղաքական պայմաններու լոյսին տակ վերլուծել մեր անցեալ դարու գործիչներու եւ մտաւորականներու որդեգրած ուղին, արդարացիօրէն կրնանք ըսել որ անոնց կը պակսէր հեռատեսութիւնն ու իրապաշտութիւնը: Գրիգոր Արծրունին իր Մշակ *թերթը փոխանակ հաստատելու Թիֆլիս, կրնար զայն հրատարակել զուտ հայկական հողի վրայ՝ Աղեքսանդրապոլի մէջ եւ կամ Երեւան: Նոյնպէս, պատճառ մը չկար որ Դաշնակցութեան հիմնադիրները փոխանակ Թիֆլիսը դարձնելու որպէս իրենց քաղաքական գործունէութեան կեդրոնը, ընտրէին Երեւանը որ շատ աւելի մօտ էր արեւմտեան Հայաստանի ու մանաւանդ, որ այդ քայլը առնելով պատճառ կրնային հանդիսանալ որ առաւելագոյն թիւով հայ մտաւորականներ փոխանակ Թիֆլիսի մէջ կեդրոնանալու՝ գային զուտ հայկական հողամասի վրայ գործէին, հետզհետէ դարձնելով Երեւանը մեր ազգային եւ մշակութային կեանքի կեդրոնը: Այդ անհեռատեսութեան որպէս արդիւնք, ապագային հայ երիտասարդութիւնը փոխանակ Երեւան, Նախիջեւան, Աղեքսանդրապոլ, Զանգեզուր եւ կամ Ղարաբաղ հաստատուելու, միշտ ուղղուեցաւ դէպի Թիֆլիս ու Պաքու: 1918–ին, երբ պատմութիւնը ներկայացաւ մեր անկախութիւնը հռչակելու, Երեւանը փոքրիկ, ցեխոտ ու ծայրագաւառի մէկ յետամնաց գիւղաքաղաքն էր, ուր Թուրքերն ու Թաթարները մեծ թիւ մը կը ներկայացնէին: Կը բաւէ կարդալ Կոստան Զարեանի «Ճամբորդը ու իր ճամբան», գաղափար մը կազմելու համար այդ շրջանին Երեւան քաղաքի [illegible]կական պատկերին մասին:*

Աշխարհի մէջ չկայ ժողովուրդ մը որ իր անկախութիւնը հռչակած ըլլայ տարբեր երկրի մը մայրաքաղաքին մէջ: Այդ պատահեցաւ միայն մեր պարագային: Անկախութեան հռչակումով, դրէի մէջ հարուածով, Թիֆլիսը դադրեցաւ հայ կեանքի ու հոգեւոր ու մշակութային արժէքներու կեդրոնը ըլլալէ եւ մեզի համար վայրկենական դարձաւ օտար քաղաք մը: Այդ փոփոխութիւնը կարելի էր ընել դար մը առաջ...: Անկախութեան հռչակումէն ետք, Հայաստանի կառավարութեան նորակազմ դահլիճի անդամներէն շատեր առաջին անգամ է որ կուգային Երեւան...: Ծանօթ անգլիացի պատմագէտ՝ Քրիստոֆըր Ուոքըր, իր հոյակապ գրքին մէջ – Արմէնիա, Սըրվայվըլ ավ է Նէյշըն *- այդ հարցին անդրադառնալով, արդարացիօրէն կ'ըսէ: «Ռուսական գրաւումէն ետք զուտ հայկական գաւառներու յառաջդիմութեան ու վերածնունդի համար հսկայական կարելիութիւններ կը ստեղծուէին ապագայ Հայութեան համար: Հոս ալ սակայն տարօրինակ կերպով չիրականացան այդ յոյսերը, որովհետեւ հայ մտաւորականութիւնն ու դրամատիրական դասու մեծագոյն մասը նախընտրեց Թիֆլիս ...*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

11.

Այդ օրը Սօնան մենակ գնաց գործարան:

Պահակը զարմացած նայեց նրան, կամեցաւ մի բան հարցնել, սակայն նկատելով Սօնայի դէմքին նստած տխրութիւնը, հրաժարուեց իր մտադրութիւնից:

Ցերեկում բանուորներն ու բանուորուհիները շրջապատեցին նրան:

Արուսը բռնեց նրա թեւից եւ.

- Իսկ ո՞ւր է Ասատուրը, հիւա՞նդ է:

Սօնան նայեց Արուսի հարցական հայեացքին, երկար ժամանակ չթարթեց աչքերը, յետոյ լուռ շարժուեց դէպի իր մեքենան:

Այդ րոպէին շէմքում երեւաց Ասատուրը:

Նա զգաց, որ բոլորի հայեացքներն էլ իր վրայ են յառած, նա նոյնիսկ ցնցուեց, երբ նկատեց իրեն նայող Արուսին, ու հայեացքների ծանրութեան տակ հազիւ կարողացաւ շարժուել առաջ:

Եւ այդ օրը բանուորներից ու բանուորուհիներից ոչ մէկը չիմացաւ, թէ ինչո՞ւ այսօր Սօնան մենակ եկաւ գործարան, ինչո՞ւ նա այդպէս տխուր էր, այդքան մտազբաղ:

Միայն ենթավարպետ Գրիշան էր հանգիստ ու անխռով. կարծես նոյնիսկ ուրախ էր, որ այսօր Սօնան մենակ եկաւ գործարան:

12.

Նախընթաց օրը, հէնց առաւօտեան, Ասատուրը կնոջ մէջ ինչ – որ փոփոխութիւններ նկատեց. մի գիշերուայ մէջ նա նիհարել, աչքերը խոնացել եւ հայեացքը դալկացել էր:

Աստիճաններով իջնելիս, նա բռնեց կնոջ թեւը եւ.

- Ի՞նչ է պատահել, Սօնա, հիւա՞նդ ես:

– Ոչ,- պատասխանեց կինն ու թեւն ազատեց:

Ճանապարհին, մինչեւ գործարան, ոչ ոք չխօսեց, իսկ այնտեղ դարձեալ լուռ բաժանուեցին իրարից:

Աշխատանքի ժամին Ասատուրը մի քանի անգամ նայեց կնոջը եւ ամէն անգամ էլ տեսաւ նրա դէմքին նստած նոյն տխրութիւնն ու թախիծը:

Վերադարձան տուն:

Ասատուրը փորձեց խօսել կնոջ հետ, իմանալ նրա տխրութեան պատճառը. չըյաջողուեց:

Տանը լռութեան մէջ միայն պատից կախուած ժամացոյցն էր չկչկում:

– Գնանք թատրոն,- քիչ յետոյ խօսեց Ասատուրը:

Անցեալում, հէնց մի քանի օր առաջ էլ, հէնց երէկ էլ, Սօնան երբեք չէր սպասի ամուսնու հրաւէրին, նա գիտէր քաղաք գնալու ժամանակը... իսկ հիմա...

– Չեմ ուզում,- պատասխանեց նա:

– Ինչո՞ւ:

Սօնան չպատասխանեց:

Այդ օրը նրանք դուրս չեկան սենեակից:

Երբ մութը խտացաւ, Սօնան հանուեց ու պառկեց առանձին:

Ասատուրը զարմացած նայեց նրան:

- Էդ ինչո՞ւ էդպէս, Սօնա, հարցրեց նա:

– Մենակ եմ քնելու,- պատասխանեց կինը եւ երեսը դէպի պատը դարձրեց:

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատահել:

Կնոջ ձայնը էլ չլսուեց:

Ինքն էլ մենակ պառկեց:

Լաւ, Թո՛ղ այդպէս լինի, Թո՛ղ այդ գիշեր նա մենակ քնի, Թո՛ղ... Այս առաւօտեան ինքը շուտ կ'արթնանայ, մենակ գործարան կը գնայ եւ այն ժամանակ Սօնան կը հասկանայ, թէ ինչ բան է մենակութիւնը:

Լաւ, Թո՛ղ, այդպէս լինի, Թո՛ղ...

Եւ փակուեցին նրա աչքերը:

Պատից կախուած ժամացոյցը շարունակ չկչկում էր:

Առաւօտեան, երբ Ասատուրը արթնացաւ, կնոջ մահճակալը դատարկ գտաւ: Անշարժացաւ, սաստ քարացաւ, մի քանի րոպէ չհասկացաւ կատարուածը եւ ըն... Թափուեց միայն այն ժամանակ երբ առաջին կանչին հասաւ գործարանային շչակի ձայնը:

Շտապ հագնուեց ու քայլերը դէպի գործարան ուղղեց:

Սօնային նա այնտեղ գտաւ, որ իրենից շուտ էր թողել սենեակը եւ մենակ աշխատանքի գնացել:

(Շար. 6)

Պաքու հաստատուիլ, փոխանակ զուտ հայկական հողամասին վրայ հաստատուելու: Հայերը միշտ ունեցած են որակեալ ու լաւագոյն լրագրողներ, սակայն դժբախտաբար, եւ ո՛չ մէկ օրաթերթ եւ կամ քաղաքական հանդէս հրատարակուեցաւ Ալեքսանդրապոլի եւ կամ Երեւանի մէջ: Ընդհակառակն, նման հրատարակութիւններ գրեթէ առանց բացառութեան կուգային Թիֆլիսէն»:

Գրիգոր Արծրունին ջերմօրէն կը հաւատար որ հայկական հարցի ամէնէն տարրական լուծումը պիտի ըլլար առաջարկել կայսերական կառավարութեան, որ Թրքահայաստանի նահանգները կցէ արեւելեան Հայաստանի: Ըստ Միքայէլ Վարանդեանի, Արծրունիին եւ իր համախոհներուն դէմ էին Պոլսոյ մէջ կեդրոնացած հայ մտաւորականներէն ոմանք»: Անոնք տարուած էին անգլիական հովանաւորութեան երազներով: Օտեան եւ ուրիշներ, իրենց բոլոր յոյսը կապեր էին մէկ կողմէ Անգլիայի, միւս կողմէ Միթհաթեան Սահմանադրութեան հետ, մինչ անդին, ռուսասէր էր բուն ժողովուրդը որ կը տապկուէր Թուրք - քրդական կաթսային մէջ եւ ցնծութեամբ կը դիմաւորէ Լորիս - Մելիքոֆի բանակը...»:

Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը մեծ տեղ յատկացուցած է Արծրունիի գերդաստանին: Արծրունիները կը սերին Վանէն: Գրիգոր Արծրունիի մեծ հայրը՝ Գէորգ Արծրունի ծնած է Վան՝ 1777ին ու մեռած է Թիֆլիսի մէջ 1820ին: Վրաստանի մէջ ան ունեցած է շատ բեղուն հանրային գործունէութիւն մը: 1820–ին կայսերական հրովարտակով ստացած է ազնուականի կոչում:

Գրիգորի հայրը՝ Երեմիա Արծրունի, նոյնպէս ծնած է Վան ու իր ընտանիքին հետ անցած է Թիֆլիս: Եղած է պետական գործիչ, աւարտած ըլլալով Փեթերսպուրկի ռազմական վարժարանը: Որպէս գնդապետ մասնակցած է ռուս - պարսկական եւ ռուս - Թրքական պատերազմներուն եւ 1887-ին ընտրուած է Թիֆլիսի քաղաքապետ: Գրիգոր Արծրունիի եղբայրը՝ Անդրէաս, նոյնպէս ունեցած է բացառիկ դիրք ու գործունէութիւն, սակայն զուտ գիտական մարզի մէջ: Իր ատենին կը համարուէր բովանդակ կայսրութեան մէջ ամէնէն հեղինակաւոր երկրաբանը: Ուսանած է Փեթերսպուրկի եւ Հայտէլպէրկի համալսարաններուն մէջ: Եղած է դասախօս՝ Պերլինի համալսարանին մէջ ու ապա՝ Ախէնի Բոլիթէքնիք վարժարանի հանքային գիտութիւններու ամպիոնի վարիչ: Նոյն հաստատութեան շէնքին առջեւ կանգնեցուած են իր կիսանդրին: Հայկական կեանքէ ներս, ուսումնասիրած է Հայաստանի երկրաբանական կառուցուածքը եւ հանքային հարստութիւնները ու իր եղբօր մահէն ետք շուրջ երեք տարի ստանձնած է Մշակ թերթի անուանական հրատարակիչի պաշտօնը:

ՅՈՎԻԿ ԷԹԵԱՆ

Պէրքիճկթըճ Իլլ·

ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ՍՆԱՐԻՆ ԱՌՋԵՒ (*)

Ցետագայ տողերը, սիրելի Գմբէթ, ընդունէ իբրեւ ծաղկեփունջ մը, զետեղուած անթառամ յիշատակիդ վրայ, եղբայրական զգացումով ամբողջ կեանք մը քեզի հետ անցուցած մէկ ընկերոջդ կողմէ:

Գմբէթ, դեռ երէկ քեզ հետ էինք: Հակառակ փխրուն առողջութեանդ, գալիք գեղեցիկ օրերու յոյսերով խանդավառուած, հաճելի օր մը անցուցինք, ինչպէս անցուցած ենք քեզի հետ գրեթէ կէս դարու մեր մտերիմ եւ անկեղծ բարեկամութեան ընթացքին: Երբ կը բաժնուէինք իրարմէ, ըսիր՝ «վաղը առաւօտ կանուխ պիտի ըլլամ գործի: Եկուր սուրճը միասին խմենք»:

Ահա՛ ես յարգած եմ այսօր մեր ժամադրութիւնը: Դուն ալ ներկայ ես, բայց...:

Սառած է ճակատդ ... փա՛կ են աչքերդ ... փա՛կ են շրթներդ, որոնցմէ մանկութենէդ ի վեր, հայ գրականութիւնը, մարգարտի հատիկներու նման, յորդած է առատ եւ Մեսրոպեան սուրբ ժառանգը փայլած է իր հարազատ երանգով, իր լոյսով, իր ճառագայթով...

Լո՛ւռ ես այսօր ... լուռ ու անշարժ... Չի տրոփեր սիրտդ ... այն սիրտդ, որ Գիժ Դանիէլի սէրը հեկեկաց ... այն սիրտդ, որ Պեպոյի ընդվզումը պոռթկաց ... այն սիրտդ, որ տաղանդովդ զգեստաւորեցիր պէսպիսուն պատմուճաններով, ահա դաւաճանեց քեզի այնպէս, ինչպէս քու անզուգական Եակոդ ճկունութեամբ ու նրբութեամբ դաւաճանեց Օթելլոներ...:

Այսօր ալ, ինչպէս երէկ, միասին ենք քեզի հետ, Գմբէթ: Բայց չես խօսիր, չես յուզուիր, չես ժպտիր ... Ես կ'ուզէի, որ այսօրն ալ ըլլար այն օրերուն պէս, ուր, ընկերանալով քեզի, կուգայի քեզ հետ չարժանկարի սթիւտիօններ, հետեւելու համար քու կենդանի խաղարկութեանդ «Հօրաս», «Փա Փեռոււ», «Գաղտնիք Փարիզի» եւ ուրիշ ժապաւէններու մէջ, ուր մեծ յաջողութեամբ կը խաղայիր պատասխանատու դերերդ:

Այսօր, սնարիդ մէջ, լուռ ու անշարժ, առաջին անգամն է որ շատ դէչ կը խաղաս այս սեւ դերդ: Երբեք, երբեք պիտի չուզէի ականատես ըլլալ այս անճարակ խաղարկութեանդ:

Պիտի ուզէի տեսնել քեզ միշտ ուժով ու արի, ինչպէս որ էիր, եւ կը հեգնէիր գրկանք ու դժուարութիւններ, կեանքի դառնութիւններուն պատճառած կնճիռները կը յաջողէիր ծածկել Սկանարելներու, Եակոներու, Ռուստամներու, Իսխէններու, Հօր - Հօրներու, Պաղտասար Աղբարներու, Վանահայրերու կամ իշխաններու դիմակներով, եւ առոնցմով ալ կը հասնէիր դերասանութեան արուեստին բարձրունքները, կարողանալով բեմին վրայ ուրանալ անձդ եւ մտնել հոգիին ու մորթին մէջ քեզի յանձնուած դերին:

Դերասան մը, ըլլալու համար արժանի այս կոչումին, պէտք է գիտնայ մոռնալ իր առօրեայ սեփական երջանկութիւնը կամ դժբախտութիւնը, եւ իր ամենադժբախտ օրը պէտք է կարենայ մտնել Լէպլէպիճիի մը մորթին մէջ, կամ իր ամէնէն երջանիկ օրը՝ ըլլայ Գիժ Դանիէլ կամ խաչելութեան տարուող Քրիստոս...:

Դուն այսպիսի դերասաններէն էիր, Գմբէթ, մեծ տաղանդներէն, Լուի Ժուվէի մը կողմէ յանձնարարուած դպրոցին կատարեալ մէկ մեկնարկողը:

Դուն համակ ուժ էիր ու եռանդ, համակ կրակ ու ճառագայթ, եւ այժմ այսպէս անշա՛րժ ... այսպէս անխօ՛ս ... այսպէս անկենդա՛ն...

Դուն որ նուիրուեցար հայ Թատրոնին, դուն որ զայն խոէալ ըրիր քեզի, եւ մեր իրականութեան այս ողորմելի պայմաններուն մէջ, նոյնիսկ առանց վարագոյրի բեմերու վրայ, կոտրած աթոռ մը գահ ըրած քեզի՝ Թագաւորեցիր Սփիւռքի հայ Թատրոնին, դուն որ պայքարեցար արուեստի զէնքով, ապրեցուցիր հայ լեզուն եւ հայ Թատրոնը, եղար երկհազարամեայ հայ Թատերարուեստի մեծ հիմնադիրին արժանի շարաւիղը, ինկա՛ծ ես ահա պարտուած մահուան մանգաղէն, որ սկսած է անողոք կերպով հնձել հայ Թատրոնի դաշտը:

Տերեւաթա՛փ ... ինկան շատեր քու ընկերներէդ ... հետզհետէ ամայացաւ փարիզահայ Թատրոնը ... տերեւաթափը տակաւ մերկացուց ճիւղերը ... վերջինը ինկար, բայց քեզմով փարիզահայ Թատրոնի ծառն է որ արմատախիլ կը տապալի...

Քեզի հետ՝ մեր բեմերուն վրայ կը լռեն հայ գրականութեան ամէնէն քաղցր լարերը ... Քեզի հետ՝ մեր բեմերէն կը կորսուի հարազատութիւնը Թումանեանի, Իսահակեանի, Ալիշանի, Վարուժանի, Սիամանթոյի, Ահարոնի, Զարենցի եւ դեռ շատ ազնիւ քնարներու Թրթռումները...

Քեզի հետ կը կորսուի փարիզահայ Թատրոնի ափ մը մնացորդացս լուսաւո՛ր գահը, հաստատո՛ւն Թիկունքը, սիրելի եղբայրը:

ԳՐ. ՎԱՀԱՆ

(*) Գմբէէթի մահուան վաղորդայնին, 1969 Փետր. 16-ին, «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած այս յօդուածը՝ ոգեկոչելու համար միաժամանակ երկու արուեստագէտները:

Անաւարտ Ինքնակենսագրութիւն

ԽՄԲ. - Շաւարշ Միսաքեանի թուղթերուն մէջ գտած էինք, Արտաշէս Գմբէթեանի այս անաւարտ ինքնակենսագրութիւնը, զոր հրատարակած էինք, առաջին անգամ, իր մահուան վաղորդայնին, 1969 Ապրիլ 17-ին, իր յիշատակին նուիրուած երեկոյթի մը նախօրեակին: Կը վերհրատարակենք, որպէս վերջին ողջախոհ՝ իրմէ:

Հայրս՝ Մարտիրոս Գմբէթեան, աշուղական անունով Փէսէնդի (պարսկերէն, կարծեմ հաւնուած կը նշանակէ): Բնիկ Սեբաստացի, ունի հատոր մը, հրատարակուած 1910–ին՝ «Գուսանի տաւիղը» ուր կ'երեւան իր աշուղական գործերը:

Եղբայրս՝ Յովհաննէս Գմբէթեան, ծընած Սեբաստիա 1893ին: Կեդրոնականցի: 1912–ին ուսուցիչ էր, 19 տարեկանին, Պոլսոյ Գումգափուի Մայր վարժարանին մէջ ուր ես ալ կ'աշակերտէի: Կեդրոնականի աշակերտութեան շրջանին բանաստեղծութեան նախաքայլերը առած է եւ հրատարակած իր առաջին հատորը՝ «Կայծկլտուք»ը:

Ընդհանուր Եղեռնին՝ 1915-ի ձերբակալուած եւ աքսորուած: Նահատակուած է Ռէս – ուլ - Այնի մէջ:

Եղբօրս ձերբակալութենէն ետք, հայրս անձամբ ներկայացած է ոստիկանական տնօրէն Պէտրիին եւ առաջարկած է խոշոր գումարով մը ազատել իր զաւակը, սակայն իր բոլոր ջանքերը ապարդիւն են մնացած: Ատոր վրայ, հայրս սրտին ցաւէն կաթուածահար եղաւ եւ մեր ընտանիքը մնաց անօգնական:

Այս միջոցին 14 տարեկան պատանի մըն էի, օժտուած քաղցր ձայնով: Մայրս, տունէն կը պատրաստէր թօփիկ եւ ես գիշերները սիսէի մը մէջ դրած զանոնք գարեջրատուները կը շրջէի եւ երգելով կը ծախէի Թօփիկները, այդպէսով օրապահիկ մը կարենալ ապահովելու համար մօրս, հօրս, քրոջս եւ ինծի:

Հայրս մեռաւ 1926ին: Մայրս՝ 1917ին: Քոյրս ողջ է եւ այժմ Պոլիս, չորս մանչ զաւակներու տէր, որոնցմէ երկուքը ամուսնացած:

Առաջին արտասանութիւնս եղած է (Հրապարակային) Սեբաստիոյ Բրքնիկ գիւղին մէջ ի պատիւ Կոմիտասի Մուրատին տրուած երեկոյթի մը մէջ, որուն կազմակերպիչներն էին Դանիէլ Վարուժան եւ հայրս (1910 կամ 1911 Թուականին, լաւ չեմ յիշեր): Այդ երեկոյթին մէջ Դանիէլ Վարուժան մաքրյածով մը արտասանեց Պետրոս Դուրեանի «Տրտունջք»ը: Իսկ ես արտասանեցի Քամառ - Քաթիպայի «Թէ իմ աւեար»ը:

Այդ օրուան վարձատրութիւնս եղած է մէկ մէկ համբոյր՝ Մուրատէն եւ Վարուժանէն:

Եւ, դժբախտաբար, հոս կը վերջանայ Գմբէթի ինքնագիր կենսագրականը:



ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Ահմէտ Հանի Պաղտատի ուսանող, հըմուտ նաեւ պարսկերէնի, անծանօթ չէր նաեւ Սաատիի, Հաֆըզի, Խայեամի, բայց ամէնէն աւելի ներշնչուած էր Շահ - Նամէէն: Եւ կարծես առաջին անգամն էր, որ շարժում կ'առնէր հէքեաթը քիւրտ ասպատակ Համզոյին:

– Ահմէտ, օղլում...

Եւ Ահմէտ Հանի հոճա Հիւսէյնի հետ գնաց Պարսկաստան:

×

Ահմէտ Հանին հազիւ 38 տարեկան էր, երբ Հաճի Մուսան զայն տեսաւ առաջին անգամ: Պայտաձեւ մօրուսով, կանացի փափուկ դիմագծով մէկն էր ան: Ցաճախ իրենց պարտէզի քէօշկին վրայ ծալապատիկ նստած՝ կը գրէր, մինչ պարտէզին ընտանի ղազելը իր գունչը կ'երկարէր գգուանքի մը համար: Պարտէզի այդ լըռութեան մէջ, ուր Ահմէտ Հանիին ղամիշ ղալէմի ձայնը կը լսուէր, տեսնես կ'իյնար ծանր տանձ մը հասունցած ու սաթի պէս դեղին: Այդ պահուն միայն ղազելը պարտէզին՝ թեթեւ, զեփիւռի մը պէս թեթեւ ոստում մը կ'ընէր ու կը հեռանար:

Ահմէտ Հանին Քիւրտիստանի՝ իր հայրենի աշխարհին մէջ հաւաքած էր ու գրի առած քրտական դիւցազներգութիւններ: Ցաճախ Հաճի Մուսային մեծ հօր՝ ը Շէյխ Սայիտի տան մէճլիսներուն մէջ կը սիրէր պատմել, արտասանել զանոնք եւ իր ձայնին մէջ կ'աշխատէր դնել շեշտը պարսիկ հոճա Հիւսէյնին:

Պատանի Մուսան այն օրերուն շատ չէր կրնար ըմբռնել իր ուսուցչին ատելութիւնը Թուրքերուն հանդէպ: Անոր այդ ատելութիւնը կը բաժնէր իր մեծ հայրը՝ Շէյխ Սայիտը:

Ահմէտ Հանիի ազդեցութեան ներքեւ էր, որ պատանի Մուսան իր Թախիշքը կ'առնէր: Արդէն գիտէր արտասանել Ղուրանէն, Շահ – Նամէէն եւ Ահմէտ Հանիի ինքնագիր աշխատանքներէն: Քրտական դիւցազներգութիւններէն գիտէր մանաւանդ դիւցազներգութիւնը, Համզոյի, այդ մեծ աւազակապետին, որ շրջան մը ամբողջ իր իշխանութեան ներքեւ պահած էր: Կողոպտած էր հարուստներ, կարաւաններու առջեւ անցած էր: Օգնած էր խեղճին, դժբախտ սիրողին, բոլորին, բոլորին: Այդ քիւրտ աւազակապետը գրկուած հոգիներուն մէջ շինած էր ուժեղ Թագաւորութիւն մը:

Ահմէտ Հանիի գրի առած Համզօ դիւցազներգութեան մէջ կար նաեւ, Թէ ինչպէ՞ս գիշեր մը ան կը Թակէ գիւղական հայ քահանայի մը դուռը: Քահանան դուրս կ'ելլէ, եւ ի՛նչ տեսնէ, Համզօն իր ահեղաբանոց ձիով: Համզօն քսակ մը լեցուն դրամ կը յանձնէ հայ քահանային, որ շինուի գիւղի կիսաքանդ եկեղեցին:

Պատանի Մուսային հերոսն էր Համզօն:

Հաճի Մուսային մեծ հայրը (հայրը հաշիւշամօլ մըն էր եւ դիւրաբեկ երազող մը, որ մեռաւ շատ կանուխ տարիքին) ոչ միայն հմուտ չէր Ղուրանին, այլ եւ Թերի էր իր օրուայ աղօթքներուն մէջ, որպէս միւսիւլման: Անոր հաւատքին մէջ խառնուած էր Ալին, Զրադաշտը, զենջակի մէջ փաթթուած Աւետարանը, արեւի եւ դեւի հաւատալիքը: Ըլլալով ուժեղ, կորովի մէկը, ան կը սիրէր մտիկ ընել Ահմէտ Հանիին, աշակերտի մը պէս:

Ահմէտ Հանի երբ կը պատմէր, պատանի Մուսայի մէջ հետաքրքրական պատկերներ կը կազմուէին: Ան պատմած էր Մէքքէի ճամբորդութիւնը եւ չգիտես ինչպէս իր մտքին մէջ կազմուած էր բարակ մէջքով երիտասարդ տէրվիշ մը, որ սրինգ կը նուագէր ու պարելով կարաւանին առջեւէն կ'երթար:

(Շար. 511)

Այրի Տիկին Զաւէն Գարակիւլեան, Պ. Ռուբէն Գարակիւլեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէն եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ԶԱՒԷՆ ԳԱՐԱԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Փետր. 26, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ ժան - Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս որպէս այդ նկատել:

Պ. Յարութիւն Կուրեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Օպէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Մեթէ, զաւակներն ու թոռները, Այրի Տիկին Գաթինէ Օհաննէսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Փափազեան եւ զաւակները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ՌԱՀԱՆ ԿՈՒՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Փափազեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 24-ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Փետր. 27, ժամը 9-ին, Հայ բողոքական եկեղեցին, 8 ռիւ տիւ Կոլոփ Մանուշեան, Ալֆորվիլ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼԻՈՆ

ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 17.15-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին՝

295, *Rue André - Philip*

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊՍ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

եպիսկոպոս ձեռնադրութեան առթիւ:

Արարողութենէն ետք ընդունելութիւն, Եկեղեցւոյ կից սրահը՝

40, *Rue d'Arménie*

Գաղութը կը հրաւիրուի իր խուռներամ մասնակցութիւնը բերել այս հանդիսութեանց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Երեքշաբթի, Մարտ 2, ժամը 20.30-ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը:

UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dans les Salons de l'Hôtel SHERATON (Montparnasse)
LE SAMEDI 6 MARS à 20 h. précises

GRAND DINER DANSANT

Sous lc Présidence effective de

CHARLES AZNAVOUR

Avec la participation de:

VICKEN et de EVELYNE ALTOUNIAN

HARRIS LASKARIS et PARASKEVAS

Soirée dansante, à partir de 23 h., animée par :
BERNARD DEDEDJIAN et son orchestre

Réservation obligatoire pour le Dîner, avant le 3 Mars.
ANTREASSIAN Garbis 528 64 67 — GASPARIAN 236 48 19
HERATCHIAN 946 21 66 *Places disponibles limitées*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աղաւնի Տէրտէրեան, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, իր սիրելի տալոջ՝ Եազկիւլ Լէյլէկեանի (Տէսին) մահուան առթիւ, եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին, Զանազան Միքայէլեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շ. Միսաքեանի յիշատակին Փայլակ Կիրակոսեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց, հանդիսաւոր ճայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Կիրակի, Փետր. 28, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ս. Թէոդորոս մատրան մէջ, հասցէ՝

CHAPELLE ST. THEODORE
Place St. Paul - Vienne

Կը հրաւիրուին Վիէնի հայ հաւատացեալները մասնակցելու վերոյիշեալ արարողութեան եւ մօտէն ծանօթանալու Կապրոյեան եպիսկոպոսին:

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Մարսէյլարնակ Տիկին Մարկրիթ Մկըրեանի՝

Rue Bussy l'Indienne

քրոջմէն, որ կը կարծուի թէ Փարիզ է, ստիպողաբար կը խնդրուի յարաբերութեան մէջ մտնել Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղին հետ, հեռաձայնելով.- (91) 91. 48. 85
կամ իրիկունը՝ (91) 68. 02. 84

ԾԱԽՈՒ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ

ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Զորս յարկանի շէնքի մը առաջին յարկը:

Նրբանցք, երեք սենեակ, խոհանոց, առանձին բաղնիք լողարանով, արտաքնոց, տաք ջուր եւ կեդրոնական ջեռուցում: Նաեւ քավ:

Այլ մանրամասնութիւններու եւ այցելութեան համար հեռաձայնել ամէն օր, ժամը 17-էն սկսեալ.-

280. 02. 58

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS

SECTION MARSEILLE - VILLE

Nuitée - Dansante

Présidence d'Honneur: Mr. et Mme. PIERRE GHAZARIAN

AVEC L'ORCHESTRE

RAOUL DARMANTE

ET LE GROUPE ARMENIEN D'ANIMATION

HAIK'S

CHATEAU DES FLEURS 18, Boulevard Michelet - 13008 Marseille

SAMEDI, 13 MARS, de 22H. à l'Aube

RESERVATION: 90. 33. 88 — 50. 68. 71 — 90. 21. 60

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը կազմակերպէ՝ ՅՈՒՇԻ ԵՒ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Ի պատիւ՝ Ֆրանսահայ անուանի արուեստագէտներ՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*

Փետրուար 28, Կիրակի, ժամը 15.30-ին

Կը նախագահէ՝ ԱՒԵՏԻՍ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ եւ ՆՇԱՆ ՊԵՇՏԻԿԵԱՆ

Կ'ունկնդրուին Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ երիզի վրայ առնուած արտասանութիւնները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

Էֆիզեան - Քարփանթիէ - Խըտըշեան — Լաշաաանեը — Զարուհի Անտոնեան

Արաքսի Գմբէթեան — Սարգիս Պօղոսեան - Ս. Սուրէնեան

Կ'երգէ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Բեմասիրաց Թատերախումբը կը ներկայացնէ դրուագ մը Տիգրան Կամսարականի «ՎԱՐԺԱՊԵՏԻՆ ԱՂՋԻԿ»էն

Դերակատարներ.- Զարուհի Անտոնեան, Նուրհան Մարգարեան, Միհրան Անտոնեան

Այս առթիւ, Ալեք Մանուկեան սրահը սիրայօժար տրամադրուած է Ընկերակցութեան:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Զօրավար ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Շաբաթ, Փետրուար 27, ժամը 20.45-ին

Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ,

3, Ռիւ տէ Թրուա — Շանթիէ

Մուտքը ազատ է:

LES JEUNES DE L'UGAB
Vous Invitent à Leur

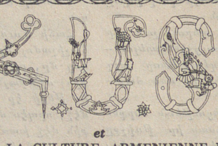
Soirée d'Ouverture

Samedi 27 Février, à partir de 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles* - 75017 *Paris*
Tél.: 520. 03. 18 — 227. 12. 26

ATTRACTION — SURPRISE

Tenue correcte exigée

Participation aux frais: 50 F.
Demi tarif aux étudiants, sur présentaition de leur carte.



et

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS

présentent

DIMANCHE 28 FEVRIER à 14 h. 30 précises
THEATRE FONTAINE
10, rue Fontaine Paris 9ème

"Namouss"

de CHIRVANZADÉ

mise en scène de VAHE ZEKIAN

Les billets sont en vente :
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS 17, rue Bleue, 75009 Paris
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
LIBRAIRIE PALOUYAN 9, rue de Trévise, 75009 Paris
CHIRAK 26, rue de Trévise, 75009 Paris
SERAF 31, rue de Cléry, 75002 Paris
STÉ. F. 4 69, rue d'Aboukir, 75002 Paris (1[er] étage)

RESTAURANT

EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN

26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

TÉL. 770. 85. 81

ՄԻԱՅՆ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

ՎԻԳԷՆ

Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ

ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN

29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS

TÉL.: 523. 44. 75

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 FÉVRIER
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2 50 Ֆ.

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.115

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15 115

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ԵԱՆՔԸ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շարունակելով Եանքը շաբաթաթերթի լոյս ընծայած տեսակցութիւնները, այսօր կուտանք երրորդը՝ քաղաքական Գիտութիւններու լսարանի (ֆաքիւլթէ) դասախօս՝ Արթիւն Իւնսալի հետ: Ծանօթ անուն մը, Ֆրանսայի մէջ, քանի որ իւնսալ նաեւ Մոնտ-ի Թուրքիոյ թղթակիցն է:

×

ԵԱՆՔԸ. – Լոս Անճըլըսի վերջին յուզումնալի դէպքը կրկին օրակարգի վրայ բերաւ հայ ահաբեկչութիւնը: Ըստ ձեզի «Հայկական Հարց» մը գոյութիւն ունի՞:

ԻՒՆՍԱԼ. – Այո՛ ունի: Միայն թէ, պէտք է նկատի ունենալ որ այս հարցը երկու անջատ պարագաներ կը ներկայացնէ: Առաջինը հայկական ահաբեկչութիւնն է, զոր հարկաւոր է ձեռք առնել իբր միջազգային ահաբեկչութեան ցանցին մէկ մասնիկը: Իսկ ահաբեկչութեան դէմ բաւարար կանխազգուշութեան միջոցներու դիմելը ամէն բանէ առաջ Պետութեան պատասխանատուութեան սահմանին մէջ կը գտնուի: Բնական է, Թուրք Պետութիւնը, ինչպէս անցեալ օր պատասխանատուներէն մին յայտնեց, «ցեղախումբ» մը չէ, եւ այս ահաբեկչութեան դիմաց երբեք մտադիր չէ «արեան խնդիր» մը հետապնդել: Այս հանգրուանին վրայ, կը յուսամ թէ օրուան ամէնէն հրատապ հարցն է օտար երկիրներու մէջ գտնուող մեր պատասխանատուներուն կեանքի ապահովութիւնը:

Ասկէ զատ, միջազգային ահաբեկչութեան նիւթին շուրջ երկիրներու միջեւ համագործակցութեան ուղղութեամբ տարուած աշխատանքները պէտք է շարունակուին: Երկրորդ պարագան այն է, թէ այս ահաբեկչութիւնները արտասահմանի մէջ Թուրքիոյ դէմ հինուց ի վեր ժխտական, նոյնիսկ թշնամական կանխամտածումներ սնուցանող շրջանակներու յարուցած միջավայրէն ծագում կ'առնեն: Եւ այս պարագան իմ կարծիքովս նուազագոյն առաջինին չափ կարեւոր է:

ԵԱՆՔԸ. – Թուրքիոյ դէմ թշնամական կանխամտածումներ նիւթին շուրջ ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

ԻՒՆՍԱԼ. – Որպէս գիտնական, այս կէտը զիս շատ անհանգիստ կ'ընէ: Այնպէս կը կարծեմ որ Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ ծագումով հայրենակիցներն ալ միեւնոյն զգացումը կ'ունենան: Որովհետեւ, այս լուրջ խնդիրը արտասահմանի մէջ ապրող եւ ահաբեկչութիւնը իւրացնող միւս հայ հաւաքականութիւններու մէջ ալ զանազան բարդութիւններու տեղի կուտայ: Եւ թէ, հայ նոր սերունդը հետզհետէ Թուրքիոյ դէմ հակառակ քարոզչութեան ձեռնարկող շրջանակներու ազդեցութեան կ'ենթարկուի: Ասկէ զատ, ոչ հայ ծագումով կարգ մը շրջանակներ, Թուրքիան միջազգային գետնի վրայ առանձնութեան դատապարտելու համար, հայ մարդն ալ կեղեքել կը փորձեն:

ԵԱՆՔԸ. – Ո՞ւր է այս հարցին հանգուցակէտը:

ԻՒՆՍԱԼ. – Օսմանեան Պետութեան վերջին շրջաններուն եւ յատկապէս 1915 թուականին արեւելեան Անատոլուի մէջ ապրող հայ ժողովուրդի աքսորումը Ա. Աշխարհամարտի դժուարին պայմաններու տակ ապահովութեան նպատակով պարտադիր բռնագաղթ մը չէ: Իրականութեան մէջ Հայկական Հարցի մը պնդումը, ինչպէս գիտենք Թուրքիոյ դէմ ուղղուած դատապարտութիւններու գլխաւորը կը ներկայանայ: Արեւմտեան երկիրներու մէջ ապրող Հայերէն ոմանք, որպէս Օսմանեան Կայսրութեան բնական ժառանգորդները կը շեշտեն որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը այս պնդումը պէտք է ընդունի եւ Բ. Աշխարհամարտէն վերջ գերման կառավարութիւնը Իսրայէլէն ինչպէս որ պաշտօնապէս ներողութիւն խնդրած է, Անգարա եւս նոյն ճամբուն պէտք է հետեւի: Իսկ մոլեռանդ Հայեր ներողութիւն խնդրելէ զատ, հողային պահանջ ալ կը ներկայացնեն: Կարճ խօսքով «Հայկական Հարց»ը «տեսակ մը զգացական աճուրդ»ի փոխակերպուած է:

ԵԱՆՔԸ. – Այս պնդումներու դիմաց ինչպիսի՞ ընթացք մը որդեգրել կարելի է:

ԻՒՆՍԱԼ. – Անմիջապէս կարելի է յայտնել, թէ Թուրք Հանրապետութիւնը Օսմանեան շրջանի արարքներէն պատասխանատու չէ: Միայն շատ դժուար է ընդունիլ, որ նմանօրինակ ընթացք մը ցայսօր դրական արդիւնքներ տուած է: Որովհետեւ եթէ «Հայկական Հարց»ին մասին կարծիք չյայտնենք եւ միմիայն Աթաթիւրքի Թուրքիային այս նիւթին շուրջ իրաւացի կամ անիրաւ որեւէ վիճաբանութեան մը խօսակից չըլլալը շեշտելով բաւականանանք, պատմական իրականութիւններու երեւան ելլելը կը դժուարանայ: Թուրքիոյ «լռութիւն»ը նոյնիսկ կարելի է ընդունիլ այդ պնդումներուն ամբողջովին ընդունումը: Մինչդեռ «Հայկական Հարց»ը որպէս «անմերժելի» հարց կարելի չէ արժեքաւորել: Սակայն եւ այնպէս, վերջին շրջաններուն ականատես կ'ըլլանք, որ Թուրք իրաւասուներ նիւթի մերձեցումին մէջ ակներեւ դրական զարգացումներ կ'արձանագրեն: Մենք, դրական եւ ժխտական երեսակներով, Օսմանեան պատմութեան ժառանգորդներն ենք: Մնաց որ անցեալի դէպքերուն ակնարկ մը նետենք, դիւրութեամբ կը հաստատենք որ «Հայկական Հարց»ին իսկական պատասխանատուները, յատկապէս արտաքին դրդումները դարբնողներն են:

ԵԱՆՔԸ. – Կ'ըսէք, որ «Հայկական Հարց»ը «թապու» ըլլալէ պէտք է դադրի: Այս ուղղութեամբ ի՞նչ կարելի է ընել:

ԻՒՆՍԱԼ. – Ահաբեկումի դէմ պայքարը Պետական քաղաքականութիւն մըն է: Մենք որպէս Թուրք լուսամիտ անձեր, մեր տեսանկիւնէն այն համոզումը ունինք, որ Թուրքիոյ մէջ ապրող հայ լուսամիտ անձերու հետ ձեռք ձեռքի տալով, պիտի կարենանք իր երկրին դէմ ուղղուած դատապարտութիւններու ծնունդ տուող աքսորի խնդրին վրայ պատմական փաստաթուղթերու յենլով պրպտումներ ընել եւ այս ուղղութեամբ նպաստաւոր արդիւնքներ ձեռք բերել: Ասկէ զատ, պարտաւոր ենք օտար երկիրներու մէջ ապրող հայ գիտնականներու կողքին, Միջին Արեւելքի պատմութեան մասնագէտ ամերիկացի, ֆրանսացի, անգլիացի, գերման եւ միւս ազգերէն լուրջ բանասէրներու հետ ի մի հաւաքուիլ եւ 19-րդ դարու կէսէն սկսեալ Օսմանեան Կայսրութեան դէմ ուղղուած կամայ ակամայ Հանրապետութեան շրջանին բեռցուած դատապարտութիւններուն, լոկ անկողմնակալ պատմական փաստաթուղթերու լոյսին տակ եւ միասնաբար մերձենալու ճամբաները որոնել: Այս ուղղութեամբ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Ընդհանուր քարտուղարը լուրջ պատրաստութիւններու պէտք է սկսի եւ յատկապէս Օսմանեան արխիւները բանալու համար ամէն երկրէ ժամանող գիտնականներու ցոյց տալու համար ջանք պէտք է թափուի: Ոչ մէկ օգուտ ունի Թուրքերը եւ Հայերը վարկաբեկելն ու քինախնդրութեան եւ բռնութեան տեղի տալը: Այս պատճառաւ, «Հայկական Հարց»ին լուծման համար, ո՛չ միայն Թուրքերն ու Թրքահայերը, այլ միաժամանակ Թուրքիայէ դուրս ապրող Հայերն ու հայկ. գաղութ ունեցող բոլոր երկիրները, պատմութեան առջեւ, մարդկութեան առջեւ անյետաձգելի պատասխանատուութիւններ ունին: Թուրք եւ Հայ Հասարակութեան նկարագրի նման գիծերը, մեզ կը մղեն, որպէսզի լաւատես ըլլանք, որ ուշ կամ կանուխ եղբայրութիւնը, բարեկամութիւնը եւ խաղաղութիւնը պիտի տիրապետեն:

Պայմանաւ որ, բոլոր այն արեւմուտքի մտաւորականներն ու հայ հասարակութիւնը որոնք ահաբեկչութիւնը որպէս լուծում չեն ընդունիր, այս ուղղութեամբ լիովին կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Հակառակ պարագային անիրաւութիւն պիտի ըլլայ ամէն բանը Թուրքիայէն սպասել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

44 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՄԷՋ
ՓԱՍՏԱԲԱՆԱՊԵՏՆ ԱԼ ՄԷՋՆ Է

Ուրբաթ առաւօտ, ձայնասփիւռը կը հաղորդէր թէ Հինգշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը, Պոլսոյ մէջ 44 մտաւորական ձերբակալուած էին, որոնց կարգին Պոլսոյ փաստաբանական Կաճառի պետը, անդամ «Խաղաղութեան Թրքական Կոմիտէին» որ գլխաւոր պաշտպանն էր նաեւ Տիսք Սենտիքայի 52 անդամներուն, որոնք կը դատուին ներկայիս:

Մէկ գիշերուան մէջ, այս ձերբակալութիւնները, ցոյց կուտան թէ զինուորական իշխանութիւնները շատ չեն «յուզուիր» արտասահմանի իրարանցումներէն ոչ ալ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի տեղեկագիրներէն, ընդհակառակն:

Հինգշաբթի գիշերուան ձերբակալութիւնները կը վերաբերին, գլխաւորաբար, «Խաղաղութեան Թուրք Կոմիտէի» անդամներուն: Օրհան Ափայտըն, կէս գիշերէն քիչ ետք ձերբակալուած է: Ինք է որ կը պաշտպանէր, գլխաւորաբար, ինչպէս ըսինք, Տիսքի անդամ 52 ամբաստանեալները, որոնց դէմ մահապատիժ ուզուած է: Իւմանիթէ կը գրէր Ուրբաթ առտու թէ ձերբակալուածներու մէջ են նաեւ Փրոֆ. Մեհլի Էօզէք եւ Մահմուտ Տիքերտէն: ՍԷ-ԺԷ-ԹԷ-ի հրաւէրով համակամութեան ցոյց մը կազմակերպուած է, Փարիզի մէջ, Երեքշաբթի իրիկուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ 39-րդ բարձրագոյն ատեանի հանդիպումէն ետք հրատարակուած զեկոյցը շատ խիստ կերպով կը դատապարտէ Լեհաստանի ղեկավարներուն ձեռք առած միջոցները Խորհ. Միութեան ճնշումին ներքեւ եւ անոր օժանդակութեամբ: Հոն կը շեշտուի, որ Աֆղանիստան եւ Լեհաստան վատթարացուցած են Խորհ. Միութեան հետ յարաբերութիւնները: Այս շեշտակի դատապարտումը առիթ մըն է նաեւ նախարարապետ Շմիտի համար, ցոյց տալու որ այնքան ալ «բարեացակամ» չէ Մոսկուայի նկատմամբ, ինչպէս մեղադրուեցաւ վերջերս, երբ ուրիշներու ուզածին չափ խիստ չէր Լեհաստանի դէպքերուն առթիւ: Երկու ղեկավարները նաեւ կը դատապարտեն ամերիկեան դրամական քաղաքականութիւնը, որ ծանրակշիռ հետեւանքներ կ'ունենայ եւրոպական տնտեսութեան վրայ ու կոչ կ'ընեն, Եւրոպայի եւ Միացեալ-Նահանգներու աւելի սերտ խորհրդակցութեան մը զոր «կենսական կը նկատեն համակամութեան կապերու սերտացման Միացեալ-Նահանգներու եւ ատլանտեան Կազմակերպութեան միւս անդամներուն միջեւ»: Մոսկուա բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է այս զեկոյցի առթիւ, մանաւանդ Լեհաստանի վերաբերեալ, քանի ով որ (անշուշտ՝ իրմէ զատ...) Լեհաստանով զբաղի «անընդունելի միջամտութիւն մը ըրած կ'ըլլայ ինքնիշխան երկրի մը ներքին գործերուն»...:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը, Ուրբաթ օր, երկար յօդուած մը լոյս ընծայած էր, որու խորագիրն էր՝ «Ինչպէս Սուրիացիք սպաննեցին Լուի Տըլամարը»: Սեպտ. 4-ին է որ Պէյրութի մէջ, կը սպաննուէր Ֆրանսայի դեսպանը, երբ ցերեկին դեսպանատունէն տուն կ'երթար: Կառքին վրայ յարձակումը կը կատարուէր Պասթա փողոցին անկիւնը, սուրիական հսկիչի տակ եղող անցքերու քով: Ճերմակ Պէ-ԷՄ-Տըւպլըվէն, ուրկէ ելած են դեսպանը սպաննողները կրնար շարունակել իր ճամբան, սուրիացի պահակներու «բարեացակամ» աչքին տակ: Լիպերասիոնի աշխատակիցը կը ճշդէ, որ իր քաղած տեղեկութիւնները զանազան աղբիւրներ ունին, որոնք ուզած են գաղտնի մնալ, ուրեմն առանձին կը ստանձնէ ամբողջ պատասխանատուութիւնը, նաեւ՝ ճշգրտութիւնը: Մանրամասն կը նկարագրէ սուրիական «դերը» եւ «ախորժակը» ու տեղ մըն ալ կը յայտնէ թէ մարզումի կեդրոն մը կայ, Սուրիա, Թարթուսի եւ Լաթաքիէի միջեւ եւ թէ արեւմտեան գաղտնի սպասարկութիւնները սուղ կը վճարէին, որ՝ հոն մարզուողներու ցանկն ունենան ու կը գրէ. – «Լիբանանցիներ կան, անշուշտ, բայց նաեւ Սայքայի-սուրիամիտ-Պաղեստինցիներ, արեւմտեան Հայաստանի Ազատագրման Ծածուկ Հայեր (խորհրդայնամիտ խումբ մը Ասալա-էն տարբեր) («Ցառայ՝??) Գերմաններ, Սպանացիներ, Ֆրանսացիներ, նաեւ, կ'ըսուի թէ՝ Թէքնիք մարզումի մէկ կարեւոր մասը ... պուլկար է»: Լրագրողը, հիմնուած իր աղբիւրներուն վրայ, կը բացատրէ թէ Ֆրանսայի դեսպանը սկսած էր «խանգարել» իր գործունէութեամբ, սուրիական առանձնաշնորհները Լիբանանի մէջ եւ միակ ելքը «սպանութիւնն էր» Դամասկոսի համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Հռոմ մեկնեցաւ, ուր կը տեսնուի նախագահ Սանտրօ Փերթինիի եւ Պապին հետ: Իրեն կ'ընկերանան բազմաթիւ նախարարներ: Այս այցելութեան առթիւ, Ֆրանսայի դեսպանը տեսակցութիւն մը շնորհած է իտալական օրաթերթի մը, ուր կը շեշտէ «լատին ըլլալու կարեւորութիւնը» եւ «երկկողմանի յարաբերութեանց մէջ աւելի մեծ փոխադարձութիւն մը փնտռելու անհրաժեշտութիւնը»:

ԻՐԱՆԻ ոստիկանութեան պետը մահափորձէ մը ազատած է: Անծանօթներ կրակ բացած են իր կառքին վրայ բայց դնդ. Հեճազի ողջ-առողջ մնացած է մինչ իրեն ընկերացող ենթասպայ մը սպաննուած է:

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ յայտարարութեան պայմանաժամը երկարաձգուեցաւ մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն, Մարտ 2:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քալիֆորնիոյ Առաջնորդ՝

Եփրեմ Եպս. Թապագեանի հետ

Հինգշաբթի, Փետր. 18-ին, Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն վրայ, խմբագրատունս այցելեց Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի (Կիլիկեան) առաջնորդ Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեան։ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան երիտասարդ եւ գործունեայ միաբաններէն Եփրեմ Եպիսկոպոս, 1965 – 1968 թուականներուն Իրանա - Հնդկաստանի Թեմին առաջնորդական տեղապահի պաշտօնը վարելէ ետք (այն ատեն՝ վարդապետ), Փարիզի Կաթոլիկէ Հիմնարկին մէջ շարունակած է իր բարձրագոյն ուսումը եւ 1971-ին մեծ յաջողութեամբ աւարտած է Աստուածաբանական դասընթացքը, արժանանալով Աստուածաբանութեան տոքթորի տիտղոսին։ Մտաւորական խառնուածքով եկեղեցականը ցարդ հրատարակած է երկու հատորներ՝ «Աւետարանի ճամբով», որ քարոզագիրք մըն է, նուիրուած Աստուածաշունչի հայերէն հրատարակութեան 300-ամեակին եւ «Պատմուածքներ», Լէօ Թոլսթոյէն, անգլերէնէ թարգմանուած։ Աշխատակցած է Սփիւռքի հայ մամուլին, այդ կարգին նաեւ «Ցառաջ»ի։ 1973-ին անցած է Լոս – Անճըլըս, ուր չորս տարի վարելէ ետք Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի պաշտօնը, 1977 Օգոստոս 26-ին, Ամերիկահայոց Արեւմտեան Թեմի Երեսփոխանական Ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ առաջնորդ ընտրուած է։ Պաշտօն մը՝ զոր կը վարէ ձեռնհասութեամբ։ Փա՛ստ՝ չորս տարուան ժամանակաշրջանի աւարտին, ան վերընտրուած է անցեալ տարի։ 1978 Յունիս 18ին Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս ծայրագնութեան իշխանութիւն շնորհած եւ 1980 Մայիս 18-ին Եպիսկոպոս ձեռնադրած է զինք։

Եփրեմ Եպիսկոպոսի խմբագրատունս այցելութենէն օգտուելով չահեկան նկատեցինք հարցազրոյց մը ունենալ իրեն հետ Հայաստանէն իր ստացած տպաւորութիւններու մասին ընդհանրապէս եւ իր վարած Թեմի ազգային – մշակութային կեանքի վերաբերեալ մասնաւորաբար։

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Կրնայի՞ք բսել, թէ ինչ առաքելութեամբ գացիք Հայաստան։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Առաջին անգամը չէ որ կ'երթանք Հայաստան։ 1971-ին գացինք 15 օրով եւ առիթը ունեցանք այցելելու պատմական եւ տեսարժան գրեթէ բոլոր վայրերը։ Այս անգամ մեր այցելութեան նպատակն էր ներկայ գտնուիլ եպիսկոպոսական օծման, որ տեղի ունեցաւ Տեառնընդառաջի օրը՝ Փետր.14ին, Ս. էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի։

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչ տպաւորութիւն թողուցին՝ ձեր վրայ՝ այս անգամուան ձեր այցելութիւնը, ինչպէս նաեւ իբրեւ Կիլիկեան Աթոռի միաբան ձեր ներկայութիւնը էջմիածին՝ եպիսկոպոսական օծման արարողութեան։

ՊԱՏ. – Անմիջապէս որ Երեւան հասանք, անդրանիկ պարտականութիւն համարեցինք այցելել Ամենայն Հայոց Հայրապետին, որ մեզ ընդունեցաւ հայրական սիրով ու գուրգուրանքով։ Աւելի քան հինգ օր հիւրը եղանք Հայրապետին՝ էջմիածնի մէջ։ Այս առիթով աւելի մօտէն շփում հաստատեցինք նաեւ միաբան Հայրերու հետ, առիթը ունեցանք զիրար աւելի մօտէն ճանչնալու։ Ինչ կը վերաբերի մեր տպաւորութիւններուն, պէտք է չեշտել որ անցնող 27 տարիներու ընթացքին Վազգէն Ա.ի իմաստութեան եւ հեռատեսութեան շնորհիւ ամբողջութեամբ վերանորոգուած են վանքի շըրջափակին մէջ գտնուող բոլոր շէնքերը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ վանքեր ու եկեղեցիներ։ Վերանորոգութեան մէջ էր էջմիածնի Մայր Տաճարը, կառուցման ընթացքի մէջ է նոր թանգարանը, բարերարութեամբ Ալեք Մանուկեանի։ Աւարտումէն ետք թանգարանը կրնայ հըպարտութիւն պատճառել իւրաքանչիւր Հայու։ Նոր կառուցուած է նաեւ Վանատունը, ուր Հայրապետը կ'ընդունի իր հիւրերը։ Կարեւորութեամբ պէտք է չեշտել այն՝ որ Վազգէն Ա. անձամբ կը հսկէ ու կը հետեւի այս բոլոր աշխատանքներուն եւ կը գուրգուրայ վանքին մէջ գտնուող պատմական նշանակութիւն ունեցող բոլոր իրերուն վրայ։ Մեր վրայ խոր տպաւորութիւն թողուց Հայրապետին անձը։ Անմոռանալի օր մը եղաւ եպիսկոպոսական օծման արարողութիւնը, ի ներկայութիւն հազարաւոր Հայորդիներու, որոնց կարեւոր մասը եկած էր Ֆրանսայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն եւ հեռաւոր Աւստրալիայէն։ Ի դէպ, նորօծ եպիսկոպոսներու կարգին էր Լիոնի եւ շրջաններու հոգեւոր հովիւը՝ Նորվան վրդ. Զաքարեան։ Օծման արարողութենէն ետք Վեհարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն – ճաշ մը, ի պատիւ նորօծ եպիսկոպոսներուն։ Ներկայ էին նաեւ եպիսկոպոսներուն հարազատները եւ Թեմերու մէջ գործող ազգայիններ։ Ճաշի ընթացքին խօսք առնողներ գըուատեցին Վազգէն Ա.ի տարիներու անխոնջ աշխատանքները եւ շնորհաւորեցին եպիսկոպոսները։

ՀԱՐՑ. - Ի՞նչ է Քալիֆորնիոյ Հայութեան ներկայի թիւը. արտագաղթը դէպի Լոս – Անճըլըս կը շարունակուի՞. գաղթողները կ'ընտելանա՞ն նոր միջավայրին։

ՊԱՏ. - Քալիֆորնիոյ Հայութեան թիւը կը գնահատուի մօտ 300 հազար։ Անշուշտ, այս թիւը չի կրնար ճշգրիտ ըլլալ, ինչպէս պարագան է հայկական բոլոր գաղութներու։ Մինչեւ 1976 Քալիֆորնիոյ Հայոց թիւը աւելի համեստ պատկեր մը կը ներկայացնէր, սակայն վերջին տարիներուն՝ Միջին Արեւելքի քաղաքական դէպքերու պատճառով, բազմաթիւ Հայեր եկան հաստատուելու ընդհանրապէս Քալիֆորնիա, մասնաւորաբար Լոս – Անճըլըս։ Արտագաղթը առաւելաբար տեղի ունեցաւ Լիբանանէն, Պարսկաստանէն եւ Հայաստանէն։ Ներկայիս ընդհանրապէս զանգուածային արտագաղթի թափը կոտրած է, այսուհանդերձ կան Հայեր, որոնք կը շարունակեն գալ հաստատուելու Լոս – Անճըլըս։ Նոր եկողները, անկասկած, սկըզբնական շրջաններուն, նոր միջավայրի մէջ գտնելով իրենք զիրենք, ունեցած են եւ կ'ունենան կեցութեան, աշխատանքի, տնտեսական եւ այլ դժուարութիւններ, բայց պէտք է ընդունիլ որ կարճ ժամանակ ետք կ'ընտելանան միջավայրին եւ գաղութային մեր կեանքին կը փորձեն իրենց մասնակցութիւնը բերել։ Զանգուածային ներխուժման հետեւանքով ազգային – եկեղեցական կեանքի ղեկը կը գըտնուի Միջին Արեւելքէն գաղթող ազգայիններու ձեռքը։ Ամերիկածին սերունդը որ խսկապէս հիմնադիրը եղած է թեմական մեր կեանքին, այսօր գրեթէ հեռացած է ազգային - եկեղեցական աշխատանքներէ։ Պարագայ մը՝ որ խսկապէս ցաւ կը պատճառէ մեզի։ Պէտք է լուրջ աշխատանք տանիլ, որպէսզի ամերիկածին եւ անգլիախօս սերունդը մեր ազգային – եկեղեցական կեանքէն անմասն չմնայ։

ՀԱՐՑ. - Կարելի՞ է գաղափար մը ունենալ ձեր թեմի մշակութային կեանքի մասին։

ՊԱՏ. - Պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիլ, որ նոր եկող Հայերու շնորհիւ մշակութային կեանքը աւելի յուսադրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Այդ մարզին մէջ մեծ դեր կը խաղան մշակութային միութիւնները, որոնցմէ կարելի է յիշել Համազգայինը՝ իր բոլոր մասնաճիւղերով, Իրանահայ Միութիւնը, Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը, Հ. Օ. Մ.-ը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Բ. Ը. Մ.ը, Ազգ. Առաջնորդարանը, ինչպէս նաեւ այլ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ, որոնք բոլորն ալ կը փորձեն լուրջ ձեռնարկներով ու հանդէսներով վառ պահել հայ մշակոյթը։

ՀԱՐՑ. - Շատ խօսուած է Լոս - Անճըլըսի հայկական վարժարաններու մասին, իբրեւ փրկութեան լաստեր ամերիկահայ նոր սերունդի ազգային դիմագիծի անաղարտ պահպանման։ Հետաքրքրական է գիտնալ, թէ այդ դպրոցները կ'արդարացընե՞ն իրենց վրայ դրուած յոյսերը։ ... շակերտներ ո՞րքանով կապուած են ... գային աւանդութիւններու եւ կեն... քին։

ՊԱՏ. - Քալիֆորնիոյ մէջ կան հայ... կան 10 վարժարաններ, որոնցմէ 5ը՝ ... գային են եւ ենթակայ Կիլիկեան Թե... Առաջնորդարանին։ Հայկական վարժարաններու աշակերտութեան ընդհան... թիւն է մօտ 3500։ Անշուշտ, կարելի ... այս թիւին կրկնապատիկը ունենալ, ե... տեղ ըլլայ։ Անհրաժեշտ է նոր դպրոց... ներ, ինչպէս նաեւ գոյութիւն ունեցո... դպրոցներու կողքին նոր շէնքեր կառու... ցանել։ Վարժարաններու մէջ լրիւ ծ... պով կը գործադրուի պետական ծրագ... րը, որուն կողքին՝ շաբաթական մօտ ... մը պահ հայերէն, Հայոց պատմութի... կրօնք, երգ եւայլն։ Դպրոցներու ե... մուտի աղբիւրներն են՝ կրթաթոշակնե... տեղական հանգանակութիւնները, ին... պէս նաեւ բարեսիրական եւ կրթակ... հաստատութեանց կատարած տարեկ... օժանդակութիւնները։ Աշակերտները ... վայելեն անմիջական գուրգուրանքը ... ջանի հոգաբարձութեանց, տնօրէնու... թեանց եւ ծնողա – ուսուցչական կազմ... րուն։ Անոնք յաճախ առիթը կ'ունենա... լսելու անուանի հիւրերու դասախօսու... թիւնները, ճառերը։ Հայ լեզուի ու մ... կոյթի կողքին կը փորձուի անոնց հոգ... ներուն մէջ վառ պահել հայկական զգա... ցումներն ու ապրումները։ Մեծ կարեւ... րութիւն կը տրուի դպրոցներէն ներս ... գային - եկեղեցական տօնակատարու... թեանց, ինչպէս՝ Վարդանանք, Ապր... 24, Մայիս 28, Թարգմանչաց Տօն եւ... Պէտք է չեշտել նաեւ իրողութիւն մը, ... է՝ որ մեր աշակերտները տարին անգ... ւազն երկու անգամ կը հաղորդուին, ... երբեմն ալ վերի կարգերու աշակերտն... րը կը մասնակցին պատարագի երգե... ցութեանց։ Ազգ. Առաջնորդարանը, ... Ուսումնական Խորհուրդով, կը հովան... ւորէ դպրոցները։ Անցնող տարեշրջանի ... Ուսումնական Խորհուրդի ջանքերո... պատրաստուեցան «Կանթեղ» անունո... հայերէն լեզուի վեց դասագիրքեր, որո... ոչ միայն մեծ յաջողութիւն գտան Քա... լիֆորնիոյ մեր դպրոցներէն ներս, այլ... Ամերիկայի Արեւելեան շրջանի կարգ ... դպրոցներ սկսան գործածել նոյն ... դասագիրքերը։ Ներկայիս կ'աշխատի... պատրաստել նաեւ կրօնքի ու Հայ... պատմութեան դասագիրքեր։ «Կանթե... գունաւոր դասագիրքերը հրատարակ... ուած են Հայ Կրթական Հիմնարկութեա... ծախքերով։

Ինչ կը վերաբերի այն հարցումին, ... այս դպրոցները կ'արդարացնե՞ն իրե... վրայ դրուած յոյսերը, արդէն որոշ ... փով պատասխանած եղանք այդ հաստա... տութիւններու գործունէութեան անդ... րադառնալով, այսուհանդերձ պէտք ... չեշտել ուրախութեամբ, որ դպրոցներ... ցանցի տարածումը ազգային գիտակց... թեան նոր մթնոլորտ մը ստեղծեց նա... աշակերտներու ծնողքներուն մօտ։ Այ... սօր, փաստօրէն, ազգային եռուն կեան... քի առանցքը դարձած են հայկակ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՍԱՏՈՒՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

13.

Այդ օրը երկուսի համար շատ դանդաղ անցաւ. տխուր եւ ծանր։

Կէսօրին Ասատուրը սովորականի պէս մօտեցաւ Սօնային, իսկ վերջինս.

– Ես չեմ ճաշելու։

Ասատուրն էլ ճաշարան չգնաց եւ լուռ հետեւեց կնոջը։ Նրանք քայլեցին դէպի տուն, իրենց հետ տանելով բանուորների ու բանուորուհիների հարցական հայեացքները։

Հասան տուն։ Անցան սենեակ։ Ոչ մէկն էլ չնստեց։

Երկար լռութիւնից յետոյ Սօնան հաւաքեց ուժերը եւ.

– Ես քեզանից բաժանւում եմ։

– Ի՞նչ։

Ասատուրը սարսափեց իր ձայնից.

– Ի՞նչ ասացիր։

Սօնան նայեց ամուսնու ահարկու աչքերին ու ետ, դէպի պատը շարժուեց. Ասատուրի դէմքից բարձրանում էր խիտ ու տաք մի գոլորշի։

– Քեզանից բաժանւում եմ, – կամաց շշնջաց Սօնան։

Ասատուրը լսեց այդ, հասկացաւ եւ թուլացած ընկաւ մահճակալին։

Սօնան նկատեց ամուսնու աչքերից հոսող արցունքի կաթիլները, մօտեցաւ նըրան եւ գրկեց նրա գլուխը։

– Ես քեզ հետ ամուսնացայ այն ժամանակ, երբ փոքր էի, երբ բոլորն էլ ծաղրում, հալածում էին ինձ, երբ անպաշտպան էի... հիմա մեծացել եմ, հիմա ինձ ոչ ոք չի հալածում, հիմա ես մենակ չեմ, հիմա ես ուրիշին եմ սիրում... դա իմ առաջին սէրն է...

Սօնան չշարունակեց, հեռացաւ ամուսնուց եւ արագ թողեց սենեակը։

Ասատուրը երկար մնաց անշարժ, նա նոյնիսկ մի պահ չզգաց, թէ ինչ պատահեց, յետոյ միայն բնազդօրէն հասկացաւ, որ արդէն երեկոյ է, որ սովորութեան համաձայն կինօ, թատրոն կամ ժողով գնալու ժամանակն է, բարձրացրեց գլուխը, որպէսզի կնոջն էլ յայտնի այդ մասին, սակայն, տեսնելով դատարկ սենեակը, կիսաբաց դուռը, ամէն ինչ հասկացաւ, ըմբռնեց, որ անցաւ, որ էլ չի վերադառնայ Սօնան, իր ուրախութիւնը, իր սէրը, ընտանեկան երջանկութիւնը, կեանքում ունեցած միակ ընկերն ու բարեկամը։

Նա ընկաւ մահճակալին, եւ արցունքներն առատօրէն հոսեցին նրա վառուող այտերի վրայով։

Անտարբեր չխչխում էր պատից կախուած ժամացոյցը։

14.

Մի քանի օր ոչ ոք նրանց միասին գործարան գնալիս չտեսաւ։ Ճաշարանում առանձին սեղանների մօտ նստեցին, իսկ այնտեղից Ասատուրը գնում էր դէպի տուն, Սօնան՝ հանրակացարան։

Մի օր բոլորն էլ իմացան, որ Սօնան ու Ասատուրը բաժանուել են իրարից։

Ամէնքն էլ զարմացան, սակայն, տեսնելով Ասատուրի ու Սօնայի տխուր տրամադրութիւնները, ոչ ոք չհամարձակուեց նրանցից հարցնել բաժանման պատճառը։

Այդ դէպքն արտաքուստ ոչինչ չփոխեց Ասատուրի մէջ. սովորականի պէս ամէնից շուտ գալիս էր գործարան, ենթավարպետ Գրիշայի հետ վերանորոգում փչացած մեքենաները, ճաշարան գնում, յաճախում ժողովներին եւ, նոյնիսկ, մէկ անգամ էլ մենակ թղթակցութիւն գր... պատի թերթի համար։

Եւ բոլորն էլ եկան այն եզրակացու... թեան, որ նա արդէն հաշտուել է իր... զութեան հետ։

15.

Բայց նա Սօնային չէր մոռացել։

Այդ օրը նա երկրորդ հերթին էր ա... խատում։

Աշխատանքները վերջացնելուց յետո... շտապ դուրս եկաւ գործարանից, վազե... լով անցաւ բակը եւ դուրս եկաւ փողո...

Այլայլուած էր նրա դէմքը, աչքերն ա... ռած՝ սաստիկ արիւնակալած։

Քայլեց առաջ, քիչ յետոյ կանգ առա... մտաւ մի բակ ու թաքնուեց մուտքի ա... ռան յետեւում։

Մութ խաւար էր. եւ մեղմ օրօրւ... էին հեռագրասիւներից կախուած լա... սերը։

Հեռւում երեւաց մի ստուեր։

Ասատուրը ձեռքը մօտեցրեց կրծքի... սիրտն ուժեղ բաբախում էր։

Ստուերը մօտեցաւ, անցաւ իր առջեւ... եւ հանդարտ ու անտարբեր շարունակե... առաջ քայլել։

(Շար. ...)

վարժարանները, որոնց շուրջ հաւաքուած են ծնողքները եւ ոգի ի բռին կը գործեն եւ այսպէսով ազգային կեանքի հանդէպ անտարբերութեան սառոյցը կը հալի:

ՀԱՐՑ. – Նոր եկեղեցի կամ նոր դպրոց կառուցանելու ծրագիր կա՞յ:

ՊԱՏ. – Նոր աւարտեցաւ շինարարութիւնը Մոնթէպէլլոյի մէջ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ, իսկ մօտ ապագային պիտի սկըսինք նաեւ կառուցումը Օրէնճ Քաունթիի մէջ նոր եկեղեցւոյ, որուն հողը արդէն պատրաստ է որպէս ազգային սեփականութիւն: Ինչ կը վերաբերի նոր դպրոցներու կառուցման, արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող դպրոցներու կողքին նոր շէնքեր բարձրացուցած ենք գոհացնելու համար օր աւուր աճող պահանջները: Կը ծրագըրենք մօտ ապագային Օրէնճ Քաունթիի մէջ կառուցուելիք եկեղեցւոյ կողքին բարձրացնել նաեւ վեցերորդ վարժարան մը: Անշուշտ այս աշխատանքները դեռ մարդկային ճիգ ու գոհողութիւն կը պահանջեն, քանի որ վերջին տարիներու գաղթի պատճառով պահանջները եղան անմիջական ու սուրպողական: Ուրախութեամբ պէտք է նշել, որ շնորհիւ Ազգ. Առաջնորդարանի հովանաւորութեան եւ շրջաններու հովիւներու եւ հոգաբարձութեանց, ինչպէս նաեւ ազգային բարերարներու եւ ծնողքներու օժանդակութեանց կարելի եղաւ որոշ չափով գոհացնել եկեղեցական եւ դպրոցական կարգ մը կարիքներ: Կը յուսանք որ ազգային-եկեղեցական մեր բոլոր ղեկավարները իրենց կարելին պիտի չխնայեն, որպէսզի սկսած այս նուիրական աշխատանքը շարունակուի: Այս առիթով մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք «Յառաջ»ի պատասխանատու խմբագրութեան, որ այս գեղեցիկ պատեհութեամբ ուզեց թարգմանը հանդիսանալ մեր մտածումներուն եւ մեր գաղութէն ներս տարուած աշխատանքներուն:

Մեր կարգին շնորհակալութիւն կը յայտնենք Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեանի, իր տուած շահեկան տեղեկութեանց համար ու կը մաղթենք դպրոցական ցանցի տարածումը Քալիֆորնիոյ գաղութին մէջ, իբրեւ հայապահպանման ամուր կռուաններ:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄ

«Հանրապետական խորհրդակցութիւն» մը տեղի ունեցած է Երեւան, Փետրուարին: Օրակարգն է եղած հայերէնի եւ գրականութեան դասաւանդութեան բարելաւումը: Այս շրջագիծին մէջ մտնող հարցերուն քննութիւնը: Մասնակցած են ուսուցիչներ, դպրոցներու եւ բարձրագոյն ուսմանց հիմնարկութիւններու տնօրէններ, լուսաւորութեան նախարարութեան պատասխանատուներ եւ ուրիշներ:

Բացումը կատարած է Լուսաւորութեան նախարարին Ա. տեղակալը՝ Բ. Աւշեան: Գլխաւոր զեկուցաբերը եղած է Լուսաւորութեան նախարարը Ս. Հախումեան, նպատակ ունենալով պարզել զոյգ նիւթերուն դասաւանդութեանց այժմու պատկերը եւ ասոր բարելաւումին ուղիները: Առանձնակի հարցեր շօշափած են, զեկուցումի ձեւին տակ, «Գրողներու Միութեան Վարչութեան նախագահը Վ. Պետրոսեան, բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր Ս. Աբրահամեան եւ Փրոֆ. Հ. Թամրազեան:

Զեկուցումներուն եւ ժողովականներու միտքերուն արտայայտութեան հիմնական կէտերը, մատնանշումները շահեկան մընացած են: Ստորեւ, քաղուածաբար, գըլխաւորները:

– Նորահաս սերունդին ուսման առաջնակարգ հարցը կարեւոր բնոյթ կը կրէ. կը պահանջէ լուրջ, համակողմանի եւ տեւական աշխատանք: Այս ծիրին մէջ հայերէնի, կամ ինչպէս կ'ըսուի հոն Հայոց լեզուի, նաեւ հայ գրականութեան կրթական - դաստիարակչական դերը անփոխարինելի է: Մէջբերում մը. - Մայրենի լեզուից ձեռք բերած հաստատուն գիտելիքները մեծապէս նպաստում են ազգամիջեան հաղորդակցութեան միջոցի՝ ռուս մեծ ժողովրդի լեզուի խոր ու համակողմանի իւրացմանը»:

– Լեզուն, խօսքը հայերէնի մասին է, «ոսկի բանալի է» այլ նիւթերու սերտումին համար:

– Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի որոշումը հետեւեալ բանաձեւումին մէջ՝ Հանրակրթական դպրոցներում մայրենի լեզուի դասաւանդման դրուածքը բարելաւելու միջոցառումների մասին, նպաստած է հայերէնին ուսումին մակարդակին բարձրացումին: Նպաստած է նոյնպէս թերիներուն (պէտք է ըսել կարգ մը) վերացումին:

– Տուեալ որոշումին հիման վրայ, Լուսաւորութեան նախարարը մշակած է շարք մը ծրագիրներ, կատարած է կարգ մը կարգադրութիւններ, բարելաւելու մտօք մայրենի լեզուին ուսուցման որակը: Այս ուղղութեամբ, յառաջիկային ուսուցիչները կը ստանան բարեփոխուած ծրագիրներ, իսկ ասոնց հիման վրայ նաեւ դասագիրքեր: Այլ ուղղութիւններով ալ զգալի աշխատանք կատարուած է, ինչպէս, օրինակ, քարտերու պատրաստութիւն:

– Ուսուցիչներուն դերը մեծ է: Ասոնց անդուլ, անձնուէր աշխատանքին շնորհիւ կը բարձրանայ ուսման մակարդակը:

– Միեւնոյն ատեն, քիչ չեն նաեւ թերիները: Շատ շրջանաւարտներ դպրոցները կ'աւարտեն լեզուական անկայուն գիտելիքներով: Նրանք թոյլ են տալիս ուղղագրական եւ լեզուաոճական աններելի սխալներ, խօսում աղքատիկ, անհրապոյր լեզուով»:

Ժողովը կոչ ուղղած է հայերէնի եւ հայ գրականութեան ուսուցիչներուն, որպէսզի ամէն տեղ դասաւանդութեան մակարդակը բարձրանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տան մէջ, Յունուար 29-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը, զոր կազմակերպած էՀ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինը, ի պատիւ Պուէնոս - Այրէսի Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութեան 22 շրջանաւարտներուն, որոնք Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպած են Լոնտոն: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Կարպիս Եսայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առնելով Պուէնոս - Այրէսի Հ. Բ. Ը. Մ.ի վարժարանին տնօրէնը՝ Գէորգ Մարաշլեան, անդրադարձած է աշակերտներու հետ Հայաստան այցելութեան:

×

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Հանրային Քոլէժներու Խնամակալ Մարմնի նախագահ ընտրուած է Յակոբ Մսըրլեան, որ Մարմնի անդամ նշանակուած էր Նահանգապետին կողմէ, 1979-ին: Մարմինը, որ կը բաղկանայ 15 անդամներէ, մէկն է նահանգային այն երեք յանձնախումբերէն, որոնց պաշտօնն է կառավարել Քալիֆորնիոյ բարձրագոյն կրթութեան հանրային հաստատութիւնները: Մարմինը կը ղեկավարէ ու կը համադրէ նահանգի հանրային 107 քոլէժներու կրթական ծրագիրները: Յակոբ Մսըրլեան, որ գործօն մասնակցութիւն կը բերէ հայկական կեանքին, անդամ է Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ հայկական այլ կազմակերպութիւններու եւ կարեւոր դեր ունեցած է Ֆրէզնոյի համալսարանին Հայագիտական Ամպիոնի հաստատման աշխատանքներուն մէջ:

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հայ քաղաքական բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբը, որ նախապէս տուած էր հանրութեան Ալեք Ենիգոմշըեանի եւ Սիւզի Մահսէրէճեանի ազատագրման կապակցութեամբ նիւթական տեղեկագիր մը, կը ներկայացնէ Մարտիրոս Ժամկոչեանի բանտարկութենէն ետք Հայ քաղաքական բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբի նիւթական տեղեկագիրը.

Մուտք. –

Նախկին հաշիւէն մնացած	22·681
9 - 6 – 1981 Մարտիրոս Ժամկոչեանի բանտարկութենէն մինչեւ «Վան գործողութիւն»	26·336
24 – 10 – 1981 միւթինկի հանդիպում	27·100
24 - 10 - 1981-էն 17 – 11 - 1981 Մարտիրոս Ժամկոչեանի դատավարութիւն	41·450
Մարտիրոս Ժամկոչեանի դատավարութենէն մինչեւ այսօր	12·375
Հագուստեղէն – ուտելիքի մասնակցութիւն	4·000
Գիրք եւ Աֆիշ	3·000
Գումար՝	136·892
Քասէթ	200

Ելք. –

24 - 10 – 1981 Միթինկ	34·202
Մարտիրոս – առանց վերջին ցոյցի	46·581
Մարտիրոսի համար ցոյցի ծախք	2·388
Եղիա Քէշիշեան Քոմանտոյի	50·965
Հրայր Գիլինճեանի համար ցոյց	2·264
Գումար՝	136·400
Կը մնայ՝	482 Ֆ.
Քասէթ	200 Ֆ.

Պարտքեր. –

Մեթր Տէվէճեան	3·000 Ֆ. Ֆ.
Մեթր Լըքլէր	40·000 Ֆ. Ֆ.
Մեթր Պընուա	96·000 Ֆ. Ֆ.
Գումար՝	139·000 Ֆ. Ֆ.

Յ. Գ. - Հայ քաղաքական բանտարկեալներու Յանձնախումբի ժողովները տեղի կ'ունենան, ամէն ամսու առաջին եւ երրորդ Հինգշաբթիները ժամը 8·30ին, Ա. Ժ. Է. Ք. Ա.յի սրահին մէջ 177 Շաբոնն փողոց Փարիզ 11–րդ, մեթրօ Ալէքսանտր Տիւմա:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՃԻ ՄՈՒՍԱՆ

Ահմէտ Հանի, նստած պարտէզի թախթին, Շէյխ Սայիտին այս անգամ կը պատմէր ծագումը Քիւրտերուն, մինչ պատանի Մուսան կը հետեւէր անոր, աչքերուն մէջ բռնած ջերմ ու միամիտ յափշտակութիւն մը:

··· Ջոնակ թագաւորի ուսերուն կը բուսնին երկու ահաւոր վիշապներ, որոնք պիտի կերակրուէին գեղեցիկ ու զօրաւոր երիտասարդներու ուղեղով···

Եւ Հաճի Մուսայի երեւակայութեան մէջ փոթորկէն քշուած արջառներու պէս կ'անցնէին խումբերը գեղեցիկ ու զօրաւոր երիտասարդներուն, որոնց ուղեղով պիտի կերակրուէին երկու ահաւոր վիշապները՝ Ջոնակ թագաւորի ուսերուն բուսած:

Քանի վիշապները կը մեծնային, զոհերը աւելի եւ աւելի կը շատնային ու մտրակի սարսափին տակ, թաթոռի պէս կը քշուէին գեղեցիկ ու զօրաւոր երիտասարդներ, որոնք պիտի մորթուէին, անոնց գլուխները պիտի ճեղքուէին՝ կերակրելու համար երկու վիշապները՝ Ջոնակ թագաւորի ուսերուն բուսած:

Ու օր մըն ալ սպանդանոցին այդ անասնական ապաղակները կը դառնան մարդկային սպանդանոցի աշխատաւորներուն համար, որոնք կը մորթէին երիտասարդները, զօրաւոր ու գեղեցիկ, անոնց ուղեղով կերակրելու համար այն երկու վիշապները, Ջոնակ թագաւորին ուսերուն բուսած: Աշխատաւորները մըտածեցին այդ մարդկային ուղեղին հետ խառնել նաեւ ոչխարի ուղեղ եւ բաց ձգեցին սպանդանոցին դռները եւ թոյլ տուին, որ փախչին երիտասարդները, գեղեցիկ ու զօրաւոր: Անոնք փախան գիշերով հերդեհէն փախչող արջառներու նման, փախան լեռները ամայի: Ահա այդ երիտասարդներէն ծագում առած է քիւրտ ցեղը:

Այդպէս կը պատմէր Ահմէտ Հանին, եւ պատանի Մուսան հոտը կ'առնէր ուղեղին եւ սպանդանոցին մէջ լերդացած արեան:

Ձմրան երեկոներուն, երբ գայլի բերան փոթորիկը ձիւն կը փչէ Շէյխ Սայիտի տան պատուհաններուն, երբ գիշերուայ ձիւնամրրիկներուն մէջ կը լըսուէին ոռնոցները գայլերուն ու կ'երեւէր հեռաւոր լերան կողին ճրագը հայկական վանքին, երկինքէն կախուած կանթեղի մը նման. Ահմէտ Հանին, Շէյխ Սայիտի պարսկական տաք գոյներով պատուած օտային մէջ, օճախին շուրջ կրակին մօտ, կը պատմէր քրտական ապըստամբութիւնը պարսիկներուն դէմ եւ Դիմ - դըմ բերդի գրաւումը Ասքեր խանի զօրքերուն կողմէ: Կը պատմէր կախը քիւրտ Աւտալ խանին Կը նկարագրէր գեղեցկութիւնը Ասիմա խանըմին, թէ ինչպէս բերդի պարտութեան ատեն Ասիմա խանըմ իր շուրջ կը հաւաքէ քիւրտ աղջիկները եւ ինչպէս անոնք իրենք զիրենք հրդեհին մէջ կը նետեն՝ ազատուելու համար Ասքեր խանի զօրքերէն:

Պատանի Մուսային մէջ միշտ ալ մնաց Ասիմա խանըմի գեղեցիկ դէմքը դղեակի բոցերուն մէջ: Ան իր կեանքին մէջ հանդիպած բազմաթիւ կիներուն մէջ փնտռեց Ասիմա խանըմը Զէյնապը, հեռանալէ յետոյ մանաւանդ, ինչքա՜ն գեղեցկացաւ եւ նմանեցաւ Ասիմա խանըմին, որ ինկած էր իր ուղեղի բոցերուն մէջ: Հրդեհ առած ու պարտուած բերդ մըն էր նաեւ Մուսայի գլուխը:

Պատանիի այդ հէքեաթական ոսկիի ու բոցի գոյներով երեւակայութիւնը, շատ երկար չտեւեց երբ պայթեցաւ ցնցող իրականութիւնը, իր մեծ հօր՝ Շէյխ Սայիտի ապստամբութիւնը Թուրք իշխանութեան դէմ: Այդ ատեն, չգիտես ո՞ւրտեղէն, վրայ հասան հայ յեղափոխական գործիչներ, զարնըւեցան թմբուկներ, մունետիկներ ինկան գիւղերն ու ճամբաները:

Շէյխ Սայիտ հագած էր իր ծանր զէնքերը: Ճամբաները լեցուած էին կռուողներով երկաթաւոր, թէ՛ ձիաւոր, թէ՛ ոտաւոր:

(Շար. 512)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կիրակի, Մարտ 7, ժամը 15–ին
Վասպուրական սրահը

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը
կը ներկայացնէ Շիրվանզադէի
«ՆԱՄՈՒՍ»ը
Բեմադրութիւն՝ ՎԱՀԷ ՋԷՔԵԱՆ

Մուտք՝ 35 Ֆր․։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զանազան Միքայէլեանի մահ-ուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց եւ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գչիկեան 250 Ֆ․ կը նուիրեն Իսիի Ս․ Մարիամ-Աստուածածին Եկեղեցիին (տանսալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ․ «Յառաջ»ին։

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

CONFÉRENCE

« LES MINIATURES ARMENIENNES »
les Mercredis 3 et 10 Mars, à 20H.45
La Conférence sera donnée par le Pasteur YEREMIAN, d'Alfortville illustrée par la projection de diapositives

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Մարիամ Խաչեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Արմենակ Խաչեանի մահուան առաջին տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրեն 200 Ֆ․ իր սիրելի «Յառաջ»ի յարատեւման։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաչանի մասնաճիւղի անդամական ընդհ․ ժողովը, Երեքշաբթի, Մարտ 2, ժամը 20·30–ին, Տիկին Փափազեանի բնակարանը։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան խորհրդակցական ժողովը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Մարտ 5–ին, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, 77 ռիւ Լաֆայէթ Ընկերակցութեան կեդրոնին մէջ։

Հրաւէր ստացող միութիւն եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Կարեւոր օրակարգ։

Fabrique de Patisserie Orientale

«CPPL LYS»

Gérant: J. BADEMIAN

17 bis, RUE RENÉ-ANJOLVY 94250 GENTILLY
Tél. (1) 589. 60. 61

SPECIALITES

Simites — Tcheurek — Baklava — Kadaïf — Sameli — Bourma — Atine Salonique — Khourabiés — Lokoums — Pâte à Fila et à Kadaïf
Toute la Patisserie Libanaise et le Pité (pain libanais).

EXPEDITIONS EN PROVINCE ET A L'ETRANGER

GRAND GALA

Organisé par
LES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
et La Chorale « ANI »

Sous la présidence d'honneur de Monsieur JEAN FONTENEAU

LE GROUPE DE DANSE
« NAIRI »
ET LA
CHORALE « ANI »

LE 5 MARS, à 21 H.
Salle Jean - Arp
22, *Rue Paul-Vaillant-Couturier*
92140 — CLAMART
Réservation au: 642. 73. 10
ETS. BAKERDJIAN;
35, Rue de Trévise - 75009 Paris
Alimentation CHIRAG;
26, Rue de Trévise - 75009 Paris
TELE - CONDORCET;
175, Ave. Jean - Jaurès, Clamart

Երգիչ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինեօով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ
Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր։

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES



Direction :
M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ
Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ։

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Կ․ Նորատունկեան 1000, Տէր և Տիկին Ժ․ Խըտըշեան 100, Տիկին Լ․ Կարապետեան 200 Ֆ․։

Հայկազուն Սիմոնեանի մահուան առթիւ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան անդամները 2·000, Պ․ Կ․ Գալուստեան 100 Ֆ․։

×

Ս․ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը Նոր Տարուան եւ զանազան հոգեհանգիստներու առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Այրի Տիկին Երանուհի Եազիճեան Ե․պ․, Պ․ Ջիֆթճեան 500-ական, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Անտիկեան 250 եւ 100 Ֆ․ Դպրաց Դասուն, Աւետիսեան ընտ․, Ալպէռ Տօնոյեան 200-ական, Յարութիւն Սալպաշեան, Յովհաննէս Յովհաննէսեան, Շէլէլէկեան, Անդրանիկ Վարդանեան եւ Ասիկեան 100-ական, Սարգիս Մարկոսեան 50 Ֆ․։

×

Սէն Թ'էթիէնի Հայ Ազգային Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, իր Եկեղեցիին հիմնարկէքին առթիւ.-

ՍԷՆ · ՇԱՄՈՆԷՆ.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Այանեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Քիւրաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Կէօրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալէն Քիւրաճեան 200, Հ․ Երուանդ Կոմիտաս 1·000, Օր․ Օլկա Կուպէթեան 50, Արէլեան ընտ․ 1·000, Ֆ․։

ՏԷՍԻՆԷՆ.- Տէր եւ Տիկին Տապաղեան 500, Տէսինի Հայ Ազգային Միութիւն 2·500 Ֆ․։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԷՆ.- Օր․ Խաչատուրեան 500, Տէր եւ Տիկին Սէմալըն 300, Տէր եւ Տիկին Քէպապճեան 300, Տէր եւ Տիկին Վահան Սահակեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պարսամեան 1·000, Այրի Տիկին Թաշճեան 500, Օր․ Միշէլ Փիլիկեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գարտէլեան 200, Արամ Տէմիրճեան 300, Տիկին Կազարեան 100, Տիկին Երամեան 100, Տէր եւ Տիկին Կօշկակարեան 100, Այրի Տիկին Տըլաքեան 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 100, Նոր Սերունդ 100, Տէր եւ Տիկին Յովսէփեան 100, Վահան Արթինեան 500, Երեւանեան եւ Սարաֆեան ընտանիքներ 1·000, Կարապետ Պաշըր-ճեան 500, Տէր եւ Տիկին Այտապիրեան եւ զաւակը 1·000, Պ․ Պօնար 50, Տէր եւ Տիկին Վահրիճ Թաշճեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Խօսրովեան 100, Տիկին Վիվիան Ռէփէլլինի 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Աղապէկ 300, Փօլ Երեմեան 300, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Կուպէթեան 500 Ֆ․։

ՌՕԱՆԷՆ․ – Ոմն 50 Ֆ․, Տէր եւ Տիկին Պուչաքճեան 200 Ֆ․։

Տէր եւ Տիկին Գապատայեան (Փարիզ) 1·000, Տէր եւ Տիկին Սանճեան (Վիլ-ֆրանշ) 1·000, Իսահակ Հաճի Պահամեան (Սէն Սէնֆորիէն տ'Օզոն) 300, Տիկին Ժօզէֆին Կուպէթեան (Միրիպէլ) 100, Փոն – տը - Շէրիի Հայ Եկեղեցական Միութիւն 1·000, Կապի Պէրպէրեան (Էփի-նալ) 1·000, Ստեփան Վանէսեան (Ռիէօ-լա-Բար) 1·000 Ֆ․։

LE COMITE DES DAMES DE L'UCFAF
Vous invite à participer à

La Journée Internationale de la Femme

Avec la participation de
Mme. M. Atmadjian - Lechevalier
LE DIMANCHE, 7 MARS, A 16 H.
Au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, Cité du Wauxhall - 75010 Paris
(Métro: République)
PARTIE ARTISTIQUE
RECEPTION
— Entrée libre —

ԾԱԽՈՒԻ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆ
ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Զոյս յարկանի շէնքի մը առաջին յարկը։

Նրբանցք, երեք սենեակ, խոհանոց, առանձին բաղնիք լոգարանով, արտաքնոց, տաք ջուր եւ կեդրոնական ջեռուցում։ Նաեւ քավ։

Այլ մանրամասնութիւններու եւ այցելութեան համար հեռաձայնել ամէն օր, ժամը 17–էն սկսեալ.–

280. 02. 58

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

OPTIMA Tours

Voyage en Arménie - du 21 Avril au 5 Mai
Cérémonie du 24 AVRIL 1982
UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

—×—

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants
avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

—×—

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES ORGANISE
du 20 au 31 Mai - Un Voyage
Lyon - Erévan - Tbilissi - Moscou - Lyon
Date limate d'Inscription: VENDREDI, 16 AVRIL

—×—

EGALEMENT 2 VOYAGES DIRECTS:
du 3 au 16 Août
a) Lyon - Erévan - Bakou - Tbilissi - Erévan - Lyon
b) Lyon - Erévan - Lyon
Date limite d'Inscription: VENDREDI, 16 AVRIL
Renseignements et Inscriptions:
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
TELEPHONE: (7) 849. 42. 97
Tous les jours, sauf Lundi, de 10 à 12h. et de 14 à 19h.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 ..
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel — Telex : 211 324 F.
— *Pour les ANCIENS COMBATTANTS:* Monsieur KEHAYAN
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)